

ដីកា

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដកេ

ទីបដិកាយោ

សីលក្ខន្ធវគ្គដីកា

។ និមោ តស្ស ភក្កវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

និយន្តិកាយ

សីលក្ខន្ធវគ្គជីកា

គន្ថាវម្ពកថាវណ្ណនា

សំវណ្ណនាវម្ព រតនត្ថយវន្ទនា សំវណ្ណតព្វស្ស ធម្មស្ស
បកវនិស្សយវិសុទ្ធិបដិវេទនត្ថំ, តំ បន ធម្មសំវណ្ណនាសុវិញ្ញនំ
ពហុមាណុប្បាទនត្ថំ, តំ សម្មនេវ តេសំ ឧគ្គហធារណាធិក្កមលទ្ធព្វាយ
សម្មាបដិបត្តិយា សព្វហិតសុខនិច្ឆាទនត្ថំ។ អថ វា មជ្ឈិមភារវតោ,
សព្វកិរិយាសុ បុព្វកិច្ចភារវតោ, បណ្ឌិតេហិ សម្មាចរិតភារវតោ, អាយតី
បរេសំ ធិដ្ឋានុគតិអាបជ្ឈនតោ ច សំវណ្ណនាយំ រតនត្ថយបណាមកិរិយា។ អថ
វា រតនត្ថយបណាមករណំ បូជនីយបូជាបុញ្ញវិសេសនិព្វត្តនត្ថំ, តំ អត្ថនោ
យថាលទ្ធសម្បត្តិនិមិត្តកស្ស កម្មស្ស ពលានុប្បាទនត្ថំ, អន្តរា ច តស្ស
អសង្កាចនត្ថំ, តទុកយំ អនន្តរាយេន អដ្ឋកថាយ បរិសមាបនត្ថំ។ ឥធមេវ ច
បយោជនំ អាចរិយេន ឥធាធិប្បតំ។ តថា ហិ វគ្គតិ - “ឥតិ មេ
បសន្នមតិនោ... បេ... តស្សនុភាវេនា” តិ។ វត្ថុត្ថយបូជា ហិ
និរតិសយបុញ្ញកេត្តសម្ពុទ្ធិយា អបរិមេយ្យប្បភាវោ បុញ្ញាតិសយោតិ
ពហុវិធគន្តរាយេបិ លោកសន្និវាសេ
អន្តរាយនិពន្ធនសកលសំកិលេសវិទ្ធីសនាយ បហោតិ, ភយាធិឧបទ្ទវព្វា
និវារេតិ។ យថាហា -

“បូជារហេ បូជយតោ, ពុទ្ធយទិវ សាវកេ” តិអាធិ (ធម្ម. ប. ១.១៩៥; អប. ១.១០.១), តថា -

“យេ ភិក្ខុវេ ពុទ្ធបសន្នា, អគ្គតេ បសន្នា។ អគ្គខោ បន បសន្នានំ
អគ្គាវិចាកោ ហោតិ” តិអាធិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

“ពុទ្ធាតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណោនបិ ជម្ពុធិបស្ស។
ធម្មាតិ... បេ... សង្ឃាតិ... បេ... ធិបស្ស” តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៦);

តថា -

“យស្មី, មហាឆាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ,
នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ទោស... បេ... ន
មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ” តិអាធិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១),

“អរញ្ញេ វុក្ខមូលេ វា... បេ...
ភយំ វា ធម្មិតត្ថំ វា,
លោមហំសោ ន ហេស្សតិ” តិ។ (សំ. និ. ១.២៤៩) ច

តត្ថ យស្ស វុត្ថត្ថយស្ស វន្តនំ កត្ថកាមោ, តស្ស
គុណាតិសយយោគសន្តស្សនត្ថំ “ករុណាសីតលហធម៌” តិអាធិនា
តាថត្ថយមាហា។ គុណាតិសយយោគេន ហិ វន្តនាវហាភាវោ, វន្តនាវហេ ច
កតា វន្តនា យថាធិប្បេតប្បយោជនំ សាធម៌តិ។ តត្ថ យស្ស ទេសនាយ
សំវណ្ណានំ កត្ថកាមោ, សា នវិនយទេសនាវិយ ករុណាប្បធានា, នាបិ
អភិធម្មទេសនាវិយ បញ្ញាប្បធានា, អថ ខោ ករុណាបញ្ញាប្បធានាតិ

តទុកយប្បដានមេរៀន តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធសូត ថាមនំ កាតុំ តំមូលកត្តា
សេសរតនានំ “ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ កិរតីតិ ករុណា, បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ, អបនេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា
កិណាតីតិ ករុណា, បរទុក្ខេ ភូសតិ ការុណិកំ ហិសតិ, វិពាធិតិ អត្ថោ,
បរទុក្ខេ ភូសតិ សាធួនំ កម្មនំ ហធម៌ខេនំ ករោតីតិ វា ករុណា។ អថ វា កមិទិ
សុខំ, តំ វុទ្ធិតីតិ ករុណា។ ឯសា ហិ បរទុក្ខាបនយនកាមតាលក្ខណា,
អត្ថសុខនិរេបេក្ខតាយ ការុណិកានំ សុខំ វុទ្ធិតិ វិពាធិតិ។ ករុណាយ សីតលំ
ករុណាសីតលំ, ករុណាសីតលំ ហធម៌ អស្សុតិ ករុណាសីតលហធម៌, តំ
ករុណាសីតលហធម៌។ តត្ថ កិញ្ចាបិ បរេសំ
ហិតោបសំហារសុខាទិអបរិហានិច្ចនសភាវតាយ, ព្យាបាធារតីនំ
ឧជុវិបច្ចនីកតាយ ថ សត្តសន្តានគតសន្តាបវិច្ឆេទនាការប្បវត្តិយា
មេត្តាមុទិតានម្បិ ចិត្តសីតលភាវការណាតា ឧបលព្ពតិ, តថាបិ
ទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិយា បរូបតាចាសហនរសា អវិហីសាភូតា ករុណា
វិសេសេន ភគវតោ ចិត្តស្ស ចិត្តបស្សន្ធិវិយ សីតិភាវនិមិត្តន្តិ វុត្តំ
“ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិ។ ករុណាមុខេន វា មេត្តាមុទិតានម្បិ
ហធម៌សីតលភាវការណាតា វុត្តាតិ ធម្មតំ។

អថ វា អសាធារណញ្ញាណវិសេសនិពន្ធនភូតា សាតិសយំ និរវេសេសញ្ញា
សត្តញ្ញតញ្ញាណំ វិយ សវិសយព្យាបិតាយ មហាករុណាភាវំ ឧបគតា
ករុណាវ ភគវតោ អតិសយេន ហធម៌សីតលភាវហេតុតិ អាហ
“ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិ។ អថ វា សតិបិ មេត្តាមុទិតានំ សាតិសយេ
ហធម៌សីតិភាវនិពន្ធនត្ថេ សកលពុទ្ធុគុណវិសេសការណាតាយ តាសម្បិ
ការណាន្តិ ករុណាវ ភគវតោ ហធម៌សីតលភាវការណំ វុត្តា។

ករុណានិទានា ហិ សព្វេបិ ពុទ្ធកុណា។
ករុណានុភាវនិព្វាបិយមានសំសារទុក្ខសន្តាបស្ស ហិ ភគវតោ
បរទុក្ខាបនយនកាមតាយ អនេកានិបិ អសន្នេយ្យានិ កប្បានំ
អកិលន្តរបស្សេវ និវសេសពុទ្ធករធម្មសម្ពុរណានិយតស្ស
សមធិគតធម្មាធិបតេយ្យស្ស ច សន្និហិតេសុបិ
សត្តសម្ពាវសមុបនីតហធិបតាបនិមិត្តេសុ ន ឦសកម្មិ
ចិត្តសីតិភាវស្សញ្ញាបត្តមហោសីតិ។ ឯតស្មិញ្ញា អត្ថវិកេប្ប តីសុបិ អវត្តាសុ
ភគវតោ ករុណា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

បដាសាតីតិ បញ្ញា, យថាសភាវំ បកាវេហិ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ បញ្ញាវ
ព្រោយ្យាវរណាប្បហានតោ បកាវេហិ ធម្មសភាវាវដោតនដ្ឋេន បដ្ឋោតោតិ
បញ្ញាបដ្ឋោតោ, សវាសនប្បហានតោវិសេសេន ហតំ សមុគ្សានិវាហតំ,
បញ្ញាបដ្ឋោតេនវិហតំ បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតំ។ មុយ្ហន្តិ តេន, សយំ វា មុយ្ហតិ,
មោហានមត្តមេវ វា តន្តិ មោហោ, អវិជ្ជា, ស្វេវវិសយសភាវបដិច្ឆាទនតោ
អន្ធការសវិក្ខតាយ តមោវិយាតិ តមោ, បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតោ មោហាតមោ
ឯតស្សាតិ បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតមោ, តំ
បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតមំ។ សព្វេសម្មិ ហិ ខីណាសវានំ សតិបិ
បញ្ញាបដ្ឋោតេន អវិជ្ជានុការស្សវិហតភាវេ សទ្ធាធម្មត្ថេហិ វិយ ធិដ្ឋិប្បត្តានំ
សាវកេហិ, បច្ចេកសម្ពុទ្ធវិហិ ច សវាសនប្បហានេន សម្មាសម្ពុទ្ធានំ
កិលេសប្បហានស្សវិសេសោវិជ្ជតីតិ សាតិសយេន អវិជ្ជាប្បហានេន ភគវន្តំ
ថោមេន្តោ អាហា “បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតម”ន្តិ។

អថ វា អន្តរេន បរោបទេសំ អត្ថនោ សន្តានេ អច្ចន្តំ អវិជ្ជានុការវិកមស្ស
និព្វត្តិតត្តា, តត្ថ ច សព្វញ្ញតាយ, ពលេសុ ច វសីភាវស្ស សមធិគតត្តា,

បរសន្តតិយព្វា ធម្មទេសនាតិសយានុភាវេន សម្មទេវ តស្ស បវត្តិតត្តា
ភគវាវ វិសេសតោ មោហតមវិគមេន ថោមេតព្ពោតិ អាហ
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហតម”ន្តិ។ ឥមស្មិព្វា អត្ថវិកេប្ប “បញ្ញាបដ្ឋោតោ”តិ
បទេន ភគវតោ បដិវេធបញ្ញាវិយ ទេសនាបញ្ញាបិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន
ឯកសេសនយេន វា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

អថ វា ភគវតោ ញាណស្ស ព្រោយ្យបរិយន្តិកត្តា
សកលព្រោយ្យធម្មសភាវាពោធនសមត្ថេន អនាវរណញ្ញាណសម្ពាតេន
បញ្ញាបដ្ឋោតេន សព្វព្រោយ្យធម្មសភាវដ្ឋានកស្ស មោហានុការស្ស វិធមិតត្តា
អនញ្ញសាធារណោ ភគវតោ មោហតមវិនាសោតិ កត្វា វុត្ថំ
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហតម”ន្តិ។ ឯត្ថ ច មោហតមវិធមនន្តេ អធិកតត្តា
អនាវរណញ្ញាណំ ការណ្ឌបចារេន សកសន្តានេ មោហតមវិធមនំ ទដ្ឋព្វំ។
អភិនិហារសម្បត្តិយា សវាសនប្បហានមេវ ហិ កិលេសានំ
“ព្រោយ្យវរណប្បហាន”ន្តិ, បរសន្តានេ បន មោហតមវិធមនស្ស
ការណភាវតោ អនាវរណញ្ញាណំ “មោហតមវិធមន”ន្តិ វុច្ចតីតិ។

កី បន ការណំ អវិជ្ជាវិគ្គាតោ យេវេកោ បហានសម្បត្តិវសេន ភគវតោ
ថោមនាធិមិត្តំ កយ្ហតិ, ន បន សាតិសយនិវរសេសកិលេសប្បហានន្តិ?
តប្បហានវចនេនេវ តទេកដ្ឋតាយ
សកលសំកិលេសគណាសមុគ្គតជោតិតភាវតោ។ ន ហិ សោ តាធិសោ
កិលេសោ អត្ថិ, យោ និវរសេសអវិជ្ជាប្បហានេន ន បហីយតីតិ។ អថ វា វិជ្ជា
វិយ សកលកុសលធម្មសមុប្បត្តិយា និវរសេសកុសលធម្មនិព្វត្តិយា,
សំសារប្បវត្តិយា ច អវិជ្ជា បធានការណន្តិ តព្វិគ្គាតវចនេន

សកលសំគាលេសគណៈសមុគ្គ្យតោ វុត្តោយេវ ហោតីតិ វុត្តំ
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហាតមោហាតម”ន្តិ។

នរា ច អមរា ច នរាមរា, សហ នរាមរេហ៍តិ សនរាមរេ, សនរាមរេ ច សោ
លោកោ ចាតិ សនរាមរេលោកោ, តស្ស គរុតិ សនរាមរេលោកគរុ, តំ
សនរាមរេលោកគរុ។ ឯតេន ទេវមនុស្សានំវិយ តទវសិដ្ឋសត្តានម្បិ យថាវហំ
គុណវិសេសាវហតោ ភគវតោ ឧបការីតំ ទស្សេតិ។ ន ចេត្ត
បធានាបធានភាវោ ចោទេតព្រោ។ អញ្ញោ ហិ សទ្ធក្កមោ, អញ្ញោ អត្ថក្កមោ។
ឯទិសេសុ ហិ សមាសបទេសុ បធានម្បិ អប្បធានំវិយ និទ្ទិសីយតិ យថា -
“សរាជិកាយ បរិសាយា”តិ (អប. អដ្ឋ. ១.៨២)។ កាមព្យោត្ត
សត្តសម្ពាវកាជនវសេន តិវិជោ លោកោ, គរុការស្ស បន អធិប្បតត្តា
គរុករណសមត្ថស្សេវ យុជ្ឈនតោ សត្តលោកស្សវសេន អត្ថោ គហោតព្រោ។
សោ ហិ លោកិយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញាចាចានិ តព្វិចាកោ ចាតិ “លោកោ”តិ វុច្ចតិ។
អមរគ្គហណេន ចេត្ត ឧបបត្តិទេវា អធិប្បតា។

អថ វា សម្មហត្ថោ លោក-សន្នោ សមុទាយវសេន លោកិយតិ
បញ្ញាបីយតីតិ។ សហ នរេហ៍តិ សនរា, សនរា ច តេ អមរា ចេតិ សនរាមរា,
តេសំ លោកោតិ សនរាមរេលោកោតិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្វំ។ អមរ-សន្នោ
ចេត្ត វិសុទ្ធិទេវាបិ សង្កយ្ហន្តិ។ តេ ហិ មរណាការតោ បរមត្ថតោ អមរា។
នរាមរានំយេវ ច គហណំ ឧក្កជ្ឈនិទ្ទេសវសេន, យថា - “សត្តា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ
(ទី. និ. ១.១៥៧)។ តថា ហិ សព្វានត្ថបរិហារណាបុព្វន្តមាយ
និវរសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា
សទេវមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្តបការីតាយ,
អបរិមិតនិរុបមប្បការីគុណវិសេសសមន្តីតាយ ច សព្វសត្តត្ថមោ ភគវា

អបរិមាណាសុ លោកធាតុសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ឧត្តមំ ការវដ្ឋានំ, តេន
វុត្តំ - “សនរាមរលោកគរុ”ន្តិ។

សោភនំ គតំ គមនំ ឯតស្សាតិ សុគតោ។ ភគវតោ ហិ
វេនេយ្យជនុបសន្តមនំ ឯកន្តេន តេសំ ហិតសុខនិច្ឆាទនតោ សោភនំ, តថា
លក្ខណានុញ្ញាទ (ធិ. និ. ២.៣៣; ៣.១៩៨-២០០; ម. និ. ២.៣៨៥, ៣៨៦)
បដិមណ្ឌិតរូបកាយតាយទុតវិលម្ពិត-
ខលិតានុកឡននិប្បិទ្យនុក្កដិកកុដិលាកុលតាធិនោសវហិតំ
វិលាសិតរាជបំសវសភវារណមិគរាជគមនំ កាយគមនំ ញាណាគមនញ្ច
វិបុលនិម្មលករុណាសតិវិយាធិគុណវិសេសសហិតមភិនីហារតោ យាវ
មហាពោធិ អនវដ្ឋតាយ សោភនមេវាតិ។

អថ វា សយម្ពញ្ញាលោន សកលម្បិ លោកំ បរិញ្ញាភិសមយវសេន
បរិជានន្តោ ញាណោន សម្មា គតោ អវគតោតិ សុគតោ។ តថា
លោកសមុទយំ បហាធាភិសមយវសេន បដហន្តោ អនុប្បត្តិធម្មតំ
អាចារេន្តោ សម្មា គតោ អតីតោតិ សុគតោ។ លោកនិរោធំ និព្វានំ
សន្និកិវិយាភិសមយវសេន សម្មា គតោ អធិគតោតិ សុគតោ។
លោកនិរោធគាមិនិបដិបទំ ភាវនាភិសមយវសេន សម្មា គតោ បដិបន្នោតិ
សុគតោ។ សោតាបត្តិមគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេ កិលេសេ ន បុនេតិ, ន
បច្ឆេតិ, ន បច្ឆាគច្ឆតីតិ សុគតោតិអាធិនា នយេន អយមត្ថោ វិភាវេតញ្ចោ។
អថ វា សុន្ទរំ ហំនំ សម្មាសម្ពោធិ និព្វានមេវ វា គតោ អធិគតោតិ សុគតោ។
យស្មា វា ភូតំ តច្ឆំ អត្ថសញ្ញាតំ វិនេយ្យានំ យថាវហំ កាលយុត្តមេវ ច ធម្មំ
ភាសតិ, តស្មា សម្មា គធិតីតិ សុគតោ, ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ ឥតិ
សោភនគមនតាធិហិ សុគតោ, តំ សុគតំ។

បុព្វាចារ្យកម្មេហ៍ ឧបបន្ទូលសេន គន្ធាតោ គតិយោ, ឧបបត្តិកវិសេសា។
តា បន និរយាទិវសេន បញ្ចវិធា, តាហិ សកលស្សបិ ភវតាមិកម្មស្ស
អរិយមគ្គាធិគមេន អវិចារកាហភាវករណេន និវត្តិតត្តា ភគវា បញ្ចហិបិ
គតិហិ សុដ្ឋមុត្តោវិសំយុត្តោតិ អាហា - “គតិវិមុត្ត”ន្តិ។ ឯតេន ភគវតោ
កត្តចិបិ គតិយា អបរិយាបន្នតំ ទស្សេតិ, យតោ ភគវា “ទេវាតិទេវា”តិ វុច្ចតិ,
តេនេវាហា -

“យេន ទេវបបត្យស្ស, គន្ធាតោ វាវិហាដ្ឋមោ;
យក្ខត្ថំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្ថញ្ចា អព្ពដេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ធិណា, វិទូស្តាវិនធឿ កតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦);

តំគតិសំវត្ថនកានញ្ញា កម្មកិលេសានំ អគ្គមគ្គេន ពោធិមូលេយេវ
សុប្បហ័នត្តា នត្តិ ភគវតោ គតិបរិយាបន្នតាតិ អច្ចន្តមេវ ភគវា
សព្ពភវយោនិគតិវិញ្ញាណាដ្ឋិតិសត្តាវាសសត្តនិកាយេហិ សុបរិមុត្តោ, តំ
គតិវិមុត្តំ។ វន្តេតិ នមាមិ, ថោមេមីតិ វា អត្ថោ។

អថ វា គតិវិមុត្តន្តិ អនុចាធិសេសនិព្វានធាតុប្បត្តិយា ភគវន្តំថោមេតិ។
ឯត្ថ ហិ ធ្វីហាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ញា - អត្ថហិតសម្បត្តិតោ,
បរហិតបដិបត្តិតោ ច។ តេសុ អត្ថហិតសម្បត្តិ អនាវរណាញាណាធិគមតោ,
សវាសនានំ សព្ពេសំ កិលេសានំ អច្ចន្តប្បហានតោ,
អនុចាធិសេសនិព្វានប្បត្តិតោ ច វេទិតញ្ញា។ បរហិតបដិបត្តិ
លាភសក្ការាទិនិរេក្ខេត្តស្ស សព្ពទុក្ខនិយ្យានិកធម្មទេសនាតោ, វិវុទ្ធសុបិ
និច្ចំ ហិតជ្ឈាសយតោ, ញាណាបរិចាកកាលាគមនតោ ច។ សា បនេត្ត
អាសយតោ បយោគតោ ច ធុរិធា បរហិតបដិបត្តិ, តិវិធា ច អត្ថហិតសម្បត្តិ
បកាសិតា ហោតិ។ កថំ? “ករុណាសីតលហធយ”ន្តិ ឯតេន អាសយតោ

បរហិតបដិបត្តិ, សម្មា គុណត្ថេន សុគត-សន្តេន បយោគតោ បរហិតបដិបត្តិ,
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតមំ គតិវិមុត្ត”ន្តិ ឯតេហិ ចតុសច្ចបដិវេជត្ថេន ច
សុគត-សន្តេន តិវិធាបិ អត្ថហិតសម្មត្តិ, អវសិដ្ឋេន,
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតម”ន្តិ ឯតេន ច សញ្ញាបិ
អត្ថហិតសម្មត្តិបរហិតបដិបត្តិ បកាសិតា ហោតីតិ។

អថ វា តីហាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ញា - ហេតុតោ, ផលតោ,
ឧបការតោ ច។ តត្ថ ហេតុ មហាករុណា, សា បឋមបទេន និទស្សិតា។ ផលំ
ចតុត្ថំ - ញ្ញាណសម្មា, បហានសម្មា, អានុភាវសម្មា,
រូបកាយសម្មា ចាតិ។ តាសុ ញ្ញាណប្បហានសម្មា ធុតិយបទេន
សច្ចប្បដិវេជត្ថេន ច សុគត-សន្តេន បកាសិតា ហោត្តិ។ អានុភាវសម្មា
តតិយបទេន, រូបកាយសម្មា យថាវុត្តកាយគមនសោភនត្ថេន សុគត-
សន្តេន, លក្ខណានុញ្ញាណចារិបូរិយា (ធិ. និ. ២.៣៣; ៣.១៩៨-២០០; ម. និ.
២.៣៨៥-៣៨៦) វិនា តទភាវតោ។ ឧបការោ អន្តរំ អពាហិរំ កវិត្វា
តិវិធយានមុខេន វិមុត្តិធម្មទេសនា, សោ សម្មា គុណត្ថេន សុគត-សន្តេន
បកាសិតោ ហោតីតិ វេទិតញ្ញំ។

តត្ថ “ករុណាសីតលហនយ”ន្តិ ឯតេន សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ ទស្សេតិ។
មហាករុណាសញ្ញាធិតមានសោ ហិ ភគវា សំសារបន្តិតោ សត្តានំ
សមុទ្ធវណត្ថំ កតាភិនីហារោ អនុបុព្វេន ចារមិយោ បូរេត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោតិ ករុណា សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ។
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតម”ន្តិ ឯតេន សម្មាសម្ពោធិ ទស្សេតិ។
អនាវរណញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ញំ មគ្គញ្ញាណំ, មគ្គញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ញំ
អនាវរណញ្ញាណំ “សម្មាសម្ពោធិ”តិ វុច្ចតីតិ។ សម្មា គុណត្ថេន សុគត-សន្តេន

សម្មាសម្ពោធិយា បដិបត្តិ ទស្សន៍តិ,
លីនុទ្ធច្ចបតិជ្ជាធាយូបាធាកាមសុខល្អិតត្ថកិលមថានុយោគ-
សស្សតុច្ឆេទាភិធិវេសាធិអន្តទ្វយរហិតាយ ករុណាបញ្ញាបរិគ្គហិតាយ
មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា បកាសនតោ សុគត-សទ្ធស្ស។ ឥតវេហិ
សម្មាសម្ពោធិយា បដិបត្តិយា បដិបត្តិយា បដិបត្តិយា បដិបត្តិយា
សំសារមហោយតោ សត្តសន្តារណាញោត្ថ បដិបត្តិ បដិបត្តិ, តទញ្ញមប្បដានំ។
តេសុ បដិបត្តិ បដិបត្តិ បដិបត្តិ ទស្សន៍តិ, ឥតវេន អត្ថហិតសម្បត្តិ,
តទុកយេន អត្ថហិតាយ បដិបត្តិ បដិបត្តិ (បុ. ប. ២៤, ១៧៣) បត្តសុ បុគ្គលេសុ
ភគវតោ បត្តសុ បុគ្គលភារំ ទស្សន៍តិ។ តេន ច អនុត្តរទក្ខិណោយ្យភារំ
ឧត្តមវន្តនិយភារំ, អត្ថនោ ច វន្តនិយាយ ខេត្តផ្គតភារំ ទស្សន៍តិ។

ឯត្ថ ច ករុណាគ្គហណោន លោកិយេសុ
មហាគ្គតភារំ បុត្តាសាធារណគុណធិបនតោ ភគវតោ
សព្ពលោកិយគុណសម្បត្តិ ទស្សន៍តិ ហោតិ, បញ្ញាគ្គហណោន
សព្ពញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានមគ្គញ្ញាណធិបនតោ សព្ពលោកុត្តរគុណសម្បត្តិ។
តទុកយគ្គហណាសិទ្ធា ហិ អត្ថោ “សនរាមរលោកគរុ” ត្ថិអាធិនា
វិបញ្ជីយតីតិ។ ករុណាគ្គហណោន ច ឧបគមនំ និរុបក្ខិលេសំ ទស្សន៍តិ,
បញ្ញាគ្គហណោន អបគមនំ។ តថា ករុណាគ្គហណោន លោកសមញ្ញានុរូបំ
ភគវតោ បរិវត្តិ ទស្សន៍តិ, លោកវេហារិសយត្ថា ករុណាយ,
បញ្ញាគ្គហណោន សមញ្ញាយានវិជារំ។ សភាវានវពោធនេ ហិ ធម្មានំ សមញ្ញំ
អតិជារិទ្ធា សត្តាធិបរាមសនំ ហោតីតិ។ តថា ករុណាគ្គហណោន
មហាករុណាសមាបត្តិវិហារំ ទស្សន៍តិ, បញ្ញាគ្គហណោន តីសុ កាលេសុ
អប្បដិបត្តិញ្ញាណំ, បត្តសទ្ធក្ខណំ, បត្តសទ្ធក្ខណំ, បត្តសទ្ធក្ខណំ,
បត្តសទ្ធក្ខណំ។ ករុណាគ្គហណោន មហាករុណាសមាបត្តិញ្ញាណាស្ស

គហិតត្តា សេសាសាធារណាញាណានិ, ធម៌ អភិញ្ញា, អដ្ឋសុ បរិសាសុ (ម. និ. ១.១៥១) អកម្មនញ្ញាណានិ, ធន ពលានិ, ចុទ្ធស ពុទ្ធសញ្ញាណានិ, សោឡស ញ្ញាណាចរិយា, អដ្ឋារស ពុទ្ធជម្ពា, (ធិ. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥; វិភ. មូល. ដី. គន្ថាវម្ពវណ្ណនាយ) ចតុចត្តារីស ញ្ញាណាវត្ថុនិ, (សំ. និ. ២.៣៤) សត្តសត្តតិ ញ្ញាណាវត្ថុនិ (សំ. និ. ២.៣៤) ឯវមាធិនំ អនេកេសំ បញ្ញាប្បភេទានំ វសេន ញ្ញាណាចារំ ធស្សេតិ។

តថា ករុណាគ្គហឈោន ចរណាសម្បត្តិ, បញ្ញាគ្គហឈោន វិជ្ជាសម្បត្តិ។
ករុណាគ្គហឈោន សត្តាធិបតិតា, បញ្ញាគ្គហឈោន ធម្មាធិបតិតា។
ករុណាគ្គហឈោន លោកនាថភាវោ, បញ្ញាគ្គហឈោន អត្តនាថភាវោ។ តថា
ករុណាគ្គហឈោន បុព្វការីភាវោ, បញ្ញាគ្គហឈោន កតញ្ញតា។ តថា
ករុណាគ្គហឈោន អបរន្តបតា, បញ្ញាគ្គហឈោន អនត្តន្តបតា។
ករុណាគ្គហឈោន វា ពុទ្ធករធម្មសិទ្ធិ, បញ្ញាគ្គហឈោន ពុទ្ធកាវសិទ្ធិ។ តថា
ករុណាគ្គហឈោន បរេសំ តារណំ, បញ្ញាគ្គហឈោន សយំ តារណំ។ តថា
ករុណាគ្គហឈោន សព្វសត្តេសុ អនុគ្គហចិត្តតា, បញ្ញាគ្គហឈោន
សព្វធម្មេសុ វិវត្តចិត្តតា ធស្សិតា ហោតិ។ សព្វេសព្វ ពុទ្ធកុណានំ ករុណា
អាធិ, តន្តិទានភាវតោ។ បញ្ញា បរិយោសានំ, តតោ ឧត្តរិករណីយាភាវតោ។
ឥតិ អាធិបរិយោសានធស្សនេន សព្វ ពុទ្ធកុណា ធស្សិតា ហោតិ។ តថា
ករុណាគ្គហឈោន សីលក្ខន្ធបុព្វដ្ឋមោ សមាធិក្ខន្ធនោ ធស្សិតោ ហោតិ។
ករុណានិទានញ្ញិ សីលំ, តតោ ចាណាតិចាតាធិវិវតិប្បវត្តិតោ, សា ច
ឈានត្ថយសម្បយោគិនីតិ។ បញ្ញាវចនេន បញ្ញាក្ខន្ធនោ។ សីលព្វ
សព្វពុទ្ធកុណានមាធិ, សមាធិ មជ្ឈេ, បញ្ញា បរិយោសានន្តិ។ ឯវម្បិ
អាធិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សព្វ ពុទ្ធកុណា ធស្សិតា ហោតិ, នយតោ
ធស្សិតត្តា។ ឯសោ ឯវ ហិ និវសេសតោ ពុទ្ធកុណានំ ធស្សនុចាយោ, យធិធំ

នយត្តាហណាំ។ អញ្ញាថា កោនាម សមត្ថោ ភគវតោ គុណោ អនុបទំ
និវសេសតោ ធស្សេតុ។ តេនេវាហ -

“ពុទ្ធាបិ ពុទ្ធស្ស គុណោយ្យ វណ្ណាំ,
កប្បម្បិ ច អញ្ញាមភាសមាណោ;
ធីយេថ កប្បោ ជីវជីយមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ធីយេថ តថាគតស្ស” តិ។ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ធី. និ. អដ្ឋ.
៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.៤២៥, ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ៤.៤; ចរិយា.
អដ្ឋ. និទានកថាយំ, បកិណ្ណាកកថាយំ; អប. អដ្ឋ. ២.៦.២០);

តេនេវ ច អាយស្មតា សាវិបុត្តត្ថេវនាបិ ពុទ្ធកុណាបរិច្ឆេទនំ បតិ
អនុយុត្តេន “នោ ហេតុំ ភន្តេ” តិ (ធី. និ. ២.១៤៥) បដិក្ខិបិទ្វា, “អបិ ច មេ ភន្តេ
ធម្មន្ទយោវិទិតោ” តិ (ធី. និ. ២.១៤៦) វុត្តំ។

ឯវំ សន្និបេន សកលសព្ពញ្ញគុណោហិ ភគវន្តំ អភិក្ខិវិទ្វា ឥនានិ សន្និម្ហំ
ថោមេតុំ “ពុទ្ធាបិ” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ ពុទ្ធាតិ កត្តនិទ្ទេសោ។ ពុទ្ធកាវន្តិ
កម្មនិទ្ទេសោ។ ភាវេត្វា, សន្និកត្វា តិ ច បុព្ពកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ យន្តិ
អនិយមតោ កម្មនិទ្ទេសោ។ ឧបគតោ តិ អបរកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ វន្តេ តិ
កិរិយានិទ្ទេសោ, តន្តិ និយមនំ។ ធម្មន្តិ វន្តនកិរិយាយ កម្មនិទ្ទេសោ។ គតមលំ,
អនុត្តរន្តិ ច តព្វិសេសនំ។

តត្ថ ពុទ្ធសន្និស្ស តាវ “ពុជ្ឈិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធា, ពោធិតា បជាយាតិ
ពុទ្ធា” តិ អាទិនា (មហានិ. ១៩២; ចូឡ្យនិ. ៩៥-៩៧; បដិ. ម. ១.១៦២) និទ្ទេសនយេន
អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ អថ វា សវាសនាយ អញ្ញាណនិទ្ទាយ អច្ឆន្តិវិគមតោ, ពុទ្ធិយា
វា វិកសិតភាវតោ ពុទ្ធវា តិ ពុទ្ធា, ជាគរណាវិកសនត្ថវសេន។ អថ វា

កស្សនិបិ ព្រាយ្យធម្មស្ស អនុពុទ្ធស្ស អភាវេន ព្រាយ្យវិសេសស្ស
កម្មភាវេន អគ្គហធាតោ កម្មវចនិច្ឆាយ អភាវេន អវគមនត្ថវសេនេវ
កត្តនិទ្ទេសោ លព្ភតីតិ ពុទ្ធវាតិ ពុទ្ធា, យថា “ទិក្ខុតោ ន ទទាតី” តិ, អត្ថតោ
បន ចារមិតាបរិភារិតោ សយម្ពុញ្ញាលោន សហ វាសនាយ
វិហតវិទូស្តនិវសេសកិលេសោ
មហាករុណាសព្ពញ្ញតញ្ញាណាធិអបរិមេយ្យ គុណាគណាធារោ ខន្ធសន្តានោ
ពុទ្ធា។ យថាហ -

“ពុទ្ធាតិ យោ សោ ភគវា សយម្ពុ អនាចរិយកោ បុព្វេ
អនុស្សតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តត្ថ ច សព្ពញ្ញតំ
បត្តោ, ពលេសុ ច វសីការ” ត្ថិ (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. ៩៥-៩៧; បដិ. ម.
១.១៦២)។

អបិ-សន្តោ សម្ភារេន, តេន “ឯវំ គុណវិសេសយុត្តោ សោបិ នាម ភគវា” តិ
វក្ខមាណគុណោ ធម្មេ សម្ភារំ ទំ ធីបេតិ។ ពុទ្ធការ្យន្តិ សម្មាសម្ពោធិ។ ភាវេត្វាតិ
ឧប្បាទេត្វា, វឿត្វា ច។ សច្ចិកត្វាតិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ ឧបគតោតិ បត្តោ,
អធិគតោតិ អត្តោ, ឯតស្ស “ពុទ្ធការ្យ” ត្ថិ ឯតេន សម្ពុទ្ធា។ គតមលន្តិ
វិគតមលំ, និទ្ទោសន្តិ អត្តោ។ វន្តេតិ បណាមាមិ, ថោមេមិ វា។ អនុត្តរន្តិ
ឧត្តរវហិតំ, លោកុត្តរន្តិ អត្តោ។ ធម្មន្តិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមាណេ អចាយតោ ច,
សំសារតោ ច អបតមាណេ កត្វា ធារយតីតិ ធម្មោ។

អយព្ពោត្ថ សង្ខេបត្តោ - ឯវំវិវិធកុណាសមន្នាគតោ ពុទ្ធាបិ ភគវា យំ
អរិយសង្ខាតំ ធម្មំ ភាវេត្វា, ជលនិព្ពានសង្ខាតំ បន សច្ចិកត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោ, តមេតំ ពុទ្ធានម្បិ ពុទ្ធការ្យហេតុភូតំ
សព្ពនោសមលរហិតំ អត្តនោ ឧត្តរិតរាភាវេន អនុត្តរំ បដិវេធសន្ធម្មំ

នមាមីតិ។ បរិយត្តិសទ្ធម្មស្សបិ តប្បកាសនត្តា ឥធសង្គហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អថ វា
“អភិធម្មនយសមុទ្ធី ភាវេត្វា អធិគច្ឆិ, តីណិ បិដកានិ សម្មសី” តិ ច
អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា បរិយត្តិធម្មស្សបិ សង្ឃកិរិយាសម្មសនបរិយាយោ
លព្ភតីតិ សោបិ ឥធសង្គោ យេវាតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ តថា “យំ ធម្មំ ភាវេត្វា,
សង្ឃកត្វា” តិ ច វុត្តត្តា ពុទ្ធករធម្មភូតាហិ ចារមិតាហិ សហ បុព្វភាគ
អធិសីលសិក្ខាធម្មោបិ ឥធម្ម-សន្តោសសង្គហិតាតិ វេទិតញ្ញោ។ តាបិ ហិ
វិគតបដិបក្ខតាយ វិគតមលា, អនញ្ញាសាធារណតាយ អនុត្តរា បាតិ។ តថា
ហិ សត្តានំ សកលវដ្តទុក្ខនិស្សរណាយ កតមហានិទីហារោ
មហាករុណាធិវាសបេសលជ្ឈាសយោ បញ្ញាវិសេសបរិយោទានិម្ពលានំ
ទាននមសញ្ញមាធិនំ ឧត្តមធម្មានំ សតសហស្សធិកានិ កប្បានំ ចត្តារិ
អសង្ខេយ្យានិ សក្កច្ចំ និរន្តរំ និរវេសេសំ ភាវនាបច្ចក្ខករណេហិ កម្មាធិសុ
អធិគតវសីភាវោ, អច្ឆរិយាចិន្តេយ្យមហានុភាវោ, អធិសីលអធិចិត្តានំ
បរមុក្កំសចារមិប្បត្តោ ភគវា បច្ចយាការេ
ចតុរិសតិកោជិសតសហស្សមុខេន មហាវជិរញ្ញាណំ បេសេត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្មុទ្ធាតិ។

ឯត្ថ ច “ភាវេត្វា” តិ ឯតេន វិជ្ជាសម្បទាយ ធម្មំ ថោមេតិ, ‘សង្ឃកត្វា’ តិ
ឯតេន វិមុត្តិសម្បទាយ។ តថា បឋមេន ឈានសម្បទាយ, ទុតិយេន
វិមោក្ខសម្បទាយ។ បឋមេន វា សមាធិសម្បទាយ, ទុតិយេន
សមាបត្តិសម្បទាយ។ អថ វា បឋមេន ខយញ្ញាណភាវេន, ទុតិយេន
អនុប្បាទញ្ញាណភាវេន។ បុរិមេន វា វិជ្ជុបមតាយ, ទុតិយេន វជិរុបមតាយ។
បុរិមេន វា វិរាគសម្បត្តិយា, ទុតិយេន និរោធសម្បត្តិយា។ តថា បឋមេន
និយ្យានភាវេន, ទុតិយេន និស្សរណភាវេន។ បឋមេន វា ហេតុភាវេន,
ទុតិយេន អសង្ខតភាវេន។ បឋមេន វា ទស្សនភាវេន, ទុតិយេន វិវេកភាវេន។

បឋមេន វា អធិបតិកាវេន, ទុតិយេន អមតកាវេន ធម្មំ ថោមេតិ។ អថ វា “យំ
ធម្មំ កាវេត្វា ពុទ្ធការំ ឧបគតោ” តិ ឯតេន ស្វាភ្នាតតាយ ធម្មំ ថោមេតិ,
“សន្និកត្វា” តិ ឯតេន សន្និដ្ឋិកតាយ។ តថា បុរិមេន អកាលិកតាយ, បច្ឆិមេន
ឯហិបស្សិកតាយ។ បុរិមេន វា ឱបនេយ្យិកតាយ, បច្ឆិមេន បច្ចុត្តំ
វេទិតព្ពតាយ ធម្មំ ថោមេតិ។

“គតមល” ត្ថិ ឥមិនា សំកិលេសាការធិបនេន ធម្មស្ស បរិសុទ្ធតំ ទស្សេតិ,
“អនុត្តរ” ត្ថិ ឯតេន អញ្ញាស្ស វិសិជ្ឈស្ស អភារធិបនេន វិបុលបរិបុណ្ណាតំ។
បឋមេន វា បហានសម្បទំ ធម្មស្ស ទស្សេតិ, ទុតិយេន បភាវសម្បទំ។
កាវេតព្ពតាយ វា ធម្មស្ស គតមលភារោ យោជេតញ្ចោ។ ភាវនាគុណោ ហិ
សោ នោសានំ សមុគ្គាតកោ ហោតីតិ។ សន្និកាតព្ពកាវេន អនុត្តរភារោ
យោជេតញ្ចោ។ សន្និកិរិយានិព្ពត្ថិតោ ហិ តទុត្តរិករណីយាភាវតោ
អនញ្ញាសាធារណតាយ អនុត្តរោតិ។ តថា “កាវេត្វា” តិ ឯតេន សហ
បុព្ពកាគសីលាធិហិ សេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តិ,
“សន្និកត្វា” តិ ឯតេន សហ អសម្ពុតាយ ធាតុយា អសេក្ខា
សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តិតិ។

ឯវំ សន្នេបេនេវ សព្ពធម្មគុណោហិ សទ្ធម្មំ អភិវិត្តិវា, ឥទានិ អរិយសង្ឃំ
ថោមេតុំ “សុគតស្ស” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ សុគតស្ស តិ សម្ពុទ្ធនិទ្ទេសោ, តស្ស
“បុត្តាន” ត្ថិ ឯតេន សម្ពុតោ។ ឱរសានន្តិ បុត្តវិសេសនំ។ មារសេនមថនានន្តិ
ឱរសបុត្តកាវេ ការណានិទ្ទេសោ, តេន កិលេសប្បហានមេវ កកវតោ
ឱរសបុត្តភាវការណំ អនុជាធាតីតិ ទស្សេតិ។ អដ្ឋន្ទត្ថិ
គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ, តេន ច សតិបិ តេសំ សត្តវិសេសកាវេន
អនេកសតសហស្សសង្ឃកាវេ ឥមំ គណនបរិច្ឆេទំ ធាតិវត្ថុន្តិតិ ទស្សេតិ,

មគ្គជ្ឈដលជ្ជការវាងតិវត្តនតោ។ សម្មហន្តិ សមុទាយនិទ្ទេសោ។ អរិយសង្ឃន្តិ
គុណវិសិដ្ឋសង្ឃតការនិទ្ទេសោ, តេន អសតិបិ អរិយបុគ្គលានំ
កាយសាមគ្គីយំ អរិយសង្ឃការំ ទស្សេតិ, ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញាន
សំហតការតោ។ តត្ថ ឡាសិ ភវា ជាតា, សំវេទ្វា ច ឡាសា។ យថា ហិ សត្តានំ
ឡាសបុត្តា អត្តជាតតាយ បិតុសន្តកស្ស ទាយជ្ជស្ស វិសេសេន ភាគិនោ
ហោន្តិ, វេមេតេបិ អរិយបុគ្គលា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សវនន្ត អរិយាយ ជាតិយា
ជាតតាយ ភគវតោ សន្តកស្ស វិមុត្តិសុខស្ស, អរិយធម្មតនស្ស ច
ឯកន្តភាគិនោតិ ឡាសាវិយ ឡាសា។ អថ វា ភគវតោ ធម្មទេសនានុការេន
អរិយភូមិ ឡិក្កមមាណ, ឡិក្កន្តា ច អរិយសាវកា ភគវតោ
ឡារោយាមជនិតាភិជាតតាយ និប្បវិយាយេន “ឡាសបុត្តា” តិ វត្តព្ពតំ
អរហន្តិ។ សាវកេហិ បវត្តិយមាណបិ ហិ ធម្មទេសនា ភគវតោ “ធម្មទេសនា”
តេច្ឆេវ វុច្ចតិ, តំមូលកត្តា, លក្ខណាទិវិសេសាការតោ ច។

យទិបិ អរិយសាវកានំ អរិយមគ្គាធិគមសមយេ ភគវតោវិយ
តទន្តរាយ ករណត្ថំ ទេវបុត្តមារោ, មារវាហិនី វា ន ឯកន្តេន អបសាទេតិ,
តេហិ បន អបសាទេតព្ពតាយ ការណោវិមជិតេ តេបិ វិមជិតា វេ នាម
ហោន្តិ អាហា - “មារសេនមថនាន” ត្ថិ។ ឥមស្មី បនត្ថេ ‘មារមារសេនមថនាន’ ត្ថិ
វត្តព្ព “មារសេនមថនាន” ត្ថិ ឯកទេសស្ស បេកសេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា
ខន្ធាភិសម្ពាមារានំវិយ ទេវបុត្តមារស្សបិ គុណមារណោ
សហាយការ្យបគមនតោ កិលេសពលកាយោ “សេនា” តិ វុច្ចតិ។ យថាហា -
“កាមា តេ បឋមា សេនា” តិ អាទិ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨, ៦៨; ចូឡនិ. ៤៧)។
សា ច តេហិ ទិយឡសហស្សភេទា, អនន្តភេទា វា កិលេសវាហិនី
សតិធម្មវិបយវីរិយសមថាធិគុណបហារណេហិ ឡិដិសោវិមជិតា, វិហតា,

វិទូស្តា ចាត់ មារសេនមថនា, អរិយសាវកា។ ឯតេន តេសំ ភគវតោ
អនុជាតបុត្តតំ ទស្សេតិ។

អារកត្តា កិលេសេហិ, អនយេ ន ភិយនតោ, អយេ ច ភិយនតោ អរិយា,
និរុត្តិនយេន។ អថ វា សនេវកេន លោកេន “សរណ”ន្តិ អរណិយតោ
ឧបគន្ធព្ពតោ, ឧបគតានព្វា តទត្ថសិទ្ធិតោ អរិយា, អរិយានំ សង្ឃេតិ
អរិយសង្ឃោ, អរិយោ ច សោ, សង្ឃោ ចាតិ វា អរិយសង្ឃោ, តំ អរិយសង្ឃំ។
ភគវតោ អបរភាកេ ពុទ្ធជម្ពរតនានម្បិ សមធិគមោ សង្ឃរតនាធិនាតិ អស្ស
អរិយសង្ឃស្ស ពហូបការតំ ទស្សេតុំ តេជេវ “សិរសាវន្តេ”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯត្ថ ច “សុគតស្ស ឡិវសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស បកវសម្បទំ
ទស្សេតិ, “មារសេនមថនា”ន្តិ ឯតេន បហានសម្បទំ,
សកលសំកិលេសប្បហានធិបនតោ។ “អដ្ឋន្ទម្បិ សមូហា”ន្តិ ឯតេន
ព្យាណសម្បទំ, មគ្គជ្ឈដលជ្ជការធិបនតោ។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ ឯតេន
បកវសម្បទំ ទស្សេតិ, សព្ពសង្ឃានំ អគ្គការធិបនតោ។ អថ វា “សុគតស្ស
ឡិវសានំ បុត្តាន”ន្តិ អរិយសង្ឃស្ស វិសុទ្ធិនិស្សយការធិបនំ,
“មារសេនមថនា”ន្តិ សម្មាឧដុក្ខោយសាមីចិប្បជិបន្នការធិបនំ, “អដ្ឋន្ទម្បិ
សមូហា”ន្តិ អាហុនេយ្យាធិការធិបនំ, “អរិយសង្ឃ”ន្តិ
អនុត្តរបុញ្ញក្ខេត្តការធិបនំ។ តថា “សុគតស្ស ឡិវសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន
អរិយសង្ឃស្ស លោកុត្តរសរណាគមនសញ្ញាវំ ធិបេតិ។
លោកុត្តរសរណាគមនេន ហិ តេ ភគវតោ ឡិវសបុត្តា ជាតា។
“មារសេនមថនា”ន្តិ ឯតេន អភិនិហារសម្បទាសិទ្ធិំ បុព្វភាកេ សម្មាបជិបត្តិ
ទស្សេតិ។ កតាភិនិហារា ហិ សម្មា បជិបន្នា មារំ, មារបរិសំ វា អភិវិជិនន្តិ។
“អដ្ឋន្ទម្បិ សមូហា”ន្តិ ឯតេន វិទូស្តវិបក្ខេ សេក្ខាសេក្ខធម្មេ ទស្សេតិ,

បុគ្គលាធិដ្ឋានេន មគ្គដលធម្មានំ បកាសិតត្តា។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ
អគ្គទក្ខិណោយ្យការំ ទស្សេតិ។ សរណាគមនញ្ច សាវកានំ សព្វគុណានមាទិ,
សបុព្វភាគប្បដិបទា សេក្ខា សីលក្ខន្ធានយោ មជ្ឈេ, អសេក្ខា
សីលក្ខន្ធានយោ បរិយោសានន្តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សង្ខេបតោ
សព្វេ អរិយសង្ឃគុណា បកាសិតា ហោន្តិ។

ឯវំ កាថាត្ថយេន សង្ខេបតោ សកលគុណាសង្កិត្តនមុខេន រតនត្ថយស្ស
បណាមំ កត្វា, ឥនាទិ តំ និបច្ចការំ យថាធិប្បតេ បយោជនេ បរិណាមេន្តោ
“ឥតិ មេ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ រតិជននជ្ជេន រតនំ, ពុទ្ធជម្ពសង្ឃា។ តេសញ្ញា
“ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា យថាភូតគុណា អារជ្ជន្តស្ស
អមតាធិគមហេតុភូតំ អនប្បកំ បីតិចាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជតិ។ យថាហ -

“យស្មី, មហាធាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ,
នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ឆោសបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ
ហោតិ, ន មោហបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ឧដុគតមេវស្ស តស្មី សមយេ
ចិត្តំ ហោតិ តថាគតំ អារព្ភ។ ឧដុគតចិត្តោ ខោ បន, មហាធាម,
អរិយសាវកោ លភតិ អត្ថវេទំ, លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មបសំហិតំ
ចាមោជ្ជំ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; អ. និ. ១១.១១)។

ចិត្តិកតាទិភារោ វា រតនជ្ជោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ចិត្តិកតំ មហាគ្យញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។ (ឧ. ចា. អដ្ឋ. ៦.៣; ធិ. និ.
អដ្ឋ. ២.៣៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ១.២២៦; មហានិ. អដ្ឋ. ៥០);

ចិត្តិកតកាវាធម្មោ ច អនញ្ញាសាធារណា ពុទ្ធាធីសុ ឯវ លព្ពន្ធិតិ។ វន្តនាវ
វន្តនាមយំ, យថា “ធានមយំ, សីលមយ” ឆ្លុ (ធិ. និ. ៣.៣០៥; ឥតិវុ. ៦០; នេត្តិ.
៣៤)។ វន្តនា ចេត្ត កាយវាចាចិត្តេហិ តិណ្ណំ វតនានំ គុណានិទ្ទតា, ថោមនា វា។
បុជ្ជកវដលនិព្ពត្តនតោ បុញ្ញំ, អត្តនោ សន្តានំ បុណាតីតិ វា។
សុវិហតន្តរាយោតិ សុដ្ឋុវិហតន្តរាយោ, ឯតេន អត្តនោ បសាទសម្បត្តិយា,
វត្ថនត្ថយស្ស ច ខេត្តការសម្បត្តិយា តំ បុញ្ញំ អត្ថប្បកាសនស្ស
ឧបយាតកឧបទ្ទវានំ វិហានេន សមត្ថន្តិ ធស្សេតិ។ ហុត្វាតិ បុព្វកាលកិរិយា,
តស្ស “អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ តស្សាតិ យំ
វតនត្ថយវន្តនាមយំ បុញ្ញំ, តស្ស។ អានុកាវេនាតិ ពាលេន។

ឯវ វតនត្ថយស្ស និបច្ចការករណោ បយោជនំ ធស្សេត្វា, ឥធានិ យស្សា
ធម្មទេសនាយ អត្ថំ សំវណ្ណាតុកាមោ, តស្សា តាវ គុណាភិក្ខុវនវសេន
ឧបញ្ញាបនត្ថំ “ធិយស្ស” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ធិយសុត្ថន្តីតស្សាតិ
ធិយប្បមាណាសុត្ថលក្ខិតស្ស, ឯតេន “ធិយោ” តិ អយំ ឥមស្ស អាគមស្ស
អត្តានុគតា សមញ្ញាតិ ធស្សេតិ។ ននុ ច សុត្តានិយេវ អាគមោ, កស្ស បន
សុត្តេហិ អដ្ឋនន្តិ? សច្ចមេតំ បរមត្ថតោ, សុត្តានិ បន ឧបាទាយបញ្ញត្តោ
អាគមោ។ យថា ហិ អត្ថព្យញ្ញនសមុទាយេ “សុត្ថ” ឆ្លុ វោហារោ, ឯវ
សុត្ថសមុទាយេ “អាគមោ” តិ វោហារោ។
បដិច្ចសមុប្បាទាទិនិបុណត្ថសញ្ញាវតោ និបុណស្ស។ អាគមិស្សន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន,
ឯតស្សា វា អត្ថត្ថបវត្តាធម្មោតិ អាគមោ, អាគមោ ច សោ វរោ ចាតិ អាគមវរោ,
អាគមសម្មតេហិ វា វរោតិ អាគមវរោ, តស្ស។ ពុទ្ធានំ អនុពុទ្ធា ពុទ្ធានុពុទ្ធា,
ពុទ្ធានំ សច្ចបដិវេធំ អនុគម្ម បដិវិទូសច្ចា អគ្គសាវកាធម្មោ អរិយា។ តេហិ
អត្ថសំវណ្ណាធាវសេន, គុណសំវណ្ណាធាវសេន ច សំវណ្ណិតស្ស។ អថ វា ពុទ្ធា ច
អនុពុទ្ធា ច ពុទ្ធានុពុទ្ធាតិ យោជេតព្ពំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធនេវ ហិ តិណ្ណាម្បិ បិដកានំ

អត្ថវណ្ណានាក្កមោភាសិតោ, យា “បកិណ្ណាកនេសនា” តិ វុច្ចតិ, តតោ
សង្គាយនាទិវសេនសាវកេហិតិ អាចរិយា វទន្តិ។

សទ្ធាវហគុណាស្សាទិ ពុទ្ធាទីសុ បសាទាវហសម្បត្តិកស្ស។ អយញ្ញា
អាគមោ ព្រហ្មជាលាទីសុ (ធី. និ. ១.៥-៧, ២៦-២៨) សីលទិដ្ឋាទីនំ
អនវសេសនិទ្ទេសាទិវសេន, មហាបទានាទីសុ (ធី. និ. ២.៣-៥) បុរិមពុទ្ធានម្ប
គុណនិទ្ទេសាទិវសេន, ចាចិកសុត្តាទីសុ (ធី. និ. ៣.៣,៤) តិត្តិយេ និមទ្ធិត្វា
អប្បដិវត្តិយសីហនាទ នទនាទិវសេន, អនុត្តរិយសុត្តាទីសុ (អ. និ. ៦.៨) ច
វិសេសតោ ពុទ្ធកុណាវិការនេន វតនត្ថយេ សាតិសយប្បសាទំ អាវហិតិ។
សំវណ្ណានាសុ ចាយំ អាចរិយស្ស បកតិ, យា តំតំសំវណ្ណានាសុ អាទិតោ តស្ស
តស្ស សំវណ្ណាតព្ពស្ស ធម្មស្ស វិសេសគុណកិត្តនេន ថោមនា។ តថា ហិ
បបញ្ចសូទនីសារត្ថប្បកាសិនីមនោរថបូរណីសុ អដ្ឋសាលិនីអាទីសុ ច
យថាក្ខមំ “បរវាទមថនស្ស ញាណាប្បភេទជននស្ស ធម្មកថិកបុគ្គលំ
វិចិត្តប្បដិកានជននស្ស តស្ស គម្ពីរញ្ញាណោហិ ឌីកាឡ្ហស្ស អភិណ្ឌាសោ
នាណាយវិចិត្តស្ស អភិធម្មស្ស” តិអាទិនា ថោមនា កតា។

អត្ថោ កថិយតិ ឯតាយាតិ អត្ថកថា, សា ឯវ អដ្ឋកថា, ត្ថ-ការស្ស ដ្ឋ-ការ
កត្វា, យថា “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ” តិ (បដិ. ម. ២.៨)។ អាទិតោ តិអាទិម្ហ
បឋមសង្កឹតិយំ។ ធម្មភិញ្ញតាយ បរមេន ចិត្តវសីភាវេន សមន្នាគតត្តា,
ឈានាទីសុ បញ្ចវិធរសីតាសញ្ញាវតោ ច វសិនោ, ថេរា មហាកស្សចាទយោ។
តេសំ សតេហិ បញ្ចហិ។ យាតិ យា អដ្ឋកថា។ សង្កឹតាតិ អត្ថំ បកាសេតុំ
យុត្តជ្ជានេ “អយំ ឯតស្ស អត្ថោ, អយំ ឯតស្ស អត្ថោ” តិ សង្កហេត្វា វុត្តា។
អនុសង្កឹតា ច យសត្ថរាទីហិ បន្ទាបិ ទុតិយតតិយសង្កឹតីសុ, ឥមីនា អត្ថនោ
សំវណ្ណានាយ អាគមនសុទ្ធិ ធស្សេតិ។

សីហស្ស លានតោ គហណតោ សីហឡោ, សីហកុមារោ។
តំរំសជាតតាយ តម្កបណ្ណាធិបេ ខត្តិយានំ, តេសំ និវាសតាយ
តម្កបណ្ណាធិបស្ស ច សីហឡាភារោ វេទិតព្ពោ។ អាភតាតិ ជម្ពុធិបតោ អានីតា។
អថាតិ បច្ឆា។ អបរភាគេ ហិ អសង្កតំ សីហឡាភាសាយ អដ្ឋកថា ឋបិតាតិ។
តេនស្ស មូលដ្ឋកថា សព្វសាធារណា ន ហោតីតិ វេទំ អត្ថប្បកាសំ
ឯកន្តេន ករណីយន្តិ ធស្សេតិ។ តេនេវាហ - “ធិបវាសីនមត្ថាយា”តិ។ តត្ថ
ធិបវាសីនន្តិ ជម្ពុធិបវាសីនំ។ ធិបវាសីនន្តិ វា សីហឡាធិបវាសីនំ អត្ថាយ
សីហឡាភាសាយ ឋបិតាតិ យោជនា។

អបនេត្វាធាតិ កញ្ចកសធិសំ សីហឡាភាសំ អបនេត្វា។ តតោតិ
អដ្ឋកថាតោ។ អហន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ មនោរមំ ភាសន្តិ មាគធភាសំ។ សា ហិ
សភាវនិរុត្តិភូតា បណ្ឌិតានំ មនំ រមយតីតិ។ តេនេវាហ - “តន្តិនយានុច្ឆរិក”ន្តិ,
ចាឡិកតិយា អនុលោមិកំ ចាឡិកាសាយានុវិជាយិន្តិ អត្តោ។ វិគតនោសន្តិ
អសភាវនិរុត្តិភាសន្តរហិតំ។

សមយំ អវិលោមេន្តោតិ សិទ្ធនំ អវិរោធន្តោ, ឯតេន អត្ថនោសាភាវមាហា។
អវិរុទ្ធត្តា ឯវ ហិ វេរវាធាបិ វេទ បកាសិយិស្សន្តិ។ វេរំរំសបធិចានន្តិ ជិវេហិ
សីលក្ខន្ធាធិហិ សមន្នាគតត្តា វេរ, មហាកស្សចាធយោ។ តេហិ អាគតា
អាចរិយបរម្យរា វេរំរំសោ, តប្បរិយាបន្នា ហុត្វា អាគមាធិគមសម្បន្នត្តា
បញ្ញាបន្នោតេន តស្ស សមុជ្ឈលនតោ វេរំរំសបធិចា, មហាវិហារវាសិនោ
វេរ, តេសំ។ វិវិធមហិ អាការេហិ និច្ឆិយតីតិ វិនិច្ឆយោ, គណ្ឌិដ្ឋានេសុ
ខីលមទ្ធនាការេន បវត្តាវិមតិច្ឆេនកថា។ សុដ្ឋ និបុណោ សណ្ឋោ វិនិច្ឆយោ
ឯតេសន្តិ សុនិបុណាវិនិច្ឆយា។ អថ វា វិនិច្ឆនោតីតិ វិនិច្ឆយោ, យថាវុត្តវិសយំ
ញាណំ។ សុដ្ឋ និបុណោ ធរកោ វិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ សុនិបុណាវិនិច្ឆយា, ឯតេន

មហាកស្សបាទិយេបរម្បរាគតោ, តតោយេវ ច អវិបរីតោ សល្លាសុខុមោ
មហាវិហារវាសីនំវិនិច្ឆយោតិ តស្ស បមាណភូតតំ ទស្សេតិ។

សុជនស្ស ចាតិ ច-សង្កោ សម្មាសម្ពុទ្ធានត្ថោ, តេន ន កេវលំ ជម្ពុទីបវាសីនមេវ
អត្ថាយ, អថ ខោ សាធុជនតោសនត្ថញ្ញាតិ ទស្សេតិ, តេន ច
តម្កបណ្ឌិទីបវាសីនម្មិ អត្ថាយាតិ អយមត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ,
ឧគ្គហណាទិសុករតាយ តេសម្មិ ពហុបការត្តា។ ចិវដ្ឋិតត្ថន្តិ ចិវដ្ឋិតិអត្ថំ,
ចិវកាលដ្ឋិតិយាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ញំ អត្ថប្បកាសនំ
អវិបរីតព្យញ្ញនសុនិក្ខេបស្ស អត្ថសុនយស្ស ច ឧបាយការតោ សទ្ធម្មស្ស
ចិវដ្ឋិតិយា សំវត្ថុតិ។ វុត្តញ្ញេតំ ភគវតា -

“ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សទ្ធម្មស្ស វិចិត្តិយា អសម្មោសាយ
អនន្តរធានាយ សំវត្ថុន្តិ។ កតមេ ទ្វេ? សុនិក្ខត្តញ្ញោ បទព្យញ្ញនំ, អត្ថោ ច
សុនិក្ខោ”តិ (អ. និ. ២.២១)។

យំ អត្ថវណ្ណនំ កត្តកាមោ, តស្ស មហាត្ថំ បរិហារិតំ “សីលកថា”តិអាទិ
វុត្ថំ។ តេនេវាហ - “ន តំ ឥធិវិចារយិស្សមី”តិ។ អថ វា យំ អដ្ឋកថំ កត្តកាមោ,
តទេកទេសភាវេនវិសុទ្ធិមគ្គោ ច គហេតញ្ញេតិ កថិកានំ ឧបទេសំ ករោត្តោ
តត្ថវិចារិតធម្មេ ឧទ្ទេសវសេន ទស្សេតិ “សីលកថា” តិអាទិនា។ តត្ថ
សីលកថាតិ ចារិត្តវារិត្តាទិវសេន សីលវិត្តារកថា។ ធុតធម្មាតិ
បិណ្ឌាចាតិកត្តាទយោ (វិសុទ្ធិ. ១.២២; បេរតា. អដ្ឋ. ២.៨៤៥, ៨៤៩) តេរស
កិលេសធុននកធម្មា។ កម្មជ្ជានានិ សញ្ញានិច្ចំ ចាឡិយំ អាគតានិ អដ្ឋតីស,
អដ្ឋកថាយំ ទ្វេតិ និវរសេសានិ យោគកម្មស្ស ភាវនាយ បវត្តិជ្ជានានិ។
ចរិយាវិធានសហិតោតិ រាគចរិតាទីនំ សភាវាទីវិធានេន សហិតោ។ ឈានានិ
ចត្តាវិ រូចាវចរជ្ឈានានិ, សមាបត្តិយោ ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ។ អដ្ឋបិ វា

បដិលទ្ធមត្តានិ ឈានានិ, សមាបដ្ឋនវសីការប្បត្តិយា សមាបត្តិយោ។
ឈានានិ វា រូចារូចាវចរជ្ឈានានិ, សមាបត្តិយោ
ជលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិយោ។

លោកិយលោកុត្តរភេទា ន អភិញ្ញាយោ សញ្ញា អភិញ្ញាយោ។
ញ្ញាណវិភង្គាធិសុ អាគតនយេន ឯកវិជានិ នា បញ្ញាយ សង្គលេត្វា
សម្បណ្ណោត្វា និច្ឆយោ បញ្ញាសង្គលននិច្ឆយោ។

បច្ចយធម្មានំ ហេតាធិនំ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ ហេតុបច្ចយាធិការោ
បច្ចយាការោ, តស្ស ទេសនា បច្ចយាការទេសនា, បដិច្ចសមុប្បាទកថាតិ
អត្ថោ។ សា បន យនវិនិញ្ញោគស្ស សុទុក្ខតាយ សណ្ឋាសុខុមា,
និកាយន្តរលទ្ធិសង្គរហិតា, ឯកត្តនយាធិសហិតា ច តត្ថ វិចារិតាតិ អាហា -
“សុបរិសុទ្ធិនិបុណនយា”តិ។ បដិសម្ពិទ្ធាធិសុ អាគតនយំ អវិស្សន្នេត្វាវ
វិចារិតត្ថា អវិមុត្តតន្តិ មគ្គា។

ឥតិ បន សព្ពន្ធិ ឥតិ-សន្តោ បរិសមាបនេ, បន-សន្តោ វចនាលង្ការេ, ឯតំ
សព្ពន្ធិ អត្ថោ។ ឥតាតិ ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយំ។ នវិចារយិស្សមិ,
បុនរុត្តិការតោតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ តស្សេវ អវិចារណស្ស ឯកន្តការណំ និទ្ធារេន្តោ “មជ្ឈេ
វិសុទ្ធិមគ្គោ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ “មជ្ឈេ វត្ថោ”តិ ឯតេន មជ្ឈេការធិបនេន
វិសេសតោ ចតុន្នំ អាគមានំ សាធារណជ្ជកថាវិសុទ្ធិមគ្គោ, ន
សុមង្គលវិលាសិនីអាទយោវិយ អសាធារណជ្ជកថាតិ ទស្សេតិ។
“វិសេសតោ”តិ ឥនំវិនយាភិធម្មានម្បិវិសុទ្ធិមគ្គោ យថាវហំ អត្តវណ្ណានា
ហោតិ យេវាតិ កត្វា វុត្ថំ។

ឥឡូវវាគឺ ៩តិ ៧។ តម្បីតិ វិសុទ្ធិមគ្គម្យី។ ឯតាយាតិ សុមង្គលវិលាសិនិយា។
ឯត្ថ ច “សីហឡធិបំ អាភតា”តិអាទិនា អត្ថប្បកាសនស្ស និមិត្តំ ធស្សេតិ,
“ធិបវាសីនមត្តាយ, សុជនស្ស ច តុដ្ឋតំ, ចិរដ្ឋិតត្ថព្វា ធម្មស្សា”តិ ឯតេន
បយោជនំ, អវសិដ្ឋេន ករណាប្បការំ។ សីលកថាជីនំ អវិចារណាម្បី ហិ ៩ធន
ករណាប្បការោ ឯវាតិ។

គន្លាវម្ហកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទានកថាវណ្ណានា

វិភាគវន្តានំ សភាវិភាវំវិភាគធស្សនវសេនេវ ហោតីតិ បឋមំ តាវ
វគ្គសុត្តវសេនវិភាគំ ធស្សេតុ “តត្ថ ធិយាគមោ នាមា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ
តត្ថាតិ “ធិយស្ស អាគមវស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី”តិ យធិធំ វុត្ថំ, តស្មី
វចនេ។ យស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមីតិ បដិញ្ញាតំ, សោ ធិយាគមោ នាម
វគ្គសុត្តវសេន ឯវំវិភាគោតិ អត្ថោ។ អថ វា តត្ថាតិ “ធិយាគមនិស្សិតមត្ថ”ន្តិ
ឯតស្មី វចនេ។ យោ ធិយាគមោ វុត្ថោ, សោ វគ្គាធិវសេន ឯធិសោតិ អត្ថោ។
អត្ថនោ សំវណ្ណនាយ បឋមមហាសង្កឹតិយំ និក្ខិត្តានុក្កមេនេវ
បវត្តការធស្សនត្ថំ “តស្ស វគ្គសុ...បេ... វុត្ថំ និទានមាធិ”តិ អាហា។ កស្មា បន
ចត្វសុ អាគមេសុ ធិយាគមោ បឋមំ សង្កឹតោ, តត្ថ ច សីលក្ខន្ធវគ្គោ អាទិតោ
និក្ខិត្តោ, តស្មីព្វា ព្រហ្មជាលន្តិ? នាយមនុយោគោ កត្តចិបិ ន បវត្តតិ, អបិ ច
សទ្ធាវហគុណតោ ធិយនិកាយោ បឋមំ សង្កឹតោ។ សទ្ធា ហិ កុសលធម្មានំ
ព័ជំ។ យថាហា - “សទ្ធា ព័ជំ តថោ វុដ្ឋី”តិ, (សំ. និ. ១.១៨៧; សុ. និ. ៧៧)
សទ្ធាវហគុណតោ ចស្ស ធស្សិតាយេវ។ កិញ្ច កតិបយសុត្តសង្កហតោ,
អប្បបរិមាណតោ ច គហណាធារណាធិសុខតោ។ តថាហោស
ចតុត្ថិសសុត្តសង្កហោ ចតុសង្កិកាណាវាវបរិមាណោ ច។

សីលកថាពាហុល្លតោ បន សីលក្ខន្ធវគ្គោ បឋមំ និក្ខិត្តោ។ សីលញ្ញា
សាសនស្ស អាទិ, សីលបតិជ្ជានត្តា សត្តគុណានំ។ តេនេវាហ - “តស្មា តិហ, តុំ
ភិក្ខុ, អាទិមេវ វិសោធបិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ?
សីលញ្ញា សុវិសុទ្ធ” ត្ថិអាទិ (សំ. និ. ៥.៣៩៥)។ ឯតេន ចស្ស វគ្គស្ស អនុត្តសញ្ញតា
វុត្តា ហោតិ។ ទិដ្ឋិវិនិវេឆនកថាការតោ បន សុត្តន្តបិដកស្ស
និវរសេសទិដ្ឋិវិភជនំ ព្រហ្មជាលំ បឋមំ និក្ខិត្តន្ត ទដ្ឋតំ។ តេបិដកេ ហិ ពុទ្ធវចនេ
ព្រហ្មជាលសទិសំ ទិដ្ឋិតតានិ និគ្គម្ហំ និដ្ឋជំ កត្វា វិភត្តសុត្តំ នត្ថិតិ។

បឋមមហាសង្ក្ខតិកថាវណ្ណានា

យស្ស បឋមមហាសង្ក្ខតិយំ និក្ខិត្តានុក្កមេន សំវណ្ណានំ កត្តកាមោ, តំ,
តស្ស ច តន្តិអារុឡាយ ឥធវ វចនេ ការណំ ទស្សេន្តោ
“បឋមមហាសង្ក្ខតិ... បេ... វេទិតញ្ញា” តិ អាហា។ តត្ថ យថាបច្ចយំ តត្ថ តត្ថ
ទេសិតត្តា, បញ្ញត្តត្តា ច វិប្បកិណ្ណានំ ធម្មវិនយានំ សង្កហេត្វា កាយនំ កថនំ
សង្ក្ខតិ, ឯតេន តំតំសិក្ខាបទានំ សុត្តានញ្ញា អាទិបរិយោសានេសុ, អន្តរន្តរា ច
សម្ពន្ធវសេន បឋិតំ សង្ក្ខតិការវចនំ សង្កហិតំ ហោតិ។ មហាវិសយត្តា,
បូជនីយត្តា ច មហាតី សង្ក្ខតិ មហាសង្ក្ខតិ, បឋមា មហាសង្ក្ខតិ
បឋមមហាសង្ក្ខតិ, តស្ស បវត្តិកាលោ បឋមមហាសង្ក្ខតិកាលោ, តស្មី
បឋមមហាសង្ក្ខតិកាលេ។ និទានន្តិ ច ទេសនំ ទេសកាលាទិវសេន អវិទិតំ
វិទិតំ កត្វា និទស្សេតិ តិ និទានំ។ សត្តានំ
ទស្សនានុត្តរិយសរណាទិបដិលាភហេតុភូតាសុ វិជ្ជមាណសុបិ អញ្ញាសុ
ភគវតោ កិរិយាសុ “ពុទ្ធា ពោធិយ្យ” ត្ថិ (ពុ. វិ. អដ្ឋ. វតនចង្គមនកណ្ណាវណ្ណានា;
ចរិយា. ឧទ្ធានកាថាវណ្ណានា) បដិញ្ញាយ អនុលោមតោ វេនេយ្យានំ
មគ្គជលប្បត្តិនំ ហេតុភូតា កិរិយា និប្បវិយាយេន ពុទ្ធកិច្ចន្តិ អាហា -

“ធម្មចក្កប្បវត្តនញ្ញា អាទិ កត្វា” តិ។ តត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិធម្មោយេវ បវត្តនជ្ជន
ចក្កន្តិ ធម្មចក្កំ។ អថ វា ចក្កន្តិ អាណា, ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មញ្ញា តំ
ចក្កញ្ញាតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មេន ញ្ញាយេន ចក្កន្តិបិ ធម្មចក្កំ។ យថាហ -

“ធម្មញ្ញា បវត្តតិ ចក្កញ្ញាតិ ធម្មចក្កំ, ចក្កញ្ញា បវត្តតិ ធម្មញ្ញាតិ
ធម្មចក្កំ, ធម្មេន បវត្តតីតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មចរិយាយ បវត្តតីតិ
ធម្មចក្ក” ត្ថិអាទិ (បដិ. ម. ២, ៣៩, ៤១)។

“កតតុទ្ធកិច្ចេ” តិ ឯតេន តុទ្ធកត្តព្ភស្ស កស្សចិបិ អសេសិតភារំ
នស្សេតិ។ ននុ ច សាវកេហិ វិនិតាបិ វិនេយ្យ ភគវតោយេវ វិនិតា ហោន្តិ,
យតោ សាវកភាសិតំ សុត្តំ “តុទ្ធវចន” ត្ថិវុច្ឆតិ, សាវកវិនេយ្យ ច ន តាវ
វិនិតាតិ? ឆាយំ ធាសោ តេសំ វិនយនុចាយស្ស សាវកេសុ បបិតត្តា។
តេនេវាហ -

“ន តាវាហំ, ចាបិម, បរិនិព្វាយិស្សមិ, យាវ មេ ភិក្ខុ ន សាវកា
ភវិស្សន្តិវិយត្តា វិនិតាវិសារធា ពហុស្សតា ធម្មធរា... បេ.... ឧប្បន្នំ
បរប្បវាទំ សហ ធម្មេន សុនិគ្គហិតំ និគ្គហេត្វា សប្បាជិហារិយំ ធម្មំ
នេសេស្ស” ត្ថិអាទិ (ជី. និ. ២.១៦៨; សំ. និ. ៥.៨២២; ឧទា. ៥១)។

“កុសិនារាយ” ត្ថិអាទិ ភគវតោ បរិនិព្វុតទេសកាលវិសេសទស្សនំ
“អបរិនិព្វុតោ ភគវា” តិ កាហស្ស មិច្ឆាភាវទស្សនត្ថំ, លោកេ
ជាតសំវទ្ធកាវទស្សនត្ថញ្ញា។ តថា ហិ មនុស្សភាវស្ស សុចាកជករណាត្ថំ
មហាពោធិសត្តា ចរិមភវេ ធារបរិគ្គហាទិនិបិ ករោន្តិតិ។ ឧទាទិយតេ
កម្មកិលេសេហិតិ ឧទាទិ, វិចាកក្ខន្ធា កជត្តា ច រូបំ។ សោ បន ឧទាទិ
កិលេសាភិសង្ខារមារនិម្មជនេន និព្វានប្បត្តិយំ អនោស្សជ្ជោ, ឥធម

ឧទ្ទិសដល់មនុស្សជាតិដែលបានឱ្យស្រស់ស្រាយនូវចិត្ត អយំ អនុបាទិសេសា,
និព្វានធាតុ។ និព្វានធាតុ ចេត្ត និព្វតិមត្តំ អធិប្បតំ, ឥត្តម្ហូតលក្ខណោ ចាយំ
ករណនិទ្ទេសោ។ “ធាតុភាជនទិវសេ” តិ ឥទំ ន “សន្និបតិភាន” តិ ឧបសម្ព័ន្ធ
វិសេសនំ, ឧបសម្ព័ន្ធមាជននស្ស បនវិសេសនំ, “ធាតុភាជនទិវសេ ភិក្ខុនំ ឧបសម្ព័ន្ធមា
ជនេសី” តិ។ ធាតុភាជនទិវសេតោ ហិ បុរិមបុរិមតរទិវសេសុ ភិក្ខុ
សមាគតាតិ។ អថ វា ធាតុភាជនទិវសេ សន្និបតិភានំ កាយសាមគ្គីវសេន
សហិតានន្តិ អត្ថោ។ សង្ឃស្ស បេរោ សង្ឃត្ថេរោ, សោ បន សង្ឃោ កី
បរិមាណានន្តិ អាហា - “សត្តន្តំ ភិក្ខុសតសហស្សាន” តិ។ និព្វសាបេក្ខតាយ ហិ
ឯទិសេសុ សមាសោ ហោតិយេវ, យថា - “ទេវធម្មស្ស គរុកុល” តិ។

អាយស្មា មហាកស្សបោ បុន ទុល្លភកាវំ មញ្ញមាណោ ភិក្ខុនំ ឧបសម្ព័ន្ធមា
ជនេសីតិ សម្ពុទ្ធា។ “ធាតុភាជនទិវសេ សន្និបតិភាន” តិ ឥទំ “ភិក្ខុនំ ឧបសម្ព័ន្ធមា
ជនេសី” តិ ឯត្ថ “ភិក្ខុន” តិ ឥមិនាបិ បទេន សម្ពុទ្ធនិយំ។ សុភទ្ទេន វុឌ្ឍបព្ពជិតេន
វុត្តវចនមនុស្សរន្តោតិ សម្ពុទ្ធា។ តត្ថ អនុស្សរន្តោ ធម្មសំវេកវសេនាតិ
អធិប្បាយោ។ “សទ្ធម្មំ អន្តរជាបេយ្យំ សង្កាយេយ្យំ... បេ... ចិវជ្ជិតិកំ តស្ស
កិមញ្ញំ អាណាណ្យំ ភវិស្សតី” តិ ឯតេសំ បទានំ “ឥតិ ចិន្តយន្តោ” តិ ឯតេន
សម្ពុទ្ធា។ តថា “យញ្ញាហា” តិ ឯតស្ស “អនុគ្គហិតោ បសំសិតោ” តិ ឯតេន
សម្ពុទ្ធា។ យំ ចាបភិក្ខុតិ ឯត្ថ យន្តិ និចាតមត្តំ, ការណានិទ្ទេសោ វា, យេន
ការណេន អន្តរជាបេយ្យំ, តទេតំ ការណំ វិជ្ជតីតិ អត្ថោ, អន្តនិយន្តិ
អន្តានមគ្គកាមិ, អន្តានក្ខមន្តិ អត្ថោ។

យញ្ញាហន្តិ ឯត្ថ យន្តិ យស្មា, យេន ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ,
កិរិយាបរាមសនំ វា ឯតំ, តេន “អនុគ្គហិតោ បសំសិតោ” តិ ឯត្ថ អនុគ្គណ្ណានំ
បសំសនញ្ច បរាមសតិ។ “ចិវវេ សាធារណបរិភោគនា” តិ ឯត្ថ “អត្តនា

សមសមជ្ជបនេនា"តិ ឥធម អត្តនា-សទ្ធិំ អាណេត្វា ជីវេវ អត្តនា
សាធារណបរិភោគេនាតិ យោជេតព្ពំ។ យស្ស យេន ហិ សម្ពុត្តោ ទូរជ្ជម្បិ ច
តស្ស តន្តិ អថ វា ភក្កវតា ជីវេវ សាធារណបរិភោគេន ភក្កវតា
អនុគ្គហិតោតិ យោជនីយំ, ឯតស្សបិ ហិ ករណានិទ្ទេសស្ស
សហយោគកត្តត្ថុជាតកត្តសម្ភវតោ។ យាវទេតិ យាវទេវ, យត្ថកំ កាលំ,
យត្ថកេ វា សមាបត្តិវិហារេ, អភិញ្ញាវិហារេ វា អាកម្ព័ន្តោ វិហារមិ ចេវ
វេហារមិ ច, តថា កស្សចោបីតិ អត្តោ។ ឥទព្វា
នវានុបុព្វវិហារធម្មនិញ្ញាភាវសាមញ្ញេន ដុតិមត្ថំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ អាយស្មា
មហាកស្សចោ ភក្កវា វិយ ទេវសិកំ ចតុវិសតិកោជិសតសហស្សសង្ខ្យា
សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិ, យមកថាជិហារិយាទិវសេន វា អភិញ្ញាយោ
វុទ្ធព្វេតីតិ។ តេនេវាហ - "នវានុបុព្វវិហារធម្មនិញ្ញាប្បភេទេ"តិ។ តស្ស
កិមញ្ញំ អាណាណ្យំ ភវិស្សតិ, អញ្ញាត្រ ធម្មវិនយសង្គាយនាតិ អធិប្បាយោ។
"ននុ មំ ភក្កវា"តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ ឧបមាវសេន វិភាវេតិ។

តតោ បរន្តិ តតោ ភិក្ខុនំ ឧស្សហជននតោ បរតោ។ បុរេ អធម្មោ ទិប្បតីតិ
អបិធាម ទិព្ពតិ, យាវ អធម្មោ ធម្មំ បដិពាហិតុំ សមត្តោ ហោតិ, តតោ
បុរេតរមេវាតិ អត្តោ។ អាសន្នេ អនិច្ឆិតេ ហិ អយំ បុរេ-សន្នោ។ ទិប្បតីតិ ច
ទិប្បិស្សតិ។ បុរេសទ្ធសន្និយោគេន ហិ អនាគតត្ថេ អយំ វត្ថុមានប្បយោគោ,
យថា - "បុរា វស្សតិ ទេវោ"តិ។

"សកលនវដ្ឋសត្តសាសនបរិយត្តិធមេ...បេ... ឯក្ខនបញ្ចសតេ
បរិគ្គហេសី"តិ ឯតេន សុក្ខវិបស្សកធិណាសវបរិយន្តានំ យថាវុត្តបុគ្គលានំ
សតិបិ អាកមាធិកមសញ្ញាវេ សហ បដិសម្ពិទាហិ បន តេវិជ្ជាទិគុណយុត្តានំ
អាកមាធិកមសម្បត្តិយា ឧក្កំសកតត្តា សង្កតិយា ពហុបការតំ ទស្សេតិ។ ឥទំ

វុត្តំ សង្កឹតិកូន្តកេ, (ចារា. ៤៣៧) អបច្ចុក្ខំ នាម នត្ថិ បគុណាប្បវត្តិការតោ,
សមន្តចាសាទិកាយំ បន “អសមុខា បដិគ្គហិតំ នាម នត្ថិ” តិ (ចារា. អដ្ឋ.
បឋមមហាសង្កឹតិកថា) វុត្តំ, តំ “ទ្វេ សហស្សនិកិត្តតោ” តិ វុត្តម្បិ ភគវតោ
សន្តិកេ បដិគ្គហិតមេវាតិ កត្វា វុត្តំ។ ចតុរាសីតិសហស្សនិកិតិ ធម្មកូន្ត
សន្ធាយាហា។ បវត្តិនោតិ បគុណានិ។ អានន្តត្ថេស្ស នវប្បាយាយ បរិសាយ
វិព្ពមនេន មហាកស្សបត្ថេរោ វរមាហា - “ន វាយំ គុមារកោ មត្តមញ្ញាសី” តិ។
តត្ថ មត្តន្តិ បមាណំ។ ធន្នា អាគមនំ វិយាតិ បទវិភាគោ។ “កិញ្ញាបិ សេក្ខោ” តិ
តំនំ ន សេក្ខានំ អគតិគមនសញ្ញាវេន វុត្តំ, អសេក្ខានមេវ បន ឧច្ឆិទិតត្ថាតិ
ធន្នំ។ បឋមមគ្គេនេវ ហិ ចត្តារិ អគតិគមនានិ បហិយន្តិតិ។ “អភព្វោ
ធន្នា... បេ... អគតី គន្ត” តិ ច ធម្មសង្កឹតិយា តស្ស យោគ្យការទស្សនេន
វិជ្ជមានគុណាកថនំ។ បរិយត្តោតិ អដិសោ។

គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ គោចរោ, គោចរោវិយ គោចរោ, ភិក្ខាចរណដ្ឋានំ។
វិសភាគបុគ្គលោ សុភទ្គសទិសោ។ សត្តិបញ្ញាវន្តិ សត្តិខត្តាទិហត្ថហិ បុរិសេហិ
មល្លរាជ្ជនំ ភគវតោ ធាតុអារក្ខករណំ សន្ធាយាហា។ តំ បលិពោធំ ជិន្និត្វា តំ
ករណីយំ ករោត្តតិ សង្កាហាកេន ជិន្និតតំ ជិន្និត្វា ឯកន្តករណីយំ ករោត្តតិ
អត្ថោ។ មហាជនន្តិ ពហុជនំ។ គន្ធកុដិវន្តិត្វា បរិភោគចេតិយការតោតិ
អធិប្បាយោ។ យថា តន្តិ យថា អញ្ញាបិ យថាវុត្តសភាវោ, វរន្តិ អត្ថោ។
សំវេជេសីតិ “ននុ ភគវតោ បដិកថ្វេវ អក្ខាតំ - ‘សព្វេហោ’ បិយេហិ មនាបេហិ
នាណភាវោ វិណាភាវោ” តិ អាទិនា (ធិ. និ. ២.១៨៣; សំ. និ. ៥.៣៧៩; អ. និ. ១០.៤៨;
ចូឡវ. ៤៣៧) សំវេកំ ជនេសិ។ ឧស្សន្ធធាតុកន្តិ ឧបចិតនោសំ។ ភេសជ្ជមត្តាតិ
អប្បកំ ភេសជ្ជំ។ អប្បត្ថោ ហិ អយំ មត្តា-សន្តោ,
“មត្តាសុខបរិច្ចាគោ” តិ អាទីសុ (ធរ. ប. ២៩០) វិយ។ ទុតិយទិវសេតិ ទេវតាយ

សំរេងិតទិវសតោ, ជេតវនិហារំ បរិដ្ឋទិវសតោ វា ទុតិយទិវសេ។ អាណាវ
ចក្កំ អាណាចក្កំ។

ឯតទគ្គន្តិ ឯសោ អគ្គោ។ លិដ្ឋវិបល្លាសេន ហិ អយំ និទ្ទេសោ។ យទិន្និ ច
យោ អយំ, យទិនំ ខន្ធបញ្ចកន្តិ វា យោជេតព្ពំ។ “បឋមំ អារុសោ ឧបាលិ
ចារាជិកំ កត្ត បញ្ញត្ត”ន្តិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ តស្ស សង្កឹតិយា បុរិមកាលេ
បឋមភារោ ន យុត្តោតិ? នោ ន យុត្តោ, ភកវតា បញ្ញត្តានុក្កមេន
ចាតិមោក្ខន្តេសានុក្កមេន ច បឋមការុស្ស សិទ្ធិត្តា។ យេភុយ្យេន ហិ តីណិ
បិដកានិ ភកវតោ ធរមានកាលេ បីតានុក្កមេនេវ សង្កឹតានិ, វិសេសតោ
វិនយាភិធម្មបិដកានិតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “វត្ថុម្មិ បុដ្ឋិ”តិ អាទិ ‘កត្ត បញ្ញត្ត’ន្តិ អាទិនា
ទស្សតេន សហ តទវសិដ្ឋម្មិ សង្កហេត្វា ទស្សនវសេន វុត្ថំ។
បឋមចារាជិកេតិ បឋមចារាជិកចាឡិយំ (ចារា. ២២), តេនេវាហ - “ន ហិ
តថាគតា ឯកព្យញ្ញនម្មិ និវត្តកំ វទន្តិ”តិ។

ជាតកាធិកេ ខុទ្ទកនិកាយបរិយាបន្នេ, យេភុយ្យេន ច ធម្មនិទ្ទេសក្ខតេ
តាធិសេ អភិធម្មបិដកេ សង្កណ្ឌិតុំ យុត្តំ, ន បន ទីយនិកាយាទិប្បការេ
សុត្តន្តបិដកេ, នាបិ បញ្ញត្តិនិទ្ទេសក្ខតេ វិនយបិដកេតិ ទីយភាណាកា
“ជាតកាធិនំ អភិធម្មបិដកេ សង្កហោ”តិ វទន្តិ។ ចរិយាបិដកេពុទ្ធវិសានព្យោត្ត
អគ្គហណំ, ជាតកកតិកត្តា។ មជ្ឈិមភាណាកា បន “អដ្ឋប្បត្តិវសេន
ទេសិតានំ ជាតកាធិនំ យថានុលោមទេសនាភារតោ តាធិសេ សុត្តន្តបិដកេ
សង្កហោ យុត្តោ, ន បន សភាវធម្មនិទ្ទេសក្ខតេ យថាធម្មសាសនេ
អភិធម្មបិដកេ”តិ ជាតកាធិនំ សុត្តន្តបិដកេបរិយាបន្នតំ កថយន្តិ។ តត្ថ ច
យុត្តំ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

ឯវំ និមិត្តបយោជនកាលទេសការកករណ៍ប្បការេហិ បឋមំ សង្កឹតី
ទស្សេត្វា ឥនាទិ តត្ថ វេត្តាបិ តសិទ្ធសុ ធម្មវិនយេសុ នាទប្បការកោសល្យតំ
ឯកវិជានិកេទេ ទស្សេតុំ “ឯវមេត”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ វិមុត្តិវសន្តិ វិមុត្តិគុណំ,
វិមុត្តិសម្បត្តិកំ វា, អគ្គជលនិច្ឆាទនតោ, វិមុត្តិកិច្ចំ វា, កិលេសានំ អច្ចន្តំ
វិមុត្តិសម្បាទនតោ។ កេចិ បន “វិមុត្តិអស្សាទ”ន្តិ វេទន្តិ។

កិញ្ចាបិ អវិសេសេន សព្ពម្បី ពុទ្ធវចនំ កិលេសវិនយនេន វិនយោ,
យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្ឋមាទេ អចាយបតនាទិតោ ជារណោន ធម្មោ, ឥនាទិប្បេត
បន ធម្មវិនយេ និទ្ធាវេតុំ “តត្ថ វិនយបិដក”ន្តិអាទិមាហ។ អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ
ធម្មោ, ខន្ធាទិវសេន សភាវធម្មទេសនាពាហុល្លតោ។ អថ វា យទិបិ ធម្មាយេវ
វិនយោបិ, បរិយត្តិយាទិភាវតោ, វិនយសទ្ធសន្តិទានេ បន
ភិក្ខាធិករណភាវេន បយុត្តោ ធម្ម-សន្តោ វិនយតន្តិវិជុវ តន្តិធិបេតិ យថា
“បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារ, កោពលិតេទ្ធ”ន្តិ ប។

“អនេកជាតិសំសារ”ន្តិ អយំ គាថា ភកវតា អត្ថនោ
សព្ពញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានំ អវហត្ថប្បត្តិ បច្ឆវេក្ខន្តេន ឯក្ខនវីសតិមស្ស
បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណាស្ស អនន្តរំ ភាសិតា។ តេនាហ “ឥទំ បឋមពុទ្ធវចន”ន្តិ។ ឥទំ
កិរ សព្ពពុទ្ធមិ អវិជហិតំ ឧទានំ។ អយមស្ស សន្នេបត្តោ - អហំ ឥមស្ស
អត្ថភាវគេហស្ស ការកំ តណ្ហាវឡកី គវេសន្តោ យេន ញ្ញាណោន តំ ទដ្ឋំ
សក្កា, តស្ស ពោធិញ្ញាណាស្សត្ថាយ ទីបន្តវចាទម្ភលេ កតាភិនិហារោ ឯត្ថកំ
កាលំ អនេកជាតិសំសារំ អនេកជាតិសតសហស្សសង្ខំ សំសារវន្តំ អនិព្វិសំ
តំ ញ្ញាណំ អវិន្តន្តោ អលកន្តោយេវ សន្ធាវិស្សំ សំសរី។ យស្មា
ជរាវ្យាធិមរណាមិស្សតាយ ជាតិ នាមេសា បុនប្បុនំ ឧបគន្ធុ ទុក្ខា, ន ច សា
តស្មី អទិដ្ឋេ និវត្តតិ, តស្មា តំ គវេសន្តោ សន្ធាវិស្សន្តិ អត្តោ។ ទិដ្ឋោសីតិ ឥនាទិ

មយា សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈន្តេន ធិដ្ឋា អសិ។ បុន គេហន្តិ បុន ឥមំ
អត្តការសម្ពាទំ មម គេហំ។ ន កាហសិ ន ករិស្សសិ។ តវ សព្វា
អវសេសាកិលេសជាសុកា មយា ភក្កា។ ឥមស្ស តយា កតស្ស
អត្តការគេហស្ស កូដំ អវិជ្ជាសម្ពាទំ កណ្តិកមណ្ឌលំ វិសង្ខតំ វិទ្ធីសិទំ។
វិសង្ខារំ និព្វានំ អារម្មណាករណាវសេន គតំ អនុបវិជ្ជំ ឥនានិ មម ចិត្តំ, អហព្វា
តណ្ហានំ ខយសម្ពាទំ អរហត្តមគ្គំ អដ្ឋកា អធិគតោ បត្តោស្មីតិ។ អយំ
មនសា បវត្តិតធម្មានមាទិ។ “យទា ហវេ ចាតុកវន្តិ ធម្មា” តិ (ឧទា. ១, ២, ៣)
អយំ បន វាចាយ បវត្តិតធម្មានំ អាទិតិ វេទន្តិ។ អន្តោជប្បនវសេន កិរ ភគវា
“អនេកជាតិសំសារ” តិ អាទិមាហ (ធម. ប. ១៥៣)។ “ចាជិបទទិវសេ” តិ ឥទំ
“សព្វញ្ញការប្បត្តស្ស” តិ ន ឯតេន សម្ពន្ធិតព្វំ, “បច្ឆវេក្ខន្ធស្ស ឧប្បន្នា” តិ
ឯតេន បន សម្ពន្ធិតព្វំ។ វិសាខបុណ្ណមាយមេវ ហិ ភគវា បច្ឆសសមយេ
សព្វញ្ញតំ បត្តោតិ។

វយធម្មាតិ អនិច្ចលក្ខណមុខេន ទុក្ខានត្ថលក្ខណម្បិ សម្ពាទំ វិភាវេតិ
“យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្ថា” តិ (សំ. និ. ៣.១៥; បដិ. ម. ២.១០) វចនតោ។
លក្ខណត្ថយវិការវននយេនេវ ច តទារម្មណំ វិបស្សនំ ទស្សន្តោ
សព្វតិត្តិយានំ អវិសយភូតំ ពុទ្ធាវេណិកំ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានាធិដ្ឋានំ អវិបរីតំ
និព្វានភាមិនិប្បជិបទំ បកាសេតីតិ ទដ្ឋព្វំ។ ឥនានិ តត្ថ សម្មាបដិបត្តិយំ
និយោជេតិ “អប្បមាទេន សម្មាទេថា” តិ។ អថ វា “វយធម្មា សម្ពាទំ” តិ ឯតេន
សង្ខេបេន សំវេជេត្វា “អប្បមាទេន សម្មាទេថា” តិ សង្ខេបេនេវ និវសេសំ
សម្មាបដិបត្តិ ទស្សតិ។ អប្បមាទបទព្វំ សិក្ខាត្ថយសង្កហិតំ កេវលបរិបុណ្ណំ
សាសនំ បរិយាទិយិត្វា តិដ្ឋតីតិ។

បឋមសង្គ្គតិយំ អសង្គតំ សង្គតិក្ខន្ធកកថាវត្ថុប្បករណាទិ។ កេចិ បន
“សុភសុត្តម្បិ (ធី. និ. ១. ៤៤៤) បឋមសង្គតិយំ អសង្គត” ត្ថិវទន្តិ, តំ បន ន
យុជ្ជតិ។ បឋមសង្គតិតោ បុរេតរមេវ ហិ អាយស្មតា អានន្ទេន ជេតវនេ
វិហារន្ទេន សុភស្ស មាណវស្ស ភាសិតន្តិ។

ទន្ធិកម្មសិលីករណប្បយោជនា យថាក្កមំ
បកតិសាវជ្ជបណ្ណាត្តិសាវជ្ជេសុ សិក្ខាបទេសុ។ តេនាតិ វិវិជនយត្តាទិនា។
ឯតន្តិវិវិជវិសេសនយត្តាតិ គាថាវចនំ។ ឯតស្សាតិ វិនយស្ស។

អត្ថត្ថបរត្តាទិភេទេតិ យោ តំ សុត្ថំ សជ្ឈាយតិ, សុណាតិ, វាចេតិ, ចិន្តេតិ,
ទេសេតិ ច, សុត្តេន សង្កហិតោ សីលាទិអត្ថោ តស្សាបិ ហោតិ, តេន បរស្ស
សាធនតព្ពតោ បរស្សាបិ ហោតីតិ, តទុកយំ តំ សុត្ថំ សូចេតិ ធីបេតិ។ តថា
ទិដ្ឋជម្ពិកសម្បរាយិកំ លោកិយលោកុត្តរញ្ចាតិ ឯវមាទិភេទេ អត្ថោ អាទិ-
សន្ទេន សង្កណ្ឌាតិ។ អត្ថ-សន្ទោ ចាយំ ហិតបរិយាយវចនំ, ន ភាសិតត្ថវចនំ,
យទិ សីលា, សុត្ថំ អត្ថនាបិ ភាសិតត្ថំ សូចេតិ, បរស្សាបីតិ អយមត្ថោ វុត្ថោ
សីលា។ សុត្តេន ច យោ អត្ថោ បកាសិតោ សោ តស្សេវ ហោតីតិ, ន តេន
បរត្ថោ សូចិតោ ហោតិ, តេន សូចេតព្ពស្ស បរត្ថស្ស ជិវត្ថេតព្ពស្ស អភាវា
អត្ថគហណាញ ន កត្តព្ពំ។ អត្ថត្ថបរត្ថវិទិម្ពត្ថស្ស ភាសិតត្ថស្ស អភាវា
អាទិគហណាញ ន កត្តព្ពំ។ តស្មា យថាវុត្ថស្ស ហិតបរិយាយស្ស អត្ថស្ស
សុត្ថោ អសម្ភវតោ សុត្ថធារស្ស បុគ្គលស្ស វសេន អត្ថត្ថបរត្ថា វុត្ថា។

អថ វា សុត្ថំ អនបេក្ខិត្វា យេ អត្ថត្ថាទយោ អត្ថប្បភេទា វុត្ថា “ន
ហញ្ញាទត្ថត្ថិបសំសលាភា” តិ ឯតស្ស បទស្ស ជិទ្ទេសេ (មហាជិ. ៦៣; ចូឡជិ.
៨៥) “អត្ថត្ថោ, បរត្ថោ, ឧកយត្ថោ, ទិដ្ឋជម្ពិកោ អត្ថោ, សម្បរាយិកោ អត្ថោ,
ឧត្តានោ អត្ថោ, គម្ពីរោ អត្ថោ, កូឡោ អត្ថោ, បដិច្ចន្នោ អត្ថោ, នេយ្យោ អត្ថោ,

នីតោ អត្ថោ, អនវដ្ឋោ អត្ថោ, និក្ខិលេសោ អត្ថោ, វេទានោ អត្ថោ, បរមត្ថោ” តិ
តេ សុត្តំ សូចេតីតិ អត្ថោ។ ឥមស្សី អត្ថវិកេប្ប អត្ថ-សន្នោ
ភាសិតត្ថបរិយាយោបិ ហោតិ។ ឯត្ថ ហិ បុរិមកា បញ្ច អត្ថប្បភេទា
ហិតបរិយាយា, តតោ បរេ ធន ភាសិតត្ថភេទា, បច្ឆិមកា បន ឧភយសភាវា។
តត្ថ ធុរធិគមតាយ វិការវនេ អលទ្ធកាដោ គម្ពីរោ។ នវិវដោ គូឡោ។
មូលុទកាធយោរិយ បំសុនា អក្ខរសន្និវេសាទិនា តិរោហិតោ បដិច្ចន្នោ។
និទ្ធាវេត្វា ញាបេតញ្ចោ នេយ្យោ។ យថាវុតវសេន វេទិតញ្ចោ នីតោ។
អនវដ្ឋនិក្ខិលេសវេទានា បរិយាយវសេន វុត្ថោ,
កុសលវិចាកកិរិយាធម្មវសេន វា។ បរមត្ថោ និព្វានំ, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវោ
ឯវ វា។ អថ វា “អត្ថនា ច អប្បិទ្ធា ហោតី” តិ អត្ថត្ថំ, “អប្បិទ្ធាកថញ្ច បរេសំ
កត្តា ហោតី” តិ បរត្ថំ សូចេតិ។ ឯវ “អត្ថនា ច ចាណាតិចាតា បដិវិរតោ
ហោតី” តិ អាទិ (អ. និ. ៤.៩៩, ២៦៥) សុត្តានិ យោជេតញ្ចានិ។ វិនយាភិធម្មេហិ ច
វិសេសេត្វា សុត្ថ-សទ្ធស្ស អត្ថោ វត្ថញ្ចោ។ តស្មា វេនេយ្យជ្ឈាសយវសប្បវត្តាយ
នេសនាយ អត្ថហិតបរហិតតាធិនិ សាតិសយំ បកាសិតានិ ហោតិ
តប្បវការវតោ, ន អាណាធម្មសភាវវសប្បវត្តាយាតិ ឥនមេវ ច “អត្តានំ
សូចនតោ សុត្ថ” តិ វុត្ថំ។

សុត្ថោ ច អាណាធម្មសភាវា ច វេនេយ្យជ្ឈាសយំ អនុវត្តន្តិ, ន
វិនយាភិធម្មេសុ វិយ វេនេយ្យជ្ឈាសយោ អាណាធម្មសភាវេ។ តស្មា វេនេយ្យានំ
ឯកន្តហិតបដិលាភសំវត្ថនិកា សុត្ថន្តនេសនា ហោតីតិ “សុវុត្ថា
ចេត្តា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ បសវតីតិ ជលតិ។ “សុត្តាណា” តិ ឯតស្ស អត្ថំ បកាសេតុ
“សុដ្ឋ ច នេ តាយតី” តិ វុត្ថំ។ អត្ថត្ថាធិវិជានេសុ ច សុត្ថស្ស បមាណភាវោ,
អត្ថត្ថាធិនញ្ច សង្កាហកត្ថំ យោជេតញ្ចំ តទត្ថប្បកាសនបដានត្ថា សុត្ថស្ស។

វិនយាភិធម្មេហិ វិសេសនញ្ច យោជេតព្ពំ។ ឯតន្តិ “អត្តានំ សូចនតោ” តិអាទិកំ
អត្តវចនំ។ ឯតស្សាតិ សុត្តស្ស។

អភិក្កមន្តីតិ ឯត្ថ អភិ-សន្នោ កមនកិរិយាយ វុទ្ធិការំ អតិរេកតំ ជីបេតិ,
អភិញ្ញាតា អភិលក្ខិតាតិ ឯត្ថ ញ្ញាលាភូណកិរិយានំ សុចាកជតាវិសេសំ,
អភិក្កន្តនាតិ ឯត្ថ កន្តិយា អធិកត្តំ វិសិជ្ជតន្តិ យុត្តំ កិរិយាវិសេសកត្តា
ឧបសគ្គស្ស។ អភិរាជា អភិវិនយេតិ បន បូជិតបរិច្ឆន្នេសុ រាជវិនយេសុ អភិ-
សន្នោ បវត្តតីតិ កថមេតំ យុទ្ធម្មយាតិ? បូជនបរិច្ឆេទនកិរិយាជីបនតោ,
តាហិ ច កិរិយាហិ រាជវិនយានំ យុត្តត្តា។ ឯត្ថ ហិ អតិមាលាទីសុ អតិ-សន្នោ
វិយ, អភិ-សន្នោ យថា សហ សាធនេន កិរិយំ វេទតីតិ អភិរាជអភិវិនយ-សន្នោ
សិទ្ធា, ឯវំ អភិធម្មសន្នោ អភិ-សន្នោ សហ សាធនេន វុឡិយាទិកិរិយំ ជីបេតីតិ
អយមត្ថោ ធស្សតោតិ ធម្មត្ថោ។

ការវនាជរណាវុឡីហិ វុឡិមន្តោបិ ធម្មា វុត្តា។ អារម្មណាទីហិតិ
អារម្មណសម្បយុត្តកម្មទ្វារបដិបទាទីហិ។ អវិសិជ្ជន្តិ អញ្ញមញ្ញវិសិជ្ជេសុ
វិនយសុត្តាភិធម្មេសុ អវិសិជ្ជំ សមាទំ។ តំ បិដកសទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ យថាវុត្តនាតិ
“ឯវំ ធុរិយត្ថេនា” តិអាទិនា វុត្តប្បការេន។

កថេតព្ពានំ អត្តានំ ទេសកាយត្ថេន អាណាទីវិជីនា អតិសន្នំ បពោធនំ
ទេសនា។ សាសិតព្ពបុគ្គលគតេន យថាបរាធាទិសាសិតព្ពការេន អនុសាសនំ
វិនយនំ សាសនំ។ កថេតព្ពស្ស សំវរាសំវរាទិនោ អត្តស្ស កថនំ
វេទនបដិពទ្ធតាករណំ កថា។ កថីយតិ វា ឯត្ថាតិ កថា។ សំវរាសំវរស្ស កថា
សំវរាសំវរកថា។ ឯស នយោ ឥតរេសុបិ។ ភេទ-សន្នោ វិសុំ វិសុំ យោជេតព្ពា
“ទេសនាភេទំ សាសនភេទំ កថាភេទញ្ច យថាវហំ បរិទីបយេ” តិ។ ភេទន្តិ ច
នានត្ថន្តិ អត្ថោ។ សិក្ខា ច បហានាទិ ច គម្ពីរភារោ ច សិក្ខាប្បហានគម្ពីរការំ,

តញ្ចា បរិធិបយេ។ ឯត្ថ យថាតិ

ឧទារម្ពនិស្សរណធម្មកោសរក្ខណាហេតុបរិយាប្បណនំ សុប្បដិបត្តិ
ធុប្បដិបត្តិតិ ឯតេហិ បកាវេហិ។ អាណំ បណេតុំ អរហត្តិ អាណារហោ
សម្មាសម្ពុទ្ធត្ថា។ វោហារបរមត្ថានម្មិ សញ្ញាវតោ អាហា អាណាពាហុល្លតោតិ។
តតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បច្ចរាបរាណា សេយ្យសកាធយោ។ អដ្ឋាសយោ
អាសយោវ អត្ថតោ ធិដ្ឋិ, ញាណញ្ចា។ វុត្ថញ្ចេតំ -

“សស្សតុច្ឆេទធិដ្ឋិ ច, ខន្តិ ចេវានុលោមិកេ;
យថាភូតញ្ចា យំ ញាណំ, ឯតំ អាសយសទ្ធិត” ត្ថិ។ (វិសុទ្ធិ. ដ៏. ១.១៣៦);

អនុសយា កាមរាគភវរាគធិដ្ឋិបដិយវិចិត្តិច្ឆាមាណវិជ្ជាវសេន សត្វ
អនាគតា កិលេសា, អតីតា បច្ចុប្បន្នា ច តថេវ វុច្ឆន្តិ។ ន ហិ កាលភេទេន
ធម្មានំ សភាវភេទោ អត្ថិតិ។ ចរិយាតិ ធម្មលចរិយា, អន្តរភេទេន អនេកវិទា,
សំសគ្គវសេន តេសដ្ឋិ ហោន្តិ។ តេ បន អម្ពេហិ អសម្មាហន្តរធានសុត្ថដីកាយំ
វិភាគតោ ទស្សិតា, អត្ថិកេហិ តតោ គហេតញ្ចា។ អថ វា ចរិយាតិ ចរិតំ, តំ
សុចរិតធុតវសេន ធុរិធំ។ **អធិមុត្តិ** នាម សត្តានំ បុព្វបរិចយវសេន អភិរុចិ,
សា ធុរិធា ហ័នបណីតភេទេន។ យនវិនិញ្ញោគាភាវតោ ធិដ្ឋិមានតណ្ហាវសេន
“អហំ មមា” តិ សញ្ញិនោ។ មហាឆ្នោ សំវរោ អសំវរោ។ ពុទ្ធអត្តោ ហិ
អយមការោ យថា “អសេក្ខា ធម្មា” តិ (ធរ. ស. ១១)។

តីសុបិ ចេតេសុ ឯតេ ធម្មត្ថទេសនា បដិវេធាតិ ឯត្ថ តន្តិអត្តោ តន្តិទេសនា
តន្តិអត្ថបដិវេធា ច តន្តិវិសយា ហោន្តិតិ វិនយបិដកាធិនំ
អត្ថទេសនាបដិវេធាធារភាវោ យុត្តោ, បិដកានិ បន តន្តិ យេវាតិ តេសំ
ធម្មាធារភាវោ កថំ យុទ្ធយោតិ? តន្តិសមុទាយស្ស អវយវតន្តិយា
អាធារភាវតោ។ អវយវស្ស ហិ សមុទាយោ អាធារភាវេន វុច្ឆតិ, យថា - “វុត្ថេ

សាខា"តិ។ ធម្មាធិនញ្ច ទុក្ខោគាហភាវតោ តេហិ វិនយាទយោ គម្ពីរាតិ
វិនយាធិនញ្ច ចតុត្ថិជោ គម្ពីរភាវោ វុត្តា។ តស្មា ធម្មាទយោ ឯវ ទុក្ខោគាហត្ថា
គម្ពីរា, នវិនយាទយោតិ ន ចោទេតព្ភមេតំ សមុខេន, វិសយវិសយីមុខេន ច
វិនយាធិនំយេវ គម្ពីរភាវស្ស វុត្តត្ថា។ ធម្មោ ហិ វិនយាទយោ, តេសំ វិសយោ
អត្ថោ, ធម្មត្ថវិសយា ច ទេសនាបដិវេជានតិ។ តត្ថ បដិវេជស្ស ទុក្ខរភាវតោ
ធម្មត្ថានំ, ទេសនាញ្ញាណស្ស ទុក្ខរភាវតោ ទេសនាយ ច ទុក្ខោគាហភាវោ
វេទិតញ្ចោ, បដិវេជស្ស បន ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណោយ្យត្ថា,
តត្ថិសយញ្ញាណុប្បត្តិយា ច ទុក្ខរភាវតោ ទុក្ខោគាហតា វេទិតញ្ចា។

“ហេតុម្ហំ ញ្ញាណំ ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា”តិ ឯតេន វចនេន ធម្មស្ស ហេតុភាវោ
កម្មំ ញ្ញាតញ្ចោតិ? “ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា”តិ ឯតស្ស សមាសបទស្ស អវយវបទត្ថំ
ទស្សន្តេន “ហេតុម្ហំ ញ្ញាណ”ន្តំ វុត្តត្ថា។ “ធម្ម បដិសម្ពិទ្ធា”តិ ឯត្ថ ហិ “ធម្ម”តិ
ឯតស្ស អត្ថំ ទស្សន្តេន “ហេតុម្ហំ”តិ វុត្តំ, “បដិសម្ពិទ្ធា”តិ ឯតស្ស ច អត្ថំ
ទស្សន្តេន “ញ្ញាណ”ន្តំ។ តស្មា ហេតុធម្ម-សទ្ធា ឯកត្ថា, ញ្ញាណបដិសម្ពិទ្ធា-
សទ្ធា ចាតិ ឥមមត្ថំ វទន្តេន សាធិតោ ធម្មស្ស ហេតុភាវោ, អត្ថស្ស
ហេតុផលភាវោ ច ឯវមេវ ទដ្ឋញ្ចោ។

យថាធម្មន្តិ ចេត្ត ធម្ម-សទ្ធា ហេតុំ ហេតុផលញ្ច សព្វំ សង្កណ្ឌាតិ។
សភាវវាចកោ ហោស, ន បរិយត្តិហេតុភាវវាចកោ, តស្មា យថាធម្មន្តិ យោ
យោ អវិជ្ជាសម្ពាទិធម្មោ, តស្មី តស្មិន្តិ អត្ថោ។ ធម្មានុរូបំ វា យថាធម្មំ។
ទេសនាបិ ហិ បដិវេជោ វិយ អវិបរីតសវិសយវិការវេតោ ធម្មានុរូបំ បវត្តតិ,
យតោ ‘អវិបរីតាភិលាចោ’តិ វុច្ចតិ។ ធម្មាភិលាចោតិ អត្ថព្យញ្ញនកោ
អវិបរីតាភិលាចោ, ឯតេន “តត្រ ធម្មនិរុត្តាភិលាចេ ញ្ញាណំ
និរុត្តិបដិសម្ពិទ្ធា”តិ (វិភ. ៧១៨) ឯត្ថ វុត្តំ សភាវធម្មនិរុត្តិ ទស្សតិ,

សន្តសភាវត្តា ទេសនាយ។ តថា ហិ និរុត្តិបដិសម្ពិទ្ធាយ បរិត្តារម្មណាទិកាវោ
បដិសម្ពិទ្ធាវិកង្គថាឡិយំ (វិភ. ៧៤៩) វុត្តោ។ អដ្ឋកថាយព្វ “តំ សភាវនិរុត្តិ
សន្តំ អារម្មណំ កត្វា” តិអាទិនា (វិភ. អដ្ឋ. ៦៤២) សន្តារម្មណតា ទស្សីតា។
“ឥមស្ស អត្ថស្ស អយំ សន្នោ វាចកោ” តិ វចនវចនិយេ វវត្ថុបេត្វា តំតំវចនិយ
វិការវនវសេន បវត្តិតោ ហិ សន្នោ ទេសនាតិ។ “អនុលោមាទិវសេន វា កថន” តិ
ឯតេន តស្ស ធម្មនិរុត្តិយា អភិលាបំ កថនំ តស្ស វចនស្ស បវត្តនំ ទស្សីតិ។
“អធិប្បាយោ” តិ ឯតេន “ទេសនាតិ បញ្ញត្តិ” តិ ឯតំ វចនំ ធម្មនិរុត្តាភិលាបំ
សន្ធាយ វុត្តំ, ន តព្វិនិមុត្តំ បញ្ញត្តិ សន្ធាយាតិ ទស្សីតិ។

ននុ ច “ធម្មោ តន្តី” តិ ឥមស្សី បកេ ធម្មស្ស សន្តសភាវត្តា ធម្មទេសនានំ
វិសេសោ ន សិយាតិ? ន, តេសំ តេសំ អត្តានំ ពោធិកភាវេន ញាតោ,
ឧត្តហណាទិវសេន ច បុព្វេ វវត្តាបិតោ សន្តប្បពន្ធា ធម្មោ, បច្ឆា បរេសំ
អវពោធនតំ បវត្តិតោ តទត្ថប្បកាសកោ សន្នោ ទេសនាតិ។ អថ វា
យថាវុត្តសន្តសមុជ្ជាបកោ ចិត្តប្បាទោ ទេសនា, មុសាវាទាទយោ វិយ។
“វចនស្ស បវត្តន” តិ ច យថាវុត្តចិត្តប្បាទវសេន យុជ្ជតិ។ សោ ហិ វចនំ
បវត្តិតិ, តព្វា តេន បវត្តិយតិ ទេសីយតិ។ “សោ ច លោកិយលោកុត្តរោ” តិ
ឯវុត្តំ អភិសមយំ យេន បកាវេន អភិសមេតិ, យំ អភិសមេតិ, យោ ច តស្ស
សភាវោ, តេហិ ចាកជំ កាតុំ “វិសយតោ អសម្មោហតោ ច អត្តានុបំ
ធម្មស្ស” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ហិ វិសយតោ អត្តាទិអនុបំ ធម្មាទីសុ អវពោធា
អវិជ្ជាទិធម្មសង្ខារាទិអត្តតទុកយបញ្ញាបនាវម្មណោ លោកិយោ
អភិសមយោ, អសម្មោហតោ អត្តាទិអនុបំ ធម្មាទីសុ អវពោធា
និព្វានាវម្មណោ មគ្គសម្មយុត្តោ យថាវុត្តធម្មត្ថបញ្ញត្តិសុ សម្មោហាវិទ្ធិសនោ
លោកុត្តរោ អភិសមយោតិ។ អភិសមយតោ អញ្ញាម្បិ បដិវេជនំ ទស្សីតុ
“តេសំ តេសំ វា” តិអាទិមាហ។ ‘បដិវេជនំ បដិវេជោ’ តិ ឥមិនា ហិ វចនត្ថេន

អភិសមយោ, ‘បដិវិជ្ជិយតីតិ បដិវេជោ’តិ ឥមិនា តំតំរូបាទិធម្មានំ
អវិបរីតសភាវោ ច “បដិវេជោ”តិ វុច្ចតីតិ។

យថាវុត្តហិ ធម្មាធិហិ បិដកានំ គម្ពីរភាវំ ទស្សេតុំ “ឥនានិ យស្មា ឯតេសុ
បិដកេសុ”តិ អាទិមាហ។ យោ ចេត្តាតិ ឯតេសុ តំតំបិដកកតេសុ ធម្មាធិសុ
យោ បដិវេជោ, ឯតេសុ ច បិដកេសុ តេសំ តេសំ ធម្មានំ យោ
អវិបរីតសភាវោតិ យោ ជេតព្ពំ។ ទុក្ខោកាហតា ច អវិជ្ជាសង្ខារាធិនំ ធម្មត្ថានំ
ទុប្បដិវិជ្ជតាយ, តេសំ បញ្ញាបនស្ស ទុក្ខរភាវតោ តំទេសនាយ,
បដិវេជនសង្ខាតស្ស បដិវេជស្ស ឧប្បាទនវិសយិ ករណានំ អសក្កុណោយ្យត្ថា,
អវិបរីតសភាវសង្ខាតស្ស បដិវេជស្ស ទុវិញ្ញោយ្យតាយ ឯវ វេទិតញ្ច។

យន្តិ យំ បរិយត្តិទុក្ខហណំ សឆាយ វុត្តំ។ អត្ថន្តិ ភាសិតត្ថំ,
បយោជនត្ថញ្ច។ ន ឧបបរិក្ខន្តិតិ នវិចារេន្តិ។ ន និជ្ឈានំ ឧបន្តិតិ និជ្ឈានបញ្ចំ
នក្ខមន្តិ, និជ្ឈាយិត្វា បញ្ញាយ ទិស្វា រោចេត្វា គហោតញ្ច ន ហោន្តិតិ
អធិប្បាយោ។ ឥតីតិ ឯវំ ឯតាយ បរិយត្តិយា។ វាទប្បមោក្ខានិសំសា អត្ថនោ
ឧបរិ បរេហិ អាហេមិតវាទស្ស និក្ខហស្ស បមោក្ខប្បយោជនា ហុត្វា ធម្មំ
បរិយាបុណន្តិ, វាទប្បមោក្ខា វា និជ្ជាបមោក្ខា។ យស្ស ចត្តាយាតិ យស្ស ច
សីលាទិប្បវណស្ស អនុចាទាវិមោក្ខស្ស វា អត្ថាយ ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ
ញ្ញាយេន បរិយាបុណន្តិតិ អធិប្បាយោ។ អស្សាតិ អស្ស ធម្មស្ស។ នាទុកោន្តិតិ
នវិន្តិតិ។ តេសំ តេ ធម្មា ទុក្ខហិតត្ថា

ឧចារម្ពមានទព្ពមក្ខបលាសាទិហេតុភាវេន ធិយរត្ថំ អហិតាយ ទុក្ខាយ
សំវត្ថន្តិ។ ភណ្ណាការេ និយុត្តោ ភណ្ណាការិកោ, ភណ្ណាការិកោវិយ
ភណ្ណាការិកោ, ធម្មរតនាទុបាលកោ។ អញ្ញត្ថំ អនបេក្ខិត្វា
ភណ្ណាការិកស្សេវ សតោ បរិយត្តិ ភណ្ណាការិកបរិយត្តិ។

“តាសំយេវា” តិ អវធារណំ ចាបុណ្ហិតញ្ញានំ ធម្មភិញ្ញាចតុប្បដិសម្ពិទ្ធាធិនំ
វិនយេ បភេទវចនាការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វេរញ្ញកណ្ណោ (ចារា. ១២) ហិ តិស្សោ
វិជ្ជាវ វិកត្តា។ ធុតិយេ បន “តាសំយេវា” តិ អវធារណំ ចតស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា
អបេក្ខិត្វា កតំ, ន តិស្សោវិជ្ជា។ តា ហិ ធនុ អភិញ្ញាសុ អន្តោគធាតិ សុត្ត
វិកត្តា យេវាតិ។

ធុត្តហិតំ កណ្ណាតិ, “តថាហំ ភកវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមិ, យថា
តទេវីធំ វិញ្ញាណំ សន្ធាវតិ សំសរតិ អនញ្ញ” ត្ថិអាធិនា (ម. និ. ១.៣៩៦)។
ធម្មចិន្តត្ថិ ធម្មសភាវិចារណំ, “ចិត្តប្បាទមត្តនេវ ធានំ ហោតិ, សយមេវ ចិត្តំ
អត្តនោ អារម្មណំ ហោតិ, សព្វំ ចិត្តំ អសភាវធម្មារម្មណា” ត្ថិ ច ឯវមាធិ។
តេសន្តិ តេសំ បិដកានំ។

ឯតន្តិ ឯតំ ពុទ្ធវចនំ។ អត្តានុលោមតោ អនុលោមិកោ។ អនុលោមិកតំយេវ
វិភាវេតុំ “កស្មា បនា” តិអាធិ វុត្តំ។ ឯកនិកាយម្យ័តិ ឯកសម្មហម្យ័។
ចោណិកា ចិត្តល្លិកា ច ខត្តិយា, តេសំ និវាសោ ចោណិកនិកាយោ
ចិត្តល្លិកនិកាយោ ច។

នវប្បភេទន្តិ ឯតុ កថំ នវប្បភេទំ? សកាថកញ្ញា សុត្តំ គេយ្យំ, និគ្គាថកញ្ញា
សុត្តំ វេយ្យាករណំ, តទុកយវិនិមុត្តញ្ញា សុត្តំ ឧទានាធិវិសេសសញ្ញាវហិតំ នត្ថិ,
យំ សុត្តន្តំ សិយា, មជ្ឈិមសុត្តន្តិកញ្ញា (ឧ. ចា. ៥.២; សុ. និ. ២២៥) សុត្តន្តសង្គហោ
ន សិយា, តាថាការតោ, ធម្មបទាធិនំវិយ, គេយ្យន្តសង្គហោ វា សិយា,
សកាថកត្តា, សកាថវគ្គស្សវិយ, តថា ឧកតោវិកត្តាធិសុ
សកាថកប្បទេសានន្តិ? វុច្ចតេ -

“សុត្តន្តិ សាមញ្ញវិធិ, វិសេសវិធមយោ បរេ;

សនិមិត្តា និរុទ្ទត្តា សហតាញោន នាញោតោ”។ (សាវត្ថ. ដី.

១.បឋមមហាសង្ក្ខតិកថាវណ្ណានា);

សត្វស្សបិ ហិ ពុទ្ធវចនស្ស សុត្តន្តិ អយំ សាមញ្ញវិធិ។ តេនេវាហ អាយស្មា
មហាកក្ខានោ នេត្តិយំ - “នវវិធសុត្តន្តបរិយេដ្ឋី”តិ (នេត្តិ. សង្កហវារ)។ “ឯត្ថកំ
តស្ស ភគវតោ សុត្តាភតំ សុត្តបរិយាបន្នំ (ចា. ២៥៥, ១២៤២), សកវាទេ
បញ្ចសុត្តសតានី”តិ (ធរ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; កថា. អដ្ឋ. និទានកថា) ឯវមាទិ
ច ឯតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។

វិសេសវិធយោ បរេ សនិមិត្តា តទេកទេសេសុ គេយ្យទយោ
វិសេសវិធយោ តេន តេន និមិត្តេន បតិដ្ឋិតា។ តថា ហិ គេយ្យស្ស សកាថកត្តំ
តញ្ញវនិមិត្តំ។ លោកេបិ ហិ សសិលោកំ សកាថកំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៣)
ចុណ្ហិយគន្ធី ‘គេយ្យ’ន្តិ វនិមិត្តំ។ កាថាវិហោ បន សតិ បុច្ឆំ កត្វាវិស្សជ្ជនភាវេ
វេយ្យាករណស្ស តញ្ញវនិមិត្តំ។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនញ្ញំ ‘ព្យាករណ’ន្តិ វុច្ឆតិ,
ព្យាករណមេវ វេយ្យាករណំ។ ឯវំ សន្តេ សកាថកាធិនម្បិ បុច្ឆំ កត្វា
វិស្សជ្ជនវសេន បវត្តានំ វេយ្យាករណភាវេ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ,
គេយ្យទិសញ្ញានំ អនោកាសភាវតោ, ‘កាថាវិហោ សតី’តិ វិសេសិតត្តា ច។
តថា ហិ ធម្មបទាធិសុ កេវលំ កាថាពន្លេសុ, សកាថកត្តេបិ
សោមនស្សញ្ញាណមយិ កកាថាយុត្តេសុ, ‘វុត្តញ្ញេត’ន្តិ អាធិវចនសម្ពុត្តេសុ,
អព្ពតធម្មបដិសំយុត្តេសុ ច សុត្តវិសេសេសុ យថាក្ខមំ
កាថាឧទានតីវុត្តកអព្ពតធម្មសញ្ញា បតិដ្ឋិតា, តថា សតិបិ កាថាពន្លេភាវេ
ភគវតោ អតីតាសុ ជាតីសុ ចរិយានុភាវប្បកាសកេសុ ជាតកសញ្ញា, សតិបិ
បញ្ញាវិស្សជ្ជនភាវេ, សកាថកត្តេ ច កេសុចិ សុត្តន្តេសុ វេទស្ស លភាបនតោ
វេទល្អសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ ឯវំ តេន តេន សកាថកត្តាធិនា និមិត្តេន តេសុ តេសុ

សុត្តន្តវិសេសេសុ គេយ្យទិសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ វិសេសវិធមោ សុត្តន្តតោ បរេ
គេយ្យទយោ។ យំ បនេត្ត គេយ្យន្តាទិនិមិត្តរហិតំ, តំ សុត្តន្តំ
វិសេសសញ្ញាបរិហារេន សាមញ្ញសញ្ញាយ បរត្ថនតោតិ។ ននុ ច សកាថកំ
សុត្តំ គេយ្យំ, និក្កាថកំ សុត្តំ វេយ្យាករណន្តិ សុត្តន្តំ ន សម្ភវតីតិ ចោទនា
តទវត្ថា វាតិ? ន តទវត្ថា, សោធិតត្ថា។ សោធិតញ្ញា បុព្វេ កាថាវិហោ សតិ
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនភារោ វេយ្យាករណស្ស តញ្ញាវនិមិត្តន្តិ។

យញ្ញ វុត្តំ - “កាថាភាវតោ មជ្ឈលសុត្តានីនំ (ខុ. ចា. ៥.១, ២, ៣)
សុត្តន្តសង្គហោ ន សិយា”តិ, តំ ន, និរុទ្ទត្ថា។ និរុទ្ទោ ហិ មជ្ឈលសុត្តានីនំ
សុត្តភារោ។ ន ហិ តានិ ធម្មបទពុទ្ធវិសាទយោ វិយ កាថាភារេន បញ្ញាតានិ,
អថ ខោ សុត្តភារេន។ តេនេវ ហិ អដ្ឋកថាយំ “សុត្តនាមក”ន្តិ នាមគ្គហណំ
កតំ។ យញ្ញ បន វុត្តំ - “សកាថកត្តា គេយ្យន្តសង្គហោ សិយា”តិ, តទបិ នត្តិ,
យស្មា សហតាញ្ញេន។ សហ កាថាហិ ហិ សកាថកំ។ សហភារោ នាម
អត្ថតោ អញ្ញេន ហោតិ, ន ច មជ្ឈលសុត្តានីនុ កថាវិនិមុត្តោ កោចិ
សុត្តបទេសោ អត្ថិ, យោ ‘សហ កាថាហិ’តិ វុច្ចេយ្យ, ន ច សមុទាយោ នាម
កោចិ អត្ថិ, យទបិ វុត្តំ - “ឧកតោវិភង្គានីនុ សកាថកប្បទេសានំ
គេយ្យន្តសង្គហោ សិយា”តិ តទបិ ន, អញ្ញតោ។ អញ្ញា ឯវ ហិ តា កាថា
ជាតកាទិបរិយាបន្នត្ថា។ អតោ ន តាហិ ឧកតោវិភង្គានីនំ គេយ្យន្តភារោតិ។
ឯវំ សុត្តានីនំ អង្គានំ អញ្ញាមញ្ញសង្គរាភារោ វេទិតព្ពោ។

“អយំ ធម្មោ...បេ.... អយំ វិនយោ, ឥមា និ ចតុរាសីតិ ធម្មកូន្ធសហស្សានី”តិ
ពុទ្ធវចនំ ធម្មវិនយាទិភេទេន វវត្តបេត្វា សង្គាយន្តេន មហាកស្សបប្បមុខេន
វសិគណេន អនេកច្ឆរិយចាតុភាវបជិមណ្ឌិតាយ សង្កឹតិយា ឥមស្ស

ដំណាច់ស្បៀង បឋមមជ្ឈិមពុទ្ធវចនាធិការ វេទនាបិដកាតិ ធម្មសូត្រ, “ឯវមេតំ
អភេទតោ” តិអាធិនា។

និទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. ព្រហ្មជាលសុត្តវណ្ណានា

បរិព្ពាជកកថាវណ្ណានា

ឯវ បឋមមហាសង្កឹតិ ធម្មសូត្រា យទត្ថំ សា ឥធ ធម្មសូត្រា, ឥនានិ តំ
និគមនវសេន ធម្មសូត្រំ “ឥមិស្សា” តិអាធិមាហ។

១. ឯត្ថាវតា ច ព្រហ្មជាលសុត្តា សាធារណតោ ពាហិរនិទានំ ធម្មសូត្រា
ឥនានិ អព្ពន្ធវនិទានំ សំវណ្ណាតុំ “តត្ថ ឯវ” តិអាធិ វុត្តំ។ អថ វា ធម្មា អាការេហិ
សំវណ្ណានា កាតត្តា សម្ពន្ធតោ បទតោ បទវិភាគតោ បទត្ថតោ អនុយោគតោ
បរិហារតោ ចាតិ។ តត្ថ សម្ពន្ធនោ នាម ទេសនាសម្ពន្ធនោ។ យំ លោកិយា
“ឧម្ពុគ្គាតោ” តិ វេទន្តិ។ សោ បន ចាឡិយា និទានចាឡិវសេន, និទានចាឡិយា
បន សង្កឹតិវសេន វេទិតញ្ចាតិ បឋមមហាសង្កឹតិ ធម្មសូត្រនន ធម្មសូត្រនន ធម្មសូត្រនន
សម្ពន្ធស្ស ធម្មសូត្រតត្ថា បទាធិវសេន សំវណ្ណានំ ករោត្តោ “ឯវត្ថុ
និចាតបទ” តិអាធិមាហ។ “មេតិអាធិនី” តិ ឯវត្ថុ អន្តរា-សទ្ធា-ច-សទ្ធានំ
និចាតបទភារោ, វត្ថុញ្ចោ, ន វា វត្ថុញ្ចោ តេសំ នយគ្គហណោន គហិតត្ថា,
តទវសិដ្ឋានំ អាបជិ-សទ្ធានំ អាធិ-សទ្ធាន វស្សនតោ។ “បទវិភាគោ” តិ
បទានំ វិសេសោ, ន បន បទវិគ្គហោ។ អថ វា បទានិ ច បទវិភាគោ ច
បទវិភាគោ, បទវិគ្គហោ ច បទវិភាគោ ច បទវិភាគោតិ វា ឯវត្ថុសេសវសេន

បទបទវិគ្គហាបិ បទវិភាគ សន្ទេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បទវិគ្គហា “ភិក្ខុនំ សង្ឃោ” តិអាទិភេទេសុ បទេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

អត្ថតោតិ បទត្ថតោ។ តំ បន បទត្ថំ អត្ថទ្វារក្កមេន បឋមំ ឯវំ-សទ្ទស្ស ទស្សេន្តោ “ឯវំសន្នោ តាវា” តិអាទិមាហា។ អវជារណាទីតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន ឥទមត្ថបុច្ឆាបរិមាណាទិអត្ថានំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តថា ហិ “ឯវំគតានិ, ឯវំវិជោ, ឯវំមាការោ” តិអាទិសុ ឥទំ-សទ្ទស្ស អត្ថ ឯវំ-សន្នោ។ គត-សន្នោ ហិ បការបរិយាយោ, តថាវិជាការ-សន្នោ ច។ តថា ហិវិជយុត្តគត-សន្នោ លោកិយា បការត្ថេ វទន្តិ។ “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ, កី នុ ខោ, កចំ នុ ខោ” តិ, “ឯវំ សុ តេ សុន្តាតា សុវិលិត្តា កប្បិតកេសមស្ស, អាមុត្តមាលាភរណា ឱទាតវត្ថវសនា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតា សមដ្ឋិតា បរិចារេន្តិ, សេយ្យថាបិ ត្វំ ឯតវហិ សាចរិយកោតិ? នោ ហិទំ ភោ គោតមា” តិ ច អាទិសុ បុច្ឆាយំ។ “ឯវំ លហុបរិវត្តំ, ឯវំ អាយុបរិយន្តោ” តិ ច អាទិសុ បរិមាណោ។ ននុ ច “ឯវំ នុ ខោ, ឯវំ សុ តេ, ឯវំ អាយុបរិយន្តោ” តិ ឯត្ថ ឯវំ-សន្នេន បុច្ឆនាការបរិមាណាការាទំ វុត្តត្តា អាការត្ថោ ឯវំ ឯវំ-សន្នោ តិ? ន, វិសេសសញ្ញាវតោ។ អាការមត្តវាចកោ ហេតុ អាការត្ថោតិ អធិប្បតោ, យថា “ឯវំ ព្យាខោតិអាទិសុ បន ន អាការវិសេសវាចកោ ឯវំព្វា កត្វា “ឯវំ ជាតេន មច្ចេនា” តិអាទិនិ ឧបមាទិសុ ឧទាហរណានិ ឧបបន្នានិ ហោន្តិ។ តថា ហិ “យថាបិ... បេ... ពហុ” តិ? ឯត្ថ បុប្ផរាសិជ្ជានិយតោ មនុស្សបបត្តិសប្បវិស្វបនិស្សយសទ្ធម្មសវនយោនិសោមនសិការភោគសម្បត្តិអាទិទានាទិបុញ្ញកិរិយាហេតុសមុទាយតោ សោភាសុគន្ធតាទិគុណយោគតោ មាលាគុណាសទិសិយោ បហូតា បុញ្ញកិរិយា មរិតព្ពសភាវតាយ មច្ចេន សត្តេន កត្តព្ពាតិ ជាទីតត្តា បុប្ផរាសិមាលាគុណាវ ឧបមា, តេសំ ឧបមាការោ យថា-សន្នេន អនិយមតោ

វុត្តោតិ ឯវំ-សន្នេ ឧបមាភារនិកមនត្ថោតិ វុត្តំ យុត្តំ។ សោ បន ឧបមាភារោ
និយមិយមាណោ អត្ថតោ ឧបមាវ ហោតីតិ អាហា “ឧបមាយំ អាគតោ”តិ។

តថា ឯវំ ឥមិនា អាភារេន “អភិក្កមិតត្ថ”ន្តិអាទិនា ឧបទិសិយមាណាយ
សមណសារុប្បាយ អាគប្បសម្មត្តិយា យោ តត្ថ ឧបទិសនាភារោ, សោ
អត្ថតោ ឧបទេសោយេវាតិ វុត្តំ “ឯវំ តេ...បេ... ឧបទេសេ”តិ។ តថា ឯវំមេតំ
ភគវា, ឯវំមេតំ សុគតាតិ ឯត្ថ ច ភគវតោ យថាវុត្តមត្តំ អវិបរីតតោ ជាទន្លេហិ
កតំ តត្ថ សិរីជ្ជមានគុណានំ បកាវេហិ ហំសនំ ឧទគ្គតាករណំ សម្មហំសនំ,
យោ តត្ថ សម្មហំសនាភារោតិ យោជេតត្ថំ។ ឯវំមេវំ បនាយន្តិ ឯត្ថ
គរហណាភារោតិ យោជេតត្ថំ។ សោ ច គរហណាភារោ “វសលី”តិអាទិ
ខុំសនសន្តសន្និធានតោ ឥធ ឯវំ-សន្នេ បកាសិតោតិ វិញ្ញាយតិ។ យថា ចេត្ថ,
ឯវំ ឧបមាភារោយោបិ ឧបមាទិវសេន វុត្តានំ បុប្ផរាសិអាទិសន្នានំ
សន្និធានតោតិ ទដ្ឋត្ថំ។ ឯវំព្វា វទេហីតិ “យថាហំ វទាមិ, ឯវំ សមណំ អាទន្តំ
វទេហី”តិ វទនាភារោ ឥទានិ វុត្តព្វោ ឯវំ-សន្នេន និទស្សីយតីតិ និទស្សនត្ថោ
វុត្តោ។ ឯវំ នោតិ ឯត្ថាបិ តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ អហិតទុក្ខាវហាភាវេ
សន្និដ្ឋានជននត្តំ អនុមតិក្កហណាវសេន “សំវុត្តន្តិ, នោ វា, កមំ វា ឯត្ថ
ហោតី”តិ បុច្ឆាយ កតាយ “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិ វុត្តត្តា តទាការសន្និដ្ឋានំ
ឯវំ-សន្នេន វិភាវិតន្តិវិញ្ញាយតិ, សោ បន តេសំ ធម្មានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ
សំវុត្តនាភារោ និយមិយមាណោ អវជារណត្ថោ ហោតីតិ អាហា “ឯវំ នោ ឯត្ថ
ហោតីតិ អាទិសុ អវជារណោ”តិ។ ឯវំ ភន្តេតិ បន ធម្មស្ស សាធុកំ
សវនមនសិការេ សន្និយោជិតេហិ ភិក្ខុហិ អត្ថនោ តត្ថ បិតភាវស្ស
បដិជាទនវសេន វុត្តត្តា ឯត្ថ ឯវំ-សន្នេ វចនសម្មជិច្ឆនត្ថោ វុត្តោ, តេន ឯវំ
ភន្តេ, សាធុ ភន្តេ, សុដ្ឋ ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។

នាឆានយនិបុណ្ឌន្ត ឯកត្តនាឆត្តអព្យាហរឯកម្ពតាសម្ពាតា, នន្ទិយាវដ្ឋ
តិបុក្ខលសីហាវិក្កិឡិកអន្តរសនិសាលោចនសម្ពាតា វា អាឆារាធិកេនដសេន
នាឆាវិឆា នយា នាឆានយា, នយា វា ចាឡិកតិយោ, តា ច
បញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តិអាធិវសេន
សំកិលេភាគិយាធិលោកិយាធិតទុកយវេមិស្សតាធិវសេន កុសលាធិវសេន
ខន្ធាធិវសេន សង្កហាធិវសេន សមយវិមុត្តាធិវសេន វេបនាធិវសេន
កុសលមូលាធិវសេន តិកបដ្ឋានាធិវសេន ច នាឆប្បកាវាតិ នាឆានយា, តេហិ
និបុណំ សណ្ឋាសុខុមន្ត នាឆានយនិបុណំ។ អាសយោវ អន្តរាសយោ, តេ ច
សស្សតាធិកេនេន, តត្ថ ច អប្បវជក្ខតាធិវសេន អនេកា, អត្តន្តរាសយាធិយោ
ឯវ វា សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិហេតុ ឯតស្សតិ អនេកន្តរាសយសមុដ្ឋានំ។
អត្តព្យញ្ញនសម្បន្នន្ត អត្តព្យញ្ញនបរិបុណ្ណំ ឧបនេតញ្ញាភាវតោ,
សង្កាសនបកាសនវិវរណាវិកជនឧត្តានិករណាបញ្ញត្តិវសេន ធម្មា
អត្ថបទេហិ, អក្ខរនព្យញ្ញនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម្មា ព្យញ្ញនបទេហិ ច
សមន្មាគតន្ត វា អត្តោ ធន្តព្រោ។

វិវិធមាធិហារិយន្ត ឯត្ត ចាធិហារិយបទស្ស វេនត្ថំ “បដិបក្ខហរណតោ
រាគាធិកិលេសាបនយនតោ ចាធិហារិយ”ន្ត វេនត្ថំ។ ភគវតោ បន បដិបក្ខា
រាគាធិយោ ន សន្តិ, យេ ហរិតញ្ញា។ បុព្វន្តនាធម្មិវិកត្តបក្ខិលេសេ
អន្តរុណាសមន្មាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ វេនត្ថំ បរត្ថតិ, តស្មា តត្ថ
បរត្ថវេហារេន ច នសក្កា វេន “ចាធិហារិយ”ន្ត វេនត្ថំ។ សចេ បន
មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនយ្យកតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ
ហរណតោ “ចាធិហារិយ”ន្ត វេនត្ថំ, ឯវ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច
សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្តិយា, តេសំ ហរណតោ ចាធិហារិយំ។ តេ ហិ
ធិដ្ឋិហរណាវសេន, ធិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច

ឥឡូវអាទេសនានុសាសន៍ហ៊ី ហ៊ីតា អបដិសា ហោដ្ឋិតិ។ “បដិ”តិ វា អយំ សន្តោ
“បដ្ឋា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធិតិ “តស្មី បដិបវិជ្ជម្ហិ, អញ្ញោ អាគព្ពិ
ព្រាហ្មណោ”តិអាទិសុ វិយ, តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ, វិគតូបក្កិលេសេ ច
កតកិច្ចេន បដ្ឋា ហ៊ីតតំ បវត្តតត្ថន្តិ បដិហារិយំ, អត្ថនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ
ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គហិ ហ៊ីតេសុ បដ្ឋា ហារណំ បដិហារិយំ។
ឥឡូវអាទេសនានុសាសន៍យោ ច វិគតូបក្កិលេសេន, កតកិច្ចេន ច សត្តហិតត្ថំ
បុន បវត្តតត្ថ, ហ៊ីតេសុ ច អត្ថនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្ថានំ
ឧបក្កិលេសហារណានិ ហោដ្ឋិតិ បដិហារិយានិ ភវន្តិ។ បដិហារិយមេវ
ចាជិហារិយំ។ បដិហារិយេ វា ឥឡូវអាទេសនានុសាសន៍សមុទាយេ ភវំ ឯកេកំ
“ចាជិហារិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ បដិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច
បដិបក្ខហារណាតោ, តត្ថ ជាតំ, តស្មី វា និមិត្តកូតេ, តតោ វា អាគតន្តិ
ចាជិហារិយំ។ តស្ស បុន ឥឡូវអាទិភេទេន វិសយភេទេន ច ពហុវិធស្ស ភគវតោ
ទេសនាយ លព្ពមានត្តា អាហា “វិវិធជាជិហារិយ”ន្តិ។

ន អញ្ញថាតិ ភគវតោ សម្មា សុតាការតោ ន អញ្ញថាតិ អត្ថោ, ន បុន
ភគវតោ ទេសិតាការតោ។ អចិន្តេយ្យានុភាវា ហិ ភគវតោ ទេសនា។ ឯវញ្ញ
កត្វា “សត្តប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុ”ន្តិ ឥទំ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។
ធារណាពលទស្សនញ្ច នវិវុជ្ឈតិ សុតាការវិវុជ្ឈនស្ស អធិប្បេតត្តា។ ន ហេតុ
អត្ថន្តរតាបរិហារោ ទិដ្ឋម្បិ អត្ថានំ ឯកវិសយត្តា, ឥតរថា ថេរោ ភគវតោ
ទេសនាយ សត្តថា បដិគ្គហណោ សមត្ថោ អសមត្ថោ ថាតិ អាបន្នេយ្យាតិ។

“យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្ថោ”តិ ឯវំ វុត្តាយ និយកជ្ឈត្តសម្ពាតាយ
សសន្តតិយំ វត្ថុនតោ តិវិជោបិ មេ-សន្តោ កិញ្ចាបិ ឯកស្មីយេវ អត្ថេ ទិស្សតិ,

ករណសម្បទានសាមិទិទ្ទេសវសេន បនវិជ្ជមានភេទំ សន្ធាយាហ “មេ-សន្តោ
តិសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ” តិ។

កិញ្ចាបិ ឧបសន្តោ កិរិយំ វិសេសេតិ, ជាតកការតោ បនសតិបិ តស្មី
សុត-សន្តោ ឯវ តំ តមត្ថំ អនុវទតិ អនុបសគ្គស្ស សុត-សទ្ធស្ស អត្ថទ្វារ
សឧបសគ្គស្ស គហណំ នវិវុជ្ឈតិ ទស្សន្តោ “សឧបសន្តោ ច អនុបសន្តោ
ចា” តិ អាហា។ អស្សាតិ សុត-សទ្ធស្ស។ កម្មការសាធានិ ឥធ សុត-សន្តោ
សម្បវន្តិ វុត្ថំ “ឧបទាវតន្តិ វា ឧបទាវណន្តិ វា អត្ថោ” តិ។ មយាតិ អត្ថេ សតិ
យទា មេសទ្ធស្ស កត្តវសេន ករណនិទ្ទេសោ, តទាតិ អត្ថោ។ មមាតិ អត្ថេ
សតិ យទា សម្ពន្ធវសេន សាមិទិទ្ទេសោ, តទា។

សុតសទ្ធសន្និទានេ បយុត្តេន ឯវសន្តេន សវនកិរិយាជាតកេន ភវិតព្ពន្ធ
វុត្ថំ “ឯវន្និ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណាកិច្ចនិទស្សន” ន្និ។ អាទិ-សន្តេន
សម្បជិច្ឆនាទិនំ បញ្ចទ្វារកិវិញ្ញាណានំ តទភិនិបាជានញ្ច
មនោទ្វារកិវិញ្ញាណានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ សព្វេសម្បិ វាក្យានំ
ឯវការត្ថសហិតត្ថោ “សុត” ន្និ ឯតស្ស សុតំ ឯវាតិ អយមត្ថោ លព្ពតិ អាហ
“អស្សវនការបដិក្ខេបតោ” តិ, ឯតេន អវទាវណេន និរាគតំ ទស្សតិ។ យថា
ច សុតំ សុតំ ឯវាតិ និយមេតព្ពំ, តំ សម្មា សុតំ ហោតិ អាហ
“អន្ធានិការិបរីតគ្គហណនិទស្សន” ន្និ។ អថ វា “សទ្ធគ្គត្ថោចាហនវសេន
សន្តោ អត្ថំ វទតិ” តិ សុតន្និ អសុតំ ន ហោតិ អយមេតស្ស អត្ថោតិ វុត្ថំ
“អស្សវនការបដិក្ខេបតោ” តិ, ឥមនា ទិដ្ឋាទិវិនិវត្តនំ ករោតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ។
ន ឥទំ មយា ទិដ្ឋំ, ន សយម្ពញ្ញាណេន សច្ចិកតំ, អថ ខោ សុតំ, តញ្ច ខោ
សម្មទេវាតិ។ តេនេវាហ “អន្ធានិការិបរីតគ្គហណនិទស្សន” ន្និ។
អវទាវណត្ថោ វា ឯវ-សន្តោ អយំ អត្ថយោជនា កិរិយតិ តទបេក្ខស្ស សុត-

សទ្ធសូត អយមត្ថោ វុត្ថោ “អស្សវនការបដិក្ខេបតោ”តិ។ តេនេវ អាហា
“អនុនាធិការិបរីតគ្គហណានិទស្សន”ន្តិ។ សវនសន្នោ ចេត្ត កម្មត្ថោ វេទិតញ្ចោ
សុយ្យតីតិ។

ឯវំ សវនហេតុសុណាន្តបុគ្គលសវនីសេសវសេន បទត្ថយស្ស ឯកេន
បការេន អត្ថយោជនំ ទស្សេត្វា ឥនានិ បការន្តវេហិបិ តំ ទស្សេត្តំ “តថា
ឯវ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តស្សាតិ យា សាភកវតោ សម្មុខា ធម្មស្សវនាការេន
បវត្តា មនោទ្វារវិញ្ញាណវីចិ, តស្ស។ សា ហិ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិតុំ
សមត្ថា។ តថា ច វុត្ថំ “សោតទ្វារានុសារេនា”តិ។ នានប្បការេនាតិ វត្តមាណំ
អនេកវិហិតានំ ព្យញ្ញនត្តគ្គហណានាគាការេន, ឯតេន ឥមិស្ស យោជនាយ
អាការត្ថោ ឯវំ-សន្នោ គហិតោតិ ធីបេតិ។ បវត្តិការប្បកាសនន្តិ បវត្តិយា
អត្តិការប្បកាសនំ។ “សុតន្តិ ធម្មប្បកាសន”ន្តិ យស្មី អារម្មណេ វុត្តប្បការា
វិញ្ញាណវីចិ នានប្បការេន បវត្តា, តស្ស ធម្មត្ថា វុត្ថំ, ន សុតសទ្ធសូត
ធម្មត្ថត្ថា។ វុត្តស្សេវត្ថស្ស ចាកដីករណំ “អយញ្ញត្ថា”តិអាទិ។ តត្ថ
វិញ្ញាណវីចិយាតិ ករណត្ថេ ករណាវចនំ។ មយាតិ កត្តអត្ថេ។

“ឯវន្តិ និទ្ទិសិតព្ពប្បកាសន”ន្តិ និទស្សនត្ថំ ឯវំ-សទ្ធិ គហិតា វុត្ថំ
និទស្សេតព្ពស្ស និទ្ទិសិតព្ពត្តាភាវការតោ, តេន ឯវំ-សន្នោ សកលម្បិ សុត្ថំ
បច្ឆាមជ្ឈន្តិ ទស្សេតិ។ សុត-សទ្ធសូត កិរិយាសទ្ធត្ថា, សវនកិរិយាយ ច
សាធារណវិញ្ញាណប្បពន្ធបដិពទ្ធត្ថា តត្ថ ច បុគ្គលវោហារោតិ វុត្ថំ “សុតន្តិ
បុគ្គលកិច្ចប្បកាសន”ន្តិ។ ន ហិ បុគ្គលវោហារវហិតេ ធម្មប្បពន្ធ
សវនកិរិយា លព្ពតីតិ។

“យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស”តិអាទិបិ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ធិ គហិតា
បុរិមយោជនាយ អញ្ញថា អត្ថយោជនំ ទស្សេត្តំ វុត្ថំ។ តត្ថ អាការបញ្ញត្តិតិ

ឧបាទានបញ្ញត្តិ ឯវ, ធម្មានំ បវត្តិអាការុបាទានវសេន តថា វុត្តា។ “សុតន្តិ
វិសយនិទ្ទេសោ” តិ សោតព្ភក្ខតោ ធម្មោ សវនកិរិយាកត្តបុគ្គលស្ស
សវនកិរិយាវសេន បវត្តិជ្ជានន្តិ កត្វា វុត្តំ។ ចិត្តសន្តានវិនិមុត្តស្ស បរមត្ថតោ
កស្សចិ កត្ត អភាវេបិ សទ្ធកោហារេន ពុទ្ធិបរិកប្បិតភេទវចនិច្ឆាយ
ចិត្តសន្តានតោ អញ្ញំ វិយ តំសមដ្ឋី កត្វា វុត្តំ “ចិត្តសន្តានេន តំសមដ្ឋីនោ” តិ។
សវនកិរិយាវិសយោបិ សោតព្ភធម្មោ សវនកិរិយាវសេន បវត្តិចិត្តសន្តានស្ស
ឥធ បរមត្ថតោ កត្តភាវតោ, សវនវសេន ចិត្តប្បវត្តិយា ឯវ វា
សវនកិរិយាភាវតោ តំកិរិយាកត្ត ច វិសយោ ហោតិ តិ កត្វា វុត្តំ
“តំសមដ្ឋីនោ កត្ត វិសយេ” តិ។ សុតាការស្ស ច ថេរស្ស សម្មានិច្ចតភាវតោ
អាហា “គហណាសន្តិជ្ជាន” តិ, ឯតេន វា អវធារណត្ថំ ឯវំ-សទ្ធី គហេត្វា អយំ
អត្ថយោជនា កតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បុព្វេ សុតានំ នាណវិហិតានំ សុត្តសម្ពាសានំ អត្ថព្យញ្ញនាមំ
ឧបដាវិត្របស្ស អាការស្ស និទស្សនស្ស អវធារណស្ស វា បកាសនសភាវោ
ឯវំ-សទ្ធី តទាការាធិឧបដាវណស្ស បុគ្គលបញ្ញត្តិយា
ឧបាទានក្ខតធម្មប្បពន្ធព្យាចារតាយ វុត្តំ “ឯវន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។
សវនកិរិយា បន បុគ្គលវាទិនោបិ វិញ្ញាណនិរេបេក្ខា នត្ថិ តិ វិសេសតោ
វិញ្ញាណព្យាចារោតិ អាហា “សុតន្តិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។ មេតិ
សទ្ធិប្បវត្តិយា ឯកន្តេនេវ សត្តវិសយត្ថា, វិញ្ញាណកិច្ចស្ស ច តត្ថេវ
សមោទហិតព្ភតោ “មេតិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ” តិ វុត្តំ។
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិវិជ្ជមានបញ្ញត្តិសភាវា យថាក្កមំ ឯវំ-សទ្ធី សុត-សទ្ធានំ
អត្ថាតិ តេ តថារូបបញ្ញត្តិឧបាទានព្យាចារភាវេន ទស្សន្តោ អាហា “ឯវន្តិ
បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ។ សុតន្តិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។ ឯត្ថ ច
ករណកិរិយាកត្តកម្មវិសេសប្បកាសនវសេន

បុគ្គលព្យាបាវិសយបុគ្គលព្យាបាវនិទស្សនវសេន
គហណាការគាហកតត្ថិសយវិសេសនិទ្ទេសវសេន កត្តករណ
ព្យាបាវកត្តនិទ្ទេសវសេន ច ទុតិយាធម្មោ ចតុស្សោ អត្ថយោជនា ទស្សតាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។

សព្វស្សបិ សទ្ធាធិគមនីយស្ស អត្ថស្ស បញ្ញត្តិមុខេនេវ បដិបដ្ឋិតត្ថត្តា,
សព្វបញ្ញត្តិនព្វាវិជ្ជមានាធិវសេន ធនុ បញ្ញត្តិភេទេសុ អន្តោគធនា តេសុ
“ឯវ”ន្តិអាទិនំ បញ្ញត្តិនំ ស្សបំ និទ្ធាវេន្តោ អាហា “ឯវន្តិ ច មេតិ ចា”តិអាទិ។ តត្ថ
ឯវន្តិ ច មេតិ ច វុច្ចមានស្ស អត្ថស្ស អាការាធិនោ, ធម្មានព្វា
អសល្លក្ខណភាវតោ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិកាវោតិ អាហា “សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេន
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ។ តត្ថ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេនាតិ ភូតត្ថឧត្តមត្ថវសេន។
ឥទំ វុត្ថំ ហោតិយោ មាយាមវិចិអាទយោវិយ អភូតត្ថោ, អនុស្សវាធិហិ
គហោតព្វោវិយ អនុត្តមត្ថោ ច ន ហោតិ, សោ រូបសទ្ធាធិសភាវោ
រុប្បនាទុកវនាធិសភាវោ វា អត្ថោ “សច្ចិកជ្ជោ, បរមត្ថ ចា”តិ វុច្ចតិ, ន តថា ឯវ
មេតិ បទានមត្ថោតិ, ឯតមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ “កិញ្ចេត្ត ត”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
សុតន្តិ បន សទ្ធាយតនំ សន្ធាយាហា “វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ។ តេនេវ ហិ “យញ្ញ
តមេត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធុ”ន្តិ វុត្ថំ, “សោតទ្វារាទុសារេន ឧបលទ្ធុ”ន្តិ បន វុត្ថ
អត្ថព្យញ្ញនាធិសព្ពំ លព្ពតិ។ តំ តំ ឧបាទាយ វត្ថព្ពតោតិ សោតបដំ អាគតេ
ធម្មេ ឧបាទាយ តេសំ ឧបដាវិតាការាធិនោ បច្ឆាមសនវសេន “ឯវ”ន្តិ,
សសន្តតិបរិយាបន្នេ ខន្ធេ ឧបាទាយ “មេ”តិ វត្ថព្ពត្តាតិ អត្ថោ។
ទិដ្ឋាធិសភាវហិតេ សទ្ធាយតនេ បវត្ថមាធាបិ សុតវោហារោ “ទុតិយំ
តតិយ”ន្តិអាទិកោវិយ បឋមាធិនិ ទិដ្ឋមុតិវិញ្ញាតេ អបេក្ខិត្វា បវត្ថោតិ អាហា
“ទិដ្ឋាធិនិ ឧបនិទាយ វត្ថព្ពតោ”តិ។ អសុតំ ន ហោតីតិ ហិ “សុត”ន្តិ
បកាសិតោ យមត្ថោតិ។

អត្តនា បដិវិទ្យា សុត្តស្ស បកាវរិសេសា “ឯវ”ន្តិ បេវេន បច្ឆាមជ្ជាតិ អាហា
“អសម្មោហំ ធិបេតី”តិ។ “នាធម្មការបដិវេធសមត្តោ ហោតី”តិ ឯតេន
វក្ខមាធស្ស សុត្តស្ស នាធម្មការតំ ធុប្បដិវិជ្ឈតញ្ច ទស្សេតិ។ “សុតស្ស
អសម្មោសំ ធិបេតី”តិ សុតាការស្ស យាថាវតោ ទស្សយមាធន្តា វុត្តំ។
អសម្មោហោនាតិ សម្មោហាការេន, បញ្ញាយ ឯវ វា សវនកាលសម្ពតាយ
តទុត្តរកាលបញ្ញាសិទ្ធិ, ឯវំ អសម្មោសេនាតិ ឯត្តាបិ វត្តព្ពំ។ ព្យញ្ញនាធនំ
បដិវិជ្ជតញ្ច អាគារោ នាតិគម្ពីរោ, យថាសុតទារណាមេវ តត្ថ ករណីយន្តិ
សតិយា ព្យាចារោ អធិកោ, បញ្ញា តត្ថ គុណីភូតាតិ វុត្តំ
“បញ្ញាបុព្ពង្គមាយា”តិអាទិ បញ្ញាយ បុព្ពង្គមាតិ កត្វា។ បុព្ពង្គមតា ចេត្ត
បធានកាវោ “មនោបុព្ពង្គមា”តិអាទិសុ រិយ, បុព្ពង្គមតាយ វា
ចក្កុវិញ្ញាណាទីសុ អាវជ្ជនាទីនំ រិយ អប្បធានតេ បញ្ញា បុព្ពង្គមា ឯតិស្សាតិ
អយម្មិ អត្តោ យុជ្ជតិ, ឯវំ “សតិបុព្ពង្គមាយា”តិ ឯត្តាបិ វុត្តនយានុសារេន
យថាសម្ពវមត្តោ វេទិតញ្ច។ អត្ថព្យញ្ញនសម្បន្នស្សាតិ
អត្ថព្យញ្ញនបរិបុណ្ណស្ស,
សង្គាសនបកាសនវិវរណាវិកជនឧត្តានីករណាបញ្ញត្តិវសេន ធម៌ា
អត្ថបទេហិ, អក្ខរេនព្យញ្ញនាការនិវុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម៌ា ព្យញ្ញនបទេហិ ច
សមន្មាគតស្សាតិ វា អត្តោ ទដ្ឋញ្ច។

យោនិសោមនសិការំ ធិបេតីតិ ឯវំ-សទ្ទេន វុច្ឆមាធនំ
អាការនិទស្សនាវទារណាត្ថានំ អវិបរឹតសទ្ធម្មវិសយត្តាតិ អធិប្បាយោ។
“អវិក្ខេបំ ធិបេតី”តិ “ព្រហ្មជាលំ កត្ថ ភាសិត”ន្តិអាទិ បុច្ឆាវសេន
បករណាប្បត្តស្ស វក្ខមាធស្ស សុត្តស្ស សវនំ សមាធានមន្តរេន ន សម្ពវតីតិ
កត្វា វុត្តំ។ “វិក្ខេបិត្តស្ស”តិអាទិ តស្សេវត្តស្ស សមត្ថនវសេន វុត្តំ។
សព្វសម្បត្តិយាតិ អត្ថព្យញ្ញនទេសកបយោជនាទិសម្បត្តិយា។

អរិយ័តសទ្ធម្មវិសយេហិវិយ អាការនិទស្សនាវជារណត្ថេហិ
យោនិសោមនសិការស្ស, សទ្ធម្មស្សវនេនវិយ ច អរិក្ខេបស្ស យថា
យោនិសោមនសិការេន ជលក្ខតេន អត្ថសម្មាបណិធិបុព្ពេកតបុញ្ញតានំ សិទ្ធិ
វុត្តា តទវិជាការតោ, វេ អរិក្ខេបេន ជលក្ខតេន ការណាភូតានំ
សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយានំ សិទ្ធិ ទស្សេតញ្ញា សិយា អស្សុតវតោ,
សប្បវិស្វបនិស្សយរហិតស្ស ច តទភាវតោ។

“នហិវិក្ខត្តចិត្តោ”តិអាទិនា សមត្ថនវចនេន បន អរិក្ខេបេន
ការណាភូតេន សប្បវិស្វបនិស្សយេន ច ជលក្ខតស្ស សទ្ធម្មស្សវនស្ស សិទ្ធិ
ទស្សតា។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ យុត្តោ
សិយាសទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយា ន ឯកន្តេន អរិក្ខេបស្ស ការណំ
ពាហិវុត្តា, អរិក្ខេបោ បន សប្បវិស្វបនិស្សយោវិយ សទ្ធម្មស្សវនស្ស
ឯកន្តការណាត្ថិ។ វេ ឬ អរិក្ខេបេន សប្បវិស្វបនិស្សយសិទ្ធិជាតនា ន
សមត្ថិតាវ, នោ ន សមត្ថិតាវិក្ខត្តចិត្តានំ សប្បវិស្វបនិស្សយវិស្វបនិស្សយ
អត្ថសិទ្ធិតា។ ឯត្ថ ច បុរិមំ ជលេន ការណាស្ស សិទ្ធិទស្សនំ នធិបុរេនវិយ ឧបវ
វុជ្ជិសញ្ញាវស្ស, ធុតិយំ ការណោន ជលស្ស សិទ្ធិទស្សនំ ទដ្ឋតំ ឯកន្តេន វស្សិនា
វិយ មេយវុជ្ជានេន វុជ្ជប្បវត្តិយា។

ភគវតោ វចនស្ស អត្ថព្យញ្ញនបភេទបរិច្ឆេទវសេន
សកលសាសនសម្បត្តិឌីកាហានាការោ និវសេសបរហិតចារិប្បវិការណាត្ថិ
វុត្តំ “វេ ភទ្កកោ អាការោ”តិ។ យស្មា ន ហោតីតិ សម្ពន្ធា។
បដិមចក្កទ្វយសម្បត្តិនិ អត្ថសម្មាបណិធិបុព្ពេកតបុញ្ញតាសម្ពាតំ
គុណាទ្វយំ។ អបរាបរំ វុត្តិយា ចត្ថ ចក្កភាវោ, ចរន្តិ ឯតេហិ សត្តា
សម្បត្តិភវេស្វតិ វា។ យេ សន្ធាយ វុត្តំ “ចត្តារិមាទិភិក្ខុវេ ចក្កានិ, យេហិ

សមន្មាគតានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុចក្កំ វុត្តតី" តិអាទិ។ បុរិមបច្ឆិមភារោ ចេត្ត
ទេសនាគ្គមវសេន ទដ្ឋញោ។ បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយាតិ បច្ឆិមចក្កទ្វយស្ស
អត្ថិតាយ។ សម្មាបណិហិតត្តោ បុព្វេ ច កតបុព្វោ សុទ្ធាសយោ ហោតិ
តទសុទ្ធិហេតុនំ កិលេសានំ ទ្វីការតោតិ អាហា "អាសយសុទ្ធិ សិទ្ធា
ហោតី" តិ។ តថា ហិ វុត្តំ "សម្មាបណិហិតំ ចិត្តំ, សេយ្យសោ នំ តតោ ករេ" តិ,
"កតបុព្វោសិ ត្វំ អានន្ត, បធានំ អនុយុញ្ញ ទិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោតិ ច។
តេនេវាហា "អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ" តិ។ បយោគសុទ្ធិយាតិ
យោនិសោមនសិការបុព្វជ្ជមស្ស ធម្មស្សវនេបយោគស្ស វិសទភាវេន។ តថា
ចាហា "អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ" តិ។ សព្វស្ស វា កាយវេចបយោគស្ស និទ្ទោសភាវេន។
បរិសុទ្ធកាយវេចបយោគោ ហិ វិប្បជិសារាភាវតោ អវិក្ខត្តចិត្តោ បរិយត្តិយំ
វិសារទោ ហោតីតិ។

"ឆានប្បការបដិវេធដីបកេនា" តិអាទិនា អត្ថព្យញ្ញនេសុ ថេរស្ស ឯវំ-សទ្ធ
សុត-សទ្ធានំ អសម្មោហាសម្មោសធិបនតោ ចតុចដិសម្ពិទ្ធាវសេន
អត្ថយោជនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ "សោតព្ពប្បកេនបដិវេធដីបកេនា" តិ ឯតេន អយំ
សុត-សទ្ធា ឯវំ-សទ្ធសន្និធានតោ, វក្ខមាណាបេក្ខាយ វា សាមញ្ញេន
សោតព្ពធម្មវិសេសំ អាមសតីតិ ទស្សេតិ។ មនោទិដ្ឋិករណាបរិយត្តិធម្មានំ
អនុបេក្ខនសុប្បដិវេធាវិសេសតោ មនសិការបដិពទ្ធាតិ តេ វុត្តនយេន
យោនិសោមនសិការធិបកេន ឯវំ-សទ្ធន យោជេត្វា, សវនធារណាវចីបរិចយា
បរិយត្តិធម្មានំ វិសេសេន សោតាវធានបដិពទ្ធាតិ តេ អវិក្ខេបធិបកេន សុត-
សទ្ធន យោជេត្វា ទស្សេត្តោ សាសនសម្បត្តិយា ធម្មស្សវនេ ឧស្សហំ ជនេតិ។
តត្ថ ធម្មាតិ បរិយត្តិធម្មា។ មនសានុបេក្ខិតាតិ "ឥធសីលំ កចិតំ, ឥធសមាធិ,
ឥធសបញ្ញា, ឯត្ថកា ឯត្ថ អនុសន្និយោ" តិអាទិនា នយេន មនសា អនុបេក្ខិតា។
ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវេធាតិ និដ្ឋានក្ខន្ធក្ខតាយ, ញាតបរិញ្ញាសម្ពាតាយ វា ទិដ្ឋិយា

តត្ថ តត្ថ វុត្តវុច្ចាបដម្មេ “ឥតិ រូបំ, ឯត្ថកំ រូប” ត្ថិអាទិនា សុដ្ឋវវត្ថុបេត្វា
បដិវិទ្ចា។

“សកលេន វចនេនា” តិ បុព្វេ តិហិ បទេហិ វិសុំ វិសុំ យោជិតត្ថា វុត្ថំ។
អសប្បវិសក្ខមិន្ទិ អកតញ្ញតំ “ឥតេកោ ចាបភិក្ខុ តថាគតប្បវេទិតំ
ធម្មវិនយំ បរិយាបុណ្ឌិត្វា អត្ថនោ ធម្មាតិ” តិ ឯវំ វុត្ថំ អនិយោហារាវត្ថំ។ សា
ឯវំ អនិយោហារាវត្ថា អសទ្ធម្មោ។ ននុ ច អានន្ទត្ថេស្ស “មមេទំ វចន” ត្ថិ
អធិមានស្ស, មហាកស្សបត្ថេរាជិនេវា តទាសង្គាយ អភាវតោ
អសប្បវិសក្ខមិសមតិក្កមាធិវចនំ និវត្ថកំ តិ? នយិទំ ឯវំ “ឯវំ មេ សុត” ត្ថិ
វទន្តេន អយម្បិ អត្ថោ វិភាវិតោតិ ធស្សនតោ។ កេចិ បន “នេវតានំ
បរិវិតក្កាបេក្ខំ តថាវចនត្ថិ ឯទិសី ចោទនា អនវកាសា” តិ វទន្តិ។ តស្មី កិរ
ខណោ ឯកច្ឆានំ នេវតានំ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទទាទិ “តថាគតោ ច
បរិនិព្វតោ, អយញ្ចា អាយស្មា ទេសនាកុសលោ, ឥទានិ ធម្មំ ទេសេតិ,
សក្យកុលប្បសុតោ តថាគតស្ស ភាតា ច្ចឡបិតុបុត្តោ, កី នុ ខោ សយំ
សន្និកត ធម្មំ ទេសេតិ, ឧទាហុ ភកវតោយេវ វចនំ យថាសុត” ត្ថិ។ ឯវំ
តទាសង្កិតប្បការតោ អសប្បវិសក្ខមិសមោក្កមាធិតោ អតិក្កមាធិ
វិភាវិតត្ថិ។ អត្ថនោ អធមាឡោតិ “មមេត” ត្ថិ អត្ថនិ អដ្ឋបេន្តោ។ អប្បេតិ តិ
និទស្សេតិ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេសុ យថាវហំ សត្តេ នេតីតិ នេត្តិ,
ធម្មោយេវ នេត្តិ ធម្មនេត្តិ។

ទឡ្ហតរនិវិដ្ឋាវិចិកិច្ឆា កត្វា។ នាតិសំសប្បនំ មតិកេទមត្តំ វិមតិ។
អស្សន្ទិយំ វិនាសេតិ ភកវតោ ទេសិតត្ថា, សម្មុខា ចស្ស បដិគ្គហិតត្ថា,
ខលិតទុវត្ថាទិគ្គហណោនាសាភាវតោ ច។ ឯត្ថ ច បឋមាទយោ តិស្សោ
អត្ថយោជនា អាភារាទិអត្ថេសុ អត្ថហិតវិសេសមេវ ឯវំ-សទ្ធិ គហេត្វា

ធន្យតា, តតោ បរា តិស្សោ អាការត្ថមេវ វេ-សទ្ធិ គហេត្វាវិការីតា។ បដិមា
បន តិស្សោ យថាគ្គមំ អាការត្ថំ និធន្យនត្ថំ អវធារណត្ថញ្ច វេ-សទ្ធិ
គហេត្វា យោជិតាតិ ធន្យតំ។

ឯក-សន្តោ អញ្ញសេដ្ឋាសហាយសន្យ្យទីសុ ទិស្សតិ។ តថាហេស
“សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥធមេវ សទ្ធិ មោយមញ្ញន្តិ ឥត្ថកេ
អភិវទ្គិ” តិអាទីសុ អញ្ញត្ថ ទិស្សតិ, “ចេតសោ ឯកោទិការ” តិអាទីសុ
សេដ្ឋត្ថ, “ឯកោ វុបកដ្ឋោ” តិអាទីសុ អសហាយេ, “ឯកោវ ខោ ភិក្ខុវេ ខណោ
ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា” តិអាទីសុ សន្យ្យយំ, ឥធាបិ សន្យ្យយន្តិ
ធន្យន្តោ អាហា “ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ” តិ។ កាលញ្ច សមយញ្ញាតិ
យុត្តកាលញ្ច បច្ចយសាមគ្គិញ្ច។ ខណោតិ ឱកាសោ។ តថាគតុប្បាទាទិកោ
ហិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឱកាសោ តប្បច្ចយបដិលាភហេតុត្ថា។ ខណោ វេ ច
សមយោ។ យោ “ខណោ” តិ ច “សមយោ” តិ ច វុច្ឆតិ, សោ ឯកោ វាតិ ហិ
អត្តោ។ មហាសមយោតិ មហាសម្មយោ។ សមយោបិ ខោតិ
សិក្ខាបទប្បវណស្ស ហេតុបិ។ សមយប្បវាទកេតិ ទិដ្ឋិប្បវាទកេ។ តត្ថ ហិ
និសិដ្ឋា តិត្តិយា អត្តនោ អត្តនោ សមយំ បវទន្តិតិ។ អត្តាភិសមយាតិ
ហិតបដិលាភា។ អភិសមេតព្ពោតិ អភិសមយោ, អភិសមយោ អត្តាតិ
អភិសមយដ្ឋោតិ បិដ្ឋន អាទិនិ អភិសមេតព្ពោកាវេន ឯកីការំ ឧបនេត្វា
វុត្តានិ។ អភិសមយស្ស វា បដិវេធស្ស វិសយភូតកាវោ អភិសមយដ្ឋោតិ
តានេវ តថា ឯកត្ថេន វុត្តានិ។ តត្ថ បិដ្ឋនំ ទុក្ខសច្ចស្ស តំ សមដ្ឋីនោ ហីសនំ
អវិច្ឆារិកតាករណំ។ សន្តាចោទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តាបនំ បរិទហាណំ។

តត្ថ សហការីការណំ សន្និដ្ឋ្យ សមេតិ សមវេទីតិ សមយោ, សមវាយោ។
សមេតិ សមាគម្គតិ មគ្គព្រហ្មចរិយមេត្ថ តទាធារមុគ្គលេហិតិ សមយោ,

ខណៈ។ សមេតិ ឯត្ថ, ឯតេនវ សំគត្តតិ សត្តោ, សភាវធម្មោ វា
សហជាតាធិបិ, ឧប្បាទាធិបិ វាតិ សមយោ, កាលោ។ ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ
អត្ថតោ អក្ខតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ, ករណំ វិយ ច
កប្បនាមត្តសិទ្ធន រូបេន វេហរិយតីតិ។ សមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ
បវត្តិ អវជ្ជានន្តិ សមយោ, សមូហោ, យថា “សមុទាយោ” តិ។
អវយវសហាវជ្ជានមេវ ហិ សមូហោតិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ
ជលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ សមយោ, ហេតុ យថា “សមុទាយោ” តិ។
សមេតិ សំយោជនភាវតោ សម្ពន្ធា ឯតិ អត្ថនោ វិសយេ បវត្តតិ,
ទន្ធក្កហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ
ឯតេនាតិ សមយោ, ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពាជ្ឈន្តិ តិ។ សមិទិ
សន្តតិ សមោធានន្តិ សមយោ, បដិលាភោ។ សមស្ស យានំ, សម្មា វា យានំ
អបគមោតិ សមយោ, បហានំ។ អភិមុខំ ញ្ញាលោន ឯតញ្ញោ អភិសមេតញ្ញោតិ
អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរិតោ សភាវោ។ អភិមុខភាវេន សម្មា ឯតិ គត្តតិ
ពុជ្ឈតិ តិ អភិសមយោ, ធម្មានំ យថាភូតសភាវាវពោធា។ ឯវំ តស្មី តស្មី អត្ថ
សមយ-សទ្ធស្ស បវត្តិ វេទិតញ្ញា។ សមយ-សទ្ធស្ស អត្ថទ្វារ អភិសមយ-
សទ្ធស្ស ឧទាហរណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញំ។ អស្សាតិ សមយ-សទ្ធស្ស។ កាលោ
អត្ថោ សមវាយាធិនំ អត្ថានំ ឥធ អសម្ពវតោ ទេសទេសកបរិសានំ វិយ
សុត្តស្ស និទានភាវេន កាលស្ស អបទិសិតត្ថតោ ច។

កស្មា បនេត្ត អនិយាមិតវសេនេវ កាលោ និទ្ទិដ្ឋោ, ន ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន
និយមេត្វាតិ អាហ “តត្ថ កិញ្ញាបី” តិអាទិ។ ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមំ អកត្វា
សមយ-សទ្ធស្ស វេនេ អយម្បិ គុណាលទ្ធា ហោតីតិ ទស្សន្តោ “យេ វា
ឥមេ” តិអាទិមាហ។ សាមញ្ញោជាតនា ហិ វិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ។ តត្ថ
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ ទេវសិកំ ឈានសមាបត្តិហិ វីតិនាមនកាលោ,

វិសេសតោ សត្តសត្តាហានិ។ បកាសាតិ ធនសហស្សិលោកធាតុយា
បកម្បនឌុកាសចាតុភាវធីហិ ចាកជា។ យថាវុត្តប្បភេទេសុយេវ សមយេសុ
ឯកទេសំ បការន្តវេហិ សង្កហេត្វា ទស្សេតុំ “យោ ពាយ” ភិក្ខុអាទិមាហ។ តថា
ហិ ញ្ញាណកិច្ចសមយោ អត្តហិតបដិបត្តិសមយោ ច អភិសម្ពោធិសមយោ។
អរិយតុណ្ហិការសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ។
ករុណាកិច្ចបរហិតបដិបត្តិធម្មិកថាសមយោ ទេសនាសមយេវ។

ករណាវចនេន និទ្ទេសោ កតោ យថាតិ សម្ពុត្តោ។ តត្ថាតិ
អភិធម្មវិនយេសុ។ តថាតិ ភុម្មករណេហិ។ អធិករណត្ថ អាធារត្ថោ។ ភាវោ
នាម កិរិយា, កិរិយាយ កិរិយន្តវលក្ខណំ ភាវេនភាវលក្ខណំ។ តត្ថ យថា
កាលោ សភាវធម្មបរិច្ឆេទោ សយំ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេន
បញ្ញាតោ តថ្ន្នាណប្បវត្តានំ តតោ បុព្វេ បរតោ ច អភាវតោ “បុព្វល្នោ ជាតោ,
សាយន្តេ គច្ឆតិ” តិ, ច អាទិសុ, សមូហោ ច អវយវវិនិមុត្តោ អវិជ្ជមានោបិ
កប្បនាមត្តសិទ្ធា អវយវានំ អាធារភាវេន បញ្ញាប័យតិ “រុក្ខេ សាខា,
យវរាសិយំ សម្ពុតោ” តិអាទិសុ, ឯវំ ឥធាបិ ទស្សេន្តោ អាហា
“អធិករណញ្ញំ... ខេ... ធម្មាន” ភិក្ខុ។ យស្មី កាលេ, ធម្មបុព្វេ វា កាមាវចរំ កុសលំ
ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មីយេវ កាលេ, ធម្មបុព្វេ ច ជស្សទយោបិ ហោន្តិតិ
អយញ្ញំ តត្ថ អត្ថោ។ យថា ច ការីសុ ទុយ្ហមាណសុ គតោ, ទុទ្ធាសុ អាគតោតិ
នោហនកិរិយាយ គមនកិរិយា លក្ខិយតិ, ឯវំ ឥធាបិ “យស្មី សមយេ, តស្មី
សមយេ” តិ ច វុត្តេ សតីតិ អយមត្ថោវិញ្ញាយមាណោ ឯវំ ហោតិ បទត្ថស្ស
សត្តាវិហារភវតោតិ សមយស្ស សត្តាកិរិយាយ ចិត្តស្ស ឧប្បទកិរិយា,
ជស្សទិនំ ភវនកិរិយា ច លក្ខិយតិ។ យស្មី សមយេតិ យស្មី នវមេ ខណោ,
យោនិសោមនសិការាធិហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ វា សតិ កាមាវចរំ កុសលំ
ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មីយេវ ខណោ, ហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ ច សតិ

ជស្សនយោបិ ហោន្តិតិ ឧភយត្ថ សមយ-សន្តេ ភុម្មនិទ្ទេសោ កតោ
លក្ខណភូតភាវយុត្តោតិ ទស្សន្តោ អាហា “ខណ...បេ....លក្ខិយតិ”តិ។

ហេតុអត្តោ ករណត្តោ ច សម្ពុតិ “អន្នេន វសតិ, អន្នេន វសតិ,
ជរសុនា ជន្នតិ, កុដាលេន ខណតិ”តិ អាទិសុ វិយ។ វីតិ ក្កមញ្ញា សុត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ
សន្និចាតាបេត្វា ឌីតិណ្ណាវត្ថុកំ បុគ្គលំ បដិបុច្ឆិត្វា, វិគរហិត្វា ច តំ តំ វត្ថុ
ឌីតិណ្ណាកាលំ អនតិ ក្កមិត្វា តេនេវ កាលេន សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបេន្តោ ភក្កវា
វិហារតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមាណោ តតិយចារាជិកាទិសុ
វិយាតិ។

អច្ចន្តមេវ អារម្ភតោ បជ្ជាយ យាវ ទេសនានិជ្ជានំ
បរហិតបដិបត្តិសម្ពាតេន ករុណាវិហារេន។ តទត្ថជោតនត្ថន្តិ
អច្ចន្តសំយោគត្ថជោតនត្ថំ។ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោ យថា “មាសំ
អន្នេតិ”តិ។

ចោរាណាតិ អដ្ឋកថាចរិយា។ អភិលាបមត្តភេទោតិ វចនមត្តេន
វិសេសោ។ តេន សុត្តវិនយេសុ វិភត្តិព្យតយោ កតោតិ ទស្សតិ។

សេដ្ឋន្តិ សេដ្ឋវាចកំ វចនំ សេដ្ឋន្តិ វុត្ថំ សេដ្ឋគុណសហចរណតោ។ តថា
ឧត្តមន្តិ ឯត្ថាបិ។ ការវយុត្តោតិ គរុភាវយុត្តោ គរុគុណយោគតោ,
គរុករណារហតាយ វា ការវយុត្តោ។

វុត្តោយេវ ន បន ឥធ វត្ថុញ្ញា វិសុទ្ធិមគ្គស្ស ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយ
ឯកទេសភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

អបិច ភកេ វនិ, វមីតិ វា ភគវា, ភកេ សីលាទិគុណោ វនិ ភជិ សេវិ, តេ វា
វិនេយ្យសន្តានេសុ “កងំ នុ ខោ ឧប្បន្នេយ្យ”ន្តិ វនិ យាចិ បត្តយីតិ ភគវា, ភគំ វា
សិរី, ឥស្សរិយំ, យសញ្ចា វមិ ខេលបិណ្ឌំ វិយ ធខ្ជយីតិ ភគវា។ តថា ហិ ភគវា
ហត្ថគតំ សិរី, ចតុទ្ទិបិស្សរិយំ, ចក្កវត្ថិសម្បត្តិសន្និស្សយញ្ច
សត្តវតនសមុជ្ឈលំ យសំ អនបេក្ខោ បរិច្ឆដីតិ។ អថ វា ភានិ នាម នក្ខត្តានិ,
តេហិ សមំ កង្កន្តិ បវត្តន្តិ ភគា, សិនេរុយុគន្ធរាទិគតា ភាជនលោកសោភា។
តេ ភគវា វមិ តប្បដិពទ្ធជន្ធរាគប្បហានេន បជហតីតិ ឯវម្បិ ភកេ វមីតិ
ភគវា។

“ធម្មសិរី បច្ឆក្ខំ ករោតី”តិ “យោ វោ អានន្ត មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច
ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្តា”តិ វចនតោ ធម្មស្ស
សត្តភាវបរិយាយោ វិជ្ជតីតិ កត្វា វុត្តំ។

វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ បរេហិ អភេជ្ជសិរីវត្តា។ ន ហិ ភគវតោ
រូបកាយេ កេនចិ អន្តរាយោ សក្កា កាតុន្តិ។ ទេសនាសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ
វក្ខមានស្ស សកលសុត្តស្ស “ឯវ”ន្តិ និទ្ទិសនតោ។ សាវកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ
បដិសម្ពិទាប្បត្តេន បញ្ចសុ ហិនេសុ ភគវតោ ឯតទគ្គេ ឋបិតេន មយា
មហាសាវកេន សុតំ, តញ្ច ខោ មយាវ សុតំ, ន អនុស្សរិតំ, ន បរម្បរាគតន្តិ
ឥមស្សត្តស្ស ធិបនតោ។ កាលសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ “ភគវា”តិ បទស្ស សន្និដានេ
បយុត្តស្ស សមយ-សទ្ធស្ស កាលស្ស ពុទ្ធប្បាទបដិមណ្ឌិតភាវធិបនតោ។
ពុទ្ធប្បាទបរមា ហិ កាលសម្បទា។ តេនេតំ វុច្ឆតិ -

“កប្បកសាយេ កលិយុតេ, ពុទ្ធប្បាទោ អហោ មហាជ្ជរិយំ;
ហុតាវហាមជ្ឈេ ជាតំ, សមុទិតមករន្ធមរវិន្ទ”ន្តិ។

កកវាតិ ទេសកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ គុណវិសិដ្ឋសត្តត្ថមការវាជីវចនតោ។

វិជ្ជន្តរិកាយាតិ វិជ្ជនិច្ឆរណក្ខណោ។ អន្តរតោតិ ហនយេ។ អន្តរាតិ អារត្ត
និប្បត្តិនំ វេមជ្ឈេ។ អន្តរិកាយាតិ អន្តរាឡេ។ ឯត្ថ ច “តទន្ធកោ ជានេយ្យ,
ឯតេសំ អន្តរា កប្បា, គណនាតោ អសន្និយា, អន្តរន្តរា កចំ ឡិចាតេតី” តិ ច
អាទិសុវិយ ការណវេមជ្ឈេសុ វត្ថុមាណា អន្តរា-សន្តា ឯវ ឧទាហរិតញ្ញា សិយុំ, ន
បន ចិត្តខណ្ឌវិវេសុ វត្ថុមាណា អន្តរន្តរិកា-សន្តា។ អន្តរា-សន្តស្ស ហិ អយំ
អត្ថន្តរាពេតិ។ អយំ បនេត្ត អធិប្បាយោ សិយា - យេសុ អត្ថេសុ អន្តរា-សន្តោ
វត្ថុតិ, តេសុ អន្តរសន្តោបិ វត្ថុតីតិ សមាណត្ថត្តា អន្តរា-សន្តត្ថេ វត្ថុមាណោ អន្តរ-
សន្តោ ឧទាហរេដា, អន្តរា-សន្តោ ឯវ វា “យស្សន្តរតោ” តិ ឯត្ថ កាថាសុខត្ថំ រស្សំ
កត្វា វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ភំ។ អន្តរា-សន្តោ ឯវ បន ឥក-សន្តេន បទំ វុឡេត្វា
“អន្តរិកា” តិ វុត្តោតិ ឯវមេត្ត ឧទាហរណោធាហរិតញ្ញានំវិរោធាកាវោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ អយោជិយមាណេ ឧបយោគវចនំ ន ចាបុណាតិ សាមិវចនស្ស បសន្តេ
អន្តរា-សន្តយោគេន ឧបយោគវចនស្ស ឥន្ទ្រតត្តា។ តេនេវាហ “អន្តរាសន្តេន
យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កត” តិ។

“និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, អដ្ឋានមេតំ ភិក្ខុវេ អនវកាសោ, យំ
ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ សព្វាច្ច ចាលំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, “នេតំ ហានំ វិជ្ជតី”
តិអាទិវចនតោ ទិដ្ឋិសីលានំ និយតសភាវត្តា សោតាបន្នាបិ អញ្ញាមញ្ញំ
ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតា, បគេវ សកទាគាមិអាទយោ។ “តថាវុចាយ
ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិសាមញ្ញាគតោវិហរតិ, តថាវុចេសុ សីលេសុ សីលសាមញ្ញាគតោ
វិហរតី” តិ វចនតោ បុព្វដ្ឋនានម្មិ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតកាវោ
លត្តតិយេវ។

សុប្បិយោបិ ខោតិ ឯត្ថ ខោ-សន្នោ អវជារណត្ថោ “អស្សោសិ
ខោ”តិ អាទិសុ វិយ។ តេន អន្ធានមគ្គបដិបន្នោ អហោសិយេវ, ឆាស្ស
មគ្គបដិបត្តិយា កោចិ អន្ធារាយោ អហោសីតិ អយមត្ថោ ធិបិតោ ហោតិ។
តត្រាតិ វា កាលស្ស បដិធិទ្កេសោ។ សោបិ ហិ “ឯកំ សមយ”ន្តិ បុព្វ
អធិកតោ។ យញ្ញំ សមយំ ភគវា អន្ធារា រាជគហញ្ញោ នាឡន្តញ្ញោ
អន្ធានមគ្គបដិបន្នោ, តស្មីយេវ សមយេ សុប្បិយោបិ តំ មគ្គំ បដិបន្នោ អវល្លំ
ភាសតិ, ព្រហ្មទត្ថោ ច វល្លំ ភាសតីតិ។ បរិយាយតិ បរិវត្តតីតិ បរិយាយោ,
វារោ។ បរិយាយេតិ ទេសេតព្ពមត្ថំ បដិចាទេតីតិ បរិយាយោ, ទេសនា។
បរិយាយតិ អត្ថនោ ជលំ បរិគ្គហេត្វា បរិវត្តតីតិ បរិយាយោ, ការណាន្តិ ឯវំ
បរិយាយ-សទ្ធស្ស វា អាទិសុ បរិវត្តិ វេទិតញ្ញោ។ ការណេនាតិ
ការណបតិរូបកេន។ តថា ហិ វត្ថុតិ “អការណមេវ ការណាន្តិ វត្ថា”តិ។
កស្មា បនេត្ត “អវល្លំ ភាសតី”តិ, “វល្លំ ភាសតី”តិ ច វត្ថុមានកាលនិទ្ទេសោ
កតោ, ននុ សង្កឹតិកាលតោ សោ អវល្លាវល្លាណំ ភាសិតកាលោ អតីតោតិ?
សច្ចមេតំ, “អន្ធានមគ្គបដិបន្នោ ហោតិ”តិ ឯត្ថ ហោតិ-សន្នោ វិយ
អតីតកាលតោ ភាសតិ-សន្នោ ច ទដ្ឋញ្ញោ។ អថ វា យស្មី កាលេ តេហិ
អវល្លោ វល្លោ ច ភាសីយតិ, តំ អបេក្ខិត្វា ឯវំ វុត្តំ។ ឯវញ្ញោ កត្វា “តត្រាតិ
កាលស្ស បដិធិទ្កេសោ”តិ ឥធុញ្ញោ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។

អការណាន្តិ អយុត្តិ, អនុបបត្តិន្តិ អត្ថោ។ ន ហិ អរសរូបតាទយោ ទោសា
ភគវតិ សិរីជ្ជន្តិ, ធម្មសង្ឃានញ្ញោ ធុរក្ខាតធុប្បដិបន្នតាទយោតិ។ អការណាន្តិ វា
យុត្តការណាហិតំ, បដិញ្ញាមត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥមស្មីញ្ញោ អត្ថោ ការណាន្តិ
វត្ថាតិ ការណំ វាតិ វត្ថាតិ អត្ថោ។ អរសរូបាទិនញ្ញោត្ត ជាតិវុឡេសុ
អភិវាទនាទិសាមីចិកម្មាករណំ ការណំ, តថា
ឧត្តរិមនុស្សធម្មាលមរិយញ្ញោណាទស្សនាការស្ស

សុន្ទរិកាមគុណាធិនវពោធនោ, សំសារស្ស អាទិកោដិយា អបញ្ញាយនបដិញ្ញា,
អព្យាកតវត្ថុព្យាករណ៍ឆ្លុំ ឯវមាធយោ, តថា អសព្ពញ្ញតាធិនំ
កមារពោធនាយោ យថាវហំ និទ្ធាវេតញ្ញា។ តថា តថាតិ ជាតិវុឌ្ឍានំ
អនភិវាទនាធិអាការេន។

អវល្លោកាសមាធាតិ អវល្លោកាសនហេតុ។ ហេតុអត្តោ ហិ អយំ មាន-
សន្តោ។ អនយព្យសនំ ចាបុណ្យស្សតិ ឯកន្តមហាសាវជ្ជត្តា
រតនត្ថយោបវាទស្ស។ តេនេវាហ -

“យោ និន្ទិយំ បសំសតិ,
តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ;
វិចិនាតិ មុខេន សោ កលី,
កលិនា តេន សុខំ នវិន្ទតី”តិ។

“អម្ពាភំ អាចរិយោ”តិអាទិនា ព្រហ្មទត្តស្ស សំវេគុប្បត្តិ, អត្តនោ អាចរិយេ
ការុញ្ញប្បវត្តិញ្ច ធស្សេត្វា កិញ្ចាបិ អន្តេវាសិនា អាចរិយស្ស អនុកូលេន
ភវិតព្ពំ, អយំ បន បណ្ឌិតជាតិកត្តា ន ឯធិសេសុ តំ អនុវត្តតីតិ, ឥទានិ តស្ស
កម្មស្សកតញ្ញាណប្បវត្តិ ធស្សេត្តោ “អាចរិយេ ខោ បនា”តិអាទិមាហ។ វល្លោ
ភាសិតំ អារន្តោ “អបិណមាយំ ឯត្តកេនាបិ រតនត្ថយាវល្លោតោ ឡិវមេយ្យា”តិ។
វល្លាយតីតិ វល្លោ, គុណោ។ វល្លានំ គុណសង្កត្តនន្តិ វល្លោ, បសំសា។
សំញ្ញាឡាតិ គន្ធិតា, និពន្ធិតាតិ អត្តោ។ អតិត្តេន បក្ខន្តោ ធម្មកថិកោតិ ន
វត្តញ្ញោ អបរិមាណគុណត្តា ពុទ្ធាធិនំ, និវសេសានញ្ញោ តេសំ ឥធម បកាសនំ
ចាឡិសំវល្លាធាយេវ សម្មជ្ជតីតិ។ អនុស្សវាធិតិ ឯត្ត អាទិ-សន្តេន
អាការបរិវិតក្កធិជ្ជិនិជ្ឈានក្ខន្ធិយោ សង្កល្លាតិ។ អត្តនោ ថាមេន វល្លោ

អភាសិ, ន បន ពុទ្ធាធិនំ គុណានុរូបន្តិ អធិប្បាយោ។

អសន្ធិយ្យបរិមិតប្បភេទា ហិ ពុទ្ធាធិនំ គុណា។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ពុទ្ធាបិ ពុទ្ធស្ស ភណោយ្យ វណ្ណំ,
កប្បម្យំ ច អញ្ញមភាសមាណោ;
ធីយេថ កប្បា ចិរទីយមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ធីយេថ តថាគតស្ស” តិ។

ឥធាបិ វុត្តតិ “អប្បមត្តកំ ខោ បនេត” តិអាធិ។

ឥតិ ហ តេតិ ឯត្ថ ឥតិ វុត្តប្បការបរាមសនំ។ ហ-កា រោ និចាតមត្តន្តិ
អាហា “ឯវំ តេ” តិ។

ឥរិយាបថានុពន្ធនេន អនុពន្ធា ហោន្តិ, ន បន សម្មាបដិបត្តិអនុពន្ធនេនាតិ
អធិប្បាយោ។ តស្មី កាលេតិ យស្មី សំវេច្ឆេ ឧតុម្ហិ មាសេ បក្ខេ វា ភគវា តំ
អន្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ, តស្មី កាលេ។ តេនេវ ហិ កិរិយាវិច្ឆេទទស្សនវសេន
“រាជគហេ បិណ្ឌរាយ ចរតី” តិ វុត្តមានកាលនិទ្ទេសោ កតោ។ សោតិ ឯវំ
រាជគហេ វសមាណោ ភគវា។ តំ ទិវសន្តិ យំ ទិវសំ អន្ធានមគ្គបដិបន្នោ, តំ
ទិវសំ។ តំ អន្ធានំ បដិបន្នោ នាឡន្ទាយំ វេនេយ្យានំ វិវិធ ហិតសុខនិប្បត្តិ
អាកម្ពីមាណោ ឥមិស្សា ច អដ្ឋប្បត្តិយា តិវិធសីលាលន្តំ តំ
នាធាវិធកុហានលបនាធិមិច្ឆាជីវិទ្ធិសនំ ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិជាលវិនិវេបនំ
ទសសហស្សិលោកធាតុបកម្មនំ ព្រហ្មជាលសុត្តន្តំ ទេសេស្សមីតិ។
ឯត្តាវតា “កស្មា បន ភគវា តំ អន្ធានំ បដិបន្នោ” តិ ចោទនាវិសោធិតា
ហោតិ។ “កស្មា ច សុប្បិយោ អនុពន្ធា” តិ អយំ បន ចោទនា “ភគវតោ តំ មគ្គំ

បដិបទ្ធភាវំ អជានន្តោ”តិ ឯតេនវិសោធិតា ហោតិ។ ន ហិ សោ ភគវន្តំ ទដ្ឋមេវ
ឥច្ឆតីតិ។ តេនេវាហ “សចេ បន ជានេយ្យ, នានុពន្ទេយ្យ”តិ។

នីលបីតលោហិតោធាតមញ្ញិជ្ជបកស្សវវសេន “ធិព្ពណ្ណាវស្មិយោ។ “សមន្តា
អសីតិហត្ថប្បមាលោ”តិ តាសំ វស្មីនំ បកតិយា បវត្តិជ្ជានវសេន វុត្តំ។ “តស្មី
កិវ សមយេ”តិ ច តស្មី អន្ធានគមនសមយេ ពុទ្ធសិរិយា
អនិគ្ចហិតការៈទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ន ហិ តនា តស្សា និគ្ចហនេ
បក្កសាតិអភិគមនាធិសុវិយ កិញ្ចិបិ ការណំ អត្ថីតិ។ រតនាវេឡំ
រតនវជំសកំ។ ចិនបិដ្ឋបុណ្ណំ សិទ្ធនបុណ្ណំ។

ព្យាមប្បភាបវិក្ខេបវិលាសិនី ច អស្ស ភគវតោ លក្ខណមាលាតិ
មហាបុរិសលក្ខណានិ អញ្ញមញ្ញបដិពទ្ធត្តា វាមាហា។ ទ្ធត្ថិសាយ
ចន្ទមណ្ឌលានំ មាលា កេនចិ គន្ថេត្វា ឋបិតា យទិ សិយាតិ
បរិកប្បនវសេនាហ “គន្ថេត្វា ឋបិតទ្ធត្ថិសចន្ទមាលាយា”តិ។ សិរី អភិភវន្តិ
ឥវាតិ សម្ពុន្នោ។ ឯស នយោ ស្វរិយមាលាយាតិអាធិសុបិ។ មហាថេរាតិ
មហាសាវកេ សន្ធាយាហា។ ឯវំ គច្ឆន្តំ ភគវន្តំ ភិក្ខុ ច ទិស្វា អថ អត្ថនោ បរិសំ
អវលោកេសីតិ សម្ពុន្នោ។ “យស្មា បនេសា”តិអាធិនា “កស្មា ច សោ
រតនត្ថយស្ស អវណ្ណំ ភាសតី”តិ ចោទនំវិសោធជតិ។ ឥតីតិ ឯវំ,
វុត្តប្បការេនាតិ អត្ថោ។ ឥមេហិ ទ្ធិហិតិ លាភបរិវារហានី និគមនវសេន
ទស្សេតិ។ ភគវតោវិរោធានុនយាការីមំសនត្ថំ ឯតេ អវណ្ណំ វណ្ណញ្ច
ភាសន្តីតិ អបរេ។ “មារេន អន្ធាវិជ្ជា ឯវំ ករោន្តី”តិ ច វទន្តិ។

២. អម្ពលដ្ឋិកាយ អវិទូរេ ភវត្តា ឧយ្យានំ អម្ពលដ្ឋិកាយថា “វុរុណានគរំ,
គោធាគាមោ”តិ។ កេចិ បន “អម្ពលដ្ឋិកាតិ យថាវុត្តនយេនេវ ឯកគាមោ”តិ
វទន្តិ។ តេសំ មតេ អម្ពលដ្ឋិកាយន្តិ សមីបត្ថេ ភុម្មវចនំ។ រាជាភារកំ

វេស្សវណ្ណមហារាជនេវាយតនន្តិ ឯកេ។ ពហុបរិស្សយោតិ ពហុបទ្ទវេ។ “សទ្ធិ
អន្តោវាសិនា ព្រហ្មទត្តន មាណវេនា”តិ វុត្តំ សីហឡដ្ឋកថាយំ។ តញ្ច ខោ
ចាឡិ អារុណ្ណវសេនេវ, ន បន តទា សុប្បិយស្ស បរិសាយ អភាវតោ។ កស្មា
បនេត្ថ ព្រហ្មទត្តាយេវ ចាឡិ អារុណ្ណ, ន សុប្បិយស្ស បរិសាតិ?
បយោជនាកាវតោ។ យថា ចេតំ, ឯវំ អញ្ញម្បិ ឯទិសំ បយោជនាកាវតោ
សន្តិកាវេហិ ន សង្កហិតន្តិ ទដ្ឋតំ។ កេចិ បន “វុត្តន្តិ ចាឡិយំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ
ន យុដ្ឋតិ ចាឡិ អារុណ្ណវសេន ចាឡិយំ វុត្តន្តិ អាបជ្ជនតោ។ តស្មា
យថាវុត្តនយេនេវេត្ថ អត្តោ គហោតញ្ចោ។ បរិវាវេត្វា និសិន្នោ ហោតីតិ
សម្ពន្ធា។

៣. កថាឆម្នោតិ កថាសភាវោ, កថាឆម្នោ ឧបបរិក្ខាវិធីតិ កេចិ។
និយតីតិ នយោ, អត្តោ។ សទ្ធសត្ថំ អនុគតោ នយោ សទ្ធនយោ។ តត្ថ ហិ
អនភិណ្ណាវុត្តិកេ អច្ឆរិយ-សន្នោ ឥច្ឆិតោ។ តេនេវាហ “អនុស្ស បព្ពតា រោហណំ
វិយា”តិ។ អច្ឆរាយោគ្គន្តិ អច្ឆរិយន្តិ និវុត្តិនយោ, សោ បន យស្មា
ចោរាណដ្ឋកថាយំ អាគតោ, តស្មា អាហ “អដ្ឋកថានយោតិ។ យាវញ្ចំ
សុប្បដិវិទិតាតិ សម្ពន្ធា, តស្ស យត្ថកំ សុដ្ឋ បដិវិទិតា, តំ ឯត្ថកន្តិ ន សក្កា
អម្ពេហិ បដិវិជ្ជិតុំ, អក្ខាតុំ វាតិ អត្តោ។ តេនេវាហ “តេន សុប្បដិវិទិតតាយ
អប្បមេយ្យតំ ទស្សេតិ”តិ។

បកតត្ថបដិនិទ្ទេសោ តំ-សន្នោតិ តស្ស “ភគវតា”តិ អាទិហិ បទេហិ
សមាធាធិករណភាវេន វុត្តស្ស យេន អភិសម្ពុទ្ធភាវេន ភគវា បកតោ
សុចាកដោ ច ហោតិ, តំ អភិសម្ពុទ្ធភាវំ សទ្ធិ អាគមនបដិបទាយ អត្ថភាវេន
ទស្សេន្តោ “យោ សោ... បេ... អភិសម្ពុទ្ធោ”តិ អាហ។ សតិបិ ញ្ញាណទស្សន-
សទ្ធានំ ឥធ បញ្ញាវេវ ចនភាវេ តេន តេន វិសេសេន នេសំ

សរសេរស្រីសេសប្បវត្តិទស្សនត្ថំ អសាធារណាញាណវិសេសវសេន
វិជ្ជត្តយវសេនវិជ្ជាភិញ្ញាណវរណវសេន សត្តញ្ញតញ្ញាណមំសចក្កវសេន
បដិវេធនេសនាញាណវសេន ច តទត្ថំ យោជេត្វា ទស្សនោ “តេសំ
តេស”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ អាសយានុសយំ ជានតាអាសយានុសយញ្ញាណេន។
សត្តញ្ញេយ្យធម្មំ បស្សតា សត្តញ្ញតាណវរណាញាណេហិ។

បុព្ពេនិវាសាទីហិតិ បុព្ពេនិវាសាសវក្ខយញ្ញាណេហិ។ បដិវេធបញ្ញាយាតិ
អរិយមគ្គបញ្ញាយ។ អរីនន្តិ កិលេសារីនំ, បញ្ចវិធមារាទំ វា, សាសនបច្ចត្តិកានំ
វា អញ្ញតិត្តិយានំ, តេសំ ហននំ ចាដិហារិយេហិ អភិកវនំ,
អប្បដិកានតាករណំ, អដ្ឋបេក្ខនញ្ចេ។ កេសិវិនយសុត្តញ្ញេត្ត និទស្សនំ។

តថា ឋានាឋានាទីនិ ជានតា, យថាកម្មបកេ សត្តេ បស្សតា, សវាសនានំ
អាសវានំ ឌីណត្តា អរហតា, អភិញ្ញេយ្យាទិភេទេ ធម្មេ អភិញ្ញេយ្យាទិតោ
អរិបរីតាវពោធតោ សម្មាសម្ពុទ្ធន។ អថ វា តីសុ កាលេសុ
អប្បដិហតញ្ញាណតាយ ជានតា, តិណ្ណាម្បិ កម្មានំ ញ្ញាណានុបរិវត្តិតោ
និសម្មការិតាយ បស្សតា, ទវាទីនម្បិ អភាវសាធិកាយ បហានសម្មទាយ
អរហតា, ធន្ទាទីនំ អហានិហេតុភូតាយ អបរិក្ខយបដិកានសាធិកាយ
សត្តញ្ញតាយ សម្មាសម្ពុទ្ធនាតិ ឯវំ ទសពលជ្ឈាវសាវេណិកពុទ្ធជម្ពេហិមិ
យោជនា វេទិតញ្ចេ។

យទិមិ ហីនកល្យាណភេទេន ធុរិធាវ អធិមុត្តិ ចាឡិយំ វុត្តា,
បវត្តិអាការវសេន បន អនេកភេទភិដ្ឋាតិ អាហ “នាធាធិមុត្តិកតា”តិ។ សា
បន អធិមុត្តិ អដ្ឋាសយធាតុ, តទមិ តថា តថា ទស្សនំ ឧមនំ រោចនញ្ញាតិ
អាហ “នាធាដ្ឋាសយតា...បេ.... វុចិតា”តិ។ នាធាធិមុត្តិកតញ្ញាណេនាតិ ចេត្ត
សត្តញ្ញតញ្ញាណំ អធិប្បតំ, ន ទសពលញ្ញាណាន្តិ អាហ

“សព្វញ្ញតញ្ញាលោក” តិ។ ឥតិ ហ មេតិ ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ធីត្ថា ឥតិ-សទ្ធី, ហ-កាពេ
និចាតមត្តំ សរលោចោ ច កតោតិ ទស្សតុំ វុត្តំ “ឯវំ ឥមេ” តិ។

៤. អរហត្តមគ្គន សមុគ្គាតំ កតំ, យតោ “នត្ថិ អព្យាវជមនោ” តិ
ពុទ្ធជម្ពេសុ វុច្ចតិ។ វីតិនាមេត្វា ជលសមាបត្តិហិ។ និវាសេត្វា
វិហារនិវាសនបរិវត្តនវសេន។ “កតាចិ ឯកកោ” តិអាទិ តេសំ តេសំ
វិនេយ្យានំ វិនយនាទុក្ខលំ ភគវតោ ឧបសម្ព័ន្ធមទស្សនំ។ ចាទនិក្ខេបសមយេ
ភូមិយា សមភាវាបត្តិ សុប្បតិដ្ឋិតចាទតាយ និស្សន្ទជលំ, ន ឥទ្ធិនិម្មានំ។
“ឋបិតមត្តេ ទក្ខិណាចាទេ” តិ ពុទ្ធានំ សព្វទក្ខិណតាយ វុត្តំ។ អរហត្តេ
បតិជ្ជហន្តិ តិ សម្ពុទ្ធា។

ទុល្លភា សម្បត្តិ តិ សតិបិ មនុស្សត្ថបដិលាភេ
បតិរូបទេសវាសន្ត្រិយាវេកល្អសទ្ធាបដិលាភាទយោ គុណា ទុល្លភាតិ
អត្ថោ។ ចាតុមហារាជិកកវនន្តិ ចាតុមហារាជិកនេវលោកេ សុញ្ញវិមាណនិ
គច្ឆន្តិ តិ អត្ថោ។ ឯស នយោ តាវតីសកវនាទីសុបិ។ កាលយុត្តន្តិ ឥមិស្សា
វេលាយ ឥមស្ស ឯវំ វត្តព្ពន្ធិ តំតំកាលានុរូបំ។ សមយយុត្តន្តិ តស្សេវ វេវចនំ,
អដ្ឋប្បត្តិអនុរូបំ វា។ អថ វា សមយយុត្តន្តិ ហេតុធាហរណសហិតំ។ កាលេន
សាបទេសញ្ញា ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ។ ឧតុំ គណ្ណាបេតិ, ន បន មលំ បក្ខាលេតីតិ
អធិប្បាយោ។ ន ហិ ភគវតោ កាយេ រដោជល្លំ ឧបលិម្បតិ តិ។

កិលាសុភារោ កិលមថោ។ សីហសេយ្យំ កប្បេតិ សរីរស្ស
កិលាសុភាវមោចនត្ថន្តិ យោជេតព្ពំ។ “ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេតី” តិ ឥទ្ធិ
បច្ឆិមយាមេ ភគវតោ ពហុលអាទិណ្ណាវសេន វុត្តំ។ អប្បេកតា
អវសិដ្ឋពលញ្ញាលោហិ សព្វញ្ញតញ្ញាលោក ច ភគវា តមត្តំ សាធនីតិ។ “ឥមេ
ទិដ្ឋិដ្ឋានា” តិអាទិទេសនា សីហនាទោ។ តេសំ “វេទនាបច្ឆយា តណ្ហា” តិអាទិនា

បច្ចុប្បន្នការ សមោទន៍នា។ “សិន្យុំ ឧត្តិបន្តោវិយ នកំ បហាវន្តោវិយ ចា” តិ
ឥទំ ព្រហ្មជាលទេសនាយ អនញ្ញសាធារណត្ថា សុទុក្ខតាទិស្សនត្ថំ វុត្ថំ។
ឯតន្តិ “យេន, តេនា” តិ ឯតំ បទទ្ធយំ។ យេនាតិ វា ហេតុម្ហិ ករណាវចនំ, យេន
ការណោន សោ មណ្ឌលមាឡោ ឧបសង្កម័តត្ថោ, តេន ការណោន ឧបសង្កម័តិ
អត្ថោ, ការណំ បទ “ឥមេ ភិក្ខុ” តិ អាទិនា អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ ឯវ។ កដ្ឋន្តិ
និសីទនយោគ្យំ ធារុក្ខន្ធា។

បុរិមោតិ “កតមាយ នុ ភវថា” តិ ឯវំ វុត្ថោ អត្ថោ។ កា ច បទ វោតិ ឯតុ ច-
សន្តោ ព្យាតិវេកេ។ តេន យថាបុច្ឆិតាយ កថាយ វក្ខមាណំ វិប្បកតការំ
ដោតេតិ។ បទ-សន្តោ វចនាលង្ការោ។ យាយ ហិ កថាយ តេ ភិក្ខុ សន្និសិទ្ធា,
សា ឯវ អន្តរាភក្ខតាវិប្បកតាវិសេសេន បុន បុច្ឆិយតីតិ។ អញ្ញាតិ
អន្តរាសទ្ទស្ស អត្ថមាហា។ អញ្ញត្ថោ ហិ អយំ អន្តរា-សន្តោ “ភូមន្តរំ
សមយន្តរ” តិ អាទិសុ វិយ។ អន្តរាតិ វា វេមជ្ឈេតិ អត្ថោ។ ននុ ច តេហិ ភិក្ខុហិ
សា កថាយថាធិប្បាយំ “ឥតិ ហ មេ” តិ អាទិនា និដ្ឋបិតា យេវាតិ? ន និដ្ឋាបិតា
ភក្ខវតោ ឧបសង្កមនេន ឧបន្ននត្ថោ។ យទិ ហិ ភក្ខវា តស្មី ខណោ ន
ឧបសង្កមេយ្យ ភិយ្យេបិ តប្បដិពទ្ធាយេវ កថា បវត្តេយ្យំ, ភក្ខវតោ
ឧបសង្កមនេន បទ ន បវត្តេសុំ។ តេនេវាហ អយំ ខោ... បេ... អនុប្បត្តោ” តិ។
កស្មា បនេត្ត ធម្មវិនយសង្កហោ ករិយមាទេ និទានវចនំ, ននុ ភក្ខវតោ
វចនមេវ សង្កហោតព្ពន្ធា? វុច្ឆតេទេសនាយ
បិ តិ អសម្មោសសន្នេយ្យការសម្មាទនត្ថំ។
កាលទេសទេសកវត្ថុធម្មបដិក្កាហកបដិពទ្ធា ហិ ទេសនា ចិវដ្ឋិតិកា ហោតិ,
អសម្មោសធម្មា សន្នេយ្យា ច។ ទេសកាលកត្តសោតុនិមិត្តេហិ ឧបនិពន្ធាវិយ
វោហារវិនិច្ឆយោ, តេនេវ ចាយស្មតា មហាកស្សបេន “ព្រហ្មជាលំ អាវុសោ
អានន្ត កត្ត ភាសិត” តិ អាទិនា ទេសាទិបុច្ឆាសុ កតាសុ តាសំ វិស្សជ្ជនំ

ករោន្តេន ធម្មតណ្ហាការីកេន និទានំ ភាសិតន្តិ តយិទមាហ “កាល...ខេ...
និទានំ ភាសិត”ន្តិ។

អបិច សត្តសិទ្ធិយា និទានវចនំ។ តថាគតស្ស ហិ ភគវតោ
បុព្វវចនានុមាណាគមតក្ការាវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធត្ថសិទ្ធិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវេន
ហិស្ស បុព្វវចនាទីនំ អភារោ សព្ពត្ថ អប្បដិហតញ្ញាណាចារតាយ,
ឯកប្បមាណត្ថា ច ព្រាយ្យធម្មេសុ។ តថា
អាចរិយមុដ្ឋិធម្មមច្ឆរិយសត្តសាវកានុរោធាការវតោ ខីណាសវត្ថសិទ្ធិ។ ខីណា
សវតាយ ហិស្ស អាចរិយមុដ្ឋិអាទីនំ អភារោ, វិសុទ្ធា ច បរាជុគ្គហប្បវត្តិ។ ឥតិ
ទេសកនោសក្ខតានំ ទិដ្ឋិចារីត្ថសម្បត្តិទូសកានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ
អភាវស្វចកេហិ, ញាណប្បហានសម្បទាភិ ព្យញ្ញនកេហិ ច
សម្ពុទ្ធវិសុទ្ធភាវេហិ បុរិមវេសារជ្ជទូយសិទ្ធិ, តតោ វេ ច
អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មេសុ សម្មាហារាវសិទ្ធិតោ បច្ឆិមវេសារជ្ជទូយសិទ្ធិតិ
ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជសមន្មាគមោ, អត្ថហិតបរហិតប្បដិបត្តិ ច បកាសិតា
ហោតិ និទានវចនេន សម្បត្តបរិសាយ អជ្ឈាសយានុវបំ
ហានុប្បត្តិកប្បដិភានេន ធម្មទេសនាទីបនតោ, “ជានតា បស្សតា”តិអាទិ
វចនតោ ច។ តេន វុត្ថំ “សត្តសិទ្ធិយា និទានវចន”ន្តិ។

តថា សត្តសិទ្ធិយា និទានវចនំ។ ញាណករុណាបរិគ្គហិតសព្ពកិរិយស្ស
ហិ ភគវតោ នត្តិ និវត្តិកា បវត្តិ, អត្ថហិតត្ថា វា, តស្មា បរេសំយេវ អត្ថាយ
បវត្តសព្ពកិរិយស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សកលម្បិ កាយវិចីមនោកម្មំ សត្តក្ខតំ,
ន កព្យវចនាទិសាសនក្ខតំ។ តេន វុត្ថំ “សត្តសិទ្ធិយា និទានវចន”ន្តិ។ អបិច
សត្តនោ បមាណាភូតតាវិការីនេន សាសនស្ស បមាណាភាវសិទ្ធិយា
និទានវចនំ។ “ភគវតា”តិ ហិ ឥមិនា តថាគតស្ស

គុណវិសិដ្ឋសត្តត្ថមាធិការីធិបនេន, “ជានតា”តិអាធិនា
អាសយានុសយញ្ញាណាធិបយោគធិបនេន ច អយមត្ថោ សាធិតោ ហោតិ។
ឥនមេត្ត និទានវចនបយោជនស្ស មុខមត្តទស្សនំ។ កោ ហិ សមត្ថោ
ពុទ្ធានុពុទ្ធន ធម្មកណ្ណាការីកេន ភាសិតស្ស និទានស្ស បយោជនានិ
និវរសេសតោ វិការេតុន្តិ។

និទានវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. និក្ខិត្តស្សាតិ ទេសិតស្ស។ ទេសនាបិ ហិ ទេសេតព្ពស្ស សីលាធិអត្តស្ស
វិនេយ្យសន្តានេសុ និក្ខិបនតោ “និក្ខេចា”តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ យថា
អនេកសតអនេកសហស្សកេនានិបិ សុត្តន្តានិ
សំកិលេសភាគិយាធិសាសនប្បជ្ជាននយេន សោឡសវិធាតំ នាតិវត្តន្តិ, វេ
អត្តជ្ឈាសយាធិសុត្តនិក្ខេបវសេន ចតុត្ថិជការីន្តិ អាហា “ចត្តារោ
សុត្តនិក្ខេចា”តិ។ កាមព្យោត្ត អត្តជ្ឈាសយស្ស, អដ្ឋប្បត្តិយា ច
បរជ្ឈាសយបុច្ឆាហិ សទ្ធិ សំសគ្គកេនោ សម្ភវតិ
អជ្ឈាសយបុច្ឆានុសន្ធិសញ្ញាវតោ, អត្តជ្ឈាសយអដ្ឋប្បត្តិនំ បន អញ្ញមញ្ញំ
សំសគ្គោ នត្ថិតិ នយិធនិវរសេសោ វិត្តានយោ សម្ភវតិ, តស្មា “ចត្តារោ
សុត្តនិក្ខេចា”តិ វុត្តំ។ អថ វា យធិបិ អដ្ឋប្បត្តិយា អជ្ឈាសយេន សិយា
សំសគ្គកេនោ, តទន្តោគធាត្ថា បន សេសនិក្ខេចានំ មូលនិក្ខេបវសេន ចត្តារោវ
ទស្សីតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សោ បនាយំ សុត្តនិក្ខេចោ សាមញ្ញការីតោ បឋមំ
វិចារេតព្ពោ, តស្មី វិចារិតេ យស្សា អដ្ឋប្បត្តិយា ឥទំ សុត្តំ និក្ខិត្តំ, តស្សា
វិភាគវសេន “មមំ វា ភិក្ខុវេ”តិអាធិនា (ធិ. និ. ១.៥, ៦), “អប្បមត្តកំ ខោ
បនេត”ន្តិអាធិនា (ធិ. និ. ១.៧), “អត្ថិ ភិក្ខុវេ”តិអាធិនា (ធិ. និ. ១.២៨) ច បរត្ថានំ
សុត្តានំ សុត្តបទេសានំ វណ្ណានា វុច្ចមានា តំតំអនុសន្ធិទស្សនសុខតាយ

សុរិញ្ញយុហោតីតិ អាហា “សុត្តន្តិក្ខេបំ វិចារេត្វា វុច្ចមានា ចាកដា
ហោតី” តិ។

“សុត្តន្តិក្ខេបំ” តិ អាទីសុ និក្ខេបនំ និក្ខេបោ, សុត្តស្ស និក្ខេបោ សុត្តស្ស
កថនំ សុត្តន្តិក្ខេបោ, សុត្តន្តនេសនាតិ អត្ថោ។ និក្ខេបីយតីតិ វា និក្ខេបោ,
សុត្តំយេវ និក្ខេបោ សុត្តន្តិក្ខេបោ។ អត្ថនោ អដ្ឋាសយោ អត្ថដ្ឋាសយោ, សោ
អស្ស អត្ថិ សុត្តនេសនាការណាភូតោតិ អត្ថដ្ឋាសយោ។ អត្ថនោ អដ្ឋាសយោ
ឯតស្សាតិ វា អត្ថដ្ឋាសយោ។ បរដ្ឋាសយោតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ បុច្ឆាយ
វសោ បុច្ឆាវសោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ បុច្ឆាវសិកោ។ អរណីយតោ អត្ថោ,
សុត្តនេសនាយ វត្ថុ។ អត្ថស្ស ឧប្បត្តិ អត្ថប្បត្តិ, អត្ថប្បត្តិយេវ អដ្ឋប្បត្តិ, សា
ឯតស្ស អត្ថិតិ អដ្ឋប្បត្តិកោ។ អថ វា និក្ខេបីយតិ សុត្តំ ឯតេនាតិ
សុត្តន្តិក្ខេបោ, អត្ថដ្ឋាសយាទិ ឯវ។ ឯតស្មី បន អត្ថវិកល្យ អត្ថនោ
អដ្ឋាសយោ អត្ថដ្ឋាសយោ, បរេសំ អដ្ឋាសយោ បរដ្ឋាសយោ, បុច្ឆីយតីតិ
បុច្ឆា, បុច្ឆិតញ្ចោ អត្ថោ។ សោតញ្ចវសប្បវត្តំ ធម្មប្បដិគ្គាហកានំ វចនំ
បុច្ឆាវសិកា, តទេវ និក្ខេបសន្ទាបេក្ខាយ បុល្លិដ្ឋវសេន វុត្តំ “បុច្ឆាវសិកា” តិ។
តថា អដ្ឋប្បត្តិយេវ “អដ្ឋប្បត្តិកោ” តិ ឯវម្មេត្ត អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

ឯត្ថ ច បរេសំ ឥន្ទ្រិយបរិចាកាទិការណានិវេក្ខតា អត្ថដ្ឋាសយស្ស វិសុំ
និក្ខេបភារោ យុត្តោ។ តេនេវាហា “កេវលំ អត្ថនោ អដ្ឋាសយេនេវ កថេតី” តិ។
បរដ្ឋាសយបុច្ឆាវសិកានំ បន បរេសំ អដ្ឋាសយបុច្ឆានំ នេសនាទិមិត្តភូតានំ
ឧប្បត្តិយំ បរត្តិតានំ កថំ អដ្ឋប្បត្តិយំ អនវរោជោ, បុច្ឆាវសិកាអដ្ឋប្បត្តិកានំ វា
បរដ្ឋាសយានុរោជេន បរត្តិតនេសនត្តា កថំ បរដ្ឋាសយេ អនវរោជោតិ ន
ចោទេតញ្ចមេតំ។ បរេសញ្ចិ អភិនិហារបរិបុច្ឆាទិវិនិមុត្តស្សេវ
សុត្តនេសនាការណាប្បាទស្ស អដ្ឋប្បត្តិភាវេន គហិតត្តា

បរដ្ឋសយបុត្រាវសិកានំវិសុំ គហណាំ។ តថា ហិ ធម្មនាយាទសុត្តានិទំ (ម. និ. ១.២៩) អាមិសុប្បនាទិទេសនាទិមិត្តំ “អដ្ឋប្បត្តិ” តិ វុច្ចតិ។ បរេសំ បុច្ឆំវិនា អដ្ឋសយមេវ និមិត្តំ កត្វា ទេសិតោ បរដ្ឋសយោ, បុត្រាវសេន ទេសិតោ បុត្រាវសិកោតិ ចាកដោយមត្តោតិ។ អត្ថនោ អដ្ឋសយេនេវ កថេសិ ធម្មតន្តិប្បបនត្តន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ សម្មប្បធានសុត្តន្តហារកោតិ អនុបុព្វេន និទ្ទិដ្ឋានំ សំយុត្តកេ សម្មប្បធានបដិសំយុត្តានំ សុត្តានំ អារម្ម័, តថា ឥទ្ធិទាទហារកាទិ។ វិមុត្តិបរិចាចនិយា ធម្មា សទ្ធិន្ទ្រិយាទយោ។ អភិនិហារន្តិ បណិធានំ។

វណ្ណាវណ្ណាតិ ឯត្ថ “អច្ឆរិយំ អារុសោ” តិអាទិនា ភិក្ខុសង្ឃេន វុត្តោ វណ្ណាបិ សង្កហិតោ, តំ បន អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា “អត្ថិ ភិក្ខុវេ អញ្ញោ ច ធម្មា” តិអាទិនា ឧបរិ ទេសនំ អារភិស្សតីតិ។ “មមំ វា ភិក្ខុវេ បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យ” ត្ថិ ឥមិស្សា ទេសនាយ ព្រហ្មទត្ថេន វុត្តវណ្ណា អដ្ឋប្បត្តិ តិ កត្វា វុត្តំ “អន្តេវាសី វណ្ណំ។ ឥតិ ឥមំ វណ្ណាវណ្ណំ អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា” តិ។ វា-សន្នោ ឧបមាទសមុច្ចយសំសយវស្សគ្គបទបូរណាវិកប្បនិសុ ពហូសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស “បណ្ឌិតោ វាបិ តេន សោ” តិអាទិសុ (ធជ. ប. ៦៣) ឧបមាទេ ទិស្សតិ, សទិសភាវេតិ អត្ថោ។ “តំ វាបិ ជីវា មុនិ វេទយន្តិ” តិអាទិសុ (សុ. និ. ២០៣) សមុច្ចយេ, “កេ វា ឥមេ, កស្ស វា” តិអាទិសុ (ចារា. ២៩៦) សំសយេ, “អយំ វា ឥមេសំ សមណាព្រាហ្មណានំ សព្វពាលោ សព្វមូឡោ” តិអាទិសុ វស្សគ្គេ, “ន វាយំ កុមារកោ មត្តមញ្ញាសី” តិអាទិសុ (សំ. និ. ២.១៥៤) បទបូរណោ, “យេ ហិ កេចិ ភិក្ខុវេ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា” តិអាទិសុ (ម. និ. ១.១៧០) វិកប្បេ, ឥធាយំ វិកប្បយេវាតិ ទស្សន្តោ អាហា “វា-សន្នោវិកប្បនត្ថោ” តិ។ បរ-សន្នោ អត្ថេវ អញ្ញត្ថ “អហាញោវ ខោ បន ធម្មំ ទេសេយ្យំ, បរេ ច មេ ន អាជានេយ្យ” ត្ថិអាទិសុ (ធិ. និ. ២.៦៤, ៦៥; ម. និ. ១.២៨១; ម. និ. ២.២២៣; សំ. និ.

១.១៧២; មហាវ. ៤, ៨) អត្ថិ អធិកេ “ស្រ្តីយបរោបរិយត្តញ្ញាណ”ន្តិអាទិសុ
(បដិ. ម. មាតិកា ៦៨, ១.១១១) អត្ថិ បច្ឆាភាគ “បរតោ
អាគមិស្សតី”តិអាទិសុ។ អត្ថិ បច្ឆនីកភាវេ “ឧប្បន្នំ បរហ្មវាទំ សហ ធម្មន
សុនិគ្គហិតំ និគ្គហេត្វា”តិអាទិសុ (ធិ. និ. ២.១៦៨)។ ឥធាបិ បច្ឆនីកភាវេតិ
ធស្សន្តោ អាហា “បរេតិ បដិវុទ្ធា”តិ។

ព្យាទិសេសុប័តិ ឯត្ថ បិ-សន្តោ សម្ភារនេ, តេន រតនត្ថយនិមិត្តម្យ
អកុសលចិត្តប្បវត្តិ ន កាតញ្ញា, បគេវ វុដ្ឋាមិសលោកាមិសនិមិត្តន្តិ ធស្សតិ។
សភាវធម្មតោ អញ្ញាស្ស កត្តអភាវដោតនត្ថំ អាហានតីតិ កត្តអត្ថ
អាហាតសទ្ធិំ ធស្សតិ, តត្ថ អាហានតីតិ ហិសតិ វិពាធនិ, ឧបតាបេតិ ចាតិ
អត្តោ។ អាហានតិ ឯតេន, អាហាននមត្ថំ វា អាហាតោតិ ករណាភាវត្ថាបិ
សម្ភវន្តិយេវ។ ឯវំ អវយវកេននេន អាហាត-សទ្ធស្ស អត្ថំ វុត្វា ឥធានិ តត្ថ
បរិយាយេនបិ អត្ថំ ធស្សន្តោ “កោបស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ អាហា។ អយញ្ច នយោ
“អប្បច្ចយោ អនភិវទ្ធី”តិអាទិសុបិ យថាសម្ភវំ វុត្តញ្ញោ។ អប្បតីតា ហោន្តិ
តេនាតិ ចាកជបរិយាយេន អប្បច្ចយ-សទ្ធស្ស អត្ថធស្សនំ, តំមុខេន បន ន
បច្ឆេតិ តេនាតិ អប្បច្ចយោតិ ធន្តំ។ អភិរាជយតីតិ សាធយតិ។ ទ្ធិហិតិ
អាហាតអនភិវទ្ធិបទេហិ។ ឯកេនាតិ អប្បច្ចយបទេន។ សេសានន្តិ
សញ្ញាវិញ្ញាណក្ខន្ធានំ, សញ្ញាវិញ្ញាណអវសិជ្ឈសម្ពាវក្ខន្ធសម្ពាវតានំ វា។
ករណន្តិ ឧប្បាទនំ។ អាហាតាធិនញ្ចិ បវត្តិយា បច្ចយសមវាយនំ ឥធន
“ករណ”ន្តិ វុត្តំ, តំ បន អត្ថតោ ឧប្បាទនមេវ។ អនុប្បាទនញ្ចិ សម្ពាយ ភកវតា
“ន ករណីយា”តិ វុត្តន្តិ។ បដិក្ខត្ថមេវ
ឯកុប្បាទេកវត្ថុកេការម្ពលោកនិរោធនាវតោ។

តត្ថាតិ តស្មី មនោបទោសេ។ តុម្ពន្តិ “តុម្ពាក”ន្តិ ឥមិនា សមាណត្ថោ ឯកោ
សទ្ធោ “យថា អម្ពាក”ន្តិ ឥមិនា សមាណត្ថោ “អម្ព”ន្តិ អយំ សទ្ធោ។ យថាហ,
“តស្មា ហិ អម្ពំ ធម្មា វា ន មិយ្យេវ”តិ (ជា. ១.៩.៩៣, ៩៩)។ “អន្តរាយោ”តិ ឥទ្ធំ
មនោបទោសស្ស អករណីយតាយ ការណាវចនំ។ យស្មា តុម្ពាកំយេវ ច
ភវេយ្យ តេន កោចាទិនា បឋមជ្ឈានាទីនំ អន្តរាយោ, តស្មា តេ
កោចាទិបរិយាយេន វុត្តា អាឃាតាទយោ ន ករណីយាតិ អត្ថោ។ តេន នាហំ
“សព្ពញ្ញ”តិ ឥស្សរភាវេន តុម្ពេ តតោ និវាវេមិ, អថ ខោ ឥមិនា នាម
ការណោនាតិ ឧស្សេតិ។ តំ បន ការណាវចនំ យស្មា អាទីនវិការីនំ ហោតិ,
តស្មា អាហ “អាទីនំ ឧស្សេន្តោ”តិ។ “អបិ នុ តុម្ពេ”តិ អាទិនា មនោបទោសោ ន
កាលន្តរការីនោយេវ ហិតសុខស្ស អន្តរាយករោ, អថ ខោ
តម្ពេណប្បវត្តិវហស្សបិ ហិតសុខស្ស អន្តរាយករោតិ មនោបទោសោ អាទីនំ
ធម្មតំ កត្វា ឧស្សេតិ។ យេសំ កេសព្វំ “បរេ”តិ អាទីសុរិយេ ន
បជីវិត្តានំយេវាតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “កុបិតោ”តិ អាទិ។

អន្ទុតមន្តិ អន្ទុការករតមំ។ យន្តិ យត្ថ។ ភុម្ពត្ថេ ហិ ឯតំ បច្ចត្តវចនំ។ យស្មី
កាលេ កោធា សហតេ នំ, អន្ទុតមំ តទា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ យន្តិ វា
ការណាវចនំ, យស្មា កោធា ឧប្បជ្ឈមនោ នំ អភិកវតិ, តស្មា អន្ទុតមំ តទា
ហោតិ, យទា កោធាតិ អត្ថោ យំតំសទ្ធានំ ឯកន្តសម្ពន្ធការីតោ។ អថ វា យន្តិ
កិរិយាយ បរាមសនំ។ កោធា សហតេតិ យទេតំ កោធស្ស សហនំ អភិកវនំ,
ឯតំ អន្ទុការតមកវនន្តិ អត្ថោ។ អថ វា យំ នំ កោធា សហតេ អភិកវតិ,
តស្ស អន្ទុតមំ តទា ហោតិ, តតោ ច កុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, កុទ្ធោ ធម្មំ ន
បស្សតីតិ។ អន្តរតោតិ អព្ពន្ធតោ, ចិត្តតោ វា។

“ឥន្ទ្រាធិបតី ការណ៍”និង ឥន្ទ្រាធិបតី សព្វញ្ញ ឯ អម្ពានំ សត្វា
អរិយ៍តធម្មនេសនត្តា, ស្វាគ្វាតោ ធម្មោ ឯកន្តនិយ្យានិកត្តា, សុប្បជិបន្នោ
សង្ឃោ សំកិលេសរហិតត្តាតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ “ឥន្ទ្រាធិបតី ការណ៍”និង
ឯតេន ច “ន សព្វញ្ញ”តិអាទិវចនំ អក្ខតំ អតច្ឆន្តិ និព្វេបិតំ ហោតិ។ ទុតិយំ
បទន្តិ “អតច្ឆ”និង បទំ។ បឋមស្សាតិ “អក្ខត”និង បទស្ស។ ចតុត្ថញ្ញាតិ “ន ច
បនេតំ អម្ពេសុ សិវិជ្ជតិ”តិ បទំ។ តតិយស្សាតិ “នត្ថិ ចេតំ អម្ពេសុ”តិ បទស្ស។
អវល្លោយេវាតិ ការណ៍បតិបកំ វត្វា ទោសបតិជ្ជាបនវសេន និទ្ទនេ ឯវ។ ន
សព្វត្តាតិ កេវលំ អក្កោសនខុសនវម្ពនាទីសុ ន ឯកន្តនិយ្យានិកត្តា ឯកតត្តន្តិ
អត្តោ។ វុត្តមេវត្តំ “យទិ ហិ”តិអាទិណ ចាកជំ កត្វា ទស្សេតិ។

៦. អាណន្តនិ បមោទន្តិ ឯតេន ធម្មន តំសមន្តិនោ សត្វាតិ អាណន្ត-សទ្ធស្ស
ករណត្តតំ ទស្សេតិ។ សោភនំ មនោ អស្សាតិ សុមនោ, សោភនំ វា មនោ
សុមនោ, តស្ស ភាវោ សោមនស្សន្តិ តទញ្ញធម្មានម្បិ សម្បយុត្តានំ
សោមនស្សភាវោ អាបជ្ជតិទិ? នាបជ្ជតិ វុទ្ធិសទ្ធត្តា យថា “បដ្ឋជ”និង ទស្សន្តោ
“ចេតសិកសុខស្សេតំ អជីវចន”និង អាហា។ ឧត្តិលយតិទិ ឧត្តិលំ, ភិក្ខុតិ
បុរិមាវត្តាយ វិសេសំ អាបជ្ជតិទិ អត្តោ។ ឧត្តិលមេវ ឧត្តិលាវិតំ, តស្ស ភាវោ
ឧត្តិលាវិតត្តំ។ យាយ ឧប្បន្នាយ កាយចិត្តំ វាតបុរិកភស្តាវិយ
ឧទ្ធមាយនាការប្បត្តំ ហោតិ, តស្ស គេហស្សិតាយ ឧទគ្គិយបីតិយា ឯតំ
អជីវចនំ។ តេនេវាហ “ឧទ្ធាវហាយា”តិអាទិ។ ឥធាបិ “កិញ្ញាបិ តេសំ ភិក្ខុនំ
ឧត្តិលាវិតមេវ នត្ថិ, អថ ខោ អាយតី កុលបុត្តានំ ឯទិសេសុបិ ហិទេសុ
អកុសលុប្បត្តិ បដិសេធន្តោ ធម្មនេត្តិ បេតិ”តិ, “ទិហិ បទេហិ សង្ខារក្ខន្ធា,
ឯកេន វេទនាក្ខន្ធា វុត្តោ”តិ ឯត្ត “តេសំ វសេន សេសានម្បិ សម្បយុត្តធម្មានំ
ករណំ បដិក្ខត្តមេវា”តិ ច អជ្ជកថាយំ, “បិ-សន្តោ សម្ភារនេ”តិអាទិណ ឥធម ច
វុត្តនយេន អត្តោ យថាសម្ភារំ វេទិតញ្ញោ។ “តុម្ហិយេវស្ស តេន អន្តរាយោ”តិ

ឯត្ថាបិ “អន្តរាយោតិ ឥន” ត្ថិអាទិនា ហេតុជា អវល្លាបក្ខេ វុត្តនយេន អត្ថោ
វេទិតញ្ចោ។

កស្មា បនេតន្តិ ច វុត្តមាណំយេវ អត្ថំ មនសិ កត្វា ចោទេតិ។ អាចរិយោ
“សច្ចំ វុត្តាត” ត្ថិ តមត្ថំ បដិជាតិត្វា “តំ បន ធម្មត្ថស្សិត” ត្ថិអាទិនា
បរិហារតិ។ តត្ថ ឯតន្តិ អាទន្ទាទីនំ អករណីយតាវចនំ។ ននុ ភគវតា វុត្តាតន្តិ
សម្ពុត្តោ។ កសិណោនាតិ កសិណាតាយ សកលភាវេន។ កេចិ បន
“ជម្ពុទីបស្សាតិ ករណោ សាមីវចន” ត្ថិ វេទន្តិ, តេសំ មតេន កសិណាជម្ពុទីប-
សទ្ទានំ សមាធាធិករណភាវោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តស្មាតិ យស្មា
គេហស្សិតបីតិសោមនស្សំ លាធាទីនំ អន្តរាយករំ, តស្មា។ វុត្តញ្ចោតំ ភគវតា
“សោមនស្សំ ចាហំ ទេវានំ ឥន្ទ ធុរិយេន វេទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បិ” តិ (ធិ.
និ. ២.៣៥៩)។ “អយញ្ញំ” តិអាទិ យេន សម្បយុត្តា បីតិ អន្តរាយករំ, តំ ទស្សនត្ថំ
វុត្តំ។ តត្ថ “ឥនញ្ញំ លោភសហគតំ បីតិសោមនស្ស” ត្ថិ វុត្តព្ពំ សិយា,
បីតិគ្គហណោន បន សោមនស្សម្បិ គហិតមេវ ហោតិ សោមនស្សវហិតាយ
បីតិយា អភាវតោតិ បីតិយេវ គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា
សេវិតព្ពាសេវិតព្ពិវិភាគវចនតោ សោមនស្សស្ស ចាកដោ អន្តរាយករភាវោ,
ន តថា បីតិយាតិ បីតិយេវ លោភសហគតត្ថេន វិសេសេត្វា វុត្តា។ “លុទ្ធា
អត្ថ” ត្ថិអាទិកាថានំ “កុទ្ធា អត្ថ” ត្ថិអាទិ កាថាសុ វិយ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។

“មមំ វា ភិក្ខុវេ បរេ វុត្តំ ភាសេយ្យំ, ធម្មស្ស វា វុត្តំ ភាសេយ្យំ, សង្ឃស្ស
វា វុត្តំ ភាសេយ្យំ, តត្រ ចេ តុម្ពេ អស្សជ អាទន្ទិនោ សុមនា ឧត្តិលាវិតា, អបិ នុ
តុម្ពេ បរេសំ សុភាសិតទុញ្ញាសិតំ អាជានេយ្យថាតិ។ នោ ហេតំ ភន្តេ” តិ អយំ
តតិយវារោ, សោ ទេសនាកាលេ នីហរិត្វា ទេសេតព្ពបុគ្គលភាវតោ
ទេសនាយ អនាគតោបិ តទត្ថសម្ពុវតោ អត្ថតោ អាគតោយេវាតិ ទដ្ឋញ្ចោ

យថា តំ កថាវត្ថុបករណ៍វិញ្ញាបនបត្រសេនាតិ អធិប្បាយោ។ “អត្ថតោ អាគតោ
យេវ” តិ ឯតេន សំវណ្ណានាកាលេ តថា ពុជ្ឈនកសត្តានំ វសេន សោ វារោ
អានេត្វា វត្ថុញោតិ ទស្សេតិ។ “យថេវ ហិ” តិ អាទិនា តមេវត្ថុសម្ពុវិភាវេតិ។
វុត្តនយេនាតិ “តត្រ តុម្ពេហិ តស្មី វណ្ណោ តុម្ពេហិ” តិ អាទិនា, “ទុតិយំ បទំ
បឋមស្ស បទស្ស, ចតុត្ថញ តតិយស្ស វេវចន” តិ អាទិនា ច វុត្តនយេន។

ចូឡសីលវណ្ណាន

៧. និវត្តោ អម្ពលកត្តាវិស្សន្នេតព្ពតាការតោ។ អនុវត្តតិយេវ

វិស្សន្នេតព្ពតាយ អធិកតាការតោ។ អនុសន្និ ទស្សេស្សតិ “អត្ថ
ភិក្ខុវេ” តិ អាទិនា។ ឡើង វា អបរកាតោ “ឡើតោ ភោគំ, ឡើ ចារ” តិ អាទិនុវិយ។
អថ វា ហេដ្ឋាអត្ថោ ឡើ-សន្នោ “ឡើ អាគមនាយ យេ បច្ចយា, តេ ឡើម្ពាគិយានិ
សំយោជនានិ” តិ អាទិនុវិយ។ សីលញ្ចា សមាធិបញ្ញាយោ អបេក្ខិត្វា
អបរកាតោ, ហេដ្ឋាភូតញ្ច ហោតិ តិ។ សីលមត្តកន្តិ ឯត្ថ មត្ត-សន្នោ
អប្បកត្តោ វា “ភេសជ្ជមត្តា” តិ អាទិនុ (ធី. និ. ១.៤៤៧) វិយ។ វិសេសនិវត្តិអត្ថោ
វា “អវិតក្កវិចារមត្តា ធម្មា (ធរ. ស. តិកមាតិកា ៦), មនោមត្តា ធាតុ
មនោធាតុ” តិ ច អាទិនុវិយ។ “អប្បមត្តកំ, ឡើមត្តក” តិ បទទ្ធយេន
សាមញ្ញតោ វុត្តោយេវ ហិ អត្ថោ សីលមត្តកន្តិវិសេសវសេន វុត្តោ។ អថ វា
សីលេនបិ តទេកទេសស្សេវ សង្កហណាត្ថំ អប្បកត្តវាចកោ,
វិសេសនិវត្តិអត្ថោ ឯវ វា “សីលមត្តក” តិ ឯត្ថ មត្ត-សន្នោ វុត្តោ។ តថា ហិ
ឥន្ទ្រិយសំវរេបច្ចយសន្និស្សិតសីលានិ ឥធនេសនំ អនាវុឌ្ឍានិ។ ន ហិ តានិ
ចាតិមោក្ខអារិយសុទ្ធិសីលានិ វិយ សព្វបុព្វដ្ឋនេសុ ចាកជានីតិ។ “ឧស្សហំ
កត្វា” តិ ឯតេន “វទមាធា” តិ ឯត្ថ សត្តិអត្ថំ មាណសទ្ធិ ទស្សេតិ។

អលង្ករណំវិក្ខុសនំ អលង្ការោ, កុណ្ឌាលាទិបសាធនំ វា។ ឧនដ្ឋានបូរណំ
មណ្ឌានំ។ មណ្ឌានេតិ មណ្ឌានហេតុ។ អថ វា មណ្ឌាតីតិ មណ្ឌានោ,
មណ្ឌានជាតិកោ បុរិសោ។ ពហុវចនត្ថេ ច ឥទំ ឯកវចនំ, មណ្ឌានសីលេសូតិ
អត្ថោ។ បរិបូរការីតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាទិអត្ថោ, បការត្ថោ វា, តេន
សកលម្បិ សីលថោមន សុត្ថំ ទស្សេតិ។ ចន្ទនន្តិ ចន្ទនសហចរណតោ
ចន្ទនគន្ធា, តថា តតរាជីសុបិ។ សតញ្ច គន្ធាតិ ឯត្ថ គន្ធាវិយាតិ គន្ធាតិ
វុត្ថោ សីលនិពន្ធនោ ដុតិយោសោ។ សីលញ្ញំ កិត្តិយា និមិត្តំ។ យថាហ
“សីលវតោ សីលសម្បជ្ជស្ស កល្យាណោ កិត្តិសន្នោ អព្ពគ្គច្ឆតិ”តិ (ធិ. និ.
២.១៥០; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥)។ បវាយតីតិ បកាសតិ។ គន្ធាវ
គន្ធាជាតា។

“អប្បកំ ពហុក”ន្តិ ឥទំ ចារាចារំវិយ អញ្ញមញ្ញំ ឧបនិឆាយ វុច្ឆតីតិ អាហ
“ឧបរិគុណោ ឧបនិឆាយា”តិ។ សីលញ្ញំតិ ឯត្ថ ហិ-សន្នោ ហេតុអត្ថោ, តេន ឥទំ
ទស្សេតិ “យស្មា សីលំ កិញ្ចាបិ បតិជ្ជាភាវេន សមាធិស្ស ពហុការំ,
បភាវាទិគុណាវិសេសេ បនស្ស ឧបនិឆាយ កលម្បិ ន ឧបេតិ, តថា សមាធិ ច
បញ្ញាយា”តិ។ តេនេវាហ “តស្មា”តិអាទិ។ ឥទានិ “កថ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា សមាធិស្ស
អាទុការំវិត្តារតោវិភាវេតិ។ “អភិ...បេ... មូលេ”តិ ឥទំ យមកថាជិហារិយស្ស
សុចាកជការទស្សនត្ថំ, អញ្ញេហិ ពោធិមូលញ្ញាតិសមាគមាធិសុ
កតថាជិហារិយេហិវិសេសនត្ថញ្ច វុត្ថំ។ យមកថាជិហារិយករណត្ថាយ ហិ
ភគវតោ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ តទនុច្ឆរិកំ ហំនំ ឥច្ឆិតព្ពន្ធិ រតនមណ្ឌាចាទិ សក្កស្ស
នេវវញ្ញោ អាណាយ វិស្សកម្មនា និមិត្តន្តិ វទន្តិ, ភគវតាវ និមិត្តន្តិ អបរេ។
“យោ កោចិ ឯវុបំ ចាជិហារិយំ កាតុំ សមត្ថោ អត្ថិ ចេ, អាគច្ឆតូ”តិ
បោទនាសទិសត្ថា វុត្ថំ “អត្តាទានបរិទីបន”ន្តិ។ តត្ថ អត្តាទានំ អនុយោកោ,

តិរិយានំ តថា កាតុំ អសមត្តត្ថា, “ករិស្សរាមា”តិ បុព្វេ ឧដ្ឋិតត្ថា
តិរិយបរិមទ្ធនំ។

ឧបរិមកាយតោតិអាទិ បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.១១៦)។

តត្ថាយំ ចាឡិសេសោ -

“ហេដ្ឋិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធា បរុត្តតិ, ឧបរិមកាយតោ ឧទកធារា
បរុត្តតិ។ បុរុត្តិមកាយតោ អគ្គិ, បដិមកាយតោ ឧទកំ។
បដិមកាយតោ អគ្គិ, បុរុត្តិមកាយតោ ឧទកំ។ ធឹក្ខណាអក្ខិតោ អគ្គិ,
វាមអក្ខិតោ ឧទកំ។ វាមអក្ខិតោ អគ្គិ, ធឹក្ខណាអក្ខិតោ ឧទកំ។
ធឹក្ខណាកណ្តាសោតតោ អគ្គិ, វាមកណ្តាសោតតោ ឧទកំ។
វាមកណ្តាសោតតោ អគ្គិ, ធឹក្ខណាកណ្តាសោតតោ ឧទកំ។
ធឹក្ខណាធាសិកាសោតតោ អគ្គិ, វាមធាសិកាសោតតោ ឧទកំ។
វាមធាសិកាសោតតោ អគ្គិ, ធឹក្ខណាធាសិកាសោតតោ ឧទកំ។
ធឹក្ខណាអំសក្ខុជតោ អគ្គិ, វាមអំសក្ខុជតោ ឧទកំ។ វាមអំសក្ខុជតោ
អគ្គិ, ធឹក្ខណាអំសក្ខុជតោ ឧទកំ។ ធឹក្ខណាហត្ថតោ អគ្គិ, វាមហត្ថតោ
ឧទកំ។ វាមហត្ថតោ អគ្គិ, ធឹក្ខណាហត្ថតោ ឧទកំ។ ធឹក្ខណាបស្សតោ
អគ្គិ, វាមបស្សតោ ឧទកំ។ វាមបស្សតោ អគ្គិ, ធឹក្ខណាបស្សតោ ឧទកំ។
ធឹក្ខណាចាទតោ អគ្គិ, វាមចាទតោ ឧទកំ។ វាមចាទតោ អគ្គិ,
ធឹក្ខណាចាទតោ ឧទកំ។ អដ្ឋុល្លុត្តិកាហិ អគ្គិ, អដ្ឋុល្លុត្តិកាហិ ឧទកំ។
អដ្ឋុល្លុត្តិកាហិ អគ្គិ, អដ្ឋុល្លុត្តិកាហិ ឧទកំ។ ឯកកលោមតោ អគ្គិ,
ឯកកលោមតោ ឧទកំ។ លោមក្ខបតោ លោមក្ខបតោ អគ្គិក្ខន្ធា
បរុត្តតិ, លោមក្ខបតោ លោមក្ខបតោ ឧទកធារា បរុត្តតិ”តិ (បដិ. ម.
១.១១៦)។

អដ្ឋកថាយំ បន “ឯកេកលោមកូបតោ” តិ អាគតំ។

“ធនំ វណ្ណានន្តិ អាទិនយប្បវត្ត” ន្តិ ឯត្ថាបិ នីលានំ បីតកានំ លោហិតកានំ
ឌីនាតានំ មញ្ញិជ្ជានំ បកស្សរានន្តិ អយំ ចាឡិសេសោ។ “សុវណ្ណាវណ្ណា
រស្មិយោ” តិ ឥទំ តាសំ យេកុយ្យតាយ វុត្តំ។ វិត្តារេតព្ពន្ធន្តិ ឯត្ថាបិ “សត្តា តិដ្ឋតិ,
និម្មិតោ ចដ្ឋមតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បតិ” តិ អាទិនា ចតុសុ
សិរិយាបថេសុ ឯកេកមូលកា សត្តវសេន ចត្តារោ, និម្មិតវសេន ចត្តារោ តិ
សព្វោ អដ្ឋ វារេ វិត្តារេតព្ពំ។

មធុចាយាសន្តិ មធុសិក្ខុំ ចាយាសំ។ អត្តា មិត្តោ មជ្ឈិត្តោ វេរីតិ ចតុសុ
សីមសម្ពេទវសេន ចតុវង្គសមន្នាគតំ មេត្តាកម្មដ្ឋានំ។ “ចតុវង្គសមន្នាគត” ន្តិ
ឥទំ បន “វិរិយាធិដ្ឋាន” ន្តិ ឯតេនាបិ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ “កាមំ តចោ ច ម្ពាវ
ចា” តិ អាទិចាឡិ (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២២; អ. និ. ២.៥; អ. និ. ៨.១៣; មហានិ.
១៩៦) វសេន ចតុវង្គសមន្នាគតតា វេទិតព្ពា។ “កិច្ចំ វតាយំ លោកោ
អាបន្នោ” តិ អាទិនា (ធិ. និ. ២.៥៧; សំ. និ. ២.៤) ជរាមរណាមុខេន បច្ចយាការេ
ញ្ញាណំ ឌីតារេត្វា។ អាណាចានចតុត្ថជ្ឈានន្តិ ឯត្ថាបិ “សព្វពុទ្ធានំ អាចិន្តោ” ន្តិ បទំ
វិភត្តិវិបរិណាមំ កត្វា យោជេតព្ពំ។ តម្បិ ហិ សព្វពុទ្ធានំ អាចិន្តោមេវា តិ វេទន្តិ។
ធឪ្ហិសកោជិសតសហស្សមុខេន មហាវជិរញ្ញាណាគព្ពំ គណ្ណាបេន្នោ វិបស្សនំ
វង្សេត្វា។ ទ្វត្តិសនោណាគណ្ណានប្បមាណំ កុណ្ឌំ កោលម្ពោ។ ធិកាកោ
កន្ធកោ។ ចក្កវាឡិចាទេសុ មហាសមុទ្ពោ ចក្កវាឡិមហាសមុទ្ពោ។

“ធុវេ បុព្វជ្ជនា” តិ អាទិ បុព្វជ្ជនេ លព្ពមានវិភាគទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន
មូលបរិយាយវណ្ណានាធិសុ វិយ បុព្វជ្ជនវិសេសនិទ្ធារណត្ថំ។ សព្វោបិ ហិ
បុព្វជ្ជនោ ភគវតោ ឧបរិ គុណោ វិភាវេតុំ ន សក្កោតិ, តិដ្ឋតុ បុព្វជ្ជនោ,
សាវកបច្ចេកពុទ្ធានម្បិ អវិសយា ពុទ្ធកុណា។ តថា ហិ វក្ខតិ

“សោតាបន្នា”តិអាទិ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៨)។ វាចុក្កតករណំ ឧក្កហោ។ អត្ថបរិបុច្ឆនំ
 បរិបុច្ឆា។ អដ្ឋកថាវសេន អត្ថស្ស សវនំ សវនំ។ ព្យញ្ញនត្ថានំ
 សុនិក្ខេបសុទស្សនេន ធម្មស្ស បរិហារណំ ធារណំ។ ឯវំ សុតនាតបរិចិត្តានំ
 មនសានុបេក្ខនំ បច្ឆវេក្ខណំ។ ពហូនំ នានប្បការានំ កិលេសានំ
 សក្កាយទិដ្ឋិយា ច អវិហតត្តា តា ជនេន្តិ, តាហិ វា ជនិតាតិ បុព្វដ្ឋនា។
 អវិយាតមេវ វា ជន-សន្នោ វនតិ។ បុព្វសត្តារានំ មុខុល្លោកិកាតិ ឯត្ថ បុព្វ ជនា
 សត្ថបដិញ្ញា ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនាតិ វចនត្ថោ។ បុព្វ...បេ... អវុដ្ឋិតាតិ ឯត្ថ
 ជនេតត្តា, ជាយន្តិ វា ឯត្តាតិ ជនា, គតិយោ។ បុព្វ ជនា ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនា។
 ឥតោ បរេ ជាយន្តិ ឯតេហិតិ ជនា, អភិសន្នាវរាទយោ។ តេ ឯតេសំ បុព្វវិជ្ជន្តិ
 បុព្វដ្ឋនា។ អភិសន្នាវរាទិ អត្ថោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋត្ថោ។
 កាមរាគភវរាគទិដ្ឋិអវិជ្ជា ឱយា។ រាគគ្គិអាទយោ សន្នាថា។ តេយេវ, សព្វេបិ វា
 កិលេសា បរិឡាហា។ បុព្វ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ វត្តាតិ ឯត្ថ ជាយតីតិ ជនា,
 រាគោ គេធាតិ ឯវំ អាទិកោ។ បុព្វ ជនោ ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនា, បុព្វសុ វា ជនា
 ជាតា វត្តាតិ ឯវំ រាគាទិអត្ថោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋត្ថោ។ បលិតុទ្ធាតិ សម្ពុទ្ធា,
 ឧបទ្កតា វា។ “បុព្វនំ គណនបថមតីតាន”ន្តិអាទិនា បុព្វ ជនា បុព្វដ្ឋនាតិ
 ទស្សេតិ។

យេហិ គុណាវិសេសេហិ និមិត្តភូតេហិ ភគវតី តថាគត-សន្នោ បរត្ថោ,
 តំទស្សនត្ថំ “អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ”តិអាទិមាហ។
 គុណានេមិត្តកានេវ ហិ ភគវតោ សព្វានិ នាមានិ។ យថាហ -

“អសន្ន្យយ្យានិ នាមានិ, សគុណាន មហេសិនោ;
 គុណេន នាមមុទ្ទេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ”តិ។ (ធម. ស. អដ្ឋ.
 ១៣១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៧៦);

តថា អាគតោតិ ឯត្ថ អាការនិយមនវសេន ឡិបម្ពសម្បជីវាទននត្ថោ តថា-
សន្នោ។ សាមញ្ញោជាតនាយ វិសេសាវជ្ជានតោ បដិបទាគមនត្ថោ អាគត-
សន្នោ, នព្វាណាគមនត្ថោ “តថលក្ខណំ អាគតោ”តិអាទីសុ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៧;
ម. និ. អដ្ឋ. ១.១២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.៧៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៧០; ឧទា. អដ្ឋ. ១៨; បដិ.
ម. អដ្ឋ. ១.១.៣៧; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.៣; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨; មហានិ. អដ្ឋ. ១៤) វិយ,
នាបិ កាយគមនាទិអត្ថោ “អាគតោ ខោ មហាសមណោ, មាគធានំ
តិវិព្ពជ”ន្តិអាទីសុ (មហាវ. ៦២) វិយ។ តត្ថ យទាការនិយមនវសេន
ឡិបម្ពសម្បជីវាទននត្ថោ តថា-សន្នោ, តំ ករុណាបទានត្ថោ មហាករុណាមុខេន
បុរិមពុទ្ធានំ អាគមនបដិបទំ ឧទាហរណាវសេន សាមញ្ញតោ ទស្សន្តោ
យំតំសន្នានំ ឯកន្តសម្ពន្ធការតោ “យថា សព្វលោក... បេ... អាគតា”តិ អាហ។
តំ បន បដិបទំ មហាបទានសុត្តាន្តិសុ (ធី. និ. ២.៤) សម្ពហុលនិទ្ទេសេន
សុចាកដានំ អាសន្នានព្វាវិបស្សីអាទីនំ ធន្នំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ វសេន និទស្សន្តោ
“យថាវិបស្សី ភគវា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យេន អភិទីហារេនាតិ
មនុស្សត្ថលិដ្ឋសម្បត្តិហេតុសត្តារទស្សនបព្ពដ្ឋាអភិញ្ញាទិគុណសម្បត្តិអធិ
ការធន្នានំ វសេន អដ្ឋដ្ឋសមន្នាគតេន កាយប្បណិធានមហាបណិធានេន។
សព្វេសញ្ញា ពុទ្ធានំ កាយប្បណិធានំ ឥមិនារ អភិទីហារេន សមិជ្ឈតីតិ។ ឯវំ
មហាភិទីហារវសេន “តថាគតោ”តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សត្វា ឥទានិ
ចារមីបូរណាវសេន ទស្សត្ថំ “យថាវិបស្សី ភគវា... បេ... កស្សចោ ភគវា
ទានចារមី បូរេត្វា”តិអាទិមាហ។

ឯត្ថ ច សុត្តន្តិកានំ មហាពោធិយានបដិបទាយ កោសល្លជននត្ថំ ចារមីសុ
អយំ វិត្តារកថា - កា បនេតា ចារមិយោ? កេនជ្ជេន ចារមិយោ? កតិវិទា
បេតា? កោ តាសំ កមោ? កានិលក្ខណាសបច្ចបដ្ឋានបទដ្ឋានានិ? កោ
បច្ចយោ? កោ សំកិលេសោ? កី វោទានំ? កោ បដិបក្ខោ? កា បដិបត្តិ? កោ

វិភាគោ? កោ សង្កហោ? កោ សម្មាទន្ធាយោ? កិត្តកេន កាលេន
សម្មាទនំ? កោ អានិសំសោ? កី ចេតាសំ ជលន្តិ?

តត្រិទំវិស្សជ្ជនំ - កា បនេតា ចារមិយោតិ។ តណ្ហាមាណាធិហិ អនុបហតា
ករុណាចាយកោសល្លបរិគ្គហិតា ធានាធម្មោ គុណា ចារមិយោ។

កេនជ្ជេន ចារមិយោតិ ធានសីលាធិគុណាវិសេសយោគេន សត្តត្ថមតាយ
បរមា មហាសត្តា ពោធិសត្តា, តេសំ ភាវោ, កម្មំ វា ចារមី, ធានាធិកិរិយា។ អថ
វា បរតីតិ បរមោ, ធានាធិគុណានំ បូរកោ ចាលកោ ច ពោធិសត្តោ។ បរមស្ស
អយំ, បរមស្ស វា ភាវោ, កម្មំ វា ចារមី, ធានាធិកិរិយា។ អថ វា បរំ សត្តំ អត្តនិ
មវតិ ពន្ធតិ គុណាវិសេសយោគេន, បរំ វា អធិកតរំ មជ្ឈតិ សុដ្ឋតិ
សំកិលេសមលតោ, បរំ វា សេដ្ឋំ និព្វានំវិសេសេន មយតិ គច្ឆតិ, បរំ វា លោកំ
បមាណាភូតេន ញាណាវិសេសេន ឥធលោកំវិយ មុនាតិ បរិច្ឆិន្ទតិ, បរំ វា
អតិវិយ សីលាធិគុណាគណំ អត្តនោ សន្តានេ មិនោតិ បក្ខិបតិ, បរំ វា
អត្តភូតតោ ធម្មកាយតោ អញ្ចំ, បដិបក្ខំ វា តទនត្ថករំ កិលេសចោរគណំ
មិនាតិ ហីសតីតិ បរមោ, មហាសត្តោ។ “បរមស្ស អយ”ន្តិអាធិ វុត្តនយេនេវ
យោជេតព្ពំ។ ចារេ វា និព្វានេ មជ្ឈតិ សុដ្ឋតិ សត្តេ ច សោដេតិ, តត្ថ វា សត្តេ
មវតិ ពន្ធតិ យោជេតិ, តំ វា មយតិ គច្ឆតិ គមេតិ ច, មុនាតិ វា តំ យាថាវតោ,
តត្ថ វា សត្តេ មិនោតិ បក្ខិបតិ, កិលេសាវី វា សត្តានំ តត្ថ មិនាតិ ហីសតីតិ
ចារមី, មហាបុរិសោ។ តស្ស ភាវោ, កម្មំ វា ចារមិតា, ធានាធិកិរិយា។ ឥមិនា
នយេន ចារមីនំ សទ្ធត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កតិវិធាតិ សង្ខេបតោ ធនវិធា, តា បន ចាឡិយំ សូបតោ អាគតាយេវ។
យថាហ -

“វិចិត្តនោ តទា ទក្ខី, បឋមំ ទានចារមិ”ន្តិអាទិ (ពុ. វិ. ១១៦)។

យថា បាបា -

“កតិ នុ ខោ ភន្តេ ពុទ្ធការកា ធម្មា? ទស ខោ សារិបុត្ត ពុទ្ធការកា
ធម្មា។ កតមេ ទស? ទានំ ខោ សារិបុត្ត ពុទ្ធការកោ ធម្មា, សីលំ នេក្ខម្ហំ
បញ្ញាវីរិយំ ខន្តិ សច្ចមធិដ្ឋានំ មេត្តា ឧបេក្ខា ពុទ្ធការកោ ធម្មា, ឥមេ ខោ
សារិបុត្ត ទស ពុទ្ធការកា ធម្មាតិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្ថាន សុគតោ
អថាបរំ ឯតទវោច សត្តា -

‘ទានំ សីលញ្ច នេក្ខម្ហំ, បញ្ញាវីរិយេន បញ្ចមំ;
ខន្តិ សច្ចំ អធិដ្ឋានំ, មេត្តា ឧបេក្ខាតិ តេ ទសា’តិ”។

កេចិ បន “ធម្មិជា”តិ វទន្តិ, តំ ឯតាសំ សង្កហាវសេន វុត្តំ។ សោ បន
សង្កហោ បរតោ អារិភវិស្សតិ។

កោ តាសំ កមោតិ ឯតុ កមោ នាម ទេសនាគ្គមោ, សោ ច
បឋមសមាទានហេតុកោ, សមាទានំ បរិចយហេតុកំ, ឥតិ យថា អាទិម្ហំ
បរិចិត្តា សមាទិដ្ឋា ច, តថា ទេសិតា។ តត្ថ ច ទានំ សីលស្ស ពហូបការំ
សុករញ្ញាតិ តំ អាទិម្ហំ វុត្តំ។ ទានំ សីលបរិគ្គហិតំ មហាប្បលំ ហោតិ
មហានិសំសន្តិ ទានានន្តរំ សីលំ វុត្តំ។ សីលំ នេក្ខម្ហបរិគ្គហិតំ, នេក្ខម្ហ
បញ្ញាបរិគ្គហិតំ, បញ្ញាវីរិយបរិគ្គហិតា, វីរិយំ ខន្តិបរិគ្គហិតំ, ខន្តិ
សច្ចបរិគ្គហិតា, សច្ចំ អធិដ្ឋានបរិគ្គហិតំ, អធិដ្ឋានំ មេត្តាបរិគ្គហិតំ, មេត្តា
ឧបេក្ខាបរិគ្គហិតា មហាប្បលា ហោតិ មហានិសំសាតិ មេត្តានន្តរំ ឧបេក្ខា
វុត្តា។ ឧបេក្ខា បន ករុណាបរិគ្គហិតា, ករុណា ច ឧបេក្ខាបរិគ្គហិតាតិ
វេទិតញ្ញា។ កថំ បន មហាការុណិកា ពោធិសត្តា សត្តេសុ ឧបេក្ខកា

ហោង្គតិ? ឧបេក្ខតព្ពយុត្តេសុ កញ្ចិ កាលំ ឧបេក្ខកា ហោង្គតិ, ន បន សព្ពត្ត,
សព្ពនា ចាតិ កេចិ។ អបរេ បន ន សត្តេសុ ឧបេក្ខកា, សត្តកតេសុ បន
វិប្បការេសុ ឧបេក្ខកា ហោង្គតិ។

អបរោ នយោ - បច្ឆវជនេសុបិ បវត្តិយា សព្ពសត្តសាធារណត្ថា,
អប្បជលត្ថា, សុករត្ថា ច អាទិម្ហំ ទានំ វុត្តំ។
សីលេនទាយ កបដិក្កាហកសុទ្ធិតោ, បរាទុគ្គហំ វត្ថា បរិប្បាទិវត្តិវចនតោ,
កិរិយធម្មំ វត្ថា អកិរិយធម្មវចនតោ, ភោគសម្បត្តិហេតុំ វត្ថា
ភវសម្បត្តិហេតុវចនតោ ច ទានស្ស អនន្តំ សីលំ វុត្តំ។ នេក្ខម្ពេន
សីលសម្បត្តិសិទ្ធិតោ, កាយវិចិត្តចរិតំ វត្ថា មនោសុចរិតវចនតោ,
វិសុទ្ធសីលស្ស សុខេនេវ ឈានសមិជ្ឈនតោ, កម្មាបរាធម្មហានេន
បយោគសុទ្ធិវត្ថា កិលេសាបរាធម្មហានេន អាសយសុទ្ធិវចនតោ,
វីតិក្កមប្បហានេន ចិត្តស្ស បរិយុដ្ឋានប្បហានវចនតោ ច សីលស្ស អនន្តំ
នេក្ខម្ពំ វុត្តំ។ បញ្ញាយ នេក្ខម្ពស្ស សិទ្ធិបរិសុទ្ធិតោ, ឈានភាវេ
បញ្ញាភាវវចនតោ។ សមាធិបទដ្ឋានា ហិ បញ្ញា, បញ្ញាបច្ចុបដ្ឋានោ ច សមាធិ។
សមថនិមិត្តំ វត្ថា ឧបេក្ខានិមិត្តវចនតោ, បរហិតជ្ឈានេន
បរហិតករណ្ឌចាយកោសល្យវចនតោ ច នេក្ខម្ពស្ស អនន្តំ បញ្ញា វុត្តា។
វីរិយារម្មេន បញ្ញាកិច្ចសិទ្ធិតោ, សត្តសុញ្ញតាធម្មនិជ្ឈានក្ខន្ធិវត្ថា
សត្តហិតាយ អារម្ភស្ស អច្ចរិយតាវចនតោ, ឧបេក្ខានិមិត្តំ វត្ថា
បក្កហានិមិត្តវចនតោ, និសម្មការិតំ វត្ថា ឧដ្ឋានវចនតោ ច។ និសម្មការិនោ ហិ
ឧដ្ឋានំ ជលវិសេសមាវហតីតិ បញ្ញាយ អនន្តំ វីរិយំ វុត្តំ។

វីរិយេន តិចិត្តាសិទ្ធិតោ។ វីរិយវា ហិ អារទ្ធវីរិយត្ថា សត្តសម្ពារេហិ ឧបនីតំ
ទុក្ខំ អភិកុយ្យ វិហរតិ វីរិយស្ស តិចិត្តាលម្ព័រភាវតោ។ វីរិយវតោ ហិ

តិគិត្តា សោភតិ។ បគ្គហនិមិត្តំ វត្ថា សមថនិមិត្តវចនតោ, អន្តរម្តេន
ឧទ្ធច្ចនោសប្បហានវចនតោ។ ធម្មនិដ្ឋានក្ខន្ធិយា ហិ ឧទ្ធច្ចនោសោ បហ័យតិ។
វិរិយវតោ សាតច្ចករណវចនតោ។ ខន្តិពហុលោ ហិ អនុទ្ធតោ សាតច្ចករិ
ហោតិ។ អប្បមាទវតោ បរហិតកិរិយាម្តេ បច្ចុបការតណ្ហាការវចនតោ។
យាថាវតោ ធម្មនិដ្ឋានេ ហិ សតិ តណ្ហា ន ហោតិ។ បរហិតាម្តេ បរមេបិ
បរកតទុក្ខសហានការវចនតោ ច វិរិយស្ស អនន្តំ ខន្តិ វុត្តា។ សច្ចេន ខន្តិយា
ចិរាធិដ្ឋានតោ, អបការិនោ អបការខន្តិ វត្ថា តទុបការករណេ
អវិសំវាទវចនតោ, ខន្តិយា អបវាទវាចារិកម្សនេន ភូតវាទិតាយ
អវិជហានវចនតោ, សត្តសុញ្ញតាធម្មនិដ្ឋានក្ខន្ធិ វត្ថា
តទុបព្រហិតញ្ញាណសច្ចវចនតោ ច ខន្តិយា អនន្តំ សច្ចំ វុត្តំ។ អធិដ្ឋានេន
សច្ចសិទ្ធិតោ។ អចលាធិដ្ឋានស្ស ហិ វិរតិ សិដ្ឋតិ។ អវិសំវាទិតំ វត្ថា តត្ថ
អចលការវចនតោ។ សច្ចសន្នោ ហិ ធានាធិសុ បដិញ្ញានុវបំ និច្ចលោវ បវត្តតិ។
ញ្ញាណសច្ចំ វត្ថា សម្ភារេសុ បវត្តិនិដ្ឋាបនវចនតោ។ យថាភូតញ្ញាណាវា ហិ
ពោធិសម្ភារេសុ អធិតិដ្ឋតិ, តេ ច និដ្ឋាបេតិ បដិបក្ខេហិ អកម្សិយការតោតិ
សច្ចស្ស អនន្តំ អធិដ្ឋានំ វុត្តំ។ មេត្តាយ
បរហិតករណសមាធានាធិដ្ឋានសិទ្ធិតោ, អធិដ្ឋានំ វត្ថា
ហិតុបសំហារវចនតោ។ ពោធិសម្ភារេ ហិ អធិតិដ្ឋមាណោ មេត្តាវិហារី ហោតិ។
អចលាធិដ្ឋានស្ស សមាធានាវិកោបនតោ, សមាធានសម្ភវតោ ច អធិដ្ឋានស្ស
អនន្តំ មេត្តា វុត្តា។ ឧបេក្ខាយ មេត្តាវិសុទ្ធិតោ, សត្តសុ ហិតុបសំហារំ វត្ថា
តទុបរាជេសុ ឧទាសីនតាវចនតោ, មេត្តាការំ វត្ថា តន្តិស្សន្ទការនាវចនតោ,
“ហិតកាមសត្តេបិ ឧបេក្ខកោ”តិ អច្ឆរិយគុណការវចនតោ ច មេត្តាយ
អនន្តំ ឧបេក្ខា វុត្តាតិ ឯវមេតាសំ កមោ វេទិតញោ។

កានិលក្ខណៈសប្បុរសប្បដិដ្ឋាននីតិ? ឯត្ថ អវិសេសេន តាវ សព្វាបិ
ចារមិយោ បរាទុគ្គហលក្ខណៈ, បរេសំ ឧបការករណៈសា, អវិកម្យនរសា វា,
ហិរេសិកាបច្ចុបដ្ឋានា, ពុទ្ធត្ថបច្ចុបដ្ឋានា វា, មហាករុណាបទដ្ឋានា,
ករុណាចាយកោសល្យបទដ្ឋានា វា។

វិសេសេន បន យស្មា ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតា
អត្ថបករណៈបរិច្ចាគចេតនា ទានចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ
កាយវិចិត្តចរិតំ អត្តតោ អកត្តញ្ញវិរតិ, កត្តញ្ញករណៈចេតនាធម្មោ ច
សីលចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ អាទិនវទស្សនបុព្វង្គមោ
កាមភវេហិ និក្ខមនចិត្តប្បុរោ នេក្ខម្មចារមិតា។
ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ ធម្មានំ សាមញ្ញវិសេសលក្ខណៈពោធិោ
បញ្ញាចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ កាយចិត្តហិ
បរហិតារម្មោ វិរយចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ
សត្តសង្ខារបរាធសហនំ អនោសប្បដានោ តទាការប្បវត្តោ ចិត្តប្បុរោ
ខន្តិចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ វិរតិចេតនាទិភេទំ អវិសំវាទនំ
សច្ចចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ អចលសមាទានាធិដ្ឋានំ
តទាការប្បវត្តោ ចិត្តប្បុរោ អធិដ្ឋានចារមិតា។
ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ លោកស្ស ហិតុបសំហារោ អត្តតោ
អព្យាចាទោ មេត្តាចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតា
អនុនយបដិយវិទ្ធីសិនី ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ សត្តសង្ខារេសុ សមប្បវត្តិ
ឧបេក្ខាចារមិតា។

តស្មា បរិច្ចាគលក្ខណំ ទានំ, ធម្មេយ្យធម្មេ លោភវិទ្ធីសនរសំ,
អនាសត្តិបច្ចុបដ្ឋានំ, ភវិកវសម្បត្តិបច្ចុបដ្ឋានំ វា, បរិច្ចជិតញ្ញវត្ថុបទដ្ឋានំ។

សីលនលក្ខណ៍ សីលំ, សមាធានលក្ខណ៍, បតិជ្ជានលក្ខណ៍ព្យាភិ វុត្តំ
ហោតិ។ ឧស្ស័យប្បវិទូសនរសំ, អនវជ្ជរសំ វា, សោចយ្យបច្ចបដ្ឋានំ,
ហិរោត្ថប្បបទដ្ឋានំ។ កាមតោភវតោ ច និក្ខមនលក្ខណ៍ នេក្ខម្ពំ,
តទាទីនវិការវនរសំ, តតោ ឯវិមុខការបច្ចបដ្ឋានំ, សំវេគបទដ្ឋានំ។
យថាសភាវបដិវេធនលក្ខណា បញ្ញា, អក្ខលិតបដិវេធនលក្ខណា វា
កុសលិស្សាសឱត្តឧសុបដិវេធនាវិយ, វិសយោភាសនរសា បទីចោវិយ,
អសម្មាហបច្ចបដ្ឋានា អវញ្ញកតសុទេសកោវិយ, សមាធិបទដ្ឋានា,
ចតុសច្ចបទដ្ឋានា វា។ ឧស្សាហលក្ខណ៍ វិរិយំ, ឧបត្ថម្ភនរសំ,
អសំសីទនបច្ចបដ្ឋានំ, វិរិយាម្ពវត្ថុ (អ. និ. ៨.៨០) បទដ្ឋានំ, សំវេគបទដ្ឋានំ វា។
ខមនលក្ខណា ខន្តិ, ឥដ្ឋានិដ្ឋសហនរសា, អធិវាសនបច្ចបដ្ឋានា,
អវិរោធថបច្ចបដ្ឋានា វា, យថាភូតទស្សនបទដ្ឋានា។ អវិសំវាទនលក្ខណ៍ សច្ចំ,
យាថាវិការវនរសំ [យថាសភាវិការវនរសំ (ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថាយ)],
សាធុតាបច្ចបដ្ឋានំ, សោរច្ចបទដ្ឋានំ។ ពោធិសម្ពាវេសុ អធិជ្ជានលក្ខណ៍
អធិជ្ជានំ, តេសំ បដិបក្ខាភិកវនរសំ, តត្ថ អចលតាបច្ចបដ្ឋានំ,
ពោធិសម្ពារបទដ្ឋានំ។ ហិតាការប្បវត្តិលក្ខណា មេត្តា, ហិតុបសំហាររសា,
អាហាតវិនយនរសា វា, សោម្ពការបច្ចបដ្ឋានា, សត្តានំ
មនាបការវទស្សនបទដ្ឋានា។ មជ្ឈត្តាការប្បវត្តិលក្ខណា ឧបេក្ខា,
សមការវទស្សនរសា, បដិយានុនយ្យុបសមបច្ចបដ្ឋានា,
កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណាបទដ្ឋានា។ ឯត្ថ ច
ករុណ្ហាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតតា ទាណទីនំ បរិច្ចាគាទិលក្ខណាស្ស
វិសេសនភាវេន វត្ថុញ្ញា, យតោ តានិ ចារមីសង្ខំលភន្តិតិ។

កោ បច្ចយោតិ អភិនិហារោ បច្ចយោ។ យោ ហិ អយំ “មនុស្សត្ថំ
លិដ្ឋសម្បត្តិ” តិអាទិ (ពុ. វិ. ២.៥៩) អដ្ឋធម្មសមោធានសម្មាទិតោ “តិណ្ណោ

តារេយ្យំ, មុត្តោ មោចេយ្យំ, ពុទ្ធា ពោជេយ្យំ, សុទ្ធា សោជេយ្យំ, ទន្លោ ទមេយ្យំ,
សន្លោ សមេយ្យំ, អស្សត្តោ អស្សសេយ្យំ, បរិនិព្វានតោ បរិនិព្វានេយ្យំ"ន្តិអាទិនា
(ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថាយ) បរត្ថោ អភិនិហារោ, សោ អវិសេសេន
សព្វចារមីនំ បច្ឆយោ។ តប្បវត្តិយា ហិ ឧទ្ធុ ចារមីនំ
បរិចយុបដ្ឋានសមាទានាធិដ្ឋាននិប្បត្តិយោ មហាបុរិសានំ សម្ពវន្តិ។

យថា ច អភិនិហារោ, ឯវំ មហាករុណា, ឧបាយកោសល្យោ។ តត្ថ
ឧបាយកោសល្យំ នាម ទានាធិនំ ពោធិសម្ពារភាវស្ស និមិត្តភូតា បញ្ញា, យាហិ
ករុណាបាយកោសល្យតាហិ មហាបុរិសានំ អត្តសុខនិរេបក្ខតា, និរន្តរំ
បរហិតករណបសុតតា, សុទុក្ខរេហិមិ មហាពោធិសត្តចរិតេហិ
វិសាទាការោ, បសាទសម្ពុទ្ធិទស្សនសវនានុស្សវណាវត្តាសុបិ សត្តានំ
ហិតសុខបដិលាភហេតុភារោ ច សម្មជ្ជតិ។ តថា ហិ បញ្ញាយ ពុទ្ធកាវសិទ្ធិ,
ករុណាយ ពុទ្ធកម្មសិទ្ធិ។ បញ្ញាយ សយំ តរតិ, ករុណាយ បរេ តារេតិ។
បញ្ញាយ បរទុក្ខំ បរិជាតាតិ, ករុណាយ បរទុក្ខបដិការំ អារភតិ។ បញ្ញាយ ច
ទុក្ខេ និព្វិន្ទតិ, ករុណាយ ទុក្ខំ សម្មជិដ្ឋតិ។ តថា បញ្ញាយ បរិនិព្វានភិមុខោ
ហោតិ, ករុណាយ តំ ន ចាបុណាតិ។ តថា ករុណាយ សំសារភិមុខោ
ហោតិ, បញ្ញាយ តត្រ នាភិរមតិ។ បញ្ញាយ ច សព្វត្ថវិវដ្ឋតិ, ករុណានុគតត្តា
ន ច ន សព្វេសំ អនុគ្គហាយ បរត្ថោ, ករុណាយ សព្វេបិ អនុកម្មតិ,
បញ្ញានុគតត្តា ន ច ន សព្វត្ថវិវត្តចិត្តោ។ បញ្ញាយ ច អហំការមមំការភារោ,
ករុណាយ អាលសិយទីនតាភារោ។ តថា បញ្ញាករុណាហិ យថា ក្លមំ
អត្ថបរនាថតា, ធីរីរភារោ, អនត្តន្តបអបរន្តបតា, អត្ថហិតបរហិតនិប្បត្តិ,
និព្វយាភីសនកភារោ, ធម្មាធិបតិលោកាធិបតិតា, កតញ្ញបុព្វការីភារោ,
មោហតណ្ហាវិគមោ, វិជ្ជាចរណសិទ្ធិ, ពលវេសារជ្ជនិប្បត្តិតិ សព្វស្សបិ

ចារមិត្តាជលស្សៈវិសេសេន ឧបាយការតោ បញ្ញាករុណា ចារមីនំ បច្ចយោ។
ឥន្ទញ្ច ធូយំ ចារមីនំវិយ បណ្ឌិធានស្សបិ បច្ចយោ។

តថា ឧស្សហឧម្ពុត្តអវត្តានហិតចរិយា ច ចារមីនំ បច្ចយោតិ វេទិតញ្ចា, យា
ពុទ្ធកាវស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានតាយ “ពុទ្ធកូមិយោ”តិ បវុច្ឆន្តិ។ យថាហ -

“កតិ បន ភន្តេ ពុទ្ធកូមិយោ? ចតស្សោ ខោ សារិបុត្ត ពុទ្ធកូមិយោ។
កតមា ចតស្សោ? ឧស្សហោ ច ហោតិ វីរិយំ, ឧមង្គោ ច ហោតិ
បញ្ញាកាវនា, អវត្តានញ្ច ហោតិ អធិដ្ឋានំ, មេត្តាកាវនា ច ហោតិ
ហិតចរិយា។ ឥមា ខោ សារិបុត្ត ចតស្សោ ពុទ្ធកូមិយោ”តិ (សុ. និ. អដ្ឋ.
១.១គ្គវិសាលាសុត្តវណ្ណនាយម្យ)។

តថា នេក្ខម្មបរិវេកអលោកាទោសាមោហនិស្សរណាប្បភេទា ធន
អដ្ឋាសយា។ វុត្តញ្ញេតំ -

“នេក្ខម្មដ្ឋាសយា ច ពោធិសត្តា កាមេ ទោសនស្សវិនោ,
បរិវេក...បេ.... សង្កណិកាយ, អលោក...បេ.... លោភេ, អទោស...បេ....
ទោសេ, អមោហ...បេ.... មោហោ, និស្សរណដ្ឋាសយា ច ពោធិសត្តា
សត្តភវេសុ ទោសនស្សវិនោ”តិ (វិសុទ្ធិ. អដ្ឋ. ១.៤៩ វាក្យខន្ធចិ)។

តស្មា ឯតេ ពោធិសត្តានំ ធន អដ្ឋាសយា ធានាទីនំ បច្ចយាតិ វេទិតញ្ចា។ ន
ហិ លោកាទីសុ អាទីនវនស្សនេន, អលោកាទីអធិកកាវេន ច វិនា
ធានាទីចារមិយោ សម្ពុត្តិ។ អលោកាទីនញ្ច អធិកកាវេន
បរិច្ចាគាទីនិទ្ទចិត្តតា អលោកដ្ឋាសយាទីតាតិ។ យថា ចេតេ, ឯវំ
ធានដ្ឋាសយតាធម្មោបិ។ យថាហ -

“កតិ បន ភន្តេ ពោធាយ ចរន្តានំ ពោធិសត្តានំ អដ្ឋាសយា? ធន
ខោ សារិបុត្ត ពោធាយ ចរន្តានំ ពោធិសត្តានំ អដ្ឋាសយា។ កតមេ ធន?
ធានដ្ឋាសយា សារិបុត្ត ពោធិសត្តា មច្ឆេវ ឆោសទស្សវិនោ,
សីល...បេ.... ឧបេក្ខដ្ឋាសយា សារិបុត្ត ពោធិសត្តា សុខទុក្ខេក្ខេសុ
ឆោសទស្សវិនោ”តិ។

ឯតេសុ ហិ

មច្ឆេវអសំវរកាមវិចិត្តិក្ខា កោសជ្ជអក្ខន្តិវិសំវាធអនិជ្ជានព្យាបាទ-
សុខទុក្ខេក្ខេសុ អាធិនវទស្សនបុព្វត្ថមា ធានាធិនិទ្ទចិត្តតាសដ្ឋាតា
ធានដ្ឋាសយតាធមោ ធានាធិចារមីនំ និព្វត្តិយា ការណានិ។ តថា
អបរិច្ឆាគបរិច្ឆាគាធិសុ យថាក្កមំ អាធិនវាធិសំសបច្ឆវេក្ខណា
ធានាធិចារមីនំ បច្ឆយោ។

តត្ថាយំ បច្ឆវេក្ខណាវិធិ -

ខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណកោមហិសធាសិធាសបុត្តនាវាធិបរិគ្គហព្យាសត្តចិត្តានំ
សត្តានំ ខេត្តាធិនំ វត្ថុកាមភាវេន ពហុបត្តនីយភាវតោ,
រាជោរាធិសាធារណភាវតោ, វិវាធាធិជ្ជានតោ, សបត្តករណតោ,
និស្សរតោ, បដិលាភបរិចាលនេសុ បរិហោវេនហេតុតោ, វិនាសនិមិត្តញ្ច
សោកាធិអនេកវិហិតព្យសនាវហតោ, តធាសត្តិនិធានញ្ច
មច្ឆេវមលបរិយុដ្ឋិតចិត្តានំ អចាយ្ហបបត្តិសម្ភវតោតិ ឯវិវិធិវិបុលានត្តាវហា
ឯតេ អត្តា នាម, តេសំ បរិច្ឆាគោយេវេកោ សោត្តិភាវោតិ បរិច្ឆាគេ
អប្បមាធា ករណីយោ។

អបិច “យាចកោ យាចមាធា អត្តនោ គុយ្ហស្ស អាចិត្តនតោ មយ្ហំ
វិស្សាសិកោ”តិ ច “បហាយ គមនីយំ អត្តនោ សន្តកំ គហេត្វា បរលោកំ

យាហ៍តិ មឃ្លំ ឧបទេសកោ”តិ ច “អាទិត្តេ វិយ អការេ មរណគ្គិនា អាទិត្តេ
លោកេ តតោ មឃ្លំ សន្តកស្ស អបវាហកសហាយោ”តិ ច “អបវាហិតស្ស
ចស្ស និជ្ឈាយនិក្ខេបជ្ជានភូតោ”តិ ច “ទានសម្មាតេ កល្យាណកម្មស្មី
សហាយភាវតោ, សព្ពសម្មត្ថិនំ អគ្គភូតាយ បរមទុល្លភាយ ពុទ្ធក្ខមិយា
សម្មត្តិហេតុភាវតោ ច បរមោ កល្យាណមិត្តោ”តិ ច បច្ចវេក្ខិតព្គំ។

តថា “ឧឡារេ កម្មនិ អនេនាហំ សម្ភារីតោ, តស្មា សា សម្ភារីនា អវិតថា
កាតព្វា”តិ ច “ឯកន្តភេទិតាយ ជីវិតស្ស អយាចិតេនបិ មយា ទាតព្វំ, បកេវ
យាចិតេនា”តិ ច “ឧឡារជ្ឈាសយេហិ គវេសិត្វាបិ ទាតព្វោ, សយមេវាគតោ
មម បុញ្ញេនា”តិ ច “យាចកស្ស ទានាបទេសេន មឃ្លំមេវាយមនុគ្គហោ”តិ ច
“អហំ វិយ អយំ សព្វេហិ លោកោ មយា អនុគ្គហេតព្វោ”តិ ច “អសតិ
យាចកេ កងំ មឃ្លំ ទានទារមី បូរេយ្យ”តិ ច “យាចកានមេវត្ថាយ មយា
សព្វោ បរិគ្គហេតព្វោ”តិ ច “អយាចិត្វា មម សន្តកំ យាចកា សយមេវ កទា
គណ្ហោយ្យ”តិ ច “កងមហំ យាចកានំ បិយោ ចស្សំ មនាថោ”តិ ច “កងំ វា តេ
មឃ្លំ បិយា ចស្សំ មនាថោ”តិ ច “កងំ វាហំ ទទមាទោ, ទត្វាបិ ច អត្តមនោ
អស្សំ បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ”តិ ច “កងំ វា មេ យាចកា គវេយ្យំ,
ឧឡារេ ច ទានជ្ឈាសយោ”តិ ច “កងំ វាហមយាចិតោយេវ យាចកានំ
ហទយមញ្ញាយ ទទេយ្យ”តិ ច “សតិ ធនេ យាចកេ ច អបរិច្ឆាតោ មហាតី មឃ្លំ
វញ្ញេនា”តិ ច “កងំ វាហំ អត្តនោ អផ្កានិ ជីវិតំ វាបិ យាចកានំ បរិច្ចដេយ្យ”តិ ច
បច្ចវេក្ខិតព្គំ។

អបិ ច “អត្តោ នាមាយំ និវេក្ខំ ទាយកំ អនុគត្តិ យថា តំ និវេក្ខំ
ខេបកំ កិដកោ”តិ អត្តេ និវេក្ខតាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្គំ។ យាចមាទោ បន
យទិ បិយបុគ្គលោ ហោតិ, “បិយោ មំ យាចតី”តិ សោមនស្សំ ឧប្បាទេតព្គំ។ អថ

ឧទាស័នបុគ្គលោហោតិ, “អយំ មំ យាចមាណោ អទ្ធា ឥមិនា បរិច្ឆាគេន មិត្តោ
ហោតិ” តិ សោមនស្សំ ឧប្បាទេតព្ពំ។ ទទន្តោបិ ហិ យាចកានំ បិយោ ហោតិ តិ។
អថ បន វេរីបុគ្គលោ យាចតិ, “បច្ចត្តិកោ មំ យាចតិ, អយំ មំ យាចមាណោ អទ្ធា
ឥមិនា បរិច្ឆាគេន វេរីបិ បិយោ មិត្តោ ហោតិ” តិ វិសេសតោ សោមនស្សំ
ឧប្បាទេតព្ពំ។ ឯវំ បិយបុគ្គលេ វិយ មជ្ឈត្តវេរីបុគ្គលេសុបិ មេត្តាបុព្ពង្គមំ ករុណំ
ឧបជ្ឈបេត្វាវ ធាតព្ពំ។

សចេ បនស្ស ចិរកាលបរិការីតត្តា លោភស្ស ធម្មយុទ្ធម្មវិសយា
លោភធម្មា ឧប្បជ្ឈេយ្យំ, តេន ពោធិសត្តបដិញ្ញេន ឥតិ បដិសញ្ញាភិក្ខុតព្ពំ “ននុ
តយា សប្បវិស សម្ពោធាយ អភិនិហារំ ករោន្តេន សព្ពសត្តានំ ឧបការត្ថាយ
អយំ កាយោ និស្សន្នោ, តប្បវិច្ឆាកមយព្វា បុព្វំ, តត្ថ នាម តេ ពាហិវេបិ
វត្ថុស្មី អតិសង្កប្បវត្តិ ហត្ថិសិនានសទិសី ហោតិ, តស្មា តយា ន កត្តចិ សន្នោ
ឧប្បាទេតព្ពំ។ សេយ្យថាបិ នាម មហាតោ ភេសន្តរុក្ខស្ស តិជ្ជតោ មូលំ
មូលត្ថិកា ហារន្តិ, បបដិកំ, តថំ, ទន្ធិ, វិជបំ, សារំ, សាខំ, បលាសំ, បុប្ផំ, ផលំ
ផលត្ថិកា ហារន្តិ, ន តស្ស រុក្ខស្ស ‘មយ្ហំ សន្តកំ ឯតេ ហារន្តិ’ តិ
វិតក្កសមុទាចារោ ហោតិ, ឯវមេវ សព្ពលោកហិតាយ ឧស្សក្កមាបជ្ឈន្តេន
មយា មហាទុក្ខេ អកតញ្ញាកេ និច្ឆាសុចិម្ពិ កាយេ បវេសំ ឧបការាយ
វិនិយុដ្ឋមាណេ អណុមត្តោបិ មិច្ឆាវិតក្កោ ន ឧប្បាទេតព្ពំ, កោ វា ឯត្ថ វិសេសោ
អជ្ឈត្ថិកពាហិវេសុ មហាភូតេសុ ឯកន្តភេទនិវិកិរណាវិទ្ធិសនធម្មេសុ, កេវលំ
បន សម្មាហារិជម្ពិតមេតំ, យទិទំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មី, ឯសោ មេ អត្តា’ តិ
អភិនិវេសោ។ តស្មា ពាហិវេសុ វិយ អជ្ឈត្ថិកេសុបិ ករចរណានយនាទីសុ,
មំសាទីសុ ច អនបេក្ខេន ហុត្វា ‘តំតទត្ថិកា ហារន្តិ’ តិ និស្សជ្ជចិត្តេន
ភវិតព្ពំ” តិ។ ឯវំ បដិសញ្ញាភិក្ខុតោ ចស្ស ពោធាយ បហិតត្ថស្ស កាយជីវិតេសុ
និវេក្ខស្ស អប្បកសិវេនេវ កាយវចីមនោកម្មានិ សុវិសុទ្ធានិ ហោន្តិ។ សោ

វិសុទ្ធកាយវីរីមនោកម្មន្តោវិសុទ្ធាជីវោ ញាយបដិបត្តិយំ បីតោ,
អាហាចាយុចាយកោសល្លសមន្នាគមេនភិយ្យោសោ មត្តាយ
ធម្មេយ្យធម្មបរិច្ចាគេន, អភយនានសទ្ធម្មនាធម៌ា ច សព្វសត្ត អនុគ្គណ្ឌិតុ
សមត្តោ ហោតីតិ។ អយំ តាវ ធានចារមិយំ បច្ចវេក្ខណានយោ។

សីលចារមិយំ បន ឯវំ បច្ចវេក្ខិតតំ - ឥន្ទ្រិយំ សីលំ នាម គន្លោធកាធិបិ
វិសោធនុំ អសក្កុណោយ្យស្ស នោសមលស្ស វិក្ខាលនដលំ, ហរិចន្ទនាធិបិ
វិនេតុំ អសក្កុណោយ្យរាគាធិបរិឡាហវិនយនំ, ហារមកុដកុណ្ឌលាធិបិ
បច្ចវជនាលង្គារេហិ អសាធារណោ សាធ្ងនំ អលង្ការិសេសោ,
សព្វទិសាវាយនតោ អភិក្ខិមោ, សព្វកាលានុរូចោ ច សុរភិគន្ធា,
ខត្តិយមហាសាលាធិបិ នេវតាហិ ច វន្តនីយាធិការាវហនតោ បរមោ
វសីករណាមន្តោ, ចាតុមហារាជិកាធិ នេវលោកាវេហនសោចានបន្តិ,
ឈានភិញ្ញានំ អធិគម្មចាយោ, និព្វានមហានគរស្ស សម្មាបកមគ្គោ,
សាវកពោធិបច្ចេកពោធិសម្មាសម្ពោជនំ បតិជ្ជានភូមិ, យំ យំ វា បនិច្ឆិតំ
បត្តិតំ, តស្ស តស្ស សមិជ្ឈន្ទចាយការតោ ចិន្តាមណិកប្បរុក្ខាធិកេ ច
អតិសេតិ។ វុត្តញ្ញេតំ ភគវតា “ឥជ្ឈតិ ភិក្ខុវេ សីលវតោ ចេតោបណិធិ
វិសុទ្ធត្តា” តិ (អ. និ. ៨.៣៥)។ អបរម្យ វុត្តំ “អាកម្ពេយ្យ ចេ ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ
សព្វាហ្មចារីនំ បិយោ ច អស្សំ មនាចោ ច គរុ ច ការិនីយោ ចាតិ,
សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី” តិអាធិ (ម. និ. ១.៦១), តថា “អវិប្បជិសារត្តានិ ខោ
អានន្ទ កុសលានិ សីលានិ” តិ (អ. និ. ១០.១; ១១.១), “បញ្ចិមេ គហបតយោ
អានិសំសា សីលវតោ សីលសម្មទាយា” តិ (ធិ. និ. ២.១៥០; ឧទា. ៧៦; មហាវ.
១៨៥) សុត្តាន្តោ វសេន សីលស្ស គុណា បច្ចវេក្ខិតតំ, តថា
អគ្គិក្ខន្ធបមសុត្តាធិនំ (អ. និ. ៧.៧២) វសេន សីលវិវហោ អាធិនវា។

បីតិសោមនស្សនិមិត្តតោ, អត្តានុវាទបរាណុវាទទណ្ឌាទុគ្គតិកយាការតោ,
វិញ្ញាហិ ចាសំសភារតោ, អវិប្បជិសារហេតុតោ, សោត្តិជ្ជានតោ,
អភិជនសាបតេយ្យាធិបតេយ្យយុវបជ្ជានពន្ធមិត្តសម្បត្តិនំ អតិសយនតោ ច
សីលំ បច្ឆវេក្ខិតព្ពំ។ សីលវតោ ហិ អត្តនោ សីលសម្បទាហេតុ មហន្តំ
បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ “កតំ វត មយា កុសលំ, កតំ កល្យាណំ, កតំ
ភិរុត្តាណា”ន្តិ។ តថា សីលវតោ អត្តា ន ឧបវេទតិ, ន បវេ វិញ្ញា,
ទណ្ឌាទុគ្គតិកយានំ សម្ពោយេវ នត្ថិ, “សីលវា បុរិសបុគ្គលោ
កល្យាណធម្មោ”តិ វិញ្ញនំ ចាសំសោ ហោតិ។ តថា សីលវតោ យាយំ “កតំ វត
មយា ចាបំ, កតំ លុទ្ធី, កតំ កិត្តិស”ន្តិ ទុស្សីលស្ស វិប្បជិសារោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ
ន ហោតិ។ សីលញ្ច នាមេតំ អប្បមាទាធិជ្ជានតោ,
ភោគព្យសនាធិបរិហារមុខេន មហាតោ អត្តស្ស សាធនតោ, មជ្ឈិលភារតោ ច
បរមំ សោត្តិជ្ជានំ, និហ្មនជន្ទ្រាបិ សីលវា ខត្តិយមហាសាលាធិនំ បូជនីយោ
ហោតីតិ កុលសម្បត្តិ អតិសេតិ សីលសម្បទា, “តំ កី មញ្ញាសិ មហារាជ, ឥធន
តេ អស្ស បុរិសោ ទាសោ កម្មករោ”តិ អាធិ (ធី. និ. ១.១៨៣) វេចនព្វោត្ត សាធកំ។
ចោរាធិហិ អសាធារណតោ, បរលោកានុគមនតោ, មហាប្បលភារតោ,
សមថាធិគុណាធិជ្ជានតោ ច ពាហិរធនំ អតិសេតិ សីលំ, បរមស្ស
ចិត្តិស្សរិយស្ស អធិជ្ជានភារតោ ខត្តិយាធិនំ ឥស្សរិយំ អតិសេតិ សីលំ។
សីលនិមិត្តញ្ច តំ តំសត្តនិកាយេសុ សត្តានំ ឥស្សរិយំ
វស្សសតទីយប្បមាណតោ ជីវិតតោ ឯកាហម្មិ សីលវតោ ជីវិតស្ស
វិសិដ្ឋភារចនតោ, សតិ ច ជីវិតេ សិក្ខានិក្ខេបស្ស មរណភារចនតោ សីលំ
ជីវិតតោ វិសិដ្ឋតរំ។ វេរីនម្បិ មនុញ្ញភារវាហនតោ, ជរាវេទនិបត្តិហិ
អនភិកវនីយតោ ច រូបសម្បត្តិ អតិសេតិ សីលំ។
ចាសាទហម្មិយាធិជ្ជានវិសេសេ, រាជយុវរាជសេនាបតិអាធិជ្ជានវិសេសេ ច

អតិសេតិ សីលំ សុខវិសេសាធិដ្ឋានការតោ។ សភាវសិនិទ្ធិ សន្តិការចរេបិ
ពន្ធដនេ មិត្តជនេ ច អតិសេតិ ឯកន្តហិតសម្បទនតោ,
បរលោកានុគមនតោ ច។ “ន តំ មាតា បិតា កយិរា”តិអាទិ (ធម. ប. ៤៣)
វចនញោត្ត សាធកំ។ តថា ហត្ថិអស្សរថាធិគេនេហិ,
មន្តាគនសោត្តានប្បយោគេហិ ច ទុរាភ័ក្តំ អត្តានំ អារក្ខកាវេន សីលមេវ
វិសិដ្ឋតំ អត្តាធិនតោ, អបរាធិនតោ, មហាវិសយតោ ច។ តេនេវាហ “ធម្មា
ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិ”ន្តិអាទិ (ជា. ១.៩.១០២)។ ឯវមនេកគុណសមន្តាគតំ សីលន្តិ
បច្ចវេក្ខន្ធស្ស អបរិបុណ្ណា ចេវ សីលសម្បទា ចារិប្បវី គច្ឆតិ អបរិសុទ្ធា ច
ចារិសុទ្ធិ។

សចេ បនស្ស ធីយរត្តំ បរិចយេន សីលបដិបក្ខា ធម្មា នោសាទយោ
អន្តរន្តរា ឧប្បន្នេយ្យំ, តេន ពោធិសត្តបដិញ្ញេន ឯវំ បដិសញ្ញិត្តតត្ថំ “ននុ តយា
សម្ពោធាយ បណ្ឌិធានំ កតំ, សីលវិកលេន ច ន សក្កា លោកិយាបិ
សម្បត្តិយោ ចាបុណ្ឌិតុំ, បគេវ លោកុត្តរា, សព្វសម្បត្តិនំ បន អគ្គក្ខតាយ
សម្មាសម្ពោធិយា អធិដ្ឋានភូតេន សីលេន បរមុក្កំសគតេន ភវិតត្ថំ។ តស្មា
‘កិកីវ អណ្ណា’ន្តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩; ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៧) វុត្តនយេន សម្មា សីលំ
បរិរក្ខន្ធនេ សុដ្ឋ តយា បេសលេន ភវិតត្ថំ។ អបិ ច តយា ធម្មទេសនាយ
យានត្ថយេ សត្តានំ អវតារណាបរិចាចនានិ កាតញ្ញានិ, សីលវិកលស្ស ច វចនំ
ន បច្ឆេតត្ថំ ហោតិ អសប្បាយាហារិចារស្ស វិយ វេជ្ជស្ស តិកិច្ចនំ, តស្មា
កថាបំ សទ្ធូយ្យោ ហុត្វា សត្តានំ អវតារណាបរិចាចនានិ ករេយ្យ”ន្តិ
សភាវបរិសុទ្ធសីលេន ភវិតត្ថំ។ កិញ្ច “ឈានាធិគុណវិសេសយោគេន មេ
សត្តានំ ឧបការករណសមត្ថតា, បញ្ញាចារិមិអាទិបរិបូរណញ្ច, ឈានាធិយោ
ច គុណា សីលចារិសុទ្ធិវិនា ន សម្ពវន្តិ”តិ សម្ពនេវ សីលំ បរិសោធនតត្ថំ។

តថា “សម្ពាធាយរាវាសោ រដោបថោ” តិអាទិនា (ធី. និ. ១.១៩១; ម. និ. ១.២៩១; សំ. និ. ២.១៥៤; ម. និ. ២.១០) យរាវាសេ “អដ្ឋិកត្ថល្អបមា កាមា” តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣៤; ចាចិ. ៤១៧; មហានិ. ៣, ៦); “មាតាបិ បុត្តេន វិវេទតី” តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៦៨, ១៧៨) ច កាមេសុ “សេយ្យថាបិ បុរិសោ ឥណំ អាធាយ កម្មន្តេ បយោជេយ្យា” តិអាទិនា (ធី. និ. ១.២១៨) កាមច្ចន្ទាធិសុ អាធិនវេទស្សនបុត្តត្ថមា វុត្តវិបរិយាយេន “អញ្ញោកាសោ បព្ពដ្ឋា” តិអាទិនា (ធី. និ. ១.១.៩១; សំ. និ. ១.១៥៤) បព្ពដ្ឋាធិសុ អាធិសំសបដិសង្ខារសេន នេក្ខម្មចារមិយំ បច្ចវេក្ខណា វេទិតញ្ច។ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ, វិត្តារោ បន ទុក្ខក្ខន្ធន្ទ (ម. និ. ១.១៦៣) វិមំសសុត្តាធិ (ម. និ. ១.៤៨៧) វសេន ទុក្ខក្ខន្ធអាសិវិសោបមសុត្តាធិវសេន (ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថាយំ) វេទិតញ្ច។

តថា “បញ្ញាយ វិនា ធានាធម្មោ ធម្មា នវិសុជ្ឈន្តិ, យថាសកំ ព្យាចារសមត្ថា ច ន ហោន្តិ” តិ បញ្ញាគុណា មនសិ កាតញ្ច។ យថេវ ហិ ជីវិតេន វិនា សរីរយន្តំ ន សោភតិ, ន ច អត្តនោ កិរិយាសុ បដិបត្តិសមត្តំ ហោតិ, យថា ច ចក្ខាធិនិ ឥន្ទ្រិយានិ វិញ្ញាណេន វិនា យថាសកំ វិសយេសុ កិច្ចំ កាតុំ នប្បហោន្តិ, ឯវំ សទ្ធាធិនិ ឥន្ទ្រិយានិ បញ្ញាយ វិនា សកិច្ចបដិបត្តិយំ អសមត្ថានីតិ បរិច្ចាគាធិបដិបត្តិយំ បញ្ញា បធានការណំ។ ឧម្ពិលិតបញ្ញាចក្ខុកា ហិ មហាសត្តា អត្តនោ អង្គបច្ចដ្ឋានិបិ ទត្វា អនត្តក្ខំសកា, អបរវម្ពកា ច ហោន្តិ, ភេសជ្ឈុក្ខាវិយ វិកប្បវហិតា កាលត្ថយេបិ សោមនស្សជាតា។ បញ្ញាវសេន ឧបាយកោសល្យយោគតោ បរិច្ចាគោ បរហិតប្បវត្តិយា ធានចារមិការំ ឧបេតិ។ អត្តត្ថញ្ញិ ធានំ វុឡិសទិសំ ហោតិ។

តថា បញ្ញាយ អភារេន តណ្ហាទិសំកិលេសាវិយោគតោ សីលស្ស
វិសុទ្ធិយេវ ន សម្ពុត្តិ, កុតោ សត្តញ្ញគុណាធិដ្ឋានភារោ។ បញ្ញាវា ឯ ច
យរាវាសេ កាមគុណេសុ សំសារេ ច អាទីនំ, បញ្ញជ្ជាយ ឈានសមាបត្តិយំ
និព្វានេ ច អានិសំសំ សុដ្ឋ សល្លក្ខេន្តោ បញ្ញជិត្វា ឈានសមាបត្តិយោ និព្វត្តត្វា
និព្វាននិដ្ឋោ, បរេ ច តត្ថ បតិជ្ឈបេតីតិ។

វិរិយញ្ច បញ្ញារហិតំ យទិច្ឆិតមត្តំ ន សាធម៌ ធុរាម្ពការតោ។ វរមេវ ហិ
អនារម្ភោ ធុរាម្ពតោ, បញ្ញាសហិតេន បន វិរិយេន ន កិញ្ចិ ធុរិច្ចមំ
ឧបាយបដិបត្តិតោ។ តថា បញ្ញាវា ឯ បរាបការាធិអធិវាសកជាតិយោ ហោតិ,
ន ធុប្បញ្ញោ។ បញ្ញាវិរហិតស្ស ច បរេហិ ឧបនីតា អបការា ខន្តិយា
បដិបក្ខមេវ អនុព្រហេន្តិ, បញ្ញាវតោ បន តេ ខន្តិសម្បត្តិយា បរិព្រហានវសេន
អស្ស ជីវភាវាយ សំវត្ថន្តិ។ បញ្ញាវា ឯ តីណិ សច្ចានិ តេសំ ការណានិ
បដិបក្ខេ ច យថាភូតំ ជានិត្វា បរេសំ អវិសំវាទកោ ហោតិ។ តថា
បញ្ញាពលេន អត្តានំ ឧបត្ថម្ភត្វា ធិតិសម្បទាយ សត្តចារមីសុ
អចលសមាធានាធិដ្ឋានោ ហោតិ, បញ្ញាវា ឯ បិយមជ្ឈត្ថវេរីភាគំ អកត្វា
សត្តត្ថ ហិត្វបសំហារកុសលោ ហោតិ។ តថា បញ្ញាវសេន
លាភាទិលោកធម្មសន្និច្ចាតេ និព្វិការតាយ មជ្ឈត្ថោ ហោតិ។ ឯ សញ្ញាសំ
ចារមីនំ បញ្ញាវ ចារិសុទ្ធិហេតុតិ បញ្ញាគុណា បច្ឆវេក្ខិតញ្ញា។

អបិច បញ្ញាយ វិនា ន ទស្សនសម្បត្តិ, អន្តរេន ច ទិដ្ឋិសម្បទំ ន
សីលសម្បទា, សីលទិដ្ឋិសម្បទាវហិតស្ស ន សមាធិសម្បទា, អសមាហិតេន
ច ន សក្កា អត្ថហិតមត្តម្យិ សាធម៌, បគេវ ឧក្កំសគតំ បរហិតន្តិ បរហិតាយ
បដិបន្នេន “ននុ តយា សក្កច្ចំ បញ្ញាចារិសុទ្ធិយំ អាយោកោ ករណីយោ”តិ
ពោធិសត្តេន អត្តា ឡិវទិតញ្ញោ។ បញ្ញាធុរាភារេន ហិ មហាសត្តោ

ចតុរធិដ្ឋានាធិដ្ឋិតោ ចតុហិ សង្កហវត្ថុហិ (ធី. និ. ៣.២១០, ៣១៣; អ. និ. ១០.៣២)
លោកំ អនុគ្គណ្ឌោ ឆោ សត្តនិយ្យានិកមគ្គេ អវតារេតិ, ឥន្ទ្រិយានិ ច នេសំ
បរិចារេតិ។ តថា បញ្ញាពលេន ខន្ធយតនាធិសុ បរិចយេពហុលោ
បវត្ថិនិវត្ថិយោ យាថាវតោ បរិជានន្តោ ធានាធយោ គុណោ
វិសេសនិព្ពេធភាគិយភារំ នយន្តោ ពោធិសត្តសិក្ខាយ បរិបូរការី ហោតីតិ
ឯវមាធិនា អនេកាការវោការេ បញ្ញាគុណោ វវត្ថុបេត្វា បញ្ញាចារមី
អនុព្រូហេតព្វា។

តថា ធិស្សមានចារាធិបិ លោកិយានិ កម្មានិ និហ័នវីរិយេន ចាបុណ្ហតុំ
អសក្កណោយ្យានិ, អគណ្ឌតខេទេន បន អារទ្ធវីរិយេន ទុរិយាមំ នាម នត្ថិ។
និហ័នវីរិយោ ហិ “សំសារមហោយតោ សព្វសត្តេ សន្តារស្សមី”តិ
អារភិគុមេវ ន សក្កណោតិ។ មជ្ឈិមោ អារភិគុ អន្តរវោសានមាបជ្ជតិ។
ឧក្កជ្ឈវីរិយោ បន អត្តសុខនិវេក្ខោ អារម្ភចារំ អធិគច្ឆតីតិ វីរិយសម្បត្តិ
បច្ឆវេក្ខិតព្វា។ អបិច “យស្ស អត្តនោយេវ សំសារបង្កតោ
សមុទ្ធរណត្ថមារម្ពោ, តស្សបិ វីរិយស្ស សិលីលភាវេន មនោរថានំ មត្តកប្បត្តិ
ន សក្កា សម្ពាវេតុំ, បគេវ សនេវកស្ស លោកស្ស សមុទ្ធរណត្ថំ
កតាភិនិហារេនា”តិ ច “រាគាធិនំ នោសគណានំ មត្តមហាគជានំ វិយ
ទុន្ទិវារយភាវតោ, តន្ទិធានានព្វា កម្មសមាធានានំ
ឧក្ខិត្តាសិកវេកសទិសភាវតោ, តន្ទិមិត្តានព្វា ទុគ្គតីនំ សព្វទា
វិវេជមុខភាវតោ, តត្ថ និយោជកានព្វា ចាបមិត្តានំ សទា សន្និហិតភាវតោ,
តនោវាធិការីតាយ ច ពាលស្ស បុព្វជ្ជនភាវស្ស សតិ សម្ពេ យុត្តំ សយមេវ
សំសារទុក្ខតោ និស្សរិតុ”ន្តិ ច “មិច្ឆាវិតក្កា វីរិយានុភាវេន ទ្វី ភវន្តី”តិ ច “យធិ
បន សម្ពោធិ អត្តាធិនេន វីរិយេន សក្កា សមធិគន្ធី, កិមេត្ត ទុក្ខវ”ន្តិ ច
ឯវមាធិនា នយេន វីរិយស្ស គុណាបច្ឆវេក្ខិតព្វា។

តថា “ខន្តិ នាមាយំ និវរសេសគុណបដិបក្ខស្ស កោដស្ស វិធមនតោ
គុណសម្មាទនេ សាធូនមប្បដិហតមាយុធំ, បរាភិកវនេ សមត្តានំ អលង្ការោ,
សមណាព្រាហ្មណានំ ពលសម្មទា, កោដគ្គិវិនយនី ឧទកធារា, កល្យាណស្ស
កិត្តិសទ្ធស្ស សញ្ញាតិទេសោ, ចាបបុគ្គលានំ វជីវិស្សបសមករោ មន្តាគទោ,
សំវរេ ឋិតានំ បរមា ជីវបកតិ, គម្ពីរាសយតាយ សាគរោ,
នោសមហាសាគរស្ស វេលា, អចាយធូរស្ស បិដានកវាជំ, ទេវព្រហ្មលោកានំ
អាហោហណសោទានំ, សព្វគុណានំ អធិវាសនភូមិ, ឧត្តមា
កាយវជីមនោវិសុទ្ធិ”តិ មនសិ កាតព្វំ។ អបិ ច “ឯតេ សត្តា ខន្តិសម្បត្តិយា
អភារតោ ឥធនេវ តបន្តិ, បរលោកេ ច តបនីយធម្មានុយោគតោ”តិ ច
“យទិបិ បរាបការនិមិត្តំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស បន ទុក្ខស្ស ខេត្តភូតោ
អត្តភារោ, ពីជភូតញ្ច កម្ពំ មយាវ អភិសន្នត”ន្តិ ច “តស្ស ទុក្ខស្ស
អាណាណ្យការណាមេត”ន្តិ ច “អបការកេ អសតិ កជំ មយ្ហំ ខន្តិសម្មទា
សម្ភវតី”តិ ច “យទិចាយំ ឯតវហិ អបការកោ, អយំ នាម បុព្វេ អនេន មយ្ហំ
ឧបការោ កតោ”តិ ច “អបការោ ឯវ វា ខន្តិនិមិត្តតាយ ឧបការោ”តិ ច
“សព្វេបិមេ សត្តា មយ្ហំ បុត្តសទិសា, បុត្តកតាបរាជេសុ ច កោ កុដ្ឋិស្សវតី”តិ
ច “យេន កោដភូតាវេសេន អយំ មយ្ហំ អបរជ្ឈតិ, សោ កោដភូតាវេសោ មយា
វិនេតញ្ចោ”តិ ច “យេន អបការេន ឥទំ មយ្ហំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ឈំ, តស្ស អហម្មិ
និមិត្ត”ន្តិ ច “យេហិ ធម្មេហិ អបរាជោ កតោ, យត្ថ ច កតោ, សព្វេបិ តេ
តស្មីយេវ ខណេ និរុទ្ធា, កស្សិនានិ កេន កោដោ កាតញ្ចោ”តិ ច “អនត្តតាយ
សព្វធម្មានំ កោ កស្ស អបរជ្ឈតី”តិ ច បច្ឆវេក្ខន្តេន ខន្តិសម្មទា ព្រហេតញ្ចា។

យទិ បនស្ស ធិយរត្តំ បរិចយេន បរាបការនិមិត្តកោ កោដោ ចិត្តំ
បរិយាទាយ តិដ្ឋយ្យ, ឥតិ បដិសញ្ញាភិក្ខុតព្វំ “ខន្តិ នាមេសា បរាបការស្ស
បដិបក្ខបដិបត្តិនំ បច្ឆបការការណា”ន្តិ ច “អបការោ ច មយ្ហំ ទុក្ខប្បាទនេន

ទុក្ខបដិសាយ សទ្ធាយ, សព្វលោកេ អនភិវតិសញ្ញាយ ច បច្ចយោ”តិ ច
“ត្រៀមបកតិវេសា, យទិទំ ឥដ្ឋានិដ្ឋវិសយសមាយោគោ, តត្ថ
អនិដ្ឋវិសយសមាយោគោ មយ្ហំ ន សិយាតិ តំ កុតេត្ថ លញ្ញា”តិ ច
“កោធរសិកោសត្តោ កោធន ឧម្មត្តោវិក្ខិត្តចិត្តោ, តត្ថ កី បច្ចបការេនា”តិ
ច “សព្វេ បិមេ សត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធន ឱវសបុត្តាវិយ បរិចាលីតា, តស្មា ន តត្ថ
មយា ចិត្តកោចោបិ កាតញ្ញោ”តិ ច “អបរាជកេ ច សតិ គុណោ គុណាវតិ
មយា ន កោចោ កាតញ្ញោ”តិ ច “អសតិ គុណាវិសេសេន ករុណាយិតញ្ញោ”តិ
ច “កោបេន ច មយ្ហំ គុណាយសា និហ័យន្តិ”តិ ច “កុដ្ឋនេន មយ្ហំ
ទុព្ពណ្ណទុក្ខសេយ្យធម្មោ សបត្តកក្កា អាគច្ឆន្តិ”តិ ច “កោធា ច នាមាយំ
សព្វាហិតការកោ សព្វាហិតវិជាសកោ ពលវា បច្ចតិកោ”តិ ច “សតិ ច
ខន្តិយា ន កោចិ បច្ចតិកោ”តិ ច “អបរាជកេន អបរាជនិមិត្តំ យំ អាយតី
លទ្ធព្ពំ ទុក្ខំ, សតិ ច ខន្តិយា មយ្ហំ តទភាវោ”តិ ច “ចិន្តនេន កុដ្ឋនេន ច មយា
បច្ចតិកោយេវ អនុវត្តិតោ ហោតី”តិ ច “កោធហ ច មយា ខន្តិយា អភិក្ខតេ
តស្ស ធាសក្ខតោ បច្ចតិកោ សម្មនេវ អភិក្ខតោ ហោតី”តិ ច “កោធនិមិត្តំ
ខន្តិគុណាបរិច្ចាគោ មយ្ហំ ន យុត្តោ”តិ ច “សតិ ច កោធហ គុណាវិរោធនិ
(គុណាវិរោធបច្ចនិធម្ម ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ឌាកកថាយំ) កី មេ សីលាធិធម្មា
ចារិប្បវី គន្ធយ្យំ, អសតិ ច តេសុ កថាបំ សត្តានំ ឧបការពហុលោ
បដិញ្ញានុរូបំ ឧត្តមំ សម្បត្តិ ចាបុណ្យស្សមី”តិ ច “ខន្តិយា ច សតិ ពហិទ្ធា
វិក្ខេបាភាវតោ សមាហិតស្ស សព្វេ សម្ពាហ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ សព្វេ ធម្មា
អនត្តតោ និព្វានញ្ច អសម្ពាហមតសន្តបណ្ឌិតាធិការតោ និដ្ឋានំ ខមន្តិ
‘ពុទ្ធជម្ពា ច អចិន្តេយ្យបរិមេយ្យបភាវ’តិ”, តតោ ច “អនុលោមិយំ ខន្តិយំ
បិតោ ‘កេវលា ឥមេ ច អត្តត្ថនិយភាវវហិតា ធម្មមត្តា យថាសកំ បច្ចយេហិ
ឧប្បជ្ជន្តិ វយន្តិ, ន កុតោចិ អាគច្ឆន្តិ, ន កុហិត្វា គច្ឆន្តិ, ន ច កត្តចិ បតិដ្ឋិតា, ន

ចេត្ត កោចិ កស្សចិ ព្យាបាវេតិ អហំការមមំការាណធិដ្ឋានតា និដ្ឋានំ មតិ,
យេន ពោធិសត្តោ ពោធិយា និយតោ អនាវត្តិធម្មោ ហោតិ"តិ ឯវមាទិនា
ខន្តិចារមិយំ បច្ចវេក្ខណា វេទិតញ្ញា។

តថា “សច្ចេនវីនា សីលាទីនំ អសម្ពុរតោ, បដិញ្ញានុរូបំ បដិបត្តិយា
អភាវតោ ច សច្ចធម្មាតិក្កមេ ច សព្វចាបធម្មានំ សមោសរណតោ,
អសច្ចសន្ធិស្ស អប្បច្ចយំ កភាវតោ, អាយតិញ្ច អនាទេយ្យវចនតាវហនតោ,
សម្មន្នសច្ចស្ស ច សព្វគុណាធិដ្ឋានភាវតោ, សច្ចាធិដ្ឋានេន
សព្វពោធិសម្ភារានំ ចារិសុទ្ធិចារិប្បវិសមន្ទាយតោ, សភាវធម្មាវិសំវាទនេន
សព្វពោធិសម្ភារកិច្ចករណតោ, ពោធិសត្តបដិបត្តិយា ច
បរិនិប្បត្តិតោ”តិអាទិនា សច្ចចារមិយា សម្មត្តិយោ បច្ចវេក្ខិតញ្ញា។

តថា “ធានាទីសុ ទន្ធិសមាធានំ, តម្បដិបក្ខសន្និចារតេ ច នេសំ
អចលាវត្តានំ, តត្ថ ច ជីវភាវំវីនា ន ធានាទីសម្ភារា សម្ពោធិនិមិត្តា
សម្ពុរន្តិ”តិអាទិនា អធិដ្ឋានេ គុណា បច្ចវេក្ខិតញ្ញា។

តថា “អត្ថហិតមត្តេ អវតិជ្ឈន្តេនាបិ សត្តេសុ ហិតចិត្តតំវីនា ន សក្កា
ឥធលោកបរលោកសម្បត្តិយោ ចាបុណ្ហិតុំ, បកេវ សព្វសត្តេ
និញ្ញានសម្បត្តិយំ បតិដ្ឋាបេតុកាមេនា”តិ ច “បច្ឆា សព្វសត្តានំ
លោកុត្តរសម្បត្តិ អាកម្ព័ន្ធនេ ឥនាទិ លោកិយសម្បត្តិ អាកម្ព័ន្ធ យុត្តរូចា”តិ ច
“ឥនាទិ អាសយមត្តេន បរេសំ ហិតសុខុបសំហារំ កាតុំ អសក្កោន្តោ កថា
បយោគេន តំ សាធស្សមី”តិ ច “ឥនាទិ មយា ហិតសុខុបសំហារេន សំវត្ថុតា
បច្ឆា ធម្មសំវិភាគសហាយា មយ្ហំ ភវិស្សន្តិ”តិ ច “ឯតេហិវីនា ន មយ្ហំ
ពោធិសម្ភារា សម្ពុរន្តិ, តស្មា សព្វពុទ្ធគុណាវិភូតិនិប្បត្តិការណត្តា មយ្ហំ ឯតេ
បរមំ បុញ្ញកេត្តំ អនុត្តរំ កុសលាយតនំ ឧត្តមំ ការវដ្ឋាន”ន្តិ ច “សវិសេសំ

សត្តេសុ សព្ទេសុ ហិតជ្ឈាសយតា បច្ចុបដ្ឋបេតញ្ចា, កិញ្ចា ករុណាធិដ្ឋានតោបិ
សព្ទសត្តេសុ មេត្តា អនុព្រូហេតញ្ចា។ វិមរិយាធិកតេន ហិ ចេតសា សត្តេសុ
ហិតសុខុបសំហារនិរតស្ស តេសំ អហិតទុក្ខាបនយនកាមតា ពលវតី
ឧប្បជ្ជតិ ធម្មមូលា, ករុណា ច សព្ទេសំ ពុទ្ធការកធម្មានមាធិ ចរណំ បតិដ្ឋា
មូលំ មុខំ បមុខ"ន្តិ ឯវមាធិនា មេត្តាយ គុណា បច្ចវេក្ខិតញ្ចា។

តថា “ឧបេក្ខាយ អភាវេ សត្តេហិ កតាវិប្បការា ចិត្តស្ស វិការំ
ឧប្បាទេយ្យំ, សតិ ច ចិត្តវិការេ ធានាធិសម្ភារានំ សម្ពោយេវ នត្ថិ”តិ ច
“មេត្តាសិនេហេន សិនេហិតេ ចិត្តេ ឧបេក្ខាយ វិនា សម្ភារានំ ចារិសុទ្ធិ ន
ហោតី”តិ ច “អនុបេក្ខកោ សម្ភារេសុ បុញ្ញសម្ភារំ តត្ថិចាកញ្ចា សត្តហិតត្ថំ
បរិណាមេតុំ ន សក្កោតី”តិ ច “ឧបេក្ខាយ អភាវេ ទេយ្យបដិក្កាហាកេសុ
វិភាគំ អកត្វា បរិច្ចជិតុំ ន សក្កោតី”តិ ច “ឧបេក្ខារហិតេន ជីវិតបរិក្ខារានំ
ជីវិតស្ស ច អន្តរាយំ អមនសិករិត្វា សំវរិសោធនំ កាតុំ ន សក្កា”តិ ច
“ឧបេក្ខាវសេន អរតិរតិសហស្សេវ នេក្ខម្មពលសិទ្ធិតោ, ឧបបត្តិតោ
តក្ខនវសេនេវ សព្ទសម្ភារ កិច្ចនិប្បត្តិតោ, អច្ឆារទូស្ស វិរិយស្ស អនុបេក្ខនេ
បធានកិច្ចាករណតោ, ឧបេក្ខតោយេវ តិតិក្ខានិដ្ឋានសម្ពោតោ,
ឧបេក្ខាវសេន សត្តសម្ពោរានំ អវិសំវាទនតោ, លោកធម្មានំ អដ្ឋបេក្ខនេន
សមាធិន្ទធម្មេសុ អចលាធិដ្ឋានសិទ្ធិតោ, បរាបការាធិសុ អនាភោគវសេនេវ
មេត្តាវិហារនិប្បត្តិតោតិ សព្ទពោធិសម្ភារានំ
សមាធានាធិដ្ឋានចារិប្បនិប្បត្តិយោ ឧបេក្ខានុកាវេន សម្បជ្ជន្តិ”តិ ឯវំ អាធិនា
នយេន ឧបេក្ខាចារឹមី បច្ចវេក្ខិតញ្ចា។ ឯវំ អបរិច្ឆាគបរិច្ឆាគាធិសុ យថាភ្នមំ
អាធិនវានិសំសបច្ចវេក្ខណា ធានាធិចារឹមីនំ បច្ចយោតិ វេទិតញ្ចា។

តថា សបរិក្ខារា បញ្ចានស ចរណធម្មា បញ្ចា ច អភិញ្ញាយោ។ តត្ថ
ចរណធម្មា នាម សីលសំវារោ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា, ភោជនេ មត្តញ្ញតា,
ជាគរិយានុយោគោ, សត្ត សទ្ធម្មា, ចត្តារិ ឈានានិ ច។ តេសុ សីលានីនំ ចតុន្នំ
តេរសបិ ធុតធម្មា, អប្បិច្ឆតាធម្មោ ច បរិក្ខារោ។ សទ្ធម្មេសុ សទ្ធាយ
ពុទ្ធជម្ពុសង្ឃសីលចាគនេវតូបសមាទុស្សតិ-
លូខបុគ្គលបរិវេជ្ជនសិនិទ្ធិបុគ្គលសេវនបសាទនិយ-
ធម្មបច្ចវេក្ខណាតទទិមុត្តតា បរិក្ខារោ, ហិរេត្ថប្បានំ
អកុសលានីនំបច្ចវេក្ខណាអចាយានីនំបច្ចវេក្ខណាកុសលធម្មបត្តម្ពន-
ការបច្ចវេក្ខណាហិរេត្ថប្ប
រហិតបុគ្គលបរិវេជ្ជនហិរេត្ថប្បសម្បទ្ធិបុគ្គលសេវនតទទិមុត្តតា,
ពាហុសទ្ធស្ស បុព្វយោគបរិបុច្ឆកការសទ្ធម្មាភិយោគអនវជ្ជវិជ្ជាជ្ជានានិ-
បរិចយបរិបក្កិន្ទ្រិយតាកិលេសទ្វីការអប្បស្សតបរិវេជ្ជនពាហុស្សតសេវនត
ទទិមុត្តតា, វិរិយស្ស
អចាយភយបច្ចវេក្ខណាគមនីចិបច្ចវេក្ខណាធម្មមហត្ថបច្ចវេក្ខណា-
ជិនមិទ្ធិវិនោទនកុសីតបុគ្គលបរិវេជ្ជនអារទ្ធិវិរិយបុគ្គល-
សេវនសម្បជ្ជានបច្ចវេក្ខណាតទទិមុត្តតា, សតិយា
សតិសម្បជញ្ញមុជ្ជស្សតិបុគ្គលបរិវេជ្ជនឧបជ្ជិតស្សតិបុគ្គលសេវនតទទិមុត្ត
តា, បញ្ញាយ បរិបុច្ឆកការវត្ថុវិសទគិរិយាឥន្ទ្រិយសមត្ថបដិចាទនទុប្បញ្ញ-
បុគ្គលបរិវេជ្ជនបញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនគម្ពីរញ្ញាណចរិយបច្ច-
វេក្ខណាតទទិមុត្តតា, ចតុន្នំ ឈានានំ សីលានិចតុក្កំ អដ្ឋតីសាយ
អារម្មណេសុ បុព្វភាគការណា, អារជ្ជនានិវសីការករណញ្ច បរិក្ខារោ។ តត្ថ
សីលានីហិ បយោគសុទ្ធិយា សត្តានំ អភយទានេ, អាសយសុទ្ធិយា
អាមិសទានេ, ឧភយសុទ្ធិយា ច ធម្មទានេ សមត្តោ ហោតីតិអាទិនា ចរណានីនំ

ធានាធិសម្ពាណំ បច្ចយតាវោ យថាវហំ និទ្ធាវេតព្ពោ, អតិវិត្តាវកយេន ន
និទ្ធាវយិម្ហ។ ឯវំ សម្បត្តិចក្កាធយោបិ ធានាធិនំ បច្ចយោតិ វេទិតព្ពោ។

កោ សំកិលេសោតិ អវិសេសេន តណ្ហាធិហិ បរាមជ្ជតាវោ ចារមីនំ
សំកិលេសោ, វិសេសេន ធម្មេយ្យបដិក្កាហកវិកប្បា ធានចារមិយា
សំកិលេសោ, សត្តកាលវិកប្បា សីលចារមិយា, កាមកវត្ថុបសមេសុ
អភិវតិអនភិវតិវិកប្បា នេក្ខម្ភចារមិយា, “អហំ មមា”តិវិកប្បា
បញ្ញាចារមិយា, លីនុទ្ធុច្ឆវិកប្បា វិរិយចារមិយា, អត្ថបវិកប្បា ខន្តិចារមិយា,
អធិដ្ឋាធិសុ ធិដ្ឋាធិវិកប្បា សច្ចចារមិយា, ពោធិសម្ពាវតត្ថិបក្ខេសុ
នោសគុណវិកប្បា អធិដ្ឋានចារមិយា, ហិតាហិតវិកប្បា មេត្តាចារមិយា,
ឥដ្ឋានិដ្ឋវិកប្បា ឧបេក្ខាចារមិយា សំកិលេសោតិ វេទិតព្ពោ។

កី វោធានន្តិ តណ្ហាធិហិ អនុបយាតោ, យថាវុត្តវិកប្បវិរហោ ច ឯតាសំ
វោធានន្តិ វេទិតព្ពំ។ អនុបហតា ហិ
តណ្ហាមានធិដ្ឋិកោធូបធាហមក្ខបលាសឥស្សរមច្ឆិរិយមាយាសាវេយ្យជម្ព
សារម្ហ- មធមមាធាធិហិ កិលេសេហិ ធម្មេយ្យបដិក្កាហកវិកប្បាធិរហិតា ច
ធានាធិចារមិយោ បរិសុទ្ធា បភស្សរា ភវន្តិតិ។

កោ បដិបក្ខោតិ អវិសេសេន សព្វេបិ កិលេសា សព្វេបិ អកុសលា ធម្មា
ឯតាសំ បដិបក្ខោ, វិសេសេន បន បុព្វេវុត្តា មច្ឆេរាធយោតិ វេទិតព្ពោ។ អបិច
ធម្មេយ្យបដិក្កាហកធានជលេសុ អលោភាធាសាមោហគុណយោគតោ
លោភនោសមោហបដិបក្ខំ ធានំ, កាយាធិនោសវដ្ឋាបគមនតោ
លោភាធិបដិបក្ខំ សីលំ, កាមសុខបរុបយាតអត្តកិលមជ្ជបរិវដ្ឋនតោ
នោសត្តយបដិបក្ខំ នេក្ខម្ភំ, លោភាធិនំ អន្ធិករណតោ, ញាណស្ស ច
អនន្ធិករណតោ លោភាធិបដិបក្ខា បញ្ញា, អលីនានុទ្ធតញ្ញាយាម្ហវសេន

លោកាធិបតីបក្ខំ វីរីយំ, ឥដ្ឋានិដ្ឋសុញ្ញតានំ ឧបនតោ លោកាធិបតីបក្ខំ ខន្តិ,
សតិបិ បរេសំ ឧបការេ អបការេ ច យថាភូតប្បវត្តិយា លោកាធិបតីបក្ខំ
សច្ចំ, លោកធម្មេ អភិភុយ្យ យថាសមាធិន្នេសុ សម្ភារេសុ អចលនតោ
លោកាធិបតីបក្ខំ អធិដ្ឋានំ, នីវរណវិវេកតោ លោកាធិបតីបក្ខំ មេត្តា,
ឥដ្ឋានិដ្ឋសុ អនុនយបដិយវិទ្ធីសនតោ, សមប្បវត្តិតោ ច លោកាធិបតីបក្ខំ
ឧបេក្ខាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

កា បដិបត្តិតិ សុខុបករណសរីរជីវិតបរិច្ចាគេន ភយាបន្ធទនេន
ធម្មាបទេសេន ច ពហុធា សត្តានំ អនុគ្គហករណំ ទានេ បដិបត្តិ។ តត្ថាយំ
វិត្តារនយោ - “ឥមិនាហំ ទានេន សត្តានំ
អាយុវណ្ណសុខពលបដិកាធានិសម្បត្តិ រមណីយំ អគ្គជលសម្បត្តិ
និច្ឆាទេយ្យ” ត្ថិ អន្ធនានំ ទេតិ, តថា សត្តានំ កម្មកិលេសបិចាសរូបសមាយ
ចានំ ទេតិ, តថា សុវណ្ណវណ្ណតាយ, ហិរេត្ថប្បាលដ្ឋាវស្ស ច និប្បត្តិយា វត្តានិ
ទេតិ, តថា ឥន្ទ្រិយស្ស ចេវ និព្វានសុខស្ស ច និប្បត្តិយា យានំ ទេតិ, តថា
សីលគន្ធនិប្បត្តិយា គន្ធា, ពុទ្ធកុណសោភានិប្បត្តិយា មាលាវិលេបនំ,
ពោធិមណ្ឌាសននិប្បត្តិយា អាសនំ, តថាគតសេយ្យានិប្បត្តិយា សេយ្យំ,
សរណភាវនិប្បត្តិយា អាវសថំ, បញ្ចចក្ខុបដិលាភាយ បដិបេយ្យំ ទេតិ។
ព្យាមប្បភានិប្បត្តិយា រូបទានំ, ព្រហ្មស្សវនិប្បត្តិយា សទ្ធពានំ, សត្តលោកស្ស
បិយភាវាយ រសទានំ, ពុទ្ធសុខុមាលភាវាយ ដោជ្ជព្ពទានំ, អជរាមរណភាវាយ
ភេសជ្ជទានំ, កិលេសទាសព្យវិមោចនត្ថំ ទាសានំ ភុជិស្សតាទានំ,
សទ្ធម្មាភិរតិយា អនវដ្ឋទិដ្ឋារតិហេតុទានំ, សព្វេបិ សត្តេ អរិយាយ ជាតិយា
អត្តនោ បុត្តភាវូបនយនាយ បុត្តទានំ, សកលស្ស លោកស្ស
បតិភាវូបគមនាយ ទារទានំ, សុភលក្ខណសម្បត្តិយា
សុវណ្ណមណិមុត្តាបវាឡាទិទានំ, អនុព្យញ្ញនសម្បត្តិយា ធានាវិជិក្ខុសនទានំ,

សទ្ធម្មកោសាធិកមាយ វិត្តកោសទានំ, ធម្មរាជការាយ រដ្ឋទានំ,
ឈានាធិសម្មត្តិយា អារាមុយ្យនាធិវនទានំ, ចក្កន្តិតេហិ ចាទេហិ
ពោធិមណ្ឌបសង្កមនាយ ចរណទានំ, ចតុរោយនិត្តរណាយ សត្តានំ
សទ្ធម្មហត្ថទានតំ ហត្ថទានំ, សទ្ធិន្ទ្រិយាធិបដិលាកាយ កណ្ណានាសាធិទានំ,
សមន្តចក្ខុបដិលាកាយ ចក្ខុទានំ, “ទស្សនសវនានុស្សរណាចារិចរិយាធិសុ
សព្ពកាលំ សព្ពសត្តានំ ហិតសុខាវហោ, សព្ពលោកេន ច ឧបជីវិតញោ មេ
កាយោ ភវេយ្យ” តិ មំសលោហិតាធិទានំ, “សព្ពលោកុត្តមោ ភវេយ្យ” ត្ថិ
ឧត្តមផ្ក្កទានំ ទេតិ។

ឯវំ ទទន្តោ ច ន អនេសនាយ ទេតិ, ន បរោបយាតេន, ន ភយេន, ន
លជ្ឈាយ, ន ទក្ខិណោយ្យរោសនេន, ន បណីតេ សតិ លូខំ, ន អត្តក្កំសនេន, ន
បរវម្ពនេន, ន ជលាភិកឆ្ងាយ, ន យាចកជិគុច្ឆាយ, ន អចិត្តិការេន ទេតិ, អថ
ខោ សក្កច្ចំ ទេតិ, សហត្ថេន ទេតិ, កាលេន ទេតិ, ចិត្តិ កត្វា ទេតិ, អវិភាគេន
ទេតិ, តីសុ កាលេសុ សោមនស្សតោ ទេតិ។ តតោយេវ ទត្វា ន បច្ឆានុតាបី
ហោតិ, ន បដិគ្គាហកវសេន មាធាវមាទំ ករោតិ, បដិគ្គាហកានំ
បិយសមុទាចារោ ហោតិ វទញ្ញោ យាចយោគោ សបរិវារទាយី។ តញ្ច
ទានសម្មត្តិ សកលលោកហិតសុខាយ បរិណាមេតិ, អត្តនោ ច អកុប្បាយ
វិមុត្តិយា, អបរិក្ខយស្ស ធនុស្ស, អបរិក្ខយស្ស រីរិយស្ស, អបរិក្ខយស្ស
សមាធានស្ស, អបរិក្ខយស្ស ញាណស្ស, អបរិក្ខយាយ សម្មាសម្ពោធិយា
បរិណាមេតិ។ ឥមញ្ច ទានចារមី បដិបជ្ជន្តេន មហាសត្ថេន ជីវិតេ, ភោគេសុ ច
អនិច្ចសញ្ញា បច្ចុប្បដ្ឋបេតញ្ញា, សត្ថេសុ ច មហាករុណា។ ឯវញ្ញោ ភោគេ
គហេតព្ពសារំ គណ្ណាន្តោ អាទិត្តស្មារិយ អគារស្មា សព្ពំ សាបតេយ្យំ, អត្តានញ្ច
ពហិ និហារន្តោ ន កិញ្ចិ សេសេតិ, និវរសេសតោ និស្សជ្ជតិយេវ។ អយំ តាវ
ទានចារមិយា បដិបត្តិក្កមោ។

សីលចារឹមិយា បន យស្មា សព្វញ្ញសីលាលង្គារេហិ សត្ត អលង្កិវតុកាមេន
អត្តនោយេវ តាវ សីលំ វិសោធនតំ, តស្មា សត្តសុ តថា ធម្មាបន្នចិត្តន
ភវិតំ, យថា សុបិនន្តេនបិ ន អាឃាតោ ឧប្បជ្ឈយ្យ។ បរុបការនិវតតាយ
បរសន្តកោ អលគន្ធាវិយ ន បរាមសិតញ្ញោ។ អព្រហ្មចរិយតោបិ អារាចារី,
សត្តវិធមេថុន សំយោគវិវតោ, បកេវ បរទារគមនតោ។ សច្ចំ ហិតំ បិយំ
បរិមិតមេវ ច កាលេន ធម្មំ កថំ ភាសិតា ហោតិ, អនភិជ្ឈាលុ អព្យាបន្នោ
អវិបរីតទស្សនោ សម្មាសម្ពុទ្ធេ និវិជ្ជសន្នោ និវិជ្ជបេមោ។ ឥតិ
ចតុរាចាយវដ្តុក្ខបថេហិ អកុសលកម្មបថេហិ, អកុសលធម្មេហិ ច ឱវមិត្វា
សគ្គមោក្ខបថេសុ កុសលកម្មបថេសុ បតិជ្ជិតស្ស សុទ្ធាសយបយោគតាយ
យថាភិបត្តិតា សត្តានំ ហិតសុខុបសញ្ញិតា មនោរថា សីលំ អភិនិប្បជ្ឈន្តិ។

តត្ថ ហីសានិវត្តិយា សព្វសត្តានំ អភយទានំ ទេតិ, អប្បកសិវេនេវ
មេត្តាភាវនំ សម្មាទេតិ, ឯកាទស មេត្តានិសំសេ អធិគច្ឆតិ, អប្បាពាធា
ហោតិ អប្បតន្តោ ធីយាយុកោ សុខពហុលោ, លក្ខណវិសេសេ ចាបុណាតិ,
នោសវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្តតិ។ តថា អធិន្នាទាននិវត្តិយា ចោរាធិអសាធារណោ
ឧឡារេ ភោគេ អធិគច្ឆតិ, អនាសង្កនិយោ បិយោ មនាចោ វិស្សសនិយោ,
វិភវសម្បត្តិសុ អលគ្គចិត្តោ បរិច្ចាគសីលោ, លោកវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្តតិ។
អព្រហ្មចរិយនិវត្តិយា អលោភោ ហោតិ សន្តកាយចិត្តោ, សត្តានំ បិយោ
ហោតិ មនាចោ អបរិសង្កនិយោ, កល្យាណោ ចស្ស កិត្តិសន្នោ អព្ពគ្គច្ឆតិ,
អលគ្គចិត្តោ ហោតិ មាតុកាមេសុ អលុទ្ធាសយោ, នេក្ខម្ពពហុលោ,
លក្ខណវិសេសេ អធិគច្ឆតិ, លោកវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្តតិ។

មុសាវាទនិវត្តិយា សត្តានំ បមាណភូតោ ហោតិ បច្ចយិកោ ថេតោ
អាទេយ្យវចនោ ទេវតានំ បិយោ មនាចោ សុភិក្ខុមុខោ

អារក្ខិយកាយវិចីសមាចារោ, លក្ខណវិសេសេ ច អធិគច្ឆតិ,
កិលេសវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្ទតិ។ បេសុញ្ញនិវត្តិយា បរុបក្កមេហិ អភេដ្ឋកាយោ
ហោតិ អភេដ្ឋបរិវារោ, សទ្ធម្មេ ច អភិជ្ឈនកសន្នោ, ទន្ធមិត្តោ
ភវន្តបរិចីតានម្បិ សត្តានំ ឯកន្តបិយោ, អសំកិលេសពហុលោ។
ជរុសវាចានិវត្តិយា សត្តានំ បិយោ ហោតិ មនាចោ សុខសីលោ មធុវចនោ
សម្ភារីនីយោ, អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ចស្ស សរោ (ម. និ. ២.៣៨៧) និព្វត្តតិ។
សម្មប្បលាបនិវត្តិយា ច សត្តានំ បិយោ ហោតិ មនាចោ គរុភារីនីយោ ច
អាធម្មវចនោ ច បរិមិតាលាចោ, មហេសក្ខោ ច ហោតិ មហានុភារោ,
ហានុប្បត្តិកេន បដិកានេន បញ្ញានំ ព្យាករណកុសលោ, ពុទ្ធកូមិយញ្ច ឯកាយ
ឯវ វាចាយ អនេកភាសានំ សត្តានំ អនេកេសំ បញ្ញានំ ព្យាករណសមត្តោ
ហោតិ។

អនភិជ្ឈាលុតាយ ឥច្ឆិតលាភី ហោតិ, ឧទ្ធារេសុ ច ភោគេសុ រុចី
បដិលភតិ, ខត្តិយមហាសាលានីនំ សម្មតោ ហោតិ, បច្ចតិកេហិ
អនភិភវីនីយោ, ឥន្ទ្រិយវេកល្លំ ន ចាបុណាតិ, អប្បជិបុគ្គលោ ច ហោតិ។
អព្យាចាទេន បិយទស្សនោ ហោតិ សត្តានំ សម្ភារីនីយោ, បរហិតាភិនន្ទិតាយ
ច សត្តេ អប្បកសិរេនេវ បសាទេតិ, អលូខសភារោ ច ហោតិ មេត្តាវិហារី,
មហេសក្ខោ ច ហោតិ មហានុភារោ។ មិច្ឆាទស្សនាភារេន កល្យាណោ
សហាយេ បដិលភតិ, សីសច្ចេនម្បិ ចាបុណាន្តោ ចាបកម្មំ ន ករោតិ,
កម្មស្សកតាទស្សនតោ អកោតូហលមដ្ឋលីកោ ច ហោតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស
សទ្ធា បតិដ្ឋិតា ហោតិ មូលជាតា, សទ្ធហាតិ ច តថាគតានំ ពោធិ,
សមយន្តរេសុ នាភិវមតិ ឧក្ការជ្ជានេវិយ រាជហំសោ,
លក្ខណត្ថយបរិជាននកុសលោ ហោតិ, អន្តេ ច អនាវរណញ្ញាណលាភី, យាវ

ពោធិ៍ន ចាបុណ្ហាតិ, តាវ តស្មី តស្មី សត្តនិកាយេ ឧក្កដ្ឋក្កដ្ឋា ច ហោតិ,
ឧឡារុឡារសម្មត្តិយោ ចាបុណ្ហាតិ។

“ឥតិ ហិទំ សីលំ នាម សព្វសម្មត្តិនំ អធិដ្ឋានំ, សព្វពុទ្ធកុណានំ បកវគ្គមិ,
សព្វពុទ្ធករធម្មានមាទិ ចរណំ មុខំ បមុខ”ន្តិ ពហុមាណំ ឧប្បាទេត្វា
កាយវីរីសំយមេ, ឥន្ទ្រិយធមនេ, អាជីវសម្មទាយ, បច្ចយបរិភោគេ ច
សតិសម្មជញ្ញាលេន អប្បមត្តន លាភសក្ការសិលោកំ មិត្តមុខបច្ចត្តិកំ វិយ
សល្លក្ខេត្វា “កិក្កវ អណ្ណា”ន្តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩; ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៧) វុត្តនយេន
សក្កច្ចំ សីលំ សម្មាទេតព្ពំ។ អយមេត្ត សង្ខេបោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ.
១.៦) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ តព្វា បនេតំ សីលំ ន អត្តនោ
ទុក្ខតិបរិកិលេសវិមុត្តិយា, សុគតិយម្បិ, ន វជ្ជសម្មត្តិយា, ន ចក្កវត្តិ-ននេវ-
នសក្ក-នមារ-នព្រហ្មសម្មត្តិយា, នាបិ អត្តនោ តេវិជ្ជតាទិហេតុ, ន
បច្ចេកពោធិយា, អថ ខោ សព្វញ្ញកាវេន សព្វសត្តានំ
អនុត្តរសីលាលង្ការសម្មាទនត្ថមេវាតិ បរិណាមេតព្ពំ។

តថា សកលសំកិលេសនិវាសដ្ឋានតាយ, បុត្តនាវាទិហិ
មហាសម្ពាធតាយ, កសិវណិដ្ឋាទិនាវាវិធកម្មន្តាទិដ្ឋានព្យាកុលតាយ ច
យរាវាសស្ស នេក្ខម្មសុខាទីនំ អនោកាសតំ, កាមាណព្វា
“សត្តនាវាលគ្គមធុតិទុវិយ ច អវលេយ្យមាណា បរិត្តស្សាទា
វិបុលានត្តានុពន្លា”តិ ច “វិជ្ជុលតោភាសេន គហេតព្ពំ នច្ចំ វិយ
បរិត្តកាលោបលព្វា, ឧម្មត្តកាលង្គារោវិយ វិបរីតសញ្ញាយ អនុភវិតព្វា,
កវីសាវ្មាននសុខំ វិយ បដិការភូតា, ឧទកតេមិតផ្តុលិយា
ឧស្សាវកោធកចានំ វិយ អតិវត្តិករា, នាតជ្ឈត្តកោជនំ វិយ សាពាធា,
ពលិសាមិសំ វិយ ព្យសនសន្និចាតការណា, អគ្គិសន្តាហោវិយ កាលត្ថយេបិ

ទុក្ខប្បត្តិហេតុភូតា, មក្ខជាលេហោវិយ ពន្ធនិមិត្តា
ឃាតការាច្ឆាទនកិមិលយោវិយ អនត្តច្ឆាទនា, សបត្តតាមវាសោវិយ
ភយដ្ឋានភូតា, បច្ចត្តិកចោសកោវិយ កិលេសមារាជីនំ អាមិសភូតា,
ធលាសម្បត្តិយោវិយ វិបរិណាមទុក្ខា, កោជវគ្គិវិយ អន្តោទាហកា,
បុរាណកូចាវលម្ពតិរណាមធម្មិណ្ឌុវិយ អនេកាជីនវា, លោណ្ឌាទកថានំវិយ
បិទាសហេតុភូតា, សុរាមេរយំវិយ នីចជនសេវិតា, អប្បស្សាទតាយ
អដ្ឋិកផ្គលូបមា"តិអាទិនា ច នយេន អាជីនំ សល្លកេត្វា តត្ថិបរិយាយេន
នេក្ខម្មេ អាទិសំសំ បស្សន្តេន នេក្ខម្មបរិវេកឧបសមសុខាទិសុ
និដ្ឋាចោលាបញ្ញាវចិត្តេន នេក្ខម្មចារមី បូរេតត្ថា។

តថា យស្មា បញ្ញា អាហារកោវិយ អន្ធការេន, មោហេន សហ នវត្ថតិ,
តស្មា មោហាការណានិ តាវ ពោធិសត្តេន បរិវដ្ឋិតត្ថានិ។ តត្ថិមាទិ
មោហាការណានិ - អរតិ តន្តិវិជម្ពិតា អាលសិយំ គណាសង្គណិការាមតា
និទ្ទាសីលតា អនិច្ចយសីលតា ញាណស្មី អកុត្វហលតា មិច្ឆាធិមាទោ
អបរិបុច្ឆកតា កាយស្ស ន សម្មាបរិហារោ អសមាហិតចិត្តតា ទុប្បញ្ញានំ
បុគ្គលានំ សេវនា បញ្ញាវន្តានំ អបយិរុទាសនា អត្ថបរិភវោ មិច្ឆាវិកល្យោ
វិបរីតាភិនិវេសោ កាយទន្ធិពហុលតា អសំវេគសីលតា បញ្ច នីវរណានិ។
សន្នេហតោ យេ វា បន ធម្មេ អាសេវតោ អនុប្បន្នា បញ្ញា ន ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នា
បរិហាយតិ, ឥតិ ឥមាទិ សម្មោហាការណានិ បរិវដ្ឋន្តេន ពាហុសច្ចេ
ឈានាទិសុ ច យោគោ ករណីយោ។

តត្ថាយំ ពាហុសច្ចស្ស វិសយវិភាគោ - បញ្ច ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ,
អដ្ឋារស ធាតុយោ ចត្តារិ សច្ចានិ ពារីសតិទ្រិយានិ ទ្វាទសបទិកោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ, តថា សតិបដ្ឋានាទយោ កុសលាទិធម្មប្បការភេទា ច។

យានិ ច លោកេ អនវជ្ជានិវិជ្ជជ្ជានានិ, យេ ច សត្តានំ ហិតសុខវិធានយោគ្យា
ព្យាករណវិសេសា។ ឥតិ វេ បកាវ សកលមេវ សុតវិសយំ
ឧបាយកោសល្យបុព្វង្គមាយ បញ្ញាយ សតិវីរយុបត្ថម្ភការណាយ សាធុកំ
ឧត្តហណាសវនិចារណាបរិចយបរិបុច្ឆាហិ ឌីតាហេត្វា តត្ថ ច បរេសំ
បតិជ្ជបនេន សុតមយា បញ្ញា និព្វត្តេតព្វា, តថា ខន្ធជីនំ សភាវធម្មានំ
អាការបរិវិតក្កនមុខេន តេ និជ្ឈានំ ខមាបេន្តេន ចិន្តាមយា, ខន្ធជីនំយេវ បន
សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណាបរិគ្គហាវសេន លោកិយំ បរិញ្ញំ និព្វត្តេន្តេន
បុព្វភាគភាវនាបញ្ញា សម្មាទេតព្វា។ វេញ្ញា “នាមរូបមត្តមិទំ យថាវហំ
បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ឈតិ ចេវ និរុជ្ឈតិ ច, ន ឯត្ថ កោចិ កត្តា វា កាវេតា វា, ហុត្វា
អភាវជ្ជេន អនិច្ចំ, ឧទយព្ពយបដិប័ន្សនជ្ជេន ទុក្ខំ, អវសវត្តនជ្ជេន អនត្តា” តិ
អជ្ឈត្តិកពាហិវេ ធម្មេ និព្វិសេសំ បរិជានន្តោ តត្ថ អាសង្កំ បដហិត្វា, បរេ ច
តត្ថ តំ ជហាបេត្វា កេវលំ ករុណាវសេនេវ យាវ ន ពុទ្ធកុណា ហត្ថតលំ
អាគច្ឆន្តិ, តាវ យានត្ថយេ សត្តេ អវតារណាបរិចាចនេហិ បតិជ្ជាបេន្តោ,
ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិយោ ច វសីការំ ចាបេន្តោ បញ្ញាយ អតិវិយ
មត្តកំ ចាបុណាតីតិ។

តថា សម្មាសម្ពោធិយា កតាភិនិហារេន មហាសត្តេន “កោ នុ អដ្ឋ
បុញ្ញញ្ញាណសម្ពារោ ឧបចិតោ, កិញ្ច មយា កតំ បរហិត” ន្តិ ទិវសេ ទិវសេ
បច្ចវេក្ខន្តេន សត្តហិតត្ថំ ឧស្សហោ ករណីយោ, សព្វេសម្មិ សត្តានំ
ឧបការាយ អត្តនោ កាយំ ជីវិតញ្ច ឌីស្សន្តិតព្វំ, សព្វេបិ សត្តា អនោធិសោ
មេត្តាយ ករុណាយ ច ជីវិតព្វា, យា កាចិ សត្តានំ ទុក្ខប្បត្តិ, សព្វា សា អត្តនិ
ចាជិកង្ខិតព្វា, សព្វេសព្វា សត្តានំ បុញ្ញំ អព្ពនុមោទិតព្វំ, ពុទ្ធមហាន្តតា អភិណ្ណំ
បច្ចវេក្ខិតព្វា, យញ្ច កិញ្ច កម្មំ ករោតិ កាយេន វាចាយ វា, តំ សព្វំ
ពោធិនិទ្ធិចិត្តបុព្វង្គមំ កាតព្វំ។ ឥមីនា ហិ ឧបាយេន ពោធិសត្តានំ អបរិមេយ្យោ

បុញ្ញភាគោ ឧបជ័យតិ។ អបិច សត្តានំ បរិភោគត្ថំ បរិចាលនត្ថញ្ច អត្ថនោ
សរីរំ ជីវិតញ្ច បរិច្ឆេទិញ្ចា ឧប្បិចាសាសីតុណ្ហាវតាតថាទិទុក្ខបដិការោ
បរិយេសិតញ្ចោ។ យញ្ច យថាវុត្តទុក្ខបដិការជំ សុខំ អត្ថនា បដិលភតិ, តថា
រមណីយេសុ អារម្មយ្យនចាសាទតលាទិសុ, អរញ្ញាយតនេសុ ច
កាយចិត្តសន្តាថាភាវេន អភិទិត្តតត្តា សុខំ វិន្ទតិ, យញ្ច សុណាតិ
ពុទ្ធានុពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធតោទិសត្តានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារក្ខតំ ឈានសមាបត្តិសុខំ,
តំ សត្តំ សត្តេសុ អនោធិសោ ឧបសំហរតិ។ អយំ តាវ អសមាហិតក្ខមិយំ
នយោ។

សមាហិតោ បន អត្ថនា យថានុក្ខតំ វិសេសាទិគមនិត្តត្ថំ បីតិបស្សន្តិសុខំ
សត្តសត្តេសុ អធិមុច្ឆតិ, តថា មហាតិ សំសារទុក្ខេ, តន្តិមិត្តក្ខតេ ច
កិលេសាភិសង្ខារទុក្ខេ និមុក្ខំ សត្តនិកាយំ ទិស្វា តត្ថបិ
ធននភេទនជាលនបិសនគ្គិសន្តាថាទិជនិតា ទុក្ខា តិញ្ចា ខរា កដុកា វេទនា
និរន្តរំ ចិរកាលំ វេទិយន្តេ នារកេ, អញ្ញមញ្ញំ
កុដ្ឋនសន្តាបនវិហោវេនហិសនបរាជីនតាទិហិ ទុក្ខំ អនុកវន្តេ តិវច្ឆានេ,
ដោតិមាលា'កុលសរីរេ ឧទ្ធពាហុវិវន្តេ ឧក្កាមុខេ ឧប្បិចាសាទិហិ ឧប្បមាទេ ច
វន្តេខណ្ឌទិអាហារេ ច មហាទុក្ខំ វេទយមាទេ បេតេ ច បរិយេដ្ឋិមូលកំ មហន្តំ
អនយព្យសនំ ថាបុណ្ណេ ហត្ថេន្ទរាទិការណាយោគេន
ទុត្តន្តាទុទ្ទសិកនលិទ្ធតាទិភាវេន ឧប្បិចាសាទិយោគេន ពលវន្តេហិ
អភិកវនីយតោ, បរេសំ វហនតោ, បរាជីនតោ ច នារកេ បេតេ តិវច្ឆានេ ច
អតិសយន្តេ អចាយទុក្ខនិព្វិសេសំ ទុក្ខំ អនុកវន្តេ មនុស្សេ ច តថា
វិសយវិសបរិភោគវិក្ខិត្តចិត្តតាយ រាគាទិបរិយុដ្ឋានេន ឧប្បមាទេ
វាយុវេកសមុដ្ឋិតជាលាសមិទ្ធសុក្ខកដ្ឋសន្និចាតេ អគ្គិក្ខន្ធវិយ
អនុបសន្តបរិណ្ឌាហវុត្តិកេ អនិហតបរាជីនេ កាមាវចរទេវេ ច មហតា

វាយាមនវិទ្យាមាគាសំវិគាហិតសកុន្តារិយ, ពលវន្តេហិ ឱត្តសារិយ ច
“សតិបិ ចិរច្ចវត្តិយំ អនច្ចន្តិកតាយ ចាតបរិយោសានា
អនតិក្កន្តជាតិជរាមរណា ឯវា”តិ រូចាវចរាវចរាវចរេវេ ច បស្សន្តេន
មេត្តាយ ករុណាយ ច អនោធិសោ សត្តា ជីវិតញា។ ឯវំ កាយេន វាចាយ
មនសា ច ពោធិសម្ភារេ និរន្តរំ ឧបចិនន្តេន ឧស្សហោ បរេត្តតញ្ចោ។

អបិច

“អចិន្តេយ្យាបរិមិតវិបុលោឡារិមលនិរុបមនិរុបក្កិលេសគុណានិចយនិទានក្ខ
តស្ស ពុទ្ធកាវស្ស ឧស្សក្កិត្វា សម្មហំសនយោគ្យំ វីរិយំ នាម
អចិន្តេយ្យានុកាវមេវ។ យំ ន បច្ឆរជនា សោតុម្បិ សក្កណន្តិ, បគេវ បដិបទ្ធិតុំ។
តថា ហិ តិវិជា អភិនិហារចិត្តច្ចត្តិ, ចតស្សោ ពុទ្ធក្ខមិយោ, ចត្តារិ សង្កហវត្ថុនិ
(ធី. និ. ៣.២១០, ៣១៣; អ. និ. ៤.៣២), ករុណាកាសតា, ពុទ្ធជម្មេសុ
និជ្ឈានក្ខន្ធិ, សព្វធម្មេសុ និរុបលេចោ, សព្វសត្តេសុ បុត្តសញ្ញា, សំសារទុក្ខេហិ
អបរិខេទោ, សព្វទេយ្យធម្មបរិច្ចាគោ, តេន ច និរតិមានតា,
អធិសីលសិក្ខាធិអធិដ្ឋានំ, តត្ថ ច អចលតា, កុសលកិរិយាសុ បីតិចាមោជ្ជំ,
វិវេកនិច្ឆចិត្តតា, ឈានានុយោគោ, អនវដ្ឋេសុតេន អតិត្តិ, យថាសុតស្ស
ធម្មស្ស បរេសំ ហិតជ្ឈាសយេន ទេសនា, សត្តានំ ញាយេ និវេសនំ,
អារម្មណធម្មតា, ដីវីរភារោ, បរាបវាទបរាបការេសុ វិការាភារោ, សច្ចាធិដ្ឋានំ,
សមាបត្តិសុ វសីភារោ, អភិញ្ញាសុ ពលច្បត្តិ, លក្ខណត្ថយាវពោធនា,
សតិបដ្ឋានាធិសុ អភិយោគេន លោកុត្តរមគ្គសម្ភារសម្ភរណំ,
នវលោកុត្តរាវក្កន្តិ”តិ ឯវមាធិកា សព្វា ពោធិសម្ភារបដិបត្តិ វីរិយានុកាវេនេវ
សមិជ្ឈតីតិ អភិនិហារតោ យាវ មហាពោធិ អនោស្សដ្ឋន្តេន សក្កច្ចំ និរន្តរំ
វីរិយំ សម្មាទេតព្ពំ។ សម្មវដ្ឋមាទេ ច វីរិយេ ខន្តិអាទយោ ទានាទយោ ច សព្វេបិ

ពោធិសម្ភារា តទដ្ឋិនវុត្តិតាយ សម្បជ្ជា វេហោន្តិតិ។ ខន្តិអាទិសុបិ ឥមិនា
នយេន បដិបត្តិ វេទិតញ្ច។

ឥតិ សត្តានំ សុខុបករណាបិច្ឆាគេន ពហុជា អនុគ្គហាករណំ ទានេន
បដិបត្តិ, សីលេន តេសំ

ជីវិតសាបតេយ្យធារវត្តអភេទបិយហិតវចនាវិហ័សាទិករណានិ, នេក្ខេម្មន
នេសំ អាមិសបដិគ្គហណាធម្មធានាទិនា អនេកជា ហិតចរិយា, បញ្ញាយ តេសំ
ហិតករណ្ឌចាយកោសល្លំ, វីរិយេន តត្ថ ឧស្សហារម្តអសំហ័រានិ, ខន្តិយា
តទបរាជសហនំ, សច្ចេន តេសំ

អវញ្ជនតទុបការកិរិយាសមាធានាវិសំវាទនាទិ, អធិដ្ឋានេន
តទុបការករណេ អនត្ថសម្បតេបិ អចលនំ, មេត្តាយ តេសំ
ហិតសុខានុចិទ្ធនំ, ឧបេក្ខាយ តេសំ ឧបការាបការេសុវិការាធាបត្តិតិ វេ
អបរិមាណេ សត្តេ អារត្ត អនុកម្មិតសព្ពសត្តស្ស ពោធិសត្តស្ស បុព្វដ្ឋនេហិ
អសាធារណេ អបរិមាណេ បុញ្ញញ្ញាណាសម្ភារបចយោ វត្ថុ បដិបត្តិតិ
វេទិតញ្ច។ យោ ចេតាសំ បច្ចយោ វុត្តោ, តស្ស ច សក្កច្ចំ សម្បាទនំ។

កោវិភាកោតិ ទស ចារមិយោ, ទស ឧបចារមិយោ, ទស
បរមត្ថចារមិយោតិ សមត្តិស ចារមិយោ។ តត្ថ កតាភិនិហារស្ស
ពោធិសត្តស្ស បរហិតករណាភិនិទ្ធអាសយប្បយោគស្ស កណ្ណាធម្មវេកិណ្ណា
សុក្កធម្មា ចារមិយោ, តេហិ អវេកិណ្ណា សុក្កា ធម្មា ឧបចារមិយោ, អកណ្ណា
អសុក្កា បរមត្ថចារមិយោតិ កេចិ។ សមុទាគមនកាលេសុ បូរិយមាធា
ចារមិយោ, ពោធិសត្តភូមិយំ បុណ្ណា ឧបចារមិយោ, ពុទ្ធកូមិយំ
សព្វាការបរិបុណ្ណា បរមត្ថចារមិយោ។ ពោធិសត្តភូមិយំ វា
បរហិតករណតោ ចារមិយោ, អត្ថហិតករណតោ ឧបចារមិយោ, ពុទ្ធកូមិយំ

ពលវេសារជ្ជសមធិគមេន ឧភយហិតបរិបូរណតោ បរមត្ថចារមិយោតិ វេ
អាធិមជ្ឈបរិយោសានេសុ បណិធានាម្ពបរិធិជ្ជានេសុ តេសំ វិភាគោតិ អបរេ។
នោសុបសមករុណាបកតិកានំ ភវសុខវិមុត្តិសុខបរមសុខប្បត្តានំ
បុញ្ញបធមភេទតោ ឥត្ថិភាគោតិ អញ្ជេ។

លជ្ជាសតិមាធិបស្សយានំ លោកុត្តរធម្មាធិបតីនំ
សីលសមាធិបញ្ញាករុកានំ តាវតតវិតតារយិត្ថនំ
អនុពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធសម្មាសម្ពុទ្ធានំ ចារមី, ឧបចារមី, បរមត្ថចារមីតិ
ពោធិត្ថយប្បត្តិតោ យថាវុត្តវិភាគោតិ កេចិ។ ចិត្តបណិធិតោ យាវ
វធិបណិធិ, តាវ បវត្តា សម្ភារា ចារមិយោ, វធិបណិធិតោ យាវ កាយបណិធិ,
តាវ បវត្តា ឧបចារមិយោ, កាយបណិធិតោ បភុតិ បរមត្ថចារមិយោតិ
អបរេ។ អញ្ជេ បន “បរមុញ្ញានុមោទនវសេន បវត្តា សម្ភារា ចារមិយោ, បរេសំ
ការាបនវសេន បវត្តា ឧបចារមិយោ, សយំ ករណាវសេន បវត្តា
បរមត្ថចារមិយោ” តិ វេទន្តិ។ តថា ភវសុខាវហោ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារោ ចារមី,
អត្តនោ និព្វានសុខាវហោ ឧបចារមី, បរេសំ តទុភយសុខាវហោ
បរមត្ថចារមីតិ ឯកេ។

បុត្តនាធិធាធិឧបករណាបរិច្ចាគោ បន ធានចារមី, អត្តនោ អដ្ឋបរិច្ចាគោ
ធានឧបចារមី, អត្តនោ ជីវិតបរិច្ចាគោ ធានបរមត្ថចារមី។ តថា
បុត្តនាធិកស្ស តិវិធស្សបិ ហេតុ អវីតិក្កមនវសេន តិស្សោ សីលចារមិយោ,
តេសុ វេ តិវិធសុ វត្ថុសុ អាលយំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា និក្ខមនវសេន តិស្សោ
នេក្ខម្ពចារមិយោ, ឧបករណាដ្ឋជីវិតតណ្ហំ សម្មហានិត្វា សត្តានំ
ហិតាហិតវិនិច្ឆយករណាវសេន តិស្សោ បញ្ញាចារមិយោ, យថាវុត្តភេទានំ
បរិច្ចាគាធិនំ វាយមនវសេន តិស្សោ វីរិយចារមិយោ,

ឧបករណ៍ផ្គត់ផ្គង់រាងកាយ កំរាន់ មនុស្សសេន តិស្សោ ខន្តិចារមិយោ,
ឧបករណ៍ផ្គត់ផ្គង់រាងកាយ សង្ខារវិចារករសេន តិស្សោ សង្ខារមិយោ,
នាធានិចារមិយោ អកុប្បាធិដ្ឋានវសេនេ សមិជ្ឈន្តិចារ ឧបករណ៍និវាសេនិ
អចលាធិដ្ឋានវសេន តិស្សោ អធិដ្ឋានចារមិយោ,
ឧបករណ៍ឧបយាតកេសុបិ សត្តេសុ មេត្តាយ អវិជហានវសេន តិស្សោ
មេត្តាចារមិយោ, យថាវត្ថុវត្ថុត្ថយស្ស ឧបការាបការេសុ សត្តសម្ពាវេសុ
មជ្ឈត្តតាបជីលាភវសេន តិស្សោ ឧបេក្ខាចារមិយោតិ វេមាធិនា វេតាសំ
វិភាគោ វេទិតញោ។

កោសន្តិហោតិ វេតុ បន យថា វេតាវិភាគតោ តិសវិធានិ
នាធានិវិភាគិកាវតោ ធនវិធា, វេ ធានសីលខន្តិវិយយានបញ្ញាសភាវេន
ធនិធា។ វេតាសុ ហិ នេក្ខម្មចារមិ សីលចារមិយា សន្តិហិតា តស្ស
បញ្ញាភាវេ, នីវរណវិវេកភាវេ បន យានចារមិយា, កុសលធម្មភាវេ ធនិវិ
សន្តិហិតា។ សង្ខារមិ សីលចារមិយា វេកេនេសោយេវ វេសង្ខារវិវេកិសង្ខារបេក្ខ,
ញាណសង្ខារបេក្ខ បន បញ្ញាចារមិយា សន្តិហិតា។ មេត្តាចារមិ យានចារមិយា
វេ, ឧបេក្ខាចារមិ យានបញ្ញាចារមិហិ, អធិដ្ឋានចារមិ សញ្ញាហិ
សន្តិហិតាតិ។

វេតេសញ្ញា នាធានីនំ ធនំ គុណានំ អញ្ញាមញ្ញំ សម្ពាធានំ
បញ្ញាធនុយុគធានីនិ បញ្ញាធនុយុគធានីសាធានី ហោន្តិ - សេយ្យនិធំ?
ធានសីលយុគធានី បរហិតាហិតានំ ករណាករណយុគធានីសិធំ,
ធានខន្តិយុគធានី អលោកាធានយុគធានីសិធំ, ធានវិយយុគធានី
ចាតសុតយុគធានីសិធំ, ធានយានយុគធានី កាមធានប្បហានយុគធានីសិធំ,
ធានបញ្ញាយុគធានី អវិយយានធុរយុគធានីសិធំ, សីលខន្តិទ្វយេន

បយោគាសយសុទ្ធិទ្ធកម្មសិទ្ធិ, សីលវិរយទ្ធកម្មសិទ្ធិ,
សីលឈានទ្ធកម្មសិទ្ធិ, ធុស្សីល្បបរិយុដ្ឋានប្បហានទ្ធកម្មសិទ្ធិ, សីលបញ្ញាទ្ធកម្មសិទ្ធិ,
ធានទ្ធកម្មសិទ្ធិ, ខន្តិវិរយយុគឡេន ខមាតេជទ្ធកម្មសិទ្ធិ, ខន្តិឈានយុគឡេន
វិរោធានុរោធប្បហានយុគឡេនសិទ្ធិ, ខន្តិបញ្ញាយុគឡេន
សុញ្ញតាខន្តិបដិវេទនុកសិទ្ធិ, វិរយឈាននុកសិទ្ធិ, បក្កាហារិក្ខេបនុកសិទ្ធិ,
វិរយបញ្ញានុកសិទ្ធិ, សរណានុកសិទ្ធិ, ឈានបញ្ញានុកសិទ្ធិ, យាននុកសិទ្ធិ។
ធានសីលខន្តិត្ថិកេន លោកនោសមោហប្បហានត្ថិកសិទ្ធិ,
ធានសីលវិរយត្ថិកេន ភោគជីវិតកាយសារាធានត្ថិកសិទ្ធិ,
ធានសីលឈានត្ថិកេន បុញ្ញកិរិយវត្ថុត្ថិកសិទ្ធិ, ធានសីលបញ្ញាត្ថិកេន
អាមិសាកយធម្មធានត្ថិកសិទ្ធិតិ ឯវំ ឥតវេហិបិ តិកេហិ ចតុក្កាធិហិ ច
យថាសម្ភវំ តិកានិ ចតុក្កាធិនិ ច យោជេតព្វានិ។

ឯវំ ធម្មិធានម្យី បន ឥមាសំ ចារមីនំ ចតុហិ អធិដ្ឋានេហិ សង្កហោ
វេទិតព្ពោ។ សព្វចារមីនំ សមូហសង្កហតោ ហិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ។ សេយ្យជិដំ
- សច្ចាធិដ្ឋានំ, ចាកាធិដ្ឋានំ, ឧបសមាធិដ្ឋានំ, បញ្ញាធិដ្ឋានន្តិ។ តត្ថ អធិតិដ្ឋតិ
ឯតេន, ឯត្ថ វា អធិតិដ្ឋតិ, អធិដ្ឋានមត្តមេវ វា តន្តិអធិដ្ឋានំ។ សច្ចព្វា តំ
អធិដ្ឋានព្វា, សច្ចស្ស វា អធិដ្ឋានំ, សច្ចំ អធិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ វា សច្ចាធិដ្ឋានំ។ ឯវំ
សេសេសុបិ។ តត្ថ អវិសេសតោ តាវ លោកុត្តរគុណោ កតាភិនិហារស្ស
អនុកម្មីតសព្ពសត្តស្ស មហាសត្តស្ស បរិញ្ញានុរូបំ សព្វចារមិបរិគ្គហតោ
សច្ចាធិដ្ឋានំ, តេសំ បដិបក្ខបរិច្ចាគតោ ចាកាធិដ្ឋានំ, សព្វចារមិតាគុណេហិ
ឧបសមតោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ, តេហិយេវ បរហិតោចាយកោសល្លតោ
បញ្ញាធិដ្ឋានំ។ វិសេសតោ បន “អត្ថិកជនំ អវិសំវាទេត្វា ទស្សមី” តិ
បដិជានតោ, បដិញ្ចំ អវិសំវាទេត្វា ធានតោ, ធានំ អវិសំវាទេត្វា អនុមោទនតោ,
មច្ឆរិយាធិបដិបក្ខបរិច្ចាគតោ, ធម្មបដិក្កាហាកធានធម្មបដិក្ខយេសុ

លោកនោសមោហភយ្យបសមតោ, យថាវាហំ យថាកាលំ យថាវិជានញ្ច
នានតោ, បញ្ញត្តរតោ ច កុសលធម្មានំ ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ នានំ។ តថា
សំវរសមាទានស្ស អរិកិក្កមតោ, ទុស្សីល្យបរិច្ឆាគតោ, ទុច្ឆរិត្យបសមតោ,
បញ្ញត្តរតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ សីលំ។ យថាបដិញ្ញំ ឧមនតោ,
បរាបរាធិកប្បបរិច្ឆាគតោ, កោធបរិយុដ្ឋាន្យបសមតោ, បញ្ញត្តរតោ ច
ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ ខន្តិ។ បដិញ្ញានុរូបំ បរហិតករណតោ,
វិសាទបរិច្ឆាគតោ, អកុសលធម្មានំ ្យបសមតោ, បញ្ញត្តរតោ ច
ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ រីរិយំ។ បដិញ្ញានុរូបំ លោកហិតានុចិន្តនតោ,
នីវរណបរិច្ឆាគតោ, ចិត្ត្យបសមតោ, បញ្ញត្តរតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ
ឈានំ។ យថាបដិញ្ញំ បរហិតុចាយកោសល្យតោ, អនុចាយកិរិយាបរិច្ឆាគតោ,
មោហាជបរិណ្ឌាហ្យបសមតោ, សត្តញ្ញតាបដិលោកតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ
បញ្ញា។

តត្ថ ព្រាយ្យបដិញ្ញានុវិជានេហិ សច្ចាធិដ្ឋានំ,
វត្ថុកាមកិលេសកាមបរិច្ឆាគេហិ ចាតាធិដ្ឋានំ, នោសទុក្ខ្យបសមេហិ
ឧបសមាធិដ្ឋានំ, អនុពោធបដិវេដេហិ បញ្ញាធិដ្ឋានំ។ តិវិធសច្ចបរិគ្គហិតំ
នោសត្តយវិរោធិ សច្ចាធិដ្ឋានំ, តិវិធហោគបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ
ចាតាធិដ្ឋានំ, តិវិធយ្យបសមបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ ឧបសមាធិដ្ឋានំ,
តិវិធហោណាបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ បញ្ញាធិដ្ឋានំ។
សច្ចាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ ចាត្រូបសមបញ្ញាធិដ្ឋានានិ អរិសំវាទនតោ,
បដិញ្ញានុវិជានតោ ច។ ចាតាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ សច្ចូបសមបញ្ញាធិដ្ឋានានិ
បដិបក្ខបរិច្ឆាគតោ, សត្តបរិច្ឆាគដលត្តា ច។ ឧបសមាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ
សច្ចោគបញ្ញាធិដ្ឋានានិ កិលេសបរិណ្ឌាហ្យបសមតោ, កាម្យបសមតោ,
កាមបរិណ្ឌាហ្យបសមតោ ច។ បញ្ញាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ

សច្ចចាតុបសមាធិដ្ឋានានិ ព្យាណបុព្វត្ថមតោ, ព្យាណានុបវិវត្តនតោ ចាតិ វេ
សព្ពាបិ ចារមិយោ សច្ចប្បការិតា ចាគបរិព្យញ្ជិតា ឧបសមោបព្រហ្មិតា
បញ្ញាបរិសុទ្ធា។ សច្ចញ្ញិ ឯតាសំ ជនកហេតុ, ចាកោ បរិក្កាហកហេតុ,
ឧបសមោ បរិវុឌ្ឍិហេតុ, បញ្ញា ចារិសុទ្ធិហេតុ។ តថា អាធិម្ហិ សច្ចាធិដ្ឋានំ
សច្ចបដិញ្ញត្តា, មជ្ឈេ ចាកាធិដ្ឋានំ កតបណិធានស្ស បរហិតាយ
អត្ថបរិច្ឆាគតោ, អន្តេ ឧបសមាធិដ្ឋានំ សព្វបសមបរិយោសានត្តា,
អាធិមជ្ឈបរិយោសានេសុ បញ្ញាធិដ្ឋានំ តស្មី សតិ សម្មវតោ, អសតិ អការវតោ,
យថាបដិញ្ញញ្ច ការវតោ។

តត្ថ មហាបុរិសា អត្ថហិតបរហិតករេហិ គរុបិយការករេហិ
សច្ចចាកាធិដ្ឋានេហិ គិហិតុតា អាមិសទានេន បរេ អនុគ្គណ្ឌាន្តិ។ តថា
អត្ថហិតបរហិតករេហិ គរុបិយការករេហិ ឧបសមបញ្ញាធិដ្ឋានេហិ ច
បព្វជិតកុតា ធម្មទានេន បរេ អនុគ្គណ្ឌាន្តិ។

តត្ថ អន្តិមភវេ ពោធិសត្តស្ស ចតុរធិដ្ឋានបរិបូរណំ។
បរិបុណ្ណចតុរធិដ្ឋានស្ស ហិ ចរិមកក្សបបត្តិតិ ឯកេ។ តត្រ ហិ
គព្ពោក្កន្តិបិតិអភិនិក្ខមនេសុ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន សតោ សម្មជាតោ
សច្ចាធិដ្ឋានចារិប្បិយា សម្មតិជាតោ ឧត្តរាភិមុខោ សត្ថបទីវិតិហារេន គន្ធា
សព្ពា ធិសា ឱលោកេត្វា សច្ចានុបវិវត្តិធា វចសា “អគ្គោហមស្មី លោកស្ស,
ជេដ្ឋោ...បេ.... សេដ្ឋោហមស្មី លោកស្ស” តិ (ធិ. និ. ២.៣១; ម. និ. ៣.២០៧) តិក្ខុត្ថំ
សីហនាទំ នទិ, ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ជិណ្ឌាតុរមតបព្វជិតទស្សវិនោ
ចតុធម្មបទេសកោវិទស្ស យោព្ពនារោគ្យជីវិតសម្មត្តិមទានំ ឧបសមោ,
ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគមេន មហាតោ ព្យាតិបរិវដ្តស្ស ហត្ថកតស្ស ច
ចក្កវត្តិវដ្តស្ស អនបេក្ខបរិច្ឆាកោតិ។

ធុតិយេ វាណេ អភិសម្ពោធិយំ ចតុរិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ កេចិ។ តត្ថ ហិ
យថាបដិញ្ញំ សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ចតុន្នំ អរិយសទ្ធានំ អភិសមយោ,
តតោ ហិ សទ្ធាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគមេន
សត្តកិលេសោបក្កិលេសបរិច្ឆាតោ, តតោ ហិ ចាកាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន បរម្មបសមសម្បត្តិ, តតោ ហិ ឧបសមាធិដ្ឋានំ
បរិបុណ្ណំ។ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន អនាវរណាញាណាបដិលាភោ, តតោ ហិ
បញ្ញាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ, តំ អសិទ្ធី អភិសម្ពោធិយាបិ បរមត្ថការតោ។

តតិយេ វាណេ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម.
២.៣០) ចតុរិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ អញ្ជោ។ តត្ថ ហិ សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
ទ្វាទសហិ អាការេហិ អរិយសទ្ធទេសនាយ សទ្ធាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ,
ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សទ្ធម្មមហាយាគករណោ ចាកាធិដ្ឋានំ
បរិបុណ្ណំ។ ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សយំ ឧបសន្តស្ស បរេសំ
ឧបសមនេន ឧបសមាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ, បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស វិនេយ្យានំ
អាសយាធិបរិជាននេន បញ្ញាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ, តទបិ អសិទ្ធី អបរិយោសិតត្តា
ពុទ្ធកិច្ចស្ស។

ចតុត្ថ វាណេ បរិនិព្វានេ ចតុរិដ្ឋានបរិបុណ្ណានិ អបរេ។ តត្រ ហិ
បរិនិព្វតត្តា បរមត្ថសច្ចសម្បត្តិយា សទ្ធាធិដ្ឋានបរិបូរណំ,
សត្វបដិបដិស្សគ្គេន ចាកាធិដ្ឋានបរិបូរណំ, សត្តសង្ខារូបសមេន
ឧបសមាធិដ្ឋានបរិបូរណំ, បញ្ញាបយោជនបរិនិដ្ឋានេន
បញ្ញាធិដ្ឋានបរិបូរណានិ។

តត្រ មហាបុរិសស្ស វិសេសេន មេត្តាខេត្ត អភិជាតិយំ
សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សទ្ធាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្តំ, វិសេសេន

ករុណាខេត្ត អភិសម្ពោធិយំ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
បញ្ញាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្ថំ, វិសេសេន មុទិតាខេត្ត ធម្មបក្កប្បវត្តនេ (សំ.
និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម. ២.៣០) ចាតាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
ចាតាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្ថំ, វិសេសេន ឧបេក្ខាខេត្ត បរិទិតញ្ចានេ
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស ឧបសមាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តត្របិ សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សំវាសេន សីលំ វេទិតព្ពំ,
ចាតាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សំវាហារេន សោចយ្យំ វេទិតព្ពំ,
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស អាបនាសុ ថាមោ វេទិតព្ពោ,
បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សាកញ្ញាយ បញ្ញា វេទិតព្ពា។ ឯវំ
សីលាជីវចិត្តទិដ្ឋវិសុទ្ធិយោ វេទិតព្ពា។

តថា សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគមេន នោសា អគតី ន កច្ចតិ អវិសំវាទនតោ,
ចាតាធិដ្ឋានសមុទាគមេន លោភា អគតី ន កច្ចតិ អនភិសង្កតោ,
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ភយា អគតី ន កច្ចតិ អនបរាជតោ,
បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន មោហា អគតី ន កច្ចតិ យថាភូតាវពោជតោ។

តថា បឋមេន អនុដ្ឋោ អធិវាសេតិ, ទុតិយេន អលុទ្ធោ បដិសេវតិ,
តតិយេន អភីតោ បរិវេទ្ខតិ, ចតុត្ថេន អសម្ពុទ្ធោ វិនោទេតិ។ បឋមេន
នេក្ខម្មសុខប្បត្តិ, ឥតរេហិ បរិវេកឧបសមសម្ពោធិសុខប្បត្តិយោ ហោន្តិតិ
ទដ្ឋព្ពា។ តថា

វិវេកជបីតិសុខសមាធិជបីតិសុខអប្បីតិជកាយសុខសតិចារិសុទ្ធិឧបេក្ខា
សុខប្បត្តិយោ ឯតេហិ ចត្វហិ យថាភូតំ ហោន្តិតិ។ ឯវមនេកគុណានុពាន្តេហិ
ចត្វហិ អធិដ្ឋានេហិ សព្ពចារមិសម្ពហសង្កហោ វេទិតព្ពោ។ យថា ច ចត្វហិ
អធិដ្ឋានេហិ សព្ពចារមិសង្កហោ, ឯវំ ករុណាបញ្ញាហិបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពោបិ ហិ

ពោធិសម្ពាហេ ករុណាបញ្ញាហិ សង្កហិតោ។ ករុណាបញ្ញាបរិគ្គហិតា ហិ
ធានាទិគុណា មហាពោធិសម្ពាហ ករុន្តិ ពុទ្ធត្ថសិទ្ធិបរិយោសាធាតិ ឯវមេតាសំ
សង្កហោ វេទិតញោ។

កោ សម្មាទន្ធាយោតិ សកលស្សបិ បុញ្ញាធិសម្ពារស្ស សម្មាសម្ពោធិ,
ឧទ្ទិស្ស អនវសេសសម្ពរណំ អវេកល្លការិតាយោគេន, តត្ថ ច សក្កច្ចការិតា
អាទរពហុមានយោគេន, សាតច្ចការិតា និរន្តរបយោគេន, ចិរកាលាទិយោគោ
ច អន្តរា អវោសាធាបជ្ជនេនាតិ ចតុរង្គយោគោ ឯតាសំ សម្មាទន្ធាយោ។
អបិច សមាសតោ កតាភិទីហារស្ស អត្ថនិ សិនេហាស្ស បរិយាធានំ, បរេសុ ច
សិនេហាស្ស បរិវឌ្ឍនំ ឯតាសំ សម្មាទន្ធាយោ។ សម្មាសម្ពោធិសមធិគមាយ
ហិ កតមហាបណិជានស្ស មហាសត្ថស្ស យាថាវតោ បរិជាននេន សព្វេសុ
ធម្មេសុ អនុបលិត្ថស្ស អត្ថនិ សិនេហោ បរិក្ខយំ បរិយាធានំ គច្ឆតិ,
មហាករុណាសមាយោគវសេន បន បិយេ បុត្តេ វិយ សព្វសត្តេ
សម្មស្សមានស្ស តេសុ មេត្តាសិនេហោ បរិវឌ្ឍតិ។ តតោ ច
តំតទាវត្ថានុបមត្តបរសន្តានេសុ លោកនោសមោហាវិគមេន
វិទូរិកតមច្ឆរិយាទិពោធិសម្ពារបដិបក្ខោ មហាបុរិសោ
ធានបិយវចនអត្ថចរិយាសមាទត្តតាសម្ពោតេហិ ចត្វហិ សង្កហាវត្ថហិ (ធិ. និ.
៣.២១០; អ. និ. ៤.៣២) ចតុរធិជ្ជានុគតេហិ អច្ឆន្តំ ជនស្ស
សង្កហាករណាវសេន ឧបរិ យានត្ថយេ អវតារណំ បរិចាចនញោ ករោតិ។
មហាសត្តានញោ មហាបញ្ញា មហាករុណា ច ធានេន អលង្កតា; ធានំ
បិយវចនេន; បិយវចនំ អត្ថចរិយាយ; អត្ថចរិយា សមាទត្តតាយ អលង្កតា
សង្កហិតា ច។ សព្វក្ខតត្ថក្ខតស្ស ហិ ពោធិសត្ថស្ស សព្វត្ថ
សមាទសុខុក្ខតាយ សមាទត្តតាសិទ្ធិ។ ពុទ្ធក្ខតោ បន តេហោវ សង្កហាវត្ថហិ
ចតុរធិជ្ជានបរិបូរិតាភិពុទ្ធមហិ ជនស្ស អច្ឆន្តិកសង្កហាករណេន អភិវិនយនំ

ករោតិ។ ធានញ៉ា សម្មាសម្ពុទ្ធានំ ចាកាធិដ្ឋានេន បរិបូរិតាភិពុទ្ធុ; បិយវចនំ
សទ្ធាធិដ្ឋានេន; អត្ថចរិយា បញ្ញាធិដ្ឋានេន; សមាធនត្ថតា ឧបសមាធិដ្ឋានេន
បរិបូរិតាភិពុទ្ធា។ តថាគតានញ៉ា សព្ពសាវកបច្ឆេកពុទ្ធមហិ សមាធនត្ថតា
បរិនិព្វានេ។ តត្រ ហិ តេសំ អវិសេសតោ ឯកីភារោ។ តេនេវាហ “នត្ថិ វិមុត្តិយា
នាធនត្ថ”ន្តិ។

ហោន្តិ ចេត្ត -

“សន្នោ ចាគី ឧបសន្នោ, បញ្ញាវា អនុកម្មកោ,
សម្មតសព្ពសម្ភារោ, កំ នាមត្ថំ ន សាធយេ។

មហាការុណិកោ សត្តា, ហិ តេសី ច ឧបេក្ខកោ,
និរេបេក្ខោ ច សព្ពត្ថ, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ។

វិរត្តោ សព្ពធម្មសុ, សត្តសុ ច ឧបេក្ខកោ,
សនា សត្តហិតេ យុត្តោ, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ។

សព្ពនា សព្ពសត្តានំ, ហិតាយ ច សុខាយ ច,
ឧយ្យុត្តោ អកិលាសូ ច, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ”តិ។ (ចរិយា. អដ្ឋ. ៣២០
បកិណ្ណាកកថា);

កិត្តកេន កាលេន សម្មាធនន្តិ ហេដ្ឋិមេន តាវ បរិច្ឆេនេន ចត្តាវ
អសន្នៀយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច, មជ្ឈិមេន អដ្ឋាសន្នៀយ្យានិ
កប្បសតសហស្សញ្ច, ឧបរិមេន សោឡសាសន្នៀយ្យានិ
កប្បសតសហស្សញ្ច, ឯតេ ច ភេនា យថាគ្គម៌
បញ្ញាធិកសទ្ធាធិកវិរិយាធិកវិសេន ញាតញ្ច។ បញ្ញាធិកានញ៉ា សទ្ធា មន្ទា

ហោតិ, បញ្ញា តិក្ខា។ សទ្ធាធិកានំ បញ្ញា មជ្ឈិមា ហោតិ, វិរិយាធិកានំ បញ្ញា
មន្ទា។ បញ្ញានុភាវេន ច សម្មាសម្ពោធិ អភិគន្ធព្វាតិ អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ។
អវិសេសេន បន វិមុត្តិបរិចាចនីយានំ ធម្មានំ តិក្ខមជ្ឈិមមុទុកាវេន
តយោបេតេ ភេទា យុត្តាតិ វទន្តិ។ តិវិជា ហិ ពោធិសត្តា អភិនិហារក្ខណោ
ភវន្តិ ឧគ្សជិតញ្ញវិបញ្ចិតញ្ញនេយ្យភេទេន។ តេសុ ឧគ្សជិតញ្ញ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
សម្មុទា ចតុប្បទិកំ កាដំ សុណាន្តោ តតិយបទេ អបរិយោសិតេយេវ
ធអភិញ្ញាហិ សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្តំ បត្តំ សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ,
ទុតិយោ សត្តុ សម្មុទា ចតុប្បទិកំ កាដំ សុណាន្តោ អបរិយោសិតេយេវ
ចតុត្ថបទេ ធម្មា អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ បត្តំ សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ, ឥតរោ
ភគវតោ សម្មុទា ចតុប្បទិកំ កាដំ សុត្វា បរិយោសិតាយ គាថាយ ធម្មា
អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ បត្តំ សមត្ថបនិស្សយោ ភវតិ។ តយោបេតេ វិជា
កាលភេទេន កតាភិនិហារលទ្ធព្យាករណា ចារមិយោ បូរេន្តោ យថាភ្លមំ
យថាវុត្ថុភេទេន កាលេន សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណ្ហិន្តិ។ តេសុ តេសុ បន
កាលភេទេសុ អបរិបុណ្ណេសុ តេ តេ មហាសត្តា ធិវសេ ធិវសេ
វេស្សន្តរនានសទិសំ នានំ ទេន្តាបិ តទន្ធរេ សីលាទិសព្ពចារមិធម្ម អាចិន្តាបិ
អន្តរា ពុទ្ធា ភវិស្សន្តិតិ អការណាមេតំ។ កស្មា? ញ្ញាណស្ស អបរិបច្ចនតោ។
បរិច្ឆិន្នកាលនិច្ឆាទិតំ វិយ ហិ សស្សំ បរិច្ឆិន្នកាលេ បរិនិច្ឆាទិតា
សម្មាសម្ពោធិ។ តទន្តរា បន សត្តុស្សហោន វាយមន្តេនាបិ ន សក្កា
ចាបុណិវុត្តិ ចារមិចារិបូរិ យថាវុត្ថុកាលវិសេសំ វិជា ន សម្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។

កោ អានិសំសោតិ យេ តេ កតាភិនិហារានំ ពោធិសត្តានំ -

“ឃុំ សព្ពដ្ឋសម្បជ្ជា, ពោធិយា និយតា នរា;
សំសរំ ធិយមទ្ធានំ, កប្បកោដិសតេហិបិ;

អរិយធម៌ ធម៌ ធម៌ ធម៌, តថា លោកន្តរេសុ ចា"តិ។ អាទិនា (អភិ. អដ្ឋ.
១.និទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា;
ពុ. វិ. អដ្ឋ. ២៧.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថា) -

អដ្ឋារស អភព្ពដ្ឋានាធម៌បធម៌បញ្ញាការ អាទិសំសា សំវណ្ណិតា។ យេ ច "សតោ
សម្មជាតោ អាទន្ទ ពោធិសត្តោ តុសិតាកាយា ចរិត្វា មាតុកុដ្ឋិ
ឡិក្ខមី"តិអាទិនា (ម. និ. ៣.១៩៩) សោឡស អដ្ឋវិយព្ពតធម្មបញ្ញាការ, យេ ច
"សីតំ ព្យបគតំ ហោតិ, ឧណ្ហញ្ច ឧបសម្មតិ"តិអាទិនា (ពុ. វិ. ៨៣), "ជាយមាទេ
ខោ សារិបុត្ត ពោធិសត្តោ អយំ ទសសហស្សិលោកធាតុ សង្កម្មតិ
សម្មកម្មតិ សម្មវេធិតិ"តិអាទិនា ច ទូត្តិស បុព្វនិមិត្តបញ្ញាការ, យេ វា
បនព្វេហិ "ពោធិសត្តានំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនំ កម្មាទីសុ វសីភារោ"តិ
ឯវមាទយោ តត្ថ តត្ថ ជាតកតុទ្ធវិសាទីសុ ទស្សិតបញ្ញាការ អាទិសំសា, តេ
សព្វេហិ ឯតាសំ អាទិសំសា, តថា យថាទិទស្សិតភេទា
អលោភាទោសាទិគុណាយុគឡាទយោ ចាតិ វេទិតញ្ញា។

កី ជលន្តិ សមាសតោ តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធភារោ ឯតាសំ ជលំ, វិគ្គារតោ បន
ទូត្តិសមហាបុរិសលក្ខណៈ- (ធី. និ. ២.២២ អាទយោ; ៣.១៦៨ អាទយោ; ម. និ.
២.៣៨៥)

អសីតិអនុព្យញ្ញនព្យាមប្បភាទិអនេកគុណគណសមុជ្ឈលរូបកាយសម្មត្តិ
អធិដ្ឋានា

ទសពលចតុវេសារដ្ឋនអសាធារណញ្ញាណអដ្ឋារសាវេណិកពុទ្ធធម្ម- (ធី. និ.
អដ្ឋ. ៣.៣០៥; មូលដី. ២.សុត្តន្តភាជនីយវណ្ណានា) -

បតុតិអនេកសតសហស្សគុណសមុទយោបសោភិនី ធម្មកាយសិរី, យាវតា
បន ពុទ្ធគុណា យេ អនេកេហិមិ កប្បហិ សម្មាសម្ពុទ្ធនាមិ វាចាយ

បរិយោសាបេតុំ ន សក្កា, ឥទំ ឯតាសំ ជលន្តិ អយមេត្ថ សង្ខេហោ, វិត្តារោ បន
ពុទ្ធវិសចរិយាបិដកជាតកមហាបធានសុត្តាន្តិនំ វសេន វេទិតញោ។

យថាវុត្តាយ បដិបទាយ យថាវុត្តវិភាគានំ ចារមីនំ បូរិតភាវំ សន្ធាយាហ
“សមតីស ចារមិយោ បូរេត្វា”តិ។ សតិបិ មហាបរិច្ឆាគានំ ធានចារមិភាវេ
បរិច្ឆាគវិសេសភាវទស្សនត្ថញោ សុទុក្ខភាវទស្សនត្ថញោ “បញ្ច
មហាបរិច្ឆាគេ”តិ វិសុំ គហណំ, តតោយេវ ច អង្គបរិច្ឆាគតោ វិសុំ
នយនបរិច្ឆាគគ្គហណំ, បរិគ្គហបរិច្ឆាគភាវសាមញ្ញេបិ ធនវដ្ឋបរិច្ឆាគតោ
បុត្តធារបរិច្ឆាគគ្គហណញោ កតំ។ គតបច្ឆាគតិកវត្ថុសម្ពាសាយ
បុព្វភាគបដិបទាយ សន្តិ អភិញ្ញាសមាបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វយោគោ។
ធានាទីសុយេវ សាតិសយបដិបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វចរិយា, យា
ចរិយាបិដកសង្កហិតា។ អភិនិហារោ បុព្វយោគោ, ធានាទិបដិបត្តិ,
កាយវិវេកវសេន ឯកចរិយា វា បុព្វចរិយាតិ កេចិ។ ធានាទិនញោវ
អប្បិច្ឆតាទិនញោ សំសារនិព្វានេសុ អាទិនវានិសំសាទិនញោ វិភាវនវសេន
សត្តានំ ពោធិត្ថយេ បតិជ្ជាបនបរិចាចនវសេន បវត្តា កថា ធម្មក្ខានំ។ ញោតីនំ
អត្ថចរិយា ញោតត្ថចរិយា, សាបិ ករុណាយនវសេនេវ។ អាទិ-សន្តេន
លោកត្ថចរិយាទយោ សង្កណ្ឌាតិ។ កម្មស្សកតាញោណវសេន,
អនវដ្ឋកម្មាយតនវិជ្ជាជ្ជានបរិចយវសេន, ខន្ធាយតនាទិបរិចយវសេន,
លក្ខណត្ថយតីរណវសេន ច ញោណាចារោ ពុទ្ធិចរិយា, សា បន អត្ថតោ
បញ្ញាចារមិយេវ, ញោណាសម្ភារទស្សនត្ថំ វិសុំ គហណំ។ កោដិន្តិ បរិយន្តោ,
ឧក្កំសោតិ អត្ថោ។ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេត្វា ព្រហេត្វាតិ សម្ពុន្នោ។ តត
ភាវេត្វាតិ ឧប្បាទេត្វា។ ព្រហេត្វាតិ វង្សេត្វា។ សតិបដ្ឋានាទិគ្គហណេន
អាគមនបដិបទំ មត្តកំ ចាបេត្វា ទស្សេតិ, វិបស្សនាសហគតា ឯវ វា
សតិបដ្ឋានាទយោ ទដ្ឋញោ។ ឯត្ថ ច “យេន អភិនិហារេនា”តិអាទិនា

អាគមនបដិបទាយ អាទី ធនេស្យតិ, “ធានចារមី” តិអាទិនា មជ្ឈំ, “ចត្តារោ
សតិបដ្ឋានេ” តិអាទិនា បរិយោសានន្តិ វេទិតព្ពំ។

សម្បត្តិជាតោតិ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា មុហុត្ថជាតោ, ន មាតុកុច្ឆិតោ
និក្ខន្ធមត្តោ។ និក្ខន្ធមត្តញ្ចិ មហាសត្តំ បឋមំ ព្រហ្មានោ សុវណ្ណជាលេន
បដិគ្គណ្ឌីសុ, តេសំ ហត្ថតោ ចត្តារោ មហារាជានោ អជិនប្បវេណីយា, តេសំ
ហត្ថតោ មនុស្សា ធុក្ខលបុម្ភដកេន បដិគ្គណ្ឌីសុ, មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា
បដិវិយំ បតិជ្ជិតោតិ យថាហ ភគវា មហាបទានទេសនាយំ។ សេតម្ហិ ធនត្ថតិ
ទិព្វសេតច្ឆត្តោ។ អនុហិរមាទេតិ ជារិយមាទេ។ ឯត្ថ ច ធនត្ថគ្គហណេនេវ
ខត្តាទិនិ បញ្ច កកុដកណ្ណានិបិ (ជា. ២.១៩.៧២) វុត្តានេវាតិ វេទិតព្ពំ។
ខត្តតាលវណ្ណោមារហត្ថកវាឡពីជនីឧណ្ឌីសបដ្ឋាបិ ហិ ធនត្ថន សហ តទា
ឧបដ្ឋិតា អហោសុំ។ ធនត្ថាទិនិយេវ ច តទា បញ្ញាយីសុ, ន ធនត្ថាទិកាហកា។
សព្ពា ច ទិសាតិ ទសបិ ទិសា។ នយិទំ សព្ពទិសាវិលោកនំ
សត្តបទីវតិហារុត្តរកាលំ ទដ្ឋព្ពំ។ មហាសត្តោ ហិ មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា
បុរត្តិមទិសំ ឱលោកេសិ, តត្ថ ទេវមនុស្សា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមាទា
“មហាបុរិស ឥធ តុម្ពេហិ សទិសោបិ នត្ថិ, កុតោ ឧត្តរិតរោ” តិ អាហំសុ។ ឯវំ
ចតស្សោ ទិសា, ចតស្សោ អនុទិសា, ហេដ្ឋា, ឧបរីតិ សព្ពា ទិសា
អនុវិលោកេត្វា សព្ពត្ថ អត្ថនា សទិសំ អទិស្វា “អយំ ឧត្តរា ទិសា” តិ តត្ថ
សត្តបទីវតិហារេន អគមាសិ។ អាសភិក្ខុ ឧត្តមំ។ អគ្គោតិ សព្ពបឋមោ។ ដេដ្ឋោ
សេដ្ឋោតិ ច តស្សេវ វេវចនំ។ អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពរោតិ ឥមស្មី
អត្ថកាវេ បត្តព្ពំ អរហត្តំ ព្យាកាសិ។

“អនេកេសំ វិសេសាធិកមាទំ បុព្វនិមិត្តកាវេនា” តិ សន្ធិត្ថន វុត្តមត្តំ
“យញ្ចី” តិអាទិនា វិត្តារតោ ធនេស្យតិ។ តត្ថ ឯត្ថាតិ -

“អនេកសាខញ្ច សហស្សមណ្ឌលំ,
ឆត្តំ មរុ ធារយុមន្តលីក្ខេ;
សុវណ្ណាធន្តារីតិបតន្តិ ចាមរា,
ន ធិស្សវេ ចាមរឆត្តកាហកា”តិ។ (សុ. និ. ៦៩៣);

ឥមិស្សា គាថាយ។ សព្ពញ្ញតញ្ញាណាមេវ សព្ពត្ថ អប្បជីហតចារតាយ
អនាវរណញ្ញាណាន្តិ អាហ “សព្ពញ្ញតាណាវរណញ្ញាណាបដិលាភស្សា”តិ។
“តថា អយំ ភគវាចិ គតោ...បេ... បុព្វនិមិត្តភាវេនា”តិ ឯតេន អភិជាតិយំ
ធម្មតាវសេន ឧប្បជ្ឈនវិសេសា សព្ពពោធិសត្តានំ សាធារណាតិ ធស្សេតិ។
ចារមិតានិស្សន្ទា ហិ តេតិ។

វិក្កមីតិ អគមាសិ។ មរុតិ ទេវា។ សមាតិ វិលោកនសមតាយ សមា
សទិសិយោ។ មហាបុរិសោ ហិ យថា ឯកំ ធិសំ វិលោកេសិ, ឯវំ សេសា ធិសាបិ,
ន កត្តចិ វិលោកនេ វិពន្ធោ តស្ស អហោសីតិ។ សមាតិ វា វិលោកេតុំ យុត្តាតិ
អត្ថោ។ ន ហិ តទា ពោធិសត្តស្ស វិរូបពីភជ្ជវិសមរូបានិ វិលោកេតុំ អយុត្តានិ
ធិសាសុ ឧបជ្ឈហន្តីតិ។

“ឯវំ តថាគតោ”តិ កាយគមនជ្ជេន គត-សន្ទេន តថាគត-សន្ទំ និទ្ទិសិត្វា
ឥទានិ ញ្ញាណាគមនជ្ជេន តំ ធស្សេតុំ “អថ វា”តិ អាធិមាហ។ តត្ថ នេក្ខម្មេនាតិ
អលោកប្បធានេន កុសលចិត្តប្បាទេន។ កុសលា ហិ ធម្មា ឥធនេក្ខម្មំ, ន
បព្ពដ្ឋាធយោ, “បឋមជ្ឈានេនា”តិ ច វេទន្តិ។ បហាយាតិ បដហិត្វា។ គតោ
អធិគតោ, បដិបន្នោ ឧត្តវិវិសេសន្តិ អត្ថោ។ បហាយាតិ វា បហានហេតុ,
បហានលក្ខណំ វា។ ហេតុលក្ខណាត្ថោ ហិ អយំ បហាយ-សន្ទោ។
“កាមច្ឆន្ទាធិប្បហានហេតុកំ គតោ”តិ ហេតុ វុត្តំ គមនំ អវពោធា, បដិបត្តិ
ឯវំ វា។ កាមច្ឆន្ទាធិប្បហានេន ច តំ លក្ខិយតិ។ ឯស នយោ

“បទាលេត្វា”តិអាទីសុបិ។ អព្យាចារេនាតិ មេត្តាយ។ អាហារកសញ្ញាយាតិ
វិភូតំ កត្វា មនសិករណេន ឧបជ្ជិតអាហារកសញ្ញាននេន។ អវិក្ខេបេនាតិ
សមាធិនា។ ធម្មវវត្តានេនាតិ កុសលាធិធម្មានំ យាថាវិនិច្ឆយេន,
“សប្បច្ចយនាមរូបវវត្តានេនា”តិបិ វទន្តិ។

ឯវំ កាមច្ចន្ទាទិនីវរណាប្បហានេន “អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយា”តិអាទិនា
(វិភ. ៥០៨) វុត្តាយ បឋមជ្ឈានស្ស បុព្វភាគបដិបទាយ ភគវតោ តថាគតភាវំ
នស្សេត្វា ឥនានិ សហ ឧចាយេន អជ្ជហិ សមាបត្តិហិ, អជ្ឈាវសហិ ច
មហាវិបស្សនាហិ តំ នស្សេត្តំ “ញាណេនា”តិអាទិមាហា។
នាមរូបបរិក្កហកម្មាវិវតរណានញ្ញាវិពន្ធកូតស្ស មោហាស្ស ទ្វីករណេន
ញាតបរិញ្ញាយំ វិភស្ស អនិច្ចសញ្ញាធម្មោ សិជ្ឈន្តិ, តថា ឈានសមាបត្តិសុ
អភិវត្តនិមិត្តេន ចាមោជ្ជេន, តត្ថ អនភិវត្តិយាវិនោទិតាយ ឈានាទិ
សមធិគមោតិ សមាបត្តិវិបស្សនានំ អវតិវិនោទនអវិជ្ជាបទាលនាទិ ឧចាយោ,
ឧប្បដិចាជិនិទ្ទេសោ បន នីវរណាសភាវាយ អវិជ្ជាយ ហេដ្ឋា នីវរណេសុបិ
សង្កហនស្សនត្ថន្តិ នដ្ឋព្ពំ។ សមាបត្តិវិហារប្បវេសវិពន្ធនេន នីវរណានិ
កវាជសទិសានីតិ អាហា “នីវរណាកវាជំ ឧគ្សាដេត្វា”តិ។ “វត្តិ វិតក្កេត្វា
វិចារេត្វា ទិវា កម្មន្តេ បយោដេតី”តិ វុត្តដ្ឋានេវិយ វិតក្កវិចារា ធូមាយនាតិ
អធិប្បេតាតិ អាហា “វិតក្កវិចារធូម”តិ។ កិញ្ញាបិ បឋមជ្ឈានូបចារេយេវ ច
ទុក្ខំ, ចតុត្ថជ្ឈានូបចារេយេវ សុខំ បហាយតិ, អតិសយប្បហានំ បន
សន្ធាយាហា “ចតុត្ថជ្ឈានេន សុខទុក្ខំ បហាយា”តិ។

អនិច្ចស្ស, អនិច្ចន្តិ អនុបស្សនា អនិច្ចានុបស្សនា, តេក្ខមកធម្មានំ អនិច្ចតំ
គហេត្វា បវត្តាយ វិបស្សនាយេតំ នាមំ។ អនិច្ចសញ្ញន្តិ សង្ខតធម្មេ “និច្ចា,
សស្សតា”តិ ឯវំ បវត្តមិច្ឆាសញ្ញា, សញ្ញាសីសេន ទិដ្ឋិចិត្តានម្បិ គហាណំ នដ្ឋព្ពំ។

ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ និព្វិនានុបស្សនាយាតិ សង្ខារេសុ និព្វិននាការេន
បរត្តាយ អនុបស្សនាយ។ នន្តិន្តិ សប្បីតិកតណ្ហំ។ តថាវិរាគានុបស្សនាយាតិ
វិរជ្ជនាការេន បរត្តាយ អនុបស្សនាយ។ និរោធានុបស្សនាយាតិ សង្ខារានំ
និរោធស្ស អនុបស្សនាយ។ “តេ សង្ខារា និរុដ្ឋន្តិយេវ, អាយតី សមុទយវសេន
ន ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ ឯវំ វា អនុបស្សនា និរោធានុបស្សនា។ តេនេវាហ
“និរោធានុបស្សនាយ និរោធនិ, នោ សមុទេតី” តិ។ មុញ្ញិតុកម្យតា ហិ អយំ
ពលប្បត្តាតិ។ បដិនិស្សន្តនាការេន បរត្តា អនុបស្សនា
បដិនិស្សត្តានុបស្សនា។ បដិសង្ខា សន្តិជ្ជនា ហិ អយំ។ អាទានន្តិ និច្ចាទិវសេន
គហណំ។ សន្តតិសមូហាកិច្ចារម្មណានំ វសេន ឯកត្តគ្គហណំ យនសញ្ញា។
អាយូហនំ អភិសង្ខរណំ។ អវត្តាវិសេសាបត្តិ វិបរិណាមោ។ ធុវសញ្ញន្តិ
ជីវការគ្គហណំ។ និមិត្តន្តិ សមូហាទិយនវសេន, សកិច្ចបរិច្ឆេទតាយ ច
សង្ខារានំ សវិគ្គហគ្គហណំ។ បណិធិន្តិ រាគាទិបណិធិ, សា បនត្ថតោ តណ្ហានំ
វសេន សង្ខារេសុ និន្ទតា។

អភិនិវេសន្តិ អត្តានុទិដ្ឋិ។ អនិច្ចទុក្ខាទិវសេន សព្វធម្មតីរណំ
អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនា។ សារាធានាភិនិវេសន្តិ អសារេ សារគ្គហណាវិបល្លាសំ។
“ឥស្សរកុត្តាទិវសេន លោកោ សមុប្បន្នោ” តិ អភិនិវេសោ
សម្មាហាភិនិវេសោ។ កេចិ បន “អហោសី នុ ខោ អហមតីតមទ្ធានន្តិអាទិនា
បរត្តសំសយាបត្តិ សម្មាហាភិនិវេសោ” តិ វទន្តិ។ សង្ខារេសុ
លេណតាណាការគ្គហណំ អាលយាភិនិវេសោ។ “អាលយរតា
អាលយសមុទិតា” តិ វចនតោ អាលយោ តណ្ហា, សាយេវ ចក្ខាទីសុ រូបាទីសុ
ច អភិនិវេសនវសេន បរត្តិយា អាលយាភិនិវេសោតិ កេចិ។ “ឯវិវិធា សង្ខារា
បដិនិស្សជ្ជិយន្តិ” តិ បរត្តំ ញាណំ បដិសង្ខានុបស្សនា។ វដ្តតោ វិគតត្តា វិវដ្តំ
និព្វានំ, តត្ថ អារម្មណករណសង្ខារេន អនុបស្សនេន បរត្តិយា

វិវត្តន៍នុបស្សនា គោត្រកុ។ សំយោគាភិវិសន្តិ សំយុជ្ជនវសេន សង្ខារេសុ
អភិវិសនំ។ ធិដ្ឋកដ្ឋតិ ធិដ្ឋិយា សហជាតេកដ្ឋេ, បហានេកដ្ឋេ ច។
“ឌីឡារិកេ”តិ ឧបរិមគ្គវដ្ឋេ កិលេសេ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ, អញ្ញថា
ធស្សនបហាតញ្ញាបិ ធុតិយមគ្គវដ្ឋេហិ ឌីឡារិកាតិ។ អណ្តាសហគតេតិ
អណ្តាភូតេ, ឥទំ ហេដ្ឋិមមគ្គវដ្ឋេ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ។ សព្វកិលេសេតិ
អវសិដ្ឋសព្វកិលេសេ។ ន ហិ បឋមាធិមគ្គេហិ បហីនា កិលេសា បុន
បហីយន្តិតិ។

កក្ខដ្ឋត្ថំ កបិនភារោ។ បក្សវណំ ទ្រវភារោ។ លោកិយវាយុនា ភស្តស្ស
វិយ យេន តំតំកលាបស្ស ឌុទ្ធមាយនំ, ធម្មភារោ វា, តំវិត្តម្ពនំ។ វិជ្ជមានេបិ
កលាបន្តវត្ថុតានំ កលាបន្តវត្ថុតេហិ អសម្ពុជ្ជភារេ, តំតំភូតវិវិត្តតា
រូបបរិយន្តោ អាកាសោតិ យេសំ យោ បរិច្ឆេទោ, តេហិ សោ អសម្ពុជ្ជាវ,
អញ្ញថា ភូតានំ បរិច្ឆេទសភារោ ន សិយា ព្យាបីភាវាបត្តិតោ។ អព្យាបីតា ហិ
អសម្ពុជ្ជតាតិ។ យស្មី កលាបេ ភូតានំ បរិច្ឆេទោ, តេហិ អសម្ពុជ្ជភារោ
អសម្ពុជ្ជលក្ខណំ។ តេនាហ ភគវា អាកាសធាតុនិទ្ទេសេ “អសម្ពុជ្ជំ ចត្វាហិ
មហាភូតេហិ”តិ (ធជ. ស. ៦៣៧)។

វិរោធិបច្ចយសន្និចាតេ វិសធិសុប្បត្តិ វុប្បនំ។ ចេតនាបធានត្តា
សង្ខារក្ខន្ធម្មានំ ចេតនាវសេនេតំ វុត្ថំ “សង្ខារានំ អភិសង្ខារណាលក្ខណា”ន្តិ។
តថា ហិ សុត្តន្តភាជនីយេ សង្ខារក្ខន្ធវិភង្កេ “ចក្កសម្ពស្សជា ចេតនា”តិអាធិនា
(វិភ. ៩២) ចេតនាវិភត្តា, អភិសង្ខារណាលក្ខណា ច ចេតនា។ យថាហ “តត្ថ
កតមោ បុញ្ញាភិសង្ខារោ? កុសលា ចេតនា កាមាវចរា”តិអាធិ (វិភ. ២២៦)។
ជវណំ សវិច្ឆារិកតា។ អស្សន្ធិយេតិ អស្សន្ធិយហេតុ, និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ។ ឯស
នយោ “កោសន្នេ”តិអាធិសុ។ រូបសមលក្ខណាន្តិ

កាយចិត្តបរិណាម្យបសមលក្ខណ៍។ លីនុទ្ធជ្ជវហិតេ អធិចិត្តេ បវត្តមនេ
បគ្គហនិគ្គហសម្មហំសនេសុ អព្យាវជតាយ អជ្ឈបេក្ខនំ បដិសង្ខានំ
បក្ខចាតុបន្នេនតោ។

មុសាវាទាធិនំវិសំវាទនាទិកិច្ចតាយ លូទានំ អបរិគ្គាហកានំ
បដិបក្ខការតោ បរិគ្គាហិកា សម្មាវាចា សិនិទ្ធការតោ សម្មយុត្តធម្មេ,
សម្មាវាចាបច្ចយសុភាសិតានំ សោតារញ្ច បុគ្គលំ បរិគ្គណ្ហាតីតិ សា
បរិគ្គហលក្ខណា សម្មាវាចា។ កាយិកកិរិយា កិញ្ចិ កត្តព្វំ សមុជ្ជាបេតិ។
សយញ្ច សមុជ្ជហនំ យជនំ ហោតីតិ សម្មាកម្មន្តសង្ខាតាវិរតិ
សមុជ្ជានលក្ខណា ទដ្ឋញ្ច, សម្មយុត្តធម្មានំ វា ឧក្ខិបនំ សមុជ្ជាបនំ
កាយិកកិរិយាយ ភារុក្ខិបនំវិយ។ ជីវមានស្ស សត្តស្ស, សម្មយុត្តធម្មានំ វា
ជីវិតិន្ទ្រិយវុត្តិយា, អាជីវស្សេវ វា សុទ្ធិ វេទានំ។ សសម្មយុត្តធម្មស្ស ចិត្តស្ស
សំកិលេសបក្ខេ បតិភុំ អនត្វា សម្មនេវ បគ្គណ្ហានំ បគ្គហោ។

“សង្ខារ” តិ ឥធនេ អធិប្បតាតិ វុត្តំ “សង្ខារានំ ចេតនាលក្ខណា” ឆ្លិ។
នមនំ អារម្មណាភិមុខភារោ។ អាយតនំបវត្តនំ។ អាយតនានំ វសេន ហិ
អាយសង្ខាតានំ ចិត្តចេតសិកានំ បវត្តិ។ តណ្ហាយ ហេតុលក្ខណាឆ្លិ វដ្តស្ស
ជនកហេតុភារោ, មគ្គស្ស បន និព្វានសម្មាបកត្តន្តិ អយមេវ តេសំ
វិសេសោ។

តថលក្ខណំ អវិបរីតសភារោ។ ឯករសោ អញ្ញមញ្ញានតិវត្តនំ
អនុនាធិកភារោ។ យុគនទ្ធា សមថវិបស្សនាវ, “សទ្ធាបញ្ញា
បគ្គហាវិក្ខេចា” តិបិ វទន្តិ។

ឱណោតិ កិលេសេតិ ខយោ, មគ្គោ។ អនុប្បាទបរិយោសានតាយ
អនុប្បាទោ, ជលំ។ បស្សន្តិ កិលេសរូបសមោ។

ធនុស្សាតិ កត្តកម្មតាធនុស្ស។ មូលលក្ខណំ បតិដ្ឋាការោ។
សមុដ្ឋាបនលក្ខណំ អារម្មណាបដិច្ចាទកតាយ សម្មយុត្តធម្មានំ
ឧប្បត្តិហេតុតា។ សមោធានំវិសយាទិសន្និចាតេន គហេតញ្ញាការោ, យា
“សង្កតិ”តិ វុច្ចតិ។ សមំ សហ ឱទហន្តិ អនេន សម្មយុត្តធម្មាតិ វា សមោធានំ,
ជស្សោ។ សមោសវន្តិ សន្និបតន្តិ ឯត្តាតិ សមោសវណំ។ វេទនាយ វិនា
អប្បវត្តមាណ សម្មយុត្តធម្មា វេទនានុកវននិមិត្តំ សមោសជាវិយ ហោន្តិតិ
ឯវំ វុត្តំ។ កោចានសីនំ កូដិវិយ សម្មយុត្តានំ ចាមោក្ខភារោ បមុខលក្ខណំ។
តតោ, តេសំ វា សម្មយុត្តធម្មានំ ឧត្តរិ បធានន្តិ តទុត្តរិ។ បញ្ញត្តរា ហិ កុសលា
ធម្មា។ វិមុត្តិយាតិ ជលស្ស។ តញ្ញា សីលាទិគុណាសារស្ស បរមុក្កំសភាវេន
សារំ។ អយញ្ញា លក្ខណវិភាកោ ធាតុបញ្ចាយានផ្កាទិវសេន
តំតំសុត្តបទានុសារេន, ចោរណាដ្ឋកថាយ អាគតនយេន ច កតោតិ ទដ្ឋង្គំ។
តថា ហិ វុត្តោបិ កោចិ ធម្មោ បរិយាយន្តរប្បកាសនត្ថំ បុន ទស្សិតោ, តតោ
ឯវ ច “ធនុមូលកា កុសលា ធម្មា មនសិការសមុដ្ឋាណ, ជស្សសមោធាណ,
វេទនាសមោសវណា”តិ, “បញ្ញត្តរា កុសលា ធម្មា”តិ, “វិមុត្តិសារមិទំ
ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ, “និព្វានោគធម្មា អារុសោ ព្រហ្មចរិយំ និព្វានបរិយោសាន”ន្តិ ច
សុត្តបទានំ វសេន “ធនុស្ស មូលលក្ខណ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អរិបរីតសភាវត្តា។ តថានិ
តំសភាវត្តា។ អរិតថានិ អមុសាសភាវត្តា។ អនញ្ញថានិ អញ្ញាការវាតតត្តា។

ជាតិបច្ចយសម្ពុតសមុទាគតដ្ឋាតិ ជាតិបច្ចយា សម្ពុតំ ហុត្វា សហិតស្ស
អត្តនោ បច្ចយានុរូបស្ស ឧទ្ធុំ ឧទ្ធុំ អាគតភារោ, អនុបវត្តត្តោតិ អត្តោ។ អថ វា

សម្ពុតត្រៀម ឬ សមុទាគតត្រៀម ឬ សម្ពុតសមុទាគតត្រៀម, ន ជាតិតោ ជរាមរណំ
ន ហោតិ, ន ឬ ជាតីវិនា អញ្ញតោ ហោតីតិ ជាតិបច្ចយសម្ពុតត្រៀម។ ឥត្តញ្ញ
ជាតិតោ សមុទាគតត្រៀម ជាតិបច្ចយសមុទាគតត្រៀម។ យា យា ជាតិ យថា
យថា បច្ចយោ ហោតិ, តទន្ធរូបំ ចាតុកាវោតិ អត្តោ។ **អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ**
បច្ចយដ្ឋោតិ ឯត្តាបិ ន អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ ន ហោតិ, ន ឬ អវិជ្ជំវិនា
សង្ខារា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ យា យា អវិជ្ជា យេសំ យេសំ សង្ខារានំ យថា យថា បច្ចយោ
ហោតិ, អយំ អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ បច្ចយដ្ឋោ, បច្ចយកាវោតិ អត្តោ។

ភក្កវា តំ ជាតាតិ បស្សតីតិ សម្ពុត្តោ។ តេនាតិ ភក្កវតា។ តំ វិភង្គមានន្តិ
យោជេតព្ពំ។ តន្តិ រូចាយតនំ។ **ឥដ្ឋានិដ្ឋាធិតិ អាទិ-សន្តោ** មជ្ឈត្តំ សង្កណ្ឌាតិ,
តថា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នបរិត្តអដ្ឋត្តពហិទ្ធាតុកុយាទិកេទំ។
លត្តមានកបទវសេនាតិ “រូចាយតនំ ទិដ្ឋំ សទ្ធាយតនំ សុតំ គន្ធាយតនំ
រសាយតនំ ដោជ្ឈញ្ញាយតនំ មុតំ, សត្តំ រូបំ មនសាវិញ្ញាត”ន្តិ (ធម. ស. ៩៦៦)
វេចនតោ ទិដ្ឋបទញ្ញាវិញ្ញាតបទញ្ញ រូចារម្មណោ លត្តតិ។ “រូចារម្មណំ ឥដ្ឋំ អនិដ្ឋំ
មជ្ឈត្តំ បរិត្តំ អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្នំ អដ្ឋត្តំ ពហិទ្ធា ទិដ្ឋំវិញ្ញាតំ រូបំ
រូចាយតនំ រូបធាតុ វណ្ណានិកា សនិទស្សនំ សប្បដិយំ នីលំ បីតក”ន្តិ ឯវមាទិហិ
អនេកេហិ នាមេហិ។ “តេរសហិ វារេហិ”តិ រូបកណ្តោ (ធម. ស. ៦១៤ អាទយោ)
អាគតេ តេរស និទ្ទេសវារេ សន្ធាយាហា។ ឯកេកស្មិត្តោ វារេ ចតុន្នំ ចតុន្នំ
វេត្តាបននយានំ វសេន **“ឱបញ្ញាសាយ នយេហិ”**តិ អាហា។ តថមេវ
អវិបរីតទស្សិតាយ, អប្បដិវត្តិយទេសនតាយ ឬ។ **ជានាមិ អត្តញ្ញាសិន្តិ**
វត្តមានាតីតកាលេសុ ញ្ញាណាប្បវត្តិទស្សនេន អនាគតេបិ ញ្ញាណាប្បវត្តិ
វត្តាយេវាតិ ទដ្ឋញ្ញា។ **វិទិត-សន្តោ** អនាមជ្ឈកាលវិសេសោ វេទិតញ្ញោ, “ទិដ្ឋំ សុតំ
មុត”ន្តិអាទីសុ (ធម. ស. ៩៦៦) វិយ។ **ន ឧបដ្ឋាសីតិ** អត្តត្តនិយវសេន ន ឧបគច្ឆិ។
យថា រូចារម្មណាទយោ ធម្មា យំសភាវា យំបកាវា ឬ, តថា នេ បស្សតិ

ជាធាតុ គឺថា តថាគតោតិ ឯវំ បទសម្ពុរោ វេទិតញ្ចោ។ កេចិ បទ
“និរុត្តិនយេន បិសោធរាទិបក្ខេបេន វា ទស្សី-សទ្ធស្ស លោបំ, អាគត-សទ្ធស្ស
ចាគមំ កត្វា តថាគតោ”តិ វណ្ណោន្តិ។

និទ្ទោសតាយ អនុបវដ្ឋំ។ បក្ខិបិតញ្ចាភាវេន អន្ធនំ។ អបនេតញ្ចាភាវេន
អនធិកំ។ អត្ថព្យញ្ញនាទិសម្បត្តិយា សញ្ញាការបរិបុណ្ណំ។ នោ អញ្ញថាតិ
“តថេវា”តិ វុត្ថមេវត្ថំ ព្យតិរេកេន សម្មាទេតិ។ តេន យទត្ថំ ភាសិតំ, ឯកន្តេន
តទត្ថនិច្ឆាទនតោ យថា ភាសិតំ ភក្កវតោ, តថេវាតិ អវិបរីតទេសនតំ
ទស្សេតិ។ “គទត្ថោ”តិ ឯតេន តថំ គទត្ថីតិ តថាគតោតិ ទ-ការស្ស ត-ការោ
កតោ និរុត្តិនយេនាតិ ទស្សេតិ។

តថា គតមស្សាតិ តថាគតោ, គតន្តិ ច កាយស្ស វាចាយ វា បវត្ថីតិ
អត្ថោ។ តថាតិ ច វុត្ថ យំតំ-សទ្ធនំ អព្យកិចារិសម្ពុត្តិកាយ “យថា”តិ
អយមត្ថោ ឧបដ្ឋិតោយេវ ហោតិ។ កាយវចីកិរិយានញ្ច អញ្ញមញ្ញានុលោមេន
វេទនិច្ឆាយំ, កាយស្ស វាចា, វាចាយ ច កាយោ សម្ពុត្តិភាវេន ឧបតិដ្ឋតីតិ
ឥមមត្ថំ ទស្សន្តោ អាហា “ភក្កវតោ ហី”តិអាទិ។ ឥមស្មី បទ អត្ថ
តថាវាទិតាយ តថាគតោតិ អយម្បិ អត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ។ សោ បទ បុព្វេ
បការន្តវេន ទស្សិតោតិ អាហា “ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ”តិ។

“តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតុស្វ”តិ ឯតេន យទេកេ “តិរិយំ វិយ
ឧបរិ អនោ ច សន្តិ លោកធាតុយោ”តិ វទន្តិ, តំ បដិសេធទតិ។
ទេសនាវិលាសោយេវ ទេសនាវិលាសមយោ យថា “បុញ្ញមយំ,
ធានមយ”តិអាទិសុ។

ឧបសគ្គនិចាតានំ វាចកសន្តសន្និធានេ តទត្ថជោតនភារេន បវត្តនតោ
គត-សន្នោយេវ អវគតត្ថំ អតីតត្ថញ្ចវទតីតិ អាហា “គតោតិ អវគតោ
អតីតោ” តិ។ អថ វា អភិនិហារតោ បដ្ឋាយ យាវ សម្ពោធិ, ឯត្ថន្តវេ
មហាពោធិយានបដិបត្តិយា ហានឋានសំកិលេសនិវត្តិនំ អភារតោ យថា
បណ្ឌិតានំ, តថា គតោ អភិនិហារាធិបំ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ អថ វា
មហិទ្ធិកតាយ, បដិសម្ពិទានំ ឧក្កំសាធិគមេន អនាវរណតាយ ច កត្ថចិ
បដិយាតាការតោ យថា វុចិ, តថា កាយវចិច្ចត្ថានំ គតានិ គមនានិ បវត្តិយោ
ឯតស្សាតិ តថាគតោ។ យស្មា ច លោកេ វិធយុត្តគតបការ-សន្នា សមាទត្តា
ទិស្សន្តិ, តស្មា យថា វិធាវិបស្សីអាទយោ ភគវន្តោ, អយម្បិ ភគវា តថា វិធាតិ
តថាគតោ។ យថា យុត្តា ច តេ ភគវន្តោ អយម្បិ ភគវា តថា យុត្តោតិ
តថាគតោ។ អថ វា យស្មា សច្ចំ តច្ចំ តថន្តិ ញ្ញាណស្សេតំ អធិវចនំ, តស្មា
តថេន ញ្ញាណេន អាគតោតិ តថាគតោតិ។ ឯវម្បិ តថាគត-សន្តស្ស អត្ថោ
វេទិតញ្ចោ -

“បហាយ កាមាទិមលេ យថា គតា,
សមាធិញ្ញាណោហិ វិបស្សីអាទយោ;
មហេសីនោ សក្យមុនី ជុតិទ្ធពោ,
តថាគតោ តេន តថាគតោ មតោ។

តថញ្ច ធាតាយ តនាទិលក្ខណំ,
សភាវសាមញ្ញវិភាគភេទតោ;
សយម្ពុញ្ញាណេន ជិនោ សមាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ សក្យបុគ្គលោ។

តថានិ សច្ចានិ សមន្តចក្ខុនា,

តថា ឥន្ទប្បដ្ឋយតា ច សព្វសោ;
អនញ្ញនេយ្យេន យតោ វិភាវិតា,
យាថាវតោ តេន ជិនោ តថាគតោ។

អនេកភេទាសុបិ លោកនាតុសុ,
ជិនស្ស រូចាយតនាទិគោចរ;
វិចិត្តភេទំ តថមេវ ទស្សនំ,
តថាគតោ តេន សមន្តលោចនោ។

យតោ ច ធម្មំ តថមេវ ភាសតិ,
ករោតិ វាចាយនុលោម មត្តនោ;
គុណោហិ លោកំ អភិកុយ្យ ឥរិយតិ,
តថាគតោ តេន បិ លោកនាយកោ។

យថាភិនិហារមតោ យថារុចិ,
បវត្តវាចាតនុចិត្តការតោ;
យថាវិទា យេន បុរា មហោសិនោ,
តថាវិទោ តេន ជិនោ តថាគតោ”តិ។ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨);

សង្កហតាថា មុខមត្តមេវ។ កស្មា? អប្បមាទបទំ វិយ សកលធម្មបដិបត្តិយា
សព្វពុទ្ធកុណានំ សង្កាហកត្តា។ តេនេវាហ “សព្វាការេនា”តិអាទិ។

“តំ កតមន្តិ បុច្ឆតិ”តិ ឯតេន “កតមញ្ច តំ ភិក្ខុវេ”តិអាទិវចនស្ស
សាមញ្ញតោ បុច្ឆាភាវោ ទស្សិតោ អវិសេសតោ ហិ តស្ស
បុច្ឆាវិសេសការព្រាបនត្ថំ មហានិទ្ទេសេ អាគតា សព្វាវ បុច្ឆា អត្តទ្វារនយេន

ឧស្សេតិ “តត្ថ បុប្ផា នាមា” តិអាទិនា។ តត្ថ តត្ថាតិ “តំ កតមន្តិ បុប្ផតិ” តិ ឯត្ថ
យទេតំ សាមញ្ញតោ បុប្ផាវចនំ, តស្មី។

លក្ខណាន្តិញ្ញាតុំ ឥន្ទ្រតោ យោ កោចិ សភាវោ។ “អញ្ញាត” ន្តិ យេន កេនចិ
ញ្ញាលោន អញ្ញាតភាវមាហា, “អធិជ្ជ” ន្តិ ធម្មនក្ខតេន ញ្ញាលោន បច្ចុក្ខំ វិយ
អធិជ្ជតំ។ “អតុលិត” ន្តិ “ឯត្ថ កមេត” ន្តិ តុលនក្ខតេន អតុលិតតំ, “អតីវិត” ន្តិ
តីរណក្ខតេន អកតញ្ញាណកិរិយាសមាបនតំ, “អវិភូត” ន្តិ ញ្ញាណស្ស
អចាកជការំ, “អវិភាវិត” ន្តិ ញ្ញាលោន អចាកជីកតភាវំ។ អធិជ្ជំ ជោតីយតិ
ឯតាយាតិ អធិជ្ជជោតនា។ ធិជ្ជំ សំសន្និយតិ ឯតាយាតិ ធិជ្ជសំសន្ននា,
សាកញ្ញាវសេន វិនិច្ឆយករណំ។ វិមតិ ធិជ្ជតិ ឯតាយាតិ វិមតិច្ឆេទនា។
អនុមតិយា បុប្ផា អនុមតិបុប្ផា។ “តំ កី មញ្ញាជ ភិក្ខុវេ” តិអាទិ បុប្ផាយ ហិ “កា
តុម្ហាកំ អនុមតិ” តិ អនុមតិ បុប្ផតា ហោតិ។ កថេតុកម្មតាតិ
កថេតុកម្មតាយ។

៨. សរសេនេវ បតនសភាវស្ស អន្តរា ឯវ អតីវ ចាតនំ អតិចាតោ,
សណិកំ បតិតុំ អធិត្វា សីយំ ចាតនន្តិ អត្តោ។ អតិក្កម្ម វា សត្តាធិហិ
អភិភវិត្វា ចាតនំ អតិចាតោ។ សត្តាតិ ខន្ធសន្តានោ។ តត្ថ ហិ សត្តបញ្ញត្តិ។
ជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ រូបារូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយេ ហិ វិកោចិតេ ឥតរម្យ
តំសម្ពន្ធតាយ វិនស្សតិ។ កស្មា បនេត្ថ “ចាណាស្ស អតិចាតោ, ចាលោតិ
ចេត្ត វោហារតោ សត្តោ” តិ ច ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោ, ននុ និវេសេសានំ
ចាលានំ អតិចាតតោ វិវតិ ឥធ អធិប្បតា។ តថា ហិ វក្ខតិ
“សព្ពចាណាភូតហិតានុកម្មីតិ សព្ពេ ចាណាភូតេ” តិអាទិនា (ធី. និ. អដ្ឋ.
១. ចូឡ្យ សីលវណ្ណានា) ពហុវចននិទ្ទេសន្តិ? សច្ចមេតំ, ចាណាភាវសាមញ្ញាវសេន
បនេត្ថ ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោ, សព្ពសទ្ធសន្និធានេន តត្ថ បុប្ផតំ

វិញ្ញាយមានមេវាតិ សាមញ្ញនិទ្ទេសំ អកត្វា ភេទវចនិច្ឆាវសេន
ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។ កិញ្ចា ភិយ្យោសាមញ្ញតោ សំវរសមាទានំ,
តត្ថិសេសតោ សំវរភេទោតិ ឥមស្ស វិសេសស្ស ញាបនត្ថំ អយំ វចនភេទោ
កតោតិ វេទិតញោ។ យាយ ចេតនាយ វត្ថុមានស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស
និស្សយភូតេសុ មហាភូតេសុ ឧបក្កមករណហេតុ តំ មហាភូតប្បដ្ឋយា
ឧប្បជ្ឈនកមហាភូតា នុប្បជ្ឈិស្សន្តិ, សា តាទិសប្បយោគសមុដ្ឋាបិ កា ចេតនា
ចាណាតិចាតោ។ លទ្ធិបក្កមាទិ ហិ ភូតានិ ឥតរភូតានិ វិយ នវិសទានីតិ
សមានជាតិយានំ ការណំ នហោន្តិទិ។ “កាយវចិទ្វារាជ”ន្តិ ឯតេន មនោទ្វារេ
បវត្តាយ វេកចេតនាយ ចាណាតិចាតការំ បដិក្ខបតិ។

បយោគវត្ថុមហន្តតាទិហិ មហាសាវជ្ជតា តេហិ បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ឈមានាយ
ចេតនាយ ពលវភាវតោ វេទិតញោ។ យថាធិប្បតស្ស ហិ បយោគស្ស សហសា
និច្ឆាទនវសេន កិច្ចសាធិកាយ ពហុក្ខត្ថំ បវត្តជវនេហិ លទ្ធាសេវនាយ ច
សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ វសេន បយោគស្ស មហន្តភារោ។ សតិបិ កទាទិ ឧទ្ធកេ
ចេវ មហន្តេ ច ចាណោ បយោគស្ស សមភាវេ មហន្តំ ហនន្តស្ស ចេតនា
តិព្ពតរា ឧប្បជ្ឈតីតិ វត្ថុស្ស មហន្តភារោ។ ឥតិ ឧភយំ បេតំ ចេតនាយ
ពលវភាវេនេវ ហោតិ។ តថា ហិ ហន្តព្ពស្ស មហាគុណភាវេន តត្ថ
បវត្តឧបការចេតនាវិយ ខេត្តវិសេសនិព្ពត្តិយា អបការចេតនាបិ ពលវតី,
តិព្ពតរា ច ឧប្បជ្ឈតីតិ តស្សា មហាសាវជ្ជតា ទដ្ឋញោ។ តស្មា
បយោគវត្ថុអាទិបច្ចយានំ អមហត្ថេបិ មហាគុណតាទិបច្ចយេហិ ចេតនាយ
ពលវភាវាទិវសេនេវ មហាសាវជ្ជភារោ វេទិតញោ។

សម្ពរិយន្តិ ឯតេហិតិ សម្ពារា, អដ្ឋានិ។ តេសុ ចាណាសញ្ញាតាវេកចិត្តានិ
បុព្វភាគិយានិបិ ហោន្តិ។ ឧបក្កមោ វេកចេតនាសមុដ្ឋាបិតោ។ បញ្ចសម្ពារវតី

ចាណាតិចាតចេតនាតិ សា បញ្ចសម្ភារវិនិមុត្តា ធម្មញ្ញាវិជ្ជាមយោ
មន្តបរិជប្បនបយោគោ អាជព្ពណ្ឌិកាធិនំវិយ។ ឥន្ទ្រិមយោ
កម្មវិចាកធិន្ទ្រិមយោ ធាហ្មកោជកាធិនំវិយ។ អតិវិយ បបញ្ចោតិ
អតិមហាវិត្តារោ។

ឯត្ថាហ - ខណោ ខណោ និរុជ្ឈនសភាវេសុ សម្ព័រេសុ កោ ហន្តិ, កោ វា
ហញ្ញតិ, យទិ ចិត្តចេតសិកសន្តានោ, សោ អរូបតាយ ន ធននកេធនាធិវសេន
វិកោបនសមត្ថោ, នាបិ វិកោបនីយោ, អថ រូបសន្តានោ, សោ អចេតនតាយ
កដ្ឋកលិដ្ឋរូបមោតិ ន តត្ថ ធននាធិនា ចាណាតិចាតោ លព្ពតិ យថា
មតសរីរេ, បយោគោបិ ចាណាតិចាតស្ស បហរណាប្បការាធិ អតីតេសុ វា
សម្ព័រេសុ ភវេយ្យ អនាគតេសុ វា បច្ចុប្បន្នេសុ វា, តត្ថ ន តាវ
អតីតានាគតេសុ សម្ពុតិ តេសំ អការតោ, បច្ចុប្បន្នេសុ ច សម្ព័រានំ
ខណិកត្តា សរសេនេវ និរុជ្ឈនសភាវតាយ វិជានាសាភិមុខេសុ និប្បយោជនោ
បយោគោ សិយា, វិជានសស្ស ច ការណាហិតត្ថា ន
បហរណាប្បការាធិបយោគហេតុកំ មរណំ, និវហកតាយ ច សម្ព័រានំ កស្ស
សោ បយោគោ, ខណិកត្តា វេទានិប្បាយសមកាលភិជ្ជនកស្ស
កិរិយាបរិយោសានកាលានវដ្ឋានតោ កស្ស វា ចាណាតិចាតកម្មពន្លោតិ។

វុច្ចតេ - យថាវុត្តវេកចេតនាសហិតោ សម្ព័រានំ បុញ្ញោ សត្តសម្ព័រតោ
ហន្តា, តេន បវត្តិតវេកបយោគនិមិត្តំ អបគតុស្មាវិញ្ញាណជីវិតិន្ទ្រិយោ
មតវេហារប្បវត្តិនិពន្លោ យថាវុត្តវេកបយោគាករណោ ឧប្បជ្ឈនារហោ
រូចារូបធម្មសមូហោ ហញ្ញតិ, កេវលោ វា ចិត្តចេតសិកសន្តានោ។
វេកបយោគាវិសយភាវេបិ តស្ស បញ្ចវេការភវេ រូបសន្តានាធិនុវត្តិតាយ
រូបសន្តានេ បរេន បយោជិតជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកបយោគវសេន

តន្ត្រីត្រូវតែរៀនសូត្របុព្វត្រិយាវិហារត្រូវច្រើននា ហោតីតិ ន
ចាណាតិចាតស្ស អសម្ពុរោ, នាបិ អហេតុកោ ចាណាតិចាតោ, ន ច
បយោគោ និប្បយោជនោ បច្ចុប្បន្នេសុ សម្ព័ន្ធវេសុ កតបយោគវសេន តទនន្តរំ
ឧប្បជ្ជនាវហស្ស សម្ព័ន្ធកលាបស្ស តថា អនុប្បត្តិតោ, ខណ្ឌិកានំ សម្ព័ន្ធរានំ
ខណ្ឌិកមរណស្ស ឥធម មរណភាវេន អនធិប្បតត្តា, សន្តតិមរណស្ស ច
យថាវុត្តនយេន សហេតុកភាវតោ ន អហេតុកំ មរណំ, ន ច កត្តវហិតោ
ចាណាតិចាតប្បយោគោ និវហិតេសុបិ សម្ព័ន្ធវេសុ សន្តិហិតតាមត្តន
ឧបការកេសុ អត្តនោ អនុបដលុប្បាទននិយតេសុ ការណេសុ
កត្តវហារសិទ្ធិតោ យថា “បដិចោ បកាសេតិ និសាករោ ចន្ទិមា” តិ ច, ន ច
កេវលស្ស វធាធិប្បាយសហគុនោ ចិត្តចេតសិកកលាបស្ស ចាណាតិចាតោ
ឥន្ទ្រតោ សន្តានវសេន អវជ្ជិតស្សេវ បដិជាននតោ, សន្តានវសេន
បវត្តមាធានញ្ច បដិចាធិនំ អត្តកិរិយាសិទ្ធិ ទិស្សតីតិ អត្ថេវ ចាណាតិចាតេន
កម្មពន្លោ។ អយញ្ចវិចារោ អធិន្នាធានាធិសុបិ យថាសម្ពុរំ វិភាវេតញ្ចោ។

“បហ័នកាលតោ បដ្ឋាយវិរតោវា” តិ ឯតេន បហានហេតុកា
ឥធាធិប្បតោ សមុច្ឆេទិវរីតីតិ ទស្សេតិ។ កម្មក្ខយញ្ញាណេន ហិ
ចាណាតិចាតទុស្សីល្យស្ស បហ័នត្តា ភគវា អច្ចន្តមេវ តតោ បដិវិរតោតិ
វុច្ឆតិ សមុច្ឆេទវសេន បហានវិរតីនំ អធិប្បតត្តា។ កិញ្ចាបិ បហានវិរមណានំ
បុរិមបច្ឆិមកាលតា នត្តិ, មគ្គធម្មានំ បន សម្មាទិដ្ឋិអាធិនំ សម្មាវាចាធិនញ្ច
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេ អបេក្ខិតេ សហជាតានម្បិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន
គហលំ បុរិមបច្ឆិមភាវេនេវ ហោតីតិ គហលាប្បវត្តិអាការវសេន
បច្ចយភូតេសុ សម្មាទិដ្ឋិអាធិសុ បហាយកធម្មេសុ បហានកិរិយាយ
បុរិមកាលវេហារោ, បច្ចយុប្បន្នាសុ ច វិរតីសុ វិរមណកិរិយាយ
អបរកាលវេហារោ ច ហោតីតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។ បហានំ វា

សមុទ្រផ្លូវសេន, វិវត្តិ បដិប្បស្សន្ត្រូវសេន យោជន៍ត្រូវ។ អថ វា ចាលោ
អតិចាតិយតិ ឯតេនាតិ ចាលាតិចាតា, ចាលាយាតហេតុត្រា
ធម្មសមូហោ។ កោ បនេសោ? អហិវិកានោត្តប្បនោសមោហវិហីសាទយោ
កិលេសា។ តេ ហិ ភគវា អរិយមគ្គេន បហាយ សមុគ្គាដេត្វា
ចាលាតិចាតនុស្សីល្យតោ អច្ចន្តមេវ បដិវិរតោតិ វុច្ចតិ កិលេសេសុ
បហីនេសុ កិលេសនិមិត្តស្ស កម្មស្ស អនុប្បជ្ឈនតោ។ “អទិន្នានំ
បហាយា” តិ អាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ វិវតោវាតិ អវជារណេន តស្ស វិវតិយា
កាលាទិវសេន អបរិយន្តតំ ទស្សេតិ។ យថា ហិ អញ្ញោ សមាទិន្នវិវតិកាបិ
អនវជ្ជិតចិត្តតាយ លាភជីវិតាទិហេតុ សមាទានំ ភិន្នន្តិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា
បន សព្វសោ បហីនចាលាតិចាតត្តា អច្ចន្តវិរតោ ឯវាតិ។ វិវតិក្កមិស្សមីតិ
អនវជ្ជធម្មហិ វោកិណ្ណា អន្តរន្តរា ឧប្បជ្ឈនកា ទុព្ពលាកុសលា។ យស្មា បន
កាយវជីបយោគំ ឧបលភិត្វា “ឥមស្ស កិលេសា ឧប្បន្នា” តិ វិញ្ញាណសក្កា
ញាតុំ, តស្មា តេ ឥមិនា បរិយាយេន “ចក្កុសោតវិញ្ញេយ្យា” តិ វុត្តាតិ ទដ្ឋញ្ចា។
កាយិកាតិ ចាលាតិចាតាទិនិច្ឆាទកេ ពលវាកុសលេ សន្ធាយាហា។

គោត្តវសេន លទ្ធកោហាហេតិ សម្ពុទ្ធា។ ធិបេតុំ វុច្ចតិ ព្រហ្មទត្ថេន
ភាសិតវណ្ណស្ស អនុសន្និទស្សនវសេន ឥមិស្ស ទេសនាយ អារទ្ធត្តា។ តត្ថាយំ
ធិបនា - “ចាលាតិចាតំ បហាយ ចាលាតិចាតា បដិវិរតោ សមណស្ស
គោតមស្ស សាវកេសង្ឃោ និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្តោ” តិ វិត្តាវេតព្ភំ។ ននុ ច
ធម្មស្សបិ វណ្ណោ ព្រហ្មទត្ថេន ភាសិតោ? សច្ចំ ភាសិតោ, សោ បន
សម្មាសម្ពុទ្ធបកវត្តា, អរិយសង្ឃាធារត្តា ច ធម្មស្ស ធម្មានុភាវសិទ្ធត្តា ច តេសំ
តទុកយធិបនេនេវ ធិបិតោ ហោតិ តិ វិសុំ ន ឧទ្ធដោ។ សទ្ធម្មានុភាវេនេវ ហិ
ភគវា ភិក្ខុសង្ឃោ ច ចាលាតិចាតាទិប្បហានសមត្តោ អហោសិ, ទេសនា
បន អាទិតោ បដ្ឋាយ ឯវំ អាគតាតិ។

ឯត្ថាយំ អធិប្បាយោ - “អត្ថិ ភិក្ខុវេ អញ្ញោ ច ធម្មា” តិអាទិនា
អនញ្ញសាធារណោ ពុទ្ធកុណោ អារព្វ ឧបវិ ទេសនំ វឌ្ឍេតុកាមោ ភគវា អាទិតោ
បដ្ឋាយ “តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមាធានោ វទេយ្យា” តិអាទិនា ពុទ្ធកុណាវសេនេវ
ទេសនំ អារភិ, ន ភិក្ខុសង្ឃវសេនាតិ។ ឯសា ហិ ភគវតោ ទេសនាយ បកតិ,
យំ ឯកវសេនេវ ទេសនំ ទស្សេតុំ លព្ពមានស្សបិ កស្សបិ អគ្គហណំ។ តថា ហិ
រូបកល្នោ ទុក្ខាទីសុ តន្តិទ្កេសេសុ ច បាធយវត្ថុ ន គហិតំ។ ឥតវវត្ថុហិ
អសមាធនតិកត្តា ទេសនាភេទោ ហោតីតិ។ យថា ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ
ឯកន្តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណិស្សយានិ, ន ឯវំ មនោវិញ្ញាណំ ឯកន្តន
បាធយវត្ថុនិស្សយំ, និស្សិតវសេន ច វត្ថុទុក្ខាទីទេសនា បវត្តា “អត្ថិ រូបំ
ចក្ខុវិញ្ញាណាស្ស វត្ថុ, អត្ថិ រូបំ ន ចក្ខុវិញ្ញាណាស្ស វត្ថុ” តិអាទិនា។ យម្បិ
ឯកន្តតោ បាធយវត្ថុនិស្សយំ, តស្ស វសេន “អត្ថិ រូបំ មនោវិញ្ញាណាស្ស
វត្ថុ” តិអាទិនា ទុក្ខាទីសុ វុច្ចមាទេសុបិ ន តទនុរូចា អារម្មណាទុក្ខាទយោ
សម្ភវន្តិ។ ន ហិ “អត្ថិ រូបំ មនោវិញ្ញាណាស្ស អារម្មណំ, អត្ថិ រូបំ ន
មនោវិញ្ញាណាស្ស អារម្មណា” ត្ថិ សក្កា វត្ថុន្តិ វត្តារម្មណាទុក្ខា ភិក្ខុភតិកា
សិយុន្តិ ន ឯកវសា ទេសនា ភវេយ្យាតិ។ តថា និក្ខេបកល្នោ
ចិត្តប្បាទិភាគេន អវុច្ចមានត្តា អវិតក្កអវិចារបទិវិស្សន្ននេ “វិចារោ ចា” តិ
វត្ថុ ន សក្កាតិ អវិតក្កវិចារមត្តបទិវិស្សន្ននេ លព្ពមាធាបិ វិតក្កោ ន ឧទ្ធកោ,
អញ្ញោ “វិតក្កោ ចា” តិ វត្ថុព្គំ សិយា។

ទណ្ឌានសម្ពាស្ស ទណ្ឌាស្ស បរវិហោឋនស្ស វិវន្តិតការទីបនត្ថំ
ទណ្ឌាសត្តានំ និក្ខេបវចនន្តិ អាហា “បរូបឃាតត្ថាយា” តិអាទិ។
វិហោឋនការតោតិ វិហឹសនការតោ។ “ភិក្ខុសង្ឃវសេនាបិ ទីបេតុំ វដ្តតី” តិ
វត្ថុត្តា តម្បិ ឯកទេសេន ទីបេន្តោ “យំ បនភិក្ខុ” តិអាទិមាហា។

លង្ហើតិ ឯត្ថ វុត្ថលដ្ឋាយ ឡើយ ឡើយ វុត្ថមេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ ន ហិ ចាបជិតុច្ឆនំ
ចាបុត្តាសនវហិតំ, ចាបភយំ វា អលជ្ជនំ អត្ថិតិ។ ធម្មគរុតាយ វា ពុទ្ធានំ,
ធម្មស្ស ច អត្តាជីនត្តា អត្តាជិបតិក្ខតាលដ្ឋាវ វុត្តា, ន បន លោកាជិបតិ
ឡើយ ឡើយ “ធម្មំ មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោ” តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ធម្មា-សន្នោ
“ធម្មាបន្នោ” តិ អាជីសុ ករុណាយ បវត្ថតិ តិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ធម្មា-សន្នោ
អនុវត្តណាមត្តំ អន្តោជិតំ កត្វា បវត្តមា នោ មេត្តាយ ករុណាយ ច បវត្ថតិ តិ
ឥធម មេត្តាយ បវត្តមា នោ វុត្តា។ មិទតិ សិទិយ្ហតិ តិ មេត្តា, មេត្តា ឯតស្ស
អត្ថិតិ មេត្តំ, មេត្តំ ចិត្តំ ឯតស្សតិ មេត្តចិត្តា, តស្ស ភាវោ មេត្តចិត្តតា, មេត្តា
ឥច្ឆេវ អត្តោ។ “សព្វចាណាភូតហិតានុកម្មី” តិ ឯតេន តស្ស វិវតិយា
សត្តវសេន អបរិយន្តតំ ធម្មេតិ។ ចាណាភូតេតិ ចាណាជាតេ។
អនុកម្មកោតិ ករុណាយនកោ។ យស្មា បន មេត្តា ករុណាយ
វិសេសបច្ចយោ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “តាយ ឯវ ធម្មាបន្នតាយា” តិ។ ឯវំ យេហិ
ធម្មេហិ ចាណាភូតាភាវិតិ សម្មជ្ជតិ, តេហិ លដ្ឋាមេត្តាករុណាហិ
សមម្ពីភាវោ ធម្មតោ។ វិហារតិ ឯវំ ភូតោ ហុត្វា ឯកស្មី ភិយាបថេ ឧប្បន្នំ
ទុក្ខំ អញ្ជេន ភិយាបថេន វិជ្ជន្តត្វា ហារតិ បវត្ថតិ, អត្តភាវំ វា យាបេតិ តិ
អត្តោ។ តេនេវាហ “ភិយតិ យបេតិ យាបេតិ ចាលេតិ” តិ។

អាចារសីលមត្តកន្តិ សាធុជនាចារសីលមត្តកំ, តេន
ឥន្ទ្រិយសំវរាទិគុណាហិបិ លោកិយបុគ្គលោ តថាគតស្ស វណ្ណំ វុត្តំ ន
សក្កោតិ តិ ធម្មេតិ។ តថា ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរបច្ចយបរិភោគសីលានិ ឥធម
សីលកថាយំ ន វិភត្តានិ។

បរសំហារណន្តិ បរស្ស សន្តកហារណំ។ ថេនោ វុត្ថតិ ចោរោ, តស្ស ភាវោ
ថេយ្យំ។ ឥធម ឧទ្ធកេ បរសន្តកេ អប្បសាវន្តំ, មហាន្តេ មហាសាវន្តំ។ កស្មា?

បយោគមហាន្តតាយ, វត្ថុគុណានំ បន សមភាវេ សតិ កិលេសានំ
ឧបក្កមានញា មុទុតាយ អប្បសាវន្តំ, តិព្ពតាយ មហាសាវន្តន្តិ អយម្មិ នយោ
យោជេតញោ។

សាហត្ថិកាធម្មោតិ ឯត្ថ មន្តបរិជប្បនេន បរសន្តកហរណំ វិជ្ជាមយោ,
វិជា មន្តេន កាយវចីបយោគេន បរសន្តកស្ស អាកង្ខនំ តាធិសឥធានុភាវេន
ឥទ្ធិមយោ បយោគោ។

សេសន្តិ “បហាយ បដិវរតោ” តិ ឯវមាធិកំ។ តញ្ចិ បុព្វេ វុត្តនយំ។ កិញ្ចាបិ
នយិធិ សិក្ខាបទដោហារេន វិវតិ វុត្តា, ឥតោ អញ្ញេសុ បន សុត្តបទេសេសុ
វិនយាភិធម្មេសុ ច បវត្តដោហារេន វិវតិយោ ចេតនា ច អធិសីលសិក្ខាធិនំ
អធិជ្ជានភាវតោ, តេសុ អញ្ញតរកោដ្ឋាសភាវតោ ច សិក្ខាបទន្តិ អាហា
“បឋមសិក្ខាបទេ” តិ។ កាមព្យោត្ត “លង្គិ ធម្មាបន្នោ” តិ ន វុត្តំ, អធិការវសេន
បន អត្ថតោ វា វុត្តមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ យថា ហិ លង្គាធម្មោ
ចាណាតិចាតប្បហានស្ស វិសេសប្បច្ចយោ, ឯវំ អធិន្នាធានប្បហានស្ស បីតិ,
តស្មា សាបិ ចាឡិ អានេត្វា វត្តញ្ច។ ឯសេវ នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ អថ វា
“សុចិត្តតេនា” តិ ឯតេន ហិ រោត្តប្បាធិហិ សមន្នាគមោ, អហិរិកាធិនញា
បហានំ វុត្តមេវាតិ “លង្គិ” តិ អាធិ ន វុត្តន្តិ ធម្មព្ពំ។

អសេដ្ឋចរិយន្តិ អសេដ្ឋានំ ហិរានំ, អសេដ្ឋំ វា លាមកំ និហ័នំ វុត្តិ, មេដុនន្តិ
អត្ថោ។ “ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ អាចារ” តិ មេដុនវិវតិមាហា។ “អាវាចារី មេដុនា” តិ ឯតេន
“ឥធិ ព្រាហ្មណ ឯកេច្ឆា... បេ.... ន ហេវ ខោ មាតុកាមេន សទ្ធិ
ទ្វយំ ទ្វយសមាបត្តិ សមាបន្តតិ, អបិច ខោ មាតុកាមស្ស
ឧប្បាធនបរិមទ្ធនន្តាបនសម្ភាហានំ សាធិយតិ, សោ តំ អស្សាទេតិ, តំ និកាមេតិ,
តេន ច វិត្តិ អាបន្តតិ” តិ អាធិនា (អ. និ. ៧.៥០) វុត្តា សត្តវិធមេដុនសំយោគាបិ

បដិវរតិ ធន្សិរតាតិ ធន្សញ្ញា។ ឥធាបិ អសទ្ធម្មសេវនាធិប្បាយេន
 កាយធូរាប្បវត្តា មគ្គនមគ្គបដិបត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា អព្រហ្មចរិយំ,
 មិច្ឆាចារេ បន អគមនីយជ្ជានំវីតិក្កមចេតនាតិ យោជេតព្ភំ។ តត្ថ
 អគមនីយជ្ជានំ នាម បុរិសានំ មាតុរក្ខិតាធនយោ ធន, ធនក្ខិតាធនយោ ធនាតិ
 វីសតិ ឥត្ថិយោ។ ឥត្ថិសុ បន ធនន្នំ ធនក្ខិតាធនំ សារក្ខសបរិទណ្ឌានព្វ
 វសេន ធូរាធនន្នំ អញ្ញោ បុរិសា។ គុណារិហិតេ វិប្បដិបត្តិ អប្បសាវដ្ឋា,
 មហាគុណោ មហាសាវដ្ឋា។ គុណារិហិតេ ច អភិកវិទ្យា បវត្តិ មហាសាវដ្ឋា,
 ឧភិក្ខំ សមាធម្មន្តភារេបិ កិលេសានំ ឧបក្កមាធនព្វ មុទុតាយ អប្បសាវដ្ឋា,
 តិព្ពតាយ មហាសាវដ្ឋាតិ វេទិតញ្ញា។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា សេវេតុកាមតាចិត្តំ,
 មគ្គនមគ្គបដិបត្តិតិ។ មិច្ឆាចារេ បន អគមនីយជ្ជានតា, សេវនាចិត្តំ
 មគ្គនមគ្គបដិបត្តិ, សាធិយនព្វាតិ ចត្តារោ។ “អភិកវិទ្យាវីតិក្កមនេ
 មគ្គនមគ្គបដិបត្តិអធិវាសនេ សតិបិ
 បុរិមុប្បន្នសេវនាភិសន្ធិបយោគាភាវតោ អភិកុយ្យមាធនស្ស មិច្ឆាចារោ ន
 ហោតិ”តិ វេទិត្តំ។ សេវនាចិត្តេ សតិ បយោគាភាវោ ន បមាណំ ឥត្ថិយា
 សេវនាបយោគស្ស យេតុយ្យេន អភាវតោ, ឥត្ថិយា បុរេតវំ
 ឧបដ្ឋាបិតសេវនាចិត្តាយបិ មិច្ឆាចារោ ន សិយាតិ អាបជ្ជតិ បយោគាភាវតោ។
 តស្មា បុរិសស្ស វសេន ឧក្កំសតោ ចត្តារោ វុត្តាតិ ធន្សញ្ញំ, អញ្ញោថា ឥត្ថិយា
 បុរិសកិច្ចករណាកាលេ បុរិសស្សបិ សេវនាបយោគាភាវតោ មិច្ឆាចារោ ន
 សិយាតិ ឯកោ។ ឥទំ បនេត្ថ សន្និដ្ឋានំ - អត្ថនោ វុចិយា បវត្តិតស្ស តយោ,
 ពលក្ការេន បវត្តិតស្ស តយោ, អនវសេសគ្គហណោន បន ចត្តារោតិ។ ឯកោ
 បយោគោ សាហត្ថិកោ។

៩. កម្មបថប្បត្តំ ធន្សេតុ “អត្ថកញ្ញនកោ”តិ វុត្តំ។ វិចីបយោគោ
 កាយបយោគោ វាតិ មុសា-សទ្ធស្ស កិរិយាបធានតំ ធន្សេតិ។

វិសំវាទនាធិប្បាយោ បុព្វភាគក្ខណោ តង្គ្គិណោ ច។ វុត្តញ្ញី “បុព្វេវស្ស ហោតិ
‘មុសា ភណ្ឌិស្ស’ន្តិ, ភណ្ឌន្តស្ស ហោតិ ‘មុសា ភណ្ឌាមី’តិ” (ចារា. ២០៥)។ ឯតញ្ញី
ទ្វយំ អង្គក្ខតំ, ឥតវំ បន ហោតុ វា មា វា, អ កាវណាមេតំ។ អស្សាតិ
វិសំវាទកស្ស។ យថាវុត្តំ បយោគក្ខតំ មុសា វទតិ វិញ្ញាបេតិ, សមុជ្ជាបេតិ វា
ឯតាយាតិ ចេតនា មុសាវាទោ។

បុរិមនយេ លក្ខណស្ស អព្យាបិតតាយ, មុសា-សទ្ធស្ស ច
វិសំវទិតព្ពត្តវាចកត្តសម្ភវតោ បរិបុណ្ណំ កត្វា មុសាវាទលក្ខណំ ទស្សេតុំ
“មុសាតិ អក្ខតំ អតច្ឆំ វុត្ត” តិអាទិនា ទុតិយនយោ អារទ្ធោ។ ឥមស្មិញ្ញា នយេ
មុសា វទីយតិ វុច្ឆតិ ឯតាយាតិ ចេតនា មុសាវាទោ។ “យមត្ថំ ភញ្ញតិ” តិ
វត្ថុវសេន មុសាវាទស្ស អប្បសាវន្នមហាសាវន្នតមាហ។ យស្ស អត្ថំ ភញ្ញតិ,
តស្ស អប្បគុណតាយ អប្បសាវន្នោ, មហាគុណតាយ មហាសាវន្នោតិ
អទិន្នាទានេវិយ គុណាវសេនាបិ យោជេតព្ពំ។ កិលេសានំ មុទុតិព្ពតាវសេនាបិ
អប្បសាវន្នមហាសាវន្នតា លព្ពតិយេវ។

អត្ថនោ សន្តកំ អនាតុកាមតាយ, បូរណាកថានយេន ច
វិសំវាទនបុរេក្ខារស្សេវ មុសាវាទោ។ តត្ថ បន ចេតនា ពលវតី ន ហោតីតិ
អប្បសាវន្នតា វុត្តា។ អប្បតាយ ឧនស្ស អត្ថស្ស បូរណាវសេន បវត្តា កថា
បូរណាកថា។

តង្គោតិ តស្សវុប្បោ, វិសំវាទនានុរុទោតិ អត្ថោ។ “វាយាមោ” តិ
វាយាមសីសេន បយោគមាហ។ វិសំវាទនាធិប្បាយេន បយោគេ កតេបិ បរេន
តស្មី អត្ថេ អវិញ្ញាតេ វិសំវាទនស្ស អសិជ្ឈនតោ បរស្ស តទត្ថវិជាននំ ឯកោ
សម្ភារោ វុត្តោ។ កេចិ បន “អក្ខតវចនំ វិសំវាទនចិត្តំ បរស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ
តយោ សម្ភារា” តិ វទន្តិ។ កិរិយាសមុជ្ជាបកចេតនាក្ខណោយេវ

មុសាវាទកកម្មនា ពង្សតិ សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ និព្វត្តត្តា, សចេបិ ទន្ធតាយ
វិចារេត្វា បរេ តមត្ថំ ជានាតីតិ អធិប្បាយោ។

“សច្ចតោ ថេតតោ”តិ អាទីសុ (ម. និ. ១.១៩) វិយ ថេត-សន្នោ ជីវបរិយាយោ,
ជីវភារោ ច សច្ចវាទិតាយ អធិកតត្តា កថាវសេន វេទិតញ្ញាតិ អាហ
“ជីវកថាតិ អត្ថោ”តិ។ នជីវកថាតិ យថា ហលិទ្ធិរាគាធយោ
អនុវដ្ឋិតសភាវតាយ ន ជិវ, ឯវំ ន ជិវ កថា យស្ស សោ ន ជីវកថាតិ
ហលិទ្ធិរាគាធយោ យថា កថាយ ឧបមា ហោន្តិ, ឯវំ យោជេតព្ពំ។ ឯស នយោ
“ចាសាណាលោខា វិយា”តិ អាទីសុបិ។

សទ្ធា អយតិ បវត្តតិ ឯត្តាតិ សទ្ធាយោ, សទ្ធាយោ ឯវ សទ្ធាយិកោ យថា
“វេនយិកោ”តិ (អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៨)។ សទ្ធាយ វា អយិកតញ្ញោ សទ្ធាយិកោ,
សទ្ធកយ្យាតិ អត្ថោ។ វត្តព្ពតំ អាបដ្ឋតិ វិសំវាទនតោតិ អធិប្បាយោ។

សុញ្ញភាវន្តិ បីតិវិហិតតាយ វិត្តតំ។ សា បិសុណាវាចាតិ យាយំ យថាវុត្តា
សទ្ធសភាវា វាចា, សា បិយសុញ្ញករណតោ បិសុណាវាចាតិ និវត្តិនយេន
អត្តមាហា។ បិសតីតិ វា បិសុណា, សមគ្គេ សត្តេ អវយវភូតេ វគ្គេ ភិទ្ទេ
ករោតីតិ អត្ថោ។

ជរុសន្តិ សិនេហាភាវេន លូទំ។ សយម្បិ ជរុសាតិ ទោមនស្សសមុដ្ឋិតត្តា
សភាវេនបិ កក្កសា។ ឯត្ត ច ជរុសំ ករោតីតិ ជលូបចារេន, ជរុសយតីតិ វា
វាចាយ ជរុស-សទ្ធប្បវត្តិ វេទិតញ្ញា។ សយម្បិ ជរុសាតិ បរេសំ មម្ពច្ឆេនវសេន
បវត្តិយា ឯកន្តនិដ្ឋរតាយ សភាវេន, ការណាវោហារេន ច វាចាយ ជរុស-
សទ្ធប្បវត្តិ ទដ្ឋញ្ញា។ តតោយេវ ច នេវ កណ្ណាសុខា។ អត្តវិបន្នតាយ ន
ហធយដ្ឋមា។

យេន សម្ព័ន្ធ បលបតីតិ យេន បលាបសម្ព័ន្ធតេន និរត្តកវចនេន សុខំ
ហិតញ្ចា ជលតិ វិទរតិ វិទាសេតីតិ “សម្ព”ន្តិលទ្ធីនាមំ អត្តនោ បរេសញ្ចា
អនុបការកំ យំ កិញ្ចិ បលបតី។

សំគិលិដ្ឋចិត្តស្សាតិ លោភេន ទោសេន វា វិពាធិតចិត្តស្ស,
ឧបតាបិតចិត្តស្ស វា, ទូសិតចិត្តស្សាតិ អត្តោ។ ចេតនា បិសុណាវាចា បិសុណំ
វេទន្តិ ឯតាយាតិ។ យស្ស យតោ ភេទំ ករោតិ, តេសុ អភិទ្ទេសុ អប្បសាវដ្ឋំ,
ភិទ្ទេសុ មហាសាវដ្ឋំ, តថា កិលេសានំ មុទុតិព្ពតាវិសេសេសុ។

យស្ស បេសុញ្ញំ ឧបសំហារតិ, សោ ភិដ្ឋតុ វា មា វា, តស្ស អត្តស្ស
វិញ្ញាបនមេវ បមាណាន្តិ អាហា “តទត្តវិជានន”ន្តិ, កម្មបធម្មតិ បន ភិទ្ទេ ឯវ។

អនុប្បធាតាតិ អនុពលប្បធាតា, អនុវត្តនវសេន វា បធាតា។ កស្ស បន
អនុវត្តនំ បធានញ្ចា? “សហិតាន”ន្តិ វុត្តត្តា “សន្ធានស្ស”តិ វិញ្ញាយតិ។
តេនេវាហា “សន្ធានាអនុប្បធាតា”តិ។ យស្មា បន អនុវត្តនវសេន សន្ធានស្ស
បធានំ អាធានំ, រក្ខណំ វា ទុដ្ឋិ ករណំ ហោតិ, តេន វុត្ត “ទុដ្ឋិកម្មំ កត្តាតិ
អត្តោ”តិ។ អារមន្តិ ឯតាតិ អាហាមោ, រមិតព្ពដ្ឋានំ។ យស្មា បន អាភារេន វិទាបិ
អយមេវត្តោ លព្ពតិ, តស្មា វុត្ត “សមគ្គរាមោតិបិ ចាធូរិ, អយមេវត្ត
អត្តោ”តិ។

មម្មានិវិយ មម្មានិ, យេសុ ជរុសវាចាយ ធុបិតមត្តេសុ ទុដ្ឋារុសុ វិយ
យដ្ឋិតេសុ ចិត្តំ អធិមត្តំ ទុក្ខប្បត្តំ ហោតិ។ កានិ បន តានិ? ជាតិអាធិនិ
អក្កោសវត្ថុនិ។ តានិ ជិដ្ឋន្តិ, ភិដ្ឋន្តិ វា យេន កាយវជីបយោគេន, សោ
មម្មាច្ឆេនកោ។ ឯកន្តេន ជរុសចេតនា ជរុសវាចា ជរុសំ វេទតិ ឯតាយាតិ។ កជំ
បន ឯកន្តជរុសចេតនា ហោតិ? ទុដ្ឋចិត្តតាយ។ តស្សាតិ

ឯកន្តជនុស្សតាម ឯវ ជនុស្សវាចាការស្ស។ មម្ពន្តនកោ
 សវនជនុស្សតាយាតិ អធិប្បាយោ។ ចិត្តសណ្ឋាតាយ ជនុស្សវាចា នហោតិ
 កម្មបថ'ប្បត្តត្ថា, កម្មភារំ បន នសក្កា វារេតុន្តិ។ ឯវ អន្ធយវសេន
 ចេតនាជនុស្សតាយ ជនុស្សវាចំ សាធម្មតា ឥនាទិ តមេវ បដិបក្ខនយេន សាធម្មតំ
 “វចនសណ្ឋាតាយា”តិអាទិ វុត្តំ។ សា ជនុស្សវាចា។ យន្តិ យំ បុគ្គលំ។ ឯត្ថាបិ
 កម្មបថភារំ អប្បត្តា អប្បសាវជ្ជា, ឥតរា មហាសាវជ្ជា, តថា កិលេសានំ
 មុទុតិព្ពតាការេ។ កេចិ បន “យំ ឧទ្ទិស្ស ជនុស្សវាចា បយុជ្ជន្តិ, តស្ស សម្មាវ
 សីសំ ឯតី”តិ, ឯកេ “បរម្មទាបិ ជនុស្សវាចា ហោតិយេវ”តិ វទន្តិ។
 តត្ថាយមធិប្បាយោ យុត្តោ សិយា - សម្មទា បយោគេ អការវាទីនំ
 ពលវភាវតោ សិយា ចេតនា ពលវតី, បរស្ស ច តទត្ថជាននំ, ន តថា
 អសម្មាវាទិ។ យថា បន អក្កោសិតេ មតេ អាឡហនេ កតា ឧមនា
 ឧបវាទន្តរាយំ និវត្តតិ, ឯវ “បរម្មទា បយុត្តាបិ ជនុស្សវាចា ហោតិយេវ”តិ
 សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។ កុបិតចិត្តន្តិ អក្កោសាធិប្បាយេនេវ កុបិតចិត្តំ, ន
 មរណាធិប្បាយេន។ មរណាធិប្បាយេន ហិ ចិត្តកោបេ សតិ ព្យាចាទោយេវ
 ហោតីតិ។ ឯត្ថាតិ -

“នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ, ឯកាវោ វត្តតី វថោ;
 អនិយំ បស្ស អាយន្តំ, ជិន្នសោតំ អពន្ធន”ន្តិ។ (សំ. និ. ៤.៣៤៧; ឧទា. ៦៥);

ឥមិស្សា កាថាយ។ សីលញ្ចេត្ត “នេលង្គ”ន្តិ វុត្តំ។ តេនេវាហា ចិត្តោ គហបតិ
 “នេលង្គន្តិ ខោ ភន្តេ សីលានមេតំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៣៤៧)។ សុកុមារាតិ
 អជនុស្សតាយ មុទុកា។ បុរស្សាតិ ឯត្ថ បុរ-សន្នោ តន្តិវាសីវាចកោ ទដ្ឋញ្ចោ
 “កាមោ អាគតោ”តិអាទិសុ វិយ។ តេនេវាហា “នគរវាសីន”ន្តិ។ មនំ អប្បាយតិ
 វង្សតីតិ មនាថា។ តេន វុត្តំ “ចិត្តវង្សិករា”តិ។ អាសេវនំ ភាវនំ ពហុលី ករណំ។

យំ គាហយីតុំ បវត្តតោ, តេន អគ្គហិតេ អប្បសាវន្តោ គហិតេ
មហាសាវន្តាតិ, ឥធាបិ កិលេសានំ មុទុតិព្ពតាវសេនាបិ
អប្បសាវន្តមហាសាវន្តតា លព្ពតិយេវ។

“កាលវាទី” តិអាទិ សម្ពប្បលាថា បដិវរតស្ស បដិបត្តិទស្សនំ។ យថា ហិ
“ចាលោកិចាតា បដិវរតោ” តិអាទិ ចាលោកិចាតប្បហានបដិបត្តិទស្សនំ។
“ចាលោកិចាតំ បហាយ វិហរតី” តិ ហិ វុត្តេ កថំ ចាលោកិចាតប្បហានំ
ហោតីតិ? អបេក្ខាសញ្ញាវតោ “ចាលោកិចាតា បដិវរតោ ហោតី” តិ វុត្តំ, សា
បនវិរតិ កថន្តិ អាហា “និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្តោ” តិ, តញ្ច ទណ្ឌាសត្តនិធានំ
កថន្តិ វុត្តំ “លដ្ឋី” តិអាទិ, ឯវំ ឧត្តរុត្តរំ បុរិមស្ស បុរិមស្ស ឧចាយសន្នស្សនំ, តថា
អទិន្នាធានាទីសុ យថាសម្ពរំ យោជេតព្ពំ។ តេន វុត្តំ “កាលវាទីតិអាទិ
សម្ពប្បលាថា បដិវរតស្ស បដិបត្តិទស្សនំ” តិ។ អត្ថសញ្ញាតាបិ ហិ វាថា
អយុត្តកាលប្បយោគេន អត្តាវហា ន សិយាតិ អនត្តវិញ្ញាបនវាថំ
អនុលោមេតិ, តស្មា សម្ពប្បលាបំ បដហន្តេន អកាលវាទិតា បរិវន្តេតព្ពាតិ
វុត្តំ “កាលវាទី” តិ។ កាលេន វនន្តេនាបិ ឧភយានត្ថសាធនតោ អភូតំ
បរិវន្តេតព្ពន្តិ អាហា “ភូតវាទី” តិ។ ភូតញ្ច វនន្តេន យំ
ឥធលោកបរលោកហិតសម្មាទកំ, តនេវ វត្ថព្ពន្តិ ទស្សេតុំ “អត្ថវាទី” តិ វុត្តំ។
អត្ថំ វនន្តេនាបិ ន លោកិយធម្មសន្និស្សិតមេវ វត្ថព្ពំ, អថ ខោ
លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ បីតិ ទស្សេតុំ “ធម្មវាទី” តិ វុត្តំ។ យថា ច អត្តោ
លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតោ ហោតិ, តំ ទស្សនត្ថំ “វិនយវាទី” តិ វុត្តំ។
ចាតិមោក្ខសំវរោ សតិសំវរោ ញ្ញាណសំវរោ ឧទ្ទិសំវរោ វិរិយសំវរោតិ ហិ
បញ្ចន្តំ សំវរានំ, តទន្តិវិនយោ វិក្ខម្ពនវិនយោ សមុច្ឆេទវិនយោ
បដិប្បស្សន្តិវិនយោ និស្សរណវិនយោតិ បញ្ចន្តំ វិនយានញ្ច វសេន វុច្ចមានោ
អត្តោ និព្វានាធិគមហេតុភាវតោ លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតោ ហោតីតិ។

ឯវំ គុណវិសេសយុត្តោ ច អត្ថោ វុច្ចមានោ ទេសនាកោសល្លេ សតិ
សោភតិ, កិច្ចករោ ច ហោតិ, ឆាញ្ញថាតិ ទស្សេតុំ “និធានវតី វាចំ ភាសិតា”តិ
វុត្តំ។ ឥធានី តំ ទេសនាកោសល្លំ វិភាវេតុំ “កាលេនា”តិអាទិមាហ។
អដ្ឋាសយដ្ឋប្បត្តិនំ បុច្ឆាយ ច វសេន ឌីតិល្លោ ទេសនាវិសយេ
ឯកំសាទិព្យាករណវិភាគំ សល្លកេត្វា ឋបនាហេតុនាហរណាសំសន្ននាទិ
តំតំកាលានុវបំ វិភាវេត្តិយា បរិមិតបរិច្ឆិន្ធជាយ
វិបុលតរគម្ពីរុទារបហូតត្ថវិត្តារសង្គាហាកាយ ទេសនាយ បរេ យថាដ្ឋាសយំ
បរមត្ថសិទ្ធិយំ បតិជ្ជាបេន្តោ “ទេសនាកុសលោ”តិ វុច្ចតីតិ ឯវមេត្ត
អត្ថយោជនា វេទិតញ្ច។

១០. ឯវំ បដិចាជិយា សត្ត មូលសិក្ខាបទានិ វិភជិត្វា សតិបិ
អភិជ្ឈាទិប្បហានស្ស សំវរសីលសិក្ខាសង្កហោ ឧបវិគុណាសង្កហតោ,
លោកិយបុថុជ្ជនាវិសយតោ ច ឧត្តរទេសនាយ សង្កណ្ឌិតុំ តំ បរិហរិត្វា
បច្ឆរជនចាកជំ អាចារសីលមេវវិភជន្តោ ភគវា
“ពិជគាមក្ខតគាមសមារម្ភា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ គាមោតិ សមូហោ។ ននុ ច
វុក្ខាទយោ ចិត្តរហិតតាយ ន ជីវា, ចិត្តរហិតតា ច បរិប្បន្នាការតោ, ជិន្នេ
វិរុហនតោ, វិសទិសជាតិកកាវតោ, ចតុយោធិអប្បរិយាបន្នតោ ច វេទិតញ្ច,
វុឡិ បន បវាឡសិលាលវណានម្បិវិជ្ជតីតិ ន តេសំ ជីវភាវេ ការណំ,
វិសយគ្គហណាញា បរិកប្បនាមត្តំ សុបនំវិយ ចិត្តាទីនំ, តថា ទោហឡាទយោ,
តត្ថ កស្មា ពិជគាមក្ខតគាមសមារម្ភា បដិវរតិ ឥច្ឆិតាតិ? សមណាសារុប្បតោ,
សន្និស្សិតសត្តានុវក្ខណតោ ច។ តេនេវាហ “ជីវសញ្ញានោ ហិ មោយបុរិសា
មនុស្សា វុក្ខស្មិ”ត្ថិអាទិ (ចាបិ. ៨៩)។ ជីលតិណាវុក្ខាទិកស្សាតិ អល្លតិណាស្ស
ចេវ អល្លវុក្ខាទិកស្ស ច។ អាទិ-សទ្ទេន ឌីសទិកច្ចលតាទយោ វេទិតញ្ច។

ឯកំ ភត្តំ ឯកភត្តំ, តំ អស្ស អត្ថិតិ ឯកភត្តិកោ, ឯកស្មី ទិវសេ
ឯកវារមេវ ភុញ្ញនកោ។ តយំទំ វត្ថុភោជនោបិ សិយាតិ តន្ត្រីវត្ថុនត្តមាបា
“វត្ថុបរតោ” តិ។ ឯវម្បិ អបរល្លោភោជីបិ សិយា ឯកភត្តិកោតិ
តទាសន្តានីវត្ថុនត្តំ “វិវតោវិកាលភោជនា” តិ វុត្ថំ។ អរុណុត្តមនតោ បដ្ឋាយ
យាវ មជ្ឈន្តិកា, អយំ ពុទ្ធានំ អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌោ ភោជនស្ស កាលោ នាម,
តទញ្ញោវិកាលោ។ អដ្ឋកថាយំ បន ទុតិយបទេន វត្ថុភោជនស្ស បដិក្ខិត្តត្តា
អបរល្លោក “វិកាលោ” តិ វុត្តោ។

សង្ខេបតោ “សព្វបាសស្ស អករណ” ត្ថិអាទិ (ធី. និ. ២.៩០; ធម. ប. ១៨៣; នេត្តិ.
៣០, ៥០, ១១៦, ១២២) នយប្បវត្តំ ភគវតោ សាសនំ អច្ចន្តន្តរាគប្បវត្តិតោ
នច្ចាធិនំ ទស្សនំ ន អនុលោមតីតិ អាហា “សាសនស្ស អនុលោមត្តា” តិ។
អត្តនា បយោជិយមាណំ, បរេហិ បយោជាបិយមាណញ្ច នច្ចំ នច្ចការសាមញ្ញតោ
ចាឡិយំ ឯកេនេវ នច្ច-សន្តេន គហិតំ, តថា គីតវាទិត-សន្តេន ចាតិ អាហា
“នច្ចននច្ចាបនាទិវសេនា” តិ។ អាទិ-សន្តេន កាយនកាយាបនវាទនវាទាបនាទិ
សន្តិណ្ឌាតិ។ ទស្សនេន ចេត្ត សវនម្បិ សន្តិហិតំ វិរូបេកសេសនយេន។
អាហាចនសភាវតាយ វា បញ្ចន្ធិវិញ្ញាណានំ សវនកិរិយាយបិ
ទស្សនសង្ខេបសញ្ញាវតោ “ទស្សនា” តេច្ឆេវ វុត្ថំ។ អវិស្វកក្ខតស្ស គីតស្ស
សវនំ កនាចិ វដ្តតីតិ អាហា “វិស្វកក្ខតា ទស្សនា” តិ។ តថា ហិ វុត្ថំ
បរមត្ថជោតិកាយ ឧទ្ធកថាបដ្ឋកថាយ (ឧ. ចា. អដ្ឋ.
បច្ឆិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា) “ធម្មបសំហិតម្បិ ចេត្ត គីតំ វដ្តតិ,
គីតុបសំហិតោ ធម្មោ ន វដ្តតិ” តិ។

ឧទ្ធាតិ ឧច្ចសន្តេន សមាទត្តំ ឯកំ សទ្ធន្តវំ, សេតិ ឯត្តាតិ សយនំ។
ឧទ្ធាសយនំ មហាសយនញ្ច សមណសារុប្បវហិតំ អធិប្បេតន្តិ អាហា

“បមាណាតិក្កន្តំ, អកប្បិយត្ថរណ” ត្ថិ។ អាសន្នាធិអាសនព្វោត្ត សយនេន
សង្កហិតន្តិ ធន្តំ។ យស្មា បន អាធារេ បដិក្ខត្តេ តទាធារកិរិយា បដិក្ខត្តារ
ហោតិ, តស្មា “ឧទ្ទាសយនមហាសយនា” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ, អត្ថតោ បន
តទុបភោគភូត និសង្ខានិបដ្ឋនេហិ វិវតិ ធន្តិកាតិ ធន្តំ។
ឧទ្ទាសយនសយនមហាសយនសយនាតិ វា ឯតស្មី អត្ថ ឯកសេសនយេន
អយំ និទ្ទេសោ កតោ យថា “នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន” ត្ថិ (ម. និ. ៣.១២៦;
សំ. និ. ២.១; ឧទា. ១)។ អាសនកិរិយាបុព្វកត្តា សយនកិរិយាយ
សយនគ្គហណេនវ អាសនំ គហិតន្តិ វេទិតតំ។

អញ្ជេហិ គាហាបនេ ឧបនិក្ខត្តសាទិយនេ ច បដិគ្គហណាត្តោ លព្ពតីតិ
អាហា “ន ឧគ្គណ្ណាបេតិ, ន ឧបនិក្ខត្តំ សាទិយតិ” តិ។ អថ វា តិវិធំ បដិគ្គហណំ
កាយេន វាចាយ មនសា។ តត្ថ កាយេន បដិគ្គហណំ ឧគ្គណ្ណានំ, វាចាយ
បដិគ្គហណំ ឧគ្គហាបនំ, មនសា បដិគ្គហណំ សាទិយនន្តិ តិវិធម្មី
បដិគ្គហណំ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, ឯកសេសនយេន វា គហេត្វា
“បដិគ្គហណា” តិ វុត្ថន្តិ អាហា “នេវ នំ ឧគ្គណ្ណាតិ” តិអាទិ។ ឯស នយោ
“អាមកធម្មបដិគ្គហណា” តិអាទិសុបិ។ នីវារាទិឧបធម្មស្ស
សាលិយាទិមូលធម្មន្តោគធន្តា វុត្ថំ “សត្តវិធស្ស” តិ។ “អនុជានាមិ ភិក្ខុវេ
បញ្ចវសានិ ភេសន្តានិ អច្ឆវសំ មច្ឆវសំ សុសុការវសំ សូការវសំ គប្បេកវស” ត្ថិ
(មហាវ. ២៦២) វុត្ថត្តា ឥទំ ឡិទិស្ស អនុញ្ញាតំ នាម, តស្ស បន “កាលេ
បដិគ្គហិត” ត្ថិ (មហាវ. ២៦២) វុត្ថត្តា បដិគ្គហណំ វដ្តតីតិ អាហា “អញ្ញត្រ
ឡិទិស្ស អនុញ្ញាតា” តិ។

អក្កមតីតិ និប្បិឡេតិ។ បុព្វភាគេ អក្កមតីតិ សម្ពុទ្ធា។ ហនយន្តិ
នាឡិអាទិមានភាជនានំ អព្ពន្ធុវ។ តិលាទិនំ នាឡិអាទិហិ មិននកាលេ

ឧស្សាហ៍តសិទ្ធិយេវ សិទ្ធិ, តស្សា កេនោ ហាបនំ។ កេនីតិ
សារសមាសាចរិយា, ឧត្តរវិហារវាសិនោ ច។

វេនាតិ មុជ្ជិប្បហារកសាតាឡនាទីហិ ហិសនំ, វិហេវនន្តិ អត្ថោ។
វិហេវនត្ថោបិ ហិ វេសនេនា ទិស្សតិ “អត្តានំ វេទិតា វេទិតា” តិអាទិសុ (ចាចិ.
៨៨០)។ យថា ហិ អប្បជិត្តហាកាវសាមញ្ញេ សតិបិ បព្ពជិតេហិ
អប្បជិត្តហិតព្ពវត្ថុវិសេសការសន្តស្សនត្ថំ ឥត្តិកុមារិនាសិនាសាធម្មោ
វិភាគេន វុត្តា, វេ បរស្សហរណាកាវតោ អទិន្នាធានាកាវសាមញ្ញេ សតិបិ
តុលាក្ខជាធម្មោ អទិន្នាធានវិសេសការសន្តស្សនត្ថំ វិភាគេន វុត្តា, ន វេ
ចាណាតិចាតបរិយាយស្ស វេស្ស បុនគ្គហណោ បយោជនំ អត្ថិ។ “តត្ថ
សយដ្ឋាវេ, ឥធម បរិកាវេ” តិ ច ន សក្កាវត្ថុ “កាយវេចិបយោគសមុដ្ឋាបិកា
ចេតនា ធម្មយោគា” តិ ច វុត្តត្ថា។ តស្មា យថាវុត្តោយេវ អត្ថោ សុន្ទរតរោ។
អដ្ឋកថាយំ បន “វេនាតិ មារណា” តិ វុត្ថំ, តម្បិ ចោជនមេវ សន្ធាយាតិ ច សក្កា
វិញ្ញាតុំ មារណា-សន្តស្ស វិហិសនេបិ ទិស្សនតោ។

ឯត្តាវតាតិ “ចាណាតិចាតំ បហាយា” តិអាទិនា “ធនេន... បេ....
សហសាការា បជិវតោ” តិ ឯតបរិមាណេន ចាវេន។ អន្តរាភេទំ អគ្គហេត្វា
ចាឡិយំ អាគតនយេន ធម្មិសតិសិក្ខាបទសង្កបំ យេតុយ្យេន សិក្ខាបទានំ
អវិកត្តត្ថា ចូឡសីលំ នាម។ ទេសនាវសេន ហិ ឥធម ចូឡមជ្ឈិមាទិកាវោ
អធិប្បតោ, ន ធម្មវសេន។ តថា ហិ ឥធម សម្ពិទ្ធតេន ឧទ្ទិដ្ឋានំ សិក្ខាបទានំ
អវិកត្តានំ វិកលវសេន មជ្ឈិមសីលទេសនា បវត្តា។ តេនេវាហ “មជ្ឈិមសីលំ
វិត្តារេន្តោ” តិ។

ចូឡសីលវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មជ្ឈិមសីលវណ្ណានា

១១. តត្ថ យថាតិ ឌុបម្មតេ និចាតោ។ វាតិ វិកប្បនត្ថេ។ បនាតិ
វេចនាលម្ពានេ។ ឯកេតិ អញ្ញោ។ ភោន្តោតិ សាធុនំ បិយសមុទាហារោ។ សាធកោ
ហិ បរេ “ភោន្តោ”តិ វា, “នេវានំ បិយា”តិ វា “អាយស្មន្តោ”តិ វា សមាលបន្តិ។ យំ
កិត្យំ បព្ពដ្ឋំ ឧបគតា សមណា។ ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ -
ឧស្សហំ កត្វា មម វណ្ណំ វេទមាណេបិ បុប្ផនោ “ចាណាតិចាតំ បហាយ
ចាណាតិចាតា បជីវិតោ”តិអាទិនា បរាទុទ្ទេសិកនយេន វា យថា បនេកេ
ភោន្តោ សមណាព្រាហ្មណាកាវំ បដិជានមាណ, បរេហិ ច តថាសម្ភារិយមាណា
តទន្ទរបបជិបត្តិ អជាននតោ, អសមត្ថតោ ច ន អភិសម្ពុណន្តិ, ន ឯវមយំ,
អយំ បន សមណោ កោតមោ សព្វថាបិ សមណាសារុប្បបជិបទំ
បូរេសិយេវាតិ ឯវំ អញ្ញោទ្ទេសិកនយេន វា សព្វថាបិ អាចារសីលមត្តមេវ
វេទេយ្យំ, ន តទុត្តរិន្តិ។

ព័ជគាមក្ខតគាមសមាមម្ពបទេ សទ្ធក្កមេន អប្បធានក្ខតោបិ
ព័ជគាមក្ខតគាមោ និទ្ទិសិតព្ពតាយ បធានការំ បដិលភតិ។ អញ្ញោ ហិ
សទ្ធក្កមោ អញ្ញោ អត្ថក្កមោតិ អាហា “កតមោ សោ ព័ជគាមក្ខតគាមោ”តិ។
តស្មិត្តំ វិភត្ថេ តព្ពិសយតាយ សមារម្មោបិ វិភត្តោវ ហោតិតិ។ តេនេវាហ
ភគវា “មូលព័ជ”ន្តិអាទិ។ មូលមេវ ព័ជំ មូលព័ជំ, មូលំ ព័ជំ ឯតស្សាតិបិ
មូលព័ជំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ជន្សំព័ជន្តិ បព្ពព័ជំ។ បច្ចយន្តរសមវាយេ
សទិសជលុប្បត្តិយា វិសេសការណាការតោ វិរុហណាសមត្ថេ សារជលេ
និរុឡោ ព័ជ-សទ្ធ�ោ តទត្ថសំសិទ្ធិយា មូលាទិសុបិ កេសុបិ បវត្តតិតិ មូលាទិតោ
និវត្តនត្ថំ ឯកេន ព័ជ-សទ្ធន វិសេសេត្វា វុត្ថំ “ព័ជព័ជ”ន្តិ។ “រូបរូបំ, ទុក្ខទុក្ខ”ន្តិ
(សំ. និ. ៤.៣២៧) ច យថា។ កស្មា បនេត្ថ ព័ជគាមក្ខតគាមំ បុច្ឆិត្វា ព័ជគាមោ

ឯវិភក្ត្រាតិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋតំ។ ននុ អវេចុម្ព “មូលមេវ ពីដំ មូលពីដំ,
មូលំ ពីដំ ឯតស្សាតិបិ មូលពីដន្តិ”។ តត្ថ បុរិមេន ពីដគាមោ និទ្ទិដ្ឋោ, ទុតិយេន
ភូតគាមោ, ទុរិដោបេស សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, មូលពីដញ្ច មូលពីដញ្ច មូលពីដន្តិ
ឯកសេសនយេន វា ចាឡិយំ និទ្ទិដ្ឋាតិ វេទិតញ្ចោ។ តេនេវាហ
“សព្ពញ្ញោត”ន្តិអាទិ។

១២. “សន្និធិកតស្សា”តិ ឯតេន “សន្និធិការបរិភោគ”ន្តិ ឯត្ថ ការ-សទ្ធស្ស
កម្មត្ថតំ ទស្សតិ។ យថា វា “អាចយំគមិនោ”តិ វត្ថុញ្ច អនុនាសិកលោបេន
“អាចយគាមិនោ”តិ (ធរ. ស. ១០) និទ្ទេសោ កតោ, ឯវំ “សន្និធិការំ បរិភោគ”ន្តិ
វត្ថុញ្ច អនុនាសិកលោបេន “សន្និធិការបរិភោគ”ន្តិ វុត្ថំ, សន្និធិ កត្វា
បរិភោគន្តិ អត្ថោ។

សម្មា កិលេសេ លិខតីតិ សល្លេខោ, សុត្តន្តនយេន បដិបត្តិ។ បរិយាយតិ
កប្បិយតីតិ បរិយាយោ, កប្បិយវាចានុសារេន បដិបត្តិ។ កិលេសេហិ
អាមសិតព្ពតោ អាមិសំ, យំ កិញ្ចិ ឧបភោការហំ វត្ថុ។ តេនេវាហ “អាមិសន្តិ
វុត្តាវសេស”ន្តិ។ នយទស្សនញ្ញោតំ សន្និធិវត្ថុនំ។ ឧទកកក្កដេតិ ឧទកេ ច
កក្កដេ ច។ អដ្ឋថាតិ និសីទេ។ គីវាយាមកន្តិ គីវំ អាយមិត្វា, យថា ច ភុត្ត
អតិភុត្តតាយ គីវំ អាយមិតញ្ញាវ ហោតិ, ឯវំន្តិ អត្ថោ។ ចតុភាគមត្តន្តិ
កុឡាមត្តំ។ “កប្បិយកុដិយ”ន្តិអាទិ វិនយវសេន វុត្ថំ។

១៣. ឯត្ថកម្មីតិ វិនិច្ឆយវិចារណាវត្ថុកិត្តនម្បិ។ បយោជនមត្តមេវាតិ
បទត្តយោជនមត្តមេវ។ យស្ស បន បទស្ស វិត្តាវកថំវិនា ន សក្កា អត្ថោ
វិញ្ញាតុំ, តត្ថ វិត្តាវកថាបិ បទត្តសង្កហមេវ គដ្ឋតិ។ កុត្វហលវសេន
បេក្ខិតព្ពតោ បេក្ខា, នដសត្តវិធិនា នដានញ្ច បយោគោ។ នដសមូហេន បន
ជនសមូហោ ករណាវសេន “នដសមដ្ឋ”ន្តិ វុត្ថំ, សាវសមាសេ “បេក្ខា មហា”ន្តិ

វុត្តំ។ យនតាឡំ នាម ទណ្ឌមយតាឡំ, សិលាសលាកតាឡំ វា។ ឯកេតិ
សារសមាសាចរិយា, ឧត្តរិហារវាសិនោ ច។ យថា ចេត្ត, ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ
“ឯកេ”តិ អាគតជ្ជានេសុ។ ចតុរស្សអម្ពណាកតាឡំ នាម វុត្តសារទណ្ឌាធិសុ
យេន កេនចិ ចតុរស្សអម្ពណាកំ កត្វា ចតុសុ បស្សេសុ ចម្មេន ឱនន្ទិក្ខា
កតវាទិតំ។ អញ្ញោក្កិរណំ វុត្តាលី ករណំ, យា “នន្ទិ”តិ វុត្តតិ។ សោភនករន្ទិ
សោភនករណំ, “សោភនយរក”ន្ទិ សារសមាសេ វុត្តំ។ ចណ្ឌាលានមិទន្ទិ
ចណ្ឌាលំ។ សាលោ ឧទកេន តេមេត្វា អញ្ញមញ្ញំ អាគោជនកិឡា
សាលាធាវនំ។ ឥន្ទជាលេនាតិ អជ្ជិធាវនមន្តំ បរិជប្បិក្ខា យថា បរេ អជ្ជិនិយេវ
បស្សន្តិ, ឯវំ តថាធិនំ អន្តរធាបនមាយាយ។ សកដល្យហាធិតិ អាទិ-សន្នេន
ចក្កបទុមកឡិវល្យហាធិ សន្និល្លាតិ។

១២. បទានីតិ សារីនំ បតិជ្ជានជ្ជានាតិ។ ទសបទំ នាម ទិហិ បន្តិហិ វិសតិយា
បទេហិ កិឡនន្ទតំ។ ចាសកំ វុត្តតិ ធនុ បស្សេសុ ឯកេកំ យាវ ធក្កំ ទស្សេត្វា
កតកិឡនកំ, តំ វឡេត្វា យថាលទ្ធិ ឯកកាធិវសេន សារិយោ អបនេន្តា
ឧបនេន្តា ច កិឡន្តិ។ យដេន កិឡា យដិកាតិ ឯកេ។ ពហូសុ សលាកាសុ
វិសេសរហិតំ ឯកំ សលាកំ គហេត្វា តាសុ បក្ខិបិក្ខា បុន តស្សេវ ឧទ្ធរណំ
សលាកហត្ថន្ទិ ឯកេ។ បណ្ណេន វំសាការេន កតា នាឡិកា។ តេនេវាហ “តំ
ធមន្តា”តិ។ “បុច្ឆន្តស្ស មុខាគតំ អក្ខរំ គហេត្វា នជ្ជមុត្តិ
លាភាលាភាទិជាននកិឡា អក្ខរិកា”តិបិ វទន្តិ។ “វាទិតានុរូបំ នច្ចនំ កាយនំ វា
យថាវន្តំ” តិបិ វទន្តិ។ “ឯវំ កតេ ជយោ ភវិស្សតិ, អញ្ញថា បរាជយោ”តិ
ជយបរាជយេ បុរក្ខត្វា បយោគករណាវសេន បរិហារបថាធិនម្បិ
ជូតបមាទដ្ឋានភាវោ វេទិតញ្ញោ។ បន្តិវិរាទិហិបិ វំសាធិហិ
កាតព្វកិច្ចសិទ្ធិអសិទ្ធិជយបរាជយាវហោ បយោគោ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្វំ។

“យថាវដ្ឋ”ន្តិ ច កាលាទីហិ សទិសតាការទស្សនេហិ ជយបរាជយវសេន
ជូតកិឡិតភាវេន វុត្ថំ។

១៥. វាឡរូចានីតិ អាហារិមាណិ វាឡរូចានិ។ “អកប្បិយមញ្ញោវ បល្លង្កោ”តិ
សារសមាសេ។ វាណិចិត្តន្តិ ភិក្ខុធម្មទានិវសេន វានេនវិចិត្រំ។
វុក្ខតូលលតាតូលចោដកិតូលានំ វសេន តិណ្ណំ តូលានំ។ ឧទ្ធុលោមិយំ កេចីតិ
សារសមាសាចរិយា, ឧត្តរិហារវាសិនោ ច។ តថា ឯកន្តលោមិយំ។
កោសេយ្យកដ្ឋិស្សមយន្តិ កោសេយ្យកស្សជមយំ។ សុទ្ធកោសេយ្យន្តិ
រតនបរិសិព្ពនរហិតំ។ “ឋបេត្វា តូលិក”ន្តិ ឯតេន រតនបរិសិព្ពនរហិតាបិ
តូលិកា ន វដ្ឋតីតិ ធីបេតិ។ “រតនបរិសិព្ពតានិ”តិ ឥមិនា យានិ
រតនបរិសិព្ពតានិ, តានិ ភូមត្តរណាវសេន, យថានុរូបំ មញ្ញាបីហ្មធីសុ ច ឧបនេតុ
វដ្ឋតីតិ ធីបិតំ ហោតិ។ អជិនចម្មេហិតិ អជិនមិគចម្មេហិ។ តានិ កិរ ចម្មានិ
សុខុមាណិ, តស្មា ឧបដ្ឋតិបដ្ឋានិ កត្វា សិព្ពន្តិ។ តេន វុត្ថំ “អជិនប្បវេណី”តិ។
វុត្ថនយេនាតិ វិនយេ វុត្ថនយេន។

១៦. អលង្ការញ្ញនមេវ ន ភេសន្តិ មណ្ឌានានុយោគស្ស អធិប្បតត្តា។
មាលា-សន្នោ សាសនេ សុទ្ធបុប្ផេសុបិ និរុទ្ធាតិ អាហា “តទ្ធមាលា វា”តិ។
មត្តិកកក្កន្តិ ឱសធមហិ អភិសន្នតំ យោគមត្តិកកក្កំ។ ចលិតេតិ កុបិតេ។
លោហិតេ សន្និសិន្នេតិ ឧដ្ឋលោហិតេ ជីណោ។

១៧. ឧត្តតិតោ សំសារតោ ច និយ្យាតិ ឯតេនាតិ និយ្យានំ, សគ្គមគ្គោ
មោក្ខមគ្គោ ច។ តំ និយ្យានំ អរហតិ, និយ្យានេ វា និយុត្តា, និយ្យានំ វា ជលក្ខតំ
ឯតិស្សា អត្ថីតិ និយ្យានិកា, វដ្ឋឧត្តរិតសំកិលេសតោ និយ្យាតីតិ វា ព្យា-
ការស្ស វស្សត្ថំ, យ-ការស្ស ច ក-ការំ កត្វា និយ្យានិកា, ចេតនាយ សទ្ធិ
សម្មប្បលាថា វេរមណី។ តប្បដិបក្ខតោ អនិយ្យានិកា, តស្សា ភាវោ

អនិយ្យានិកត្តំ, តស្មា អនិយ្យានិកត្តា។ វិញ្ញាណភូតាតិ តិរោករណភូតា។
កម្មជ្ជានភាវេតិ អនិច្ចតាបដិសំយុត្តចតុស្កកម្មជ្ជានភាវេ។ សហ អត្ថនាតិ
សាត្តកំ, ហិតបដិសំយុត្តន្តិ អត្ថោ។ វិសិខាតិ យរសន្និវេសោ, វិសិខាគហណោ
ច តន្តិវាសិនោ គហិតា “គាមោ អាគតោ” តិអាធិសុ វិយ។ តេនេវាហ “សូរា
សមត្ថា” តិ, “សទ្ធា បសន្នា” តិ ច។ កុម្មជ្ជានាបទេសេន កុម្មជានិយោ វុត្តាតិ
អាហា “កុម្មជានីកថា វា” តិ។ ឧប្បត្តិបិតិសម្ភារាទិវេសេន លោកំ អក្ខាយតីតិ
លោកក្ខាយិកា។

១៨. សហិតន្តិ បុញ្ញបរាវិរុទ្ធំ។

១៩. ទូតស្ស កម្មំ ទូតេយ្យំ, តស្ស កថា ទូតេយ្យកថា។

២០. វិវេធនាតិ

សាមន្តជប្បនតីយាបថសន្និស្សិតបច្ចយបដិសេវនភេទតោ តិប្បការេន។
វិម្ពាបយន្តីតិ “អហោ អច្ឆរិយបុរិសោ” តិ អត្ថនិ បរេសំ វិម្ពយំ ឧប្បាទេន្តិ។
លបន្តីតិ អត្តានំ, ឆាយកំ វា ឧត្តិបិទ្វា យថា សោ កិញ្ចិ ធនាតិ, ឯវំ ឧក្កាចេទ្វា
កថេន្តិ។ និមិត្តេន ចរន្តិ, និមិត្តំ វា ករោន្តីតិ នេមិត្តិកា និមិត្តន្តិ ច បរេសំ បច្ចយ
ធានសញ្ញាប្បាទកំ កាយវចីកម្មំ វុច្ឆតិ។ និប្បីសន្តីតិ និប្បសា, និប្បសាយេវ
និប្បសិកា, និប្បសោតិ ច សឋបុរិសោ វិយ លាភសក្ការត្ថំ
អក្កោសខុំសនុប្បណ្ណានបរិជ្ជិមំសិកតាទិ។

មជ្ឈិមសីលវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មហាសីលវណ្ណានា

២៦. អង្គានិ អារព្វ បវត្តត្តា អង្គសហចរិតំ សត្តំ “អង្គ”ន្តំ វុត្តំ។ និមិត្តន្តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ កេចិ បន “អង្គន្តិ អង្គវិការ”ន្តិ វទន្តិ, បរេសំ
អង្គវិការទស្សនេនាបិ លាភាលាភាទិវិជ្ជាតិ។ បណ្ឌាវាជាតិ
ទក្ខិណាមធុរាធិបតិ។ “មហាឆាន”ន្តិ ឯតេន អប្បកំ និមិត្តំ, មហាន្តំ និមិត្តំ
ឧប្បាតោតិ ទស្សេតិ។ ឥទំ នាម បស្សតីតិ យោ វសកំ កុញ្ញវំ ចាសាទំ បព្ពតំ វា
អារុឡំ សុបិនេ អត្តានំ បស្សតិ, តស្ស ឥទំ នាម ជលំ ហោតីតិ។ សុបិនកន្តិ
សុបិនសត្តំ។ អង្គសម្បត្តិវិបត្តិទស្សនមត្តេន អាទិសនំ វុត្តំ “អង្គ”ន្តិ ឥមិនា,
“លក្ខណ”ន្តិ ឥមិនា បន
មហានុភាវតានិច្ឆាទកអង្គលក្ខណវិសេសទស្សនេនាតិ អយមេតេសំ
វិសេសោតិ។ អហាតេតិ នវេ។ ឥតោ បដ្ឋាយាតិ នេវវក្ខសមនុស្សទិភេទេន
វិវិធរត្តភាគេ ឥតោ វា ឯត្តោ វា សញ្ញន្នេ ឥទំ នាម ភោតាទិ ហោតីតិ។
ទត្ថិហោមទីនិ ហោមស្សបករណាទិវិសេសេហិ ជលវិសេសទស្សនវសេន
បវត្តានិ។ អត្ថិហោមំ វុត្តាវសេសសាធនវសេន បវត្តំ ហោមំ។ អង្គលដ្ឋិន្តិ សរីរំ។
អត្ថិនោ សត្តំ អព្ពយ្យំ, មាសុរក្ខេន កតោ គន្ថោ មាសុរក្ខោ។ ភូរិវិជ្ជា
សស្សពុទ្ធិករណវិជ្ជាតិ សារសមាសេ។ សបក្ខក...បេ... ចតុប្បធានន្តិ
បិដ្ឋលមក្ខិកាទិសបក្ខក
យរគោលិកាទិអបក្ខកនេវមនុស្សកោញាទិទ្វិបទកកណ្តាកជម្ពុកាទិចតុ
ប្បធានំ។

២៧. “អសុកទិវសេ”តិ “បក្ខស្ស ទុតិយេ តតិយេ”តិអាទិ តិចិវសេន វុត្តំ។
អសុកនក្ខត្តេនាតិ រោហិណីអាទិនក្ខត្តយោគវសេន។

២៤. ឧក្កានំ បតនន្តិ ឧក្កាភាសានំ បតនំ។ វាតសង្ឃាតេសុ ហិ វេគេន
អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃន្តេសុ ធិបកោភាសេវិយ ឱភាសោ ឧប្បជ្ជិត្វា អាកាសតោ
បតតិ, តត្ថាយំ ឧក្កាចាតវេហារោ។ អវិសុទ្ធតា អព្ពមហិកាធិហិ។

២៥. ឆារាទុបវេច្ឆនំ វស្សនំ។ ហេតុន អធិប្បតិវិញ្ញាបនំ ហត្ថមុទ្ធា, តំ បន
អង្គលិសង្កាចនេន គណនាយេវ។ ចារសិក មិលក្ខកាធយោវិយ នវន្តវសេន
គណនា អប្បិទ្ធកគណនា។ សដុប្បាទនាធិតិ អាទិ-សន្ទេន
វោកលនភាគហារាធិកេ សង្កណ្ឌាតិ។ ចិន្តាវសេនាតិ វត្ថុំ អនុសន្និញ្ច
សយមេវ ចិវេន ចិន្តិត្វា ករណាវសេន ចិន្តាករិ វេទិតញោ, កិញ្ចិ សុត្វា សុតេន
អស្សុតំ អនុសន្នេត្វា ករណាវសេន សុតករិ, កញ្ចិ អត្ថំ ឧបធាវេត្វា តស្ស
សន្និបនវិត្តារណាធិវសេន អត្ថករិ, យំ កិញ្ចិ បវេន កតំ កត្តំ នាដកំ វា ទិស្វា
តំ សទិសមេវ អញ្ញំ អត្តនោ ហានុប្បត្តិកបដិភានេន ករណាវសេន បដិភានករិ
វេទិតញោ។

២៦. បរិគ្គហភាវេន ធារិកាយ គណ្ណាបនំ អាវាហនំ។ តថា ធាបនំវិវាហនំ។
នេសន្តវេ ទិគុណាតិគុណាធិគហណាវសេន គណ្ណាប្បយោជនំ បយោគោ។ តត្ថ
វា អញ្ញត្ថ វា យថាកាលបរិច្ឆេទំ វឌ្ឍិគហណាវសេន បយោជនំ ឧទ្ធារោ។
“គណ្ណាមូលរហិតានំ វាណិជ្ជំ កត្វា ឯត្ថកេនុនយេន សហ មូលំ ទេថាតិ
ធនធានំ បយោគោ, តាវកាលិកធានំ ឧទ្ធារោ”តិ ច វេទន្តិ។ តីហិ ការណេហិតិ
ឯត្ថ វាតេន, ចាណកេហិ វា គព្ពេវិនស្សន្តេ ន បុរិមកម្មនា ឱកាសោ កតោ,
តប្បច្ចយា កម្មំវិបច្ឆតិ។ សយមេវ បន កម្មនា ឱកាសេ កតេ ន ឯកន្តេន
វាតោ ចាណកា វា អបេក្ខិតញាតិ កម្មស្សវិសុំ ការណភាវោ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្វំ។
និញ្ញាបនីយន្តិ ឧបសមករំ។ បដិកម្មន្តិ យថា តេ ន ខាទន្តិ, តថា បដិករណំ។
បរិវត្តនត្ថន្តិ អាវុធាធិនា សហ ឧក្ខិត្តហត្ថស្ស ឧក្ខិត្តបនវសេន បរិវត្តនត្ថំ។

ឥច្ឆិតត្ថស្ស ទេវតាយ កណ្តោ កថនវសេន ជប្បនំ កណ្តោជប្បនន្តិ។
អាទិច្ឆាវចរិយាតិ ករីរមាលាហិ បូជំ កត្វា សកលទិវសំ
អាទិច្ឆាភិមុខាវជ្ជានេន អាទិច្ឆស្ស បរិចរណំ។ “សិរដ្ឋាយន”ន្តិ កេចិ បឋន្តិ,
តស្សត្ថោមន្តំ បរិជប្បិត្វា សិរសា ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស អដ្ឋាយនន្តិ។

២៧. សមិទ្ធិកាលេតិ អាយាចិតស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធិកាលេ។
សន្តិបដិស្សវកម្មន្តិ ទេវតាយាចនាយ យា សន្តិ បដិកត្តញ្ញា, តស្សា
បដិញ្ញាបដិស្សវកម្មករណំ, សន្តិយា អាយាចនប្បយោគោតិ អត្ថោ។ តស្មិន្តិ
បដិស្សវដលក្ខតេ យថាភិបត្តិតកម្មស្មី, យំ “សចេ មេ ឥទំ នាម
សមិជ្ឈិស្សតី”តិ វុត្តំ។ តស្សាតិ សន្តិបដិស្សវស្ស, យោ “បណិដិ”តិ ច វុត្តោ។
យថាបដិស្សវញ្ញា ឧបហារេ កតេ បណិដិ អាយាចនា កតា និយ្យាតិតា
ហោតីតិ។ អច្ឆន្ទិកការមត្តន្តិ ឥតិយា អកាមកការមត្តំ។ លិដ្ឋន្តិ បុរិសលិដ្ឋំ។
ពលិកម្មករណំ ឧបទ្ទវបដិពាហនត្ថញ្ញោវ វឿអាវហនត្ថញ្ញា។ ទោសានន្តិ
បិត្តាទិទោសានំ។ ឯត្ថ ច វមនន្តិ បច្ឆន្តំ អធិប្បតំ។ ឧទ្ទិវិរេចនន្តិ វមនំ “ឧទ្ទំ
ទោសានំ នីហារណា”ន្តិ វុត្តត្តា។ តថាវិរេចនន្តិ វិរេចនមេវ។ អដោវិរេចនន្តិ បន
សុទ្ធិវត្តិកសាវត្តិអាទិ វត្តិកិរិយាបិ អធិប្បតា “អដោ ទោសានំ នីហារណា”ន្តិ
វុត្តត្តា។ សីសវិរេចនំ សេម្ហនីហារណាទិ។ បដលានីតិ អក្ខិបដលានិ។
សលាកវេជ្ជកម្មន្តិ អក្ខិវេជ្ជកម្មំ, ឥទំ វុត្តាវសេសសាលាកិយសង្កហណាត្ថំ
វុត្តន្តិ ទដ្ឋត្តន្តិ។ តប្បនាទយោបិ ហិ សាលាកិយានេវាតិ។ មូលានិ បដានានិ
រោគូបសមេ សមត្តានិ ភេសជ្ជានិ មូលភេសជ្ជានិ, មូលានំ វា ព្យាជិនំ ភេសជ្ជានិ
មូលភេសជ្ជានិ។ មូលានុពន្ធវសេន ហិ ធុរិដោ ព្យាជិ។ មូលរោគេ ច តិកិច្ចិតេ
យេភុយ្យេន ឥតវំ វូបសមតីតិ។ “កាយតិកិច្ចនំ ទស្សេតី”តិ ឥទំ
កោមារភច្ឆសល្លកត្តសាលាកិយាទិករណាវិសេសភូតតន្តិនំ តត្ថ តត្ថ វុត្តត្តា
ចារិសេសវសេន វុត្តំ, តស្មា តទវសេសាយ តន្តិយាបិ ឥធ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។

សព្វានិ ចេតានិ អាជីវហេតុកានិយេវ ឥនាធិប្បតានិ “មិច្ឆាជីវេន ជីវិកំ
កប្បន្តិ” តិ វុត្តត្តា។ យំ បន តត្ថ តត្ថ ចាឡិយំ “ឥតិ វា” តិ វុត្តំ, តត្ថ ឥតិ
បការត្ថេ និចាតោ, វា-ឥតិ វិកប្បនត្ថេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ ឥមិនា បការេន, ឥតោ
អញ្ញេ ន វាតិ។ តេន យានិ ឥតោ ពាហិរកបព្ពជិតា សិប្បាយ តនវិជ្ជាដ្ឋានាធិនិ
ជីវិកោចាយភូតានិ អាជីវបកតា ឧបជីវន្តិ, តេសំ បរិគ្គហោ កតោតិ
វេទិតញ្ចោ។

មហាសីលវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុព្ពន្ធកប្បកសស្សតវាទវណ្ណានា

២៨. ភិក្ខុសង្ឃេន វុត្តវណ្ណោ នាម “យាវញ្ចំ តេន ភកវតោ” តិ អាទិនា
វុត្តវណ្ណោ។ ឯត្ថាយំ សម្ពន្ធោ - ន ភិក្ខុវេ ឯត្ថកា ឯវ ពុទ្ធកុណា, យេ តុម្ហាកំ
ចាកជា, អចាកជា បន “អត្ថិ ភិក្ខុវេ អញ្ញេ ធម្មា” តិ វិត្ថារោ។ តត្ថ “ឥមេ
ទិដ្ឋិដ្ឋានា ឯវំ គហិតា” តិ អាទិនា សស្សតាទិទិដ្ឋិដ្ឋានំ
យថាគហិតាការសុញ្ញតភាវប្បកាសនតោ, “តញ្ច បជានំ ន បរាមសតី” តិ
សីលាធិនញ្ច អបរាមាសនិយ្យានិកភាវធិបនេន
និច្ចសារាទិវិហប្បកាសនតោ, យាសុ វេទនាសុ អវីតរាគតាយ ពាហិរកានំ
ឯតានិ ទិដ្ឋិវិប្បន្នតានិ សម្ពុវន្តិ, តេសំ បច្ចយភូតានញ្ច សម្មោហាធិនំ
វេទកការ កសភាវាភាវទស្សនមុខេន សព្ពធម្មានំ
អត្តត្ថនិយតាវិហធិបនតោ, អនុចាទាបរិទិញ្ចានធិបនតោ ច អយំ ទេសនា
សុញ្ញតាវិភាវនប្បធានាតិ អាហ “សុញ្ញតាបកាសនំ អារភី” តិ។ បរិយត្ថិតិ
វិនយាទិភេទភិដ្ឋា តន្តិ។ ទេសនាតិ តស្សា តន្តិយា មនសាវវត្តាបិតាយ
វិភាវនា, យថាធម្មំ ធម្មាភិលាបភូតា វា បញ្ញាបនា, អនុលោមាទិវសេន វា
កថនន្តិ បរិយត្ថិទេសនានំ វិសេសោ បុព្ពេយេវ វវត្តាបិតោតិ អាហ “ទេសនាយំ

បរិយត្តិយ"ន្តិ។ ឯវំ អាទិស្វតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្តេន

សច្ចសភាវសមាធិបញ្ញាបកតិបុញ្ញអាបត្តិព្រាយ្យនយោ សង្ក្ខយ្ហន្តិ។ តថា ហិ
អយំ ធម្ម-សន្តោ "ចតុន្នំ ភិក្ខុវេ ធម្មានំ អនុពោធា" តិអាទិសុ (ធី. និ. ២.១៨៦; អ.
និ. ៤.១) សន្តេ វត្តតិ, "កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា" តិអាទិសុ (ធជ. ស. ១)
សភាវេ, "ឯវំ ធម្មា តេ ភក្កវន្តោ អហោសុ" តិអាទិសុ (សំ. និ. ៥.៣៧៨) សមាធិម្ហិ,
"សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចាគោ, ស វេ បេច្ច ន សោចតិ" តិអាទិសុ (សុ. និ. ១៩០)
បញ្ញាយ, "ជាតិធម្មានំ ភិក្ខុវេ សត្តានំ ឯវំ ឥន្ទ្រា ឧប្បជ្ជតិ" តិអាទិសុ (ម. និ.
៣.៣៧៣; បដិ. ម. ១.៣៣) បកតិយំ, "ធម្មោ សុចិណ្ឌោ
សុខមាវហាតិ" តិអាទិសុ (សុ. និ. ១៨៤; ថេរគា. ៣០៣; ជា. ១.១០.១០២) បុព្វោ,
"ចត្តារោ ចារាជិកា ធម្មា" តិអាទិសុ (ចារា. ២៣៣) អាបត្តិយំ, "សព្វេ ធម្មា
សញ្ញាការេន ពុទ្ធស្ស ភក្កវតោ ព្រាណមុខេ អាចាជំ អាគច្ឆន្តិ" តិអាទិសុ
(មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៦) ព្រាយ្យ វត្តតិ (ម. និ. អដ្ឋ.
១.សុត្តនិក្ខេបវណ្ណានា; អភិ. អដ្ឋ. ១.តិកមាតិកាបទវណ្ណានា; ពុ. វំ. អដ្ឋ.
រតនចង្គ្គមនកណ្ណវណ្ណានា)។ ធម្មា ហោន្តិ តិ សុញ្ញា ធម្មមត្តា ហោន្តិ តិ អត្ថោ។

"ទុទ្ធសា" តិ ឯតេនេវ តេសំ ធម្មានំ ទុក្ខោគាហតា បកាសិតា ហោតិ។
សចេ បន កោចិ អត្តនោ បមាណំ អជានន្តោ ព្រាណេន តេ ធម្មេ ឱគាហិតុំ
ឧស្សហំ ករេយ្យ, តស្ស តំ ព្រាណំ អប្បតិជ្ឈមេវ មកសតុណ្ហាសូចិ វិយ
មហាសមុទ្កេតិ អាហា "អលព្ពនេយ្យបតិជ្ជា" តិ។ អលព្ពនេយ្យ បតិជ្ជា ឯត្ថាតិ
អលព្ពនេយ្យបតិជ្ជាតិ បទិវគ្គហោ វេទិតព្វោ។ អលព្ពនេយ្យបតិជ្ជានំ ឱគាហិតុំ
អសក្កុណោយ្យតាយ "ឯត្ថកា ឯតេ ព្យៀទិសា ចា" តិ បស្សិតុំ ន សក្កាតិ វុត្តំ
"គម្ពីរត្តា ឯវំ ទុទ្ធសា" តិ។ យេ បន ទដ្ឋមេវ ន សក្កា, តេសំ ឱគាហិតា
អនុពុជ្ឈនេ កថា ឯវំ នត្តិ តិ អាហា "ទុទ្ធសត្តា ឯវំ ទុរនុពោធា" តិ។
សព្វបរិឡាហបដិប្បស្សន្ធិមត្តកេ សមុប្បន្នត្ថា,

និព្វតសព្វបរិធានាសមាបត្តិសមោកិល្លាត្តា ច និព្វតសព្វបរិធានា។
សន្តារម្មណានិ មគ្គដលនិព្វានានិ អនុបសន្តសភាវានំ កិលេសានំ សង្ខារានព្វា
អភាវតោ។ អថ វា សមូហតវិក្ខេបតាយ និច្ចសមាហិតស្ស មនសិការស្ស
វសេន តទារម្មណធម្មានំ សន្តភាវោ វេទិតញោ
កសិណុក្ខាជិមាកាសតត្ថិសយវិញ្ញាណានំ អនន្តភាវោ វិយ។ អវិវដ្ឋិត្វា
និមិត្តបដិវេជោវិយ ឥស្សាសានំ អវិវដ្ឋិត្វា ធម្មានំ យថាភូតសភាវពោជោ
សាទុរសោ មហារសោ ច ហោតីតិ អាហា អតិក្ខិករណេជ្ជនាតិ។
បដិវេធប្បត្តានំ, តេសុ ច ពុទ្ធានំយេវ សញ្ញាការេន វិសយភារូបគមនតោ ន
តក្កពុទ្ធិយា តោចរាតិ អាហា “ឧត្តមញ្ញាណវិសយត្តា” តិអាធិ។ “និបុណា” តិ
ព្រោយ្យេសុ តិក្ខិវិសនវុត្តិយា ធរកា។ យស្មា បន សោ ធរកភាវោ អារម្មណោ
អប្បដិហតវុត្តិតាយ សុខុមព្រោយ្យគហណាសមត្ថតាយ សុចាកដោ ហោតិ,
តេន វុត្តំ “សណ្ឋាសុខុមសភាវត្តា” តិ។

អបរោ នយោ - វិនយបណ្ណាត្តិអាធិគម្ពីរនេយ្យវិការវនតោ គម្ពីរា។ កធានិ
អសង្ខ្យយ្យមហាកប្បេ អតិក្កមិត្វាបិ ទុល្លភទស្សនតាយ ទុទ្ធសា។
ទស្សនញោត្ថ បញ្ញាចក្កវសេនេវ វេទិតត្ថំ។ ធម្មន្ទយសង្ខាតស្ស អនុពោធស្ស
កស្សចិនេវ សម្ពវតោ ទុរនុពោធា។ សន្តសភាវតោ, វេនេយ្យានព្វា
គុណាសម្បទានំ បរិយោសានត្តា សន្តា។ អត្ថនោ ច បច្ចយេហិ បធានភាវំ
នីតតាយ បណ្ឌិតា។ សមធិគតសច្ចលក្ខណតាយ អតក្កេហិ, អតក្កេន វា
ញាណោន អវចរិតព្វតាយ អតក្កាវចរា។ និបុណំ, និបុណោ វា អត្ថ
សច្ចប្បច្ចយាការាធិវសេន វិការវនតោ និបុណា។ លោកេ អគ្គបណ្ឌិតេន
សម្មាសម្ពុទ្ធនេ វេទីយន្តិ បកាសីយន្តិ តិ បណ្ឌិតវេទនីយា។
អនាវរណញ្ញាណាបដិលាភតោ ហិ ភគវា “សព្វវិទូ ហំ អស្មិ, (ធម. ប. ៣៥៣;
មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥) ទសពលសមន្នាគតោ ភិក្ខុវេ តថាគតោ” តិអាធិនា

(សំ. និ. ២.២១) អត្តនោ សព្ពញ្ញតាទិគុណោ បកាសេតិ។ តេនេវាហ “សយំ
អភិញ្ញា សង្ខិកត្វា បវេទេតី” តិ។

តត្ថ កិញ្ញាបិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ជលនិញ្ញាណនិវិយ សង្ខិកាតព្ពសភារំ ន
ហោតិ, អាសវក្ខយញ្ញាណោ បន អធិគតេ អធិគតមេវ ហោតីតិ តស្ស
បច្ចក្ខករណំ សង្ខិកិរិយាតិ អាហា “អភិវិសិដ្ឋេន ញ្ញាណោន បច្ចក្ខំ កត្វា” តិ។
អភិវិសិដ្ឋេន ញ្ញាណោនាតិ ច ហេតុអត្ថ ករណាវចនំ,
អភិវិសិដ្ឋញ្ញាណាធិគមហេតុតិ អត្ថោ។ អភិវិសិដ្ឋញ្ញាណន្តិ វា
បច្ចវេក្ខណញ្ញាណោ អធិប្បតេ ករណាវចនម្បិ យុជ្ឈតិយេវ។ បវេទនព្វោត្ថ
អញ្ញាវិសយានំ សច្ចាធិនំ ទេសនាកិច្ចសាធនតោ, “ឯកោម្ហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិអាទិនា (មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥) បដិដាននតោ ច វេទិតព្ពំ។
វេទនាតិ ឯត្ថ សត្តិអត្ថោ មាន-សន្នោ, វត្ថុំ ឧស្សហំ ករោន្តោតិ អត្ថោ។
ឯវត្ថុតា ច វត្ថុកាមា នាម ហោន្តិ តិ អាហា “វណ្ណំ វត្ថុកាមា” តិ។ សាវសេសំ
វេទនោបិ វិបរីតំ វេទនោវិយ “សម្មា វេទិតី” តិ ន វត្ថុព្វោតិ អាហា “អហាបេត្វា” តិ,
តេន អនវសេសត្ថោ ឥធិ សម្មា-សន្នោតិ ទស្សេតិ។ “វត្ថុំ សក្កុណោយ្យ” តិ ឥមិនា
“វេទេយ្យ” តិ សកត្ថធិបនការមាហា។ ឯត្ថ ច កិញ្ញាបិ ភគវតោ
ទសពលាទិញ្ញាណានិបិ អនញ្ញាសាធារណានិ, សប្បទេសវិសយត្ថា បន តេសំ
ញ្ញាណានំ ន តេហិ ពុទ្ធកុណា អហាបេត្វា គហិតា នាម ហោន្តិ,
និប្បទេសវិសយត្ថា បន សព្ពញ្ញតញ្ញាណាស្ស តស្មី គហិតេ សព្វេបិ ពុទ្ធកុណា
គហិតា ឯវ នាម ហោន្តិ តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “យេហិ... បេ... វេទេយ្យ” តិ។ បុព្វនិ
អារម្មណានិ ឯតស្សតិ បុព្វអារម្មណំ, សញ្ញាអារម្មណត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា
បុព្វអារម្មណារម្មណតោតិ ឯតស្មី អត្ថ “បុព្វអារម្មណតោ” តិ វត្ថុំ, ឯកស្ស
អារម្មណ-សទ្ធស្ស លោបំ កត្វា “ឌីដ្ឋមុខោ កាមាវចរ” តិ អាទីសុ វិយ, តេនស្ស
បុព្វញ្ញាណកិច្ចសាធកតំ ទស្សេតិ។ តថា ហេតុំ តីសុ កាលេសុ

អប្បដិហតញ្ញាណំ, ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញ្ញាណំ, បញ្ចកតិបរិច្ឆេទកញ្ញាណំ,
ធនុ អសាធារណាញ្ញាណោសុ សេសាសាធារណាញ្ញាណានិ,
សត្តអរិយបុគ្គលវិការកញ្ញាណំ, អដ្ឋសុបិ បរិសាសុ អកម្មនញ្ញាណំ,
នវសត្តាវាសបរិជាននញ្ញាណំ, ធនពលញ្ញាណាន្តិ វេទនាធិនំ
អនេកសតសហស្សកេទានំ ញ្ញាណានំ យថាសម្ពុំ កិច្ចំ សាធនីតិ។
“បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិវសេនា”តិ ឯតេន សព្ពញ្ញតញ្ញាណាស្ស កមរុត្តតំ ទស្សេតិ។
កមេនាបិ ហិ តំ វិសយេសុ បរត្តតិ, ន សក្កិយេវ យថា ពាហិរការទន្តិ
“សក្កិយេវ សព្ពញ្ញ សព្ពំ ជាតាតិ, ន កមេនា”តិ។

យទិ វេ អចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យកេទស្ស ព្រេយ្យស្ស បរិច្ឆេទវត្ថុ ឯកេន
ញ្ញាណេន និវរសេសតោ កងំ បដិវេជោតិ, កោ វា វេទនា “បរិច្ឆេទវត្ថុ
ពុទ្ធសញ្ញាណា”ន្តិ។ អនន្តញ្ញំ តំ ញ្ញាណំ ព្រេយ្យវិយ។ វុត្តញ្ញោតំ “យាវតកំ ព្រេយ្យំ
តាវតកំ ញ្ញាណំ។ យាវតកំ ញ្ញាណំ, តាវតកំ ព្រេយ្យ”ន្តិ (មហានិ. ១៥៦;
ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥)។ វេទនា ជាតិក្ខមិសភាវាទិវសេន
ទិសាទេសកាលាទិវសេន ច អនេកកេទនិច្ឆេ ព្រេយ្យ កមេន គយ្ហមាទេ
អនវសេសបដិវេជោ ន សម្ពុតិ យេវាតិ, នយិទមេវ។ កស្មា? យំ កិញ្ចិ ភគវតោ
ញ្ញាតុំ ឥន្ទ្រតំ សកលំ ឯកទេសោ វា។ តត្ថ អប្បដិហតចារតាយ បច្ចក្ខតោ
ញ្ញាណំ បរត្តតិ, វិក្ខេទាភាវតោ ច ភគវា សព្ពកាលំ សមាហិតោវ ញ្ញាតុំ,
ឥន្ទ្រតស្ស បច្ចក្ខតោ វា ន សក្កា និវរេតុំ “អាកម្ពាបដិពទ្ធិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
ញ្ញាណា”ន្តិអាទិ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥) វេទនតោ, ន ចេត្ត
ទូរតោ ចិត្តបដំ បស្សន្តានំ វិយ, “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ វិបស្សន្តានំ វិយ ច
អនេកធម្មាវពោធកាលេ អនិរូបិតរូបេន ភគវតោ ញ្ញាណំ បរត្តតិ
គហេតព្ពំ អចិន្តេយ្យានុភាវតាយ ពុទ្ធសញ្ញាណាស្ស។ តេនេវាហ “ពុទ្ធវិសយោ
អចិន្តេយ្យ”តិ (អ. និ. ៤.៧៧)។ ឥទំ បនេត្ត សន្និដ្ឋានំសព្ពកាលេន

សព្វធម្មាវពោធនសមត្ថស្ស អាកម្ពីបដិពន្ធុត្ថិនោ អនាវរណាញាណស្ស
បដិលាភេន ភគវា សន្តានេន សព្វធម្មបដិវេធសមត្តោ អហោសិ
សព្វនេយ្យាវរណស្ស បហានតោ, តស្មា សព្វញ្ច, ន សកីយេវ
សព្វធម្មាវពោធតោ, យថា សន្តានេន សព្វឥន្ទនស្ស ធម្មានសមត្ថតាយ
ចារកោ “សព្វគ្វ” តិ វុច្ចតីតិ។

វវត្តាបនវចនន្តិ សន្និដ្ឋាបនវចនំ, អវជារណាវចនន្តិ អត្តោ។ អញ្ជោ វាតិ ឯត្ត
អវជារណាន និវត្តិតំ ធស្សេតិ “ន ចាណាតិចាតា វេរមណីអាធមោ” តិ,
អយញ្ច ឯវ-សន្តោ អនិយតទេសតាយ ច-សន្តោ វិយ យត្ត វុត្តោ, តតោ
អញ្ជត្តាបិ វចនិច្ឆាវសេន ឧបតិដ្ឋតីតិ អាហា “គម្ពីរា វា” តិអាធិ។ សព្វបទេហិតិ
យាវ “បណ្ឌិតវេទនីយា” តិ ឥទំ បទំ, តាវ សព្វបទេហិ។ សាវកចារមិញ្ញាណន្តិ
សាវកានំ ធានាធិចារិប្បិយា និប្បន្នំ វិជ្ជត្តយធម្មតិញ្ញាចតុប្បដិសម្ពិធាធិភេទំ
ញ្ញាណំ។ តតោតិ សាវកចារមិញ្ញាណតោ។ តត្ថាតិ សាវកចារមិញ្ញាណោ។
តតោបីតិ អនន្តរនិទ្ទិដ្ឋតោ បច្ឆេកពុទ្ធសញ្ញាណតោបិ, កោ បន វាទោ
សាវកចារមិញ្ញាណតោតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្តាយំ អត្ថយោជនា - កិញ្ញាបិ
សាវកចារមិញ្ញាណំ ហេដ្ឋិមសេក្ខញ្ញាណំ បុទុដ្ឋនញ្ញាណញ្ច ឧចាទាយ គម្ពីរំ,
បច្ឆេកពុទ្ធសញ្ញាណំ ឧចាទាយ ន តថា គម្ពីរន្តិ “គម្ពីរមេវា” តិ ន សក្កា វត្ថុ។ តថា
បច្ឆេកពុទ្ធសញ្ញាណាម្បិ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ ឧចាទាយាតិ តត្ថ វវត្តានំ ន លព្ពតិ,
សព្វញ្ញតញ្ញាណាធម្មា បន សាវកចារមិញ្ញាណាធិនំ វិយ កិញ្ញា ឧចាទាយ
អគម្ពីរភាវាភាវតោ គម្ពីរា វាតិ។ យថា ចេត្ត វវត្តានំ ធស្សិតំ, ឯវ
សាវកចារមិញ្ញាណំ ទុទ្ធសំ, បច្ឆេកពុទ្ធសញ្ញាណំ បន តតោ ទុទ្ធសតរន្តិ តត្ថ
វវត្តានំ នត្ថិតិអាធិនា វវត្តានសញ្ញាវោ នេតញ្ជោ។ តេនេវាហ “តថា
ទុទ្ធសាវ... បេ.... វេទិតព្ព” តិ។

កស្មា បនេតំ ឯវំ អារទ្ធីតំ ឯត្ថាយំ អធិប្បាយោ - ភវតុ តាវ
 និវរសេសពុទ្ធកុណារិការទូចាយភាវតោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ឯកម្មី
 បុគ្គនិស្សយារម្ពណញ្ញាកិច្ចសិទ្ធិយា “អត្ថិ ភិក្ខុវេ អញ្ញោ ធម្មា” តិអាទិនា
 ពហុវចនេន ឧទ្ទិដ្ឋំ, តស្ស បនវិស្សជ្ជនំ សច្ចបច្ចយាការាធិវិសេសវសេន
 អនញ្ញសាធារណេន វិភជននយេន អនាវភិត្យា សនិស្សយានំ ទិដ្ឋនំ
 វិភជនវសេន កស្មា អារទ្ធីត្ថំ។ តត្ថ យថា សច្ចបច្ចយាការាធិនំ វិភជនំ
 អនញ្ញសាធារណំ, សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្សេវ វិសយោ, ឯវំ និវរសេសេន
 ទិដ្ឋិតតវិភជនម្បីតិ ទស្សេតុំ “ពុទ្ធានញ្ញ” តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ ហោតីតិ
 ការណានិ។ គន្ធីតំ មហន្តំ ហោតីតិ ទេសេតព្ពស្ស អត្ថស្ស អនេកវិធតាយ,
 ធុរិញ្ញេយ្យតាយ ច នាធានយេហិ បវត្តមានំ ទេសនាគន្ធីតំ មហន្តំវិបុលំ,
 ពហុភេទញ្ញ ហោតិ។ ញ្ញាណំ អនុបវិសតីតិ តតោ ឯវ ច ទេសនាញ្ញាណំ
 ទេសេតព្ពធម្មវិភាគសោ កុរុមានំ អនុបវិសតិ, តេ អនុបវិស្ស បិតំវិយ
 ហោតីតិ អត្ថោ។

ពុទ្ធសាសនាស្ស មហន្តភារោ បញ្ញាយតីតិ ឯវិវិធស្ស នាម ធម្មស្ស ទេសកំ
 បដិវេធកញ្ញាតិ ពុទ្ធានំ ទេសនាញ្ញាណស្ស បដិវេធសាសនាស្ស ច ឧទ្យានភារោ
 ចាកដោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច កិញ្ញាបិ “សព្ពំ វចីកម្មំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
 ញ្ញាណបុព្ពង្គមំ ញ្ញាណានុបវិវត្តិ” តិ (មហានិ. ៦៩; ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥;
 នេត្តិ. ១២) វចនតោ សព្ពាបិ ភគវតោ ទេសនា ញ្ញាណាហិតា នត្ថិ,
 សីហសមាទវុត្តិតាយ ច សព្ពត្ថ សមាទុស្សហប្បវត្តិ ទេសេតព្ពធម្មវសេន បន
 ទេសនាវិសេសតោ ញ្ញាណេន អនុបវិជ្ជា គម្ពីរតរា ច ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កថំ
 បនវិនយបណ្ណាត្តិ បទ្វា ទេសនា តិលក្ខណាហិតា សុញ្ញតាបដិសំយុត្តា
 ហោតីតិ? តត្ថាបិ ច សន្និសិទ្ធបរិសាយ អដ្ឋាសយានុរូបំ បវត្តមានា ទេសនា

សង្ខារនំ អនិច្ចតាទិវិការីនី, សត្តជម្ពានំ អត្តត្ថនិយតាការីប្បកាសនី ច
ហោតិ។ តេនេវាហ “អនេកបរិយាយេន ធម្មំ កមំ កត្វា” តិអាទិ។

ភូមន្តរន្តិ ធម្មានំ អវត្តាវិសេសញ្ច ឋានវិសេសញ្ច។ តត្ថ
អវត្តាវិសេសោសតិអាទិធម្មានំ សតិបដ្ឋានិន្ទ្រិយពលពោជ្ឈន្តមគ្គដ្ឋានិកេនោ។
ឋានវិសេសោ កាមាវចរាទិកេនោ។ បច្ចយាការបទស្ស អត្តោ ហោជ្ជា
វុត្តោយេវ។ សមយន្តរន្តិ ទិដ្ឋិវិសេសា, នាណវិហិតា ទិដ្ឋិយោតិ អត្តោ,
អញ្ញាសមយំ វា។ ឯវំ ឱតិណ្ណោ វត្ថុស្មិន្តិ ឯវំ លហុកគរុកាទិវសេន តទន្ទុបេ
ឱតិណ្ណោ វត្ថុស្មំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ។

យទិបិ កាយានុបស្សនាទិវសេន សតិបដ្ឋានាទិយោ សុត្តន្តបិដកេបិ (ធិ. និ.
២.៣៧៤; ម. និ. ១.១០៧) វិភត្តា, សុត្តន្តភាជនីយាទិវសេន បន អភិធម្មេយេវ តេ
សវិសេសំ វិភត្តាតិ អាហ “ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា... បេ... អភិធម្មបិដកំ
វិភទិក្វា” តិ។ តត្ថ “សត្ត ជស្ស” តិ សត្តវិញ្ញាណធាតុសម្បយោគវសេន វុត្តំ។
តថា “សត្ត វេទនា” តិអាទិសុបិ។ លោកុត្តរា ធម្មា នាមាតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ
អាទិអត្តោ, បការត្តោ វា, តេន វុត្តាវសេសំ អភិធម្ម អាគតំ ធម្មានំ
វិភទិតញ្ញាការំ សង្កណ្ណាតិ។ ចតុវិសតិ សមន្តបដ្ឋានានិ ឯត្តាតិ
ចតុវិសតិសមន្តបដ្ឋានំ, អភិធម្មបិដកំ។ ឯត្ថ បច្ចយនយំ អគ្គហេត្វា
ធម្មវសេនេវ សមន្តបដ្ឋានស្ស ចតុវិសតិវិធាតា វុត្តា។ យថាហ -

“តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្តមំ,
ទុកតិកញ្ចោវ តិកទុកញ្ច;
តិកតិកញ្ចោវ ទុកទុកញ្ច,
ឆ អនុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពិរា។ (បដ្ឋា. ១.បច្ចយនិទ្ទេស ៤១, ៤៤, ៤៨,
៥២);

តថា -

តិកញ្ច...បេ... ធម្មនិយម្ហិ នយា សុគម្ពីរ;
តិកញ្ច...បេ... ធម្មនុលោមបច្ចនិយម្ហិ នយា សុគម្ពីរ;
តិកញ្ច...បេ... បច្ចនិយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពីរ"តិ។ (បដ្ឋា.
១.បច្ចយនិទ្ទេស ៤៤, ៥២);

ឯវំ ធម្មវសេន ចតុវិសតិភេទេសុ តិកបដ្ឋានាទីសុ ឯកេកំ បច្ចយនយេន
អនុលោមាទីវសេន ចតុត្ថិធំ ហោតិ តិ ធម្មវតិ សមន្តបដ្ឋានាទិ។ តត្ថ បន
ធម្មានុលោមេ តិកបដ្ឋានេ កុសលត្ថិកេ បដិច្ចវារេ បច្ចយានុលោមេ
ហេតុមូលកេ ហេតុបច្ចយវសេន ឯក្ខនបញ្ញាស បុច្ឆានយា សត្ត
វិស្សជ្ជននយាតិ អាទិនា ធស្សិយមាណា អនន្តភេទា នយាតិ អាហ
“អនន្តនយ”ន្តិ។ ហោតិ ចេត្ថ -

“បដ្ឋានំ នាម បច្ចេកំ ធម្មានំ អនុលោមាទិម្ហិ តិកទុកាទីសុ យា
បច្ចយមូលវិសិដ្ឋា ចតុនយតោ សត្តនា គតី”តិ។

នវហាការេហីតិ ឧប្បាទាទីហិ នវហិ បច្ចយាការេហិ។ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ
ឯតស្មា ជលន្តិ ឧប្បាទោ, ឧប្បត្តិយា ការណាភារោ។ សតិ ច អវិជ្ជាយ សង្ខារ
ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អសតិ, តស្មា អវិជ្ជា សង្ខារនំ ឧប្បាទោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ។
តថា អវិជ្ជាយ សតិ សង្ខារ បវត្តន្តិ ធរន្តិ, និវិសន្តិ ច, តេ អវិជ្ជាយ សតិ ជលំ
ភវាទីសុ ឱបន្តិ, អាយុហន្តិ ជលុប្បត្តិយា យជន្តិ, សំយុជ្ជន្តិ អត្តនោ ជលេន, យស្មី
សន្តានេ សយញ្ច ឧប្បជ្ជា, តំ បលិតុន្តិ, បច្ចយន្តរសមវាយេ ឧទយន្តិ ឧប្បជ្ជន្តិ,
ហិណោតិ ច សង្ខារនំ ការណាភារំ គច្ឆតិ, បដិច្ច អវិជ្ជំ សង្ខារ អយន្តិ បវត្តន្តិ

ឯវំ អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ ការណភារូបគមនវិសេសា ឧប្បាទាធណយោ វេទិតញ្ច។
តថា សង្ខារាទីនំវិញ្ញាណាទីសុ។

ឧប្បាទដ្ឋតិភិកាទីសុ ច តិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ បិទិ, ការណំ។ ឧប្បាទោ ឯវំ បិទិ
ឧប្បាទដ្ឋតិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ យស្មា អយោនិសោមនសិកាវេ,
“អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ”តិ (ម. និ. ១.១០៣) វចនតោ អាសវា ច
អវិជ្ជាយ បច្ចយោ, តស្មា វុត្តំ “ឧភោបេតេ ធម្មា បច្ចយសមុប្បន្នា”តិ។
បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញាតិ សង្ខារានំ អវិជ្ជាយ ច ឧប្បាទាទិកេ បច្ចយាការេ
បរិច្ឆិន្ទិត្វា គហាណវសេន បវត្តា បញ្ញា។ ធម្មដ្ឋតិញ្ញាណន្តិ ធម្មានំ
បច្ចយុប្បន្នានំ បច្ចយការេតោ ធម្មដ្ឋតិសង្ខារេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ញ្ញាណំ។
បច្ចយធម្មា ហិ បដិច្ចសមុប្បាទេ “ឆ្វាទស បដិច្ចសមុប្បាទា”តិ វចនតោ ឆ្វាទស
បច្ចយា។ អយញ្ច នយោ ន បច្ចប្បន្នេ ឯវំ, អថ ខោ អតីតានាគតកាលេបិ, ន ច
អវិជ្ជាយ ឯវំ សង្ខារេសុ, អថ ខោ សង្ខារាទីនម្បិ វិញ្ញាណាទីសុ លព្ពតីតិ
បរិបុណ្ណំ កត្វា បច្ចយាការស្ស វិភត្តការំ ទស្សេតុំ “អតីតម្បិ អធាន”ន្តិអាទិ
ចាឡី អារភិ។ បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ១.បច្ចយនិទ្ទេស ១) ទស្សិតា ហេតាទិបច្ចយា
ឯវេត្ត ឧប្បាទាទិបច្ចយាការេហិ គហិតាតិ តេ យថាសម្ភវំ និហរិត្វា
យោជេតញ្ច, អតិវិត្តារកយេន បន ន យោជយិម្ហ។

តស្ស តស្ស ធម្មស្សាតិ តស្ស តស្ស សង្ខារាទិបច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស។ តថា
តថា បច្ចយភាវេនាតិ ឧប្បាទាទិហេតាទិបច្ចយភាវេន។
អតីតបច្ចប្បន្នានាគតវសេន តយោ អធា កាលា ឯតស្សាតិ តិយទ្ធុ។
ហេតុផលផលហេតុហេតុផលវសេន តយោ សន្និ ឯតស្សាតិ តិសន្និ។ សន្និប្បន្និ
ឯត្ត អវិជ្ជាទយោវិញ្ញាណាទយោ ចាតិ សន្នេចោ, កម្មំវិចាគោ ច។ សន្និប្បន្និ
ឯត្តាតិ វា សន្នេចោ, អវិជ្ជាទយោវិញ្ញាណាទយោ ច។ កោដ្ឋាសបរិយាយោ វា

សង្ខេប-សង្ខេប។ អតីតេ កម្មសង្ខេបាទិវសេន ចត្តារោ សង្ខេបា ឯតស្សាតិ
ចតុសង្ខេបំ។ សរុបតោ អវុត្តាបិ តស្មី តស្មី សង្ខេបេ អាកិរិយន្តិ
អវិជ្ជាសង្ខារទិគ្គហណោហិ បកាសីយន្តិទិ អាការា, អតីតេ ហេតុអាទិនំ វា
បការា អាការា, តេ សង្ខេបេ បញ្ច បញ្ច កត្វា វិសតិអាការា ឯតស្សាតិ
វិសតាការំ។

ខត្តិយាទិកេនេន អនេកកេនភិន្ទាបិ សស្សតវាទិនោ
ជាតិសតសហស្សនុស្សរណាទិនោ អភិនិវេសហេតុនោ វសេន ចត្តារោ
ហោន្តិ, ន តតោ ឧទ្ធកំ អនោតិ សស្សតវាទាទិនំ បរិមាណាបរិច្ឆេទស្ស
អនញ្ញវិសយតំ ទស្សេតុំ “ចត្តារោ ជនា” តិអាទិមាហា។ តត ចត្តារោ ជនាតិ
ចត្តារោ ជនសមូហា។ ឥទំ និស្សាយាតិ ឥទំ ឥទប្បច្ចយតាយ សម្មា អគ្គហណំ,
តតាបិ ច ហេតុផលភាវេន សម្ពន្ធានំ សន្តតិយនស្ស អភេទិតត្តា បរមតតោ
វិជ្ជមានម្យី ភេទនិពន្ធនំ នានត្តនយំ អនុបដាវេត្វា គហិតំ ឯកត្តគ្គហណំ
និស្សាយ។ ឥទំ គណ្ណន្តិទិ ឥទំ សស្សតគ្គហណំ អភិនិវិស្ស វោហាន្តិ, ឥមីនា
នយេន ឯកច្ឆសស្សតវាទាទយោបេត្ត យថាសម្ពុំ យោដេត្វា វត្តញ្ញា។ ភិទ្ធិត្វាតិ
“អាតប្បមន្វាយា” តិអាទិនា វិភទិត្វា “តយិទំ ភិក្ខុវេ តថាគតោ
បជាតាតិ” តិអាទិនា វិមទិត្វា ទិដ្ឋជំ ទិគុម្ពំ កត្វា ទិដ្ឋជជារិជជនេន
ទិដ្ឋគុម្ពវិវរណេន ច។

“តស្មា” តិអាទិនា ពុទ្ធកុណោ អារព្ព ទេសនាយ សមុដ្ឋិតត្តា
សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ឧទ្ធិសិត្វា ទេសនាកុសលោ ភគវា
សមយន្តវិគ្គាហណាវសេន សព្ពញ្ញតញ្ញាណាមេវ វិស្សជ្ជេតីតិ ទស្សេតិ។
“សន្តិ” តិ ឥមីនា តេសំ ទិដ្ឋិតតិកានំ វិជ្ជមានតាយ អវិច្ឆិទ្ធតំ, តតោ ច នេសំ

មិច្ឆាភាហិតោ សិលីលករណវិវេចនេហិ អត្តនោ ទេសនាយ កិច្ចការិតំ,
អវិតថតញ្ច ធិបេតិ ធម្មរាជា។

២៩. អត្ថិតិ “សិរិដ្ឋន្តិ” តិ ឥមិនា សមាណត្ថោ បុប្ផវចនវិសយោ ឯកោ
និចាតោ “អត្ថិ ឥមស្មី កាយេ កេសា” តិ អាទិសុ (ធិ. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០;
ម. និ. ៣.១៥៤; សំ. និ. ៤.១២៧; ខុ. ចា. ៣.១) វិយ។ សស្សតាធិវសេន បុព្វន្តំ
កប្បន្តិតិ បុព្វន្តកប្បិកា។ យស្មា បន តេ តំ បុព្វន្តំ បុរិមសិទ្ធិហិ
តណ្ហាធិដ្ឋិកប្បហិ កប្បត្វា, អាសេវនពលវតាយ វិចិត្តវុត្តិតាយ ច
វិកប្បត្វា អបរភាគសិទ្ធិហិ អភិនិវេសត្វតេហិ តណ្ហាធិដ្ឋិក្កាហេហិ តណ្ហាន្តិ
អភិនិវេសន្តិ បរាមសន្តិ, តស្មា វុត្តំ “បុព្វន្តំ កប្បត្វា វិកប្បត្វា តណ្ហាន្តិ” តិ។
តណ្ហាចាទានវសេន វា កប្បនគ្គហណានិ វេទិតព្ពានិ។ តណ្ហាបច្ចយា ហិ
ឧចាទានំ។ កោដ្ឋាសេស្វតិ ឯត្ថ កោដ្ឋាសាទិស្វតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។
បទប្បរណាសមីបឧម្ពុក្កាទិសុបិ ហិ អន្ត-សន្ថោ ទិស្សតិ។ តថា ហិ “ឥដ្ឋ្យ ត្វំ
សុត្តន្តេ វា កាថាយោ វា អភិធម្មំ វា បរិយាបុណស្ស (ចា. ធិ. ៤៤២), សុត្តន្ត
ឱកាសំ កាវាហេត្វា” តិ (ចា. ធិ. ១២២១) ច អាទិសុ បទប្បរណោ អន្ត-សន្ថោ វុត្តតិ,
កាមន្តំ ឱសរេយ្យ, (ចា. វ. ៤០៩; ចូឡ្យវ. ៣៤៣) កាមន្តសេនាសន” តិ អាទិសុ
សមីបេ, “កាមសុខល្លិកានុយោកោ ឯកោ អន្តោ, អត្ថិតិ ខោ កច្ចាន
អយមេកោ អន្តោ” តិ អាទិសុ (សំ. និ. ២.១៥; ៣.៩០) ឧម្ពុក្កតិ។

កប្ប-សន្ថោ

មហាកប្បសមន្តការវកិលេសកាមវិតក្កកាលបញ្ញត្តិសទិសភាវាទិសុ
វុត្តតិ តិ អាហ “សម្ពហុលេសុ អត្ថេសុ វុត្តតិ” តិ។ តថា ហេស “ចត្តារិមាធិ
ភិក្ខុវេ កប្បស្ស អសន្ត្រៀយ្យានី” តិ អាទិសុ (អ. និ. ៤.១៥៦) មហាកប្ប វុត្តតិ,
“កេវលកប្បំ វេឡ្យវនំ ឱកាសេត្វា” តិ អាទិសុ (សំ. និ. ១.៩៤) សមន្តការេ,

“សង្ក័ប្បា កាមោ, រាគោ កាមោ, សង្ក័ប្បរាគោ កាមោ”តិអាទីសុ (មហានិ. ១; ចូឡនិ. ៨) កិលេសកាមេ, “តក្កោវិតក្កោ សង្ក័ប្បា”តិអាទីសុ (ធិ. ស. ៧) វិតក្កោ, “យេន សុទំ និច្ចកប្បំវិហារមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលេ, “ឥច្ឆាយស្មា កប្បោ”តិអាទីសុ (សុ. និ. ១០៩០; ចូឡនិ. ១១៣) បញ្ញត្តិយំ, “សត្តកប្បន វត កិរ កោ សាវកេន សទ្ធិ មន្តយមាណា ន ជាធិម្ហា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៦០) សទិសភាវេ វត្តតីតិ។ វុត្តម្បី ចេតន្តិ មហានិទ្ទេសំ (មហានិ. ២៨) សន្ធាយាហ។ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនាតិ ទិដ្ឋិយា ឧបនិស្សយភូតាយ សហជាតាយ អភិនន្តនភូតាយ ច តណ្ហាយ, សស្សតាទិអាការេន អភិនិវិសន្តស្ស មិច្ឆាតាហស្ស ច វសេន។ បុព្វេនិវុត្តធម្មវិសយាយ កប្បនាយ អធិប្បតត្តា អតីតកាលវាចកោ ឥធម្មត្ថ-សន្តោ, រូបាទិទន្ធវិនិមុត្តស្ស កប្បនាវត្ថុនោ អភាវា អន្ត-សន្តោ ច ភាគវាចកោតិ អាហ “អតីតំ ខន្ធកោដ្ឋាស”ន្តិ។ “កប្បត្វា”តិ ច តស្មី បុព្វន្ត តណ្ហាយនាភិនិវេសានំ សមត្ថនំ បរិនិដ្ឋាបនមាហ។ វិតាតិ តស្ស លទ្ធិយា អវិជហានំ។ អារព្ពាតិ អាលម្ពិត្វា។ វិសយោ ហិ តស្ស ទិដ្ឋិយា បុព្វន្តោ។ វិសយភាវតោ ឯវ ហិ សោ តស្ស អាគមនដ្ឋានំ, អារម្មណបច្ចយោ ចាតិ វុត្តំ “អាគម្ម បដិច្ចា”តិ។

អធិវចនបទានីតិ បញ្ញត្តិបទានិ។ ធាសាទីសុ សិរិវឌ្ឍកាទិ-សន្ធាវិយ វចនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា បវត្តិយា អធិវចនំ បញ្ញត្តិ។ អថ វា អធិ-សន្តោ ឧបរិភាវេ, វុច្ចតីតិ វចនំ, ឧបរិ វចនំ អធិវចនំ, ឧបាទាក្ខត្រូចាទីនំ ឧបរិ បញ្ញាបិយមាណា ឧបាទាបញ្ញត្តិតិ អត្ថោ, តស្មា បញ្ញត្តិទីបកបទានីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បញ្ញត្តិមត្តព្ពោតំ វុច្ចតិ, យទិទំ “អត្ថោ, លោកោ”តិ ច, ន រូបវេទនាទយោវិយ បរមត្ថោ។ អធិកវុត្តិតាយ វា អធិវុត្តិយោតិ ទិដ្ឋិយោ វុច្ចន្តិ។ អធិកញ្ញា សភាវធម្មេសុ សស្សតាទី បកតិអាទិទព្ពាទី ជីវាទី កាយាទិព្ពា អភូតមត្តំ អន្ល្ហោបេត្វា ទិដ្ឋិយោ បវត្តន្តិតិ។

៣០. អភិវឌ្ឍន៍ “ឥន្ទ្រមេវ សច្ចំ, មោយមញ្ញ” ឆ្នាំ (ម. និ. ២.១៨៧, ២០៣, ៤២៧; ម. និ. ៣.២៧, ២៩) អភិវឌ្ឍន៍សិទ្ធិ “អយំ ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ” តិអាទិនា វិវឌ្ឍន៍។ អភិវឌ្ឍន៍កិរិយាយ អដ្ឋាបិ អវិច្ឆេទការវឌ្ឍន៍ វត្តមានកាលវេលា។ ធិដ្ឋ ឯវ ធិដ្ឋគតំ “មុត្តគតំ, (ម. និ. ២.១១៩; អ. និ. ៩.១១) សម្ពាទត” ឆ្នាំអាទិសុ (មហានិ. ៤១) វិយ។ គន្ធាត្ថាភាវតោ វា ធិដ្ឋិយា គតមត្តំ, ធិដ្ឋិយា គហណាមត្តន្តិ អត្ថោ។ ធិដ្ឋិយ្យកាពោ វា ធិដ្ឋិគតំ។ លោកិយា ហិ វិធយុត្តគតបការ-សន្តេ សមានត្ថេ ឥច្ឆន្តិ។ ឯកេកស្មិញ “អត្តា” តិ, “លោកោ” តិ ច គហណាវិសេសំ ឧបាទាយ បញ្ញាបនំ ហោតីតិ អាហា “រូបាទិសុ អញ្ញតំ អត្តា ច លោកោ ចាតិ គហេត្វា” តិ។ អមរំ និច្ចំ ធុវន្តិ សស្សតវេវ ចនាទិ។ មរណភាវេន វា អមរំ, ឧប្បាទាភាវេន សត្តថាបិ អត្តតាយ និច្ចំ, ជិវដ្ឋេន វិការាភាវេន ធុវ។ “យថាហា” តិអាទិនា យថាវុត្តមត្តំ និទ្ទេសបដិសម្ពិទាទាធុវិហិ វិភាវេតិ។ អយញ្ច អត្ថោ “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, វេទនំ, សញ្ញំ, សម្ពាវេ, វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ” តិ ឥមិស្សា បញ្ជាវិធាយ សក្កាយធិដ្ឋិយា វសេន វុត្តោ។ “រូបវន្តំ អត្តាន” ឆ្នាំអាទិកាយ បន បញ្ចទសវិធាយ សក្កាយធិដ្ឋិយា វសេន ចត្តារោ ចត្តារោ ខន្ធ “អត្តា” តិ គហេត្វា តទញ្ញំ “លោកោ” តិ បញ្ញាបេន្តិ តិ អយម្បិ អត្ថោលព្ភតិ។ តថា ឯកំ ខន្ធ “អត្តា” តិ គហេត្វា តទញ្ញំ អត្តនោ ឧបភោគត្វតោ លោកោតិ, សសន្តតិបតិតេ វា ខន្ធ “អត្តា” តិ គហេត្វា តទញ្ញំ “លោកោ” តិ បញ្ញាបេន្តិ ឯវម្បេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋត្តោ។ ឯត្ថាហា - សស្សតោ វាទោ ឯតេសន្តិ កស្មា វុត្តំ, នន្ទ តេសំ អត្តា លោកោ ច សស្សតោតិ អធិប្បតោ, ន វាទោ តិ? សច្ចមេតំ, សស្សតសហចរិតតាយ បន “វាទោ សស្សតោ” តិ វុត្តំ យថា “កុត្តា បចវន្តិ” តិ។ សស្សតោ ឥតិ វាទោ ឯតេសន្តិ វា ឥតិ-សន្តលោចោ ទដ្ឋត្តោ។ អថ វា សស្សតំ វឌ្ឍន៍ “ឥន្ទ្រមេវ សច្ចំ” ឆ្នាំ អភិវឌ្ឍន៍ ស្ស វោហវន្តិ សស្សតវាទា, សស្សតធិដ្ឋិនោតិ ឯវម្បេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋត្តោ។

៣០. អាតាបនំ កិលេសានំ វិពាធនំ បហានំ។ បទហានំ កោសដ្ឋបក្ខេ បតិតំ
អនត្វា ចិត្តស្ស ឧស្សហានំ។ អនុយោគោ យថា សមាធិវិសេសភាគិយតំ
ចាបុណាតិ, ឯវំ វិរិយស្ស ពហុលី ករណំ។ ឥធម៌
ឧបចារប្បនាចិត្តបរិធមនវិរិយានំ អធិប្បតត្តា អាហា “តិប្បភេទំ វិរិយ” តិ។
នប្បមជ្ឈតិ ឯតេនាតិ អប្បមាទោ, អសម្មោសោ។ សម្មា ឧចាយេន មនសិ
ករោតិ កម្មជ្ជានំ ឯតេនាតិ សម្មាមនសិការោ ញ្ញាណតិ អាហា “វិរិយញ្ញា
សតិញ្ញា ញ្ញាណញ្ញា” តិ។ ឯត្ថាតិ “អាតប្ប... បេ... មនសិការំ អន្ធាយា” តិ ឥមស្មី
ចាបេ។ សីលវិសុទ្ធិយា សទ្ធិ ចតុន្នំ រូចាវចរជ្ឈានានំ អធិគមនបដិបទា វត្តញ្ញា,
សា បនវិសុទ្ធិមគ្គវិត្តារតោ វុត្តាតិ អាហា “សង្ខេបត្ថោ” តិ។ “តថាវុប” តិ
ចុទ្ធសវិធមហិ ចិត្តទមនេហិ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានស្ស ធមិតតំ វេទតិ។

សមាធានាធិអដ្ឋង្គសមន្នាគតរូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានស្ស យោគិនោ
សមាធិវិជម្ពនក្ខតា លោកិយាភិញ្ញា ឈានានុភារោ។ “ឈានាទីន” តិ ឥទំ
ឈានលាភិស្ស វិសេសេន ឈានធម្មា អាចារ្យ អាគច្ឆន្តិ, តំមុខេន សេសធម្មាតិ
ឥមមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ជនកភារំ បដិក្ខបតិ។ សតិ ហិ ជនកភារេ រូចាធិធម្មានំ
វិរិយ សុខាធិធម្មានំ វិរិយ, ច បច្ចយាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បាទវន្តតាវិញ្ញាយតិ,
ឧប្បាទេ ច សតិ អវស្សម្ហាវី និរោធាតិ អនវកាសាវ និច្ចតា សិយាតិ។ ក្នុងដ្ឋ-
សន្តោ វា លោកេ អច្ឆន្តនិច្ចេ និរុទ្ធា ទដ្ឋញ្ញោ។ “ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតោ” តិ ឯតេន
យថា ឯសិកា វាតប្បហារាធិហិ ន ចលតិ, ឯវំ ន កេនចិ វិការំ អាបដ្ឋតីតិ
វិការាភារមាហា, “ក្នុងដ្ឋោ” តិ ឥមិនា បន អនិច្ចតាភារំ។ វិការោបិ
វិធាសោយេវាតិ អាហា, “ឧកយេនបិ លោកស្ស វិធាសាភារំ ធិបេតី” តិ។
“វិជ្ជមានមេវា” តិ ឯតេន ការណោ ជលស្ស អត្ថិភាវទស្សនេន អភិព្យត្តិវាទំ
ធិបេតិ។ និក្ខមតីតិ ច អភិព្យត្តិ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ កថំ បន វិជ្ជមានោយេវ បុព្វេ

អនិព្វត្តោ អនិព្វត្តី គច្ឆតីតិ? យថា អនុការេន បដិច្ចន្នោ យដោ
អាណកេន អនិព្វត្តី គច្ឆតិ។

ឥនមេត្តវិចារេតព្ពំ - កី ករោន្តោ អាណកោ យដំ បកាសេតីតិ វុច្ឆតិ,
យទិ យដិសយំ ពុទ្ធិ ករោន្តោ, ពុទ្ធិយា អនុប្បន្នាយ ឧប្បត្តិធិបនតោ
អនិព្វត្តិវាទោ ហាយតិ។ អថ យដពុទ្ធិយា អារវណាភូតំ អនុការំ វិធមន្តោ,
ឯវម្បិ អនិព្វត្តិវាទោ ហាយតិយេវ។ សតិ ហិ យដពុទ្ធិយា អនុការោ កមំ
តស្ស អារវណំ ហោតីតិ, យថា យដស្ស អនិព្វត្តិ ន យុជ្ជតិ, ឯវំ អត្តនោបិ។
តត្ថាបិ ហិ យទិ ឥន្ទ្រិយវិសយាទិសន្និចារេន អនុប្បន្នាយ ពុទ្ធិយា ឧប្បត្តិ,
ឧប្បត្តិវចនេនេវ អនិព្វត្តិវាទោ ហាយតិ, តថា សស្សតវាទោ។ អថ
ពុទ្ធិប្បវត្តិយា អារវណាភូតស្ស អនុការជ្ជានិយស្ស មោហស្ស វិធមនេន។ សតិ
ពុទ្ធិយា កមំ មោហោ អារវណាទ្គិ, កិញ្ចំ ភេទសម្ភវតោ។ ន ហិ អនិព្វញ្ញនកានំ
ចន្ទស្សិយមណិបទីចាទីនំ ភេទេន អនិព្វញ្ញតព្ពានំ យដាទីនំ ភេទោ ហោតិ,
ហោតិ ច វិសយភេទេន ពុទ្ធិភេទោតិ ភិយ្យេបិ អនិព្វត្តិ ន យុជ្ជតិយេវ, ន ចេត្ត
វុត្តិកប្បនា យុត្តា វុត្តិយា វុត្តិមតោ ច អនញ្ញាថានុជាននតោតិ។ តេ ច សត្តា
សន្ធាវន្តីតិ យេ ឥធម មនុស្សភារេន អវជ្ជិតា, តេយេវ ទេវភាវាទិឧបគមនេន
ឥតោ អញ្ញត្ត គច្ឆន្តិ, អញ្ញថា កតស្ស កម្មស្ស វិនាសោ, អកតស្ស ច
អញ្ញាគមោ អាបន្នេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

អបរាបរន្តិ អបរស្មា ភវា អបរំ ភវំ។ ឯវំ សន្ធិ្យំ គច្ឆន្តីតិ អត្តនោ
និច្ឆសភាវត្តា ន ចុត្តបបត្តិយោ, សព្ពព្យាបិតាយ នាបិ សន្ធាវនសំសរណានិ,
ធម្មានំយេវ បន បវត្តិវិសេសេន ឯវំ សន្ធិ្យំ គច្ឆន្តិ, ឯវំ វោហរីយន្តីតិ
អធិប្បាយោ។ ឯតេន អវជ្ជិតសភាវស្ស អត្តនោ, ធម្មិនោ ច ធម្មមត្តំ ឧប្បជ្ជតិ
ចេវ វិនស្សតិ ចាតិ ឥមំ វិបរិណាមវាទំ ទស្សេតិ។ យំ បនេត្ត វត្តព្ពំ, តំ បរតោ

វត្តាម។ អត្តនោ វាទំ ភិក្ខុតីតិ សន្ធាវនាទិវចនសិទ្ធាយ អនិច្ចតាយ បុព្វេ
បដិញ្ញាតំ សស្សតវាទំ ភិក្ខុតិ, វិទ្ធីសេតីតិ អត្តោ។ សស្សតិសមន្តិ វា ឯតស្ស
សស្សតំ ថាវំ និច្ចកាលន្តិ អត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។

ហេតុំ ទស្សន្តោតិ យេសំ “សស្សតោ” តិ អត្តានព្វា លោកព្វា បញ្ញាបេតិ
អយំ ទិដ្ឋិគតិកោ, តេសំ ហេតុំ ទស្សន្តោតិ អត្តោ។ ន ហិ អត្តនោ ទិដ្ឋិយា
បច្ចក្ខកតមត្ថំ អត្តនោយេវ សាដេតិ, អត្តនោ បន បច្ចក្ខកតេន អត្តេន
អត្តនោ អប្បច្ចក្ខតម្បិ អត្ថំ សាដេតិ។ អត្តនា ហិ យថានិច្ចតំ បរេហិ
វិញ្ញាបេតិ, ន អនិច្ចតំ។ “ហេតុំ ទស្សន្តោ” តិ ឯត្ថ ឥទំ ហេតុទស្សនំ - ឯតេសុ
អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ឯកោវាយំ មេ អត្តា, លោកោ ច
អនុស្សរណសញ្ញាវតោ។ យោ ហិ យមត្ថំ អនុភវតិ, សោ ឯវំ តំ អនុស្សរតិ, ន
អញ្ញោ។ ន ហិ អញ្ញេន អនុភូតមត្ថំ អញ្ញោ អនុស្សរិតុំ សក្កោតិ យថា តំ
ពុទ្ធក្ខិតេន អនុភូតំ ធម្មក្ខិតោ។ យថា ចេតាសុ, ឯវំ ឥតោ បុរិមតវាសុបិ
ជាតិសូតិ។ កស្មា សស្សតោ មេ អត្តា ច លោកោ ច។ យថា ច មេ, ឯវំ
អញ្ញោសម្បិ សត្តានំ សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចាតិ? សស្សតវសេន
ទិដ្ឋិគហនំ បក្ខន្ធា ទិដ្ឋិគតិកោ បរេហិ តត្ថ បតិជ្ឈបេតិ, ចាឡិយំ បន
“អនេកវិហិតានិ អធិវត្ថិបទានិ អភិវទន្តិ។ សោ ឯវំ អាហា” តិ ច វចនតោ
បរាទុមានវសេន ឥធ ហេតុទស្សនំ អធិប្បតន្តិវិញ្ញាយតិ។ ការណាន្តិ តិវិធំ
ការណំ សម្មាបកំ និព្ពត្ថកំ ព្រាបកន្តិ។ តត្ថ អរិយមគ្គោ និព្ពានស្ស
សម្មាបកំ ការណំ, ពិជំ អន្តរស្ស និព្ពត្ថកំ ការណំ, បច្ចយុប្បន្នតាទយោ
អនិច្ចតាទីនំ ព្រាបកំ ការណំ, ឥធាបិ ព្រាបកការណមេវ អធិប្បតំ។
ព្រាបកោ ហិ ព្រាបេតព្ពត្ថវិសយស្ស ព្រាណស្ស ហេតុភាវតោ ការណាន្តិ។
តទាយត្តវត្ថិតាយ តំ ព្រាណំ តិជ្ជតិ តត្ថាតិ “ហ៊ាន” ត្ថិ, វសតិ តត្ថ បវត្ថតិ តិ
“វត្ថុ” តិ ច វត្ថុតិ។ តថា ហិ ភគវតា វត្ថុ-សន្នេន ឧទ្ទិសិត្វាបិ ហ៊ានសន្នេន និទ្ទិដ្ឋត្ថិ។

៣២-៣៣. ធុតិយតតិយវាទានំ បឋមវាទតោ នត្ថិវិសេសោ ឋបេត្វា
កាលវិសេសន្តិ អាហា “ឧបវិ វាទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ” តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា
សស្សតវាទោ ចតុទាវិកត្តោ, ននុ អធិប្បសមុប្បន្និកវាទោវិយ ធុវិជេនេវ
វិភជិតញោ សិយាតិ អាហា “មន្តបញ្ញោ ហិ តិត្ថិយោ” តិអាទិ។

៣៤. តក្កយតីតិ ឧបាយតិ, សស្សតាទិអាគារេន តស្មី តស្មី អារម្មណោ
ចិត្តំ អភិទិវេបេតីតិ អត្តោ។ តក្កាតិ អាគោជនលក្ខណោវិនិច្ឆយលក្ខណោ
វា ទិដ្ឋិជ្ជានភូតោវិតក្កោ។ វីមំសា នាម វិចារណា, សា បនេត្ត អត្តតោ
បញ្ញាបតិរូបកោ លោភសហគតចិត្តប្បទោ, មិច្ឆាភិទិវេសោ វា
អយោនិសោមនសិការោ, បុព្វភាគេ វា ទិដ្ឋិវិប្បន្និតន្តិ ទដ្ឋញ្ចា។ តេនេវាហ
“តុលនា រុច្ឆនា ឧមនា” តិ។ បរិយាហានំវិតក្កស្ស អារម្មណឧហានំ ឯវាតិ អាហា
“តេន តេន បការេន តក្កត្វា” តិ។ អនុវិចរិតន្តិវីមំសាយ អនុបវត្តិតំ,
វីមំសានុគតេន វាវិចារេន អនុមជ្ឈិតំ។ បដិ បដិ ភាតីតិ បដិភានំ,
យថាសមិហិតាការវិសេសវិការកោ ចិត្តប្បទោ។ បដិភានតោ ជាតំ
បដិភានំ, សយំ អត្តនោ បដិភានំ សយំ បដិភានំ។ តេនេវាហ “អត្តនោ
បដិភានមត្តសញ្ញាត” តិ។ មត្ត-សន្នេនវិសេសាធិគមាទយោ និវត្តេតិ។

“អនាគតេបិ ឯវំ ភវិស្សតី” តិ ឥទំ ន ឥនាធិប្បតតក្កិវេសេនេវ វុត្តំ,
លាភីតក្កិនោ ឯវម្បិ សម្ពវតីតិ សម្ពវទស្សនវេសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋញ្ចំ។ យំ កិញ្ចិ
អត្តនោ បដិលទ្ធុរូចាទិ សុខាទិ ច ឥធលត្តតីតិ លាភោ, ន ឈានាទិវិសេសោ។
“ឯវំ សតិ ឥទំ ហោតី” តិ អនិច្ចេសុ ភាវេសុ អញ្ញោ ករោតិ, អញ្ញោ
បដិសំវេទេតីតិ អាបជ្ជតិ, តថា ច សតិ កតស្សវិនាសោ, អកតស្ស ច
អញ្ញាគមោ សិយា។ និច្ចេសុ បន ភាវេសុ យោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតីតិ ន
នោសោ អាបជ្ជតីតិ តក្កិកស្ស យុត្តិកវេសនាការំ ទស្សេតិ។

តក្កមត្ថេនេវាតិ អាគមាធិគមាធិនំ អនុស្សវាធិនញ្ច អភាវា សុទ្ធតក្កេនេវ។
ននុ ច វិសេសលាភិនោបិ សស្សតវាធិនោ អត្ថនោ វិសេសាធិគមហេតុ
អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ទសសុ សំវដ្តវិវដ្តេសុ ចត្តាលីសាយ
សំវដ្តវិវដ្តេសុ យថានុក្ខតំ អត្ថនោ សន្តានំ តប្បដិពទ្ធចញ្ច “អត្តា, លោកោ”តិ ច
អនុស្សវិត្វា តតោ បុរិមបុរិមតវាសុបិ ជាតិសុ តថាភូតស្ស
អត្ថិតានុវិតក្កនមុខេន សព្ពេសម្មិ សត្តានំ តថាភាវានុវិតក្កនវសេនេវ
សស្សតាភិនិវេសិនោ ជាតា, ឯវញ្ច សតិ សព្ពេបិ សស្សតវាធិ
អនុស្សតិជាតិស្សវតក្កិការិយ អត្ថនោ ឧបលទ្ធវត្ថនិពទ្ធនេន តក្កនេន
បវត្តវាធន្តា តក្កិបក្ខេយេវ តិដ្ឋេយ្យ, អវស្សញ្ច វុត្តប្បការំ តក្កនមិច្ឆិតព្ពំ,
អញ្ញថា វិសេសលាភី សស្សតវាធិ ឯកច្ចសស្សតិកបក្ខំ,
អធិច្ចសមុប្បន្និកបក្ខំ វា ភដេយ្យាតិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, យស្មា
វិសេសលាភិនំ ខន្ធសន្តានស្ស ធិយធិយតវធិយតមកាលានុស្សវណំ
សស្សតត្ថាហស្ស អសាធារណាការណំ។ តថា ហិ “អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ
អនុស្សវាមិ។ ឥមិនាមហមេតំ ជាធាមី”តិ អនុស្សវណមេវ
បធានការណភាវេន ទស្សិតំ។ យំ បន តស្ស “ឥមិនាមហមេតំ ជាធាមី”តិ
បវត្តំ តក្កនំ, ន តំ ឥធម បធានំ អនុស្សវណំ បតិ តស្ស អប្បធានភូតត្តា។ យធិ
ឯវំ អនុស្សវាធិនម្មិ បធានភាវោ អាបដ្ឋតិ តិ ចេ? ន, តេសំ សន្និកិរិយាយ
អភាវេន តក្កបធានត្តា, បធានការណេន ច និទ្ទេសោ និរុទ្ទោ សាសនេ
លោកេ ច យថា “ចក្ខុវិញ្ញាណំ, យវដ្តរោ”តិ ច។

អថ វា វិសេសាធិគមនិពទ្ធនវហិតស្ស តក្កនស្ស វិសុំ សស្សតត្ថាហេ
ការណភាវទស្សនត្ថំ វិសេសាធិគមោ វិសុំ សស្សតត្ថាហាការណំ វត្តញ្ចោ,
សោ ច មន្ទមជ្ឈតិក្ខបញ្ញាវសេន តិវិជោតិ ភគវតា សព្ពតក្កិនោ
តក្កិការសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា ចតុធា វវត្តាបិតោ សស្សតវាធា។

យទិបិ អនុស្សវាទិវសេន តក្កិកានំវិយ មន្ទបញ្ញាទីនម្បិ ហីនាទិវសេន
អនេកភេទសញ្ញាវតោវិសេសលាភីនម្បិ ពហុធា ភេទោ សម្ភវតិ, សព្វេ បន
វិសេសលាភីនោ មន្ទបញ្ញាទិវសេន តយោ រាសី កត្វា តត្ថ ឧក្កជ្ជវសេន
អនេកជាតិសតសហស្សនសសំវដ្តិវវដ្តបត្តាវិសសំវដ្តិវវដ្តានុស្សវណោន អយំ
វិភាគោ វុត្តោ។ តិសុបិ រាសីសុ យេ ហីនមជ្ឈបញ្ញា, តេ វុត្តបរិច្ឆេទតោ
ឧនកមេវ អនុស្សវន្តិ។ យេ បន តត្ថ ឧក្កជ្ជបញ្ញា, តេ វុត្តបរិច្ឆេទំ អតិក្កមិត្វា
នានុស្សវន្តិ ឯ បនាយំ ទេសនា។ តស្មា អញ្ញាតរកេទសង្គហវសេនេវ
ភគវតា បត្តាវិជ្ជាជានិវិភត្តានិវតិ វវត្ថិតា សស្សតវាទីនំ ចតុត្ថិយតា។ ន ហិ ឥធន
សាវសេសំ ធម្មំ ទេសេតិ ធម្មរាជា។

៣៥. “អញ្ញាតវេនា” តិ ឯតស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ “ឯកេនា” តិ វុត្ថំ។ វា-សទ្ធស្ស
បន អនិយមត្ថតំ ទស្សេតុំ “ទ្វិហិ វា តិហិ វា” តិ វុត្ថំ។ តេន ចតុសុ ហីនេសុ
យថាវហំ ឯកច្ចំ ឯកច្ចស្ស បញ្ញាបនេ សហការីការណាន្តិ ទស្សេតិ។ កី
បនេតានិ វត្ថុនិ អភិនិវេសស្ស ហេតុ, ឧទាហុ បតិជ្ជាបនស្ស។ កិញ្ចេត្ត យទិ
តាវ អភិនិវេសស្ស, កស្មា អនុស្សវណាតក្កនាទិយេវ ភហិតានិ, ន
សញ្ញាវិបល្លាសាទយោ។ តថាហិ វិបរឹតសញ្ញា
អយោនិសោមនសិការអសប្បវិស្វបនិស្សយអសទ្ធម្មស្សវនាទីនិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
បវត្តនជ្ជានានិ។ អថ បតិជ្ជាបនស្ស អធិគមយុត្តិយោវិយ អាគមោបិ
វត្ថុភាវេន វត្ថុញ្ចោ, ឧភយត្ថាបិ “នត្ថិ ឥតោ ពហិទ្ធា” តិ វចនំ ន យុដ្ឋតិវតិ? ន។
កស្មា? អភិនិវេសបក្ខេ តាវ អយំ ទិដ្ឋិតតិកោ
អសប្បវិស្វបនិស្សយអសទ្ធម្មស្សវនេហិ អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជិត្វា
វិបល្លាសសញ្ញា រូបាទិធម្មានំ ខណោ ខណោ ភិជ្ជនសភាវស្ស អនវពោធតោ
ធម្មយុត្តិ អតិដាវន្តោ ឯកត្ថនយំ មិច្ឆា គហេត្វា យថាវុត្តានុស្សវណាតក្កេហិ
ខន្ទេសុ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា” តិ (ធិ. និ. ១.៣១) អភិនិវេសំ ជនេសិ។

ឥតិ អាសន្នការណាត្តា, បដានការណាត្តា, តគ្គហឈានេវ ច ឥតវេសម្បិ
គហិតត្តា អនុស្សរណាតក្កនាធិយេវ ឥធ គហិតានិ។ បតិជ្ជាបនបក្ខេ បន
អាគមោបិ យុត្តិបក្ខេយេវ ឋិតោវិសេសតោ ពាហិរកានំ តក្កតាហិការតោតិ
អនុស្សរណាតក្កនាធិយេវ ទិដ្ឋិយាវត្ថុភាវេន គហិតានិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ ធុរិដំ
លក្ខណំ បរមត្ថធម្មានំ សភាវលក្ខណំ សាមញ្ញលក្ខណញ្ចាតិ។ តត្ថ
សភាវលក្ខណាវពោធា បច្ចក្ខញ្ញាណំ, សាមញ្ញលក្ខណាវពោធា
អនុមានញ្ញាណំ, អាគមោ ច សុតមយាយ បញ្ញាយ សាធនតោ
អនុមានញ្ញាណាមេវ អារហតិ, សុតានំ បន ធម្មានំ អាការបរិវិតក្កនេន
និដ្ឋានក្ខន្ធិយំ ឋិតោ ចិន្ទាមយំ បញ្ញំ និព្វត្តេត្វា អនុក្កមេន ភាវនាយ
បច្ចក្ខញ្ញាណំ អធិគច្ឆតីតិ ឯវំ អាគមោបិ តក្កវិសយំ នាតិក្កមតីតិ
តគ្គហឈានេ គហិតោវាតិ វេទិតញ្ចោ។ សោ អដ្ឋកថាយំ
អនុស្សតិ តក្កគ្គហឈានេវិការិតោតិ យុត្តំ ឯវិទំ “នត្ថិ ឥតោ ពហិទ្វា” តិ។
“អនេកវិហិតានិ អធិវុត្តិបទានិ អភិវទន្តិ, សស្សតំ អត្តានព្វា លោកព្វា
បញ្ញាបេន្តិ” តិ (ធី. និ. ១.៣០) ច វចនតោ បតិជ្ជាបនវត្ថុនិ ឥតាធិប្បតានីតិ ទដ្ឋព្វំ។

៣៦. ទិដ្ឋិយេវ ទិដ្ឋិជ្ជានំ បរមវដ្ឋតាយ អនេកវិហិតានំ អនត្តានំ
ហេតុភាវតោ។ យថាហ “មិន្នាទិដ្ឋិបរមាហំ ភិក្ខុវេ វដ្ឋំ វទាមី” តិ (អ. និ. ១.៣១០)
“យថាហ” តិ អាទិនា បដិសម្ពិទាទាឡិយា (បដិ. ម. ១.១២៤) ទិដ្ឋិយា ឋានវិភាគំ
ធស្សេតិ។ តត្ថ ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិជ្ជានំ អារម្មណាដ្ឋេន “រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតី” តិ អាទិ (សំ. និ. ៣.៨១, ៣៤៥) វចនតោ។ អវិជ្ជាបិ ទិដ្ឋិជ្ជានំ
ឧបនិស្សយាទិភាវេន បវត្តនតោ។ យថាហ “អស្សតវា ភិក្ខុវេ បុព្វដ្ឋនោ
អរិយានំ អនុស្សវី អរិយធម្មស្ស អកោវិទោ” តិ អាទិ (ម. និ. ១.២; បដិ. ម.
១.១៣០)។ ផស្សាបិ ទិដ្ឋិជ្ជានំ។ យថា ចាហ “តទបិ ផស្សបច្ចយា, (ធី. និ. ១.១១៨
អាទយោ) ផុស្ស ផុស្ស បដិសំវេទេន្តិ” តិ (ធី. និ. ១.១៤៤) ច។ សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិជ្ជានំ។

វុត្តពោត “សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខា, (សុ. និ. ៨៨០; មហានិ. ១០៩) បដវិភោ
សញ្ញត្វា” តិ (ម. និ. ១.២) ច អាទិ។ វិភក្តោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ វុត្តម្យំ ចេតំ “តក្កញ្ច
ទិដ្ឋិសុ បកប្បយិទ្ធា, សច្ចំ មុសាតិ ទ្វយធម្មមាហូ” តិ (សុ. និ. ៨៩២) “តក្កី ហោតិ
វីមសី” តិ (ធិ. និ. ១.៣២) ច អាទិ។ អយោនិសោមនសិកា រោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ តេនាហ
ភគវា “តស្ស ឯវំ អយោនិសោ មនសិ ករោតោ ធន្នំ ទិដ្ឋនំ អញ្ញាតវា ទិដ្ឋិ
ឧប្បជ្ឈតិ។ ‘អត្ថិ មេ អត្តា’ តិ វា អស្ស សច្ចតោ ចេតតោ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ” តិ អាទិ (ម.
និ. ១.១៩)។ សមុដ្ឋាតិ ឯតេនាតិ សមុដ្ឋានំ សមុដ្ឋានភារោ សមុដ្ឋានដ្ឋោ។
បវត្តិតាតិ បរសន្តានេសុ ឧប្បាទិតា។ បរិនិដ្ឋាបិតាតិ អភិនិវេសស្ស
បរិយោសានំ មត្តកំ ចាបិតាតិ អត្តោ។ “អារម្មណវសេនា” តិ អដ្ឋសុ
ទិដ្ឋិដ្ឋានេសុ ខន្ធសន្ធាយាហា។ បវត្តនវសេនាតិ អវិជ្ជាធម្មោ។
អាសេវនវសេនាតិ ចាបមិត្តបរតោយោសាធិនម្យំ សេវនំ លព្ភតិយេវ។ អថ វា
ឯវំ ភតិកាតិ ឯវំ គមនា, ឯវំ ទិដ្ឋាតិ អត្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ឥមេ ទិដ្ឋិសង្ខតា
ទិដ្ឋិដ្ឋានា ឯវំ បរមត្តតោ អសន្តំ អត្តានំ សស្សតភាវញ្ចស្ស អដ្ឋារោបេត្វា
គហិតា, បរមដ្ឋា ច ពាលលបនា យាវ បណ្ឌិតា ន សមនុយុញ្ញត្តិ, តាវ គច្ឆត្តិ
បវត្តត្តិ។ បណ្ឌិតេហិ សមនុយុញ្ញយមនា បន អនវដ្ឋិតវត្ថុកា អវិមទ្ធក្ខមា
ស្វរិយុគ្គមនេ ឧស្សវតិទ្ធិវិយ ខន្ធបនកាវិយ ច ភិដ្ឋត្តិវិនស្សត្តិ ចាតិ។

តត្ថាយំ អនុយុញ្ញនេ សង្ខេបកថា - យទិ ហិ បរេន បរិកប្បិតោ អត្តា
លោកោ វា សស្សតោ សិយា, តស្ស និព្វិការតាយ បុរិមរូចាវិជហនតោ
កស្សនិ វិសេសាធានស្ស កាតុំ អសក្កុណោយ្យតាយ អហិតតោ និវត្តនត្ថំ,
ហិតេ ច បដិបត្តិអត្ថំ ឧបទេសោ ឯវំ និប្បយោជនោ សិយា សស្សតវាទិនោ, កថំ
វា សោ ឧបទេសោ បវត្តិយតិ វិការាភាវតោ, ឯវំ ញោ អត្តនោ អជជាតាសស្ស
វិយ ទានាទិកិរិយា ហិសាទិកិរិយា ច ន សម្ភវតិ។ តថា សុខស្ស ទុក្ខស្ស
អនុភវននិពន្ធា ឯវំ សស្សតវាទិនោ ន យុដ្ឋតិ កម្មពន្ធាភាវតោ, ជាតិអាទិនញ្ច

អសម្ពុរតោ កុតោវិមោក្ខោ, អថ បន ធម្មមត្តំ តស្ស ឧប្បជ្ជតិ ចេវវិនស្សតិ ច,
យស្ស វសេនាយំ កិរិយាធិរោហារោតិ វទេយ្យ, វេរម្មិ បុរិមរូចារិជហានេន
អវជ្ជិតស្ស អត្តនោ ធម្មមត្តន្តំ ន សក្កា សម្ភារេតុំ, តេ វា បនស្ស ធម្មា
អវត្តាភូតា អញ្ញោ វា សិយុំ អនញ្ញោ វា។ យធិ អញ្ញោ, ន តាហិ តស្ស ឧប្បន្នាហិបិ
កោចិ វិសេសោ អត្ថិ។ យាហិ ករោតិ បដិសំវេទេតិ ចរតិ ឧបបជ្ជតិ ចាតិ ឥច្ឆិតំ,
តស្មា តទវត្ថោ វេ យថាវុត្តនោសោ។ កិញ្ច ធម្មកប្បនាបិ និវត្តិកា សិយា,
អថានញ្ញោ ឧប្បាទវិជានសវន្តិហិ អវត្តាហិ អនញ្ញស្ស អត្តនោ តាសំវិយ
ឧប្បាទវិជានសសញ្ញាវតោ កុតោ និច្ចតាវកាសោ, តាសម្មិ វា អត្តនោវិយ
និច្ចតាតិ ពន្ធវិមោក្ខានំ អសម្ពុរោ វេ វាតិ ន យុជ្ជតិយេវ សស្សតវាទោ។ ន ចេត្ត
កោចិ វាធិ ធម្មានំ សស្សតភារេ បរិសុទ្ធី យុត្តិ វត្ថុំ សមត្ថោ, យុត្តិវហិតញ្ច វចនំ
ន បណ្ឌិតានំ ចិត្តំ អារាធនីតិ។ តេន វុត្ថំ “យាវ បណ្ឌិតា ន សមនុយុញ្ញន្តិ, តាវ
គច្ឆន្តិ បវត្តន្តិ” តិ។ កម្មវសេន អភិមុខោ សម្មវេតិ វត្តាតិ អភិសម្បរាយោ,
បរោលោកោ។

“សត្តញ្ញតញ្ញាណញ្ញា” តិ ឥទំ ឥធ សត្តញ្ញតញ្ញាណស្ស វិភជិយមានត្តា
វុត្ថំ, តស្មី វា វុត្ថេ តទទិដ្ឋានតោ អាសវក្ខយញ្ញាណំ, តទិវិជាការតោ សត្តម្មិ វា
ភគវតោ ទសពលាទិញ្ញាណំ គហិតមេវ ហោតីតិ កត្វា។ បដានន្តោបីតិ បិ-
សន្នោ សម្ភារេន, តេន “តញ្ញា” តិ វត្ថុ វុត្ថំ ច-សទ្ធត្ថមាហា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - តំ
ទិដ្ឋិតតតោ ឧត្តរិតរំ សារភូតំ សីលាទិគុណាវិសេសម្មិ តថាគតោ
នាភិនិវិសតិ, កោ បន វាទោ វដ្ឋាមិសេតិ។ “អហា” តិ ទិដ្ឋិវសេន វា តំ
បរាមសនាការមាហា។ បដានាមីតិ វត្ថុ ឥតិ-សន្នោ បការត្ថោ, តេន “មម” តិ
តណ្ហាវសេន បរាមសនាការំ ទស្សេតិ។ ធម្មសភារំ អតិក្កមិត្វា បរតោ
អាមសនំ បរាមាសោ។ ន ហិ តំ អត្ថិ, ខន្ធសុ យំ “អហា” តិ វា, “មម” តិ វា
គហិតតំ សិយា។ យោ បន បរាមាសោ តណ្ហាទយោវ, តេ ច ភគវតោ

ពោធិមូលេយ្យេ បហីនាតិ អាហា “បរាមាសកិលេសាន”ន្តិអាទិ។
អបរាមាសតោតិ វា និព្ពតិវេទនស្ស ហេតុវចនំ, “វិទិតា”តិ ឥទំ បទំ អបេក្ខិត្វា
កត្តវិ សាមីវចនំ, អបរាមសនហេតុ បរាមាសវហិតាយ បដិបត្តិយា
តថាគតេន សយមេវ អសម្ពុតធាតុ អធិគតាតិ វេ វា វត្ថុ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“យាសុ វេទនាស្ស”តិអាទិនា ភកវតោ ទេសនាវិលាសំ ទស្សេតិ។ តថា ហិ
ខន្ទាយតនាទិវសេន អនេកវិធាសុ ចតុសច្ចទេសនាសុ សម្ពុវន្តិសុបិ អយំ
តថាគតានំ ទេសនាសុ បដិបត្តិ, យំ ទិដ្ឋិតតិកា មិច្ឆាបដិបត្តិយា ទិដ្ឋិតហនំ
បក្ខន្ធាតិ ទស្សនត្ថំ វេទនាយេវ បរិញ្ញាយ ភូមិទស្សនត្ថំ ឧទ្ធជា។ កម្មដ្ឋានន្តិ
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ។ យថាភូតំវិទិត្វាតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ វេទនាយ
សមុទយាទីនិ អារម្មណបដិវេជវសេន មគ្គបញ្ញាយ អសម្មោហាបដិវេជវសេន
ជាតិត្វា, បដិវិជ្ជិត្វាតិ អត្ថោ។ បច្ចយសមុទយដ្ឋេនាតិ “ឥមស្មី សតិ ឥទំ ហោតិ,
ឥមស្សប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ (ម. និ. ១.៤០៤; សំ. និ. ២.២១; ឧទា. ១)
វុត្ថលក្ខណោន អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយានំ ឧប្បាទេន ចេវ មគ្គេន អសមុគ្គាតេន ច។
និព្ពត្តិលក្ខណាន្តិ ឧប្បាទលក្ខណំ, ជាតិន្តិ អត្ថោ។ បញ្ចន្ធិលក្ខណានន្តិ វត្ថុ
ចតុន្នំ បច្ចយានម្មិ ឧប្បាទលក្ខណាមេវ គហោត្វា វុត្ថន្តិ គហោតត្ថំ, យស្មា
បច្ចយលក្ខណម្មិ លព្ពតិយេវ, តថា ចេវ សំវណ្ណាតំ។ បច្ចយនិរោធដ្ឋេនាតិ
វត្ថាបិ វុត្ថនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យន្តិ យស្មា, យំ វា សុខំ
សោមនស្សំ។ បដិច្ចាតិ អារម្មណបច្ចយាទិភូតំ វេទនំ លតិត្វា។ អយន្តិ
សុខសោមនស្សនំ បច្ចយភារោ, សុខសោមនស្សមេវ វា, “អស្សាទោ”តិ បទំ
បន អបេក្ខិត្វា បុល្លិដ្ឋនិទ្ទេសោ។ អយព្ពោត្ថ សង្ខេបត្ថោ - បុរិមប្បន្នំ វេទនំ
អារព្ព សោមនស្សប្បត្តិយំ យោ បុរិមវេទនាយ អស្សាទេតព្ពាការោ
សោមនស្សស្សាទនាការោ, អយំ អស្សាទោតិ។ កថំ បន វេទនំ អារព្ព សុខំ

ឧប្បជ្ជតីតិ? ចេតសិកសុខស្ស អធិប្បតត្តា នាយំ នោសោ។ វិសេសនំ ហេតុ
សោមនស្សគ្គហណំ សុខំ សោមនស្សន្តិ “រុក្ខោ សីសថា” តិ យថា។

“អនិច្ចា” តិ ឥមិនា សម្ពាទុក្ខតាវសេន ឧបេក្ខាវេទនាយ,
សត្តវេទនាសុយេវ វា អាទិនវមាហ, ឥតវេហិ ឥតទុក្ខតាវសេន យថាក្កម
ទុក្ខសុខវេទនានំ, អវិសេសេន វា តិណិបិ បទានិ សញ្ញាសម្បិ វេទនានំ វសេន
យោជេតញ្ញានិ។ អយន្តិ យោ វេទនាយ ហុត្វា អភាវជ្ឈន អនិច្ចកាវោ,
ឧទយព្ពយបដិបីឡនជ្ឈន ទុក្ខកាវោ, ជរាយ មរណោន ចាតិ ទ្វេដា
វិបរិណាមេតញ្ញកាវោ ច, អយំ វេទនាយ អាទិនវោ, យតោ វា អាទិនំ
បរមការុញ្ញំ វា តិ បវត្តតីតិ។ វេទនាយ និស្សរណាន្តិ ឯត្ថ វេទនាយាតិ
និស្សក្កវចនំ, យាវ វេទនាបដិពាទ្ធិ ធន្តរាគំ ន បដហតិ, តាវាយំ បុរិសោ វេទនំ
អល្លិនោយេវ ហោតិ។ យទា បន តំ ធន្តរាគំ បដហតិ, តទាយំ បុរិសោ
វេទនាយ និស្សដោវិសំយុត្តោ ហោតីតិ ធន្តរាគប្បហានំ វេទនាយ និស្សរណំ
វុត្តំ។ ឯត្ថ ច វេទនាគ្គហណោន វេទនាយ សហជាតនិស្សយារម្មណាភូតា ច
រូចារូបធម្មា គហិតា ឯវ ហោន្តីតិ បញ្ចន្ទម្បិ ឧបាទានក្ខន្ធានំ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។
វេទនាសីសេន បន ទេសនា អាគតា, តត្ថ ការណំ វុត្តមេវ,
លក្ខណាហារនយេន វា អយមត្ថោ វិភាវេតញ្ញោ។ តត្ថ វេទនាគ្គហណោន
គហិតា បញ្ចបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ, វេទនានំ សមុទយគ្គហណោន គហិតា
អវិជ្ជាធយោ សមុទយសច្ចំ, អត្ថម្ពនិស្សរណាបរិយាយេហិ និរោធសច្ចំ,
“យថាភូតំ វិទិត្វា” តិ ឯតេន មគ្គសច្ចន្តិ ឯវមេត្ថ ចត្តាវិ សច្ចានិ វេទិតញ្ញានិ។
កាមុបាទានមូលកត្តា សេសុបាទានានំ, បហីនេ ច កាមុបាទានេ
ឧបាទានសេសាកាវតោ “វិគតធន្តរាគតាយ អនុបាទានោ” តិ វុត្តំ។
អនុបាទាវិមុត្តាតិ អត្ថនោ មគ្គដលប្បត្តិ ភកវា ទស្សេតិ។ “វេទនាន” ន្តិអាទិនា
ហិ យស្ស ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធត្តា ឥមំ ទិដ្ឋិតតំ សការណំ សគតិកំ

បរទេសតាវិកជិតុំ សមត្ថោ អហោសិ, តស្ស សព្វញ្ញតញ្ញាណស្ស សង្ខី
បុព្វភាគបដិបទាយ ឧប្បត្តិភូមិ ទស្សេតិ ធម្មរាជា។

បឋមកាលារាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯកច្ចសស្សតវាទវណ្ណានា

៣៨. សត្តេសុ សង្ខារេសុ ច ឯកច្ចំ សស្សតំ ឯតស្សតិ ឯកច្ចសស្សតោ,
ឯកច្ចសស្សតវាទោ។ សោ ឯតេសំ អត្ថិតិ ឯកច្ចសស្សតិកា។ តេ បន យស្មា
ឯកច្ចសស្សតោ វាទោ និដ្ឋិ ឯតេសន្តិ ឯកច្ចសស្សតវាទា នាម ហោន្តិ, តស្មា
តមត្ថំ ទស្សេត្តោ អាហា “ឯកច្ចសស្សតវាទា”តិ។ ឥមំនា នយេន
ឯកច្ចអសស្សតិកា ទិបទស្សបិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ននុ ច
“ឯកច្ចសស្សតិកា”តិ វុត្តេ តទញ្ញស្ស ឯកច្ចស្ស អសស្សតតាសន្តិដ្ឋានំ
សិទ្ធិមេវ ហោតីតិ? សច្ចំ សិទ្ធិមេវ ហោតិ អត្តតោ, ន បន សទ្ធតោ។ តស្មា
សុចាកជំ កត្វា ទស្សេតុំ “ឯកច្ចអសស្សតិកា”តិ វុត្តំ។ ន ហិ ឥធ សាវសេសំ
កត្វា ធម្មំ ទេសេតិ ធម្មស្សមី។ ឥធាតិ “ឯកច្ចសស្សតិកា”តិ ឥមស្មី បទេ។
គហិតាតិ វុត្តា, តថា ចេវ អត្តោ ទស្សេតោ។ ឥធាតិ វា ឥមិស្សា ទេសនាយ។
តថា ហិ បុរិមកា តយោ វាទា សត្តវសេន, ចតុត្តោ សង្ខារវសេនវិកត្តោ។
“សង្ខារេកច្ចសស្សតិកា”តិ ឥទំ តេហិ សស្សតតាវេន កយ្ហមាណំ ធម្មានំ
យាថាវសភាវទស្សនវសេន វុត្តំ, ន បនេកច្ចសស្សតិកមតទស្សនវសេន។
តស្ស ហិ សស្សតាភិមតំ អសង្ខតមេវាតិ លទ្ធិ។ តេនេវាហា “ចិត្តន្តិ វា...បេ...
វស្សតី”តិ។ ន ហិ យស្ស ភាវស្ស បច្ចយេហិ អភិសង្ខតភាវំ បដិជានាតិ,
តស្សេវ និច្ចដុវាទិកាវោ អនុម្ពត្តកេន សក្កា បដិញ្ញាតុំ។ ឯតេន
“ឧប្បាទវយ ធុវតាយុត្តភាវា សិយា និច្ចា, សិយា អនិច្ចា សិយា ន
វត្តញ្ញា”តិអាទិនា បវត្តស្ស សត្តភទ្គវាទស្ស អយុត្តតាវិភាវិតា ហោតិ។

តត្ថាយំ អយុត្តតាវិការំនា - យទិ “យេន សភាវេន យោ ធម្មោ អត្ថិតិ
វុច្ចតិ, តេនេវ សភាវេន សោ ធម្មោ នត្ថិ” តិអាទិនា វុច្ចយ្យ, សិយា
អនេកន្តវានោ។ អថ អញ្ញេន, សិយា ន អនេកន្តវានោ។ ន ចេត្ត
ទេសន្តរាទិសម្ពន្ធភាវោ យុត្តោ វត្ថុំ តស្ស សព្វលោកសិទ្ធត្ថា, វិវាទាភាវតោ។
យេ បន វទន្តិ “យថា សុវណ្ណាយជេន មកុជេ កតេ យជភាវោ នស្សតិ,
មកុជភាវោ ឧប្បជ្ជតិ, សុវណ្ណភាវោ តិជ្ជតិយេវ, ឯវំ សព្វភាវាទំ កោចិ ធម្មោ
នស្សតិ, កោចិ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ, សភាវោ បន តិជ្ជតិ” តិ។ តេ វត្តព្ភា “កី តំ
សុវណ្ណំ, យំ យជេ មកុជេ ច អវជ្ជិតំ, យទិ រូបាទិ, សោ សន្នោវិយ អនិច្ចា។ អថ
រូបាទិ សមូហោ, សមូហោ នាម សម្មតិមត្ថំ។ ន តស្ស អត្ថិតា នត្ថិតា និច្ចតា វា
លព្ពតិ” តិ អនេកន្តវានោ ន សិយា។ ធម្មានព្វា ធម្មិនោ អញ្ញថានញ្ញថាសុ
នោសោ វុត្តោយេវ សស្សតវាទិវិចារណាយំ។ តស្មា សោ តត្ថ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ភា។ អបិច និច្ចានិច្ចនវត្តព្ភាចោ អត្តា លោកោ ច បរមត្ថតោ
វិជ្ជមានតាបដិជាននតោ យថា និច្ចាទីនំ អញ្ញតវំ រូបំ, យថា វា ទីចាទយោ។ ន
ហិ ទីចាទីនំ ឧទយព្ពយសភាវាទំ និច្ចានិច្ចនវត្តព្ភាសភាវតា សក្កាវិញ្ញាតុំ,
ជីវស្ស និច្ចាទីសុ អញ្ញតវំ រូបំ វិយាតិ ឯវំ សត្តភជ្ជស្ស វិយ សេសភជ្ជានម្បិ
អសម្ពវោយេវាតិ សត្តភជ្ជវាទស្ស អយុត្តតា វេទិតព្ភា។

ឯត្ថ ច “ឥស្សរោ និច្ចោ, អញ្ញោ សត្តា អនិច្ចា” តិ ឯវំ បវត្តវាទា
សត្តកច្ចសស្សតិកា សេយ្យថាបិ ឥស្សរវាទា។ “បរមាណវោ និច្ចា ធុវា,
អណ្តាកាទយោ អនិច្ចា” តិ ឯវំ បវត្តវាទា សម្ពាវេកច្ចសស្សតិកា សេយ្យថាបិ
កាលាទា។ ននុ “ឯកច្ឆេ ធម្មា សស្សតា, ឯកច្ឆេ អសស្សតា” តិ ឯតស្មី វាទេ
ចក្ខាទីនំ អសស្សតតាសន្និដ្ឋានំ យថាសភាវាវពោធាឯវ, តយិទំ កថំ
មិច្ឆាទស្សនន្តិ, កោ វា ឯវមាហ “ចក្ខាទីនំ អសស្សតភាវសន្និដ្ឋានំ
មិច្ឆាទស្សន” តិ? អសស្សតេសុយេវ បន កេសញ្ចិ ធម្មានំ

សស្សតភាវាភិទិវេសោ ឥធម៌មិច្ឆាទស្សនំ។ តេន បន ឯកវារេ បវត្តមាទេន
ចក្ខុធិនំ អសស្សតភាវាវពោធាវិទូសិតោ សំសជ្ជការតោ វិសសំសដ្ឋោ វិយ
សប្បមណ្ឌោ សកិច្ចករណាសមត្ថតាយ សម្មាទស្សនបក្ខេ បេតព្ពតំ
នារហតីតិ។ អសស្សតភាវេន និដ្ឋិតាបិ វា ចក្ខុអាទយោ
សមាហេតីតជីវេសភាវា ឯវ ទិដ្ឋិតតិកេហិ គយ្ហន្តីតិ តទវពោធស្ស
មិច្ឆាទស្សនភាវោ ន សក្កា និវារតុំ។ តេនេវាហ “ចក្ខុំ ឥតិបិ...បេ.... កាយោ
ឥតិបិ អយំ មេ អត្តា” តិអាទិ។ ឯវញ្ច កត្វា អសម្ពុតាយ សម្ពុតាយ ច ធាតុយា
វសេន យថាក្ខមំ “ឯកច្ឆេ ធម្មា សស្សតា, ឯកច្ឆេ អសស្សតា” តិ ឯវំ បវត្តោ
វិភជ្ជវាទេហិ ឯកច្ឆសស្សតវាទោ អាបដ្ឋតីតិ ឯវំ បកាវា ចោទនា អនវកាសា
ហោតិ អវិបរីតធម្មសភាវសម្បជីបត្តិភាវតោ។

កាមញ្ចេត្ត បុរិមវាទេហិ អសស្សតានំ ធម្មានំ “សស្សតា” តិ គហណំ
វិសេសតោ មិច្ឆាទស្សនំ, សស្សតានំ បន “សស្សតា” តិ កាយោ ន មិច្ឆាទស្សនំ
យថាសភាវគ្គហណាភាវតោ។ អសស្សតេសុយេវ បន “កេចិទេវ ធម្មា
សស្សតា, កេចិ អសស្សតា” តិ គហេតព្ពធម្មេសុ វិភាគប្បវត្តិយា ឥមស្ស
វាទស្ស វាទន្តរតា វុត្តា, ន ចេត្ត “សមុទាយន្តោគធាត្វា ឯកទេសស្ស
សប្បទេសសស្សតក្កាហោ និប្បទេសសស្សតក្កាហោ សមោធានំ គច្ឆតី” តិ
សក្កា វត្ថុំ វាទី តត្ថិសយវិសេសវសេន វាទទ្វយស្ស បវត្តត្តា។ អញ្ចេ ឯវ ហិ
ទិដ្ឋិតតិកា “សព្ពេ ធម្មា សស្សតា” តិ អភិទិវិដ្ឋា, អញ្ចេ “ឯកច្ឆសស្សតា” តិ។
សម្ពាវានំ អនវសេសបរិយាទានំ, ឯកទេសបរិគ្គហោ ច វាទទ្វយស្ស
បរិព្យត្តោយេវ។ កិញ្ច ភិយ្យោ អនេកវិធសមុស្សយេ ឯកវិធសមុស្សយេ ច
ខន្ធបពន្ធន អភិទិវេសភាវតោ។ ចតុត្ថិជេហិ ហិ សស្សតវាទី ជាតិវិសេសវសេន
នាវាវិជ្ជបកាយសន្និស្សយេ ឯវ អរូបធម្មបុញ្ញេ សស្សតាភិទិវេសី ជាតោ
អភិញ្ញាណេន អនុស្សវាទីហិ ច រូបកាយភេទគ្គហណាតោ។ តថា ច វុត្ថំ

“តតោ ចុតោ អមុត្រ ឧទចាធិ”ន្តិ (ជី. និ. ១.៣២) “ចរន្តិ ឧបបជ្ឈន្តិ”តិ ច អាធិ។
វិសេសលាភី ឯកច្ឆសស្សតិកោ អនុបជារិតភេទសមុស្សយេវ ធម្មបពន្ធន្ត
សស្សតាការគ្គហលោន អភិនិវាសនំ ជនេសិ
ឯកភវបរិយាបន្នខន្ធសន្តានវិសយត្តា តទភិនិវេសស្ស។ តថា ច តីសុបិ
វាទេសុ “តំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ, តតោ បរំ ធានុស្សរតី”តិ ឯត្ថកមេវ វុត្ថំ,
តក្កិនំ បន សស្សតេកច្ឆសស្សតវាជីនំ សស្សតាភិនិវេសវិសេសោ
រូចារូបធម្មវិសយតាយ សុចាកដោយេវាតិ។

៣៨. ធិយស្ស កាលស្ស អតិក្កមេនាតិ វិវដ្តវិវដ្តជ្ជាយីនំ អបគមេន។
អនេកត្ថត្តា ធាតុនំ សំ-សទ្ទេន យុត្តោ វដ្ត-សទ្ធាវិនាសវាចីតិ អាហា
“វិនស្សតី”តិ, សទ្ធិយវសេន វត្ថតីតិ អត្តោ។ វិបត្តិកមហាមេយសមុប្បត្តិតោ
បដ្ឋាយ ហិ យាវ អណ្តាសហគតោបិ សទ្ធារោ ន ហោតិ, តាវ លោកោ
សំវដ្តតីតិ វុច្ឆតិ។ លោកោតិ ចេត្ថ បថវិអាធិកាជនលោកោ អធិប្បតោ។
ឧបវិព្រហ្មលោកេស្វតិ បរិត្តសុភាធិសុ រូបិព្រហ្មលោកេសុ។ អគ្គិនា ហិ
កប្បវុជ្ជានំ ឥធាធិប្បតំ ពហុលំ បវត្តនតោ។ តេនេវាហ ភគវា
“អាកស្សរសំវត្ថនិកា ហោន្តិ”តិ។ អរូបេសុ វាតិ វា-សទ្ទេន
សំវដ្តមានលោកធាតុហិ អញ្ញលោកធាតុសុ វាតិ វិកប្បនំ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ
“សព្វេ អចាយសត្តា តទា រូចារូបភវេសុ ឧប្បជ្ឈន្តិ”តិ សក្កាវិញ្ញាតុំ អចាយេសុ
ធិយតមាយុកានំ មនុស្សលោកូបត្តិយា អសម្ភវតោ។ សតិបិ សព្វសត្តានំ
អភិសម្ពាវមនសា និព្ពត្តភាវេ ពាហិរបច្ឆយេហិ វិនា មនសាវ និព្ពត្តត្តា
“មនោមយា”តិ វុច្ឆន្តិ រូចាវចរសត្តា។ យទិ វរំ កាមភវេ ឱបចាតិកសត្តានម្បិ
មនោមយភាវោ អាបជ្ឈតីតិ? នាបជ្ឈតិ អធិចិត្តភូតេន អតិសយមនសា
និព្ពត្តសត្តេសុ មនោមយវោហារតោតិ ធស្សន្តោ អាហា “ឈានមនេន និព្ពត្តត្តា
មនោមយា”តិ។ វរំ អរូចាវចរសត្តានម្បិ មនោមយភាវោ អាបជ្ឈតីតិ ចេ? ន,

តត្ថ ពាហិរបច្ចយេហិ និព្ពត្តតត្ថតាសង្គាយ ឯវ អភាវតោ, “មនសាវ
និព្ពត្តា”តិ អវធារណាសម្ភវតោ។ និរុឡោ វាយំ លោកេ មនោមយវោហារោ
រូចាវចរសត្តសុ។ តថា ហិ “អន្ធមយោ ចានមយោ មនោមយោ អានន្ធមយោ
វិញ្ញាណមយោ”តិ បញ្ចាធា អត្តានំ វេទវាទិនោ វទន្តិ។ ឧច្ឆេទវាទេបិ វត្ថុតិ “ទិព្ពោ
រូបី មនោមយោ”តិ (ធិ. និ. ១.៨៦)។ សោភនា បកា ឯតេសុ សន្តីតិ សុភា។
“ឧក្កំសេនា”តិ អាកស្សវទេវេ សន្ធាយាហ, បរិត្តាភា អប្បមាណាភា បន ទ្វេ
ចត្តារោ ច កប្បេ តិជ្ជន្តិ។ អជ្ជកប្បេ តិ អជ្ជ មហាកប្បេ។

៤០. សណ្ឋាតីតិ សម្បត្តិករមហាមេយសមុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ
បដិវេសន្ធារកុដកតំសន្ធារកវាយុមហាបដិវេសនំ សមុប្បត្តិវសេន ហិតិ,
“សម្ភវតិ” ឥច្ឆេវ វា អត្តោ អនេកតត្ថា ធាតុនំ។ បកតិយាតិ សភាវេន, តស្ស
“សុញ្ញ”ន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធា។ តត្ថ ការណាមាហ “និព្ពត្តសត្តានំ នត្តិតាយា”តិ,
អនុប្បន្នតាតិ អត្តោ, តេន យថា ឯកច្ឆានិ វិមាធានិ តត្ថ និព្ពត្តសត្តានំ ចុតត្តា
សុញ្ញានិ ហោន្តិ, ន ឯវមិទន្តិ ទស្សេតិ។
ព្រាហ្មចារិសង្ឃព្រាហ្មបុរោហិតមហាព្រាហ្មនោ ព្រាហ្មកាយិកា, តេសំ និវាសោ
ភូមិបិ “ព្រាហ្មកាយិកា”តិ វុត្តា។ កម្ពំ ឧបនិស្សយវសេន បច្ចយោ ឯតិស្សាតិ
កម្មបច្ចយា។ អថ វា តត្ថ និព្ពត្តសត្តានំ វិបច្ឆនកកម្មស្ស
សហការីបច្ចយភាវតោ, កម្មស្ស បច្ចយាតិ កម្មបច្ចយា។ ឧតុ សមុដ្ឋានំ
ឯតិស្សាតិ ឧតុសមុដ្ឋានា។ “កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានា”តិ វា ចាថោ,
កម្មសហាយោ បច្ចយោ, កម្មស្ស វា សហាយភូតោ បច្ចយោ កម្មបច្ចយោ,
សោវ ឧតុ កម្មបច្ចយឧតុ, សោ សមុដ្ឋានំ ឯតិស្សាតិ យោជេតព្ពំ។ ឯត្តាតិ
“ព្រាហ្មវិមាទ”ន្តិ វុត្តាយ ព្រាហ្មកាយិកភូមិយា។ កដំ បណីតាយ
ទុតិយជ្ឈានភូមិយំ បីតានំ ហីនាយ បឋមជ្ឈានភូមិយា ឧបបត្តិ ហោតីតិ អាហ
“អថ សត្តាន”ន្តិអាទិ។ ឧតវន្តីតិ ឧបបជ្ជនវសេន ហេដ្ឋាភូមី កច្ឆន្តិ។

អប្បាយុកេតិ យំ ឧទ្ធការំ បុញ្ញកម្មំ កតំ, តស្ស
ឧប្បជ្ឈនាវហរិចាកបពន្ធតោ អប្បបរិមាណាយុកេ។ អាយុប្បមាណោនេវាតិ
បរមាយុប្បមាណោនេវ។ កី បនេតំ បរមាយុ នាម, កេនំ វា តំ បរិច្ឆេទបមាណាត្ថិ?
វុច្ឆតេ - យោ តេសំ តេសំ សត្តានំ តស្មី តស្មី ភវិសេសេ
បុរិមសិទ្ធកវបត្តន្ធបនិស្សយវសេន
សវីរាវយវវណ្ណាសណ្ឋានបមាណាទិវិសេសាវិយ តំតំគតិនិកាយាទីសុ
យេភុយ្យេន និយតបរិច្ឆេទោ គព្ពសេយ្យកកាមាវចរេវរូចាវចរសត្តានំ
សុក្កសោណីតឧតុភោជនាទិ ឧតុអាទិបច្ចយុប្បន្នបច្ចយូបត្ថម្ភិតោ
វិចាកបពន្ធស្ស បីតិកាលនិយមោ, សោ យថាសកំ ខណមត្តាវដ្ឋាយំនម្បិ
អត្ថនោ សហជាតានំ រូចារូបធម្មានំ វេបនាការវុត្តិតាយ បវត្តកានិ
រូចារូបជីវិត្រិន្ទិយានិ យស្មា ន កេវលំ នេសំ ខណបីតិយា ឯវ ការណភាវេន
អនុចាលកានិ, អថ ខោ យាវ ភវន្តុបច្ឆេទា អនុបពន្ធស្ស
អវិច្ឆេទហេតុភាវេនាបិ, តស្មា អាយុហេតុកត្តា ការណ្ឌបចារេន អាយុ,
ឧក្កំសបរិច្ឆេទវសេន បរមាយូតិ ច វុច្ឆតិ។ តំ បន ទេវានំ នេរយិកានំ
ឧត្តរកុរុកានព្វា និយតបរិច្ឆេទំ, ឧត្តរកុរុកានំ បន ឯកន្តនិយតបរិច្ឆេទមេវ,
អវសិជ្ជមនុស្សបេតតិវច្ឆានានំ បន ចិវជ្ជិតិសំវត្ថនិកកម្មតហុលេ កាលេ
តំកម្មសហិតសន្តានជនិតសុក្កសោណីតប្បច្ចយានំ តំមូលកានព្វា
ចន្ទស្សរិយសមរិសមបរិវត្តនាទិជនិតឧតុអាហារាទិសមរិសម បច្ចយានំ វសេន
ចិរាចិរកាលតោ អនិយតបរិច្ឆេទំ, តស្ស ច យថា បុរិមសិទ្ធកវបត្តនាវសេន
តំតំគតិនិកាយាទីសុ វណ្ណាសណ្ឋានាទិវិសេសនិយមោ សិទ្ធា
ធស្សនានុស្សវាទីហិ, តថា អាទិតោ គហណាសិទ្ធិយា។ ឯវ តាសុ តាសុ
ឧបបត្តិសុ និព្ពត្តសត្តានំ យេភុយ្យេន សមប្បមាណាជ្ជិតិកាលំ
ធស្សនានុស្សវេហិ លភិត្វា តំ បរមតំ អវជ្ជាសាយ បវត្តិតកវបត្តនាវសេន

អាធិតោ បរិច្ឆេទនិយមោ វេទិតញោ។ យស្មា បន កម្ចំ តាសុ តាសុ ឧបបត្តិសុ
យថា តំតំឧបបត្តិនិយតវណ្ណាទិនិត្តនេ សមត្ថំ, ឯវំ និយតាយុបរិច្ឆេទាសុ
ឧបបត្តិសុ បរិច្ឆេទាតិក្កមេនវិចាកនិត្តនេ សមត្ថំ ន ហោតិ, តស្មា វុត្តំ
“អាប្បប្បមាលោនេ ចវុត្តិ” តិ។ យស្មា បន ឧបត្ថម្ភកសហាយេហិ
អនុចាលកប្បច្ចយេហិ ឧទាទិន្នកក្ខន្ធានំ បវត្តតញ្ញាការោ អត្ថតោ បរមាយុ,
តស្ស យថាវុត្តបរិច្ឆេទានតិក្កមេនតោ សតិបិ កម្មាវសេសេ ឋានំ ន សម្ពវតិ,
តេន វុត្តំ “អត្ថនោ បុញ្ញពលេនេ ឋានំ ន សក្កោតិ” តិ។ កប្បំ វាតិ
អសង្ខ្យយកប្បំ វា តស្ស ឧបឡំ វា ឧបឡកប្បតោ ឧនមធិកំ វាតិ វិកប្បនត្ថោ
វា-សន្តោ។

៤០. អនភិរតិ ឯកវិហារេន អនភិរតិ។ សា បន យស្មា អញ្ជេហិ
សមាគមិច្ឆា ហោតិ, តេន វុត្តំ “អបរស្សបិ សត្តស្ស អាគមនបត្តនា” តិ។
បិយវត្ថុវិរហោន បិយវត្ថុអលាកេន វា ចិត្តវិយាតោ ឧក្កណ្ឌិតា, សា អត្ថតោ
នោមនស្សចិត្តប្បនោ យេវាតិ អាហា “បដិយសម្មយុត្តា” តិ។ ធីយវត្ថុ
លាណវតិយា រមមានស្ស វុត្តប្បការំ អនភិរតិនិមិត្តំ ឧប្បន្នា “មម” ឆ្លិ ច
“អហា” ឆ្លិ ច គហណាស្ស ការណភូតា តណ្ហាទិដ្ឋិយោ វេទ បរិតស្សនា។ តា
បន ចិត្តស្ស បុរិមាវត្ថាយ ចលនំ កម្មនត្ថិ អាហា “ឧត្ថិជ្ជនា ជន្ទនា” តិ។
តេនេវាហា “តណ្ហាតស្សនាបិ ទិដ្ឋិតស្សនាបិ វដ្តតិ” តិ។ យំ បន អត្ថន្ទារេ
“អហោ វត អញ្ជេហិ សត្តា វត្ថុត្ថំ អាគច្ឆេយ្យន្តិ អយំ តណ្ហាតស្សនា នាមា” តិ
វុត្តំ, តំ ទិដ្ឋិតស្សនាយ វិសុំ ឧទាហរណំ ទស្សន្តេន តណ្ហាតស្សនំយេវ តតោ
និទ្ទារេត្វា វុត្តំ, ន បន តត្ថ ទិដ្ឋិតស្សនាយ អភាវតោតិ ទដ្ឋព្វំ។ តាសតស្សនា
ចិត្តត្រាសោ។ ភយានកត្តិ ភេរវាវម្ពណនិមិត្តំ ពលវភយំ។ តេន សរីរស្ស
ចទ្ធភារោ ធម្មិតត្ថំ ភយំ សំវេគន្តិ ឯត្ថ ភយន្តិ ភក្ក្តាធុបស្សនាយ ចិណ្ឌាន្តេ
សត្តសង្ខារតោ ភាយនវសេន ឧប្បន្នំ ភយព្រាណំ។ សំវេគន្តិ

សហោត្តប្បញ្ញាណំ, ធិត្តប្បមេវ វា។ សន្តាសន្តិ អាទីនវនិព្វិនានុបស្សនាហិ
សន្តារេហិ សន្តស្សនញ្ញាណំ។ សហ ព្យាយាមំ បវត្តតិ, ទោសំ វា ធានេតីតិ
សហព្យោ, សហាយោ, តស្ស ការំ សហព្យតំ។

៤២. អភិកវិទ្យា បិតោ ឥមេ សត្តតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា បន សោ
ចាសំសភាវេន ឧត្តមភាវេន ច “តេ សត្ត អភិកវិទ្យា បិតោ” តិ អត្តានំ មញ្ញតិ,
តស្មា វុត្តំ “ជេដ្ឋកោហមស្មី” តិ។ អញ្ញទត្ថ ទសោតិ ទស្សនេ
អន្តរាយាការវេចនេន, ញ្ញាយ្យវិសេសបរិក្កាហិកភាវេន ច អនាវរណទស្សវិគំ
បដិជាតាតីតិ អាហា “សត្តំ បស្សមីតិ អត្តោ” តិ។ ភូតភព្យានន្តិ អហោសុន្តិ ភូតា,
ភវន្តិ ភវិស្សន្តិ ភព្យា, អដ្ឋកថាយំ បន វត្តមានកាលវសេនេវ ភព្យ-សទ្ធស្ស
អត្តោ ទស្សិតោ។ បឋមចិត្តក្ខណោតិ បដិសន្ធិចិត្តក្ខណោ។ កិញ្ញាបិ សោ
ព្រហ្មា អនវដ្ឋិតទស្សនត្តា បុព្វជ្ជនស្ស បុរិមតរជាតិបរិចិតម្បិ
កម្មស្សកតញ្ញាណំ វិស្សន្តត្វា វិកុព្វនិទ្ធិវសេន ចិត្តប្បត្តិមត្តបដិពាទ្ធន
សត្តនិម្មានេន វិបល្លដ្ឋោ “អហំ ឥស្សរោ កត្តា និម្មាតា” តិអាទិនា
ឥស្សរកុត្តទស្សនំ បក្ខន្ធមានោ អភិនិវេសនវសេនេវ បតិដ្ឋិតោ, ន
បតិដ្ឋាបនវសេន “តស្ស វេ ហោតី” តិ វុត្តត្តា, បតិដ្ឋាបនក្កមេនេវ បន តស្ស
សោ អភិនិវេសោ ជាតោតិ ទស្សនត្តំ “ការណតោ សាធម្មតោ” តិ, “បដិញ្ញំ
កត្វា” តិ ច វុត្តំ។ តេនាហា ភកវា “តំ កិស្ស ហេតុ” តិអាទិ។ តត្ថ មនោបណ្ឌិតិ
មនសា វេ បត្តនា, តថា ចិត្តប្បវត្តិមត្តមេវាតិ អត្តោ, ឥត្តការវន្តិ
ឥទប្បការតំ។ យស្មា បន ឥត្តន្តិ ព្រហ្មត្តភារោ ឥធាធិប្បតោ, តស្មា
“ព្រហ្មការវន្តិ អត្តោ” តិ វុត្តំ។ ននុ ច ទេវានំ ឧបបត្តិសមនន្តរំ “ឥមិស្សា នាម
គតិយា ចរិត្វា ឥមិនា នាម កម្មនា ឥធូបបន្នា” តិ បច្ឆវេក្ខណា ហោតីតិ? សច្ចំ
ហោតិ, សា បន បុរិមជាតិសុ កម្មស្សកតញ្ញាណោ សម្មនេវ និវដ្ឋជ្ឈាសយានំ។

ឥម បន សត្តា បុរិមាសុបិ ជាតិសុ ឥស្សរកុត្តនស្សនវសេនវិនិពន្ធាភិទិវេសា
អហោសុន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន វុត្តំ “ឥមិនា មយ”ន្តិអាទិ។

៤៣. ឡិសតីតិ ឡិសោ, អភិភូតិ អត្ថោ។ មហា ឡិសោ មហោសោ,
សុប្បតិជ្ជមហោសតាយ បន បរេហិ “មហោសោ”តិ អក្ខាតព្ពតាយ
មហោសក្ខោ, អតិសយេន មហោសក្ខោ មហោសក្ខតរោតិ វចនត្ថោ ទដ្ឋព្ពំ។
យស្មា បន សោ មហោសក្ខតាវោ អាធិបតេយ្យបរិវាសម្បត្តិយា វិញ្ញាយតិ,
តស្មា “ឥស្សរិយបរិវាសេន មហាយសតរោ”តិ វុត្តំ។

៤៤. ឥធរ អាគច្ឆតីតិ ឥមស្មី មនុស្សលោកេ ឯវ បដិសន្ធិវសេន អាគច្ឆតិ។
យំ អញ្ញាតរោសត្ថោតិ ឯត្ថ យន្តិ និទាតមត្តំ, ករណោ វា បច្ចត្តនិទ្ទេសោ, យេន
ហានេនាតិ អត្ថោ, កិរិយាបរាមសនំ វា។ ឥត្ថត្ថំ អាគច្ឆតីតិ ឯត្ថ យទេតំ
ឥត្ថត្ថស្ស អាគមនំ, ឯតំ ហានំវិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ “បព្ពជតិ,
ចេតោសមាធិ ជុសតិ, បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតី”តិ ឯតេសុបិ បទេសុ។ “ហានំ ទោ
បនេតំ ភិក្ខុវេវិជ្ជតិ, យំ អញ្ញាតរោសត្ថោ”តិ ឥមញ្ញា បទំ “បព្ពជតិ”តិអាទិហិ
បទេហិ បច្ឆេកំ យោជេតព្ពន្តិ។

៤៥. ទិឡាយ បទុស្សន្តីតិ ទិឡាបទោសិនោ, ទិឡាបទោសិនោ ឯវ
ទិឡាបទោសិកា, ទិឡាបទោសោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ ទិឡាបទោសិកា។
អតិក្កន្តវេលំ អតិវេលំ, អាហារូបភោគកាលំ អតិក្កមិទ្ធាតិ អត្ថោ។
មេដុនសម្បយោគេន ឧប្បជ្ឈនកសុខំ កេឡិហស្សសុខំ វតិធម្មោ វតិសភាវោ។
អាហារន្តិ ឯត្ថ កោ ទេវានំ អាហារោ, កា អាហារវេលាតិ? សព្ពេសម្បិ
កាមាវចរទេវានំ សុធា អាហារោ, សា ហេជ្ជិមេហិ ឧបរិមាណំ បណ្ឌិតតមា
ហោតិ, តំ យថាសកំ ទិវសវសេន ទិវសេ ទិវសេ ភុញ្ញន្តិ។ កេចិ បន
“តិឡារបទប្បមាលំ សុធាហារំ ភុញ្ញន្តិ, សោ ជ្ជិវាយ បបិតមត្ថោ យាវ

កេសគ្គនឧត្តា កាយំ ជរតិ, តេសំយេវ ទិវសវសេន សត្តទិវសេ
យាបនសមត្តោ ច ហោតី" តិ វទន្តិ។ "និរន្តរំ ខាទន្តា បិវន្តា" តិ ឥទំ
បរិកប្បនវសេន វុត្តំ។ កម្មជតេជស្ស ពលវភាវោ ឧឡារបុញ្ញនិព្ពត្តត្ថា,
ឧឡារគរុសិនិទ្ធសុធាហារជីវណតោ ច។ ករជកាយស្ស មន្ទភាវោ
មុទុសុខុមាលភាវតោ។ តេនេវ ហិ ភគវា ឥន្ទសាលគុហាយំ បកតិបជីយំ
សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តំ សក្កំ នេវរាជានំ "ឡឡារិកំ កាយំ អធិដ្ឋេហី" តិ អាហា។
តេសន្តិ មនុស្សានំ។ វុត្តន្តិ ករជកាយំ។ កេចីតិ អភយតិវាសិនោ។

៤៧. មនេនាតិ ឥស្សបកតត្ថា បទុដ្ឋន មនសា។ ឧស្សយាវសេន មនសោវ
បទោសោ មនោបទោសោ, សោ ឯតេសំ អត្ថំ វិនាសហេតុក្ខតោតិ
មនោបទោសិកាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អកុទ្ធោ រក្ខតីតិ កុទ្ធស្ស សោ
កោធា ឥតវស្មី អកុដ្ឋន្តេ អនុចាទានោ ឯកវាវមេវ ឧប្បត្តិយា អនាសេវនោ
ចាវេតុំ ន សក្កោតិ ឧទកន្តំ បត្វា អត្ថិវិយ និព្ពាយតិ, តស្មា អកុទ្ធោ តំ
ចវនតោ រក្ខតិ, ឧភោសុ បន កុទ្ធសុ ភិយ្យោ ភិយ្យោ អញ្ញមញ្ញម្ហិ
បរិវឌ្ឍនវសេន តិច្ឆិណសមុទាទារោ និស្សយទហនវសោ កោធា ឧប្បជ្ឈមនោ
ហទយវត្ថុំ និទហន្តោ អច្ឆន្តសុខុមាលករជកាយំ វិនាសេតិ, តតោ សកលោបិ
អត្តភាវោ អន្តរាយតិ។ តេនាហ "ឧភោសុ បនា" តិអាទិ។ តថា ចាហ ភគវា
"អញ្ញមញ្ញំ បទុដ្ឋចិត្តា កិលន្តកាយា... បេ... ចវន្តី" តិ។ ធម្មតាតិ ធម្មនិយាមោ។
សោ ច តេសំ ករជកាយស្ស មន្ទតាយ, តថាឧប្បជ្ឈនកកោធស្ស ច
ពលវតាយ ហានសោ ចវនំ, តេសំ រូចារូបធម្មានំ សភាវោតិ អធិប្បាយោ។

៤៨. ចក្ខាទីនំ ភេទំ បស្សតីតិ វិរោធិបច្ចយសន្និទាតេ
វិការាបត្តិទស្សនតោ, អន្តេ ច អទស្សន្ទបកមនតោ វិនាសំ បស្សតិ
ឡឡារិកត្តា រូបធម្មភេទស្ស។ បច្ចយំ ទត្វាតិ អនន្តរបច្ចយាទិវសេន បច្ចយោ

ហុត្វា។ “ពលវត្ថ”ន្តិ ចិត្តស្ស លហុតរំ ភេទំ សន្ទាយ វុត្ថំ។ តថា ហិ ឯកស្មី រូបេ
ធរន្តេយេវ សោឡស ចិត្តានិ ភិដ្ឋន្តិ។ ភេទំ ន បស្សតីតិ ខណោ ខណោ ភិដ្ឋន្តម្យិ
ចិត្តំ បរស្ស អនន្តរបច្ចយភាវេនេវ ភិដ្ឋតីតិ បុរិមចិត្តស្ស អភារំ បដិច្ចាទេត្វា
វិយ បដិមចិត្តស្ស ឧប្បត្តិតោ ភាវបក្ខោ ពលវត្ថោ ចាកដោ ច ហោតិ, ន
អភាវបក្ខោតិ ចិត្តស្ស វិជានំ ន បស្សតិ, អយញ្ច អត្ថោ
អលាតចក្កនស្សនេន សុចាកដោ វិញ្ញាយតិ។ យស្មា បន តក្កិវាទី
នានត្ថនយស្ស ទូរតរតាយ ឯកត្ថនយស្សបិ មិច្ឆាកហិតត្ថា “យទេវីទំ
វិញ្ញាណំ សព្វនាបិ ឯករូបេន បវត្ថតិ, អយមេវ អត្តា និទ្ទោ”តិអាទិនា
អភិនិវេសំ ជនេតិ, តស្មា វុត្ថំ “សោ តំ អបស្សន្តោ”តិអាទិ។

អន្តានន្តវាទវណ្ណានា

៥៣. អន្តានន្តិកាតិ ឯត្ថ អមតិ គច្ឆតិ ឯត្ថ សភាវោ ឱសានន្តិ អន្តោ,
មរិយានា។ តប្បដិសេធន អនន្តោ, អន្តោ ច អនន្តោ ច អន្តានន្តោ ច
នេវន្តាននន្តោ ច អន្តានន្តា សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, ឯកសេសេន វា “នាមរូបបច្ចយា
សឡាយតន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៧៦; សំ. និ. ២.១; ឧទា. ១) វិយ។ កស្ស បន
អន្តានន្តោតិ? លោកីយតិ សំសារនិស្សរណត្ថិកេហិ ទិដ្ឋិតតិកេហិ,
លោកីយន្តិ វា ឯត្ថ តេហិ បុញ្ញាបុញ្ញំ តត្ថិចាកោ ចាតិ លោកោតិ សង្ខំ
គតស្ស អត្ថនោ។ តេនាហ ភគវា “អន្តានន្តំ លោកស្ស បញ្ញាបេន្តី”តិ។ កោ បន
ឯសោ អត្តាតិ? ឈានវិសយភូតកសិណានិមិត្តំ។ តត្ថ ហិ អយំ ទិដ្ឋិតតិកោ
លោកសញ្ញី។ តថា ច វុត្ថំ “តំ លោកោតិ គហេត្វា”តិ។ កេចិ បន “ឈានំ
តំសម្បយុត្តធម្មា ច វេទ ‘អត្តា, លោកោ’តិ ច គហិតា”តិ វេទន្តិ។
អន្តានន្តសហចរិតវាទោ អន្តានន្តោ, យថា “កុន្តា បចរន្តី”តិ
អន្តានន្តសន្និស្សយោ វា យថា “មញ្ញា ឃោសន្តី”តិ។ សោ ឯតេសំ អត្ថិតិ

អន្តរាគមន៍។ តែ បន យស្មា យថាវុត្តនយេន អន្តរាគមន៍ វាទៅ ទិដ្ឋិ ឯតេសន្តិ
“អន្តរាគមន៍វាទា” តិ វុច្ឆន្តិ។ តស្មា អដ្ឋកថាយំ “អន្តរាគមន៍វាទា” តិ វត្វា “អន្ត
វា” តិ អាទិនា អត្ថោ វិកត្តោ។

ឯត្ថាហា - យុត្តំ តាវ បុរិមាណំ តិណ្ណំ វាទីនំ អន្តត្ថញ្ច អន្តត្ថញ្ច
អន្តរាគមន៍ត្ថញ្ច អារព្ព បវត្តវាទត្ថា អន្តរាគមន៍កត្តំ, បដិមស្ស បន
តទុក្ខយបដិសេធនវសេន បវត្តវាទត្ថា កថ អន្តរាគមន៍កត្តន្តិ?
តទុក្ខយបដិសេធនវសេន បវត្តវាទត្ថា ឯវ។ យស្មា អន្តរាគមន៍បដិសេធនវទោមិ
អន្តរាគមន៍វិសយោ ឯវ តំ អារព្ព បវត្តត្ថា។ ឯតទត្ថំយេវ ហិ សន្ធាយ អដ្ឋកថាយំ
“អារព្ព បវត្តវាទា” តិ វុត្តំ។ អថ វា យថា តតិយវាទេ ទេសភេទវសេន ឯកស្សវ
អន្តវន្តតា អន្តតា ច សម្ភវតិ, ឯវ តក្កិវាទេមិ កាលភេទវសេន
ឧក្ខយសម្ភវតោ អញ្ញមញ្ញបដិសេធន ឧក្ខយញ្ញវ វុច្ឆតិ។ កថ?
អន្តវន្តតាបដិសេធន ហិ អន្តតា វុច្ឆតិ, អន្តតាបដិសេធន ច អន្តវន្តតា,
អន្តរាគមន៍ត្ថា ន តតិយវាទកាលោ កាលភេទស្ស អធិប្បត្តត្ថា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ
- យស្មា អយំ លោកសញ្ញតោ អត្ថា អធិគតិវសេសេហិ មហេសីហិ អនន្តោ
កទាមិ សក្ខិទិដ្ឋាតិ អនុសុយ្យតិ, តស្មា នេវន្តវា។ យស្មា បន តេហិយេវ
កទាមិ អន្តវា សក្ខិទិដ្ឋាតិ អនុសុយ្យតិ, តស្មា ន បន អនន្តាតិ។ យថា ច
អនុសុយ្យតិ តក្កិវសេន, ឯវ ជាតិស្សវតក្កិ អាទិនញ្ច វសេន យថាសម្ភវ
យោជេតត្ថំ។ អយញ្ញិ តក្កិកោ អវឌ្ឍិតការបុព្វកត្ថា បដិភាគនិមិត្តានំ
វឌ្ឍិតការស្ស វឌ្ឍិតកាលវសេន អប្បច្ចក្ខការិកាយ អនុស្សវាទិមត្តេ វត្វា
“នេវន្តវា” តិ បដិក្ខិបតិ។ អវឌ្ឍិតកាលវសេន បន “ន បនានន្តោ” តិ, ន បន
អន្តតានន្តតានំ អច្ចន្តមភាវេន យថា តំ “នេវសញ្ញនាសញ្ញ” តិ។
បុរិមវាទត្ថយបដិក្ខេហា ច អត្ថនា យថាធិប្បត្តប្បការិវលក្ខណតាយ
តេសំ, អវស្សញ្ញេតំ ឯវ វិញ្ញាតត្ថំ, អញ្ញាថា វិក្ខេបបក្ខំយេវ ភដេយ្យ

ចតុត្ថវាទោ។ ន ហិ អន្តតាអនន្តតាតទុកយំវិនិមុត្តោ អត្តនោ បកាវោ អត្ថិ,
តក្កិវាទី ច យុត្តិមគ្គកោ, កាលភេទវសេន ច តទុកយំ ឯកស្មិម្បី ន ន
យុជ្ជតីតិ។

កេចិ បន យទិ បនាយំ អត្តា អន្តវា សិយា, ទូរទេសេ
ឧបបជ្ជនានុស្សវណាទិ កិច្ចនិប្បត្តិ ន សិយា។ អថ អនន្តោ, ឥធ បិតស្ស
ទេវលោកនិវយាទីសុ សុខទុក្ខានុកវនម្បី សិយា។ សច បន អន្តវា ច អនន្តោ
ច, តទុកយទោសសមាយោគោ។ តស្មា “អន្តវា, អនន្តោ” តិ ច អព្យាករណីយោ
អត្តាតិ ឯវំ តក្កនវសេន ចតុត្ថវាទប្បវត្តី វណ្ណាន្តិ។ ឯវម្បី យុត្តំ តាវ
បច្ឆិមវាទីទូយស្ស អន្តានន្តិកត្ថំ អន្តានន្តានំ វសេន ឧកយវិសយត្តា តេសំ
វាទស្ស។ បុរិមវាទីទូយស្ស បន កថំវិសុំ អន្តានន្តិកត្ថន្តិ? ឧបចារវុត្តិយា។
សមុទិតេសុ ហិ អន្តានន្តវាទីសុ បវត្តមាទោ អន្តានន្តិក-សន្តោ តត្ថ និរុទ្ទ្យតាយ
បច្ចេកម្បី អន្តានន្តិកវាទីសុ បវត្តតិ, យថា អរូបជ្ឈានេសុ បច្ចេកំ
អជ្ឈិមោក្ខបរិយាយោ, យថា ច លោកេ សត្តាសយោតិ។ អថ វា អភិនិវេសតោ
បុរិមកាលប្បវត្តិវសេន អយំ តត្ថ វោហារោ កតោ។ តេសញ្ញា ទិដ្ឋិតតិកានំ
តថាវបចេតោសមាធិសមធិគមតោ បុព្វកាលំ “អន្តវា នុ អយំ លោកោ,
អនន្តោ នូ” តិ ឧកយាការវលម្ពិនោ បរិវិតក្កស្ស វសេន និរុទ្ទ្យា
អន្តានន្តិកភាវោវិសេសលាភេន តត្ថ ឧប្បន្នេបិ ឯកសគ្គាហោ
បុរិមសិទ្ធុរុទ្ធិយា វោហារីយតីតិ។

៥៤-៦០. វុត្តនយេនាតិ “តក្កយតីតិ តក្កី” តិអាទិនា (ជី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៤)
សទ្ធតោ, “ចតុត្ថិទោ តក្កី” តិអាទិនា (ជី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៤) អត្ថតោ ច
សស្សតវាទេ វុត្តវិធិនា។ ទិដ្ឋបុព្វានុសារេនាតិ ទស្សនក្ខតេនវិញ្ញាណេន
ឧបលទ្ធិបុព្វស្ស អន្តវន្តាទិនោ អនុស្សវណេន។ ឯវញ្ញា កត្វា

អនុស្សតិតក្តីសុទ្ធតក្តីនម្បី ឥធសង្គហោ សិទ្ធាហោតិ។ អថ វា
ទិដ្ឋគ្គហណោនេ “នច្ចតីតវាទិតវិស្វកទស្សនា”តិអាទិនុ (ធី. និ. ១០, ១៩៤) វិយ
សុតាទីនម្បី គហិតតា វេទិតញ្ញា។ “អន្តវា”តិអាទិនា ឥច្ឆិតស្ស អត្តនោ សព្ពនា
ភាវបរាមសនវសេនេ ឥមេសំ វាទានំ បវត្តនតោ សស្សតទិដ្ឋិសង្គហោ
ទដ្ឋញ្ញា។ តថា ហិ វក្ខតិ “សេសា សស្សតទិដ្ឋិយោ”តិ (ធី. និ. អដ្ឋ. ៩៧-៩៨)។

អមរាវិក្ខេបវាទវណ្ណនា

៦១. នមរតីតិ ន ឧច្ឆិដ្ឋតិ។ “ឯវម្បី មេ នោ”តិអាទិនា វិវិដោ នាទប្បកាពោ
ខេចោ បរេន បរវាទិនំ ទិបនំ វិក្ខេចោ។ អមរាយ ទិដ្ឋិយា វាចាយ ច វិក្ខេបន្តីតិ វា
អមរាវិក្ខេបិនោ។ អមរាវិក្ខេបិនោ ឯវ អមរាវិក្ខេបិកា។ ឥតោ ចិតោ ច
សន្ធាវតិ ឯកស្មី សភាវេ អនវជ្ជានតោ។ អមរាវិយ វិក្ខេបន្តីតិ វា បុរិមនយេនេវ
សទ្ធតោ ទដ្ឋញ្ញា។

៦២. វិក្ខេបវាទិនោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ, អកុសលធម្មេបិ សភាវតេទវសេនេវ
ញាតុំ ញាណាពលំ នត្ថីតិ កុសលាកុសលបទានំ
កុសលាកុសលកម្មបថវសេនេវ អត្តោ។ បឋមនយវសេនេវ
អបរិយន្តវិក្ខេបតាយ អមរាវិក្ខេបំ វិភាវេតុំ “ឯវន្តិបិ មេ នោតិ
អនិយមិតវិក្ខេចោ”តិ វុត្ថំ។ តត្ថ អនិយមិតវិក្ខេចោតិ សស្សតាទិនុ
ឯកស្មីម្បី បកាវេ អដ្ឋត្វា វិក្ខេបករណំ, បរវាទិនា យស្មី កិស្មិញ្ចិ បុច្ឆិតេ
បកាវេ តស្ស បដិក្ខេចោតិ អត្តោ។ ទុតិយនយវសេន អមរាសទិសាយ
អមរាយ វិក្ខេបំ ទស្សេតុំ “ឥទំ កុសលន្តិ វា បុដ្ឋោ”តិអាទិមាហា។ អថ វា “ឯវន្តិបិ
មេ នោ”តិអាទិនា អនិយមតោវ សស្សតេកក្ខន្ធសស្សតុច្ឆេទតក្តីវាទានំ
បដិសេធនេន តំ តំ វាទំ បដិក្ខេបតេវ អបរិយន្តវិក្ខេបវាទត្តា អមរាវិក្ខេបិនោ។
អត្តនា បន អនវជ្ជិតវាទត្តា ន កិស្មិញ្ចិ បក្ខេ អវតីដ្ឋតីតិ អាហា “សយំ

បន...បេ...ព្យាករោតី"តិ។ ឥតានិ កុសលាទីនំ អព្យាករណេន តមេវ អនវជ្ជានំ
វិភាវេតិ "ឥទំ កុសលន្តិ វា បុដ្ឋោ"តិអាទិនា។ តេនេវាហ "ឯកស្មិម្បិ បក្ខេន
តិជ្ជតិ"តិ។

៦៣. កុសលាកុសលំ យថាភូតំ អប្បជានន្តោបិ យេសមហំ សមយេន
កុសលមេវ "កុសល"ន្តិ, អកុសលមេវ ច "អកុសល"ន្តិ ព្យាករេយ្យំ, តេសុ
តថា ព្យាករណាហេតុ "អហោ វត វេ បណ្ឌិតោ"តិ សក្ការសម្មានំ ករោន្តេសុ
មម ធនោ វា រាគោ វា អស្សតិ ឯវម្បេត្ថ អត្តោ សម្ពុវតិ។ ទោសោ វា បដិយោ
វាតិ ឯត្ថ វុត្ថវិបរិយាយេន យោជេតព្ពំ។ អជ្ជកថាយំ បន អត្ថនោ
បណ្ឌិតភាវិសយានំ រាគាទីនំ វសេន យោជនា កតា។ "ធនុរាគទ្វយំ
ឧបាទាន"ន្តិ អភិធម្មនយេន វុត្ថំ។ អភិធម្មេ ហិ តណ្ហាទិដ្ឋិយោវ "ឧបាទាន"ន្តិ
អាគតា, សុត្តន្តេ បន ទោសោបិ "ឧបាទាន"ន្តិ វុត្តោ "កោដុបាទានវិនិត្តា
វិយាតំ អាបជ្ជន្តិ"តិអាទិសុ។ តេន វុត្ថំ "ឧភយម្បិ វា ទន្ធក្កហាលាវសេន
ឧបាទាន"ន្តិ។ ទន្ធក្កហាលំ អមុញ្ចនំ។ បដិយោបិ ហិ ឧបនាហាទិវសេន បវត្តោ
អារម្មណំ ន មុញ្ចតិ។ វិហានំ ហិសនំ វិពាធនំ។ រាគោបិ ហិ បរិឡាហាវសេន
សារទ្ធុវុត្តិតាយ និស្សយំ វិពាធនីតិ។ វិនាសេតុកាមតាយ អារម្មណំ
តណ្ហាតីតិ សម្ពន្ធា។

៦៤. បណ្ឌិតោតិ បញ្ញាយ។ យេន ហិ ធម្មេន យុត្តោ "បណ្ឌិតោ"តិ វុច្ចតិ,
សោ ធម្មោ បណ្ឌិត្វំ, តេន សុតចិន្តាមយំ បញ្ញំ ទស្សេតិ, ន ចាកតិកកម្មនិព្ពត្តំ
សាភាវិកបញ្ញំ។ កត-សទ្ធស្ស កិរិយាសាមញ្ញាវចកត្តា "កតវិជ្ជោ"តិអាទិសុ
វិយ កត-សទ្ធា ញាណានុយុត្តតំ វទតីតិ អាហា "វិញ្ញាតបរប្បវាទា"តិ។
សត្តទា ភិន្នស្ស វាលក្កស្ស អំសុកោជិវេធកោ "វាលវេដី"តិ អធិប្បេតោ។

៦៥-៦. ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ បុរិមាធម្មំ តិណ្ណំ កុសលាទិធម្មសភាវាវពោធិតោ
អត្ថេវ មន្តគារោ, តេសំ បន អត្តនោ កុសលាទិធម្មានវពោធិស្ស
អវពោធិវិសេសោ អត្ថិ, តទគារា បច្ឆិមាយេវ មន្តមោមហាការេន វុត្តោ។ ននុ ច
បច្ឆិមស្សបិ “អត្ថិ បរោលោកោ”តិ ឥតិ ច មេ អស្ស, ‘អត្ថិ បរោលោកោ’តិ ឥតិ
តេ នំ ព្យាករេយ្យំ, ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិ អាទិ (ធី. និ. ១.៦៥) វចនតោ អត្តនោ
ធម្មានវពោធិស្ស អវពោធិ អត្ថិយេវាតិ? កិញ្ចាបិ អត្ថិ, ន តស្ស បុរិមានំវិយ
អបរិញ្ញាតធម្មព្យាករណនិពន្ធនមុសាវាទាទិភយបរិជិតុច្ឆនកា រោ អត្ថិ, អថ
ខោ មហាមូឡោយេវ។ អថ វា “ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិ អាទិនា បុច្ឆាយ
វិក្ខេបករណត្ថំ “អត្ថិ បរោលោកោ”តិ ឥតិ ច មំ បុច្ឆសី”តិ បុច្ឆាបបនមេវ
តេន ទស្សីយតិ, ន អត្តនោ ធម្មានវពោធិតិ អយមេវវិសេសេន “មន្តោ ចេវ
មោមហា ចា”តិ វុត្តោ។ តេនេវ ហិ តថាវាទិនំ សញ្ញាយំ ពេលជ្ជបុត្តំ អារត្ត “អយំ
វា ឥមេសំ សមណាប្រាហ្មណានំ សត្តមន្តោ សត្តមូឡោ”តិ (ធី. និ. ១.១៨១) វុត្តំ។
តត្ថ “អត្ថិ បរោលោកោ”តិ សស្សតទស្សនវសេន សម្មាទិដ្ឋិវសេន វា បុច្ឆា។
“នត្ថិ បរោលោកោ”តិ នត្ថិកទស្សនវសេន សម្មាទស្សនវសេន វា បុច្ឆា។ “អត្ថិ
ច នត្ថិ ច បរោលោកោ”តិ ឧច្ឆេទទស្សនវសេន សម្មាទិដ្ឋិវសេន ឯវ វា បុច្ឆា។
“នេវ អត្ថិ ន នត្ថិ បរោលោកោ”តិ វុត្តប្បការត្ថយបដិក្ខេបេ សតិ
បការន្តរស្ស អសម្ភវតោ អត្ថិតានត្ថិតាហិ នវត្តញ្ញាការោ បរោលោកោតិ
វិក្ខេបញ្ជេវ បុរេក្ខារេន សម្មាទិដ្ឋិវសេន វា បុច្ឆា។ សេសចតុក្កត្ថយេបិ
វុត្តនយានុសារេន អត្តោ វេទិតញ្ជោ។ បុញ្ញសម្ពាវត្តិកោវិយ ហិ
កាយសម្ពាវត្តិកេន បុរិមចតុក្កសង្កហិតោ ឯវ អត្តោ។ សេសចតុក្កត្ថយេន
អត្តបរាមាសបុញ្ញាទិ ដលតាចោទនានយេន សង្កហិតោតិ។

អមរាវិក្ខេបិកោ សស្សតាទិនំ អត្តនោ អវុច្ឆនតាយ សត្តត្ថ “ឯវន្តិបិ មេ
នោ”តិ អាទិនា វិក្ខេបញ្ជេវ ករោតិ។ តត្ថ “ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិ អាទិ តត្ថ តត្ថ

បុត្តិតាការបដិសេធនវសេនវិត្តិបនាការទស្សនំ។ ននុ ច វិក្ខេបវាទិនោ
វិក្ខេបបក្ខស្ស អនុជាននំវិក្ខេបបក្ខេ អវជ្ជានំ យុត្តបន្តិ? ន, តត្ថាបិ តស្ស
សម្មន្ទ្រត្តា, បដិក្ខេបវសេនេវ ច វិក្ខេបវាទស្ស បវត្តនតោ។ តថា ហិ សញ្ញាយោ
ពេលជ្ជបុត្តោ រញ្ញា អជាតសត្តនា សន្និដ្ឋិកំ សាមញ្ញដលំ បុដ្ឋោ
បរលោកត្តិកាទីនំ បដិសេធនមុខេនវិក្ខេបំ ព្យាកាសិ។

ឯត្ថាហា - ននុ ចាយំ សត្តាបិ អមរាវិក្ខេបិកោ កុសលាទយោ ធម្មេ,
បរលោកត្តិកាទីនិ ច យថាភូតំ អនវេជ្ជមាណោ តត្ថ តត្ថ បញ្ញំ បុដ្ឋោ បុច្ឆាយ
វិក្ខេបនមត្តំ អាបជ្ជតិ, តស្ស កេនំ ទិដ្ឋិតតិកកាវោ។ ន ហិ អវត្តកាមស្ស វិយ
បុត្តិមត្តមជានន្តស្ស វិក្ខេបករណាមត្តេន ទិដ្ឋិតតិកតា យុត្តាតិ? វុច្ចតេ - ន
ហេវ ខោ បុច្ឆាយ វិក្ខេបករណាមត្តេន តស្ស ទិដ្ឋិតតិកតា, អថ ខោ
មិច្ឆាភិនិវេសវសេន។ សស្សតាភិនិវេសេន មិច្ឆាភិនិវេជ្ជាយេវ ហិ បុគ្គលោ
មនុពុទ្ធិតាយ កុសលាទិធម្មេ បរលោកត្តិកាទីនិ ច យាថាវតោ
អប្បដិបជ្ជមាណោ អត្តនា អវិញ្ញាតស្ស អត្តស្ស បរំ វិញ្ញាបេតុំ
អសក្កុណោយ្យតាយ មុសាវាទាទិកយេន ច វិក្ខេបំ អាបជ្ជតិតិ។ តថា ហិ វត្ថុតិ
“យាសំ សត្តេវ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ, សេសា សស្សតទិដ្ឋិយោ”តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៩៧-៩៨)
អថ វា បុញ្ញចាចានំ តត្ថិចាកានព្វា អនវេតោធនេន អសទ្ធិហានេន ច តត្ថិសយាយ
បុច្ឆាយ វិក្ខេបករណំយេវ សុន្ទរន្តិ ខន្តី វុច្ចិ ឧប្បាទេត្វា អភិនិវេសន្តស្ស ឧប្បន្នា
វិសុំយេវេសា ឯកា ទិដ្ឋិសត្តភន្តទិដ្ឋិវិយាតិ ទដ្ឋព្វំ។ តថា ច វុត្តំ “បរិយន្តវហិតា
ទិដ្ឋិតតិកស្ស ទិដ្ឋិ ចេវ វាចា ចា”តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៦១)។ កេនំ បនស្សា
សស្សតទិដ្ឋិសង្កហោ? ឧច្ឆេទវសេន អនភិនិវេសតោ។ នត្តិ កោចិ ធម្មានំ
យថាភូតវេទីវិវាទពហុលត្តា លោកស្ស, “ឯវមេវ”ន្តិ បនសទ្ធិន្តរេន
“ធម្មនិដ្ឋាននា អនាទិកាលិកា លោកេ”តិ តាហាវសេន សស្សតលេសោបេត្ត
លត្តតិយេវ។

អធិច្ចសមុប្បន្នវាទវណ្ណានា

២៧. អធិច្ច យទិច្ចកំ យំ កិញ្ចំ ការណំ, កស្សនិ វុទ្ធិបុព្វំ វា វិនា
សមុប្បន្នោតិ អត្ថលោកសញ្ញាតានំ ខន្ធានំ អធិច្ចប្បត្តិអាការាវម្ពណំ ទស្សនំ
តទាការសន្និស្សយេន បវត្តតោ, តទាការសហចរិតតាយ ច
“អធិច្ចសមុប្បន្ន”ន្តិ វុទ្ធិតិ យថា “មញ្ញា យោសន្តិ, កុន្តា បចវន្តិ”តិ ច ឥមមត្តំ
ទស្សន្តោ អាហា “អធិច្ចសមុប្បន្នោ អត្តា ច លោកោ ចាតិ ទស្សនំ
អធិច្ចសមុប្បន្ន”ន្តិ។

២៨-៣៣. ទេសនាសីសន្តិ ទេសនាយ ជេដ្ឋកភាវេន គហលំ, តេន
សញ្ញាយេវ ធុរំ កត្វា ភគវតា អយំ ទេសនា កតា, ន បន តត្ថ អញ្ញេសំ
អរូបធម្មានំ អត្ថិការតោតិ ទស្សនតិ។ តេនេវាហ “អធិត្ថប្បន្នា”តិ អាទិ។ ភគវា
ហិ យថា លោកុត្តរធម្មំ ទេសេន្តោ សមាធិ បញ្ញំ វា ធុរំ ករោតិ, ឯវំ លោកិយធម្មំ
ទេសេន្តោ ចិត្តំ សញ្ញំ វា ធុរំ ករោតិ។ តត្ថ “យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
ភាវេតិ (ធរ. ស. ២៧៧) បញ្ចន្តិកោ សម្មាសមាធិ (ធិ. និ. ៣.៣៥៥ (ខ))
បញ្ចញ្ញាលិកោ សម្មាសមាធិ, (ធិ. និ. ៣.៣៥៥ (ជ); វិភ. ២.៨០៤] បញ្ញាយ ចស្ស
ទិស្វា អាសវា បរិក្ខិណា ហោន្តិ”តិ (ម. និ. ១.២៧១) តថា “យស្មី សមយេ
កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, (ធរ. ស. ១) កីចិត្តោ ភ័ក្តិ ភ័ក្តុ (ចារា. ១៤៦,
១៨០) មនោបុព្វត្ថមា ធម្មា, (ធរ. ប. ១, ២; នេត្តិ. ៩០; បេជកោ. ៨៣) សន្តិ ភិក្ខុវេ
សត្តា នានត្ថកាយា នានត្ថសញ្ញានោ, (ធិ. និ. ៣.៣៣២, ៣៤២, ៣៥៧; អ. និ.
៩.២៤; ចូឡិនិ. ៨៣) ន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន”ន្តិ អាទិនិ សុត្តានិ (ធិ. និ.
៣.៣៥៨) ឯតស្ស អត្ថស្ស សាធកានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ តិត្តាយតនេតិ
អញ្ញតិត្តិយសមយេ។ តិត្តិយា ហិ ឧបបត្តិវិសេសេ វិមុត្តិសញ្ញានោ,
សញ្ញាវិរាគាវិរាគេសុ អាទិនវានិសំសទស្សនោ វា ហុត្វា អសញ្ញសមាបត្តិ

និព្វត្តត្វា អក្ខណភូមិយំ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន សាសនិកា។ វាយោកសិណោ បរិកម្មំ
កត្វាតិ វាយោកសិណោ បឋមាធិនិ តីណិ ឈានានិ និព្វត្តត្វា តតិយជ្ឈានេ
ចិណ្ណាវសី ហុត្វា តតោ វុជ្ជាយ ចតុត្ថជ្ឈានាធិកមាយ បរិកម្មំ កត្វា។
តេនេវាហ “ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តត្វា”តិ។

កស្មា បនេត្ត វាយោកសិណោយេវ បរិកម្មំ វុត្តន្តិ? វុច្ឆតេ - យថេវ ហិ
រូបបដិភាគក្ខតេសុ កសិណាវិសេសេសុ រូបវិការំនេន រូបវិរាគការំនាសម្ពាតោ
អរូបសមាបត្តិវិសេសោ សង្ខិករិយតិ, វេ អបរិព្យត្តិវិគ្គហតាយ
អរូបបដិភាគក្ខតេ កសិណាវិសេសេ អរូបវិការំនេន
អរូបវិរាគការំនាសម្ពាតោ រូបសមាបត្តិវិសេសោ អធិកមិយតីតិ វត្ថុ “សញ្ញា
រោគោ សញ្ញា គណ្ណោ”តិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៤) “ធិ ចិត្តំ, ធិព្វតេ តំ
ចិត្ត”ន្តិអាទិនា ច នយេន អរូបប្បវត្តិយា អាទិនវទស្សនេន, តទកាវេ ច
សន្តបណ្ឌិតការំសន្និដ្ឋានេន រូបសមាបត្តិយា អភិសម្ព័រណំ, រូបវិរាគការំនា
បន សទ្ធិ ឧបចារេន អរូបសមាបត្តិយោ, តត្ថាបិ វិសេសេន បឋមាវុប្បជ្ឈានំ។
យធិ វេ “បរិច្ឆិទ្ធាកាសកសិណោបី”តិ វត្ថុពុំ។ តស្សាបិ ហិ អរូបបដិភាគតា
លព្ពតីតិ? ឥច្ឆិតមេវេតំ កេសញ្ចិ អវចនំ បនេត្ត បុព្វាចរិយេហិ
អគ្គហិតកាវេន។ យថា ហិ រូបវិរាគការំនាវិវជ្ឈនីយធម្មការំមត្តេន បរិនិប្បន្នា,
វិវជ្ឈនីយធម្មបដិភាគក្ខតេ ច វិសយវិសេសេ ចាតុកវតិ, វេ
អរូបវិរាគការំនាបីតិ វុច្ឆមានេ ន កោចិ វិរោធា, តិត្តិយេហោវ បន តស្សា
សមាបត្តិយា បដិបទ្ធិតព្ពតាយ, តេសញ្ចាវិសយបថេសុបនិពាន្ធស្សេវ តស្ស
ឈានស្ស បដិបត្តិតោ ធិដ្ឋិវន្តេហិ បុព្វាចរិយេហិ ចតុត្ថយេវ ភូតកសិណោ
អរូបវិរាគការំនាបរិកម្មំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋពុំ។ កិញ្ចា វណ្ណាកសិណោសុ វិយ
បុរិមភូតកសិណាត្ថយេបិ វណ្ណបដិច្ឆាយាវ បណ្ណាត្តិ អារម្មណំ ឈានស្ស
លោកវោហារាវនុរោធនេវ បវត្តិតោ។ វេវញ្ច កត្វាវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៥៧)

បដិវិកសិណស្ស អាទាសចន្ទមណ្ឌលូបមាវចនញ្ច សមត្ថិតំ ហោតិ, ចតុត្ថំ
បនក្ខតកសិណំ ក្ខតប្បជីដ្ឋាយមេវ ឈានស្ស គោចរការំ គដ្ឋតីតិ តស្សេវ
អរូបបដិភាគតា យុត្តាតិ វាយោកសិណោយេវ បរិកម្មំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥធម៌វាតិ បញ្ចវេការភវេយេវ។ តត្ថាតិ អសញ្ញភវេ។ យទិ រូបក្ខន្ធមត្ថមេវ
អសញ្ញភវេ ចាតុកវតិ, កថមរូបសន្និស្សយេនវិនា តត្ថ រូបំ បវត្តតិ, កថំ បន
រូបសន្និស្សយេនវិនា អរូបធាតុយំ អរូបំ បវត្តតិ, ឥទម្បិ តេន
សមាទជាតិយមេវ។ កស្មា? ឥធម៌ អទស្សនតោ។ យទិ វេ កតឡី ការាហារេន
វិនា រូបធាតុយំ រូបេន ន បវត្តិតព្ពំ, កី ការណំ? ឥធម៌ អទស្សនតោ។ អបិ ច
យថា យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស និព្ពត្តិការណំ រូបេ អវិគតតណ្ហំ, តស្ស សហ
រូបេន សម្ពុតោ រូបំ និស្សាយ បវត្តិ, យស្ស បន និព្ពត្តិការណំ រូបេ វិគតតណ្ហំ,
តស្ស វិនា រូបេន រូបនិរេបេក្ខតាយ ការណស្ស, វេ យស្ស រូបប្បពន្ធស្ស
និព្ពត្តិការណំ វិគតតណ្ហំ អរូបេ, តស្ស វិនា អរូបេន បវត្តិ ហោតីតិ
អសញ្ញភវេ រូបក្ខន្ធមត្ថមេវ និព្ពត្តតិ។ កថំ បន តត្ថ កេវលោ រូបប្បពន្ធនោ
បច្ចុប្បន្នបច្ចយរហិតោ ចិរកាលំ បវត្តតីតិ បច្ចេតព្ពំ, កិត្តកំ វា កាលំ
បវត្តតីតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហា “យថា នាម ជិយាវេគុក្ខិត្តោ
សរោ” តិអាទិ, តេន ន កេវលមាគមោយេវ អយមេត្ថ យុត្តីតិ ទស្សេតិ។
តត្ថកមេវ កាលន្តិ ឧក្កំសតោ បញ្ច មហាកប្បសតានិបិ តិដ្ឋន្តិ អសញ្ញសត្តា។
ឈានវេគេតិ អសញ្ញសមាបត្តិបរិក្ខតេ កម្មវេគេ។ អន្តរធាយតីតិ
បច្ចយនិរោធនន និរុដ្ឋតិ នប្បវត្តតិ។

ឥធាតិ កាមភវេ។ កថំ បន អនេកកប្បសតសមតិក្កមេន ចិរនិរុទ្ធតោ
វិញ្ញាណតោ ឥធម៌វិញ្ញាណំ សមុប្បជ្ជតិ។ ន ហិ និរុទ្ធេ ចក្ខុម្ហិ
ចក្ខុវិញ្ញាណមុប្បជ្ជមានំ ទិដ្ឋន្តិ? នយិទមេកន្តតោ ទដ្ឋព្ពំ។ ចិរនិរុទ្ធម្បិ ហិ ចិត្តំ

សមានជាតិកស្ស អន្តរាទុប្បជ្ឈនតោ អនន្តរបច្ចយមត្តំ ហោតិយេវ, ន ពីដំ,
 ពីដំ បន កម្មំ។ តស្មា កម្មតោ ពីជក្ខតតោ អារម្មណាធិហិ បច្ចយេហិ
 អសញ្ញាភវតោ ចុតានំ កាមធាតុយា ឧបបត្តិវិញ្ញាណំ ហោតិយេវ។ តេនាហ
“ឥធម បដិសន្ធិសញ្ញា ឧប្បជ្ឈតី”តិ។ ឯតុ ច យថា នាម ឧតុនិយាមេន
 បុប្ផគ្គហណោ និយតកាលានំ រុក្ខានំ វេខេ ធិន្នេ វេខេលេន ន យថា និយាមតា
 ហោតិ បុប្ផគ្គហណាស្ស, ឯវមេវ បញ្ចវេការភវេ អវិប្បយោគេន វត្តមាទេសុ
 រូចារូបធម្មេសុ រូចារូបវិភាគការវនាវេខេ ធិន្នេ តស្ស សមាបត្តិវេខេលស្ស
 អនុរូបតោ អរូបភវេ អសញ្ញាភវេ ច យថា ក្កមំ រូបរហិតា អរូបរហិតា ច
 ខន្ធានំ បវត្តិ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ននុ ឯតុ ជាតិសតសហស្សទសសំវដ្តាធិនំ
 មត្តកេ, អព្ពន្ធរតោ វា បវត្តាយ អសញ្ញបវត្តិយា វសេន
 លាភីអធិច្ចសមុប្បន្និកវាទោ លាភីសស្សតវាទោ វិយ អនេកគេនោ
 សម្ពវត្តិ? សច្ចំ សម្ពវត្តិ, អនន្តរត្តា បន អាបន្នាយ អសញ្ញបបត្តិយា វសេន
 លាភីអធិច្ចសមុប្បន្និកវាទោ នយទស្សនវសេន ឯកោវ ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។
 អថ វា សស្សតទិដ្ឋិសង្គហតោ អធិច្ចសមុប្បន្និកវាទស្ស សស្សតវាទេ អាគតោ
 សញ្ញា ទេសនានយោ យថាសម្ពវំ អធិច្ចសមុប្បន្និកវាទេបិ គហេតញ្ញាតិ
 ឥមស្ស វិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ ភគវតោ លាភីអធិច្ចសមុប្បន្និកវាទោ អវិភជិត្វា
 ទេសិតោ។ អវស្សញ្ញា សស្សតទិដ្ឋិសង្គហោ អធិច្ចសមុប្បន្និកវាទស្ស ឥច្ឆិតញ្ញា
 សំកិលេសបក្ខេ សត្តានំ អដ្ឋាសយស្ស ធុរិធឯត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ
“សស្សតុច្ឆទទិដ្ឋិ ចា”តិ។ តថា ច វក្ខតិ **“យាសំ សត្តវ ឧច្ឆទទិដ្ឋិយោ, សេសា
 សស្សតទិដ្ឋិយោ”**តិ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៩៧-៩៨)។

ននុ ច អធិច្ចសមុប្បន្និកវាទស្ស សស្សតទិដ្ឋិសង្គហោ ន យុត្តោ។ “អហញ្ញិ
 បុព្ពេ នាហោសិ” ត្ថិអាធិវសេន បវត្តនតោ, អបុព្ពសត្តចាតុការវគ្គាហត្តា,
 អត្តនោ លោកស្ស ច សធាការវកាហិធិ ច សស្សតទិដ្ឋិ “អត្ថិត្វេវ”

សស្សតិសម"ន្តិ បវត្តនតោ? នោ ន យុត្តោ អនាគតេ កោដិអនុស្សនតោ។
យទិបិ ហិ អយំ វាទោ "សោម្ហិ ឯតវហិ អហុត្វា សន្តតាយ បរិណតោ"តិ (ធិ. និ.
១.៦៨) អត្តនោ លោកស្ស ច អតីតកោដិបរាមសនវសេន បវត្តោ, តថាបិ
វត្តមានកាលតោ បដ្ឋាយ ន តេសំ កត្តចិ អនាគតេ បរិយន្តំ បស្សតិ,
វិសេសេន ច បច្ចុប្បន្នានាគតកាលេសុ បរិយន្តានុស្សនបការិតោ
សស្សតវាទោ។ យថាហា "សស្សតិសមំ តថេវ បស្សតី"តិ។ យទិ ឯវំ ឥមស្ស
វាទស្ស, សស្សតវាទាទីនញ្ច បុព្ពន្ធកប្បិកេសុ សង្កហោ ន យុត្តោ
អនាគតកាលបរាមសនវសេន បវត្តត្តាតិ? ន, សមុទាគមស្ស
អតីតកោដ្ឋាសិកត្តា។ តថា ហិ នេសំ សមុប្បត្តិ
អតីតំសបុព្ពេនិវាសញ្ញាលោហិ, តប្បជិវ្របកានុស្សវាទិប្បការិតតក្កនេហិ ច
សង្កហិតាតិ, តថា ថេវ សំវណ្ណិតំ។ អថ វា សព្ពត្ថ អប្បជិហតញ្ញាលោន
វាទិវេន ធម្មស្សមិនា និវេសេសតោ អគតិញ្ច គតិញ្ច យថាភូតំ សយំ អភិញ្ញា
សន្និកត្វា បវេទិតា ឯតា ទិដ្ឋិយោ, តស្មា យាវតិកា ទិដ្ឋិយោ ភគវតា ទេសិតា,
យថា ច ទេសិតា, តថា តថាវ សន្និដ្ឋានតោ សម្បជិដ្ឋិតញ្ច, ន ឯតុ
យុត្តិវិចារណា កាតញ្ច ពុទ្ធវិសយត្តា។ អចិន្តេយ្យោ ហិ ពុទ្ធវិសយោតិ។

ទុតិយភាណាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អបរន្តកប្បិកវាទវណ្ណានា

៧៤. "អបរន្តេញ្ញាណំ, អបរន្តានុទិដ្ឋិនោ"តិអាទិសុ វិយ អបរ-សន្នោ ឥធ
អនាគតកាលវាចកោតិ អាហា "អនាគតកោដ្ឋាសសម្ពាត"ន្តិ។ អបរន្តំ
កប្បេត្វាតិអាទិសុ "បុព្ពន្ធកប្បេត្វា"តិអាទិសុ វុត្តនយេន អត្តោ វេទិតញ្ច។
វិសេសមត្តមេវ វត្តាម។

សញ្ញាវាទវណ្ណនា

៧៥. ឧទ្ទមាឃាតនាតិ បវត្តោ វាទោ ឧទ្ទមាឃាតនោ, សោ ឯតេសំ អត្ថិតិ
ឧទ្ទមាឃាតនិកា។ យស្មា បន តេ ទិដ្ឋិតតិកា “ឧទ្ទំ មរណា អត្តា និព្វិកាវេ” តិ
វេទន្តិ, តស្មា “ឧទ្ទមាឃាតនា អត្តានំ វេទន្តិតិ ឧទ្ទមាឃាតនិកា” តិ វុត្ថំ។
សញ្ញាវាទោ ឯតេសំ អត្ថិតិ សញ្ញាវាទា “ពុទ្ធិ អស្ស អត្ថិតិ ពុទ្ធា” តិ យថា។ អថ វា
សញ្ញាតិ បវត្តោ វាទោ សញ្ញា សហចរណានយេន, សញ្ញា វាទោ ឯតេសន្តិ
សញ្ញាវាទា។

៧៦-៧៧. រូបំ អត្តាតិ ឯត្ថ ននុ រូបវិនិមុត្តេន អត្តនា ភវិតតំ សញ្ញាយ វិយ
រូបស្សបំ អត្តនិយត្តា។ ន ហិ “សញ្ញា អត្តា” តិ ឯត្ថ សញ្ញា អត្តា។ តេនេវ ហិ
“តត្ថ បវត្តសញ្ញញ្ចស្ស សញ្ញាតិ គហេត្វា” តិ វុត្ថំ។ ឯវំ សតិ កស្មា កសិណារូបំ
“អត្តា” តិ គហេត្វា វុត្ថន្តិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋតំ “រូបំ អស្ស អត្ថិតិ រូបំ” តិ, អថ
ខោ “រុប្បនសីលោ រូបំ” តិ។ រុប្បនព្វេត្ថ រូបសិក្ខតាយ កសិណារូបស្ស
វឡិកាវឡិតកាលវសេន វិសេសាបត្តិ, សា ច “នត្ថិ” តិ ន សក្កា វុត្ថំ
បរិត្តវិបុលតាទិវិសេសសញ្ញាវតោ។ យទិ ឯវំ ឥមស្ស វាទស្ស
សស្សតទិដ្ឋិសង្កហោ ន យុដ្ឋតិ តិ? នោ ន យុដ្ឋតិ កាយភេទតោ ឧទ្ទំ អត្តនោ
និព្វិការតាយ តេន អធិប្បតត្តា។ តថា ហិ វុត្ថំ “អរោគោ បរំ មរណា” តិ។ អថ
វា “រូបំ អស្ស អត្ថិតិ រូបំ” តិ វុត្ថមាទេមិ ន ទោសោ។ កប្បនាសិទ្ធនបិ ហិ ភេទេន
អភេទស្សបិ និទ្ទេសទស្សនតោ, យថា “សីលាបុត្តកស្ស សរីរ” តិ។ រុប្បនំ វា
រូបសភាវោ រូបំ, តំ ឯតស្ស អត្ថិតិ រូបំ, អត្តា “រូបិនោ ធម្មា” តិ អាទីសុ (ធរ. ស.
ទុកមាតិកា ១១) វិយ។ ឯវញ្ច កត្វា រូបសភាវត្តា អត្តនោ “រូបំ អត្តា” តិ វេទនំ
ញ្ញាយាគតមេវាតិ “កសិណារូបំ អត្តា” តិ គហេត្វា” តិ វុត្ថំ។ និយតវាទិតាយ
កម្មជលបដិក្ខេបតោ នត្ថិ អាជីវកេសុ ឈានសមាបត្តិលាភោតិ អាហា

“អាជីវកាមយោវិយ តក្កមត្ថនេវ វារូបី អត្តា” តិ។ តថា ហិ
កណ្ណាភិជាតិអាទិសុ ធន្យាភិជាតិសុ អញ្ញតរំ អត្តានំ ឯកច្ឆេ អាជីវកា
បដិជានន្តិ។ នត្ថិ ឯតស្ស រោគោ ភង្គោតិ អរោគោតិ អរោគ-សទ្ធស្ស
និច្ចបរិយាយតា វេទិតញ្ចា, រោគរហិតតាសីសេន វា និព្វិការតាយ និច្ចតំ
បដិជានាតិ ធិដ្ឋិតតិកោតិ អាហា “អរោគោតិ និច្ឆោ” តិ។

កសិណុក្សាជីមាកាសបឋមារុប្បវិញ្ញាណនត្ថិការអាកិញ្ចញ្ញាយតនាជិ
អរូបសមាបត្តិនិមិត្តំ និម្ពបណ្ណោ តិក្កករសោវិយ សរីរបរិមាណោ អរូបី អត្តា
តត្ថ តិដ្ឋតីតិ និកណ្ណាភិ អាហា “និកណ្ណាទយោវិយា” តិ។

មិស្សកតាហាវសេនាតិ រូចារូបសមាបត្តិនំ និមិត្តានិ ឯកជ្ឈំ កត្វា “ឯកោ
អត្តា” តិ, តត្ថ បវត្ថសញ្ញញ្ចស្ស “សញ្ញា” តិ គហាណាវសេន។ អយញ្ញិ
ធិដ្ឋិតតិកោ រូចារូបសមាបត្តិលាភិតាយ តន្តិមិត្តំ រូបភាវេន អរូបភាវេន ច
អត្តា ឧបតិដ្ឋតិ, តស្មា “រូបី ច អរូបី ចា” តិ អភិនិវេសំ ជនេសិ អជ្ឈត្តវាទិនោ
វិយ, តក្កមត្ថនេវ វារូចារូបធម្មានំ មិស្សកត្តហាណាវសេន “រូបី អរូបី ច អត្តា
ហោតី” តិ។

តក្កកាហោនេវាតិ សង្ខារាវសេសសុខុមការប្បត្តធម្មាវិយ
អច្ចន្តសុខុមការប្បត្តិយា សកិច្ចសាធនាសមត្ថតាយ
ចម្ពុកុដ្ឋហត្ថចាទាទិសង្ខារោវិយ នេវ រូបី, រូបសភាវានតិវត្តនតោ ន អរូបីតិ
ឯវំ បវត្តតក្កកាហោន។ អថ វា អន្តានន្តិកចតុក្កវាទេវិយ
អញ្ញមញ្ញបដិក្ខេបវសេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ កេវលំ បន តត្ថ
ទេសកាលភេទវសេន តតិយចតុត្តវាទា ទស្សិតា, ឥធន
កាលវត្ថុភេទវសេនាតិ អយមេវវិសេសោតិ។ កាលភេទវសេន ចេត្ត
តតិយវាទស្ស បវត្តិ រូចារូបនិមិត្តានំ សហ អនុបដ្ឋានតោ។ ចតុត្តវាទស្ស បន

វត្តភេទវសេន បវត្តិ រូបារូបធម្មានំ សមូហតោ “ឯកោ អត្តា” តិ
តក្កនវសេនាតិ តត្ថ វត្តនយានុសារេន វេទិតព្ធំ។

ទុតិយចតុក្កេ យំ វត្តព្ធំ, តំ “អមតិ គដ្ឋតិ ឯត្ថ ភារោ ឌីសាន” ត្ថិអាទិនា
អន្តានត្ថិកវាទេ វត្តនយេន វេទិតព្ធំ។

យទិបិ អជ្ជសមាបត្តិលាភិនោ ទិដ្ឋិតតិកស្ស វសេន សមាបត្តិភេទន
សញ្ញាភេទសម្ភវតោ “នានត្ថសញ្ញី អត្តា” តិ អយម្យំ វាទោ សមាបន្នកវសេន
លព្ធតិ។ តថាបិ សមាបត្តិយំ ឯកវបេនេវ សញ្ញាយ ឧបជ្ជានតោ
សមាបន្នកវសេន “ឯកត្ថសញ្ញី” តិ អាហា។ តេនេវេត្ថ សមាបន្នកគ្គហណំ
កតំ។ ឯកសមាបត្តិលាភិនោ ឯវ វា វសេន អត្តោ វេទិតព្ធោ។ សមាបត្តិភេទន
សញ្ញាភេទសម្ភវេបិ ពហិទ្វា បុព្វត្តារម្មណោ សញ្ញានានត្ថេន ឌីឡារិកេន
នានត្ថសញ្ញីតំ ទស្សេតុំ “អសមាបន្នកវសេន នានត្ថសញ្ញី” តិ វត្ថុំ។
“បវត្តកសិណាវសេន បវត្តសញ្ញី” តិ ឥមិនា សតិបិ សញ្ញាវិនិមុត្តេ ធម្មេ
“សញ្ញាយេវ អត្តា” តិ វេទិតិ ទស្សេតុំ ហោតិ។ កសិណាគ្គហណាព្វោត្ថ
សញ្ញាយ វិសយទស្សនំ, ឯវំ វិបុលកសិណាវសេនាតិ ឯត្ថាបិ អត្តោ វេទិតព្ធោ។
ឯវព្វា កត្វា អន្តានត្ថិកវាទេ, ឥធម ច អន្តានត្ថិកចតុក្កេ បឋមទុតិយវាទេហិ
ឥមេសំ ទិដ្ឋំ វាទានំ វិសេសោ សិទ្ធា ហោតិ, អញ្ញថា វត្តប្បកាវេសុ វាទេសុ
បុព្វន្តាបរន្តកប្បនភេទន សតិបិ កេហិចិ វិសេសេ កេហិចិ នត្ថិ យេវាតិ។ អថ
វា “អន្តជ្ជប្បមាលោកា អត្តា, យវប្បមាលោកា, អណុមត្តោ វា អត្តា” តិ
អាទិទស្សនវសេន បវត្តោ សញ្ញី ចាតិ បវត្តសញ្ញី, កបិលកណាទាទយោវិយ
អត្តនោ សព្វគតការបដិជាននវសេន អប្បមាលោកា សញ្ញី ចាតិ
អប្បមាលាសញ្ញីតិ ឯវម្យេត្ថ អត្តោ ទដ្ឋព្ធោ។

ទិព្វចក្ខុបរិកណ្ណតាយ យថាកម្មបគញ្ញាណស្ស ទិព្វចក្ខុបភាវជនិតេន
 យថាកម្មបគញ្ញាណេន ទិស្សមាធិបិ សត្តានំ សុខាទិសមន្តិតា ទិព្វចក្ខុនាវ
 ទិដ្ឋា ហោតីតិ អាហ “ទិព្ពេន ចក្ខុនា” តិអាទិ។ ននុ ច “ឯកន្តសុខី
 អត្តា” តិអាទិវាទានំ អបរន្តទិដ្ឋិភាវតោ “និព្ពត្តមាទំ ទិស្វា” តិ វចនំ អនុបន្នន្តិ?
 នានុបបន្នំ, អនាគតស្ស ឯកន្តសុខិភាវាទិកស្ស បកប្បនំ បច្ចុប្បន្នាយ
 និព្ពត្តិយា ទិស្សនេន អធិប្បតន្តិ។ តេនេវាហ “និព្ពត្តមាទំ ទិស្វា ‘ឯកន្តសុខី’ តិ
 គណ្ណាតី” តិ។ ឯត្ថ ច តស្សំ តស្សំ ភូមិយំ ពហុលំ
 សុខាទិសហិតធម្មប្បវត្តិទិស្សនេន តេសំ “ឯកន្តសុខី” តិ គាហោ ទដ្ឋព្ពោ។ អថ
 វា ហត្ថិទិស្សកអន្ធាវិយ ទិដ្ឋិគតិកា យំ យនេវ បស្សន្តិ, តំ តនេវ អភិវិស្ស
 វោហារន្តិ តិ ន ឯត្ថ យុត្តិ មគ្គិតព្ពា។

អសញ្ញី នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទវណ្ណានា

៧៨-៨៣. អសញ្ញីវាទេ អសញ្ញាភវេ និព្ពត្តសត្តវសេន បឋមវាទោ, “សញ្ញំ
 អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន សញ្ញំយេវ “អត្តា” តិ គហេត្វា តស្ស
 កិព្វានភាវេន បីតាយ អញ្ញាយ សញ្ញាយ អភាវតោ “អសញ្ញី” តិ បវត្តោ
 ទុតិយវាទោ, តថា សញ្ញាយ សហរូបធម្មេ, សព្វេ ឯវ វា រូបាវរូបធម្មេ “អត្តា” តិ
 គហេត្វា បវត្តោ ទុតិយវាទោ, តក្កតាហាវសេនេវ ចតុត្ថវាទោ បវត្តោ។ តស្ស
 បុព្វេ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតព្ពោ។ ទុតិយចតុក្កេបិ កសិណរូបស្ស
 អសញ្ញាននសភាវតាយ អសញ្ញីតិ កត្វា អន្តានន្តិកវាទេ វុត្តនយេនេវ
 ចត្តារោបិ វេទិតព្ពោ។ តថា នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទេបិ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីភវេ
 និព្ពត្តសត្តស្សេវ ទុតិបដិសន្ធិសុ, សព្ពត្ថ វា បដុសញ្ញាកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថាយ
 សុខុមាយ សញ្ញាយ អត្ថិភាវបដិដាននវសេន បឋមវាទោ, អសញ្ញីវាទេ
 វុត្តនយេន សុខុមាយ សញ្ញាយ វសេន, សញ្ញាននសភាវតាបដិដានេន ច

ទុតិយវាទាទយោ បវត្តាតិ វេ ឯកេន បកាវេន សតិបិ ការណបរិយេសនស្ស
សម្ភវេ ទិដ្ឋិតតិកវាទានំ អនាទរណីយភាវទស្សនតំ “តត្ថ ន ឯកន្តេន ការណំ
បរិយេសិតត្ថ”ន្តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ ឯតេសញ្ច សញ្ញីអសញ្ញីនេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទានំ
“អរោគោ បរំ មរណា”តិ វចនតោ សស្សតទិដ្ឋិសង្គហោ ចាកដោយេវ។

ឧប្បទវាទវណ្ណានា

៨៤. អសតោវិនាសាសម្ភវតោ អត្ថិភាវនិពន្ធនោ ឧប្បទោតិ វុត្តំ
“សតោ”តិ។ យថា ហេតុផលភាវេន បវត្តមាទានំ សភាវធម្មានំ សតិបិ
ឯកសន្តានបរិយាបន្នានំ ភិន្នសន្តតិបតិទេហិ វិសេសេ ហេតុផលានំ
បរមត្ថតោ ភិន្នសភាវត្តា ភិន្នសន្តានបតិទានំ វិយ អច្ចន្តភេទសន្និដ្ឋានេន
នានត្ថនយស្ស មិច្ឆាគហណំ ឧប្បទាភិនិវេសស្ស ការណំ, វេ
ហេតុផលភូតានំ ធម្មានំ វិជ្ជមាទេហិ សភាវភេទេ ឯកសន្តតិបរិយាបន្នតាយ
ឯកត្ថនយេន អច្ចន្តមភេទគ្គហណាម្បិ ការណំ វេវាតិ ទស្សេតុំ “សត្តស្ស”តិ
វុត្តំ ចាឡិយំ។ សន្តានវសេន ហិ វត្តមាទេសុ ខន្ធសុ យនវិនិញ្ញោគាភាវេន
សត្តកាហោ, សត្តស្ស ច អត្ថិភាវតាហនិពន្ធនោ ឧប្បទកាហោ យាវាយំ អត្តា
ន ឧច្ឆិដ្ឋតិ, តាវាយំ វិជ្ជតិយេវាតិ គហណតោ, និរុទយវិនាសោ វា ឥធ ឧប្បទោតិ
អធិប្បតោតិ អាហា “ឧបប្បទ”ន្តិ។ វិសេសេន នាសោវិនាសោ, អភាវោ។ សោ
បន មំសចក្ខុបញ្ញាចក្ខុនំ ទស្សនបថាតិក្កមោយេវ ហោតីតិ អាហា
“អទស្សន”ន្តិ។ អទស្សនេ ហិ នាស-សន្តោ លោកេ និរុទ្ទេតិ។ ភាវិវិគមន្តិ
សភាវាបគមំ។ យោ ហិ និរុទយវិនាសវសេន ឧច្ឆិដ្ឋតិ, ន សោ អត្តនោ សភាវេន
តិដ្ឋតីតិ។ លាភីតិ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណលាភី។ បុតិមត្ថមេវាតិ សេក្ខបុប្ផនានម្បិ
បុតិមត្ថមេវ។ ន ឧបចាតន្តិ បុព្វយោគាភាវេន, បរិកម្មាករណេន វា ឧបចាតំ
ទដ្ឋំ ន សក្កោតិ។ “អលាភី ច កោ បរលោកំ ន ជានាតី”តិ នត្ថិកវាទវសេន,

មហាមន្ទ្រកាលេវេនេវ វា “ឥតោ អញ្ញោ បរលោកោ អត្ថី” តិ អនេវពោធិមាហ។
ឯត្ថកោយេវ វិសយោ, យោ យំ ឥន្ទ្រិយគោចរោតិ។ អត្ថនោ ធីតុយា
ហត្ថគណ្ណានករាជាទិ វិយ កាមសុខទិទ្ធតាយ វា។ “ន បុន វិហន្តី” តិ
បតិបត្តិបណ្ណានំ វល្លោន អប្បជិសន្តិកការមាហ។ ឯវមេវ សត្តាតិ យថា
បណ្ណាបលាសោ ពន្ធនា បវុត្តោ ន បជិសន្តិយតិ, ឯវំ សព្វេ សត្តា
អប្បជិសន្តិកមរណមេវ និគច្ឆន្តីតិ។ ជលបុត្តុជ្ឈក្ខបមា ហិ សត្តាតិ តស្ស
លទ្ធិ។ តថាតិ វុត្តប្បកាវេន។ លាភិនោបិ ចុតិតោ ឧទ្ធចំ អនស្សនេវេនេវ ឥមា
ទិដ្ឋិយោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អាហា “វិកេប្បត្វា វា” តិ។

ឯត្ថាហ - យថា អមរាវិក្ខេបិកវាទា ឯកន្តអលាភីវសេនេវ ទស្សិតា, យថា
ច ឧទ្ធមាឃាតនិកសញ្ញាវាទចតុក្កោ ឯកន្តលាភីវសេនេវ, ន ឯវមយំ។ អយំ
បន សស្សតេកច្ចសស្សតវាទាទយោ វិយ លាភីអលាភីវសេន បវុត្តោ។ តថា
ហិ វុត្តំ “តត្ថ ទ្វេ ជនា” តិអាទិ។ យទិ ឯវំ កស្មា សស្សតវាទាទិទេសនាហិ ឥធ
អញ្ញថា ទេសនា បវុត្តាតិ? វុច្ឆតេ - ទេសនាវិលាសប្បត្តិតោ។
ទេសនាវិលាសប្បត្តា ហិ ពុទ្ធា ភកវុត្តោ, តេ វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ
វិវិធនាការេន ធម្មំ ទេសេន្តិ, អញ្ញថា ឥធាបិ ច ឯវំ ភកវុត្តោ ទេសេយ្យ “ឥធ ភិក្ខុវេ
ឯកច្ឆោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា អាតប្បមន្ទាយ... បេ... យថាសមាហិតេ
ចិត្តេ សត្តានំ ចុត្តបចាតញ្ញាណាយ ចិត្តំ អភិនិដ្ឋាមេតិ, សោ ទិព្ពេន ចក្កនា
វិសុទ្ធន អតិក្កន្ធមានុសកេន អរហតោ ចុតិចិត្តំ បស្សតិ, បុច្ឆនំ វា បរសត្តានំ,
ន ហេវ ខោ តទុទ្ធិ ឧបបត្តិ, សោ ឯវមាហ ‘យថា ខោ ភោ អយំ អត្តា’” តិអាទិនា
វិសេសលាភិនោ, តត្ថិនោ ច វិសុំ កត្វា, តស្មា ទេសនាវិលាសេន
វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ សស្សតវាទាទិទេសនាហិ អញ្ញថាយំ ទេសនា បវុត្តាតិ
ទដ្ឋព្វំ។

អថ វា ឯកច្ឆសស្សតវាទាទីសុ វិយ ន ឥធ តក្កិវាទិតោវិសេសលាភីវាទោ
ភិជ្ជាការោ, អថ ខោ សមាទភេទតាយ សមាទាការោយេវាតិ ឥមស្ស
វិសេសស្ស បកាសនត្ថំ ភគវតា អយមុច្ឆេទវាទោ បុរិមវាទេហិវិសិដ្ឋាការោ
ទេសិតោ។ សម្ភវតិ ហិ តក្កិនោបិ អនុស្សវាទិវសេន អធិកមវតោវិយ ឥធ
អភិនិវេសោ។ អថ វា ន ឥមា ទិដ្ឋិយោ ភគវតា អនាគតេ ឯវំ ភាវីវសេន
ទេសិតា, ឆាបិ បរិកប្បវសេន, អថ ខោ យថា យថា ទិដ្ឋិតតិកេហិ “ឥទមេវ
សច្ចំ, មោយមញ្ញ” ភ្នំ បញ្ញត្តា, តថា តថា យថាភុច្ចំ សព្វញ្ញតញ្ញាលោន
បរិច្ឆិទ្ធា បកាសិតា។ យេហិ គម្ពីរាទិប្បការា អបុប្ផជ្ជនគោចរា ពុទ្ធជម្ពា
បកាសន្តិ, យេសញ្ច បរិកិត្តនេន តថាគតា សម្មទេវ ថោមិតា ហោន្តិ។
ឧច្ឆេទវាទីហិ ច ទិដ្ឋិតតិកេហិ យថា ឧត្តរុត្តរភវនស្សីហិ អបរភវនស្សីនំ តេសំ
វាទបដិសេធវសេន សកសកវាទា បតិដ្ឋាបិតា, តថាយំ ទេសនា បវត្តាតិ
បុរិមទេសនាហិ ឥមិស្ស ទេសនាយ បវត្តិភេទោ ន ចោទេតញ្ចោ។ ឯវញ្ច កត្វា
អរូបភវភេទវសេនវិយ កាមរូបភវភេទវសេនាបិ ឧច្ឆេទវាទោវិភជិត្វា
ទដ្ឋញ្ចោ។ អថ វា បច្ឆេកំ កាមរូបភវភេទវសេនវិយ អរូបភវវសេនាបិ ន
វិភជិត្វា វត្តញ្ចោ, ឯវញ្ច សតិ ភគវតា វុត្តសត្តកតោ ពហុតរភេទោ,
អប្បតរភេទោ វា ឧច្ឆេទវាទោ អាបដ្ឋតីតិ ឯវំ បការាបិ ចោទនា
អនវកាសាវាតិ។

ឯត្ថាហា - យុត្តំ តាវ បុរិមេសុ តីសុ វាទេសុ “កាយស្ស ភេទា” តិ វុត្តំ
បញ្ចវោការភវបរិយាបន្នំ អត្តការំ អារត្ត បវត្តត្តា តេសំ វាទានំ,
ចតុវោការភវបរិយាបន្នំ បន អត្តការំ និស្សាយ បវត្តេសុ ចតុត្ថាទីសុ ចតុសុ
វាទេសុ កស្មា “កាយស្ស ភេទា” តិ វុត្តំ។ ន ហិ អរូបីនំ កាយោវិជ្ជតីតិ?
សច្ចមេតំ, រូបត្តកាវេ បវត្តវោហារេនេវ បន ទិដ្ឋិតតិកោ អរូបត្តកាវេបិ
កាយវោហារំ អាហេបេត្វា អាហា “កាយស្ស ភេទា” តិ។ យថា ច ទិដ្ឋិតតិកា

ទិដ្ឋិយោ បញ្ញាបេន្តិ, តថា ច ភគវា ទស្សេតីតិ, អរូបកាយភាវតោ វា
 ជស្សាទិធម្មសមូហភូតេ អរូបត្តភាវេ កាយនិទ្ទេសោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឯតុ ច
 កាមទេវត្តភាវាទិនិវេសេសវិភវបតិជ្ជាបកានំ ទុតិយវាទាទីនំ យុត្តោ
 អបរន្តកប្បិកភាវោ អនាគតទ្ធវិសយត្តា តេសំ វាទានំ, ន បន
 ទិដ្ឋិតតិកបច្ចក្ខតមនុស្សត្តភាវសមុច្ឆេទបតិជ្ជាបកស្ស បឋមវាទស្ស
 បច្ចុប្បន្នវិសយត្តា។ ទុតិយវាទាទីនញ្ញា បុរិមបុរិមវាទសង្កហិតស្សេវ អត្តនោ
 តទុត្តរុត្តរិកវោបបន្នស្ស សមុច្ឆេទតោ យុដ្ឋតិ អបរន្តកប្បិកតា, តថា ច “នោ
 ច ខោ ភោ អយំ អត្តា ឯត្តាវតា សម្មា សមុច្ឆិន្នោ ហោតី” តិអាទិ វុត្ថំ, យំ បន
 តត្ថ វុត្ថំ “អត្ថិ ខោ ភោ អញ្ញោ អត្តា” តិ, តំ មនុស្សកាយវិសេសាបេក្ខាយ វុត្ថំ,
 ន សព្វថា អញ្ញាភាវតោតិ? នោ ន យុត្តោ, ឥធលោកបរិយាបន្នត្ថបិ ច
 បឋមវាទវិសយស្ស អនាគតកាលស្សេវ តស្ស អធិប្បតត្តា បឋមវាទិនោបិ
 អបរន្តកប្បិកតាយ ន កោចិវិរោធនាតិ។

ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទវណ្ណានា

៩៣. ទិដ្ឋធម្មោតិ ទស្សនភូតេន ញ្ញាលោន ឧបលទ្ធផម្មោ។ តត្ថ យោ
 អនិច្ឆ័យវិសយោ, សោបិ សុចាកជភាវេន ឥន្ទ្រិយវិសយោវិយ ហោតីតិ អាហ
 “ទិដ្ឋធម្មោតិ បច្ចក្ខធម្មោ វុច្ឆតី” តិ។ តេនេវ ច “តត្ថ តត្ថ បដិលទ្ធត្តភាវស្សេតំ
 អធិវចន” តិ វុត្ថំ។

៩៥. អន្តោនិជ្ឈាយនលក្ខណោតិ ញាតិភោគរោគសីលទិដ្ឋិព្យសនេហិ
 ដុដ្ឋស្ស ចេតសោ អន្តោ អព្ពន្ធពំ និជ្ឈាយនំ សោចនំ អន្តោនិជ្ឈាយនំ, តំ លក្ខណំ
 ឯតស្សាតិ អន្តោនិជ្ឈាយនលក្ខណោ។ តន្និស្សិតលាលប្បនលក្ខណោតិ តំ
 សោកំ សមុដ្ឋានហេតុំ និស្សិតំ តន្និស្សិតំ, ភុសំ វិលាបនំ លាលប្បនំ,
 តន្និស្សិតញ្ចាលាលប្បនញ្ចា តន្និស្សិតលាលប្បនំ, តំ លក្ខណំ ឯតស្សាតិ

តន្ត្រីស្បៀតលាលប្បនលក្ខណៈ។ ញាតិព្យាសនាធិនា ដុដ្ឋស្បៀត បរិទេវេនាបិ
អសក្កណ្ឌន្តស្បៀត អន្តោគតសោកសមុដ្ឋិតោ ភុសោ អាយាសោ ឧចាយាសោ។
សោ បន យស្មា ចេតសោ អប្បសន្នាការោ ហោតិ, តស្មា “វិសាធនលក្ខណៈ” តិ
វុត្តោ។

៩៦. វិតក្កនំ វិតក្កិតំ, តំ បន អភិនិរោបនសភារោ វិតក្កោយេវាតិ អាហា
“អភិ...បេ... វិតក្កោ” តិ។ ឯស នយោវិចារិតន្តិ ឯត្ថាបិ។ ខោភករសភាវត្ថា
វិតក្កវិចារានំ តំសហិតំ ឈានំ សឧត្តលនំវិយ ហោតិ តិ វុត្តំ “សកណ្ឌកំវិយ
ខាយតិ” តិ។

៩៧. យាយ ឧត្តលាបនបីតិយា ឧប្បន្នាយ ចិត្តំ “ឧត្តលាវិត” តិ វុច្ឆតិ, សា បីតិ
ឧត្តលាវិតត្ថំ យស្មា បន ចិត្តស្បៀត ឧត្តលភារោ តស្ស បីតិយា សតិ ហោតិ,
នាសតិ, តស្មា សា “ឧត្តលភាវការណៈ” តិ វុត្តោ។

៩៨. អាភោគោតិ វា ចិត្តស្បៀត អភិក្កភារោ, អារម្មណេ ឱណាតភារោតិ
អត្ថោ។ សុខេន ហិ ចិត្តំ អារម្មណេ អភិនតំ ហោតិ, ន ទុក្ខេន វិយ អបនតំ, នាបិ
អទុក្ខមសុខេន វិយ អនភិនតំ អនបនតញ្ច។ តត្ថ “ឧប្បិចាសាធិអភិក្ខតស្បៀត
វិយ មនុញ្ញោភោជនាធិសុ កាមេហិ វិវេចិយមាណស្បៀតាធារម្មណាបត្តនា
វិសេសតោ អភិវឌ្ឍតិ, ឧឡារស្បៀត បន កាមរសស្បៀត យាវទត្ថំ តិត្តស្បៀត
មនុញ្ញរសភោជនំ ភុត្តាវិនោ វិយ សុហិតស្បៀត ភោត្តកាមតា កាមេសុ
ចាតព្យតា ន ហោតិ, វិសយស្សាគិទ្ធតាយ វិសយេហិ ទុម្មោចិយេហិបិ ជល្លកា
វិយ សយមេវ មុញ្ញតិ” តិ ច អយោនិសោ ឧម្មុដ្ឋិតា កាមគុណាសន្តប្បិតតាយ
សំសារទុក្ខវុបសមំ ព្យាកាសិ បឋមវាធិ។ កាមាធិនំ អាធិនំ ធនស្បៀតាយ,
បឋមាធិជ្ឈានសុខស្បៀត សន្តភាវធនស្បៀតាយ ច បឋមាធិជ្ឈានសុខតិត្តិយា
សំសារទុក្ខបច្ឆេទំ ព្យាកំសុ ទុតិយាធិវាធិនោ, ឥធាបិ ឧច្ឆេទវាធិ វុត្តប្បកាហោ

វិចារោយថាសម្ភវំ អានេត្វាវត្ថុញោ។ អយំ បនេត្ថវិសេសោ - ឯកស្មិត្តិ
អត្ថភារេ បញ្ចវាទាលព្ពន្ធិ។ តេនេវ ហិ ចាឡិយំ “អញ្ញោ អត្ថា” តិ
អញ្ញគ្គហណំ ន កតំ។ កថំ បនេត្ថ អច្ចន្តនិព្វានបញ្ញាបកស្ស អត្ថនោ
ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទស្ស សស្សតទិដ្ឋិយា សង្កហោ, ន បន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា តិ?
តំតំសុខវិសេសសមមន្តិតាបដិលទ្ធន ពន្ធវិមោក្ខន សុទ្ធស្ស អត្ថនោ សក្សបេ
អវជ្ជានទីបនតោ។

សេសាតិ សេសា បញ្ចបញ្ញាស ទិដ្ឋិយោ។ តាសុ អន្តានន្តិកវាទាទំ
សស្សតទិដ្ឋិភារោ តត្ថ តត្ថ បកាសិតោយេវ។

១០១-ក. កី បន ការណំ បុព្ពន្ធាបរន្តា ឯវ ទិដ្ឋាភិទិវេសស្ស វិសយភារេន
ទស្សិតា, ន បន តទុកយមេកជ្ឈន្តិ? អសម្ភវតោ។ ន ហិ បុព្ពន្ធាបរន្តេសុ វិយ
តទុកយវិនិមុត្ត មជ្ឈន្តេ ទិដ្ឋិកប្បនា សម្ភវតិ ឥត្តរកាលត្ថា, អថ បន
បច្ចុប្បន្នភារោ តទុកយវេមជ្ឈំ, ឯវំ សតិ ទិដ្ឋិកប្បនក្ខមោ តស្ស ឧកយសភារោ
បុព្ពន្ធាបរន្តេសុយេវ អន្តោគោតិ កថមទស្សិតំ។ អថ វា បុព្ពន្ធាបរន្តវន្តតាយ
“បុព្ពន្ធាបរន្តោ” តិ មជ្ឈន្តោ វុច្ចតិ, សោ ថ “បុព្ពន្ធាបរន្តកប្បិកា វា
បុព្ពន្ធាបរន្តានុទិដ្ឋិនោ” តិ វទន្តេន បុព្ពន្ធាបរន្តេហិ វិសុំ កត្វា វុត្តោយេវា តិ
ទដ្ឋញោ។ អដ្ឋកថាយម្យ “សព្វេបិ តេ អបរន្តកប្បិកេ បុព្ពន្ធាបរន្តកប្បិកេ” តិ
ឯតេន សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, ឯកសេសេន វា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ, អញ្ញថា
សង្កឡិក្ខា វុត្តវចនស្ស អនត្ថកតា អាបដ្ឋេយ្យាតិ។ កេ បន តេ
បុព្ពន្ធាបរន្តកប្បិកា? យេ អន្តានន្តិកា ហុត្វា ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទាតិ ឯវំ បកាវា
វេទិតញា។

ឯត្ថ ថ “សព្វេតេ ឥមេហាវ ឆ្វាសដ្ឋិយា វត្ថុហិ, ឯតេសំ វា អញ្ញតរេន, នត្តិ
ឥតោ ពហិឆ្វា” តិ វចនតោ, បុព្ពន្ធកប្បិកាទិត្តយវិនិមុត្តស្ស ថ កស្សថិ

ទិដ្ឋភាពកិកស្ស អភារតោ យានិ តានិ សាមញ្ញជលានិ (ធី. និ. ១.១៦៦) សុត្តន្តបិដក
វុត្តប្បកាវរានិ អភិរិយាហេតុកនត្ថិកវាទានិ, យានិ ច
ឥស្សរេបជាបតិបុរិសកាលសភាវនិយតិយទិដ្ឋាវាទានិប្បភេទានិ ទិដ្ឋភាព
(វិសុទ្ធិ. ជី. ២.៥៦៣; វិភ. អនុជី. ១៨៩ បស្សិតតំ) ពហិទ្ធាបិ ទិស្សមាណនិ, តេសំ
ឯត្ថេវ សង្កហោ, អន្តោគគតា ច វេទិតញ្ញា។ កថំ? អភិរិយវាទោ តាវ “វិញ្ញា
ក្ខន្ធដ្ឋា” តិអាទិនា កិរិយាភាវនីបនតោ សស្សតវាទេ អន្តោគគោ, តថា
“សត្តិមេ កាយា” តិអាទិ (ធី. និ. ១.១៧២) នយប្បវត្តោ បកុដវាទោ, “នត្ថិ ហេតុ
នត្ថិ បច្ឆយោ សត្តានំ សំកិលេសាយា” តិអាទិ (ធី. និ. ១.១៦៨) វចនតោ
អហេតុកវាទោ អធិច្ចសមុប្បន្និកវាទេ អន្តោគគោ។ “នត្ថិ បរោ
លោកោ” តិអាទិ (ធី. និ. ១.១៧១) វចនតោ នត្ថិកវាទោ ឧច្ឆេទវាទេ អន្តោគគោ។
តថា ហិ តត្ថ “កាយស្ស ភេទា ឧច្ឆិដ្ឋតី” តិអាទិ (ធី. និ. ១.៨៦) វុត្តំ។ បឋមេន
អាទិ-សន្នេន និគណ្ឌាវាទានយោ សង្កហិតា។

យទិបិ ចាឡិយំ នាជបុត្តវាទ (ធី. និ. ១.១៧៨) ភាវេន ចាតុយាមសំវរោ
អាគតោ, តថាបិ សត្តវតាតិក្កមេនវិក្ខេបវាទិតាយ នាជបុត្តវាទោបិ
សញ្ញាយវាទោវិយ អមរាវិក្ខេបវាទេសុ អន្តោគគោ។ “តំ ជីវំ តំ សរីរំ, អញ្ញំ ជីវំ
អញ្ញំ សរីរំ” ត្ថិ (ធី. និ. ១.៣៧៧; ម. និ. ២.១២២; សំ. និ. ២.៣៥) ឯវំ បកាវា វាទា “រូបំ
អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា” តិអាទិវាទេសុ សង្កហំ គច្ឆន្តិ, “ហោតិ
តថាគតោ បរំ មរណា, “អត្តិ សត្តា ឱបចាតិកា” តិ ឯវំ បកាវា សស្សតវាទេ។
“ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា, នត្ថិ សត្តា ឱបចាតិកា” តិ ឯវំ បកាវា
ឧច្ឆេទវាទេន សង្កហិតា។ “ហោតិ ច ន ហោតិ ច តថាគតោ បរំ មរណា, អត្តិ ច
នត្ថិ ច សត្តា ឱបចាតិកា” តិ ឯវំ បកាវា ឯកច្ឆសស្សតវាទេ អន្តោគគោ។ “នេវ
ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា, នេវត្ថិ ន នត្ថិ សត្តា ឱបចាតិកា” តិ
ច ឯវំ បកាវា អមរាវិក្ខេបវាទេ អន្តោគគោ។ ឥស្សរេបជាបតិបុរិសកាលវាទា

ឯកច្ឆសស្សតវាទេ អន្តោគធា, តថា កណ្ណាទវាទោ។
សភាវនិយតិយទិច្ឆាវាទា អធិច្ឆសមុប្បន្និកវាទេន សង្កហិតា។ ឥមិនា នយេន
សុត្តន្តវេសុ, ពហិទ្ធា ច ទិស្សមាណំ ទិដ្ឋិតតានំ ឥមាសុ ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋិសុ
អន្តោគធា វេទិតញ្ញា។

អដ្ឋាសយន្តិ ទិដ្ឋិដ្ឋាសយំ។ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិវសេន ហិ សត្តានំ
សំកិលេសបក្ខេ ធុរិដោ អដ្ឋាសយោ, តញ្ញា ភកវា អបរិមាណាសុ
លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ អបរិមាណោ វេ ព្រោយ្យវិសេសេ
ឧប្បជ្ឈនវសេន អនេកភេទភិដ្ឋានម្យី “ចត្តារោ ជនា សស្សតវាទា” តិអាទិនា
ទ្វាសដ្ឋិយា បកេទេហិ សង្កណ្ណានវសេន សត្តញ្ញាតញ្ញាលោន បរិច្ឆិទ្ធា
ទស្សន្តោ បមាណាភូតាយ តុលាយ ធារយមាណោ វិយ ហោតីតិ អាហ
“តុលាយ តុលយន្តោ វិយា” តិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “អន្តោ ជាលី កតា” តិអាទិ (ធិ.
និ. ១.១៤៦)។ “សិនេរុចាទតោ វាលុកំ ឧទ្ធករន្តោ វិយា” តិ ឯតេន
សត្តញ្ញាតញ្ញាលោតោ អញ្ញាស្ស ឥមិស្ស ទេសនាយ អសក្កុណោយ្យតំ
ទស្សន្តិ។

អនុសន្ធានំ អនុសន្ធិ, បុច្ឆាយ កតោ អនុសន្ធិ បុច្ឆានុសន្ធិ។ អថ វា
អនុសន្ធិយតីតិ អនុសន្ធិ, បុច្ឆា អនុសន្ធិ ឯតស្សតិ បុច្ឆានុសន្ធិ។ បុច្ឆាយ
អនុសន្ធិយតីតិ វា បុច្ឆានុសន្ធិ។ អដ្ឋាសយានុសន្ធិម្ហិ ឯសេវ នយោ។
យថានុសន្ធិតិ ឯត្ថ បន អនុសន្ធិយតីតិ អនុសន្ធិ, យា យា អនុសន្ធិ យថានុសន្ធិ,
អនុសន្ធិអនុរូបំ វា យថានុសន្ធិតិ សទ្ធត្ថោ វេទិតញ្ញោ, សោ “យេន បន ធម្មេន
អាទិម្ហិ ទេសនា ឧដ្ឋិតា, តស្ស ធម្មស្ស អនុរូបធម្មវសេន វា បដិបក្ខវសេន វា
យេសុ សុត្តេសុ ឧបរិ ទេសនា អាគច្ឆតិ, តេសំ វសេន យថានុសន្ធិ វេទិតញ្ញោ។
សេយ្យចិទំ? អាកង្ខេយ្យសុត្ត (ម. និ. ១.៦៤-៦៩) ហេដ្ឋា សីលេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា,

ឧបរិ ធរ អភិញ្ញា អាគតា...បេ... កកក្ខបមេ (ម. និ. ១.២២២) ហេដ្ឋា អក្ខន្តិយា
ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ កកក្ខបមា អាគតា" តិអាធិនា អដ្ឋកថាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.១០០-
១០២) វុត្តោ។

ឥតិ កិរាតិ ភគវតោ យថាទេសិតាយ អត្ថសុញ្ញតាយ អត្ថនោ
អរុច្ឆនការីធិបនំ។ ភោតិ ធម្មាលបនំ។ អនត្តកតានិធិតិ អត្ថនា ន កតានិ,
អនត្តកេហិ វា ខន្ធហិ កតានិ។ កមត្តានំ ដុស្សន្តិធិតិ អសតិ អត្ថនិ ខន្ធនព្វា
ខណិកត្តា កម្មានិ កំ អត្តានំ អត្ថនោ ជលេន ដុស្សន្តិ, កោ កម្មជលំ
បដិសំវេទេតីតិ អត្ថោ។ អវិជ្ជាតិ សុតាធិវិហេន អរិយធម្មស្ស អកោវិទតាយ
នវិជ្ជា។ អវិជ្ជាគតោតិ អវិជ្ជាយ ឧបគតោ, អរិយធម្ម អវិនិតតាយ
អប្បហំនាវិជ្ជាតិ អត្ថោ។ តណ្ហាធិបតេយ្យេន ចេតសាតិ “យទិ អហំ នាម
កោចិ នត្ថិ, មយា កតស្ស កម្មស្ស កោ ជលំ បដិសំវេទេតិ, សតិ បន តស្មី
សិយា ជលូបភោកោ” តិ តណ្ហាធិបតិតោ អាគតោ តណ្ហាធិបតេយ្យោ, តេន។
អត្ថវាធុទាធានសហគត ចេតសា។ អតិធាវិតព្ពន្ធិ ខណិកត្តបិ សដ្ឋារានំ
យស្មី សន្តានេ កម្មំ កតំ, តត្ថេវ ជលុប្បត្តិតោ ធម្មបុញ្ញមត្តស្សេវ ច សិទ្ធេ
កម្មជលសម្ពន្ធបកត្តនយំ មិច្ឆា គហេត្វា ឯកេន ការកវេទកក្ខតេន
ភវិតព្ពំ, អញ្ញថា “កម្មជលានំ សម្ពន្ធន សិយា” តិ
អត្ថត្ថនិយសុញ្ញតាបកាសនំ សត្តសាសនំ អតិក្កមិតព្ពំ មញ្ញេយ្យាតិ អត្ថោ។

“ឧបរិ ធរ អភិញ្ញា អាគតា” តិ អនុបធម្មវសេន យថានុសន្និ ទស្សេតិ,
ឥតវេហិ បដិបក្ខវសេន។ កិលេសេនាតិ “លោភោ ចិត្តស្ស
ឧបក្កិលេសោ” តិអាធិនា កិលេសវសេន។ ឥមស្មិម្បីតិ បិ-សន្តេន យថា
វុត្តសុត្តានិសុ បដិបក្ខវសេន យថានុសន្និ, ឯវំ ឥមស្មិម្បី សុត្តតិ ទស្សេតិ។

តថា ហិ និច្ចសារាទិបញ្ញាបកានំ ទិដ្ឋិតតានំ វសេន ឧដ្ឋិតា អយំ ទេសនា
និច្ចសារាទិសុញ្ញតាបកាសនេន និដ្ឋាបិតាតិ។

បរិកស្សិតវិប្បន្និតវារវណ្ណានា

១០៥-១១៧. មរិយាទិវិភាគទស្សនត្ថន្តិ សស្សតាទិទិដ្ឋិទស្សនស្ស
សម្មាទស្សនេន សង្ករការិការីនត្ថំ។ តទបិ វេទយិតន្តិ សម្ពុទ្ធា។ អជាទតំ
អបស្សតន្តិ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ “ឥទំ ទិដ្ឋិជ្ជានំ វរំគហិកំ
វរំបរាមជ្ឈំ វរំគហិតំ ហោតិ វរំអភិសម្បរាយ”ន្តិ យថាភូតំ អជាទន្តានំ
អបស្សន្តានំ។ តថា យស្មី វេទយិតេ អវីតតណ្ហាតាយ វរំ ទិដ្ឋិតតំ ឧបាទិយន្តិ,
តំ វេទយិតំ សមុទយាទិតោ យថាភូតំ អជាទន្តានំ អបស្សន្តានំ, ឯតេន
អនាវរណាញាណាសមន្តចក្ខុហិ យថា តថាគតានំ យថាភូតមេត្ត
ញាណាទស្សនំ, ន វរំ ទិដ្ឋិតតិកានំ, អថ ខោ តណ្ហាទិដ្ឋិបរាមាសោយេវាតិ
ទស្សេតិ។ តេនេវ ចាយំ ទេសនា មរិយាទិវិភាគទស្សនត្ថា ជាតា។ អជ្ជកថាយំ
បន “យថាភូតំ ធម្មានំ សភារំ អជាទន្តានំ អបស្សន្តាន”ន្តិ អវិសេសេន វុត្ថំ។ ន
ហិ សង្កតធម្មសភារំ អជាទនមត្តេន មិច្ឆា អភិនិវិសន្តិតិ។ សាមញ្ញោជាតនា
វិសេសេ អវតិជ្ជតីតិ អយំ វិសេសយោជនា កតា។ វេទយិតន្តិ “សស្សតោ អត្តា
ច លោកោ ចា”តិ ទិដ្ឋិបញ្ញាបនវសេន បវត្ថំ ទិដ្ឋិយា អនុភូតំ អនុភវនំ។
តណ្ហាគតានន្តិ តណ្ហាយ គតានំ ឧបគតានំ, បវត្តានំ វា។ តញ្ច ខោ បនេតន្តិ ច
យថាវុត្ថំ វេទយិតំ បច្ឆាមសតិ។ តញ្ច វជ្ជាមិសភូតំ ទិដ្ឋិតណ្ហាសល្លាធុរិទ្ធតាយ
សឧត្តិលត្តា ចញ្ចលំ, ន មគ្គដលសុខំវិយ ឯករូបេន អវតិជ្ជតីតិ។ តេនេវាហ
“បរិកស្សិតេនា”តិអាទិ។

អថ វា វរំវិសេសការណាតោ ធាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតានិ វិភជិត្វា ឥនានិ
អវិសេសការណាតោ តានិ ទស្សេតុ “តត្រ ភិក្ខុវេ”តិអាទិកា ទេសនា អារទ្ធា។

សព្វេសញ្ញា ទិដ្ឋិតតិកានំ វេទនា អវិជ្ជា តណ្ហា ច អវិសិដ្ឋការន្តិ។ តត្ថ តទបីតិ
 “សស្សតំ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញាបេន្តិ”តិ ឯត្ថ យទេតំ “សស្សតោ អត្តា ច
 លោកោ ចា”តិ បញ្ញាបនំ, តទបី។ សុខាទិភេទំ តិវិធស្រេយ័តំ យថា ក្កម៌
 ទុក្ខសល្លាធិច្ចតោ, អវិសេសេន សមុទយត្ថផ្កមស្សនាទិនវនិស្សរណតោ វា
 យថា ភូតំ អជានន្តានំ អបស្សន្តានំ, តតោ ឯវ ច សុខាទិបត្តនាសម្ភវតោ
 តណ្ហាយ ឧបកតត្តា តណ្ហាភតានំ តណ្ហាបរិកស្សិតេន ទិដ្ឋិវិប្បន្តិមេវ
 ទិដ្ឋិចលនមេវ, “អសតិ អត្តនិ កោ វេទនំ អនុភវតី”តិ កាយវចីន្ទារេសុ ទិដ្ឋិយា
 ចោបនប្បត្តិមត្តមេវ វា, ន បន ទិដ្ឋិយា បញ្ញាបេតញ្ច សស្សតោ កោចិ ធម្មោ
 អត្ថិតិ អត្តោ។ ឯកច្ចសស្សតវាទាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ជស្សបច្ចយវាវវណ្ណានា

១១៨. យេន តណ្ហាបរិកស្សិតេន ឯតានិ ទិដ្ឋិតតានិ បវត្តន្តិ, តស្ស
 វេទយីតំ បច្ចយោ, វេទយីតស្សបិ ជស្សោ បច្ចយោតិ ទេសនា ទិដ្ឋិយា
 បច្ចយបរម្មវនិទ្ទារណាន្តិ អាហា “បរម្មវបច្ចយទស្សនត្ថ”ន្តិ, តេន យថា
 បញ្ញាបនធម្មោ ទិដ្ឋិ, តប្បច្ចយធម្មោ ច យថាសកំ បច្ចយវសេនេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន
 បច្ចយេហិ វិនា, ឯវំ បញ្ញាបេតញ្ច ធម្មាបិ រូបវេទនាទយោ, ន ឯត្ថ កោចិ អត្តា
 វា លោកោ វា សស្សតោតិ អយមត្តោ ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

នេតំហំនិវិដ្ឋិតិវាវវណ្ណានា

១៣១. តស្ស បច្ចយស្សាតិ ជស្សបច្ចយស្ស ទិដ្ឋិវេទយីតេតិ ទិដ្ឋិយា
 បច្ចយភូតេ វេទយីតេ, ជស្សបធានេហិ អត្តនោ បច្ចយេហិ និច្ឆាទេតព្ពេតិ
 អត្តោ។ វិនាបិ ចក្ខាទិវត្ថុហិ, សម្មយុត្តធម្មេហិ ច កេហិចិ វេទនា ឧប្បជ្ឈតិ, ន
 បន កតាចិ ជស្សេន វិនាតិ ជស្សោ វេទនាយ ពលវការណាន្តិ អាហា

“ពលវកាវទស្សនត្ថ”ន្តិ។ សន្និហិតោបិ ហិ វិសយោ សចេ ដុសនាការហិតោ
ហោតិ ចិត្តប្បាទោ, ន តស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ តិ ជស្សោវ
សម្បយុត្តធម្មានំ វិសេសបច្ចយោ។ តថា ហិ ភកវតា ចិត្តប្បាទំ វិភជន្តេន
ជស្សោយេវ បឋមំ ឧទ្ធទោ, វេទនាយ បន អធិដ្ឋានមេវ។

ទិដ្ឋិតតិកាធិដ្ឋានវដ្តកថាវណ្ណានា

១៤៤. ហេដ្ឋា តិសុបិ វាវេសុ អធិកតត្តា, ឧបិ ច “បដិសំវេទន្តិ” តិ
វត្ថុមានត្តា វេទយិតមេត្ត បធានន្តិ អាហា “សព្ពទិដ្ឋិវេទយិតានិ
សម្បិណ្ឌោតិ” តិ។ សម្បិណ្ឌោតិ ច “យេបិ តេ” តិ តត្ថ តត្ថ អាគតស្ស បិ-
សទ្ធស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ។ វេទយិតស្ស ជស្សេ បក្ខិបនំ
ជស្សបច្ចយតាទស្សនមេវ “ធម្មា អជ្ឈត្តិកាយតនេហិ ធម្មារម្មណបដិសំវេទនំ
ឯកន្តតោ ធនជស្សហេតុកមេវា” តិ។ សញ្ញាយន្តិ ឯត្តាតិ អធិករណត្តោ
សញ្ញាតិ-សន្ថោតិ អាហា “សញ្ញាតិដ្ឋានេ” តិ។ ឯវំ សមោសរណសន្ថោបិ
ទដ្ឋព្ពោ។ អាយតតិ ឯត្ថ ជលំ តទាយត្តវុត្តិកាយ, អាយភូតំ វា អត្ថនោ ជលំ
តនោតិ បវត្ថេតិ តិ អាយតនំ, ការណំ។ វុត្ថុគធនសមូហោ អរញ្ញាវេហារោ
អរញ្ញមេវ អរញ្ញាយតនន្តិ អាហា “បណ្ណាតិមត្ថេ” តិ។ អត្ថត្ថយេបីតិ បិ-សន្ថេន
អវុត្ថត្ថសម្បិណ្ឌានំ ទដ្ឋព្ពំ, តេន អាការនិវាសាធិដ្ឋានតេ សង្កណ្ឌាតិ។
ហិរញ្ញាយតនំ សុវណ្ណាយតនំ, វាសុទេវាយតនំ កម្មាយតនន្តិ អាទីសុ
អាការនិវាសាធិដ្ឋានេសុ អាយតនសន្ថោ។ ចក្ខាទីសុ ច ជស្សនយោ អាកិណ្ឌា,
តានិ ច នេសំ និវាសោ, អធិដ្ឋានញា និស្សយបច្ចយការតោតិ។ តិណ្ឌាម្បិ
វិសយិទ្រិយវិញ្ញាណានំ សង្កតិកាវេន គហេតព្ពោ ជស្សោតិ “សង្កតិ” តិ វុត្ថោ។
តថា ហិ សោ “សន្និចាតបច្ចបដ្ឋានោ” តិ វុត្ថតិ។ សមីទានយេនាតិ វិជ្ជមានេសុបិ
អញ្ញេសុ សម្បយុត្តធម្មេសុ យថា “ចក្ខុញា... បេ.... ជស្សោ” តិ (ម. និ. ១.២០៤; ម.

និ. ៣.៤២០, ៤២៥, ៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣-៤៥; សំ. និ. ៤.៦០; កថា. ៤៦៥) ឯតស្មី
សុត្ត វេទនាយ បដានការណាការៈធម្មនត្ថំ ជស្សសីសេន ធនេនា កតា,
ឯវមិធាបិ ព្រាហ្មជាលេ “ជស្សបច្ចយា វេទនា” តិអាទិនា ជស្សំ អាទី កត្វា
អបរន្តបដិច្ចសមុប្បាទទីបនេន បច្ចយបរម្បរំ ធនេនតុំ “ជស្សយតនេហិ ជុស្ស
ជុស្ស” តិ ជស្សមុខេន វុត្ថំ។

ជស្សោ អរូបធម្មាបិ សមាធនោ ឯកធនេន អារម្មណេ អនល្លិយមាធនាបិ
ជុសនាការេន បវត្ថតិ ជុសនោ វិយ ហោតីតិ អាហ “ជស្សោ តំ តំ អារម្មណំ
ជុសតី” តិ, យេន សោ “ជុសនលក្ខណោ, សង្ឃជ្ជនសោ” តិ ច វុច្ចតិ។
“ជស្សយតនេហិ ជុស្ស ជុស្ស” តិ អជុសនកិច្ចានិបិ អាយតនានិ “មញ្ញា
យោសន្តី” តិអាទីសុ វិយ និស្សិតវោហារេន ជុសនកិច្ចានិ កត្វា ធន្សិតានីតិ
អាហ “ជស្ស ឧបនិក្ខិបិត្វា” តិ, ជស្សគតិកានិ កត្វា ជស្សបចារំ អាហេបេត្វាតិ
អត្ថោ។ ឧបចារោ ហិ នាម វោហារមត្ថំ, ន តេន អត្ថសិទ្ធិ ហោតីតិ អាហ
“តស្មា” តិអាទិ។

អត្ថនោ បច្ចយភូតានំ ធន្នំ ជស្សនំ វសេន ចក្កសម្ពស្សជា យាវ
មនោសម្ពស្សជាតិ សង្ខេបតោ ធម្មិធា វេទនា, វិត្តារតោ បន
អជ្ជសតបរិយាយេន អជ្ជសតកេនា។ រូបតណ្ហាទិកេនាយាតិ រូបតណ្ហា យាវ
ធម្មតណ្ហាតិ សង្ខេបតោ ធម្មកេនាយ, វិត្តារតោ អជ្ជសតកេនាយ។
ឧបនិស្សយកោដិយាតិ ឧបនិស្សយសីសេន។ កស្មា បនេត្ថ
ឧបនិស្សយបច្ចយោវ ឧទ្ធអោ, ននុ សុខា វេទនា, អនុក្ខមសុខា វេទនា ច
តណ្ហាយ
អារម្មណមត្តអារម្មណាធិបតិអារម្មណ្ឌបនិស្សយបកត្វបនិស្សយវសេន
ចតុធា បច្ចយោ, ធុក្ខា ច អារម្មណមត្តបកត្វបនិស្សយវសេន ទ្វិធាតិ?

សច្ចមេត៌, ឧបនិស្សយេ ឯវ បន តំ សព្វំ អន្តោគដំ។ យុត្តំ តាវ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយេស្ស ឧបនិស្សយសាមញ្ញតោ ឧបនិស្សយេន សង្គហោ,
អារម្មណមត្តអារម្មណាធិបតីនំ បន កថន្តិ? តេសម្បិ អារម្មណសាមញ្ញតោ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយេន សង្គហោវ កតោ, ន បកតូបនិស្សយេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។
ឯតទត្ថមេវេត្ថ “ឧបនិស្សយកោដិយា” តិ វុត្តំ, ន “ឧបនិស្សយេនា” តិ។

ចតុត្ថិជស្សាតិ កាមុចាទានំ យាវ អត្តវាទុចាទានន្តិ ចតុត្ថិជស្ស។ ននុ ច
តណ្ហាវ កាមុចាទានន្តិ? សច្ចមេត៌។ តត្ថ ទុព្ពលា តណ្ហា តណ្ហាវ, ពាលវតី
តណ្ហា កាមុចាទានំ។ អថ វា អប្បត្តវិសយបត្តនា តណ្ហា តមសិ ចោរានំ
ករបសារណំ វិយ។ សម្បត្តវិសយគ្គហណំ ឧចាទានំ, ចោរានំ
ករប្បត្តធនគ្គហណំ វិយ។ អប្បិច្ឆតាបដិបក្ខា តណ្ហា, សន្តោសបដិបក្ខា
ឧចាទានំ។ បរិយេសនទុក្ខមូលំ តណ្ហា, អារក្ខទុក្ខមូលំ ឧចាទានន្តិ
អយមេតេសំ វិសេសោ។ ឧចាទានស្សាតិ អសហជាតស្ស ឧចាទានស្ស
ឧបនិស្សយកោដិយា, ឥតរស្ស សហជាតកោដិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ អនន្តរស្ស
អនន្តរសមនន្តរអនន្តរូបនិស្សយនត្ថិវិគតាសេវនបច្ចយេហិ, អនានន្តរស្ស
ឧបនិស្សយេន, អារម្មណភូតា បន អារម្មណាធិបតីអារម្មណ្ឌបនិស្សយេហិ,
អារម្មណមត្តនេវ វាតិ តំ សព្វំ ឧបនិស្សយេនេវ គហេត្វា
“ឧបនិស្សយកោដិយា” តិ វុត្តំ។ យស្មា ច តណ្ហាយ រូចាទីនិ អស្សាទេត្វា
កាមេសុ ចាតព្យតំ អាបជ្ជតិ, តស្មា តណ្ហា កាមុចាទានស្ស ឧបនិស្សយោ។
តថា រូចាទិភេទេវ សម្មុទ្ទោ “នត្ថិ ទិន្ន” ត្ថិអាទិនា (ធី. និ. ១.១៧១; ម. និ. ១.៤៤៥;
ម. និ. ២.៩៤, ៩៥, ២២៥; ម. និ. ៣.៩១, ១១៦, ១៣៦; សំ. និ. ៣.២១០; ធរ. ស. ១២២១;
វិភ. ៩៣៨) មិច្ឆាទស្សនំ, សំសារតោ មុទ្ធិតុកាមោ អសុទ្ធិមគ្គ
សុទ្ធិមគ្គបរាមសនំ, ខន្ទេសុ អត្តត្ថនិយគាហភូតំ សក្កាយទស្សនំ តណ្ហាតិ,
តស្មា ឥតរេសម្បិ តណ្ហា ឧបនិស្សយោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សហជាតស្ស បន

សហជាតិអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតហេតុវសេន តណ្ហា
បច្ចយោ ហោតិ។ តំ សត្វំ សន្ធាយ “សហជាតកោដិយា”តិ វុត្ថំ។

តថាតិ ឧបនិស្សយកោដិយា ចេវ សហជាតកោដិយា ចាតិ អត្ថោ។
ភវស្សាតិ កម្មភវស្ស ចេវ ឧបបត្តិភវស្ស ច។ តត្ថ ចេតនាទិសម្ព័ន្ធ តំ សត្វំ
ភវកាមិកម្មំ កម្មភវោ, កាមភវាទិកោ នវិវិដោ ឧបបត្តិភវោ, តេសំ
ឧបបត្តិភវស្ស ចតុត្ថិធម្មំ ឧបាទានំ
ឧបបត្តិភវការណាកម្មភវការណាភាវតោ, តស្ស ច សហាយភាវូបគមនតោ
បកតូបនិស្សយវសេន បច្ចយោ ហោតិ។ កម្មាវម្ពណាករណាកាលេ បន
កម្មសហជាតកាមុបាទានំ ឧបបត្តិភវស្ស អារម្ពណបច្ចយេន បច្ចយោ
ហោតិ។ កម្មភវស្ស បន សហជាតស្ស សហជាតំ ឧបាទានំ
សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ចេវ
ហេតុមគ្គវសេន ច អនេកធា បច្ចយោ ហោតិ, អសហជាតស្ស
អនន្តរសមនន្តរអនន្តរូបនិស្សយនត្ថិវិគតាសេវនវសេន, ឥតវស្ស
បកតូបនិស្សយវសេន, សម្មសនាទិកាលេសុ អារម្ពណវសេន ច បច្ចយោ
ហោតិ។ តត្ថ អនន្តរាទិកេ ឧបនិស្សយបច្ចយេ, សហជាតាទិកេ
សហជាតបច្ចយេ បក្ខិបិទ្វា វុត្ថំ “ឧបនិស្សយកោដិយា ចេវ
សហជាតកោដិយា ចា”តិ។

ភវោ ជាតិយាតិ ឯត្ថ ភវោតិ កម្មភវោ អធិប្បតោ។ សោ ហិ ជាតិយា
បច្ចយោ, ន ឧបបត្តិភវោ។ ឧបបត្តិភវោ ហិ បឋមាភិទិត្តា ខន្ធា ជាតិយេវ។
តេន វុត្ថំ “ជាតីតិ បនេត្ត សវិការា បញ្ចក្ខន្ធា ទដ្ឋព្វា”តិ។ សវិការាតិ ច
និព្វត្តិវិការេន សវិការា, តេ ច អត្ថតោ ឧបបត្តិភវោយេវ។ ន ហិ តនេវ តស្ស
ការណំ ភវិតុំ យុត្តន្តិ។ កម្មភវោ ច ឧបបត្តិភវស្ស កម្មបច្ចយេន ចេវ

ឧបនិស្សយបច្ចយេន ច បច្ចយោ ហោតីតិ អាហា “ភវេ ជាតិយា
ឧបនិស្សយកោជិយា បច្ចយោ”តិ។

យស្មា ច សតិ ជាតិយា ជរាមរណំ, ជរាមរណាទិនា ដុដ្ឋស្ស ពាលស្ស
សោកាទយោ ច សម្ពុត្តិ, នាសតិ, តស្មា “ជាតិ... បេ... បច្ចយោ ហោតី”តិ វុត្តំ។
សហជាតូបនិស្សយសីសេន បច្ចយវិចារណាយ ទស្សីតត្តា, អន្តវិចារណាយ
ច អនាមជ្ឈត្តា អាហា “អយមេត្ត សន្នេហោ”តិ។ មហាវិសយត្តា
បដិច្ចសមុប្បាទវិចារណាយ សា និវរសេសា កុតោ លទ្ធព្ពាតិ អាហា
“វិត្តារតោ”តិអាទិ។ ឯកទេសេន ចេត្ត កថិតស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស តថា
កថនេ សទ្ធិ ឧទាហរណេន ការណំ ទស្សន្តោ “ភគវា ហី”តិអាទិមាហា។ តត្ថ
កោជិន បញ្ញាយតីតិ អសុកស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស, ចក្កវត្តិនោ វា កាលេ
អវិជ្ជា ឧប្បដ្ឋា, ន តតោ បុព្វេតិ អវិជ្ជាយ អាទិមរិយាទា អប្បដិហាតស្ស មម
សត្តញ្ញតញ្ញាណាស្សាបិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជមានត្តាយេវាតិ អត្តោ។ អយំ
បច្ចយោ ឥទប្បច្ចយោ, តស្មា ឥទប្បច្ចយា, ឥមស្មា ការណា អាសវបច្ចយាតិ
អត្តោ។ ភវតណ្ហាយាតិ ភវសំយោជនកូតាយ តណ្ហាយ។ ភវទិដ្ឋិយាតិ
សស្សតទិដ្ឋិយា។ “ឥតោ ឯត្ថ ឯត្តោ ឥធា”តិ អបរិយន្តំ អបរាបរុប្បត្តិ ទស្សតិ។

វិវដ្តកថាទិវណ្ណានា

១២៥. “វេទនានំ សមុទយ”ន្តិអាទិចាឡិ វេទនាកម្មដ្ឋានន្តិ ទដ្ឋញ្ច។ តន្តិ
“ជស្សសមុទយា ជស្សនិរោធា”តិ វុត្តជស្សដ្ឋានំ។ អាហារោតិ កតឡិ កាហោ
អាហារោ វេទិតញ្ចោ។ សោ ហិ “កតឡិ កាហោ អាហារោ ឥមស្ស កាយស្ស
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១. បច្ចយនិទ្ទេស ៤២៩) វេទនតោ
កម្មសមុដ្ឋានានម្បិ ឧបត្ថម្ភកបច្ចយោ ហោតិយេវ។ យទិបិ សោតាបន្នាទយោ
យថាភូតំ បដានន្តិ, ឧក្កំសគតិវិដាននវសេន បន ទេសនា អរហត្តនិក្ខុជេន

និដ្ឋាបិតា។ ឯត្ថ ច “យតោ ខោ ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ... បេ... យថា ភូតំ បជាធាតី” តិ
ឯតេន ធម្មស្ស និយ្យានិកភាវេន សន្និសង្ឃស្ស សុប្បជិបត្តិ ធស្សេតិ។ តេនេវ
ហិ អដ្ឋកថាយមេត្ថ “កោ ឯវំ ជាធាតីតិ? ធិណាសវោ ជាធាតី, យាវ
អារទ្ធវិបស្សកោ ជាធាតី” តិ បរិបុណ្ណំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃោ ធស្សេតោ, តេន យំ វុត្តំ
“ភិក្ខុសង្ឃវសេនបិ ធិបេតុំ វុត្តតី” តិ, (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៨) តំ យថា រុត្តវសេនេវ
ធិបិតំ ហោតីតិ ធន្ទព្ធា។

១៤៦. អន្តោ ជាលស្សាតិ អន្តោជាលំ, អន្តោជាលេ កតាតិ
អន្តោជាលីកតា។ អថាយុបបត្តិវសេន អដោ ឱសីទនំ, សម្បត្តិភវវសេន ឧទ្ធំ
ឧគ្គមនំ។ តថា បរិត្តភូមិមហគ្គតភូមិវសេន, ឱលីនតា’ តិ ធាវនវសេន,
បុព្វន្តានុទិដ្ឋិ អបរន្តានុទិដ្ឋិវសេន ច យថា ក្កមំ អដោ ឱសីទនំ ឧទ្ធំ ឧគ្គមនំ
យោជេតព្ធា។ “ធសសហស្សិលោកធាតូ” តិ ជាតិខេត្តំ សន្ធាយាហ។

១៤៧. អបណ្ណាត្តិកការវន្តិ ធវមានកបណ្ណាត្តិយា អបណ្ណាត្តិកការំ។
អតីតភាវេន បន តថា បណ្ណាត្តិ យាវ សាសនន្តរធានា, តតោ ឧទ្ធម្មិ
អញ្ញាបុទ្ធិប្បទេសុ វុត្តតិ ឯវ។ តថា ហិ វុត្តតិ “វោហារមត្តមេវ ភវិស្សតី” តិ (ធិ.
និ. អដ្ឋ. ១.១៤៧)។ កាយោតិ អត្តភាវោ, យោ រូបារូបធម្មសមូហោ។ ឯវំ ហិស្ស
អម្ពរុក្ខសទិសតា, តទវយវានញ្ច រូបក្ខន្ធចក្ខាធិនំ អម្ពបក្កសទិសតា
យុជ្ជតីតិ។ ឯត្ថ ច វណ្ណាច្ឆេនេ វណ្ណាបនិពន្ធានំ អម្ពបក្កានំ អម្ពរុក្ខតោ វិច្ឆេនោ
វិយ ភវនេត្តិធម្មេ តទុបនិពន្ធានំ រូបក្ខន្ធាធិនំ សន្តានតោ វិច្ឆេនោតិ ឯត្តាវតា
ឱបម្ពំ ធន្ទព្ធា។

១៤៨. ធម្មបរិយាយេតិ ចាឡិយំ។ ឥធមត្ថោតិ ធន្ទធម្មហិតំ។ បរត្ថោតិ
សម្បរាយហិតំ។ សង្គាមំ វិជីនាតិ ឯតេនាតិ សង្គាមវិជយោ។ អត្តសម្បត្តិយា
អត្តជាលំ។ ព្យញ្ញនសម្បត្តិយា, សីលាធិអនវដ្ឋធម្មនិទ្ទេសតោ ច ធម្មជាលំ។

សេដ្ឋកិច្ច ព្រហ្មក្ខតានំ មគ្គដលនិព្វានានំ វិភត្តត្តា ព្រហ្មជាលំ។
ទិដ្ឋិវេចនមុខេន សុញ្ញតាបកាសនេន សម្មាទិដ្ឋិយា វិភាវិតត្តា ទិដ្ឋិជាលំ។
តិត្តិយវាទនិម្មទ្ធីនូបាយត្តា អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោតិ ឯវម្យត្ត យោជនា
វេទិតញ្ចា។

១៤៩. អត្តមនាតិ បីតិយា គហិតចិត្តា។ តេនេវាហ “ពុទ្ធកតាយា” តិអាទិ។
យថា បន អនត្តមនា អត្តនោ អនត្តចរតាយ បរមនា វេរិមនា នាម ហោន្តិ។
យថាហ “ទិសោ ទិស” ន្តិ (ធម្ម. ប. ៤២; ឧទា. ៣៣) គាថា, ន ឯវំ អត្តមនា។ ឥមេ
បន អត្តនោ អត្តចរតាយ សកមនា ហោន្តិ តិ អាហ “អត្តមនាតិ
សកមនា” តិ។ អថ វា អត្តមនាតិ សមត្តមនា, ឥមាយ ទេសនាយ
បរិបុណ្ណាមនសង្កប្បាតិ អត្តោ។ អភិនន្តិ តិ តណ្ហាយ តិ តិ អត្តោ តិ អាហ
“តណ្ហាយម្យិ អាគតោ” តិ។ អនេកត្តត្តា ជាត្វំ អភិនន្តិ តិ ឧបគច្ឆន្តិ
សេវន្តិ តិ អត្តោ តិ អាហ “ឧបគមនេបិ អាគតោ” តិ។ តថា អភិនន្តិ តិ
សម្មជិច្ឆន្តិ តិ អត្តោ តិ អាហ “សម្មជិច្ឆនេបិ អាគតោ” តិ។ “អភិនន្តិ” តិ
ឥមនា បទេន វុត្តោយេវ អត្តោ “អនុមោទិត្វា” តិ ឥមនា បកាសីយតី តិ
អភិនន្តិ តិ សន្តោ ឥធ អនុមោទនសន្តោ តិ អាហ “អនុមោទនេបិ អាគតោ” តិ។
“កតមញ្ច តំ ភិក្ខុវេ” តិអាទិនា (ជី. និ. ១.៧) តត្ថ តត្ថ បវត្តាយ
កថេតុកម្យតាបុច្ឆាយ វិស្សន្តនវសេន បវត្តត្តា ឥទំ សុត្តំ វេយ្យាករណំ
ហោតិ។ យស្មា បន បុច្ឆាវិស្សន្តនវសេន បវត្តម្យិ សកាថកំ សុត្តំ គេយ្យំ នាម
ហោតិ, និក្ខាបកត្តមេវ បន អង្គន្តិ គាថាវហិតំ វេយ្យាករណំ, តស្មា វុត្តំ
“និក្ខាបកត្តា ហិ ឥទំ វេយ្យាករណាន្តិ វុត្ត” តិ។

អបរេសុប័តិ ឯត្ថ បិសន្នេន ចារមិបរិចយម្យិ សង្កណ្ហាតិ។ វុត្តញ្ចិ ពុទ្ធវិសេ -

“ឥមេ ធម្មេ សម្មសតោ, សភាវសរសលក្ខណោ;

ធម្មតេជេន វសុធា, ធនសហស្ស័យ បកម្បថា”តិ។ (ពុ. វិ. ២.១៦៦);

វិរិយពលេនាតិ មហាភិក្ខុមនេ

ចក្កវត្តិសិរិបរិច្ឆាគហេតុភូតវិរិយប្បភាវេន, ពោធិមណ្ឌបសង្កមនេ “កាមំ
តចោ ច ម្ពាវុ ច, អដ្ឋិ ច អវសិស្សត្ថ”តិអាធិនា (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២២;
មហានិ. ១៩៦) វុត្តចតុរង្គសមន្មាគតវិរិយានុភាវេន។ អច្ឆរិយវេតាភិហតាតិ
វិម្ពយាវហកិរិយានុភាវយដ្ឋិតា។ បំសុក្ខលធាវនេ កេចិ “បុញ្ញតេជេនា”តិ
វេទន្តិ, អច្ឆរិយវេតាភិហតាតិ យុត្តំវិយ ទិស្សតិ, វេស្សន្តរជាតកេ
ចារមិបរិបូរណបុញ្ញតេជេន អនេកក្ខត្តំ កម្មិតត្តា “អកាលកម្មនេនា”តិ
វុត្តំ។ សាធុការធានវសេន អកម្មិត្តា យថា តំ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ (សំ. និ.
៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម. ២.៣០)។ សង្កឹតិកាលាទីសុបិ
សាធុការធានវសេន អកម្មិត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ អយំ តាវេត្ថ អដ្ឋកថាយ
លីនត្តវណ្ណាន។

បករណនយវណ្ណាន

អយំ បន បករណនយេន ចាឡិយា អត្តវណ្ណាន - សា បនាយំ
អត្តវណ្ណានាយស្មា ទេសនាយ សមុជ្ជានប្បយោជនភាជនេសុ បិណ្ឌត្ថេសុ ច
និទ្ទារិទេសុ សុករា ហោតិ សុវិញ្ញេយ្យា ច, តស្មា សុត្តទេសនាយ សមុជ្ជានាធិនិ
បឋមំ និទ្ទារយិស្សម។ តត្ថ សមុជ្ជានំ តាវ វុត្តំ “វណ្ណាវណ្ណាភណន”ន្តិ។ អបិ ច
និទ្ទាបសំសាសុ វិនេយ្យយាតានន្ទាធិការាធិបត្តិ, តត្ថ ច អាធិនវេទស្សនំ
សមុជ្ជានំ។ តថា និទ្ទាបសំសាសុ បដិបដ្ឋនក្កមស្ស, បសំសារិសយស្ស
ខុទ្ទកាធិវសេន អនេកវិធស្ស សីលស្ស, សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស
សស្សតាធិនិជ្ជិជ្ជានេសុ តត្ថត្ថរិ ច អប្បដិហតចារតាយ, តថាគតស្ស ច
កត្តចិ អបរិយាបន្នតាយ អនវពោធា សមុជ្ជានំ។

វុត្តវិបរិយាយេន បយោជនំ វេទិតត្ថំ។ វិនេយ្យាយាតានន្ទាទិការាបត្តិ
អាទិកត្តិ ឥមំ ទេសនំ បយោជេតីតិ។ តថា
កុហានលបនាទិនាវិធមិច្ឆាជីវិវិទូសនំ, ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិជាលវិនិវេសនំ, ទិដ្ឋិសីសេន
បច្ចយាការិការវនំ, ធរស្សយតនវសេន ចតុសច្ចកម្មដ្ឋាននិទ្ទេសោ,
សត្តទិដ្ឋិគតានំ អនវសេសបរិយាទានំ, អត្តនោ អនុចាទាបរិទិព្ពានទីបនព្វា
បយោជនានិ។

វណ្ណាវណ្ណនិមិត្តំ អនុរោធិរោធវន្តចិត្តា កុហនាទិវិវិធមិច្ឆាជីវិនិតា
សស្សតាទិទិដ្ឋិបង្គំ និមុត្តា, សីលកូន្ទាទិសុ អបរិបូរការិតាយ
អនវតុទុគុណាវិសេសញ្ញាណាវិនេយ្យ ឥមិស្ស ធម្មទេសនាយ ភាជនំ។

បិណ្ឌាត្តា បន អាយាតាទិនំ អករណីយតាវចនេន បដិញ្ញានុរូបំ
សមណសញ្ញាយ និយោជនំ, ខន្តិសោរទ្វានុដ្ឋានំ, ព្រហ្មវិហារការវនានុយោគោ,
សទ្ធាបញ្ញាសមាយោគោ, សតិសម្មជញ្ញាធិដ្ឋានំ, បដិសម្ពាទការវនាពលសិទ្ធិ,
បរិយុដ្ឋានានុសយប្បហានំ, ឧភយហិតបដិបត្តិ, លោកធម្មេហិ អនុបលេខោ
ច ទស្សិតា ហោន្តិ។ តថា ចាណាតិចាតាទិហិ បដិវិវតិវចនេន សីលវិសុទ្ធិ
ទស្សិតា, តាយ ច ហិរោត្តប្បសម្បត្តិ, មេត្តាករុណាសមដ្ឋិតា,
វីតិក្កមប្បហានំ, តទដ្ឋបហានំ, ទុច្ឆរិតសំកិលេសប្បហានំ, វិវតិត្តយសិទ្ធិ,
បិយមនាបគរុការវនីយតានិប្បត្តិ, លាភសក្ការសិលោកសមុទាគមោ,
សមថវិបស្សនានំ អធិដ្ឋានភាវោ, អកុសលមូលតនុករណំ,
កុសលមូលរោបនំ, ឧភយានត្ថទ្ធវីករណំ, បរិសាសុវិសារទតា,
អប្បមាទវិហារោ, បរេហិ ទុប្បជំសិយតា, អវិប្បជិសារាទិសមដ្ឋិតា ច ទស្សិតា
ហោន្តិ។

“គម្ពីរ” គឺអាទិវចនេហិ គម្ពីរធម្មវិការវនំ, អលព្ពនេយ្យបតិដ្ឋតា, កប្បានំ
អសន្នៀយ្យេនាបិ ទុល្លភចាតុភាវតា, សុខមេនបិ ព្រាណេន បច្ចក្ខតោ
បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កុណោយ្យតា, ធម្មន្ទយសន្ន្នាតេន អនុមានព្រាណេនាបិ
នុរិកមនីយតា, បស្សន្ទសព្ពន្ធវចតា, សន្តធម្មវិការវនំ,
សោភនបរិយោសានតា, អតិវត្តិករភាវោ, បធានភាវប្បត្តិ,
យថាភូតព្រាណគោចរតា, សុខមសភាវតា, មហាបញ្ញាវិការវនា ច ទស្សីតា
ហោន្តិ។ ទិដ្ឋិទីបកបទេហិ សមាសតោ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោ បកាសិតាតិ
ឡីលីនតាតិធាវនវិការវនំ, ឧចាយវិនិពទ្ធនិទ្ទេសោ, មិច្ឆាភិនិវេសកិត្តនំ,
កុម្មគ្គបដិបត្តិយា បកាសនា, វិបរិយេសក្កាហាបញ្ញាបនំ, បរាមាសបរិគ្គហោ,
បុព្ពត្តាបរត្តានុទិដ្ឋិបតិដ្ឋាបនំ, ភវិកវទិដ្ឋិវិភាគោ, តណ្ហាវិជ្ជាបរត្តិ,
អន្តវានន្តវាទិដ្ឋិនិទ្ទេសោ, អន្តទូយាវតារណំ,
អាសវោយយោគកិលេសគន្ថសំយោជន្ទចាធានវិសេសវិភង្គនព្វា ទស្សីតានិ
ហោន្តិ។ តថា “វេទនានំ សមុទយ” ត្ថិអាទិវចនេហិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ
អនុពោធបដិវេធសិទ្ធិ, វិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទប្បហានំ, តណ្ហាវិជ្ជាវិគមោ,
សទ្ធម្មជ្ជិតិនិមិត្តបរិគ្គហោ, អាគមាធិកមសម្បត្តិ, ឧភយហិតបដិបត្តិ,
តិវិធបញ្ញាបរិគ្គហោ, សតិសម្បជញ្ញានុដ្ឋានំ, សទ្ធាបញ្ញាសមាយោគោ,
សម្មាវិរិយសមថានុយោជនំ, សមថវិបស្សនានិប្បត្តិ ច ទស្សីតា ហោន្តិ។

“អជានតំ អបស្សត” ត្ថិ អវិជ្ជាសិទ្ធិ, “តណ្ហាគតានំ បរិសស្សិតវិប្បន្និតត្ថិ
តណ្ហាសិទ្ធិ, តទុកយេន ច នីវរណាសំយោជនទ្ធិយសិទ្ធិ,
អនមតគ្គសំសារវដ្ឋានុច្ឆេទោ, បុព្ពត្តាហារណាអបរត្តបដិសន្ធានានិ,
អតីតបច្ចុប្បន្នកាលវសេន ហេតុវិភាគោ, អវិជ្ជាតណ្ហានំ
អញ្ញាមញ្ញានតិវត្តនជ្ជេន អញ្ញាមញ្ញាបកាវតា, បញ្ញាវិមុត្តិចេតោវិមុត្តិនំ
បដិបក្ខនិទ្ទេសោ ច ទស្សីតា ហោន្តិ។ “តទបិ ជស្សបច្ចយា” តិ

សស្សតាទិបញ្ញាបនស្ស បច្ចយាជីនុត្តិតាកថនេន ធម្មានំ និច្ចតាបដិសេដា,
អនិច្ចតាបតិជ្ជាបនំ, បរមត្ថតោ ការកាទិបដិក្ខេចា, វេទម្ពតាទិនិទ្ទេសោ,
សុញ្ញតាបកាសនំ, សមត្ថនិយាមបច្ចយលក្ខណវិការវនញ្ច ទស្សតានិ ហោន្តិ។

“ឧច្ឆិទ្ធកវនេត្តិកោ”តិអាទិនា ភកវតោ បហានសម្បត្តិ, វិជ្ជាធម្មត្តិ,
វេសីកាវោ, សិក្ខត្តយនិប្បត្តិ, និព្វានធាតុទ្វយវិភាគោ, ចតុរធិជ្ជានបរិបូរណំ,
កវយោនិអាទីសុ អបរិយាបន្នតា ច ទស្សតា ហោន្តិ។ សកលេន បន
សុត្តបទេន ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ ភកវតោ តាទិភាវោ, តត្ថ ច បរេសំ បតិជ្ជាបនំ,
កុសលធម្មានំ អាទិភូតធម្មទ្វយស្ស និទ្ទេសោ, សិក្ខត្តយបទេសោ,
អត្តន្តថាទិបុគ្គលចតុក្កសិទ្ធិ, កណ្ណាកណ្ណាវិចាកាទិកម្មចតុក្កវិភាគោ,
ចតុរប្បមញ្ញាវិសយនិទ្ទេសោ, សមុទយាទិបញ្ចកស្ស យថាភូតាវពោដោ,
ធរសារណីយធម្មវិការវនា, ទសនាថករធម្មបតិជ្ជាបន្តិ វេទមាទយោ
និទ្ធាវេតញ្ច។

សោឡសហារវណ្ណានា

ទេសនាហារវណ្ណានា

តត្ថ “អត្តា, លោកោ”តិ ច ទិដ្ឋិយា អធិជ្ជានភាវេន,
វេទនាជស្សយតនាទិមុខេន ច គហិតេសុ បញ្ចេសុ ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ តណ្ហាវដ្ឋា
បញ្ចុបាទានក្ខន្ធវា ទុក្ខសង្ខំ។ តណ្ហា សមុទយសង្ខំ។ សា បន
បរិតស្សនាគ្គហណោន “តណ្ហាគតាន”ន្តិ, “វេទនាបច្ចយា តណ្ហា”តិ ច
ស្សបេនេវ សមុទយគ្គហណោន, កវនេត្តិគ្គហណោន ច ថាឡិយំ គហិតាវ។
អយំ តាវ សុត្តន្តនយោ។ អភិធម្មនយេន បន អាហាតានន្ទាទិវេនេហិ,
អាតប្បាទិបទេហិ, ចិត្តប្បទោសវេនេន, សព្វទិដ្ឋិទិបកបទេហិ,

កុសលាកុសលគ្គហណោ, ភវគ្គហណោ, សោកាធិគ្គហណោ, តត្ថ តត្ថ
 សមុទយគ្គហណោ ចាតិ សង្ខេបតោ
 សព្វលោកិយ កុសលាកុសលធម្មវិការវនបទេហិ គហិតា កម្មកិលេសា
សមុទយសង្ខំ។ ឧភិជ្ជំ អប្បវត្តិ និរោធសង្ខំ។ តស្ស តត្ថ តត្ថ វេទនានំ
 អត្ថផ្គមនិស្សរណាបរិយាយេហិ, បច្ឆត្ថំ និព្វតិវចនេន, អនុចាទាវិមុត្តិវចនេន ច
 ចាឡិយំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ និរោធបជាធនា បដិបទា មគ្គសង្ខំ។ តស្សាបិ តត្ថ
 តត្ថ វេទនានំ សមុទយាធិយថាភូតវេទនាបទេសេន, ធន្នំ ជស្សយតនានំ
 សមុទយាធិយថាភូតបជាធនបរិយាយេន, ភវនេត្តិយា ឧច្ឆេទបរិយាយេន ច
 គហណំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ សមុទយេន អស្សាទោ, ធុក្ខេន អាទិនវោ, មគ្គនិរោធបា
និស្សរណត្ថិ ឯវំ ចតុសច្ចវសេន, យានិ ចាឡិយំ (នេត្តិ. ៩) ស្សបេនេវ អាគតានិ
 អស្សាទាទីនវនិស្សរណានិ, តេសញ្ចា វសេន ឥធម អស្សាទាទយោ វេទិតព្ពា។
 វិនេយ្យានុត្តាធិការាបត្តិអាទិកំ យថាវុត្តវិភាគំ បយោជនមេវ ជលំ។
 អាមាតាទីនំ អករណីយតា, អាមាតាទិជលស្ស ច អនញ្ញាសន្តានការីតា,
 និព្វាបសំសាសុ យថាសភាវបដិជាធននិព្វេបនាតិ ឯវំ
 តំតំបយោជនាធិគមហេតុ ឧចាយោ។ អាមាតាទីនំ
 ករណាបដិសេធនាធិអបទេសេន ធម្មរាជស្ស អាណាត្ថិ វេទិតព្ពាតិ អយំ
 ទេសនាហារោ។

វិចយហារវណ្ណានា

កប្បនាភាវេបិ វោហារវសេន, អនុវាទវសេន ច “មម”ន្តិ វុត្ថំ,
 និយមាភាវតោវិកប្បនត្ថំ វាគ្គហណំ កតំ, គុណាសមដ្ឋិតាយ,
 អភិមុខិករណាយ ច “ភិក្ខុវេ”តិ អាមន្តនំ។ អញ្ញាភាវតោ, បដិវរុទ្ធកាវតោ ច
 “បរេ”តិ វុត្ថំ, វណ្ណាបដិបក្ខតោ, អវណ្ណានិយតោ ច “អវណ្ណា”ន្តិ វុត្ថំ។ ព្យត្តិវសេន,

វិញ្ញាបនបត្រ “ភាសេយ្យ”នៃ វុត្ថុ, ធារណភាវតោ, អធម្មបដិបក្ខតោ ឬ
“ធម្មស្ស”នៃ វុត្ថុ, ធិដ្ឋសីលេហិ សំហតភាវតោ, កិលេសានំ សង្ឃាតករណតោ
ឬ “សង្ឃស្ស”នៃ វុត្ថុ។ វុត្ថុបដិធិទ្ទេសតោ, វេទនុបន្យាសនតោ ឬ “តត្រា”នៃ វុត្ថុ,
សម្មាសារតោ, បុព្វភាវតោ ឬ “តុម្ពេហិ”នៃ វុត្ថុ។ ចិត្តស្ស ហននតោ,
អារម្មណភិយាតតោ ឬ “អាហតោ”នៃ វុត្ថុ, អារម្មណេ សង្ខារវុត្តិយា,
អតុដ្ឋាការតាយ ឬ “អប្បច្ចយោ”នៃ វុត្ថុ, អារម្មណចិន្តនតោ, និស្សយតោ ឬ
“ចេតសោ”នៃ វុត្ថុ, អត្តាសាធនតោ, អនុ អនុ “អនត្តសាធនតោ” ឬ
“អនភិវឌ្ឍ”នៃ វុត្ថុ, ការណានរបាត្តា, សត្វសាសនេ បិតេហិ កាតុ
អសក្កុណោយ្យត្តា ឬ “ន ករណីយា”នៃ វុត្ថុនៃ។ ឥមិនា នយេន សព្វបទេសុ
វិនិច្ឆយោ កាតត្រោ។ ឥតិ អនុបទិវេយតោ វិចយោ ហារោ អតិវិញ្ញាបនបត្រ
សក្កា ឬ អជ្ជកម្មំ តស្ស លីនត្តវណ្ណានញ អនុគន្ធា អយមត្តោ វិញ្ញាណ
វិភាវេតុន្តិន វិញ្ញាបនបត្រ។

យុត្តិហារវណ្ណាន

សព្វេន សព្វំ អាហាតាធិនំ អករណំ តាធិភាវាយ សំវត្ថុតីតិ យុដ្ឋតិ
ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ សមប្បវត្តិសព្វារតោ។ យស្មី សន្តានេ អាហាតាធិយោ ឧប្បន្នា,
តន្តិមិត្តកោ អន្តរាយោ តស្សេវ សម្បត្តិវិពន្ធាយ សំវត្ថុតីតិ យុដ្ឋតិ។ កស្មា?
សន្តានន្តវេសុ អសម្ពាសនតោ។ ចិត្តំ អភិភវិត្វា ឧប្បន្នា អាហាតាធិយោ
សុភាសិតាធិសល្លក្ខណេហិ អសមត្តតាយ សំវត្ថុន្តិតិ យុដ្ឋតិ
សកោធលោភានំ អន្តមសព្វារតោ។ ចាណាតិចាតាធិទុស្សីល្យតោ
វេរមណី សព្វសត្តានំ ចាមាដ្ឋចាសំសភាវាយ សំវត្ថុតីតិ យុដ្ឋតិ។
សីលសម្បត្តិយា ហិ មហតោ កិត្តិសទ្ធស្ស អពុគ្គមោ ហោតីតិ។
គម្ពីរតាធិវិសេសយុត្តេន គុណេន តថាគតស្ស វណ្ណាន ឯកទេសភូតាបិ

សកលសព្វញ្ញគុណគុហាយ សំវត្ថុតីតិ យុដ្ឋតិ អនញ្ញសាធារណត្ថា។
តជ្ជាអយោនិសោមនសិការបរិក្ខតានិ អធិគមតក្កនានិ
សស្សតវាទាធិអភិនិវេសាយ សំវត្ថុតីតិ យុដ្ឋតិ កប្បនាជាលស្ស
អសមុគ្គាជិតត្ថា។ វេទនាធិនវានវពោធន វេទនាយ តណ្ហា បវឡតីតិ យុដ្ឋតិ
អស្សនានុបស្សនាសញ្ញាវតោ។ សតិ ច វេទយិតរាគេ តត្ថ អត្ថត្ថនិយគាហោ,
សស្សតាធិគាហោ ច វិបរិជន្តតីតិ យុដ្ឋតិ ការណស្ស សន្និហិតត្ថា។
តណ្ហាបច្ចយា ហិ ឧបាទានំ សស្សតាធិវាទេ បញ្ញាបេន្តានំ, តទនុច្ឆរិកំ វា វេទនំ
វេទយន្តានំ ជស្សោ ហេតុតិ យុដ្ឋតិ វិសយិទ្រ្តិយវិញ្ញាណសង្កតិយាវិនា
តទការវតោ។ ធម្មស្សយ តននិមិត្តវដ្ឋស្ស អនុបច្ឆនោតិ យុដ្ឋតិ តត្ថ
អវិជ្ជាតណ្ហានំ អប្បហ័នត្ថា។ ធន្នំ ជស្សយ តនានំ សមុទយាធិបជាធនា
សព្វទិដ្ឋិតិកសញ្ញំ អតិច្ឆ តិដ្ឋតីតិ យុដ្ឋតិ ចតុសច្ចបដិវេទការវតោ។
ឥមាហោវ ឆ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋិហិ សព្វទិដ្ឋិតតានំ អន្តោជាលីកតភារោតិ យុដ្ឋតិ
អភិរិយវាទាធិនំ ឥស្សរវាទាធិនញ្ច តទន្តោគធាត្ថា។ តថា ចេវ សំវណ្ណិតំ។
ឧច្ឆិក្ខវរនេត្តិកោ តថាគតស្ស កាយោតិ យុដ្ឋតិ, យស្មា ភគវា
អភិនិហារសម្បត្តិយា ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ បតិដ្ឋិតចិត្តោ សត្តពោជ្ឈង្គ្រយេវ
យថាភូតំ ភាវេសិ។ កាយស្ស ភេទា បរិនិព្វតំ ន ទក្ខន្តតិ យុដ្ឋតិ
អនុចាធិសេសនិព្វានប្បត្តិយំ រូបាធិសុ កស្សចិបិ អនវសេសតោតិ អយំ
យុត្តិហារោ។

បទដ្ឋានហារវណ្ណនា

អវណ្ណារហអវណ្ណានុរូបសម្បត្តានាទេយ្យវចនតាធិវិបត្តិនំ បទដ្ឋានំ។
វណ្ណារហវណ្ណានុរូសម្បត្តសទ្ទេយ្យវចនតាធិសម្បត្តិនំ បទដ្ឋានំ។ តថា
អាហាតាធឯយោ និរយាធិទុក្ខស្ស បទដ្ឋានំ។ អាហាតាធិនំ អករណំ

សគុសម្បត្តិអាទិសព្ភសម្បត្តិធំ បទដ្ឋានំ។ ចាលោភិចាតាធិហិ បដិវរតិ
អរិយស្ស សីលក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ អរិយោ សីលក្ខន្ធន្ទា អរិយស្ស
សមាធិក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ អរិយោ សមាធិក្ខន្ធន្ទា អរិយស្ស បញ្ញាក្ខន្ធស្ស
បទដ្ឋានំ។ កម្មីរតាធិវិសេសយុត្តំ ភក្កវតោ បដិវេធម្បការញ្ញាណំ
ទេសនាញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ។ ទេសនាញ្ញាណំ វិនេយ្យានំ
សកលវដ្តុក្ខនិស្សវណ្ណស្ស បទដ្ឋានំ។ សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិទិដ្ឋចាទាន្តិ សា យថាវហំ
នវិវិធស្សបិ ភវស្ស បទដ្ឋានំ។ ភវោ ជាតិយា, ជាតិ ជរាមរណស្ស,
សោកាធិនញ្ច បទដ្ឋានំ។ វេទនានំ សមុទយាទិយថាភូតវេទនំ ចតុន្នំ
អរិយសច្ចានំ អនុពោធបដិវេជោ។ តត្ថ អនុពោធា បដិវេធស្ស បទដ្ឋានំ,
បដិវេជោ ចតុត្ថិធស្ស សាមញ្ញជលស្ស បទដ្ឋានំ។ “អដានតំ អបស្សត”ន្តិ
អវិជ្ជាគហណំ, តត្ថ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បទដ្ឋាន្តិ យាវ វេទនា តណ្ហាយ បទដ្ឋាន្តិ
នេតត្ថំ។ “តណ្ហាកតានំ បរិតស្សិតវិប្បន្និត”ន្តិ ឯត្ថ តណ្ហា ឧបាទានស្ស
បទដ្ឋានំ។ “តទបិ ជស្សបច្ចយា”តិ ឯត្ថ សស្សតាធិបញ្ញាបនំ បរេសំ
មិច្ឆាភិនិវេសស្ស បទដ្ឋានំ, មិច្ឆាភិនិវេសោ
សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបស្សយយោនិសោមនសិការធម្មានុធម្មបដិបត្តិហិ
វិមុខតាយ, អសទ្ធម្មស្សវនាធិនញ្ច បទដ្ឋានំ, “អញ្ញាត្រ ជស្សា”តិអាទិសុ ជស្សោ
វេទនាយ បទដ្ឋានំ, ឆ ជស្សយតនានិ ជស្សស្ស, សកលវដ្តុក្ខស្ស ច បទដ្ឋានំ,
ឆន្នំ ជស្សយតនានំ សមុទយាទិយថាភូតប្បជានំ និព្វិទាយ បទដ្ឋានំ, និព្វិទា
វិរាគស្សតិ យាវ អនុចាទាបរិនិព្វានំ នេតត្ថំ។ ភក្កវតោ ភវនេត្តិសមុច្ឆេទោ
សព្ពញ្ញតាយ បទដ្ឋានំ។ តថា អនុចាទាបរិនិព្វានស្សតិ អយំ បទដ្ឋានហារោ។

លក្ខណហារវណ្ណានា

អាមាតាទិគ្គហឈាន

កោដុបនាហមក្ខបលាសស័ស្សមជ្ជិយសារម្ភបរវម្ភនាទីនំ សង្កហោ
បដិយចិត្តប្បាទបរិយាបន្នតាយ ឯកលក្ខណត្តា។ អានន្ទាទិគ្គហឈាន
អភិជ្ឈាវិសមលោកមាតាតិមានមទប្បមាទាទីនំ សង្កហោ
លោកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នតាយ សមាទលក្ខណត្តា។ តថា
អាមាតគ្គហឈាន អវសិជ្ជគន្ធនីវរណានំ សង្កហោ
កាយគន្ធនីវរណលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា។ អានន្ទគ្គហឈាន ជស្សាទីនំ
សង្កហោ សង្ខារក្ខន្ធលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា។ សីលគ្គហឈាន
អធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខានម្បិ សង្កហោ សិក្ខាលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា។
ឥធ បនសីលស្សេវ ឥន្ទ្រិយសំវរាទិកស្ស ទដ្ឋតំ។ ទិដ្ឋិគ្គហឈាន
អវសិជ្ជឧបាទានានម្បិ សង្កហោ ឧបាទានលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា។
“វេទនាន”ន្តិ ឯត្ថ វេទនាគ្គហឈាន អវសិជ្ជឧបាទានក្ខន្ធានម្បិ សង្កហោ
ខន្ធលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា។ តថា វេទនាយ
ធម្មាយតនធម្មធាតុបរិយាបន្នតា សម្មសន្ធិបកានំ សព្វេសំ អាយតនានំ
ធាតុនព្វា សង្កហោ អាយតនលក្ខណេន, ធាតុលក្ខណេន ច
ឯកលក្ខណត្តា។ “អជានតំ អបស្សត”ន្តិ ឯត្ថ អវិជ្ជាគ្គហឈាន
ហេតុអាសវោយយោគនីវរណាទិសង្កហោ ហេតាទិលក្ខណេន
ឯកលក្ខណត្តា អវិជ្ជាយ, តថា “តណ្ហាកតានំ បរិតស្សិតវិប្បន្តិត”ន្តិ ឯត្ថ
តណ្ហាគ្គហឈានាមិ។ “តទបិ ជស្សបច្ចយា”តិ ឯត្ថ ជស្សគ្គហឈាន
សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណានំ សង្កហោ វិបល្លាសហេតុភាវេន, ខន្ធលក្ខណេន ច
ឯកលក្ខណត្តា។ ធនជស្សាយតនគ្គហឈាន ខន្ធទ្រិយធាតាទីនំ សង្កហោ
ជស្សប្បត្តិនិមិត្តតាយ, សម្មសនសភាវេន ច ឯកលក្ខណត្តា។

ក្នុងន័ត្តិគ្គហឈាន អវិជ្ជាជីនម្បិ សំកិលេសធម្មានំ សង្កហោ វដ្តហេតុកាវេន
ឯកលក្ខណត្ថាតិ អយំ លក្ខណាហារោ។

ចតុព្យាហារវណ្ណានា

និដ្ឋាបសំសាហិ សម្មាភម្មិតេចតសា មិច្ឆាជីវតោ អនោរតា
សស្សតាធិមិច្ឆាភិធិវេសិនោ សីលាធិធម្មត្ថន្ទេសុ អប្បតិដ្ឋិតតាយ
សម្មាសម្ពុទ្ធកុណាវសស្សនវិមុខា វេនេយ្យា ឥមិស្សា ទេសនាយ និទានំ។ តេ
យថាវុត្តនោសវិនិមុត្តា កងំ នុ ខោ សម្មាបដិបត្តិយា ឧភយហិតបរា ភវេយ្យុត្តិ
អយមេត្ត ភគវតោ អធិប្បាយោ។ បទនិព្វេចនំ និរុត្តិ។ តំ
“ឯវ”ន្តិអាធិនិទានបទានំ, “មម”ន្តិអាធិចាឡិបទានញ្ចា អដ្ឋកថាវសេន
សុវិញ្ញយ្យត្តា អតិវិត្តារភយេន នវិត្តារយិម្ហ។
បទបទត្ថនិទ្ទេសនិក្ខេបសុត្តន្តទេសនាសន្ធិវសេន ធម្មិទា សន្ធិ។ តត្ថ បទស្ស
បទន្តវេន សម្ពន្ធា បទសន្ធិ។ តថា បទត្ថស្ស បទត្ថន្តវេន សម្ពន្ធា បទត្ថសន្ធិ។
នាណុសន្ធិកស្ស សុត្ថស្ស តំតំអនុសន្ធិហិ សម្ពន្ធា, ឯកានុសន្ធិកស្ស ច
បុញ្ញបរសម្ពន្ធា និទ្ទេសសន្ធិ, យា អដ្ឋកថាយំ
បុច្ឆានុសន្ធិអដ្ឋាសយានុសន្ធិយថានុសន្ធិវសេន តិវិជារិកត្តា, តា បនេតា
តិស្សោបិ សន្ធិយោ អដ្ឋកថាយំ វិចារិតា ឯវ។ សុត្ថសន្ធិ ច បឋមំ និក្ខេបវសេន
អម្ពេហិ បុព្វេ ទស្សិតាយេវ។ ឯកិស្សា ទេសនាយ ទេសនាន្តវេន សន្ធិ សំសន្ធិនំ
ទេសនាសន្ធិ, សា ឯវំ វេទិតញ្ចា - “មមំ វា ភិក្ខុវេ... បេ... ន ចេតសោ អនភិវន្តិ
ករណីយា” តិ អយំ ទេសនា “ឧភតោទណ្ឌាកេន ចេបិ ភិក្ខុវេ កកចេន ចោរា
ឱចរកា អង្គមង្គានិ ឱក្កន្តេយ្យំ, តត្របិ យោ មនោ បទូសេយ្យ, ន មេ សោ តេន
សាសនករោ” តិ (ម. និ. ១.២៣២) ឥមាយ ទេសនាយ សន្ធិ សំសន្ធិតិ។ “តុម្ហំ
យេវស្ស តេន អន្តរាយោ” តិ “កម្មស្សកា មាណាវ សត្តា... បេ... ឆាយាទា

ភវិស្សន្តី”តិ (អ. និ. ១០.២១៦) ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្តតិ។ “អបិ តុម្ហេ...បេ....
អាជានេយ្យថា”តិ “កុទ្ធោ អត្ថំ...បេ.... សហតេ នរ”ន្តិ (អ. និ. ៧.៦៤; មហានិ. ៥,
១៥៦, ១៩៥) ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្តតិ។

“មមំ វា ភិក្ខុវេ បវេ វណ្ណំ...បេ.... ន ចេតសោ ឧត្តិល្លាវិតត្ថំ ករណីយ”ន្តិ
“ធម្មាបិ វោ ភិក្ខុវេ បហាតញ្ញា, បគេវ អធម្មា (ម. និ. ១.២៤០)។ កុល្លបមំ វោ
ភិក្ខុវេ ធម្មំ ទេសេស្សមិ, និត្តរណាត្ថាយ, នោ គហណាត្ថាយា”តិ (ម. និ. ១.២៤០)
ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្តតិ។ “តត្រ ចេ តុម្ហេហិ...បេ.... ឧត្តិល្លាវិតា, តុម្ហំ
យេវស្ស តេន អន្តរាយោ”តិ “លុទ្ធោ អត្ថំ...បេ.... សហតេ នរ”ន្តិ (ឥតិវុ. ៨៨;
មហានិ. ៥.១៥៦, ១៩៥; ចូឡិនិ. ១២៨) “កាមន្ទា ជាលសញ្ញន្ទា,
តណ្ហាធនននាទិតា”តិ (ឧទា. ៦៤; នេត្តិ. ២៧, ៩០; បេជកោ. ១៤) ឥមាហិ
ទេសនាហិ សំសន្តតិ។

“អប្បមត្តកំ...បេ.... សីលមត្តក”ន្តិ “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈីវីហរតិ។ អយំ
ខោ ព្រាហ្មណ យញ្ញោ បុរិមេហិ យញ្ញេហិ អប្បជ្ជតរោ ច អប្បសមាម្ពតរោ ច
មហាប្បលតរោ ច មហានិសំសតរោ ចា”តិអាទិកាយ (ជី. និ. ១.៣៥៣)
ទេសនាយ សំសន្តតិ, បឋមជ្ឈានស្ស សីលតោ
មហាប្បលមហានិសំសតរការវចនេន ឈានតោ សីលស្ស អប្បការីធិបនតោ។

“ចាណាតិចាតំ បហាយា”តិអាទិ “សមណោ ខលុ ភោ គោតមោ
សីលវា...បេ.... កុសលសីលេន សមន្នាគតោ”តិអាទិកាហិ (ជី. និ. ១.៣០៤)
ទេសនាហិ សំសន្តតិ។

“អញ្ញោវ ធម្មា គម្ពីរា”តិអាទិ “អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ គម្ពីរោ”តិអាទិ (ជី.
និ. ២.៦៧; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៧, ៨) ចាឡិយា

សំសន្តតិ។ គម្ពីរតាធីរិសេសយុត្តធម្មបដិវេជន ហិ ញាណស្ស គម្ពីរាធិការោ
វិញ្ញាយតីតិ។

“សន្តិភិក្ខុវេ ឯកេ សមណាព្រាហ្មណា”តិអាធិ “សន្តិភិក្ខុវេ ឯកេ
សមណាព្រាហ្មណា បុព្ពន្តកប្បិកា...បេ... អភិវទន្តិ, សស្សតោ អត្តា ច
លោកោ ច, ឥនមេវ សច្ចំ, មោយមញ្ញន្តិ ឥត្ថកេ អភិវទន្តិ, អសស្សតោ,
សស្សតោ ច អសស្សតោ ច, នេវ សស្សតោ ច នាសស្សតោ ច, អន្តវា, អនន្តវា,
អន្តវា ច អនន្តវា ច, នេវន្តវា នានន្តវា ច អត្តា ច លោកោ ច ឥនមេវ សច្ចំ,
មោយមញ្ញន្តិ ឥត្ថកេ អភិវទន្តិ”តិអាធិការហិ (ម. និ. ៣.២៧) ទេសនាហិ
សំសន្តតិ។

“សន្តិភិក្ខុវេ ឯកេ សមណាព្រាហ្មណា អបរន្តកប្បិកា”តិអាធិ “សន្តិ
ភិក្ខុវេ ឯកេ សមណាព្រាហ្មណា អបរន្តកប្បិកា...បេ... អភិវទន្តិ, សញ្ញា អត្តា
ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា។ ឥត្ថកេ អភិវទន្តិ អសញ្ញា, នេវសញ្ញានាសញ្ញា ច
អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា។ ឥត្ថកេ អភិវទន្តិ សតោ វា បន សត្តស្ស
ឧច្ឆេទំវិនាសំ វិភវំ បញ្ញាបេន្តិ, ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ វា បនេកេ អភិវទន្តិ”តិអាធិការហិ
(ម. និ. ៣.២៨) ទេសនាហិ សំសន្តតិ។ “វេទនានំ...បេ... តថាគតោ”តិ “តយិទំ
សម្ពុតំ ឱឡារិកំ, អត្ថិ ខោ បន សម្ពាវានំ និរោធា, អត្ថតន្តិ ឥតិវិទិត្វា តស្ស
និស្សរណទស្សវី តថាគតោ តទុចាតិវត្ថោ”តិអាធិការហិ (ម. និ. ៣.២៩)
ទេសនាហិ សំសន្តតិ។

“តទបិ តេសំ...បេ... វិប្បន្តិតមេវា”តិ ឥទំ “តេសំ ភវតំ អញ្ញាត្រេវ ធន្ទាយ
អញ្ញាត្រ រុចិយា អញ្ញាត្រ អនុស្សវា អញ្ញាត្រ អាការបរិវិតក្កា អញ្ញាត្រ
ទិដ្ឋិនិដ្ឋានក្ខន្ធិយា បច្ចត្ថំយេវ ញាណំ ភវិស្សតិ បរិសុទ្ធិ បរិយោធាតន្តិ នេតំ
ហំនំវិជ្ជតិ។ បច្ចត្ថំ ខោ បន ភិក្ខុវេ ញាណោ អសតិ បរិសុទ្ធិ បរិយោធាតេ

យធិបតេ ភោតោ សមណាព្រាហ្មណា តត្ថ ព្រាហ្មណភាគមត្តមេវ
បរិយោទាបេន្តិ, តធិបតេសំ ភវតំ សមណាព្រាហ្មណានំ
ឧបាទានមក្ខាយតី”តិអាធិកាហិ (ម. និ. ៣.២៩) ទេសនាហិ សំសន្មតិ។

“តធិបតេ ជស្សបច្ចយា”តិ ឥន្ទពោ “ចក្កពោ បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ
ចក្កវិញ្ញាណំ, តិណ្ឌំ សង្កតិ ជស្សោ, ជស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា
តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទាន”ន្តិ, (សំ. និ. ២.៤៤) “ធន្ទមូលកា ឥមេ អារុសោ
ធម្មា មនសិការសមុជ្ឈានា ជស្សសមោធានា វេទនាសមោសរណា”តិ (អ. និ.
៨.៨៣) ច អាធិកាហិ ទេសនាហិ សំសន្មតិ។

“យតោ ខោ ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ ធន្ទ ជស្សយតនាធន”ន្តិអាធិ “យតោ ខោ អានន្ទ
ភិក្ខុ នេវ វេទនំ អត្តានំ សមនុបស្សតិ, ន សញ្ញំ, ន សម្ពាវេ, ន វិញ្ញាណំ អត្តានំ
សមនុបស្សតិ, សោ ឯវំ អសមនុបស្សន្តោ ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតិ,
អនុបាទិយំ ន បរិតស្សតិ, អបរិតស្សំ បច្ចត្តំយេវ បរិនិព្វាយតី”តិអាធិកាហិ
ទេសនាហិ សំសន្មតិ។

“សព្ពេ តេ ឥមេហេវ ឆ្វាសដ្ឋិយា វត្ថុហិ អន្តោជាលីកតា”តិអាធិ “យេ ហិ
កេចិ ភិក្ខុវេ...ខេ... អភិវទន្តិ, សព្ពេ តេ ឥមា នេវ បញ្ច កាយានិ អភិវទន្តិ
ឯតេសំ វា អញ្ញាតរ”ន្តិអាធិកាហិ (ម. និ. ៣.២៦) ទេសនាហិ សំសន្មតិ។

“កាយស្ស ភេទា...ខេ... ទេវមនុស្ស”តិ -

“អច្ឆិ យថា វាតវេគេន ខិត្តា, (ឧបសិវាតិ ភគវា)
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខំ;
ឯវំ មុនី នាមកាយាវិមុត្តោ,
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខំ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៨០; ចូឡ.និ. ៤៣);

អាធិការហិ ទេសនាហិ សំសន្តតិ អយំ ចាតុព្យហោ ហារោ។

អារត្តហារវណ្ណានា

អាហាតាធីនំ អករណីយតាវចនេន ខន្តិសោរច្ឆានុដ្ឋានំ។ តត្ថ ខន្តិយា
សន្ទាបញ្ញាបរាបការទុក្ខសហគតានំ សង្គហោ, សោរច្ឆេន សីលស្ស។
សន្ទាធិគ្គហលោន ច សន្ធិន្ទ្រិយាធិសកលពោធិបក្ខិយធម្មា អារត្តន្តិ។
សីលគ្គហលោន អវិប្បជិសារាទយោ សព្វេបិ សីលានិសំសធម្មា អារត្តន្តិ។
ចាលោតិចាតាធីហិ បដិវរតិវចនេន អប្បមាធិវិហារោ, តេន សកលំ
សាសនព្រហ្មចរិយំ អារត្តតិ។ កម្មីរតាធិវិសេសយុត្តធម្មគ្គហលោន
មហាពោធិបក្ខិត្តនំ។ អនាវរណាញាណាបទដ្ឋានញ្ចំ អាសវក្ខយញ្ញាណំ,
អាសវក្ខយញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ចំ អនាវរណាញាណំ មហាពោធិ, តេន
ទសពលាទយោ សព្វេ ពុទ្ធកុណា អារត្តន្តិ។ សស្សតាធិធិគ្គហលោន
តណ្ហារិដ្ឋាយ សង្គហោ, តាហិ អនមតគ្គសំសារវដ្ឋំ អារត្តតិ។ វេទនានំ
សមុទយាធិយថាភូតវេទនេន ភគវតោ បរិញ្ញាត្តយវិសុទ្ធិ, តាយ
បញ្ញាចារមិមុខេន សព្វចារមិយោ អារត្តន្តិ។ “អជានតំ អបស្សត”ន្តិ
អវិជ្ជាគ្គហលោន អយោនិសោមនសិការបរិគ្គហោ, តេន ច
អយោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា អារត្តន្តិ។ “តណ្ហាកតានំ
បរិតស្សិតវិប្បន្និត”ន្តិ តណ្ហាគ្គហលោន នវ តណ្ហាមូលកា ធម្មា អារត្តន្តិ,
“តទបិ ជស្សបច្ចយា”តិអាធិ សស្សតាធិបញ្ញាបនស្ស បច្ចយាធីនុត្តិទស្សនំ,
តេន អនិច្ចតាធិលក្ខណត្ថយំ អារត្តតិ។ ធន្នំ ជស្សាយតនានំ យថាភូតំ
បជាននេន វិមុត្តិសម្បទានិទ្ទេសោ, តេន សត្តបិ វិសុទ្ធិយោ អារត្តន្តិ។
“ឧច្ឆិទ្ទភវនេត្តិកោ តថាគតស្ស កាយោ”តិ តណ្ហាបហានំ, តេន ភគវតោ
សកលសំកិលេសប្បហានំ អារត្តតិ អយំ អារត្តោ ហារោ។

វិភត្តិហារវណ្ណានា

អាឃាតានន្ទាធយោ អកុសលា ធម្មា, តេសំ អយោនិសោមនសិការាទិ
បទដ្ឋានំ។ យេហិ បន ធម្មេហិ អាឃាតានន្ទាទីនំ អករណំ អប្បវត្តិ, តេ
អព្យាថាធាធយោ កុសលា ធម្មា, តេសំ យោនិសោមនសិការាទិ បទដ្ឋានំ។
តេសុ អាឃាតានយោ កាមាវចរា, អព្យាថាធាធយោ ចតុក្កមកា។ តថា
ចាលាភតិចាតាទីហិ បដិវរតិ កុសលា វា អព្យាកតា វា, តស្ស
ហិរោត្តប្បាធយោ ធម្មា បទដ្ឋានំ។ តត្ថ កុសលា សិយា កាមាវចរា, សិយា
លោកុត្តរា, អព្យាកតា លោកុត្តរា។ “អត្ថិ ភិក្ខុវេ អញ្ជោ ធម្មា គម្ពីរា” តិ
វុត្តធម្មា សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា, តត្ថ កុសលានំ
វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនា បទដ្ឋានំ។ អព្យាកតានំ មគ្គធម្មា, វិបស្សនា, អារដ្ឋនា វា
បទដ្ឋានំ។ តេសុ កុសលា លោកុត្តរា, អព្យាកតា សិយា កាមាវចរា, សិយា
លោកុត្តរា, សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិយោ អកុសលាវ កាមាវចរា, តាសំ អវិសេសេន
មិច្ឆាភិនិវេសេ អយោនិសោមនសិការោ បទដ្ឋានំ។ វិសេសតោ បន
សន្តតិយនិវិនិព្វេកាការតោ ឯកត្តនយស្ស មិច្ឆាកាហោ
អតីតជាតិអនុស្សវណាតក្កសហិតោ សស្សតទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។
ហេតុផលភាវេន សម្ពុទ្ធកាវស្ស អគ្គហាលោតោ នានត្តនយស្ស មិច្ឆាកាហោ
តជ្ជាសមន្ទាហារសហិតោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ ឯវំ សេសទិដ្ឋនម្បិ
យថាសម្ពុវំ វុត្តព្ភំ។ “វេទនាន” ត្ថិ ឯត្ថ វេទនា សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា,
សិយា កាមាវចរា, សិយា រូចាវចរា, សិយា អរូចាវចរា, ជស្សោ តាសំ បទដ្ឋានំ។
វេទនានំ សមុទយាទិយថាភូតវេទនំ មគ្គញ្ញាណំ, អនុចាទាវិមុត្តិ ផលំ, តេសំ
“អញ្ជោ ធម្មា គម្ពីរា” តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន ធម្មាទិវិភាគោ នេតញ្ជោ។ “អជានតំ
អបស្សត” ត្ថិអាទីសុ អវិជ្ជា តណ្ហា អកុសលា កាមាវចរា, តាសុ អវិជ្ជាយ
អាសវា, អយោនិសោមនសិការោ ឯវ វា បទដ្ឋានំ។ តណ្ហាយ សំយោជនិយេសុ

ធម្មេសុ អស្សាទទស្សនំ បទដ្ឋានំ។ “តទបិ ជស្សបច្ចយា”តិ វត្ថុ ជស្សស្ស
វេទនាយ វិយ ធម្មាធិវិភាគោ វេទិតញ្ចោ។ ឥមិនា នយេន ជស្សយតនាធិនម្បិ
យថាវហំ ធម្មាធិវិភាគោ នេតញ្ចោតិ អយំ វិភត្តិហារោ។

បរិវត្តហារវណ្ណានា

អាហារតាធិនំ អករណំ ខន្តិសោរច្ឆានិ អនុព្រហេត្វា
បដិសម្ពាទការណាពលសិទ្ធិយា ឧភយហិតបដិបត្តិ អារហតិ។ អាហារតាធម្មោ
បន បរិត្តិយមាណា ធុត្តន្តាតំ ធុត្តសេយ្យំ ភោគហានី អភិក្ខី បរេហិ
ធុរុបសម្ព័ន្ធមនតញ្ចា និច្ឆាទេន្ទា និរយាធិសុ មហាធុត្តំ អារហន្តិ។
ចាណាតិចាតាធិហិ បដិវរិតិ អវិប្បដិសារាទិកល្យាណំ បរម្បរំ អារហតិ។
ចាណាតិចាតាធិ បន វិប្បដិសារាទិកល្យាណំ បរម្បរំ,
គម្ពីរតាធិវិសេសយុត្តំ ញាណំ វិនេយ្យានំ យថាវហំ វិជ្ជាភិញ្ញាទិគុណាវិសេសំ
អារហតិ សព្វញ្ញេយ្យំ យថាសភាវាវពោធតោ។ តថា គម្ពីរតាធិវិសេសហិតំ
បន ញាណំ ញ្ញេយ្យេសុ សាវរណតោ យថាវុត្តគុណាវិសេសំ នារហតិ។
សព្វាបិ ចេតា ទិដ្ឋិយោ យថាវហំ សស្សតុច្ឆេទការតោ អន្តទ្វយភូតា
សក្កាយតីរំ នាតិវត្តន្តិ អនិយ្យានិកសភាវត្តា។ និយ្យានិកសភាវត្តា បន
សម្មាទិដ្ឋិ សបរិក្ខារា មជ្ឈិមបដិបទាភូតា អតិក្កម្ម សក្កាយតីរំ ចារំ អាគច្ឆតិ។
វេទនានំ សមុទយាទិយថាភូតវេទនំ អនុចាធាវិមុត្តិ អារហតិ មគ្គការតោ។
វេទនានំ សមុទយាទិអសម្បដិវេទោ សំសារចារការរោធំ អារហតិ សម្ពាទនំ
បច្ចយការតោ។ វេទយិតសភាវបដិច្ឆាទកោ សម្មោហោ តទភិនន្តំ
អារហតិ។ យថាភូតាវពោធតោ បន តត្ថ និព្វេទំ វិរាគញ្ចា អារហតិ។
មិច្ឆាភិនិវេសេ អយោនិសោមនសិការសហិតា តណ្ហា អនេកវិហិតំ ទិដ្ឋិជាលំ
បសារេតិ។ យថាវុត្តតណ្ហាសមុច្ឆេទោ បឋមមគ្គោ តំ ទិដ្ឋិជាលំ សង្គោចេតិ។

សស្សតវាទាទិបញ្ញាបនស្ស ជស្សោ បច្ឆយោ ហោតិ អសតិ ជស្ស
តទការតោ។ ទិដ្ឋិពន្ធពន្ធានំ ជស្សយតនាទិនំ អនិរោធន ជស្សទិអនិរោធា
សំសារទុក្ខស្ស អនិវត្តិយេវ, យាថាវតោ ជស្សយតនាទិបរិញ្ញា
សព្ពទិដ្ឋិទស្សនានិ អតិវត្តតិ, ជស្សយតនាទិអបរិញ្ញា តំទិដ្ឋិគហនំ នាតិវត្តតិ,
ភវនេត្តិសមុប្បទោ អាយតី អត្តការស្ស អនិព្ពត្តិយា សំវត្តតិ, អសមុច្ឆិទ្ទាយ
ភវនេត្តិយា អនាគតេ ភវប្បពន្លោ បរិវត្តតិយេវាតិ អយំ បរិវត្តោ ហារោ។

វេវចនហារវណ្ណានា

“មម មយ្ហំ មេ”តិ បរិយាយវចនំ។ “ភិក្ខុវេ សមណា តបស្សិនោ”តិ
បរិយាយវចនំ។ “បរេ អញ្ញោ បដិវុទ្ធា”តិ បរិយាយវចនំ។ “អវណ្ណំ អកិក្ខី ទិន្ទ”តិ
បរិយាយវចនំ។ “កាសេយ្យំ កណេយ្យំ ករេយ្យ”តិ បរិយាយវចនំ។ “ធម្មស្ស
វិនយស្ស សត្តសាសនស្ស”តិ បរិយាយវចនំ។ “សង្ឃស្ស សមូហស្ស
គណស្ស”តិ បរិយាយវចនំ។ “តត្រ តត្ថ តេសូ”តិ បរិយាយវចនំ។ “តុម្ពេហិ
វោ ភវន្តេហិ”តិ បរិយាយវចនំ។ “អាហាតោ ទោសោ ព្យាទាទោ”តិ
បរិយាយវចនំ។ “អប្បច្ឆយោ ទោមនស្សំ ចេតសិកកុក្ខ”តិ បរិយាយវចនំ។
“ចេតសោ អនភិវទ្ធិ ចិត្តស្ស ព្យាបត្តិ មនោបទោសោ”តិ បរិយាយវចនំ។ “ន
ករណីយា ន ឧប្បាទេតព្ពា ន បវត្តេតព្ពា”តិ បរិយាយវចនំ។ ឥតិ ឥមិនា
នយេន សព្ពបទេសុ វេវចនំ វត្តព្ពត្តិ អយំ វេវចនោ ហារោ។

បញ្ញត្តិហារវណ្ណានា

អាហាតោ វត្ថុវសេន ទសវិជេន ឯកុនវីសតិវិជេន វា បញ្ញត្តោ។ អប្បច្ឆយោ
ឧបវិចារវសេន ធជា បញ្ញត្តោ។ អានន្ទាបីតិអាទិវសេន នវជា បញ្ញត្តោ។ បីតិ
សាមញ្ញតោ ឧទ្ទិកាទិវសេន បញ្ញត្តោ បញ្ញត្តោ។ សោមនស្សំ ឧបវិចារវសេន

ធនា បញ្ញត្តំ។ សីលំ វារិត្តចារិត្តាទិវសេន អនេកធា បញ្ញត្តំ។
គម្ពីរតាទិវសេសយុត្តំ ញាណំ ចិត្តប្បាទវសេន ចតុធា, ទ្វាទសវិជេន វា,
វិសយភេទតោ អនេកធា ច បញ្ញត្តំ។ ទិដ្ឋិសស្សតាទិវសេន ទ្វាសដ្ឋិយា
ភេទេហិ, តទន្តោគធិវិភាគេន អនេកធា ច បញ្ញត្តា។ វេទនា ធនា អដ្ឋសតធា
អនេកធា ច បញ្ញត្តា។ តស្ស សមុទយោ បញ្ចេនា បញ្ញត្តា, តថា អត្ថដ្ឋមោ។
អស្សនោ ទុវិជេន បញ្ញត្តោ។ អាទីនវោ តិវិជេន បញ្ញត្តោ។ និស្សវណំ ឯកធា
ចតុធា ច បញ្ញត្តំ... បេ... អនុចាទាវិមុត្តិ ទុវិជេន បញ្ញត្តា។

“អជាតតំ អបស្សត”ន្តិ វុត្តា អវិជ្ជា វិសយភេទេន ចតុធា អដ្ឋធា ច
បញ្ញត្តា។ “តណ្ហាគតាន”ន្តិ អាទិនា វុត្តា តណ្ហា ធនា អដ្ឋសតធា អនេកធា ច
បញ្ញត្តា។ ជស្សោ និស្សយវសេន ធនា បញ្ញត្តោ។ ឧចាទានំ ចតុធា បញ្ញត្តំ។
ភវោ ទ្វិធា អនេកធា ច បញ្ញត្តោ។ ជាតិ វេវចនវសេន ធនា បញ្ញត្តា។ តថា ជរា
សត្តធា បញ្ញត្តា។ មរណំ អដ្ឋធា នវធា ច បញ្ញត្តំ។ សោកោ បញ្ចេនា បញ្ញត្តោ។
បរិទេវោ ធនា បញ្ញត្តោ។ ទុក្ខំ ចតុធា បញ្ញត្តំ, តថា ទោមនស្សំ។ ឧចាយាសោ
ចតុធា បញ្ញត្តោ។ “សមុទយោ ហោតី”តិ បកវបញ្ញត្តិ, “យថាភូតំ បជាធាតី”តិ
ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ, សមុទយស្ស បហានបញ្ញត្តិ, និរោធស្ស
សង្ខតិវិយាបញ្ញត្តិ, មគ្គស្ស ការវាបញ្ញត្តិ។

“អន្តោជាលីកតា”តិ អាទិ សព្វទិដ្ឋនំ សង្កហបញ្ញត្តិ។
“ឧច្ឆិទ្ទភវនេត្តិកោ”តិ អាទិ ទុវិជេន បរិនិព្វានបញ្ញត្តិ។ ឯវំ អាហាតាទីនំ
អកុសលកុសលាទិធម្មានំ យថាបកវបញ្ញត្តិ អាទិវសេន, តថា “អាហាតោ”តិ
ព្យាចាទស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ, “អប្បច្ចយោ”តិ ទោមនស្សស្ស
វេវចនបញ្ញត្តិ តិ អាទិនា នយេន បញ្ញត្តិ ភេទោវិភជិតញោតិ អយំ
បញ្ញត្តិហារោ។

ឱតរណាហារវណ្ណា

អាហារតគ្គហលោន សង្ខារក្ខន្ធសង្គហោ, តថា អនភិវទ្ធិគហលោន។
អប្បច្ចយគ្គហលោន វេទនាក្ខន្ធសង្គហោតិ ឥទំ ខន្ធមុខេន ឱតរណំ។ តថា
អាហារតាទិគ្គហលោន ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ ទុក្ខសង្ខំ សមុទយសង្ខំ វា
គហិតន្តិ ឥទំ អាយតនមុខេន ធាតុមុខេន សង្ខមុខេន ច ឱតរណំ។ តថា
អាហារតាទីនំ សហជាតា អវិជ្ជា
ហេតុសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្តិអវិគតបច្ចយេហិ បច្ចយោ
ហោតិ, អសហជាតា បន
អនន្តរសមនន្តរអនន្តរបនិស្សយនត្តិវិគតាសេវនបច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោតិ,
អនន្តរា ឧបនិស្សយវសេនេវ បច្ចយោ ហោតិ។ តណ្ហាឧបាទានាទីនំ,
ជស្សាទីនម្យ្យ តេសំ សហជាតានំ អសហជាតានញ្ច យថាវហំ បច្ចយភារោ
វត្តញ្ចោ។ កោចិ បនេត្ត អធិបតិវសេន, កោចិ កម្មវសេន, កោចិ អាហារវសេន,
កោចិ ឥន្ទ្រិយវសេន, កោចិ ឈានវសេន, កោចិ មគ្គវសេនបិ បច្ចយោ
ហោតីតិ។ អយម្យ្យិវសេសោ វេទិតញ្ចោតិ ឥទំ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន ឱតរណំ។
អានន្តាទីនម្យ្យ ឥមិនាវ នយេន ខន្ធធាទិមុខេន ឱតរណំ វិភាវេតព្ពំ។

តថា សីលំ ចាណាតិចាតាទីហិ វិវតិចេតនា, អព្យាចាទាទិចេតសិកធម្មា
ច, ចាណាតិចាតាទយោ ចេតនាវ, តេសំ តទុបការកធម្មានញ្ច លន្ធាទយាទីនំ
សង្ខារក្ខន្ធធម្មាយតនាទិសង្គហោ, បុរិមនយេនេវ ខន្ធធាទិមុខេន ច ឱតរណំ
វិភាវេតព្ពំ។ ឯស នយោ ព្យាណាទិដ្ឋិវេទនាអវិជ្ជាតណ្ហាទិគ្គហលោសុ។
និស្សរណាអនុចាទាវិមុត្តិគហលោសុ អសង្ខតធាតុវសេនបិ ធាតុមុខេន
ឱតរណំ វិភាវេតព្ពំ។ តថា “វេទនានំ... បេ... អនុចាទាវិមុត្តោ” តិ ឯតេន
ភគវតោ សីលាទយោ បញ្ច ធម្មក្ខន្ធា, សតិបដ្ឋានាទយោ ច ពោធិបក្ខិយធម្មា

បកាសិតា ហោង្គតិ តំ មុខេនបិ ឡិករណំ វេទិតញ្ចំ។ “តទបិ ជស្សបច្ចយា”តិ
ទិដ្ឋិបញ្ញាបនស្ស បច្ចយាជីនុត្តិតាទីបនេន អនិច្ចតាមុខេន ឡិករណំ, តថា
ឯវំធម្មតាយ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន ឡិករណំ, អនិច្ចស្ស ទុក្ខានត្ថការតោ
អប្បណិហិតមុខេន សុញ្ញតាមុខេន ច ឡិករណំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ
នយោតិ អយំ ឡិករណោ ហារោ។

សោធនហារវណ្ណានា

“មមំ វា...បេ.... ភាសេយ្យ”ន្តិ អារម្ភោ។ “ធម្មស្ស...បេ.... សង្ឃស្ស...បេ....
ភាសេយ្យ”ន្តិ បទសុទ្ធិ, នោ អារម្ភសុទ្ធិ។ “តត្រត តុម្ពេហិ...បេ.... ករណីយា”តិ
បទសុទ្ធិ ចេវ អារម្ភសុទ្ធិ ច។ ទុតិយនយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តថា
“អប្បមត្តកំ ខោ បនេត”ន្តិ អានិ អារម្ភោ។ “កតម”ន្តិ អានិ បុច្ឆា។
“ចាលាតិចាតំ បហាយា”តិ អានិ បទសុទ្ធិ, នោ អារម្ភសុទ្ធិ, នោ ច បុច្ឆាសុទ្ធិ។
“ឥទំ ខោ”តិ អានិ បុច្ឆាសុទ្ធិ ចេវ បទសុទ្ធិ ច អារម្ភសុទ្ធិ ច។

តថា “អត្ថំ ភិក្ខុវេ”តិ អានិ អារម្ភោ។ “កតមេ ច តេ”តិ អានិ បុច្ឆា។ “សន្តិ
ភិក្ខុវេ”តិ អានិ អារម្ភោ។ “កិ”ន្តិ អានិ អារម្ភ បុច្ឆា។ “យថាសមាហិតេ”តិ អានិ
បទសុទ្ធិ, នោ អារម្ភសុទ្ធិ នោ ច បុច្ឆាសុទ្ធិ។ “ឥមេ ខោ តេ”តិ អានិ បទសុទ្ធិ ចេវ
បុច្ឆាសុទ្ធិ ច អារម្ភសុទ្ធិ ច។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អារម្ភាទយោ វេទិតញ្ចាតិ។
អយំ សោធនោ ហារោ។

អធិដ្ឋានហារវណ្ណានា

“អវណ្ណា”ន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ តំ, អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “មមំ វា
ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា”តិ។ សុក្កបក្ខេបិ ឯសេវ នយោ។

តថា “សីល”ន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វា វិសេសវចនំ
“ចាលាភិចាតា បដិវរតោ”តិអាទិ។

“អញ្ញោ ធម្មា”តិអាទិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វា វិសេសវចនំ
“តយំទំ ភិក្ខុវេ តថាគតោ បជាធាតី”តិអាទិ។

តថា “បុព្ពន្ធកប្បិកា”តិអាទិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វា
វិសេសវចនំ “សស្សតវាធា”តិអាទិ។ ឥមំនា នយេន សព្ពត្ថ សាមញ្ញវិសេសោ
និទ្ធាវេតព្ពោតិ អយំ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

បរិក្ខារហារវណ្ណានា

អាយាតាទីនំ “អនត្ថំ មេ អចរី”តិអាទិនិ (ធរ. ស. ១២៣៧; វិភ. ៩០៩) ច
ឯក្ខន្ធវិសតិ អាយាតវត្ថុនិ ហេតុ។ អាណន្ទាទីនំ អារម្មណេ អភិសិទេហោ ហេតុ។
សីលស្ស ហិរិឌិត្តប្បំ អប្បិដ្ឋតាទយោ ច ហេតុ។ “គម្ពីរា”តិអាទិនា វុត្តធម្មស្ស
សព្ពាបិ ចារមិយោ ហេតុ, វិសេសេន បញ្ញាចារមី។ ទិដ្ឋីនំ អសប្បវិស្វបស្សយោ,
អសទ្ធម្មស្សវនំ, មិច្ឆាភិនិវេសេន អយោនិសោមនសិការោ ច អវិសេសេន
ហេតុ, វិសេសេន បន សស្សតវាធាទីនំ អតីតជាតិអនុស្សរណាទិ ហេតុ។
វេទនានំ អវិជ្ជាតណ្ហាកម្មានិ ជស្សោ ច ហេតុ។ អនុចាធាវិមុត្តិយា អរិយមគ្គោ
ហេតុ។ បញ្ញាបនស្ស អយោនិសោមនសិការោ ហេតុ។ តណ្ហាយ
សំយោជនិយេសុ អស្សាទានុបស្សនា ហេតុ។ ជស្សស្ស ធម្មាយតនានិ,
ធម្មាយតនស្ស នាមរូបំ ហេតុ។ ភវនេត្តិសមុច្ឆេទស្ស វិសុទ្ធិភាវនា ហេតុតិ
អយំ បរិក្ខារោ ហារោ។

សមារោបនហារវណ្ណានា

អាមាតាជីនំ អករណីយតាវចនេន ខន្តិសម្បទា ទស្សិតា ហោតិ។
“អប្បមត្តកំ ខោ បនេត” ត្តិអាទិនា សោរច្ចសម្បទា, “អត្ថិ ភិក្ខុវេ” តិអាទិនា
ញាណសម្បទា, “អបរាមសតោ ចស្ស បច្ចត្តញ្ញោវ និព្ពតិ វិទិតា” តិ,
“វេទនានំ... បេ... យថាភូតំ វិទិតា អនុចាទាវិមុត្តោ” តិ ឯតេហិ
សមាធិសម្បទាយ សិទ្ធិវិជ្ជាវិមុត្តិវសីការសម្បទា ទស្សិតា ហោតិ។ តត្ថ
ខន្តិសម្បទា បទិសផ្ទានពលសិទ្ធិតោ សោរច្ចសម្បទាយ បទដ្ឋានំ។
សោរច្ចសម្បទា បន អត្ថតោ សីលមេវ, តថា ចាណាតិចាតាជីហិ
បជីវិតាវចនំ សីលស្ស បរិយាយវិភាគទស្សនត្ថំ។ តត្ថ សីលំ សមាធិស្ស
បទដ្ឋានំ, សមាធិ បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។ តេសុ សីលេន វីតិក្កមប្បហានំ
ទុច្ចរិតសំកិលេសប្បហានញ្ច សិជ្ឈតិ, សមាធិនា បរិយុដ្ឋានប្បហានំ,
វិក្កម្កនប្បហានំ, តណ្ហាសំកិលេសប្បហានញ្ច សិជ្ឈតិ។ បញ្ញាយ
ទិដ្ឋិសំកិលេសប្បហានំ, សមុច្ឆេទប្បហានំ, អនុសយប្បហានញ្ច សិជ្ឈតិ តិ
សីលាជីហិ តីហិ ធម្មក្ខន្ធនៃហិ សមថវិបស្សនាការំ នាចារិប្បវី, បហានត្ថយសិទ្ធិ
ចាតិ អយំ សមាភេបនោ ហារោ។

សោឡសហារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវិធនយវណ្ណានា

នន្ទិយាវដ្ឋនយវណ្ណានា

អាមាតាជីនំ អករណាវចនេន តណ្ហាវិជ្ជាសង្ក្ខាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។
សតិ ហិ អត្តត្ថនិយវត្ថុសុ សីនេហោ សម្មោសេ ច “អនត្ថំ មេ អថវី” តិអាទិនា (ធរ.
ស. ១២៣៧, វិភ. ៩០៩) អាមាតោ ជាយតីតិ, តថា “ចាណាតិចាតា
បជីវិតោ” តិអាទិវចនេហិ, “បច្ចត្តញ្ញោវ និព្ពតិ វិទិតា, អនុចាទាវិមុត្តោ, ធន្នំ

ជស្សរាយតនានំ...បេ... យថាភូតំ បជាធាតី"តិអាទីហិ វចនេហិ ច តណ្ហាវិជ្ជានំ
អច្ឆន្តប្បហានំ ទស្សិតំ ហោតិ។ តាសំ បន បុព្ពន្ធកប្បិកាទិបទេហិ "អជានតំ
អបស្សត"ន្តិអាទិបទេហិ ច សរូបតោ ទស្សិតានំ តណ្ហាវិជ្ជានំ រូបធម្មា
អរូបធម្មា ច អធិដ្ឋានំ។ យថាក្កមំ សមថោ ច វិបស្សនា ច បដិបក្ខោ។ តេសំ
ចេតោវិមុត្តិ បញ្ញាវិមុត្តិ ច ដលំ។ តត្ថ តណ្ហា, តណ្ហាវិជ្ជា វា សមុទយសច្ចំ,
តទធិដ្ឋានភូតា រូបារូបធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តេសំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ,
និរោធបជាធានា សមថវិបស្សនា មគ្គសច្ចន្តិ ឯវំ ចតុសច្ចយោជនា វេទិតញ្ញា។
តណ្ហាគ្គហឈោន ចេត្ត

មាយាសាឃេយ្យមាធាតិមានមទប្បមាទចាបិច្ឆតាចាបមិត្តតាអហិរិកានោត្ត
ប្បាទិវសេន សញ្ញា អកុសលបក្ខោ នេតញ្ញា។ តថា អវិជ្ជាគ្គហឈោន
វិបរីតមនសិការកោដុបនាហមក្ខបលាសស័ស្សមច្ឆិយសារម្កនោវចស្សតា-
ភវទិជ្ជិភវទិដ្ឋាទិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតញ្ញា។ វុត្តិវិបរិយាយេន
អមាយាសាឃេយ្យាទិអវិបរីតមនសិការាទិវសេន, តថា សមថបក្ខិយានំ
សទ្ធិទ្រិយានីនំ, វិបស្សនាបក្ខិយានញ្ញា អនិច្ចសញ្ញានីនំ វសេន កុសលបក្ខោ
នេតញ្ញាតិ។ អយំ នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិ។

តិបុក្ខលនយវណ្ណានា

អាហាតាទីនំ អករណាវចនេន អនោសសិទ្ធិ, តថា
ចាណាតិចាតជរុសវាចាហិ បដិវរិតិវចនេន។ អានន្ទាទីនំ អករណាវចនេន
អលោកសិទ្ធិ, តថា អព្រហ្មចរិយតោ បដិវរិតិវចនេន។ អទិន្នាធានាទីហិ បន
បដិវរិតិវចនេន ឧភយសិទ្ធិ។ "តយំទំ ភិក្ខុវេ តថាគតោ បជាធាតី"តិអាទិនា
អមោហសិទ្ធិ។ ឥតិ ឥហិ អកុសលមូលេហិ គហិតេហិ តប្បដិបក្ខតោ,
អាហាតាទិអករណាវចនេន ច តីណិ កុសលមូលានិ សិទ្ធានិយេវ ហោន្តិ។ តត្ថ

តីហិ អកុសលមូលេហិ

តិវិធមុច្ឆិកតសំកិលេសមលវិសមាកុសលសញ្ញាវិតក្កាសទ្ធម្មាធិវសេនសញ្ញា

អកុសលបក្ខោវិត្តាវេតញ្ញោ។ តថា តីហិ កុសលមូលេហិ

តិវិធមុច្ឆិកតវេទានសមកុសលសញ្ញាវិតក្កបញ្ញាសទ្ធម្មសមាធិ-

វិមោក្ខមុខវិមោក្ខាធិវសេនសញ្ញា កុសលបក្ខោវិភាវេតញ្ញោ។ ឯត្ថាបិ ច

សច្ចយោជនា វេទិតញ្ញោ។ កម្មំ? លោភោ សញ្ញានិ វា កុសលាកុសលមូលានិ

សមុទយសច្ចំ, តេហិ បន និព្ពត្តា តេសំ អធិជ្ជានគោចរភូតា ឧបាទានក្ខន្ធា

ទុក្ខសច្ចន្តិអាទិនា នយេន សច្ចយោជនា វេទិតញ្ញាតិ អយំ តិបុក្ខលស្ស

នយស្ស ភូមិ។

សីហាវិក្កិឡិតនយវវណ្ណានា

អាហាតានន្ទនាធិនំ អករណាវចនេន សតិសិទ្ធិ។ សតិយា ហិ សាវជ្ឈានវដ្ឋេ,
តត្ថ ច អាធិនវានិសំសេ សល្លក្ខេត្វា សាវជ្ឈំ បហាយ អនវជ្ឈំ សមាទាយ
វត្ថុតីតិ។ តថា មិច្ឆាជីវា បជីវិតវចនេន វីរិយសិទ្ធិ។ វីរិយេន ហិ

កាមព្យាបាទវិហីសាវិតក្កវិនោទេតិ, វីរិយសាធនញ្ច អាជីវចារិសុទ្ធិសីលន្តិ។

ចាលោតិចាតាធិហិ បជីវិតវចនេន សតិសិទ្ធិ។ សតិយា ហិ សាវជ្ឈានវដ្ឋេ,

តត្ថ ច អាធិនវានិសំសេ សល្លក្ខេត្វា សាវជ្ឈំ បហាយ អនវជ្ឈំ សមាទាយ វត្ថុតិ។

តថា ហិ សា “វិសយាភិមុខការបច្ចុប្បដ្ឋានា”តិ ច វុច្ចតិ។ “តយិទំ ភិក្ខុវេ

តថាគតោ បជាធាតី”តិអាទិនា សមាធិបញ្ញាសិទ្ធិ។ បញ្ញាយ ហិ

យថាភូតាវពោធនា, សមាហិតោ ច យថាភូតំ បជាធាតីតិ។ តថា “និច្ចោ

ធុរោ”តិអាទិនា អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិវិបល្លាសោ, “អរោគោ បរំ មរណា, ឯកន្តសុខំ

អត្តា ធិដ្ឋធម្មនិព្វានប្បត្តោ”តិ ច ឯវមាធិហិ អសុខេ “សុខ”ន្តិវិបល្លាសោ,

“បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ”តិអាទិនា អសុភេ “សុភ”ន្តិវិបល្លាសោ,

សព្វហោវ ច ទិដ្ឋិទីបកបទេហិ អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសោតិ វេមេត្ត
ចត្តារោវិបល្លាសា សិទ្ធា ហោន្តិ, តេសំ បដិបក្ខតោ ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានិ
សិទ្ធានេវ ហោន្តិ។ តត្ថ ចត្វហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ទិសិតញ្ច។

កង់? ធុរិដោ ហិ តណ្ហាចរិតោ មុទិន្ទ្រិយោ ច តិក្ខុន្ទ្រិយោ ចាតិ, តថា
ទិដ្ឋិចរិតោ។ តេសុ បឋមោ អសុភេ “សុភ”ន្តិ វិបល្លត្តទិដ្ឋិ សតិពលេន យថាភូតំ
កាយសភារំ សល្លកេត្វា សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមតិ។ ធុតិយោ អសុខេ “សុខ”ន្តិ
វិបល្លត្តទិដ្ឋិ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ ឆាធិវាសេតី”តិ អាទិនា (ម. និ. ១.២៦; អ. និ.
៤.១៤; ៦.៥៨) វុត្តន វីរិយសំវរសម្ពាតេន វីរិយពលេន តំ វិបល្លាសំ វិធមតិ។
តតិយោ អនិច្ច “និច្ច”ន្តិ អយាថាវកាហិ សមថពលេន សមាហិតភាវតោ
សម្ពាវនំ ខណិកភារំ យថាភូតំ បដិវិជ្ឈតិ។ ចតុត្ថោ
សន្តតិសមូហាកិច្ចារម្មណយនិចិត្តត្តា ជស្សនិធម្មបុញ្ញមត្ត អនត្តនិ
“អត្តា”តិ មិច្ឆាភិនិវេសី ចតុកោដិកសុញ្ញតាមនសិការេន តំ មិច្ឆាភិនិវេសំ
វិទ្ធិសេតិ។ ចត្វហិ ចេត្ត វិបល្លាសេហិ
ចតុរាសវោយយោគកាយគន្ធអតិ តណ្ហាប្បាទុចាធានសត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិ អបរិ
ញ្ញាធិវេសេន សព្វោ អកុសលបក្ខោ នេតព្វោ។ តថា ចត្វហិ សតិបដ្ឋានេហិ
ចតុត្ថជណយនិហារាធិដ្ឋានសុខភាគិយធម្មអប្បមញ្ញាសម្មប្បធានឥទ្ធិចាធានិ
វេសេន សព្វោ វោធានបក្ខោ នេតព្វោតិ អយំ សីហាវិក្កិឡិតស្ស នយស្ស ភូមិ។
ឥធាបិ សុភសញ្ញាសុខសញ្ញាហិ, ចត្វហិបិ វា វិបល្លាសេហិ សមុទយសច្ចំ,
តេសំ អធិដ្ឋានារម្មណភូតា បញ្ចុចាធានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចន្តិ អាទិនា សច្ចយោជនា
វេទិតញ្ច។

ទិសាលោចនអង្គ្គសនយទ្វយវណ្ណាធា

ឥត តិណ្ណំ អត្ថនយានំ សិទ្ធិយា វោហារនយទ្វយម្បិ សិទ្ធិមេវ ហោតិ។ តថា
ហិ អត្ថនយទិសាក្ខតធម្មានំ សមាលោចនំ ទិសាលោចនំ, តេសំ សមាធនំ
អន្តរសោតិ និយុត្តា បញ្ច នយា។

បញ្ចវិធនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សាសនបដ្ឋានវណ្ណានា

ឥទំ សុត្តំ សោឡសវិទេ សុត្តន្តបដ្ឋានេ សំកិលេសវាសនាសេក្ខភាគិយំ,
សំកិលេសនិព្ពេទាសេក្ខភាគិយមេវ វា។ អដ្ឋវិសតិវិទេ បន សុត្តន្តបដ្ឋានេ
លោកិយលោកុត្តរំ សត្តធម្មាធិដ្ឋានំ ញាណាញេយ្យទស្សនការំ
សកវេនបរវេនំ វិស្សន្ននីយាវិស្សន្ននីយំ កុសលាកុសលំ
អនុញ្ញាតបដិក្ខុត្តញ្ញាតិ វេទិតតំ។

បករណនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មជាលសុត្តវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សាមញ្ញជលសុត្តវណ្ណានា

រាជាមច្ឆកថាវណ្ណានា

១៥០. រាជគហោតិ ឯត្ថ ទុក្ខជនបទដ្ឋានវិសេសសម្បទាទិយោគតោ
បធានភាវេន រាជ្ជហិ គហិតន្តិ រាជគហិត្តិ អាហា “មន្ទាតុ...បេ... វុច្ចតី” តិ។ តត្ថ
មហាកោវិន្តេន មហាសត្តេន បរិក្ខហិតំ វេណុអាធិហិ រាជ្ជហិ បរិក្ខហិតមេវ
ហោតីតិ មហាកោវិន្តគហណំ។ មហាកោវិន្តាតិ មហានុភាវោ ឯកោ
បុរាតនោ រាជាតិ កេចិ។ បរិក្ខហិតត្ថាតិ រាជធានីភាវេន បរិក្ខហិតត្ថា។

បកាវេតិ នគរមាបនេន រញ្ជា ការិតសព្វគេហត្ថា រាជគហំ, គិដ្ឋក្ខជាធិហិ
បរិក្ខិតត្ថា បព្វតរាជេហិ បរិក្ខិតគេហសធិសន្តិបិ រាជគហំ, សម្បជ្ជកវនតាយ
រាជមាណំ គេហន្តិបិ រាជគហំ, សំវិហិតារក្ខតាយ អនត្តាវហាកាវេន ឧបគតានំ
បដិរាជ្ជនំ គហំ គេហក្ខតន្តិបិ រាជគហំ, រាជ្ជហិ ធិស្វា សម្មា បតិដ្ឋាបិតត្ថា តេសំ
គហំ គេហក្ខតន្តិបិ រាជគហំ, អារាមរាមណោយ្យកាធិហិ រាជតេ,
និវាសសុខតាធិនា សត្តេហិ មមត្តវសេន គយ្ហតិ, បរិគ្គយ្ហតិ វា រាជគហន្តិ
ឯទិសេ បកាវេ សោ បទេសោ ហំនវិសេសកាវេន ឧឡារសត្តបរិកោកោតិ
អាហា “តំ បនេត” ត្ថិអាធិ។ តេសន្តិ យក្ខានំ។ វសនវនន្តិ អាចានភូមិភូតំ ឧបវនំ។

អរិសេសេនាតិ “ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោវិហារតិ” (ម. និ. ១.៦៩; ៣.៧៥; វិភ.
៥០៨), “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជវិហារតិ, (ធី. និ. ១.២២៦; សំ. និ. ២.១៥២; អ. និ.
៤.១២៣; ចារា. ១១) “មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ធិសំ ជីវត្វាវិហារតិ”, (ធី.
និ. ១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧, ៤៥៩, ៥០៩; ២.៣០៩, ៣១៥, ៤៥១, ៤៧១;
៣.២៣០; វិភ. ៦៤២) “សព្វនិមិត្តានំ អមនសិការា អនិមិត្តំ ចេតោសមាធិ
សមាបន្តិវិហារតិ” តិអាធិសុ (ម. និ. ១.៤៥៩) វិយ សទ្ធព្វសន្និធានសិទ្ធន
វិសេសបរាមសនេន វិនា។ ឥរិយាយ កាយិ កកិរិយាយ បវត្តនូចាយការតោ
បថោតិ ឥរិយាបថោ។ ហំនាធិនញ្ចំ គតិនិវត្តិ អាធិអវត្តាហិ វិនា ន កញ្ចំ
កាយិ កកិរិយំ បវត្តតុំ សក្កា។ វិហារតិ បវត្តតិ ឯតេន, វិហារណាព្វាតិ
វិហារេ, ធិព្វភាវវហោវិហារេ ធិព្វវិហារេ, មហាគ្គតជ្ឈនាធិ។ នេត្តិយំ បន
“ចតស្សោ អារុប្បសមាបត្តិយោ អានេញ្ញាវិហារា” តិ វុត្តំ។ តំ តាសំ
មេត្តាឈានាធិនំ ព្រហ្មវិហារតាវិយ ការវនាវិសេសការំ សន្ធាយ វុត្តំ។
អដ្ឋកថាសុ បន ធិព្វភាវវហាសាមញ្ញតោ តាបិ “ធិព្វវិហារា” ត្វេវ វុត្តា។
ហិត្វបសំហារាធិវសេន បវត្តិយា ព្រហ្មក្ខតា សេដ្ឋក្ខតាវិហារាតិ ព្រហ្មវិហារា,
មេត្តាឈានាធិកា។ អនញ្ញសាធារណត្ថា អរិយានំ វិហារាតិ អរិយវិហារា,

ចតស្បោចិ ជលសមាបត្តិយោ។ សមន្តីបរិធិបនន្តិ សមន្តីការបរិធិបនំ។
ឥរិយាបថសមាយោគបរិធិបនំ ឥតវិហារសមាយោគបរិធិបនស្ស
វិសេសវចនស្ស អភាវតោ, ឥរិយាបថសមាយោគបរិធិបនស្ស ច អត្ថសិទ្ធត្ថា។
វិហារតីតិ ឯត្ថវិ-សន្នោវិច្ឆេទត្ថដោតនោ, **ហារតីតិ** នេតិ, បវត្ថុតីតិ អត្ថោ។
តត្ថ កស្ស កេនវិច្ឆិទ្ធនំ, កចំ កស្ស បវត្ថុនន្តិ អន្តោលីនំ ចោទនំ សន្ធាយាហ
“សោ ហី”តិអាទិ។

គោចរតាមធស្សនត្ថំ “រាជគហោ”តិ វត្ថា ពុទ្ធានំ
អនុរូបនិវាសនដ្ឋានធស្សនត្ថំ “អម្ពវនេ”តិ វុត្ថន្តិ អាហា **“ឥនមស្សា”**តិអាទិ។
ឯតន្តិ ឯតំ “រាជគហោ”តិ កុម្មវចនំ **សមីបត្ថេ** “គង្គាយ គាវោ ចរន្តិ, កូបេ
គគ្គកុល”ន្តិ ច យថា។ កុមារេន ភតោតិ កុមារភតោ, សោ ឯវ កោមារភតោ
យថា ភិសគ្គមេវ ភេសជ្ជំ។ **នោសាភិសន្នន្តិ** វាតបិត្តាធិវសេន ឧស្សន្ននោសំ។
វិវេចត្វាតិ នោសបកោបតោវិវេចត្វា។

អឡុតេឡុសហិតិ អឡេន តេវសហិ អឡុតេវសហិ ភិក្ខុសតេហិ។ តានិ
បន បញ្ញាសាយ ឡានិ តេវសភិក្ខុសតានិ ហោន្តិតិ អាហា
“អឡុសតេនា”តិអាទិ។

រាជតីតិ ទិព្ភតិ, **សោភតីតិ** អត្ថោ។ **រញ្ជេតីតិ** រមេតិ។ **រញ្ជោតិ** បិតុ
ពិម្ពិសាររញ្ជោ។ សាសនជ្ជន ហីសនជ្ជន **សត្តុ**។

ភារិយេតិ គរុកេ អញ្ជោសំ អសក្កណោយ្យ វា។ **សុវណ្ណាសត្ថកេនាតិ**
សុវណ្ណាមយេន សត្ថកេន។ អយោមយញ្ញា រញ្ជោ សរីរំ ឧបនេតុំ អយុត្តន្តិវទតិ។
សុវណ្ណាសត្ថកេនាតិ វា សុវណ្ណាបរិក្ខតេន សត្ថកេន ពាហុំ ដាលាបេត្វាតិ
សិរាវេជវសេន ពាហុំ ដលាបេត្វា **ឧទកេន សម្ពិន្ទិត្វា** ចាយេសិ កេវលស្ស

លោហិតស្ស គត្តិនិត្តិយា ទុដ្ឋីរការតោ។ ធុរាតិ ធុរក្ខតា, គណស្ស, ឆោរយ្ហាតិ
អត្ថោ។ ធុរំ នីហរាមីតិ គណធុរំ គណពន្ធិយំ និព្វត្តមិ។ “បុព្វេ ខោ”តិអាទិ
ខន្ធកថាធឿ ឯវ។

ចោត្តនិយន្តិ ធុរិកំ, យំ “នខរ”ន្តិបិ [ចោថនិកន្តិ ធុរិកំ, យំ ខរន្តិបិ (សារត្ថ. ដ៏.
៣.៣៣៩) ចោថនិកន្តិ ធុរិកំ, ខរន្តិបិ (វិ. វិ. ដ៏. ២. បូជ្ឈវគ្គវណ្ណានា ៣៣៩)] វុច្ចតិ។
ទិវា ទិវស្សតិ ទិវស្សបិ ទិវា, មជ្ឈន្តិកវេលាយន្តិ អត្ថោ។

តស្សា សរីរំ លេហិត្វា យាបេតិ អត្ថបក្កមេន មរណំ ន យុត្តន្តិ។ ន ហិ
អរិយសាវកា អត្តានំវិនិច្ឆាតេន្តិតិ។ មគ្គដលសុខេនាតិ មគ្គដលសុខាវហោន
សោតាបត្តិមគ្គដលសុខុបសញ្ញាតេន ចន្ត្រមេន យាបេតិ។ ចេតិយផ្ដុំណេតិ
គន្ធបុច្ឆាទីហិ បូជនជ្ជានក្ខតេ ចេតិយផ្ដុំណេ។ និសង្កត្តាយាតិ
ភិក្ខុសង្ឃនិសីទនត្ថាយ។ ចាតុមហារាជិកទេវលោកេ... បេ... យក្ខោ ហុត្វា
និព្វត្តិ តត្ថ ពហុលំ និព្វត្តបុព្វតាយ ចិរបរិចិត្តនិកន្តិវសេន។

ខោភេត្វាតិ បុត្តសិនេហស្ស ពលវការតោ, សហជាតបីតិវេកស្ស ច
សរិច្ឆារតាយ តំសមុជ្ជានុបធម្មហិ ជរណាវសេន សកលសរីរំ
អាឈោឡេត្វា។ តេនាហ “អដ្ឋិមិញ្ចំ អាហាច្ឆ អជ្ជាសី”តិ។ បិតុគុណាន្តិ បិតុ អត្តនិ
សិនេហគុណំ។ មុញ្ញាបេត្វាតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ បការត្ថោ, តេន
“អភិមារកបុរិសបេសនាទិប្បការេនា”តិ វុត្ថេ ឯវ បការេ បច្ឆាមសតិ។
វិត្តារកថានយោតិ អជាតសត្តបសាទនាទិវសេនវិត្តារតោ វត្តញ្ញាយ កថាយ
នយមត្តំ។ កស្មា បនេត្តវិត្តារនយា កថា ន វុត្តាតិ អាហ “អាគតត្តា បន សព្វំ
ន វុត្ត”ន្តិ។

កោសលវញ្ញាតិ មហាកោសលវញ្ញាតិ បណ្ឌិតាធិវចនន្តិ
បណ្ឌិតវេវចនំ។ វិទន្តិតិ ជានន្តិ។ វេទេន ញ្ញាណេន ករណាភូតេន ញ្ញាហតិ
បវត្ថតិតិ វេទេហិ។

ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ធិវសេ។ អនសនេន វាតិ វា-សន្នោ អនិយមត្ថោ, តេន
ឯកច្ចមនោទុច្ចវិតទុស្ស័យ្យាធិនិ សង្គណ្ឌាតិ។ តថា ហិ គោចាលកូចោសថោ
អភិជ្ឈាសហគតចិត្តស្ស វសេន វុត្ថោ, និគណ្ឌាចោសថោ មោសវដ្ឋាធិវសេន។
យថាហា “សោ តេន អភិជ្ឈាសហគតេន ចេតសា ធិវសំ អតិនាមេតី”តិ (អ. និ.
១.៧១), “ឥតិ យស្មី សមយេ សច្ចេ សមាធមេតត្ថា, មុសាវាទេ តស្មី សមយេ
សមាធមេត្ថិ”តិ (អ. និ. ១.៧១) ច អាធិ។ ឯត្ថាតិ ឧចោសថសន្នោ។ អត្ថទ្វារោតិ
វត្ថព្ភអត្ថានំ ឧទ្វារណំ។

ននុ ច អត្ថមត្តំ បតិ សន្នា អភិធិវសន្តិតិ ន ឯកេន សន្នេន អនេកេ អត្ថា
អភិធិយន្តិតិ? សច្ចមេតំ សន្និវសេសេ អបេក្ខិតេ, តេសំ បន អត្ថានំ
ឧចោសថសន្នវចនីយតា សាមញ្ញំ ឧចាធាយ វុច្ចមាធា អយំ វិចារោ
ឧចោសថសន្នស្ស អត្ថទ្វារោតិ វុត្ថោ។ ហេជ្ជា “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាធិសុ អាគតេ
អត្ថទ្វារេបិ ឯសេវ នយោ។ កាមញ្ញា ចាតិមោក្ខទ្កេសាធិវសយោបិ
ឧចោសថសន្នោ សាមញ្ញរូចោ ឯវសេសសន្នស្ស អវាចកភាវតោ, តាធិសំ
បន សាមញ្ញំ អនាធិយិត្វា អយមត្ថោ វុត្ថោតិ វេទិតព្ភំ។ សីលសុទ្ធិវសេន
ឧបេតេហិ សមគ្គេហិ វសីយតិ អនុជ្ជិយតិតិ ឧចោសថោ, ចាតិមោក្ខទ្កេសោ។
សមាធានវសេន អធិជ្ជានវសេន វា ឧបេច្ច អរិយវាសាធិអត្តំ វសិតព្ភតោ
ឧចោសថោ, សីលំ។ អនសនាធិវសេន ឧបេច្ច វសិតព្ភតោ អនុវសិតព្ភតោ
ឧចោសថោ។ ឧបវាសោតិ សមាធានំ។ ឧចោសថកុលភូតតាយ
នវមហត្ថិនិកាយបរិយាបន្នេ ហត្ថិនាគេ កិញ្ចំ កិរិយំ អនបេក្ខិត្វា រុទ្ធិវសេន

សមញ្ញាមត្តំ ឧបាសថោតិ អាហា “ឧបាសថោ នាគរាជាតិអាទីសុ បញ្ញត្តិ” តិ។
ទិវសេ បន ឧបាសថសទ្ធិប្បវត្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តា ឯវ។ សុទ្ធស្ស វេ សទា ជក្ខតិ
ឯត្ថ បន សុទ្ធស្សាតិ សព្ពសោ កិលេសមលាភាវេន សុទ្ធស្ស។ វេតិ និចាតមត្តំ។
វេតិ វា ព្យត្តន្តិ អត្ថោ។ សទា ជក្ខតិ និច្ចកាលម្បិ ជក្ខណានក្ខត្តមេវ។ យស្ស ហិ
ជក្ខណាមាសេ ឧត្តរជក្ខណាទិវសេ តិវុត្តានំ ករោន្តស្ស សំវច្ឆរិកចាបបវាហនំ
ហោតីតិ លទ្ធិ, តំ តតោវិវេចតុំ ឥទំ ភគវតា វុត្តំ។ សុទ្ធស្ស ឧបាសថោ សទាតិ
យថាវុត្តសុទ្ធិយា សុទ្ធស្ស ឧបាសថផ្កានិ វតសមាទានានិ ច អសមាទិយតោបិ
និច្ចំ ឧបាសថោ, ឧបាសថវាសោ ឯវាតិ អត្ថោ។ បញ្ចទសន្នំ តិដំនំ បូរណវសេន
បន្ទវសោ។

ពហុសោ, អតិសយតោ វា កុមុទានិ ឯត្ថ សន្តិទិ កុមុទវតី, តិស្សំ
កុមុទវតិយា។ ចតុន្នំ មាសានំ ចារិប្បវិក្ខតាតិ ចាតុមាសិ។ សា ឯវ ចាឡិយំ
ចាតុមាសិនីតិ វុត្តាតិ អាហា “ឥធប បន ចាតុមាសិនីតិ វុច្ឆតិ” តិ។ តទា
កត្តិកមាសស្ស បុណ្ណតាយ មាសបុណ្ណតា។ វស្សនស្ស ឧតុនោ បុណ្ណតាយ
ឧតុបុណ្ណតា។ កត្តិកមាសលក្ខិតស្ស សំវច្ឆរស្ស បុណ្ណតាយ
សំវច្ឆរបុណ្ណតា។ “មា” ឥតិ ចន្ទោ វុច្ឆតិ តស្ស គតិយា ទិវសស្ស មិនិតព្ពតោ។
ឯត្ថ បុណ្ណាតិ ឯតិស្ស វត្តិយា សព្ពកលាចារិប្បវិយា បុណ្ណា។ តទា ហិ ចន្ទោ
សព្ពសោ បរិបុណ្ណា ហុត្វា ទិស្សតិ។ ឯត្ថ ច “តទហុបាសថេ បន្ទវសេ” តិ
បទានិ ទិវសវសេន វុត្តានិ, “កោមុទិយា” តិអាទិនិ វត្តិវសេន។

រាជាមច្ឆបរិវុតោតិ រាជកុលសមុទាគតេហិ អមច្ឆេហិ បរិវុតោ។ អថ វា
អនុយុត្តករាជ្ជហិ ចេវ អមច្ឆេហិ ច បរិវុតោ។ ចតុរបក្ខិលេសាតិ អញ្ញា មហិកា
ធូមរោ រាហូតិ ឥមេហិ ចត្វហិ ឧបក្ខិលេសេហិ។ សន្និដ្ឋានំ កតំ អដ្ឋកថាយំ។

បីតិវចនន្តិ បីតិសមុជ្ជានំ វចនំ។ យញ្ញំ វចនំ បដិក្កាហកនិវេក្ខំ កេវលំ
ឧណ្ហារាយ បីតិយា វសេន សរសតោ សហសាវ មុខតោ និច្ឆរតិ, តំ ឥធន
“ឧទាន”ន្តិ អធិប្បេតំ។ តេជារា “យំ បីតិវចនំ ហធយំ គហេតុំ ន
សក្កោតិ”តិអាទិ។

នោសេហិ ឥតា គតា អបគតាតិ នោសិនា ត-ការស្ស ន-ការំ កត្វាយថា
“កិលេសេ ជិតោវិជិតាវីតិ ជិនោ”តិ។ អនិយ-សន្នោ កត្តអត្ថេ វេទិតញ្ញាតិ
អាហា “មនំ រមយតិ”តិ “រមណីយា”តិ យថា “និយ្យានិកា ធម្មា”តិ។
ដុណ្ហាវសេន វត្តិយា សុរុបតាតិ អាហា “វុត្តនោសវិមុត្តាយា”តិអាទិ។ តត្ថ
អញ្ញាធយោ វុត្តនោសា, តត្ថិគមេនេវ ចស្សន ធស្សនិយតា, តេន, ឧតុសម្បត្តិយា
ច ចាសាទិកតា វេទិតញ្ញា។ លក្ខណំ ភវិតុំ យុត្តាតិ ឯតិស្ស វត្តិយា យុត្តោ
ទិវសោ មាសោ ឧតុ សំវច្ឆរោតិ ឯវំ ទិវសមាសឧតុសំវច្ឆរានំ សល្លក្ខណំ ភវិតុំ
យុត្តា លក្ខញ្ញា, លក្ខណីយាតិ អត្ថោ។

“យំ នោ បយិរុចាសតោ ចិត្តំ បសីទេយ្យ”តិ វុត្តត្ថា “សមណំ វា ព្រាហ្មណំ
វា”តិ ឯត្ថ បរមត្ថសមណោ ច បរមត្ថព្រាហ្មណោ ច អធិប្បតោ, ន
បព្ពដ្ឋាមត្ថសមណោ, ន ជាតិមត្ថព្រាហ្មណោ ចាតិ អាហា “សមិតថាបតាយ
សមណំ។ ពាហិតថាបតាយ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។ ពហុវចនេ វុត្តញ្ញេ ឯកវចនំ,
ឯកវចនេ វា វុត្តញ្ញេ ពហុវចនំ វចនព្យតយោ។ អដ្ឋកថាយំ បន
ឯកវចនវសេនេវ ព្យតយោ ធស្សិតោ។ អត្ថនិ, គរុជ្ជានិយេ ច ឯកស្មិម្បិ
ពហុវចនប្បយោកោ និរុឡោតិ។ សព្វេនបីតិ “រមណីយា វតា”តិអាទិនា សព្វេន
វចនេន។ ឱកាសនិមិត្តកម្មន្តិ ឱកាសភូតនិមិត្តកម្មំ បរិព្យត្តំ និមិត្តករណាន្តិ
អត្ថោ។ ទេវទត្ថោ ចាតិ។ ច-សន្នោ អត្ថបនយនេ, តេន យថា រាជា អជាតសត្ត
អត្ថនោ បិតុ អរិយសាវកស្ស សត្តឧបជ្ជាកស្ស ឃាតនេន មហាបរាជោ, ឯវំ

ភគវតោ មហាអនត្តករស្ស ទេវទត្តស្ស អវស្សយភារេន បីតិ ឥមមត្តំ
ឧបនេតិ។ តស្ស បិដ្ឋិធាយាយាតិ តស្ស ជីវកស្ស បិដ្ឋិអបស្សយេន, តំ បមុខំ
កត្វា តំ អបស្សយាតិ អត្តោ។ វិក្ខេបបច្ឆេទនត្ថន្តិ ភាវិនិយា អត្តនោ កថាយ
ឧប្បជ្ឈនកវិក្ខេបនស្ស បច្ឆិន្ទនត្ថំ, អនុប្បត្តិអត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
“តស្សំ ហី”តិអាទិ។

១៥១. “សោ កិរា”តិអាទិ ចោរាណជ្ជកថាយ អាគតនយោ។ ឯសេវ នយោ
បរតោ មក្ខលិបទនិព្ពចនេបិ។ ឧបសង្កមន្តិតិ ឧបកតា។ តទេវ បព្ពជ្ជំ
អគ្គហេសីតិ តទេវ នគ្គរូបំ បព្ពជ្ជំ កត្វា គណ្ហិ។

បព្ពជិតសម្មហាសដ្ឋាតោ សង្ឃាតិ បព្ពជិតសម្មហាតាមត្ថន សង្ឃោ, ន
និយ្យានិកទិដ្ឋិសុវិសុទ្ធសីលសាមញ្ញវសេន សំហតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អស្ស
អត្ថិតិ អស្ស សត្តបដិញ្ញស្ស បរិវារក្ខតោ អត្ថិ។ ស្មេវាតិ
បព្ពជិតសម្មហាសដ្ឋាតោ។ កេចិ បន “បព្ពជិតសម្មហាវសេន សង្ឃី,
គហជ្ឈសម្មហាវសេន គណី”តិ វេទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ គណោ ឯវ លោកេ
សង្ឃី-សទ្ធស្ស និរុទ្ធាត្តា។ អាចារសិក្ខាបនវសេនាតិ អចេលក
វតចរិយាទិអាចារសិក្ខាបនវសេន។ ចាកដោតិ សង្ឃីអាទិភារេន
បកាសិតោ។ “អប្បិច្ឆោ”តិ វត្វា តត្ថ លព្ពមាធំ អប្បិច្ឆត្ថំ ទស្សេតុំ
“អប្បិច្ឆតាយ វត្ថម្បិ ន និវាសេតិ”តិ វុត្ថំ។ ន ហិ តស្មី សាសនិកេវិយ
សន្តគុណានិគ្វហាលលក្ខណា អប្បិច្ឆតា លព្ពតីតិ។ យសោតិ កិត្តិសង្កោ។
“តវន្តិ ឯតេន សំសារោយ”ន្តិ ឯវំ សម្មតត្តា តិត្ថំ វុច្ឆតិ លទ្ធិតិ អាហ
“តិត្តករោតិ លទ្ធិករោ”តិ។ សាធុសម្មតោតិ “សាធុ”តិ សម្មតោ, ន សាធុហិ
សម្មតោតិ អាហ “អយំ សាធុ”តិអាទិ។ “ឥមាទិ មេ វតសមាទានានិ ឯត្តកំ
កាលំ សុចិណានី”តិ បព្ពជិតតោ បដ្ឋាយ អតិក្កន្តា ពហូ វត្ថិយោ ជានាតីតិ

រត្តញ្ញ។ តា បនស្ស រត្តិយោ ចិរកាលភូតាតិ កត្វា ចិរំ បព្ពជិតស្ស អស្សាតិ
ចិរបព្ពជិតោ។ តត្ថ ចិរបព្ពជិតតាគហណោន ពុទ្ធិសីលតំ ទស្សេតិ,
រត្តញ្ញតាគហណោន តត្ថ សម្មជានតំ។ អទ្ធានន្តិ ជីយកាលំ។ កិត្តកោ បន
សោតិ អាហា “ទ្វេតយោ រាជបរិវដ្តេ”តិ, ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ រាជ្ជនំ រជ្ជំ
អនុសាសនបដិចាដិយោតិ អត្ថោ។ “អទ្ធកតោ”តិ វត្វា កតំ វយោគហណំ
ឱសានវយាបេក្ខន្តិ អាហា “បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តោ”តិ។ ឧភយន្តិ “អទ្ធកតោ,
វយោអនុប្បត្តោ”តិ បទទ្ធយំ។

បុព្ពេ បិតរា សទ្ធិ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ទេសនាយ សុតបុព្ពតំ សន្ធាយាហ
“ឈានាភិញ្ញាទិ...បេ.... សោតុកាមោ”តិ។ ទស្សនេនាតិ ន ទស្សនមត្តំ, ទិស្វា
បនតេន សទ្ធិ អាហាបសល្លាបំ កត្វា តតោ អកិរិយវាទំ សុត្វា តេសំ
អនត្តមនោ អហោសី។ គុណកថាយាតិ អក្ខតគុណកថាយ។ តេនាហ
“សុដ្ឋតរំ អនត្តមនោ ហុត្វា”តិ។ យទិ អនត្តមនោ, កស្មា តុណ្ហី អហោសីតិ
អាហា “អនត្តមនោ សមាធាបី”តិអាទិ។

១៥២. គោសាលាយាតិ វរំ នាមកេ គាមេ។ វស្សនកាលេ គុន្នំ
តិជ្ជនសាលាតិ ឯកេ។

១៥៣. បដិកិដ្ឋតរន្តិ និហ័នតរំ។ តន្តារុតានីតិ តន្តេ បសារេត្វាវីតានិ។
“សីតេ សីតោ”តិអាទិនា ធម្មាការេហិ តស្ស និហ័នស្ស និហ័នតរតំ ទស្សេតិ។

១៥៤. វច្ឆំ កត្វាបីតិ បិ-សទ្កេន កោជនំ គុញ្ញត្វាបិ កេនបិ អសុចិនា មក្ខិតោ
បីតិ ឥមមត្តំ សម្មិណ្ឌាតិ។ វាលិកដូបំ កត្វាតិ វត្តវសេន វាលិកាយ ដូបំ
កត្វា។

១៥៦. បលិតពុទ្ធនកិលេសោតិ សំសារេ បលិតពុទ្ធនកិលេសោ រាគាទិកិលេសោ
ខេត្តវត្ថុបុត្តនាមាទិវិសយោ។

កោមារភព្វដីវកកថាវណ្ណនា

១៥៧. នយថាធិប្បាយំ វត្ថុតីតិ កត្វា វុត្ថំ “អនត្តោវតមេ”តិ។ ដីវកស្ស
តុណ្ហីភារោ មម អធិប្បាយស្ស មទ្ធនសទិសោ, តស្មា តំ បុច្ឆិត្វា កថាបនេន
មម អធិប្បាយោ បូរេតញ្ចោតិ អយមេត្ថ រញ្ចោ អជ្ឈាសយោតិ ទស្សន្តោ
“ហត្ថិម្ហំ នុខោ បនា”តិអាទិមាហា។ កី តុណ្ហីតិ កី ការណា តុណ្ហី, កី តំ
ការណំ, យេន តុរំ តុណ្ហីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តេនាហ “កេន ការណេន តុណ្ហី”តិ។

កាមំ សព្វាបិ តថាគតស្ស បដិបត្តិ អនញ្ញាសាធារណា អច្ឆរិយអព្ពត្ថរូបា
ច, តថាបិ គញ្ញាក្កន្តិ-អភិជាតិអភិទិក្ខមនអភិសម្ពោធិធម្មចក្កប្បវត្តន-
យមកថាធិហារិយទេវោរោហណានិ សនេវកេ លោកេ អតិរិយ សុចាកជាតិ,
ន សក្កា កេនចិ បដិពាហិតុន្តិ តានិយេវេត្ថ ឧទ្ធជានិ។ ឥត្ថម្ហតាឡានត្ថតិ ឥត្ថំ
ឯវំ បកាហេ ភូតោ ជាតោតិ ឯវំ កថនត្ថេ។ ឧបយោគវចនន្តិ។ “អព្ពត្ថតោ”តិ
ឯត្ថ អភិតិ ឧបសក្កោ ឥត្ថម្ហតាឡានត្ថដោតកោ, តេន យោគតោ “តំ ខោ បន
ភគវន្ត”ន្តិ ឥទំ សាមិអត្ថ ឧបយោគវចនំ, តេនាហ “តស្ស ខោ បន ភគវតោតិ
អត្តោ”តិ។ កល្យាណគុណសមញ្ញាគតោតិ កល្យាណេហិ គុណេហិ យុត្តោ, តំ
និស្សិតោ តត្ថិសយតាយាតិ អធិប្បាយោ។ សេដ្ឋោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
កិត្តតត្ថតោ កិត្តិ, សា ឯវ សទ្ធិនិយតោ សន្មោតិ អាហ “កិត្តិសន្មោតិ
កិត្តិយេវា”តិ។ អភិត្ថវនវសេន បវត្តោ សន្មោ ធុតិយោសោ។
អនញ្ញាសាធារណគុណា អារព្ព បវត្តត្តា សនេវកំ លោកំ អជ្ឈាត្ថវិត្វា
អភិភវិត្វា ឧត្តតោ។

សោភក្កវាតិ យោសោសមតី សទាមិយោ បូរេត្វា សព្វកិលេសេ ភក្កិត្វា
អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធា ទេវានំ អតិទេវោ សក្កានំ អតិសក្កោ
ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា លោកនាថា ភាគ្យវន្តតាធិហិ ការណោហិ សទេវកេ
លោកេ “ភគវា”តិ សព្វត្ថ បត្ថជកិត្តិសទ្ធា, សោភក្កវា។ “ភគវា”តិ ច ឥទំ សត្តុ
នាមកិត្តនំ។ តេនាហ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ “ភគវាតិ នេតំ នាមំ មាតរា
កត”ន្តិអាធិ (មហានិ. ៨៤)។ បរតោ បន ភគវាតិ គុណកិត្តនំ។

យថា កម្មជ្ជានិកេន “អរហ”ន្តិអាធិសុ នវជ្ជានេសុ បច្ឆេកំ ឥតិ-សទ្ធិ
យោដេត្វា ពុទ្ធកុណា អនុស្សរីយន្តិ, ឯវំ ពុទ្ធកុណាសង្កិត្តកេនាបីតិ ទស្សន្តោ
“ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធា... បេ... ឥតិបិ ភគវា”តិ អាហា។ “ឥតិបេតំ
អភូតំ, ឥតិបេតំ អតច្ច”ន្តិអាធិសុ (ធិ. និ. ១.៥) វិយ ឥធ ឥតិ-សទ្ធា
អាសន្នបច្ឆក្ខករណត្ថោ, បិ-សទ្ធា សម្មវណ្ណានត្ថោ, តេន ច តេសំ គុណានំ
ពហុភារោ ធិបិតោ។ តានិ ច សង្កិត្តេន្តេន វិញ្ញាណ ចិត្តស្ស សម្មឪត្វតានេវ កត្វា
សង្កិត្តតព្វានីតិ ទស្សន្តោ “ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណោនាតិ វុត្ថំ ហោតិ”តិ
អាហា។ ឯវញ្ញំ និរូបេត្វា កិត្តេន្តេ យស្ស សង្កិត្តតិ, តស្ស ភគវតិ អតិវិយ
អភិប្បសាទោ ហោតិ។ អារកត្តាតិ សុវិទូរត្តា។ អរីនន្តិ កិលេសារីនំ។ អរាធិន្តិ
សំសារចក្កស្ស អរាធិនំ។ ហតត្តាតិ វិហតត្តា។ បច្ឆយាធិនន្តិ
ចីវរាធិបច្ឆយានព្យោវ បូជារិសេសានព្យា។ តតោតិ វិសុទ្ធិមគ្គតោ។ យថា ច
វិសុទ្ធិមគ្គតោ, ឯវំ តំសំវណ្ណានតោបិ នេសំ វិត្តារោ គហោតព្យោ។

យស្មា ជីវកោ ពហុសោ សត្តុសង្កិកេ ពុទ្ធកុណោ សុត្វា បិតោ,
ធិជ្ជសច្ចតាយ ច សត្តុសាសនេ វិគតកម៌កេថា វេសារជ្ជប្បត្តោ, តស្មា អាហ
“ជីវកោ បនា”តិអាធិ។ បញ្ចវណ្ណាយាតិ ខុទ្ទិកាធិវសេន បញ្ចប្បការាយ។

និងផ្គត់ផ្គង់ អហោសិ កតាធិការការតោ។ កម្មន្តរាយវសេន ហិស្ស រញ្ជោ
គុណសរីរំ ខតុបហតំ អហោសិ។

១៥៨. “ឧត្តម”ន្តិវត្ថុ នកេវលំ សេដ្ឋភារោ ឯវេត្ថ ការណំ, អថ ខោ
អប្បសន្ធិតាបិ ការណន្តិ ឧស្សេត្ថំ “អស្សយានវេយាណនី”តិ អាទិវុត្ថំ។
ហត្ថិយានេសុ និព្វិសេវនមេវ គណ្ណោ ហត្ថិនិយោវ កប្បាបេសិ។ រញ្ជោ
អាសន្តានីវត្ថុនត្ថំ អាសន្នចារីភារេន តត្ថ ឥត្ថិយោវ និសង្ខាបិតា។ រញ្ជោ បរេសំ
ធុរុបសន្តមនការីធស្សនត្ថំ តា បុរិសវេសំ តាហាបេត្វា អាវុធហត្ថា ការីតា។
បដិវេទេសីតិ ញាបេសិ។ តនេវាតិ គមនំ, អគមនមេវ វា។

១៥៩. មហាញាតិ ករណតេ បច្ចត្តវេចន្តិ អាហា “មហាតាចា”តិ។ មហាញាតិ
មហាតិយា, លិដ្ឋិវិបល្លាសវសេន វុត្ថំ, មហាន្តេនាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តេនាហា
“រាជានុភារេនា”តិ “ទ្វិន្ទំ មហារាជ្ជានំ ឥស្សរិយសិរី”តិ អន្តមគធជរជ្ជានំ
អាធិបច្ចមាហា។ អាសត្តខត្តានីតិ អំសេ ឱលម្ពនវសេន សន្និទ្ធអសីនិ។
កុលភោគឥស្សរិយាធិវសេន មហាតិ មត្តា ឯតេសន្តិ មហាមត្តា, មហានុភារា
រាជបុរិសា។ វិជ្ជាធរតរុណាវិយាតិ វិជ្ជាធរកុមារាវិយា។ រជ្ជិយបុត្តាតិ
កោដបុត្តា។ ហត្ថិយដាតិ ហត្ថិសមូហា។ អញ្ញមញ្ញសង្ឃជ្ជនាតិ អវិច្ឆេទវសេន
គមនេន អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធា។

ចិត្តត្រាសោ សយំ កាយនដ្ឋេន ភយំ យថា តថា កាយតីតិ កត្វា។ ញាណំ
កាយិកត្តេ ឯវ វត្ថុស្មី ភយតោ ឧបដ្ឋិតេ “កាយិកត្តមិទ”ន្តិ ភយតោ តីរណតោ
ភយំ។ តេនេវាហា “ភយតុបដ្ឋានញាណំ បន កាយតិ នកាយតីតិ? ន កាយតិ។
តញ្ញា អតីតា សង្ខារា និរុទ្ធា, បច្ចុប្បន្នា និរុដ្ឋន្តិ, អនាគតា និរុដ្ឋិស្សន្តិ
តីរណមត្តមេវ ហោតិ”តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៧៥១)។ អារម្មណំ កាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ។
ឱតប្បំ ចាបតោ កាយតិ ឯតេនាតិ ភយំ។ ភយានកត្តិ កាយនាការោ។ ភយន្តិ

ញាណភយំ។ សំវេគន្តិ សហោត្ថប្បញ្ញាណំ សន្តាសន្តិ សព្វសោ ឧត្តិជ្ជនំ។
ភាយិ តព្វដ្ឋេន ភយំ ភិមភាវេន ភេរវន្តិ ភយភេរវំ, ភិ តព្វវត្ថុ។ តេនាហ
“អាគច្ឆតិ”តិ។

ភិរុំ បសំសន្តិ ចាបតោ ភាយនតោ ឧត្តសនតោ ភិរុំ បសំសន្តិ បណ្ឌិតា។
ន ហិ តត្ថ សូរន្តិ តស្មី ចាបករណោ សូរំ បគព្វដំសំនំ ន ហិ បសំសន្តិ។ តេនាហ
“ភយា ហិ សន្តោ ន ករោន្តិ ចាប”ន្តិ។ តត្ថ ភយាតិ ចាបុត្រាសតោ,
ឧត្តប្បហេតូតិ អត្តោ។ សរីរចលនន្តិ ភយវសេនសរីរសំកម្មោ។ ឯកេតិ
ឧត្តរវិហារវាសិនោ។ “រាជគហេ”តិអាទិ តេសំ អធិប្បាយវិវរណំ។ កាមំ
វយតុល្យោ “វយស្សោ”តិ វុច្ឆតិ, វុច្ឆិវេសោ, យោ កោចិ បន សហាយោ
វយស្សោ, តស្មា វយស្សាភិលាចោតិ សហាយាភិលាចោ។ នវិប្បលម្ពេសីតិ ន
វិសំវាទេសិ។ វិនស្សយ្យាតិ ចិត្តវិយាតេនវិហញ្ញេយ្យ។

សាមញ្ញដលបុច្ឆាវណ្ណា

១២០. ភគវតោ តេជោតិ ពុទ្ធានុភាវោ។ រញ្ជោ សរីរំ ជីវ យថា តំ
សោណាធល្អាស្ស ព្រាហ្មណស្ស ភគវតោ សន្តិកំ គច្ឆន្តស្ស
អន្តោវនសណ្ឋាគតស្ស។ ឯកេតិ ឧត្តរវិហារវាសិនោ។

១២១. យេន, តេនាតិ ច ភុម្មត្ថ ករណាវចនន្តិ អាហ “យត្ថ ភគវា, តត្ថ
គតោ”តិ។ តទា តស្មី ភិក្ខុសង្ឃេ តុណ្ហិការស្ស អនវសេសតោ ព្យាបិការំ
ធស្សេតុំ “តុណ្ហិភូតំ តុណ្ហិភូត”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “យតោ យតោ... បេ.... មេវាតិ
អត្តោ”តិ។ ហត្ថស្ស កុកតត្តា អសំយមោ អសម្មជញ្ញកិរិយា ហត្ថកុក្កុច្ឆន្តិ
វេទិតញោ។ វា-សន្នោ អវុត្តរិកប្បត្តោ, តេន តទញ្ញោ អសំយមភាវោ
វិការិតោតិ ធម្មតំ។ តត្ថ បន ចក្កអសំយមោ សព្វបឋមោ, ធុន្តិវារោ ចាតិ

តទការំ ឧស្សេត្តំ “សព្ពាលង្គារបដិមណ្ឌិត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ កាយិ កវាចសិកេន
ឧបសមេនលទ្ធផល ឥតរោមិ អនុមានតោលទ្វោ ឯវ ហោតិ តិ អាហ
“មានសិកេន ចា”តិ។ ឧបសមន្តិ សំយមំ, អាចារសម្បត្តិ អត្ថោ។
បញ្ចបរិវដ្តេតិ បញ្ចបុរិសបរិវដ្តេ។ បញ្ចហាការេហិ តិ “ឥដ្ឋានិដ្ឋ តាធិ”តិ
(មហានិ. ៣៨, ១៩២) ឯវំ អាទិនា អាគតេហិ, បញ្ចវិធអរិយិទ្ធិសិទ្ធវិហិ ច បញ្ចហិ
បកាវេហិ។ តាធិលក្ខណេតិ តាធិការេ។

១៦២. ន មេ បញ្ចវិស្សន្តនេ ភារោ អត្ថិ តិ សត្ត សព្ពត្ត
អប្បដិហតញ្ញាណាចារតាធស្សនំ។ យទាកម្ពុសីតិ នវទន្តិ, កបំ បន វទន្តិ តិ
អាហ “សុត្វា វេទិស្សមា”តិ បទេសញ្ញាលោ ឋិតត្តា។ ពុទ្ធា បន សព្ពញ្ញបវារណំ
បវារេន្តិ តិ សម្ពុទ្ធា។ “យក្ខនវិន្ទនេវសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកាន”ន្តិ ឥទំ
“បុច្ឆាវុសោ យទាកម្ពុសី”តិ អាទិនិ (សំ. និ. ១.២៣៧, ២៤៦; សុ. និ.
អាឡវកសុត្ត) សុត្តបទានិ បុច្ឆន្តានំ យេសំ បុគ្គលានំ វសេន អាគតានិ, តំ
ធស្សនត្ថំ។ “បុច្ឆាវុសោ យទាកម្ពុសី”តិ ឥទំ អាឡវកស្ស យក្ខស្ស
ឱកាសករណំ, សេសានិ នវិជ្ជាធិនំ។ មនសិច្ឆសីតិ មនសា ឥច្ឆសិ។ បុច្ឆង្គោ, យំ
កិញ្ចិ មនសិច្ឆថា តិ ពារិស្ស សំសយំ មនសា បុច្ឆង្គោ។ តុម្ពា កំ បន សព្ពេសំ យំ
កិញ្ចិ សព្ពសំសយំ មនសា, អញ្ញថា ច, យថា ឥច្ឆថ, តថា បុច្ឆង្គោតិ អធិប្បាយោ។

សាធុរាចាតិ សាធុសភាវា។ ធម្មោតិ បវេណីធម្មោ។ វុទ្ធីន្តិ សីលាធិហិ
ពុទ្ធិប្បត្តំ, ករុន្តិ អត្ថោ។ ឯស ភារោតិ ឯស សំសយុបច្ឆេននសម្ពាតោ ភារោ,
អាគតោ ភារោ អវស្សំ អាវហិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ ញត្វា សយន្តិ
បរុបទេសេនវិនា សយមេវ ញត្វា។

សុចិរតេនាតិ ឯវំ នាមកេន ព្រាហ្មណេន។ តគ្យាតិ ឯកំសេន។ យថា ឋិ
កុសលោ តថាតិ យថា សព្ពធម្មកុសលោ សព្ពវិទូ ជាតាតិ កថេតិ, តថា

អហមក្ខិស្សំ។ រាជា ច ខោ តំ យទិ កាហតិ វា ន វាតិ យោ តំ ឥធ បុច្ឆិតុំ
បេសេសិ, សោ រាជានំ តយា បុច្ឆិតុំ ករោតុ វា មា វា, អហំ បន តេ អក្ខិស្សំ
អក្ខិស្សមិ, អាចិក្ខិស្សមីតិ អត្ថោ។

១៦៣. សិប្បនដ្ឋេន សិក្ខិតតត្ថតាយ ច សិប្បមេវ សិប្បាយតនំ ជីវីកាយ
ការណភាវតោ។ សេយ្យចិទន្តិ និចាតោ, តស្ស តេ កតមេតិ អត្ថោ។ បុថុ
សិប្បាយតនានីតិ ហិ សាធារណតោ សិប្បានិ ឧទ្ទិសិត្វា ឧបរិ
តំតំសិប្បបជីវីនោ និទ្ទិដ្ឋា បុគ្គលាធិដ្ឋានកថាយ បបញ្ចំ បរិហារិតុំ។ អញ្ញាថា
យថាធិប្បតានិ តាវ សិប្បាយតនានិ ទស្សេត្វា បុន តំតំសិប្បបជីវីសុ
ទស្សិយមាទេសុ បបញ្ចេក សិយាតិ។ តេនាហ “ហត្ថារោហា”តិអាទិ។

ហត្ថី អាហេហន្តិ, អាហេហាបយន្តិ ចាតិ ហត្ថារោហា។ យេហិ បយោគេហិ
បុរិសោ ហត្ថិនោ អាហេហានយោគ្គោ ហោតិ, ហត្ថិស្ស តំ បយោគំ វិជាយតំ
សព្វេសំ បេតេសំ គហណំ។ តេនាហ “សព្វេបី”តិអាទិ។ តត្ថ ហត្ថាចរិយា នាម
យេ ហត្ថិនោ ហត្ថារោហាកានញ្ច សិក្ខបកា។ ហត្ថិវេជ្ជា នាម ហត្ថិភិសក្កា។
ហត្ថិមេណ្ឌា នាម ហត្ថិនំ ចាទរក្ខកា។ អាទិ-សទ្ទេន ហត្ថិនំ
យវសទាយ កាទិកេ សង្កណ្ឌាតិ។ អស្សារោហា រថិកាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ រថេ និយុត្តា រថិកា។ រថរក្ខា នាម រថស្ស អាណិរក្ខកា។ ធនុំ គណ្ឌាន្តិ,
គណ្ឌាបេន្តិ ចាតិ ធនុគ្គហា, ឥស្សាសា ធនុសិប្បស្ស សិក្ខាបកា ច។ តេនាហ
“ធនុអាចរិយា ឥស្សាសា”តិ។ ចេលេន ចេលបដាកាយ យុទ្ធនុ អកន្តិ គច្ឆន្តិតិ
ចេលកាតិ អាហ “យេ យុទ្ធនុ ជយជជំ គហេត្វា បុរតោ គច្ឆន្តិ”តិ។ យថា តថា
បីតេ សេនិកេ ព្យហករណាវសេន តតោ ចលយន្តិ ឧទ្ធាលេន្តិតិ ចលកា។
សកុណាគ្យិអាទយោវិយ មំសបិណ្ឌំ បរសេនាសម្មហំ
សាហសិកមហាយោធតាយ ឆេត្វា ឆេត្វា ធនុន្តិ ឧប្បតិក្វា ឧប្បតិក្វា គច្ឆន្តិតិ

បិណ្ឌនាយកា។ ទុតិយវិកហ្មេ បិណ្ឌោ ធនន្តិ ជនសម្មុទ្ធេ ឧប្បតន្តាវិយ
គប្បន្តិតិ បិណ្ឌនាយកាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឧត្តតុគ្គតាតិ
ថាមជ្ឈបរក្កមាទិវសេន អតិវិយ ឧត្តតា ឧត្តាតិ អត្ថោ។ បក្ខន្តិតិ អត្ថនោ
វិរស្សភាវេន អសន្នមាណា បរសេនំ អនុបរិសន្តិតិ អត្ថោ។
ថាមជ្ឈពលបរក្កមាទិសម្បត្តិយា មហានាកាវិយ មហានាកា។ ឯកន្តស្សរាតិ
ឯកាកិស្សរា អត្ថនោ ស្សរាវេនេវ ឯកាកិនោ ហុត្វា យុជ្ឈនកា។
សជាលីកាតិ សវម្មិកា។ សវបរិត្តាណាចម្ពន្តិ ចម្ពបរិសិព្ពិតំ ខេជកំ, ចម្ពមយំ វា
ជលកំ។ យរទាសយោធាតិ អន្តោជាតយោធា។

អាឡារំ វុច្ចតិ មហានសំ, តត្ថ និយុត្តាតិ អាឡារិកា, ភត្តកាវា។ បូរិកាតិ
បូរិសម្បាទកា, យេ បូរិមេវ នានប្បការតោ សម្បាទេត្វាវិក្កិណាត្តា ជីវន្តិ។
កេសនខលិខនាទិវសេន មនុស្សនំ អលង្ការិវិធី កហ្មេន្តិ សិរិទហន្តិតិ
កហ្មកា។ ម្លាបកាតិ ចុណ្ណាវិលេបនាទិហិ មលហារណាវណ្ណាសម្បាទនិវិធីនា
ម្លាបេន្តិតិ ម្លាបកា។ នវត្តាទិវិធីនា បរត្ថោ គណានគត្ថោ អន្តរា ជិដ្ឋាភាវេន
អច្ឆិទ្ធកោតិ វុច្ចតិ, តំ គណានំ ឧបនិស្សាយ ជីវន្តា អច្ឆិទ្ធកចាបកា។ ហត្ថេន
អធិប្បាយវិញ្ញាបនំ ហត្ថមុទ្ធា ហត្ថ-សន្នោ ចេត្ត តទេកទេសេសុ អង្គុលីសុ
ទដ្ឋព្ពោ។ “ន ភុញ្ញមាណោ សព្វំ ហត្ថំ មុខេ បក្ខិបិស្សមី” តិអាទិសុ វិយ, តស្មា
អង្គុលីសន្នោចនាទិណា គណានា ហត្ថមុទ្ធាយ គណានា។ ចិត្តកាវាទីនីតិ។ អាទិ-
សន្នេន ភមការកោដ្ឋកលេខក វិលីវកាវាទីនំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ ទិដ្ឋេវ
ធម្មេតិ ឥមស្មីយេវ អត្ថភាវេ។ សន្និដ្ឋិកមេវាតិ អសម្បរាយិកតាយ សាមំ
ទដ្ឋព្ពំ, សយំ អនុភវិតព្ពំ អត្ថបច្ចក្ខំ ទិដ្ឋធម្មិកន្តិ អត្ថោ។ សុខិតន្តិ សុខប្បត្តំ។
ឧបរិតិ ទេវលោកេ។ សោ ហិ មនុស្សលោកតោ ឧបរិមោ។ កម្មស្ស កតត្តា
និព្ពត្តនតោ តស្ស ជលំ តស្ស អគ្គិសិខាវិយ ហោតិ, តញ្ច ឧទ្ធុ ទេវលោកេតិ
អាហា “ឧទ្ធុ អគ្គំ អស្សរា អត្ថិតិ ឧទ្ធុគ្គិកា” តិ។ សគ្គំ អរហតិ អត្ថនោ ជលភូតំ

សង្កំ អរហតិ, តត្ថ សា និព្ពត្តនាវហោតិ អត្ថោ។ សុខវិចារកាតិ
ឥដ្ឋវិចារកវិបជ្ជនិកា។ សុដ្ឋ អត្ថតិ អតិវិយ ឧត្តមេ ឧឡារេ។ ឧត្តន្តិ វឡន្តិ
ឯតាយាតិ ឧត្តិណា, បរិច្ឆាគមយំ បុញ្ញន្តិ អាហា “ឧត្តិណំ ធាន”ន្តិ។

មគ្គោ សាមញ្ញំ សមិតថាបសមណភារោតិ កត្វា។ យស្មា អយំ រាជា
បព្ពជិតានំ ធានកស្សកាធិនំ លោកតោ អភិវាធនាធិលាភោ សន្តិដ្ឋកំ
សាមញ្ញជលន្តិ ចិន្តត្វា “អត្ថំ នុ ខោ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា
ព្យាធិសមត្ថំ ជានន្តោ”តិ វិមំសន្តោ បូរណាធិកេ បុច្ឆិត្វា តេសំ កថាយ
អនាវាធិតចិន្តោ ភកវន្តម្យិ តមត្ថំ បុច្ឆិ, តស្មា វុត្ថំ “ឧបរិ អាគតំ បន
ធានកស្សកោបមំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ”តិ។

កណ្តាបក្ខន្តិ យថាបុច្ឆិតេ អត្ថេ លព្ពមានំ ធិដ្ឋិតតូបសញ្ញាតំ
សំកិលេសបក្ខំ។ សុក្កបក្ខន្តិ តព្ពិដុរំ ឧបរិសុត្តាគតំ វោធានបក្ខំ។
សមណកោលាហលន្តិ សមណកោតូហលំ តំតំសមណាវាធានំ
អញ្ញមញ្ញវិរោធំ។ សមណភណ្ឌានន្តិ តេនេវ វិរោធន “ឯវំវាធិនំ តេសំ
សមណាព្រាហ្មណានំ អយំ ទោសោ, ឯវំវាធិនំ អយំ ទោសោ”តិ ឯវំ តំតំវាធស្ស
បរិភាសនំ។ រញ្ជោ ភារំ ករោន្តោ អត្តនោ ទេសនាកោសល្លេនាតិ អធិប្បាយោ។

១៦៤. បណ្ឌិតបតិរូបកានន្តិ អាមំ វិយ បក្កានំ បណ្ឌិតាភាសានំ។

បូរណកស្សបវាធរណ្ឌនា

១៦៥. ឯកំ ឥនាហន្តិ ឯកាហំ។ ឥធ-សន្តោ ចេត្ត និចាតមត្ថំ, ឯកាហំ
សមយំ តិច្ឆេវ អត្ថោ។ សរិតព្ពយុត្តន្តិ អនុស្សរណានុច្ឆរិកំ។

១៦៦. សហត្ថា ករោន្តស្សៈតិ សហត្ថេនេវ ករោន្តស្សៈ។

និស្សន្ទិយថាវរាទយោបិ ឥធិ សហត្ថករណេនេវ សង្កហិតា។ ហត្ថាជីនីតិ
ហត្ថចាទកណ្ណាធាសាជីនី។ បធនំ ធម្មានំ វិពាជនន្តិ អាហា “ធន្នោន
ឧប្ប័ន្នេន្តស្សៈ”តិ។ បបញ្ចស្វននិយំ “តន្តេន្តស្សៈ វា”តិ អត្ថោ វុត្ថោ, ឥធិ បន
តន្ត្នំ បរិកាសនំ ធន្នោនេវ សង្កហិតា “ធន្នោន ឧប្ប័ន្នេន្តស្សៈ” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។
សោកំ សយំ ករោន្តស្សៈតិ បរស្ស សោកការណំ សយំ ករោន្តស្សៈ, សោកំ វា
ឧប្បាទេន្តស្សៈ។ បរេហិតិ អត្ថោនាវ ចនករេហិ។ សយម្បិ ជន្នតោតិ បរស្ស
វិពាជនបយោគេន សយម្បិ ជន្នតោ។ “អតិចាតាបយតោ”តិ បធំ
សុទ្ធកត្តុអត្ថេ ហេតុកត្តុអត្ថេ ច វុត្ថតិ អាហា “ហានន្តស្សៈបិ
ហនាបេន្តស្សៈបិ”តិ។ ការណាវសេនាតិ ការាបនេវសេន។

យរស្ស ភិក្ខុ អន្តោ ពហិ ច សន្និកា ហុត្វា បិតា យរសន្និ។ កិញ្ចិបិ
អសេសេត្វា និវេសេសោ លោចោ និល្លោចោ។ ឯកាគារេ និយុត្តោ វិលោចោ
ឯកាគារិកោ។ បរិតោ សត្តសោ បន្តេ ហាននំ បរិបន្តោ។ ចាបំ ន ករិយតិ បុព្វេ
អសញ្ញតោ ឧប្បាទេតុ អសក្កុណោយ្យត្ថោ, តស្មា នត្ថិ ចាបំ។ យទិ ឯវំ កថំ
សត្តា ចាបេ បដិបន្នន្តិ អាហា “សត្តា បន ចាបំ ករោមាតិ ឯវំ សញ្ញនោ
ហោន្តិ”តិ។ ឯវំ កិរស្ស ហោតិ - ឥមេសញ្ញា សត្តានំ ហិសាទិកិរិយា ន អត្តានំ
ដុសតិ តស្ស និច្ចតាយ និព្វិការត្ថា សរិវំ បន អចេតនំ កជ្ជកលិដ្ឋរូបមំ, តស្មី
វិកោបិតេបិ ន កិញ្ចិ ចាបន្តិ។ ខុរនេមិនាតិ និសិតខុរមយនេមិនា។

គង្គាយ ធឹក្ខណា ធិសា អប្បតិរូបទេសោ, ឧត្តរា ធិសា បតិរូបទេសោតិ
អធិប្បាយេន “ធឹក្ខណាញ”តិ អាទិ វុត្ថន្តិ អាហា “ធឹក្ខណាតិវេ មនុស្សា
កក្ខណ្ឌ”តិ អាទិ។ មហាយាគន្តិ មហាវិជិតយញ្ញាសទិសំ មហាយាគំ។
ឧចាសថកម្មេន វាតិ ឧចាសថកម្មេន ច។ ធម៌-សន្តោ ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរស្ស

ឧបាសថសីលស្ស ច វាចកោ ឥធាធិប្បតោ។ កេចិ បន “ឧបាសថកម្មនាតិ
 ឥទំ ឥន្ទ្រិយធមនស្ស វិសេសនំ, តស្មា ‘ឧបាសថកម្មក្ខតេន
 ឥន្ទ្រិយធមនេនា” តិ អត្ថំ វុទ្ធិន្តិ។ សីលសំយមេនាតិ កាយិកវាចសិកសំវរេន។
 សច្ចវុទ្ធនាតិ សច្ចវាចាយ, តស្សវិសុំ វចនំ លោកេ
 គរុតវបុញ្ញសម្មតការតោ។ យថា ហិ ចាបធម្មេសុ មុសាវាទោ គរុ, ឯវំ
 បុញ្ញធម្មេសុ សច្ចវាចា។ តេនាហ ភគវា “ឯកំ ធម្មំ អតីតស្ស” តិ អាទិ។ បវត្ថី តិ
 យោ “ករោតី” តិ វុច្ចតិ, តស្ស សន្តានេ ជលុប្បត្តិបច្ចយភាវេន ឧប្បត្តិ។
 សព្ពថាតិ “ករោតោ” តិ អាទិនា វុត្តេន សព្ពប្បការេន។ កិរិយមេវ បដិក្ខិបតិ, ន
 រញ្ញា បុដ្ឋំ សន្និដ្ឋិកំ សាមញ្ញជលំ ព្យាករោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទំ អវជារណំ
 វិចាកបដិក្ខិបនិវត្តនត្ថំ។ យោ ហិ កម្មំ បដិក្ខិបតិ, តេន អត្ថតោ វិចាកោ បិ
 បដិក្ខិក្ខោ ឯវ នាម ហោតិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “កម្មំ បដិពាហន្តេនាបី” តិ អាទិ (ធិ.
 និ. អដ្ឋ. ១.១៧០-១៧២)។

បដិវាជ្ជហិ អនភិកវនីយភាវេន វិសេសតោ ជិតន្តិវិជិតំ,
 អាណាបវត្ថិទេសោ។ “មា មយ្ហំ វិជិតេ វសថា” តិ អបសាទនា បព្ពជិតស្ស
 វិហោបនា បញ្ញាជនាតិ កត្វា វុត្ថំ “អបសាទេតព្ពន្ធិវិហោបេតព្ព” តិ។ ឧគ្គណ្ហានំ
 តេន វុត្ថស្ស អត្ថស្ស “ឯវមេត” តិ ឧបជារណំ សល្លក្ខណំ, និកុដ្ឋនំ តស្ស
 អនុនិយភាវាចាននវសេន ចិត្តេន សន្ធារណំ។ តទុកយំ បដិក្ខិបត្តោ អាហ
 “អនុគ្គណ្ហោ អនិកុដ្ឋោ” តិ។ តេនាហ “សារវសេន អគ្គណ្ហោ” តិ អាទិ។

មក្ខលីកោសាលវាទវណ្ណនា

១៦៨. ឧកយេនាតិ ហេតុបច្ចយបដិសេធនវចនេន។ សំកិលេសបច្ចយន្តិ
 សំកិលីស្សនស្ស មលីនការស្ស ការណំ។ វិសុទ្ធិបច្ចយន្តិ សន្តិកិលេសតោ
 វិសុទ្ធិយា វោទានស្ស ការណំ។ អត្ថករោតិ តេន តេន សត្តេន អត្ថនា

កាតព្វកម្ម អត្តនា និច្ឆាទេតព្វបយោគោ។ បរការន្តិ បរស្ស វាហសា
ឥន្ទ្រនកបយោជនំ។ តេនាហ “យេនា” តិអាទិ។ មហាសត្តន្តិ អន្តិមភវិកំ
មហាពោធិសត្តំ, បច្ចេកពោធិសត្តស្សបិ ឯត្ថេវ សង្កហោ វេទិតញ្ចោ។
មនុស្សសោភគ្យតន្តិ មនុស្សសុ សុភគភារំ។ ឯវន្តិ វុត្តប្បការេន។ កម្មវាទស្ស
កិរិយវាទស្ស បដិក្ខិបនេន “អត្តិ ភិក្ខុវេ កម្មំ កណ្ណំ កណ្ណាវិចាក” តិអាទិ (អ. និ.
៤.២៣២) នយប្បវត្តេ ជិនចក្កេ បហារំ ទេតិ នាម។ នត្តិ បុរិសការេតិ
យថាវុត្តអត្តការបរការភាវតោ ឯវ សត្តានំ បច្ចត្តបុរិសការេនាម កោធិ
នត្តិ តិ អត្តោ។ តេនាហ “យេនា” តិអាទិ។ នត្តិ ពលន្តិ សត្តានំ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កនិព្ពានសម្បត្តិអារហំ ពលំ នាម កិញ្ចិ នត្តិ។ តេនាហ
“យម្ហី” តិអាទិ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, សំកិលេសិកម្មិ ចាយំ ពលំ បដិក្ខិបតេវ។
យទិ វិរិយាទិនិ បុរិសការេវេចនានិ, កស្មាវិសុំ គហណាន្តិ អាហ “ឥទំ នោ
វិរិយេនា” តិអាទិ។ សទ្ធតតោ បន តស្ស តស្ស កិរិយាយ ឧស្សន្ទដ្ឋន ពលំ។
សូរវិភាវាវហដ្ឋន វិរិយំ។ តនេវ ទទ្ទភាវតោ, ចោរិសធុរំ វហន្តេន
បវត្តេតព្វតោ ច បុរិសថាមោ។ បរំ បរំ ហំនំ អក្កមនប្បវត្តិយា
បុរិសបរក្កមោតិ វុត្តោតិ វេទិតព្វំ។

សត្តយោគតោ រូបាទីសុ សត្តវិសត្តតាយ សត្តា។ ចាណនតោ
អស្សសនបស្សសនវសេន បវត្តិយា ចាណា។ តេ បន សោ ឯកិន្ទ្រិយាទិវសេន
វិភជិត្វា វេទតិ តិ អាហ “ឯកិន្ទ្រិយោ” តិអាទិ។ អណ្ណាកោសាទីសុ ភវនតោ
“ភូតា” តិ វុច្ឆន្តិ តិ អាហ “អណ្ណាកោស... ខេ... វេទតិ” តិ។ ជីវនតោ ចាណំ ធារេន្តា
វិយ វឡនតោ ជីវា។ តេនាហ “សាលិយវា” តិអាទិ។ នត្តិ ឯតេសំ
សំកិលេសិវិសុទ្ធិសុ វសោតិ អវសា។ នត្តិ នេសំ ពលំ វិរិយំ ចាតិ អពលា
អវិរិយា។ និយតាតិ អប្បដ្ឋសុត្តាវុតាភេដ្ឋមណីនោ វិយ និយតប្បវត្តិតាយ
គតិជាតិពន្លាបវគ្គវសេន និយាមោ។ តត្ថ តត្ថ គមនន្តិ ធន្នំ អភិជាតិនំ តាសុ

តាសុ គតីសុ ឧបគមនំ សមវាយេន សមាគមោ។ សភារោយេវាតិ យថា
កណ្តាកស្ស តិច្ឆិណតា, កបិត្តជលានំ បរិមណ្ឌលតា, មិគបក្ខីនំ
វិចិត្តាការតា, ឯវំ សព្វស្សបិ លោកស្ស ហេតុបច្ចយេនវិនា តថា តថា
បរិណាមោ អយំ សភារោ ឯវ អភិគ្គិមោយេវ។ តេនាហ “យេន ហី” តិអាទិ។
ធន្យាភិជាតិយោ បរតោ វិត្តារីយន្តិ។ “សុខញ្ច ទុក្ខញ្ច បដិសំវេទេន្តី” តិ វទន្តោ
អទុក្ខមសុខភូមិ សព្វេន សព្វំ ន ជាតាតីតិ ឧល្លិដ្ឋន្តោ “អញ្ញា អទុក្ខមសុខភូមិ
នត្ថិតិ ទស្សេតិ” តិ អាហ។

បមុខយោជីនន្តិ មនុស្សតិវច្ឆានាជីសុ
ខត្តិយព្រាហ្មណាទិសីហព្យគ្យាទិវសេន បធានយោជីនំ។ សង្ខិសតានីតិ
ធនហស្សនិ។ “បញ្ច ច កម្មនោ សតានី” តិ បទស្ស អត្ថទស្សនំ
“បញ្ចកម្មសតានិ ចា” តិ។ “ឯសេវ នយោ” តិ ឥមិនា “កេវលំ តក្កមត្តកេន
និវត្តកំ ទិដ្ឋិ ជីវេតី” តិ ឥមមេវត្ថំ អតិទិសតិ។ ឯត្ថ ច “តក្កមត្តកេនា” តិ
ឥមិនា យស្មា តក្កិកា និវត្តសតាយ បរិកប្បនស្ស យំ កិញ្ចំ អត្ថនោ
បរិកប្បតំ សារតោ មញ្ញមាតា តថេវ អតិទិវិស្ស តក្កទិដ្ឋិកាហំ គណ្ណាន្តិ, តស្មា
នតេសំ ទិដ្ឋិវត្ថុស្មី វិញ្ញាហិ វិចារណា កាតព្វាតិ ទស្សេតិ។ កេបិតិ
ឧត្តរវិហារវាសិនោ។ តេ ហិ “បញ្ច កម្មានីតិ ចក្ខុសោតយានជីវាកាយា ឥមាទិ
បញ្ចិន្ទ្រយានិ ‘បញ្ច កម្មានី’ តិ បញ្ញាបេន្តី” តិ វទន្តិ។ កម្មន្តិលទ្ធិតិ
ឱឡារិកភាវតោ បរិបុណ្ណាកម្មន្តិលទ្ធិ។ មនោកម្មំ អនោឡារិកត្តា ឧបឧកម្មន្តិ
លទ្ធិតិ យោជនា។ ទ្វិជ្ជបដិបទាតិ “ទ្វាសដ្ឋិ បដិបទា” តិ វត្ថុព្ពេ សភាវនិរុត្តិ
អជាទន្តោ “ទ្វិជ្ជបដិបទា” តិ វទតិ។ ឯកស្មី កប្បេតិ ឯកស្មី មហាកប្បេ,
តត្ថាបិ ច វិវដ្តដ្ឋាយសញ្ញាតេ ឯកស្មី អសង្ខេបយ្យកប្បេ។

ឧរព្រហ្ម មានន្ទីតិ ឡើងវិញ ឯវិស្វករិកាធម៌ វេទិតញ្ញា លុទ្ធាតិ អញ្ជើញ
យេ កេចិ មាគវិកនេសាទា។ តេ ចាបកម្មបសុតតាយ “កណ្តារិកាជាតិ
វេទិតិ ភិក្ខុ” តិ ពុទ្ធសាសនេ ភិក្ខុ។ តេ កិរ “សន្និទ្ធាតា បរិកុញ្ញន្តី” តិ
អធិប្បាយេន “ចតុស្ក បច្ឆយេសុ កណ្តាកេ បក្ខិបិទ្វា ខាទន្តី” តិ វេទិតិ។ កស្មាតិ
ចេ? យស្មា “តេ បណ្ឌិតបណ្ឌិតេ បច្ឆយេ បដិសេវន្តី” តិ តស្ស មិច្ឆាគាហោ,
តស្មា ញាយលទ្ធមិ បច្ឆយេ ភុញ្ញមាណា អាជីវកសមយស្ស
វិលោមគាហិតាយ បច្ឆយេសុ កណ្តាកេ បក្ខិបិទ្វា ខាទន្តី នាមាតិ វេទិតិ
អបរេ។ ឯកេ បព្ពជិតា, យេ សវិសេសំ អត្តកិលមថានុយោគំ អនុយុត្តា។ តថា
ហិ តេ កណ្តាកេ វត្តន្តា វិយ ហោន្តីតិ “កណ្តាកវុត្តិកា” តិ វុត្តា។ ឯត្វា
ភុញ្ញននហានបដិក្ខេបាទិវតសមាយោគេន បណ្ណាវតរា។
“អបេលកសាវកា” តិ អាជីវកសាវកេ វេទិតិ។ តេ កិរ អាជីវកលទ្ធិយា
វិសុទ្ធិចិត្តតាយ និគណ្ឌេហិបិ បណ្ណាវតរា។ នន្ទាធម៌ ហិ តថាវុបំ
អាជីវកបដិបត្តិ ឧក្កំសំ ចាបេត្វា ឋិតា។ តស្មា និគណ្ឌេហិ អាជីវកសាវកេហិ
ច បណ្ណាវតរា បរមសុក្ការិកាជាតិ អយំ តស្ស លទ្ធិ។

បុរិសភូមិយោតិ បដានបុគ្គលេន និទ្ទេសោ។ ឥត្ថិនម្បិ តា ភូមិយោ ឥច្ឆន្តេវ។
“ភិក្ខុ ច បន្ទកោ” តិ អាទិ តេសំ ចាឡិយេវ។ តត្ថ បន្ទកោតិ ភិក្ខុយ
វិចរណាកោ, តេសំ វា បដិបត្តិយា បដិបន្ទកោ។ ជិនោតិ ជិណ្ឌោ ជរាវសេន
ហីននាតុកោ, អត្តនោ វា បដិបត្តិយា បដិបក្ខំ ជិនិត្វា ឋិតោ។ សោ កិរ
តថាភូតោ ធម្មម្បិ កស្សចិ ន កថេសិ។ តេនាហា “ន កិញ្ចិ អាហារ” តិ។
ឡើងវិញនាទិវិប្បការេ កតេបិ ឧមនវសេន ន កិញ្ចិ វេទិតិបិ វេទន្តិ។ អលាភិន្តិ
“សោ ន កុម្មិមុខា បដិក្កណ្ឌាតិ” តិ អាទិនា (ជី. និ. ១. ៣៩៤) នយេន
វុត្តអលាភហេតុសមាយោគេន អលាភី, តតោយេវ ជិយច្ឆាទុព្ពលបរេតតាយ
សយនបរាយនំ “សមណំ បន្ទភូមិ” តិ វេទិតិ។

អាជីវុត្តិសតានីតិ សត្តានំ អាជីវុត្តិសតានី ជីវិការុត្តិសតានិ។
បសុគ្គហណោន ឯឡកជាតិ គហិតា, មិគគ្គហណោន
រុក្ខវយាទិសព្ពមិគជាតិ។ ពហូ ទេវាតិ
ចាតុមហារាជិកាទិព្រហ្មកាយិកាទិវសេន, តេសំ អន្តរភេទវសេន ពហូ ទេវា។
តត្ថ ចាតុមហារាជិកានំ ឯកច្ឆកេនោ មហាសមយសុត្តវសេន (ធី. និ.
២.៣៣១) ធីបេតព្ពោ។ មនុស្សបិ អនន្តាតិ
ធីបទេសកុលវំសាជីវាទិវិភាគវសេន មនុស្សបិ អនន្តភេទា។ បិសាចា ឯវ
បេសាចា។ តេ អបរេបេតាទយោ មហាន្តមហាន្តា។ ធម្មន្តធម្មាមន្តាភិកិយោ
កុវាឡិយមុច្ចលិន្តនាមេន វេទតិ។

បុរុជាតិ បព្ពគណ្ឌិកា។ បណ្ឌិតោបិ ...បេ... ឧទ្ធុន គច្ឆតិ, កស្មា? សត្តានំ
សំសរណាកាលស្ស និយតភាវតោ។ អបរិបក្កំ សំសរណានិមិត្តំ សីលាទិនា
បរិចាចេតិ នាម សីយំយេវ វិសុទ្ធិប្បត្តិយា។ បរិបក្កំ កម្មំ ផុស្ស ផុស្ស បត្វា
បត្វា កាលេន បរិបក្កភាវនាចានេន ព្យង្គិ ករោតិ នាម។

សុត្តគុឡេតិ សុត្តវដ្ឋិយំ។ “និព្ពេហិយមាណមេវ បលេតី”តិ ឧបមាយ សត្តានំ
សំសារោ អនុក្កមេន ជីយតេវ, ន តស្ស វឡតីតិ ទស្សេតិ បរិច្ឆិន្ទបត្តា។

អជិតកេសកម្ពលវាទវណ្ណនា

១៧១. ទិន្នន្តិ ទេយ្យធម្មសីសេន ទានំ វុត្តន្តិ អាហា “ទិន្នស្ស ផលាភាវំ
វេទតី”តិ, ទិន្នំ បន អន្តាទិវត្ថំ កេតំ បដិក្ខបតិ។ ឯសេវ នយោ យិដ្ឋំ ហុតន្តិ
ឯត្ថាបិ។ មហាយាគោតិ សព្ពសាធារណំ មហាទានំ។ ចាហុនកសក្ការោតិ
ចាហុនភាវេន កាតព្វសក្ការោ។ ផលន្តិ អានិសំសជលំ, និស្សន្ទផលញ្ច។
វិចាគោតិ សទិសជលំ។ បរលោកេ បិតស្ស អយំ លោកោ នត្ថីតិ បរលោកេ

បិតស្ស កម្មនាលទ្ធព្ពោ អយំ លោកោ ន ហោតិ។ ឥធលោកេ បិតស្សបិ
បរលោកោ នត្ថិតិ ឥធលោកេ បិតស្ស កម្មនាលទ្ធព្ពោ បរលោកោ ន ហោតិ។
តត្ថ ការណាមាហ “សព្ពេ តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជន្តិ” តិ។ ឥមេ សត្តា យត្ថ យត្ថ ភវេ,
យោនិអាទីសុ ច បិតា តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជន្តិ និរុទយវិជាសវសេនវិនស្សន្តិ។
ជលាការវសេនាតិ មាតាបិតុសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តិនំ ជលស្ស
អភាវវសេន “នត្ថិ មាតា, នត្ថិ បិតា” តិ វទតិ, ន មាតាបិតុនំ, នាបិ តេសុ ឥទានិ
កយិរមានសក្ការាសក្ការានំ អភាវវសេន តេសំ លោកបច្ចក្ខត្តា។
បុព្ពឱកស្ស វិយ ឥមេសំ សត្តានំ ឧប្បាទោ នាម កេវលោ, ន ចរិត្វា
អាគមនបុព្ពកោតិ ទស្សនត្ថំ “នត្ថិ សត្តា ឱបចាតិកា” តិ វុត្តន្តិ អាហ “ចរិត្វា
ឧបបជ្ជនកសត្តា នាម នត្ថិតិ វទតិ” តិ។ សមណោ នាម យាថាវតោ ជានន្តេន
កស្សចិ កិញ្ចិ អកថេត្វា សញ្ញតេន ភវិតត្ថំ, អញ្ញថា អាហោបុរិសិកា នាម
សិយា។ កិញ្ចិ បរោ បរស្ស ករិស្សតិ? តថា ច អត្តនោ សម្មាទនស្ស កស្សចិ
អវស្សយោ ឯវ ន សិយា តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជនតោតិ អាហ “យេ ឥមញ្ញ... បេ...
បវេទេន្តិ” តិ។

ចត្វសុ មហាក្ខតេសុ និយុត្តោតិ ចាតុមហាក្ខតិកោ។ យថា បន មត្តិកាយ
និព្ពត្ថំ ភាជនំ មត្តិកាមយំ, ឯវំ អយំ ចត្វហិ មហាក្ខតេហិ និព្ពត្តោតិ អាហ
“ចតុមហាក្ខតមយោ” តិ។ អជ្ឈត្តិកបថវីធាត្វតិ សត្តសន្តានគតា បថវីធាតុ។
ពាហិរបថវីធាតុន្តិ ពហិទ្ធា មហាបថវី។ ឧបគច្ឆតិ ពាហិរបថវីកាយតោ
តទេកទេសក្ខតា បថវី អាគន្ធា អជ្ឈត្តិកការវប្បត្តិយា សត្តភាវេន សណ្ឌិតា
ឥទានិ យជាទិគតបថវី វិយ តមេវ ពាហិរបថវីកាយំ ឧបេតិ ឧបគច្ឆតិ
សព្ពសោ តេន និព្ពិសេសតំ ឯកីការមេវ គច្ឆតិ។ អាចាទីសុបិ ឯសេវ នយោតិ
ឯត្ថ បជ្ជន្តេន មហាសមុទ្ធតោ គហិតអាចារិយ វស្សោទកកាវេន បុនបិ
មហាសមុទ្ធមេវ, សូរិយវស្មិតោ គហិតំ ឥន្ទគ្គិសម្ពាតតេជោវិយ បុន

សូរិយរស្មី, មហាវាយុខន្ទតោ និគ្គតមហាវាយុខន្ទ តមេវ វាយុខន្ទំ ឧបេតិ
ឧបគច្ឆតីតិ ធិដ្ឋិតតិកស្ស អធិប្បាយោ។ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ អាគាសំ
បក្ខន្ធន្តិ តេសំ វិសយាកាវាតិ វន្តន្តិ។ វិសយិកហណោន ហិ វិសយាបិ គហិតា
វេ ហោន្តិតិ។ គុណាគុណបទានីតិ គុណាទោសកោដ្ឋាសា។ សរីរមេវ បទានីតិ
អធិប្បេតំ សរីរេន តំតំកិរិយាយ បដ្ឋិតតត្ថតោ។ ធាតុន្តិ មុយ្ហន្តិតិ ធាតុ,
មូឡបុគ្គលា។ តេហិ ធាតុហិ ពាលមនុស្សហិ។ “បរលោកោ អត្ថី”តិ មតិ
យេសំ, តេ អត្ថិកា, តេសំ វាទោតិ អត្ថិកវាទោ, តំ អត្ថិកវាទំ។

កម្មំ បដិពាហិតិ អ កិរិយវាទិការតោ។ វិចាកំ បដិពាហិតិ សព្វេន សព្វំ
អាយតី ឧបបត្តិយា បដិក្ខិបនតោ។ ឧកយំ បដិពាហិតិ សព្វសោ
ហេតុបដិពាហនេនេវ ជលស្សបិ បដិក្ខិតត្តា។ ឧកយន្តិ ហិ កម្មំ វិចាកញ្ចាតិ
ឧកយំ។ សោ ហិ “អហេតុ អប្បច្ចយា សត្តា សំកិលិស្សន្តិ, វិសុជ្ឈន្តិ ចា”តិ (ធិ. និ.
១.១៦៨; ម. និ. ២.១០០, ២២៧; សំ. និ. ៣.២១២) វន្តន្តោ កម្មស្ស វិយ វិចាកស្សបិ
សំកិលេសវិសុទ្ធិនំ បច្ចយត្តាការវចនតោ តធុកយំ បដិពាហិតិ នាម។
វិចាកោ បដិពាហិតោ ហោតិ អសតិ កម្មេវិចាកាការតោ។ កម្មំ បដិពាហិតំ
ហោតិ អសតិ វិចាកេ កម្មស្ស និវត្តកកាវាបត្តិតោ។ អត្ថតោតិ សរូបេន។
ឧកយប្បដិពាហិតាតិ វិសុំ វិសុំ តំតំធិដ្ឋិធិបកកាវេន ចាឡិយំ អាគតាបិ
បច្ឆេកំ តិវិធិធិដ្ឋិកា វេ ឧកយបដិពាហិតត្តា។ ឧកយប្បដិពាហិតាតិ ហិ
ហេតុវចនំ។ “អហេតុកវាទា ចេវ”តិ អាទិ បដិញ្ញាវចនំ។ យោ ហិ
វិចាកបដិពាហនេន នត្តិកធិដ្ឋិកោ ឧច្ឆេទវាទី, សោ អត្ថតោ កម្មបដិពាហនេន
អ កិរិយធិដ្ឋិកោ, ឧកយបដិពាហនេន អហេតុកធិដ្ឋិកោ ច ហោតិ។
សេសទ្ធយេបិ វេសេវ នយោ។

សង្ឃាយន្តិតិ តំ ទិដ្ឋិទីបកំ គន្ថំ ឧគ្គហេត្វា បឋន្តិ។ វីមំសន្តិតិ តស្ស អត្ថំ
វិចារេន្តិ។ “តេស”ន្តិអាទិវីមំសនាការទស្សនំ។ តស្សី អារម្មណេតិ
យថាបរិកប្បិតកម្មដលាភាវាទិកេ “ករោតោ ន ករីយតិ ចាប”ន្តិ
អាទិនយប្បវត្តាយ លទ្ធិយា អារម្មណេ។ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ “ករោតោ ន
ករីយតិ ចាប”ន្តិអាទិវសេន អនុស្សវបលទ្ធី អត្ថេ តទាការបរិវិតក្កនេហិ
សវិត្តហេវិយ សរូបតោ ចិត្តស្ស បច្ចុបដ្ឋិតេ ចិរកាលបរិចយេន ឯវមេតន្តិ
និដ្ឋានក្ខមភាវុបគមនេន និដ្ឋានក្ខន្ធិយា តថាគហិតេ បុនប្បុនំ តថេវ
អាសេវន្តស្ស ពហុលីករោន្តស្ស មិច្ឆាវិតក្កេន សមាធិយមាណ
មិច្ឆាវាយាម្មបត្តម្ហិតា អតំសការំ “តំសការ”ន្តិ គណ្ណាន្តិ មិច្ឆាសតិ លទ្ធាមា
តំលទ្ធិសហគតា តណ្ហា សន្តិដ្ឋតិ។ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ យថាសកំ
វិតក្កាទិបច្ចយលាភេន តស្សី អារម្មណេ អវជ្ជិតតាយ អនេកគ្គតំ បហាយ
ឯកគ្គំ អប្បិតំ វិយ ហោតិ។ ចិត្តសីសេន មិច្ឆាសមាធិ ឯវ រុត្តោ។ សោមិ ហិ
បច្ចយវិសេសេហិ លទ្ធាវនាពលោ ឦទិសេ ថានេ
សមាធានបតិរូបកិច្ចករោយេវ, វាឡវិជ្ជនាទីសុ វិយាតិ ទដ្ឋតំ។ ជវនានិ
ជវន្តិតិ អនេកក្ខត្តំ តេនាការេន បុព្វភាគិយេសុ ជវនវារេសុ បវត្តេសុ
សព្វបច្ឆិមេ ជវនវារេ សត្ត ជវនានិ ជវន្តិ។ បឋមេ ជវនេសតេកិច្ឆា ហោន្តិ។
តថា ទុតិយាទីស្វតិ ធម្មសភាវទស្សនមត្តមេតំ, ន បន តស្សី ខណោ តេសំ
តិកិច្ឆា កេនចិ សក្កា កាតុំ។

តត្ថាតិ តេសុ តីសុ មិច្ឆាទស្សនេសុ។ កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឡិក្កមតិ យស្ស
ឯកស្សីយេវ អភិនិវេសោ អាសេវនា ច បវត្តា, សោ ឯកមេវ ទស្សនំ ឡិក្កមតិ។
យស្ស បន ទីសុ តីសុបិ វា អភិនិវេសោ អាសេវនា ច បវត្តា, សោ ទ្វេ តីណិបិ
ឡិក្កមតិ, ឯតេន យា បុព្វេ ឧភយបដិពាហកតាមុខេន ទីបិតា អត្ថសិទ្ធា
សព្វទិដ្ឋិតតា, សា បុព្វភាគិយា។ យា បន មិច្ឆត្តនិយាមោក្ខន្តិភូតា, សា

យថាសកំ បច្ចយសមុទាគមសិទ្ធិតោ ភិក្ខុវម្ពណានំវិយ វិសេសាធិគមានំ
ឯកជ្ឈំ អនុប្បត្តិយា អសង្ក្ខណ្ឌា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ “ឯកស្មី ឌីក្កន្តេប័” តិអាធិនា
តិស្សន្នម្បិ ទិដ្ឋនំ សមាធិលតំ សមាធិលតញ្ច ទស្សេតិ។ តស្មា តិស្សេវាបិ
ចេតា ឯកស្ស ឧប្បន្នា អញ្ញោកិណ្ឌា ឯវ, ឯកាយ វិចាកេ ទិន្នេ ឥតរា
អនុពលប្បធាយិ កាយោ ហោន្តិ។ “វដ្ឋខាណុ នាមេសា” តិ ឥទំ វចនំ នេយ្យត្ថំ, ន
នីតត្ថំ។ តថា ហិ បបញ្ចស្វទនិយំ “កី បនេស ឯកស្មីយេវ អត្តភាវេ និយតោ
ហោតិ, ឧទាហុ អញ្ញស្មី បីតិ? ឯកស្មីយេវ និយតោ, អាសេវនវសេន បន
ភវន្តេវេបិ តំ តំ ទិដ្ឋិ រោចេតិ យេវា” តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ៣.១២៩) វុត្ថំ។ អកុសលញ្ញា
នាមេតំ អពលំ ទុព្ពលំ, ន កុសលំ វិយ សពលំ មហាពលំ។ តស្មា “ឯកស្មីយេវ
អត្តភាវេ និយតោ” តិ វុត្ថំ។ អញ្ញថា សម្មត្តនិយាមោ វិយ មិច្ឆត្តនិយាមោបិ
អច្ឆន្តិកោ សិយា, ន ច អច្ឆន្តិកោ។ យទិ ឯវំ វដ្ឋខាណុជាតនា កថន្តិ អាហ
“អាសេវនវសេន បនា” តិអាធិ។ តស្មា យថា “សកី និមុក្កោបិ និមុក្កោ ឯវ
ពាលោ” តិ វុត្ថំ, ឯវំ វដ្ឋខាណុជាតនា។ យាទិសេ ហិ បច្ចយេ បដិច្ច អយំ តំ តំ
ទស្សនំ ឌីក្កន្តោ បុន កទាចិ តប្បដិបក្ខេ បច្ចយេ បដិច្ច តតោ សីសុក្ខិបនមស្ស
ន ហោតីតិ ន វត្ថុពុំ, តស្មា “យេតុយ្យេន ហិ ឯវុបស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នាម
នត្ថិ” តិ វុត្ថំ។

តស្មាតិ យស្មា ឯវំ សំសារខាណុភាវស្សបិ បច្ចយោ អបណ្ណាកជាតោ,
តស្មា។ ភូតិកាមោតិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថានំ វសេន អត្តនោ
គុណោហិ វឌ្ឍិកាមោ។

បកុដកច្ឆាយនវាទវណ្ណនា

១៧៤. អកតាតិ សមេន វិសមេន វា កេនចិ ហេតុនា ន កតា ន វិហិតា។
កតវិជោ ករណវិធិ នត្ថិ ឯតេសន្តិ អកតវិជានា។ បទទ្ធយេនាបិ លោកេ

កេនចិ ហេតុបច្ចយេន នេសំ អនិព្វត្តនកាវំ ឧស្សេតិ។ **ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតាតិ**
កស្សចិ ឥទ្ធិមតោ ចេតោវសិប្បត្តស្ស នេវស្ស, ឥស្សរាធិនោ វា ឥទ្ធិយាបិ ន
និម្មិតា។ **អនិម្ហាបិតា** កស្សចិ អនិម្ហាបិតា។ វុត្តត្ថមេវាតិ ព្រហ្មជាលវណ្ណានាយំ
(ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៣០) វុត្តត្ថមេវ។ វញ្ញាតិ វញ្ញបសុវញ្ញតាលាធម្មោវិយ អដលា,
កស្សចិ អជនកាតិ អត្ថោ, ឯតេន បថវិកាយាធិនំ រូចាធិជនកកាវំ
បជិត្តិបតិ។ រូបសទ្ធាធម្មោ ហិ បថវិកាយាធិហិ អប្បជិត្តិវុត្តិកាតិ តស្ស
លទ្ធិ។ បព្ពតក្ខន្ធវិយ វិតាតិ ក្ខន្ធជា, យថា បព្ពតក្ខន្ធកេនចិ អនិព្វត្តតំ,
កស្សចិ ច អនិព្វត្តកំ, ឯវមេតេ បីតិ អធិប្បាយោ។ យមិទំ “តីដតោ អន្តរាធិ
ជាយតី” តិ វុច្ចតិ, តំវិជ្ជមានមេវ តតោ និក្ខមតិ, ន អវិជ្ជមានំ, អញ្ញាថា
អញ្ញតោបិ អញ្ញស្ស ឧបលទ្ធិ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ **វិតត្តាតិ** និព្វិការាភារេន
វិតត្តា។ **ន ចលន្តិវិការំ** នាបន្តិវិការាភារតោ ហិ តេសំ សត្តន្នំ កាយានំ
ឯសិកជ្ជាយិដ្ឋិតតា។ អនិព្វនញ្ច អត្ថនោ បកតិយា អវជ្ជានមេវ។ តេនាហា “**ន**
វិបរិណាមន្តិ” តិ។ អវិបរិណាមធម្មត្ថា ឯវ ហិ តេ អញ្ញមញ្ញំ ន ព្យាពាធន្តិ។ សតិ
ហិវិការំ អាចាទេតព្ពតាយ ព្យាពាធកតាបិ សិយា, តថា អនុគ្គហេតព្ពតាយ
អនុគ្គហាកតាតិ តទកាវំ ឧស្សេតុំ ចាឡិយំ នាលន្តិអាធិ វុត្តំ។ បថវី ឯវ
កាយេកេនេសត្ថា បថវិកាយោ។ ជីវសត្តមានំ កាយានំ និច្ចតាយ
និព្វិការាភារតោ ន ហន្តព្ពតា, ន ឃាតេតព្ពតា ចាតិ នេវ កោចិ ហន្តា វា
ឃាតេតា វា, តេនេវាហា “**សត្តន្នំ ត្រូវ កាយាន**” តិអាធិ។ យធិ កោចិ ហន្តា នត្តិ,
កថំ សត្តប្បហារេតិ អាហា “**យថា មុត្តរាសិ អាធិស្វ**” តិអាធិ។ កេវលំ
សញ្ញាមត្តមេវ ហោតិ។ ហាននឃាតនាធិ បន បរមត្ថតោ នត្ថេវ កាយានំ
អវិកោបនីយការតោតិ អធិប្បាយោ។

និគណ្ឌានាដបុត្តវាទវណ្ណានា

១៧៧. ចត្តារោយាមាភាគា ចតុយាមា, ចតុយាមា ឯវ ចាតុយាមា,
 ភាគត្ថោ ហិ ឥធម៌យាម-សន្តោយថា “វត្ថុយា បឋមោយាមា” តិ។ សោ បនេត្ត
 ភាគោ សំវេលក្ខណោតិ អាហា “ចាតុយាមសំវុតោតិ ចតុកោដ្ឋាសេន
 សំវេន សំវុតោ” តិ។ បដិក្ខត្តសព្ទសីតោនកោតិ
 បដិក្ខត្តសព្ទសីតោនកបរិភោគោ។ សព្ទេន ចាបវារណោន យុត្តោតិ
 សព្ទប្បការេន សំវេលក្ខណោន សមន្នាគតោ។ ធុតចាចោតិ សព្ទេន
 និជ្ឈវេលក្ខណោន ចាបវារណោន វិធុតចាចោ។ ដុដ្ឋោតិ អដ្ឋន្ទម្បិ កម្មានំ
 ខេបនេន មោក្ខប្បត្តិយា កម្មក្ខយលក្ខណោន សព្ទេន ចាបវារណោន ដុដ្ឋោ តំ
 បត្វា បិតោ។ កោដិប្បត្តិចិត្តោតិ មោក្ខាធិគមេនេវ ឧត្តមមរិយាធម្មត្តិចិត្តោ។
 យតត្ថោតិ កាយាធិសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សំយមេតព្ពស្ស អភាវតោ សំយតចិត្តោ។
 សុប្បតិដ្ឋិតចិត្តោតិ និស្សេសតោ សុដ្ឋ បតិដ្ឋិតចិត្តោ។ សាសនានុលោមំ នាម
 ចាបវារណោន យុត្តតា។ តេនាហា “ធុតចាចោ” តិអាធិ។ អសុទ្ធវិទូតាយាតិ
 “អត្ថិ ដីវោ, សោ ច សិយា និច្ចោ, សិយា អនិច្ចោ” តិ ឯវមាធិអសុទ្ធវិទូតាយ។
 សព្ទាតិ កម្មបកតិវិភាគាធិវិសយា សព្ទា និជ្ឈានក្ខត្តិយោ។ ទិដ្ឋិយេ វាតិ
 មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ ឯវ ជាតា។

សព្ទាយពេលដ្ឋបុត្តវាទវណ្ណានា

១៧៩-១៨១. អមរាវិក្ខេបេ វុត្តនយោ ឯវាតិ ព្រាហ្មជាលេ
 អមរាវិក្ខេបេវាទសំវណ្ណាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៦១-៦៣) វុត្តនយោ ឯវ
 វិក្ខេបព្យាករណភាវតោ, តថេវ ចេត្ត វិក្ខេបវាទស្ស អាគតត្ថា។

បឋមសន្និដ្ឋិកសាមញ្ញជលវណ្ណានា

១៨៣. យថា តេ វុច្ឆយ្យតិ ឥទានិ មយា បុច្ឆិយមា នោ អត្ថោ យថា តវ
ចិត្តេ រោចេយ្យ។ យរទាសិយា កុច្ឆិស្មី ជាតោ អន្តោជាតោ។ ធនេន កីតោ
ធនក្កីតោ។ ពន្ធក្លាហាតហិតោ ករមរាជិតោ។ សាមន្តិ សយមេវ។ ទាសព្យន្តិ
ទាសភារំ។ កោចិ ទាសោចិ សមា នោ អលសោ កម្ពំ អករោ ឆោ “កម្មការោ” តិ
ន វុច្ឆតីតិ អាហា “អនលសោ កម្មករណសីលោយេវា” តិ។ បឋមមេវា តិ
អាសន្នតវជ្ជានុបសន្តមនតោ បគេវ បុរេតរមេវ។ បច្ឆាតិ សាមិកស្ស និបជ្ជាយ
បច្ឆា។ សយនតោ អវុដ្ឋិតេតិ វត្តិយា វិកាយនវេលាយ សេយ្យតោ អវុដ្ឋិតេ។
បច្ឆុសកាលតោ បច្ឆាយាតិ អតីតាយ វត្តិយា បច្ឆុសកាលតោ បច្ឆាយ។ យាវ
សាមិនោ វត្តិ និទ្ទោក្កមនន្តិ អបរាយ បទោសវេលាយំ យាវ និទ្ទោក្កមនំ។ កី
ការន្តិ កី ករណីយំ, កីការភាវតោ បុច្ឆិត្វា កាតត្ថវេយ្យវច្ឆន្តិ អត្ថោ។

ទេវោ វិយាតិ អាធិបច្ចបរិវារាទិសម្បត្តិសមន្នាគតោ បធានទេវោ វិយ។ សោ
វតស្សហន្តិ សោ វត អស្សំ អហំ។ សោ រាជា វិយ អហម្បិ ភវេយ្យំ, កថំ បុញ្ញានិ
ករេយ្យំ, យទិ បុញ្ញានិ ឧទ្យាហនិ ករេយ្យន្តិ យោជនា។ “សោ វតស្ស” ស្ស” តិ
ចាថេ សោ រាជា អស្ស អហំ អស្សំ វត, យទិ បុញ្ញានិ ករេយ្យន្តិ យោជនា។
តេនាហា “អយមេវត្ថោ” តិ។ អស្សន្តិ ឧត្តមបុរិសប្បយោគេ អហំ-សន្តោ
អប្បយុត្តោចិ បយុត្តោ ឯវ ហោតិ។ យាវជីវំ ន សក្ខិស្សមិ ទាតុន្តិ យាវជីវំ
ទានត្ថាយ ឧស្សហំ ករោត្តោចិ យំ រាជា ឯកំ ទិវសំ ទេតិ, តតោ សតភាគម្បិ
ទាតុំ ន សក្ខិស្សមិ។ តស្មា បព្ពជិស្សមីតិ បព្ពជ្ជាយំ ឧស្សហំ កត្វាតិ
យោជនា។

កាយេន សំវុតោតិ កាយេន សំវុតត្ថំ កាយទ្វារេន បវត្តនកំ ចាបធម្មំ
សំវុត្វា វិហរេយ្យតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហា “កាយេន ចិហិតោ
ហុត្វា” តិអាធិ។ ឃាសន្នាទនេន បរមតាយាតិ ឃាសន្នាទនបរិយេសនេ

សល្លេខវសេន បរមតាយ, ឧត្តរជ្ជកាលេ សណ្ឋិតោ ឃាសច្ឆាននមេវ វា បរមំ បរា
 កោដិ ឯតស្ស, ន តតោ បរំ កិត្តំ អាមិសជាតំ បរិយេសតិ បច្ឆាសិសតិ ចាតិ
 ឃាសច្ឆាននបរមោ, តត្តារោ ឃាសច្ឆាននបរមតា, តស្ស
 ឃាសច្ឆាននបរមតាយ។ វិវេកជ្ជកាយានន្តិ គណសង្គណិកតោ បរិវិត្ត
 វិតកាយានំ។ នេក្ខម្មាភិវតានន្តិ ឈានាភិវតានំ។ តាយ ឯវ ឈានាភិវតិយា
 បរមំ ឧត្តមំ វោទានំវិសុទ្ធិំ បត្តតាយ បរមវោទានប្បត្តានំ។
 កិលេសូបធិអភិសង្ខារូបធិនំ អច្ចន្តវិគមេន និរុបធិនំ។ វិសង្ខារគតានន្តិ
 អធិគតនិព្វានានំ។ ឯត្ថ ច បឋមោវិវេកោ ឥតវេហិ ធ្វើហិ វិវេកេហិ សហាបិ
 បត្តព្ពោវិនាបិ, តថា ទុតិយោ។ តតិយោ បន ឥតវេហិ ធ្វើហិ សហោវ បត្តព្ពោ, ន
 វិនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ គណោ ជនសមាគមេ សន្និបតនំ គណសង្គណិកា, តំ បហាយ
 ឯកោវិហារតិ ចរតិ បុគ្គលវសេន អសហាយត្តា។ ចិត្ត កិលេសានំ សន្និបតនំ
 ចិត្តកិលេសសង្គណិកា, តំ បហាយ ឯកោវិហារតិ កិលេសវសេន
 អសហាយត្តា។ មគ្គស្ស ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា, គោត្រគុអាជីនព្វា
 អារម្មណមត្តត្តា ន តេសំ វសេន សាតិសយា និព្ពតិសុខសម្មសនា,
 ជលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិវសេន សាតិសយាតិ អាហា “ជលសមាបត្តិ វា
 និរោធសមាបត្តិ វា បរិសិទ្ធា”តិ។ ជលបរិយោសានោ ហិ និរោធាតិ។

១៨៤. អភិហរិត្វាតិ អភិមុខិកាលេន នេត្វា។ “អហំ ចីវរាជីហិ បយោជនំ
 សាធស្សមី”តិ វចនសេសោ។ សប្បាយន្តិ សព្ពគេលញ្ញបហារណាវសេន
 ឧបការាវហំ។ ភាវិនា អនត្តតោ បរិចាលនវសេន គោបនា រក្ខាគុត្តិ។
 បច្ចុប្បន្នស្ស និសេធវសេន អារវណគុត្តិ។

ទុតិយសន្និដ្ឋកសាមញ្ញជលវណ្ណនា

១៨៦. កសតីតិ កសី ករោតិ។ គហបតិកោតិ ឯត្ថ ក-សន្តោ អប្បត្តោតិ
អាហា “ឯកគហមត្ត ជេដ្ឋកោ”តិ, តេន អនេកកុលជេដ្ឋកការំ បដិក្ខិបតិ។
ករំ ករោតីតិ ករំ សម្មាទេតិ។ វង្សេតីតិ ឧបរូបរិ សម្មាទនេន វង្សេតិ។ ឯ
អប្បម្បិ បហាយ បព្វជិតុំ ទុក្ខរន្តិ អយមត្តោលដុកិកោបមសុត្តន (ម. និ.
២.១៥១, ១៥២) ធិបេតព្ពោ។ តេនាហា “សេយ្យថាមិ, ឧទាយិ, បុរិសោ ទលិទ្ធោ
អស្សកោ អនាឡិយោ, តស្សស្ស ឯកំ អការកំ ឡុត្តវិលុត្តំ កាកាតិទាយិ
នបរមរូប”ន្តិវិត្តារោ។ យទិ អប្បម្បិ ភោតំ បហាយ បព្វជិតុំ ទុក្ខរំ, កស្មា
ធាសវារេ ភោគគ្គហាលំ ន កតត្ថិ អាហា “ធាសវារេ បនា”តិអាទិ។ យថា ច
ធាសស្ស ភោគាបិ អភោគា បរាយត្ថភាវតោ, ឯវំ ញាតយោ បីតិ ធាសវារេ
ញាតិបរិវដ្តគ្គហាលាម្បិ ន កតត្ថិ ទដ្ឋត្ថំ។

បណ្ឌិតវសាមញ្ញដលវណ្ណាធា

១៨៧. ឯវរុទាហីតិ យថាវុត្តធាសកស្សកូបមាសទិសាហិ ឧបមាហិ
សាមញ្ញដលំ ធិបេតុំ បហោតិ ភគវា សកលម្បិ វត្តិន្ទំ តតោ ភិយ្យាបិ
អនន្តបដិកានតាយ វិចិត្តនយទេសនភាវតោ។ តថាបីតិ សតិបិ ទេសនាយ
ឧត្តរុត្តរាធិកនាធានយវិចិត្តភាវេ។

ឯកត្ថមេតំ បទំ សាធុសទ្ធស្សេវ ក-ការេន វង្សិត្វា វុត្តត្តា, តេនេវ សាធុក-
សទ្ធស្ស អត្ថំ វនន្តេន អត្ថុទ្ធាវសេន សាធុ-សន្តោ ឧទាហជោ។ អាយាចនេតិ
អភិមុខយាចនេ, អភិបត្តនាយន្តិ អត្តោ។ សម្បជីវនេតិ បដិគ្គណ្ឌនេ។
សម្បហំសនេតិ សំវិជ្ជមានគុណាវសេន ហំសនេ តោសនេ, ឧទគ្គតាករណេតិ
អត្តោ។ ធម្មរុច្ចិតិ បុញ្ញកាមោ។ បញ្ញាណវាតិ បញ្ញាវា។ អនុញ្ញាតិ អនុសកោ,
អនុបយាតកោតិ អត្តោ។ ឥធាបីតិ ឥមស្មី សាមញ្ញដលេបិ។ អយំ សាធុ-
សន្តោ។ ទន្ធិកម្មេតិ សក្កច្ច កិរិយាយំ។ អាណាត្តិយន្តិ អាណាបនេ។

“សុណោហិ សាធុកំ មនសិ ករោហី”តិ ហិ វុត្តេ សាធុក-សន្តេន
សវនមនសិការាណំ សក្កច្ចកិរិយាវិយ ឥនាណាបនម្បិ ជោតិ តំ ហោតិ,
អាហាបនត្ថតាវិយ ចស្ស អាណាបនត្ថតា វេទិតញ្ញា។ សុន្ទរេបីតិ សុន្ទរត្ថេបី។
ឥនានិ យថាវុត្តេន សាធុក-សន្តេស្ស អត្ថត្ថយេន បកាសិតំ វិសេសំ ធស្សេតុ
“ធម្មីកម្មត្ថេន ហី”តិ អាទិ វុត្តំ។

មនសិ ករោហីតិ ឯត្ថ មនសិការាណំ អាម្ពណាបដិចាទនលក្ខណោ, អថ
ខោវីចិបដិចាទនជវនបដិចាទនមនសិការាបុព្វកំ ចិត្តេ ឋបនលក្ខណោតិ
ធស្សេន្តោ “អាវុត្តា”តិ អាទិមាហា។ សោតិទ្រិយវិក្ខេបវារណំ សវនេ
និយោជនវសេន កិរិយន្តរបដិសេធនភាវតោ, សោតំ ឱទហាតិ អត្ថោ។
មនិទ្រិយវិក្ខេបវារណំ អញ្ញចិន្តាបដិសេធនតោ។ ព្យញ្ញនវិបល្លាសគ្គាហាវារណំ
“សាធុក”ន្តិវិសេសេត្វា វុត្តត្ថា។ បច្ឆិមស្ស អត្ថវិបល្លាសគ្គាហាវារណោបិ ឯសេវ
នយោ។ ធារណ្ហាបបរិក្ខាជីស្វតិ អាទិ-សន្តេន តុលនតិរណាទិកេ, ទិដ្ឋិយា
សុប្បដិវិដេ ច សន្តិណ្ហាតិ។ សព្វញ្ញនោតិ ឯត្ថ យថាដិប្បតមត្តំ ព្យញ្ញយតិ តិ
ព្យញ្ញនំ, សភាវនិវុត្តិ។ សហ ព្យញ្ញនោតិ សព្វញ្ញនោ, ព្យញ្ញនសម្បន្នោតិ
អត្ថោ។ សាត្ថោតិ អរណីយតោ ឧបគន្ធព្ពតោ អនុធាតព្ពតោ អត្ថោ,
ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទិកោ។ តេន សហ អត្ថនោតិ សាត្ថោ, អត្ថសម្បន្នោតិ
អត្ថោ។ ធម្មគម្ពីរោតិ អាទិសុ ធម្មោ នាម តន្តិ។ ទេសនា នាម តស្ស មនសា
វវត្ថាបិតាយ តន្តិយា ទេសនា។ អត្ថោ នាម តន្តិយា អត្ថោ។ បដិវេធនាម
តន្តិយា, តន្តិអត្ថស្ស ច យថាភូតាវពោធា។ យស្មា ចេតេ ធម្មទេសនា
អត្ថប្បដិវេធន សសាទិហិ វិយ មហាសមុទ្ពោ មន្តពុទ្ធិហិ ទុក្ខោតាហា,
អលព្ពនេយ្យបតិដ្ឋា ច, តស្មា គម្ពីរា។ តេន វុត្តំ “យស្មា អយំ ធម្មោ... បេ....
សាធុកំ មនសិ ករោហី”តិ។ ឯត្ថ ច បដិវេធស្ស ទុក្ខរភាវតោ ធម្មត្ថានំ,
ទេសនាញ្ញាណស្ស ទុក្ខរភាវតោ ទេសនាយ ទុក្ខោតាហាតា, បដិវេធស្ស បន

ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណោយ្យតាយ, ញាណុប្បត្តិយា ច ទុក្ករការតោ
ទុក្ខោតាហតា វេទិតញា។ ទេសនំ នាម ឧទ្ទិសនំ, តស្ស និទ្ទិសនំ ភាសនន្តិ
ឥធាធិប្បតន្តិ អាហា “វិត្តារតោ ភាសិស្សមី” តិ។ បរិព្យត្តំ កថនញ្ចំ ភាសនំ,
តេនាហា “ទេសេស្សមីតិ... បេ... វិត្តារធិបន” តិ។

យថាវុត្តមត្តំ សុត្តបទេន សមត្ថេតុំ “តេនាហា” តិ អាទិ វុត្តំ។ សាឡិកាយិវ
និក្ខេបសោតិ សាឡិកាយ អាហាចោ វិយ មធុរោ កណ្តាសុខោ បេមនីយោ។
បដិភានន្តិ សន្តោ។ ឧទ្ទិរយី តិ ឧទ្ទារីយ តិ, វុច្ឆតិ វា។

ឯវំ វុត្ត ឧស្សហជាតោតិ ឯវំ “សុណោហិ សាធុកំ មនសិ ករោហិ
ភាសិស្សមី” តិ វុត្ត “ន កិរ ភកវា សន្នេបេនេវ ទេសេស្សតិ, វិត្តារេនបិ
ភាសិស្សតិ” តិ សញ្ញាតុស្សហោ បាជ្ជតុដ្ឋោ ហុត្វា។

១៩០. “ឥធា” តិ ឥមិនា វុច្ឆមានំ អធិករណំ តថាគតស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានភូតំ
អធិប្បតន្តិ អាហា “ទេសាបទេសេ និចាតោ” តិ។ “ស្វាយ” តិ សាមញ្ញតោ
ឥធសទ្ធមត្តំ គណ្ហាតិ, ន យថាវិសេសិតព្ពំ ឥធសទ្ធិ។ តថា ហិ វត្ថុតិ “កត្តចិ
បទប្បរណាមត្តមេវា” តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០)។ លោកំ ឧចាទាយ វុច្ឆតិ លោក-
សន្នេន សមាធាធិករណភាវេន វុត្តត្តា។ សេសបទទ្វយេ បន
បទន្តវសន្និធានមត្តន តំ តំ ឧចាទាយ វុត្តតា ទដ្ឋញ្ចា។ ឥធអថាគតោ
លោកេតិ ហិ ជាតិខេត្តំ, តត្ថាបិ អយំ ចក្កវាឡោ “លោកោ” តិ អធិប្បតោ។
សមណោតិ សោតាបន្នោ។ ទុតិយោ សមណោតិ សកទាគាមី។ វុត្តញ្ជោតំ
“កតមោ ច ភិក្ខុវេ សមណោ? ឥធអភិក្ខុវេ ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា
សោតាបន្នោ ហោតី” តិ អាទិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ “កតមោ ច ភិក្ខុវេ ទុតិយោ
សមណោ? ឥធអភិក្ខុវេ ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា រាគទោសមោហានំ

តន្ត្រា"តិអាទិ (អ. និ. ៤.២៤១)។ ឱកាសន្តិ កញ្ចិ បទេសំ។ ឥដេវ តិដ្ឋមានស្សតិ
ឥមិស្ស ឯវ ឥន្ទសាលគុហាយំ តិដ្ឋមានស្ស។

បទប្បវណ្ណមត្តមេវ ឱកាសាបទិសនស្សបិ អសម្ពុរតោ អត្ថន្តរស្ស
អពោជនតោ។ អរហន្តិ អាធមោ សទ្ធាវិត្តាវិតាតិ យោជនា។ អត្ថតោវិត្តារណំ
សទ្ធមុខេនេវ ហោតីតិ សទ្ធក្កហណំ។ យស្មា។ “អបរេហិមិ អដ្ឋហិ ការណេហិ
ភគវា តថាគតោ”តិអាទិនា ឧទានជ្ជកថាធិសុ, (ឧទា. អដ្ឋ. ១៨; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨)
អរហន្តិ អាធមោ វិសុទ្ធិមគ្គដីកាយំ អបរេហិ បការេហិ វិត្តាវិតា, តស្មាតេសុ
វុត្តានយេនបិ សោ (វិសុទ្ធិ. ដី. ១.១២៩, ១៣០) អត្ថោ វេទិតតោ។ តថាគតស្ស
សត្តនិកាយន្តោគធាយ “ឥធ បន សត្តលោកេ អធិប្បតោ”តិ វត្ថោ តត្ថាយំ
យស្មី សត្តនិកាយេ យស្មីព្វា ឱកាសេ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ធស្សេតុំ “សត្តលោកេ
ឧប្បជ្ជមាណេបិ ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ “តថាគតោ ន ទេវលោកេ ឧប្បជ្ជតិ”តិអាទិសុ
យំ វត្ថុតំ, តំ បរតោ អាគមិស្សតិ។ សារប្បត្តាតិ កុលភោគិស្សរិយាទិវសេន
សារក្ខតា។ ព្រាហ្មណគហបតិកាតិ ព្រាហ្មយុចោក្ខរសាតិអាទិព្រាហ្មណា
ចេវ អនាថបិណ្ឌិកាទិគហបតិកា ច។

“សុជាតាយា”តិអាទិនា វុត្តេសុ ចតុសុ វិកប្បេសុ បឋមោវិកប្បោ
ពុទ្ធភារាយ អាសន្នតរបដិបត្តិទស្សនវសេន វុត្តោ។ អាសន្នតរាយ ហិ
បដិបត្តិយា ឋិតោ “ឧប្បជ្ជតិ” វុត្តតិ ឧប្បាទស្ស ឯកន្តិកត្ថា, បគេវ
បដិបត្តិយា មត្តកេ ឋិតោ។ ធុតិយោ ពុទ្ធភារាវហបព្ពដ្ឋតោ បដ្ឋាយ
អាសន្នបដិបត្តិទស្សនវសេន, តតិយោ ពុទ្ធករធម្ម ចារិប្បរិតោ បដ្ឋាយ
ពុទ្ធភារាយ បដិបត្តិទស្សនវសេន។ ន ហិ មហាសត្តានំ ឧប្បតិកវុបបត្តិតោ
បដ្ឋាយ ពោធិសម្ពារសម្ពរណំ នាម អត្ថិ។ ចតុត្ថោ ពុទ្ធករធម្មសមារម្មតោ
បដ្ឋាយ។ ពោធិយា និយតភាវប្បត្តិតោ បភុតិ ហិ វិញ្ញាហិ “ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជតិ”តិ

វត្តំ សក្កា ឧប្បាទស្ស ឯកន្តិកត្តា។ យថា បន សន្តិ និយោតិ
សន្តនកិរិយាយ អវិច្ឆេទមុច្ចាទាយ វត្តមានប្បយោគោ, ឯវំ ឧប្បាទត្ថាយ
បដិបដ្ឋនកិរិយាយ អវិច្ឆេទមុច្ចាទាយ ចតុសុ វិកហ្មេសុ “ឧប្បជ្ជតិ នាមា” តិ
វត្តំ។ សព្វបឋមំ ឧប្បន្នភាវន្តិ ចតុសុ វិកហ្មេសុ សព្វបឋមំ វត្តំ តថាគតស្ស
ឧប្បន្នតាសដ្ឋានំ អត្ថិការំ។ តេនាហ “ឧប្បន្នោ ហោតីតិ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ” តិ។

សោ ភក្កវាតិ យោ “តថាគតោ អរហ” ន្តិអាទិនា កិត្តិគគុណោ, សោ
ភក្កវា។ “ឥមំ លោក” ន្តិ នយិទំ មហាជនស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធិ សម្មាយ វត្តំ, អថ ខោ
អនវសេសំ បរិយាយាយាតិ ទស្សេតុំ “សនេវក” ន្តិអាទិ វត្តំ, តេនាហ “ឥនានិ
វត្តំ និទស្សេតិ” តិ។ បជាតត្ថាតិ យថាសកំ កម្មកិលេសេហិ និព្ពត្តត្ថា។
បញ្ចកាមាវចរនេវគ្គហណំ ចារិសេសញ្ញាយេន ឥតវេសំ បទន្តវេហិ
សង្កហិតត្ថា។ សនេវកន្តិ ច អវយវេនវិគ្គហោ សមុទាយោ សមាសត្ថោ។
ធម្មកាមាវចរនេវគ្គហណំ បច្ឆាសត្តិញ្ញាយេន។ តត្ថ ហិ សោ ជាតោ, តំនិវាសី
ច។ ព្រហ្មកាយិកាធិព្រហ្មគ្គហណាន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ បច្ឆត្តិក ... បេ...
សមណាព្រាហ្មណគ្គហណាន្តិ និទស្សនមត្តមេតំ អបច្ឆត្តិកានំ,
អសមីតាពាហិតចាចានញ្ច សមណាព្រាហ្មណានំ
សស្សមណាព្រាហ្មណីវចនេន គហិតត្ថា។ កាមំ “សនេវក” ន្តិអាទិ វិសេសនានំ
វសេន សត្តវិសយោ លោកសន្នោតិ វិញ្ញាយតិ តុល្យយោគវិសយត្ថោ តេសំ,
“សលោមកោ សបក្ខកោ” តិអាទីសុ បន អតុល្យយោគេបិ អយំ សមាសោ
លព្ពតីតិ ព្យភិចារទស្សនតោ បជាគហណាន្តិ អាហ “បជាវចនេន
សត្តលោកគ្គហណា” ន្តិ។

អរូបិនោ សត្តា អត្តនោ អាណេញ្ញវិហារេន វិហារន្តា ទិព្ពន្តិ ទេវាតិ ឥមំ
និព្ពចនំ លកន្តិ អាហ “សនេវកគ្គហណោន អរូចាវចរលោកោ គហិតោ” តិ។

តេជោ បា “អាភាសានព្យាយាមតូចតាមដំណើរដ៏សមស្រប” ឆ្នាំ (អ. ជ. ៣.០១៧)។
សមាជិកគ្រួសារលោក ឯកាមាវចរនេសោកា គហិតា តស្ស សរសេរ
មាសស្ស វសេ វត្តនតោ។ រូបី ព្រហ្មលោកា គហិតា អរូបី ព្រហ្មលោកស្ស វិសុ
គហិតត្ថា។ ចតុបរិសវសេនាតិ ខត្តិយាធិចតុបរិសវសេន, ឥតរា បន
ចតស្សោ បរិសា សមាជិកគ្រួសារលោក គហិតា ឯវាតិ។
អវសេសសត្វសត្វលោកា នាគគរុឡាធិគេនោ។

ឯត្ថាវតា ច ភាគសោ លោកំ គហិតា យោជនំ ធម្មស្សត្ថា ឥនាធិតេន តេន
វិសេសេន អភាគសោ លោកំ គហិតា យោជនំ ធម្មស្សត្ថំ “អបិ ចេត្តា” តិអាធិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទតោតិ ឧក្កសគតិវិជាននេន។ បញ្ចសុ ហិ គតិសុ
នេវគតិបរិយាបន្ទាវ សេដ្ឋា, តត្ថាបិ អរូបិនោ
ទូរសមុស្សរិតកិលេសទុក្ខតាយ, សន្តបណ្ឌិតអាណេញ្ញវិហារសមដ្ឋិតាយ,
អតិធិយាយុកតាយាតិ ឯវាធិហិវិសេសេហិ អតិវិយ ឧក្កជ្ជា។ “ព្រហ្ម
មហានុភាវោ” តិអាធិ ធម្មសហស្សិយំ មហាព្រហ្មនោ វសេន វេទិតិ។
“ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទតោ” តិ ហិ វុត្តំ។ អនុត្តរន្តិសេដ្ឋំ នវ លោកុត្តរំ។ ភាវានុក្កមោតិ
ភាវវសេន បរេសំ អជ្ឈាសយវសេន “សនេវក” ឆ្នាំអាធិនំ បទានំ អនុក្កមោ។

តីហាការេហិតិ នេវមាព្រហ្មសហិតតាសម្ព័ន្ធតេហិ តីហិ បការេហិ។
តីសុ បទេសូតិ “សនេវក” ឆ្នាំអាធិសុ តីសុ បទេសុ។ តេន តេជោការេនាតិ
សនេវកត្តាធិនា តេន តេន បការេន។ តេជានុកមេវ បរិយាធិន្ទន្តិ ចោរាណា
បនាហូតិ យោជនា។

អភិញ្ញាតិ យ-ការលោបេនាយំ និទ្ទេសោ, អភិជាតិភូតិ អយមេត្ត អត្ថោតិ
អាហា “អភិញ្ញាយ អធិកេន ញាណេន ញាត្ថា” តិ។ អនុមាធិបដិក្ខេទោតិ

អនុមានឧបមានអត្ថាបត្តិអាទិបដិក្ខេបោ ឯកប្បមាណាត្ថា។ សព្វត្ថ
អប្បដិហតញ្ញាណាចារតាយ ហិ សព្វបច្ចក្ខា ពុទ្ធា ភគវន្តោ។

អនុត្តរំវិវេកសុខន្តិ ជលសមាបត្តិសុខំ, តេន បីតិមិស្សាបិ [វីទិមិស្សាបិ
(សារត្ថ. ដី. ១.វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណនាយំ) ធិតិមិស្សាបិ (ក)] កទាចិ ភគវតោ
ធម្មទេសនា ហោតីតិ ហិក្ខាបីតិ បិ-សទ្គក្កហណំ។ ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ
យស្មី ខណោ បរិសា សាធុការំ វា ទេតិ, យថាសុតំ វា ធម្មំ បច្ចវេក្ខតិ, តំ ខណំ
បុព្វភាគេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិ, យថាបរិច្ឆេទញ្ច
សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ បីតជ្ជានតោ បដ្ឋាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ ឧក្សដិតញ្ញស្ស
វសេន អប្បំ វា វិបញ្ចិតញ្ញស្ស, នេយ្យស្ស វា វសេន ពហំ វា ទេសេន្តោ។ ធម្មស្ស
កល្យាណតា និយ្យានិកតាយ, និយ្យានិកតា ច សព្វសោ អនវជ្ជភាវេនេវាតិ
អាហា “អនវជ្ជមេវ កត្វា”តិ។ ទេសកាយត្តេន អាណាទិវិធិនា អភិសង្កនំ
បពោធនំ ទេសនាតិ សា បរិយត្តិធម្មវសេន វេទិតញ្ញតិ អាហា “ទេសនាយ តាវ
ចតុប្បទិកាយបិ កាថាយា”តិអាទិ។ និទាននិកមនានិបិ សត្តនោ ទេសនាយ
អនុវិធានតោ តទន្តោកធានិ ឯវាតិ អាហា “និទានមាទិ, ឥទំ ឯវោចាតិ
បរិយោសាន”ន្តិ។

សាសិតព្ពបុគ្គលគតេន យថាបរាធាទិសាសិតព្ពភាវេន អនុសាសនំ
តទន្តវិនយាទិវសេន វិនយនំ សាសនន្តិ តំ បដិបត្តិធម្មវសេន វេទិតព្ពន្តិ អាហា
“សីលសមាធិវិបស្សនា”តិអាទិ។ កុសលានំ ធម្មានន្តិ អនវជ្ជធម្មានំ សីលស្ស,
សមថវិបស្សនានញ្ច សីលទិដ្ឋនំ អាទិភាវោ តំ មូលកត្តា ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ។
អរិយមគ្គស្ស អន្តទ្វយវិគមេន មជ្ឈិមបដិបទាភាវោវិយ, សម្មាបដិបត្តិយា
អារព្ពនិប្បត្តិនំ វេមជ្ឈត្តាបិ មជ្ឈភាវោតិ វុត្តំ។ “អត្ថិ ភិក្ខុវេ...បេ... មជ្ឈំ
នាមា”តិ។ ដលំ បរិយោសានំ នាម សឧចាទិសេសតាវសេន, និព្ពានំ

បរិយោសានំ នាម អនុបាទិសេសតាវសេន។ ឥនាទិ តេសំ ទ្វិន្ទម្បិ សាសនស្ស
បរិយោសានតំ អាគមេន ទស្សេតុំ “ឯតទត្ថមិទ”ន្តិអាទិ អាហា។ ឥធនេសនាយ
អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អធិប្បេតុំ “សព្វញ្ញន”ន្តិអាទិ វចនតោ។ តស្មី តស្មី អត្ថ
កតាវធិសទ្ធិប្បពន្ធា តាថាវសេន, សុត្តវសេន ច វវត្តិតោ បរិយត្តិធម្មោ, យោ
ឥធន “ធនេសនា”តិ វុត្តោ, តស្ស បន អត្ថោ វិសេសតោ សីលាទិ ឯវាតិ អាហ
“ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ... បេ... ទស្សេតិ”តិ។ តត្ថ សីលំ ទស្សេត្វាតិ
សីលគ្គហណោន សសម្ពារំ សីលំ គហិតំ, តថា មគ្គគ្គហណោន សសម្ពារោ
មគ្គោតិ តទុកយវសេន អនវសេសតោ បរិយត្តិ អត្ថំ បរិយាទិយតិ។ តេនាតិ
សីលាទិទស្សនេន។ អត្តវសេន ហិ ឥធនេសនាយ អាទិកល្យាណាទិកាវោ
អធិប្បេតោ។ កថិកសណ្ឌិតិ កថិកស្ស សណ្ឌានំ កថនវសេន សមវដ្ឋានំ។

ន សោ សាត្ថំ ទេសេតិ និយ្យានត្ថវិរបាលោ តស្ស ធនេសនាយ។
ឯកព្យញ្ញនាទិយុត្តា វាតិ សិលាទិកេទេសុ ព្យញ្ញនេសុ ឯកប្បការេមេវ,
ទ្វិបការេមេវ វា ព្យញ្ញនេន យុត្តា វា ទមិធម្មភាសាវិយ។ វិវេករណតាយ ឱដ្ឋ
អដុសាបេត្វា ឧទ្ធារេតព្ពតោ សព្ពនិរោជ្ជព្យញ្ញនា វា កិរាតភាសាវិយ។
សព្ពស្មេវ [សព្ពត្ថេវ (សារត្ថ. ដ. ១. វេរញ្ញកណ្ណវណ្ណនាយំ ១)]
វិស្សជ្ជនីយយុត្តតាយ សព្ពវិស្សជ្ជព្យញ្ញនា វា សវរភាសា [យវនភាសា (សារត្ថ.
ដ. ១. វេរញ្ញកណ្ណវណ្ណនាយំ)] វិយ។ សព្ពស្មេវ [សព្ពត្ថេវ (សារត្ថ. ដ.
១. វេរញ្ញកណ្ណវណ្ណនាយំ)] សានុសារតាយ សព្ពនិគ្គហិតព្យញ្ញនា វា
ចារសិកាទិមិលក្ខភាសាវិយ។ សព្ពាបេសា ព្យញ្ញនេកេទេសវសេន បវត្តិយា
អបរិបុណ្ណព្យញ្ញនាតិ កត្វា “អព្យញ្ញនា”តិ វុត្តោ។

ហ្ននករណានិ សិលាទិ កត្វា ឧទ្ធារេតព្ពំ អក្ខរំ បញ្ចសុ វគ្គសុ
បឋមតតិយន្តិ ឯវាទិ សិលំ។ តានិ អសិលាទិ កត្វា ឧទ្ធារេតព្ពំ អក្ខរំ

វគ្គសុ ធុតិយ ចតុត្ថន្តិ ឯវមាទិ ធនិតំ។ ទ្វិមត្តកាលំ ទីយំ។ ឯកមត្តកាលំ វស្សំ
តនេវ លហុកំ។ លហុកមេវ សំយោគបរំ, ទីយញ្ច គរុកំ។ ឋានករណានិ
និគ្គហេត្វា ឧច្ចារេតព្ពំ និគ្គហិតំ។ បរេន សម្ពន្ធី កត្វា ឧច្ចារេតព្ពំ សម្ពន្ធី។ តថា
នសម្ពន្ធី វរតិតំ។ ឋានករណានិ និស្សជ្ជានិ កត្វា ឧច្ចារេតព្ពំ វិមុត្តំ។ ទសនាតិ
ឯវំ សិទិលាទិវសេន ព្យញ្ញនពុទ្ធិយា អក្ខរុប្បាទកចិត្តស្ស សញ្ញាការេន
បភេទោ។ សញ្ញានិ ហិ អក្ខរានិ ចិត្តសមុដ្ឋានានិ យថាធិប្បេតត្ថំ ព្យញ្ញនតោ
ព្យញ្ញនានិ ចាតិ។

អមក្ខេត្វាតិ អមិលេច្ឆត្វា, អវិនាសេត្វា, អហាបេត្វាតិ វា អត្ថោ។ ភគវា
យមត្ថំ ញ្ញាបេតុំ ឯកំ គាថំ, ឯកំ វាក្យំ វា ទេសេតិ, តមត្ថំ តាយ ទេសនាយ
បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ញនាយ ឯវ ទេសេតិតិ អាហា “បរិបុណ្ណាព្យញ្ញនមេវ កត្វា
ធម្មំ ទេសេតិ”តិ។ ឥធិ កេវលសន្នោ អនវសេសវាចកោ, ន
អវោមិស្សកាទិវាចកោតិ អាហា “សកលាធិវចន”ន្តិ។ បរិបុណ្ណាន្តិ សព្វសោ
បុណ្ណំ, តំ បន កេនចិ ឡនំ, អធិកំ វា ន ហោតិតិ “អន្ធនាធិកវចន”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ
យទត្ថំ ទេសិតោ, តស្ស សាធិកត្តា អន្ធនតា វេទិតញ្ញា, តព្ពិធុរស្ស បន
អសាធិកត្តា អនធិកតា។ សកលន្តិ សព្វភាគវន្តំ។ បរិបុណ្ណាន្តិ សព្វសោ
បរិបុណ្ណាមេវ, តេនាហា “ឯកទេសនាបិ អបរិបុណ្ណា នត្ថិ”តិ។ អបរិសុទ្ធា
ទេសនា ហោតិ តណ្ហាយ សំកិលិដ្ឋត្តា។ លោកាមិសំ ជីវរាទយោ បច្ចយា តត្ថ
អគធិតចិត្តតាយ លោកាមិសនិវេក្ខោ។ ហិតជរណានាតិ
ហិត្វបសំហារេន។ មេត្តាភាវនាយ ករណាភូតាយ មុទុហទយោ។
ឧល្លម្បនសភាវសណ្ឌិតេនាតិ សកលសំកិលេសតោ, វដ្តទុក្ខតោ ច
ឧទ្ធរណាការាវដ្ឋិតេន ចិត្តេន, ការុណាធិប្បាយេនាតិ អត្ថោ។

“តើតោ បង្ហាញ ឧស្សាមេវ, ឯវេញ ឧស្សាមី” តិ សមាទាតត្ថុជ្ជន វតំ។
បណ្ឌិតបញ្ញត្តតាយ សេដ្ឋជ្ជន ព្រហ្មំ ព្រហ្មានំ វា ចរិយន្តិ ព្រហ្មចរិយំ ទានំ។
មជ្ឈិយលោកាទិនិគ្គណ្ឌានេន សុចិណ្ឌាស្ស។ ឥទ្ធិតិ ទេវិទ្ធិ។ ជុតិតិ បកា,
អានុភារោ វា។ ពលរិយូបបត្តិ ឯវំ មហាតា ពលេន ច រិយេន ច
សមន្មាគមោ។ បុញ្ញន្តិ បុញ្ញដលំ។ វេយ្យាវច្ឆំ ព្រហ្មចរិយំ សេដ្ឋា ចរិយាតិ កត្វា។
ឯស នយោ សេសេបិ។

តស្មាតិ យស្មា សិក្ខត្តយសង្កហំ សកលំ សាសនំ ឥធ “ព្រហ្មចរិយ” ន្តិ
អធិប្បេតំ តស្មា។ “ព្រហ្មចរិយ” ន្តិ ឥមិនា សមាទាតិករណានិ សព្វបទានិ
យោជេត្វា អត្ថំ ឧស្សន្តោ “សោ ធម្មំ ទេសេតិ... បេ... បកាសេតិ ឯវំ មេត្ត
អត្តោ ធម្មតោ” តិ អាហា។

១៩១. វុត្តប្បការសម្មទន្តិ យថាវុត្តំ អាទិកល្យាណតាទិគុណសម្បទំ,
ទូរសមុស្សរិតមានស្សេវ សាសនេ សម្មាបដិបត្តិ សម្ពវតិ, ន
មានជាតិកស្សតិ អាហា “និហតមានត្ថា” តិ។ ឧស្សន្តតាតិ ពហុលភាវតោ។
ភោគាហោគ្យនិវត្តកា មទា សុប្បហោយ្យា ហោន្តិ និមិត្តស្ស អនវត្ថានតោ, ន
តថា កុលវិជ្ជាមទា, តស្មា ខត្តិយព្រាហ្មណកុលានំ បព្វជិតានម្បិ ជាតិវិជ្ជា
និស្សយ មានជប្បនំ ធុប្បជហន្តិ អាហា “យេកុយ្យេន ហិ... បេ... មានំ
ករោន្តិ” តិ។ វិជាតិតាយាតិ និហំនជាតិតាយ។ បតិជ្ជាតុំ ន សក្កោន្តិ តិ សុវិសុទ្ធិ
កត្វា សីលំ វត្ថុតុំ ន សក្កោន្តិ។ សីលវសេន ហិ សាសនេ បតិជ្ជា, បតិជ្ជាតុន្តិ វា
សច្ចបដិវេជនេ លោកុត្តរាយ បតិជ្ជាយ បតិជ្ជាតុំ។ សា ហិ និប្បរិយាយតោ
សាសនេ បតិជ្ជា នាម, យេកុយ្យេន ច ឧបនិស្សយសម្បន្នា សុជាតា ឯវំ ហោន្តិ,
ន ធុជ្ជាតា។

បរិសុទ្ធន្តិ រាគាទីនំ អច្ឆន្តមេវ បហានទីបនតោ និរុបក្កិលេសតាយ
សត្តសោ បរិសុទ្ធាំ សុទ្ធាំ បដិលភតិ ចោដុជ្ជនិកសន្ធាវសេន សន្ធាហតិ។
វិញ្ញាជាតិកានញ្ញា ធម្មសម្បត្តិគ្គហណាបុព្វិកា សន្ធា សិទ្ធិ
ធម្មប្បមាណាធម្មប្បសន្នការតោ។ “សម្មាសម្ពុទ្ធាវត សោ ភគវា, យោ វេ
ស្វាភ្លាតធម្មោ” តិ សុទ្ធាំ បដិលភតិ។ ជាយម្បតិកាតិ យរណីបតិកា។ កាមំ
“ជាយម្បតិកា” តិ វុត្តេ យរសាមិកយរសាមិជីវសេន ទិដ្ឋិយេវ គហណំ
វិញ្ញាយតិ។ យស្ស បន បុរិសស្ស អនេកា បជាបតិយោ, តត្ថ កី វត្ថុពុំ,
ឯកាយាបិ សំវាសោ សម្ពាធាតិ ទស្សនត្ថំ “ទ្វេ” តិ វុត្តំ។ រាគាទីនា
សកិញ្ចនដ្ឋេន, ខេត្តវត្ថុ អាទិនា សបលីពោធដ្ឋេន រាគរាទីនំ អាគមនបថតាបិ
ឧដ្ឋានដ្ឋានតា ឯវាតិ ទ្វេបិ វណ្ណានា ឯកត្តា, ព្យញ្ញនមេវ នានំ។ អលគ្គនដ្ឋេនាតិ
អស្សជ្ជនដ្ឋេន អប្បដិពទ្ធការេន។ ឯវំ អកុសលកុសលប្បវត្តិនំ ហានការេន
យរវាសបព្ពដ្ឋានំ សម្ពាធព្ពោកាសតំ ទស្សេត្វា ឥនានិ កុសលប្បវត្តិយា ឯវំ
អដ្ឋានដ្ឋានការេន តេសំ តំ ទស្សេត្ថំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។

សង្ខេបកថាតិ វិសុំ វិសុំ បទុទ្ធាវំ អកត្វា សមាសតោ អត្ថវណ្ណានា។ ឯកម្យំ
ទិវសន្តិ ឯកទិវសមត្ថម្យំ។ អខណ្ឌំ កត្វាតិ ទុក្កជមត្តស្សបិ អនាបជ្ជនេន
អខណ្ឌាតំ កត្វា។ កិលេសមលេន អមលីនន្តិ តណ្ហាសំកិលេសាទិនា
អសំកិលីដ្ឋំ កត្វា។ បរិយោធាតដ្ឋេន និម្មលការេន សង្ខំវិយ លិខិតំ ធាតន្តិ
សង្ខលិខិតន្តិ អាហា “ធាតសង្ខសប្បដិភាគ” តិ។ “អដ្ឋាវសតា” តិ
បទប្បយោគេន “អគារ” តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហា “អគារមជ្ឈេ” តិ។
កសាយេន វត្តានិ វត្តានិ កាសាយានីតិ អាហា “កសាយរសប័តតាយា” តិ។
បរិទហិតាតិ និវាសេត្វា ចេវ ចារុបិត្វា ច។ អគារវាសោ អគារំ
ឧត្តរបទលោបេន, តស្ស វឌ្ឍិអាវហំ អគារស្ស ហិតំ។

០៩២. ភោគក្ខន្ធនាម ភោគសមុទាយោ។ អាពន្ធនដ្ឋេនាតិ “បុត្តោ
នត្តា” តិអាទិនា បេមវសេន សបរិច្ឆេទំ ពន្ធនដ្ឋេន។ “អម្ពាគមេតេ” តិ ព្រាយន្តិតិ
ព្រាតី។ បិតាមហាបិតុបុត្តាទិវសេន បរិវត្តនដ្ឋេន បរិវដ្ឋោ។

០៩៣. ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោតិ ចាតិមោក្ខសំវរេន
បិហិតកាយវចីទ្វារោ, តថាភូតោ ច យស្មា តេន សំវរេន ឧបេតោ នាម ហោតិ,
តស្មា វុត្ថំ “ចាតិមោក្ខសំវរេន សមន្នាគតោ” តិ។

“អាចារគោចរសម្បជ្ជោ” តិអាទិ តស្សេវ ចាតិមោក្ខសំវរសមន្នាគមស្ស
បច្ចយទស្សនំ។ អប្បមត្តកេសូតិ អសញ្ញាច្ច អាបន្នអនុឧកេសុ ចេវ សហសា
ឧប្បន្នអកុសលចិត្តប្បទេសុ ច។ ភយទស្សវីតិ ភយទស្សនសីលោ។ សម្មា
អាទិយិត្វាតិ សក្កច្ចំ យាវជីវំ អវីតិក្កមវសេន អាទិយិត្វា។ តំ តំ សិក្ខាបទន្តំ តំ
តំ សិក្ខាកោដ្ឋាសំ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី “ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ” តិ ចាថេ។
សម្ព័ទោតិ សម្ព័ទវណ្ណោនា។ វិត្ថារោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២) វុត្ថោ, តស្មា សោ
តត្ថ, តំសំវណ្ណោនាយ (វិសុទ្ធិ. ដ. ១.១២) ច វុត្តនយេន វេទិតញោ។

អាចារគោចរគ្គហណោនេវាតិ “អាចារគោចរសម្បជ្ជោ” តិ វេទនេនេវ។
តេនាហ “កុសលេ កាយកម្មវចីកម្មេ គហិតេបី” តិ។ អធិកវចនំ អញ្ញាមត្តំ
ពោធជតីតិ កត្វា តស្ស អាជីវចារិសុទ្ធិសីលស្ស ឧប្បត្តិទ្វារទស្សនត្តំ... ថេ....
កុសលេនាតិ វុត្ថំ, សព្ពសោ អនេសនប្បហានេន អនវដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ យស្មា
“កតមេ ច ថបតិ កុសលា សីលា កុសលំ កាយកម្មំ កុសលំ វចីកម្ម” តិ (ម. និ.
២.២៦៥) សីលស្ស កុសលកាយវចីការំ ទស្សេត្វា “អាជីវចារិសុទ្ធិម្បិ ខោ អហំ
ថបតិ សីលស្មី វធាមី” តិ (ម. និ. ២.២៦៥) ឯវំ បវត្តាយ មុណ្ហិកសុត្តទេសនាយ
“កាយកម្មវចីកម្មេន សមន្នាគតោ កុសលេន, បរិសុទ្ធាជីវោ” តិ អយំ ទេសនា
ឯកសង្គហា អញ្ញាទត្ថុ សំសន្នតិ សមេតីតិ ទស្សេន្តោ អាហា

“មុណ្ឌិកសុត្តរសេន វា ឯវំ វុត្ត”ន្តិ។ សីលស្មី វធាមីតិ “សីល”ន្តិ វធាមិ, “សីលស្មី អន្តោគធំ បរិយាបន្ន”ន្តិ វធាមីតិ វា អត្តោ។ បរិយាធានត្តន្តិ បរិគ្គហត្តំ។

តិរិយេន សីលេនាតិ ចូឡសីលំ មជ្ឈិមសីលំ មហាសីលន្តិ ឯវំ តិរិយេន សីលេន។ មនច្ឆជ្ជេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ, ន កាយបញ្ចមេសុ។
យថាលាភយថាពលយថាសារុប្បប្បការវសេន តិរិយេន សន្តោសេន។

ចូឡមជ្ឈិមមហាសីលវណ្ណានា

១៩៤-២០០. “សីលស្មី”ន្តិ ឥទំ និទ្ទារណោ ភុម្មន្តិ អាហា “ឯកំ សីលំ ហោតីតិ អត្តោ”តិ។ អយមេវ អត្តោតិ បច្ចត្តវចនត្តោ ឯវំ។ ព្រាហ្មជាលេតិ ព្រាហ្មជាលវណ្ណានាយំ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៧)។

២០២. អត្តានុវាទបរាទុវាទទណ្ឌាកយាធិនិ អសំវរមូលកានិ។
សីលស្សសំវរតោតិ សីលស្ស អសំវរណតោ, សីលសំវរភារតោតិ អត្តោ។
ភវេយ្យាតិ ឧប្បន្នេយ្យ។ យថាវិធានវិហិតេនាតិ យថាវិធានសម្មាធិតេន។
អវិប្បជិសារាទិនិមិត្តំ ឧប្បន្នេយ្យសិកសុខសមុជ្ជានេហិ បណ្ឌិតរូបេហិ
ដុដ្ឋសរីរស្ស ឧឡារំ កាយិកំ សុខំ ភវីតីតិ អាហា “អវិប្បជិសារ...បេ...
បជិសំវេទេតី”តិ។

ឥន្ទ្រិយសំវរកថាវណ្ណានា

២០៣. វិសេសោ កម្មត្តាបេក្ខតាយ សាមញ្ញស្ស នតេហិ បរិចត្តោតិ អាហា
“ចក្កុ-សន្តោ កត្តចិ ពុទ្ធចក្កុម្ពំ វត្តតី”តិ។ វិជ្ជមានមេវ ហិ អភិធម្មេយ្យវិសេសត្ថំ
វិសេសន្តរនិវត្តនវសេនវិសេសសន្តោវិភាវេតិ, ន អវិជ្ជមានំ។ សេសបទេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ អញ្ជេហិ អសាធារណំ ពុទ្ធានំយេវ ចក្កុទស្សនន្តិ ពុទ្ធចក្កុ,

អាសយានុសយញ្ញាណំ, ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញ្ញាណញ្ច។ សមន្តតោ សត្តសោ
 ទស្សនជ្ជន សមន្តចក្ក, សត្តញ្ញតញ្ញាណំ។ អរិយមគ្គត្ថយបញ្ញាតិ ហេដ្ឋិមេ
 អរិយមគ្គត្ថយេ បញ្ញា។ ឥនាតិ “ចក្កនា រូប”ន្តិ ឥមស្មី ចាបេ។ អយំ ចក្ក-សន្តោ
 បសាទ...បេ... វត្ថុតិ និស្សយវោហារេ និស្សិតស្ស វត្ថុតោ យថា។ “មញ្ញា
 ឧក្កដ្ឋិ ករោន្តិ”តិ។ អសម្មិស្សន្តិ កិលេសទុក្ខេន អវោមិស្សំ។ តេនាហ
 “បរិសុទ្ធ”ន្តិ។ សតិ ហិ សុរិសុទ្ធេ ឥន្ទ្រិយសំវេរេ, បធានក្ខតចាបធម្មវិគមេន
 អធិចិត្តានុយោគោ ហត្ថគតោ ឯវំ ហោតីតិ អាហ “អធិចិត្តសុខំ
 បជិសំវេទេតី”តិ។

សតិសម្បជញ្ញកថាវណ្ណនា

២១៤. សមន្តតោ, បកដ្ឋំ វា សរិសេសំ ជានាតីតិ សម្បជានោ,
 សម្បជានស្ស ភាវោ សម្បជញ្ញំ, តថាបវត្តញ្ញាណំ។ តស្ស វិភជនំ
 សម្បជញ្ញភាជនីយំ, តស្មី សម្បជញ្ញភាជនីយម្ហិ។ អភិក្កមនំ អភិក្កន្តន្តិ អាហ
 “អភិក្កន្តំ វុច្ចតិ គមន”ន្តិ។ តថា បដិក្កមនំ បដិក្កន្តន្តិ អាហ “បដិក្កន្តំ
 និវត្តន”ន្តិ។ និវត្តនន្តិ ច និវត្តិមត្តំ។ និវត្តិទ្វា បន គមនំ គមនមេវ។
 អភិហារន្តោតិ គមនវសេន កាយំ ឧបនេន្តោ។ ហ្វាននិសង្ខាសយនេសុ យោ
 គមនីធុរោ កាយស្ស បុរតោ អភិហារោ, សោ អភិក្កមោ, បច្ឆតោ អបហារណំ
 បដិក្កមោតិ ទស្សន្តោ “ហ្វានេបី”តិអាទិមាហ។ អាសនស្សាតិ
 បីឋកាទិអាសនស្ស។ បុរិមអដ្ឋាភិមុខោតិ អជនិកាទិបុរិមាវយវាភិមុខោ។
 សំសរន្តោតិ សំសប្បន្តោ។ បច្ឆាសំសរន្តោតិ បដិអាសប្បន្តោ។ “ឯសេវ
 នយោ”តិ ឥមិនា និបន្នស្សេវ អភិមុខសំសប្បនបដិអាសប្បនានិ និទស្សេតិ។

សម្មា បជាននំ សម្បជានំ, តេន អត្តនា កាតព្វកិច្ចស្ស ករណសីលោ
 សម្បជានការីតិ អាហ “សម្បជញ្ញេន សត្តកិច្ចការី”តិ។ សម្បជានសទ្ធស្ស

សម្បជញ្ញាបរិយាយតា បុព្វេវុត្តា ឯវ។ សម្បជញ្ញំ ករោតេវាតិ អភិក្កន្តាទីសុ
អសម្មោហំ ឧប្បាទេតិ ឯវ។ សម្បជញ្ញស្ស វា កាវោ ឯតស្ស អត្ថិតិ
សម្បជានការី។ ធម្មតោ វុឡិសង្ខាតេន សហ អត្តេន វុត្ថតិ តិ សាត្ថកំ,
អភិក្កន្តាទី។ សាត្ថកស្ស សម្បជានំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ សប្បាយស្ស
អត្តនោ ហិតស្ស សម្បជានំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ អភិក្កមាទីសុ
ភិក្ខាចារកោចរេ, អញ្ញត្ថាបិ ច បវត្ថេសុ អវិជហិតេ កម្មជ្ជានសង្ខាតេ កោចរេ
សម្បជញ្ញំ កោចរសម្បជញ្ញំ។ អភិក្កមាទីសុ អសម្មយ្ហនមេវ សម្បជញ្ញំ
អសម្មោហសម្បជញ្ញំ។ បរិគ្គហេត្វាតិ តូលេត្វា តិវេត្វា បដិសង្ខាយាតិ, អត្តោ។
សង្ឃទស្សនេនេវ ឧចាសថបវារណាទិអត្ថំ គមនំ សង្គហិតំ។
អសុភទស្សនាទីតិ អាទិ-សន្តេន កសិណាបរិកម្មាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។
សង្ខេបតោ វុត្ថមត្ថំ វិវិត្ថំ “ចេតិយំ វា ពោធិំ វា ទិស្វាបិ ហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ អរហត្ថំ
ចាបុណាតិ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសោ ឯសោ។ សមថវិបស្សនុប្បាទនម្មិ ហិ ភិក្ខុនោ
វុឡិយេវ។ កេចីតិ អភយតិវិវាសិនោ។

តស្មី បនាតិ សាត្ថកសម្បជញ្ញវសេន បរិគ្គហិតអត្តេ។ “អត្តោតិ ធម្មតោ
វុឡិ” តិ យំ សាត្ថកន្តិ អធិប្បតំ, តំ សប្បាយំ ឯវាតិ សិយា កស្សចិ អាសង្កាតិ
តន្តិវត្ថនត្ថំ “ចេតិយទស្សនំ តាវា” តិអាទិ អារទ្ធុំ។ ចិត្តកម្មរូបកានិវិយាតិ
ចិត្តកម្មកតា បដិមាយោវិយ, យន្តបយោគេន វាវិចិត្តកម្មា បដិមាយោវិយ។
អសមបេក្ខនំ គេហស្សិត អញ្ញាណុបេក្ខាវសេន អារម្មណស្ស អយោនិសោ
គហណំ។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា ឧប្បជ្ជតិ ឧបេក្ខា ពាលស្ស
មុឡ្ហស្ស បុប្ផជ្ជនស្ស” តិអាទិ (ម. និ. ៣.៣០៨)។ ហត្ថិអាទិសម្មទ្កេន
ជីវិតន្តរាយោវិសភាករូបទស្សនាទីនា ព្រហ្មចរិយន្តរាយោ។

បុព្វជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុនំ អនុវត្តនកថា អាចិណ្ណា, អនុវត្តនកថា
បន តស្សា ទុតិយា នាម ហោតីតិ អាហា “ទ្វេ កថា នាម ន កថិតបុត្តា”តិ។ ឯវន្តិ
“សចេ បដា”តិ អាទិកំ សព្វម្បី វុត្តាការំ បច្ឆាមសតិ, ន “បុរិសស្ស
មាតុកាមាសុភ”ន្តិ អាទិកំ វុច្ឆមានំ។

យោគកម្មស្ស បវត្តិជ្ជានតាយ ការនាយ អារម្មណំ “កម្មជ្ជាន”ន្តិ វុច្ឆតីតិ
អាហា “កម្មជ្ជានសម្ពាតំ គោចរ”ន្តិ។ ឧគ្គហេត្វាតិ យថា ឧគ្គហនិមិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ,
ឯវ ឧគ្គហកោសល្លស្ស សម្មាទនវសេន ឧគ្គហេត្វា។

ហរតីតិ កម្មជ្ជានំ បវត្តតិ, យាវ បិណ្ឌាចាតបដិក្កមា អនុយុញ្ជតីតិ
អត្ថោ។ ន បច្ឆាហរតីតិ អាហារូបយោគតោ យាវ ទិវាហានុបសម្ព័ន្ធមនា កម្មជ្ជានំ
ន បដិទេតិ។ សរីរបរិកម្មន្តិ មុខនោវនាទិសរីរបដិជគ្គនំ។ ទ្វេ តយោ បល្លង្គតិ
ទ្វេ តយោ និសង្ហាវារេ ទ្វេ តីណិ ឧណ្ហាសនាទិ។ តេនាហា “ឧសុម៌
គាហាបេន្តោ”តិ។ កម្មជ្ជានសីសេនេវាតិ កម្មជ្ជានមុខនេវ កម្មជ្ជានំ
អវិជហន្តោ ឯវ, តេន “បត្តោបិ អចេតនោ”តិ អាទិនា (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១. ២១២)
វត្ថុមានំ កម្មជ្ជានំ, យថាបរិហរិយមានំ វា អវិជហិត្វាតិ ទស្សេតិ។ តថេវាតិ
តិក្ខុត្ថមេវ។ បរិភោគចេតិយតោ សារីរិកចេតិយំ គរុតរន្តិ កត្វា “ចេតិយំ
វន្តិត្វា”តិ បុព្វកាលកិរិយាយ វសេន វុត្តំ។ តថា ហិ អដ្ឋកថាយំ “ចេតិយំ
ពាធយមាណ ពោធិសាខា ហរិតត្តា”តិ វុត្តា។ ពុទ្ធកុណានុស្សរណាវសេនេវ
ពោធិយំ បណិចាតករណាន្តិ អាហា “ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សម្មាសម្ពាសិតំ និបច្ឆការំ
ទស្សេត្វា”តិ។ តាមសមីចេតិ តាមស្ស ឧបចារជ្ជានេវ ជនសង្កហត្ថន្តិ “មយិ
អកថេន្តេ ឯតេសំ កោ កថេស្សតី”តិ ធម្មានុគ្គហេន ជនសង្កហត្ថំ។ តស្មាតិ
យស្មា “ធម្មកថា នាម កថេតត្តា ឯវា”តិ អដ្ឋកថាចរិយា វន្តិ, យស្មា ច
ធម្មកថា កម្មជ្ជានវិនិមុត្តា នាម នត្ថិ, តស្មា។ កម្មជ្ជានសីសេនេវាតិ អត្តនា

បរិហារិយមាណំ កម្មជ្ជានំ អវិជហន្តោ តទនុគុណំយេវ ធម្មកថំ កថេត្វា។
អនុមោទនំ វត្វាតិ ឯត្ថាបិ “កម្មជ្ជានសីសេនេវា”តិ អាណេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។

សម្បត្តបរិច្ឆេទនេវាតិ “បរិចិត្តោ អបរិចិត្តោ”តិ អាទិវិភាគំ អកត្វា
សម្បត្តកោដិយា ឯវ, សមាគមមត្តនេវាតិ អត្តោ។ ភយេតិ បរិចក្កាទិភយេ។

“កម្មជតេជោ”តិ គហណី សន្ធាយាហ។ កម្មជ្ជានំវិជី ឆារោហតិ
ខុទ្ទកបិស្សមេន កិលន្តកាយត្តា សមាធានាភាវតោ។ អវសេសជ្ជានេតិ
យាគុយា អគ្គហិតជ្ជានេ។ ចោម្ពានុចោម្ពន្តិ កម្មជ្ជានុបជ្ជានស្ស
អវិច្ឆេទនស្សនមេតំ, យថា ចោម្ពានុចោម្ពន្តំ បវត្តាយ សរេបដិចាតិយា
អនវិច្ឆេទោ, ឯវមេតស្សបីតិ។

និក្ខិត្តត្ថុរោ ភាវនានុយោគេ។ វត្ថុបដិបត្តិយា អប្បរណោន សព្ពវត្ថានិ
ភិក្ខុត្វា។ “កាមេសុ អវីតរាគោ ហោតិ, កាយេ អវីតរាគោ, រូបេ អវីតរាគោ,
យាវទត្ថំ ឧទរាវទេហកំ ភុញ្ញិត្វា សេយ្យសុខំ បស្សសុខំ មិទ្ធសុខំ អនុយុត្តោ
វិហារតិ, អញ្ញាតវំ នេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រាហ្មចរិយំ ចរតី”តិ (ជី. និ. ៣.៣២០;
ម. និ. ១.១៨៦) ឯវ វត្ថុបញ្ចវិធរេតោទិលវិនិពន្ធិត្តោ។ ចរិត្វាតិ បវត្តិត្វា។

គតបច្ឆាគតិកវត្តវសេនាតិ ភាវនាសហិតំយេវ ភិក្ខុយា គតបច្ឆាគតំ
គមនបច្ឆាគមនំ ឯតស្ស អត្ថិតិ គតបច្ឆាគតិកំ, តនេវ វត្ថំ, តស្ស វសេន។
អត្តកាមាតិ អត្តនោ ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តា, ធម្មច្ឆន្តវន្តោតិ អត្តោ។ ធម្មោ ហិ ហិតំ
តន្តិមិត្ត កញ្ចា សុខន្តិ។ អថ វាវិញ្ញនំ និព្វិសេសត្តា, អត្តភាវបរិយាបន្នត្តា ថ
អត្តា នាម ធម្មោ, តំ កាមេន្ត ឥច្ឆន្តិតិ អត្តកាមា។

ឧសភំ នាម វីសតិ យដ្ឋិយោ។ តាយ សញ្ញាយាតិ តាយ ចាសាណាសញ្ញាយ,
ឯត្តកំ ហំនំ អាគតាតិ ជានន្តាតិ អធិប្បាយោ។ សោយេវ នយោតិ “អយំ

ភិក្ខុ”តិអាទិកោ យោ ហំនេ វុត្តោ, សោ ឯវ និសង្ខាយបិ នយោ។ បច្ឆតោ
អាគច្ឆន្តានំ ធិន្ទភត្តការកយេនបិ យោនិសោមនសិការំ បរិព្រហេតិ។ មទ្គន្តាតិ
ធម្មាករណាជ្ជានេ សាលិសីសានិ មទ្គន្តា។

មហាបធានំ បូជេស្សមីតិ អម្ពាភំ អត្ថាយ លោកនាថេន ធរស្សនិ កតំ
ទុក្ខរចរិយមេវាហំ យថាសត្តិ បូជេស្សមីតិ។ បដិបត្តិបូជា ហិ សត្តបូជា, ន
អាមិសបូជាតិ។ “ហំនចង្គមមេវា”តិ អធិដ្ឋាតព្ពន្ធវិយាបថវសេន វុត្តំ, ន
កោជនាទិកាលេសុ អវស្សំ កត្តព្ពនិសង្ខាយ បដិក្ខេបវសេន។

វីជី ឱតិវត្ថា ឥតោ ចិតោ ច អនោលោកេត្វា បឋមមេវ វីជីយោ
សល្លក្ខេតព្ពាតិ អាហា “វីជីយោ សល្លក្ខេត្វា”តិ។ យំ សង្ខាយ វុច្ឆតិ
“ចាសាទិកេន អភិក្កន្តេនា”តិ, តំ ទស្សេតុំ “តត្ថ ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ “អាហារេ
បដិក្ខុលសញ្ញំ ឧបជ្ឈេបេត្វា”តិអាទិសុ យំ វុត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាគមិស្សតិ។
អជ្ជង្គសមន្មាគតន្តិ “យាវនេវ ឥមស្ស កាយស្ស វិចិត្តិយា”តិអាទិនា (ម. និ.
១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨; មហានិ. ២០៦) វុត្តេហិ អជ្ជហិ អង្គេហិ សមន្មាគតំ កត្វា។
“នេវ ទវាយា”តិអាទិ បដិក្ខេបទស្សនំ។

បច្ឆេកពោធិ សច្ចិករោតិ, យទិ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។
ឯវំ សព្ពត្ត ឥតោ បរេសុបិ។ តត្ថ បច្ឆេកពោធិយា ឧបនិស្សយសម្បន្នោ កប្បានំ
ទ្វេ អសង្ខ្យយានិ, សតសហស្សញ្ច តជ្ជាបុញ្ញញ្ញាណសម្ភរណំ។
សាវកពោធិយា អគ្គសាវកានំ អសង្ខ្យយំ, កប្បសតសហស្សញ្ច,
មហាសាវកានំ (ថេរគា. អជ្ជ. ២.១២៨៨) សតសហស្សមេវ
តជ្ជាបុញ្ញញ្ញាណសម្ភរណំ។ ឥតរេសំ អតីតាសុ ជាតីសុ វិវដ្តសន្និស្សយវសេន
និព្ពត្តិតំ និព្ពេធភាគិយំ កុសលំ។ ពាហិយោ ធារុច្ឆិយោតិ ពាហិយវិសយេ
សញ្ញាតសំវឡតាយ ពាហិយោ, ធារុច្ឆិបរិហារណេន ធារុច្ឆិយោតិ ច

សមញ្ញតោ។ សោ ហិ អាយស្មា “តស្មាតិហ តេ, ពាហិយ, ឯវំ សិក្ខិតតំ ‘ទិដ្ឋ
ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ, សុតេ, មុតេ, វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ ភវិស្សតិ’ តិ, ឯវំញ្ញាតេ
ពាហិយ សិក្ខិតតំ។ យតោ ខោ តេ ពាហិយ ទិដ្ឋ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ, សុតេ,
មុតេ, វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ ភវិស្សតិ, តតោ ភំ, ពាហិយ, ន តេន។ យតោ ភំ,
ពាហិយ, ន តេន, តតោ ភំ, ពាហិយ, ន តត្ថ។ យតោ ភំ, ពាហិយ, ន តត្ថ,
តតោ ភំ, ពាហិយ, នេវិធ ន ហុំ ន ឧភយមន្តរេន។ ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្ស” តិ (ឧទា.
១០) ឯត្ថកាយ ទេសនាយ អរហន្តំ សច្ចាកាសិ។ ឯវំ សាវិបុត្តត្ថេរាធិនំ
មហាបញ្ញតាធិធិបនាធិ សុត្តបនាធិ វិគ្គារតោ វេទិតញ្ញាធិ។

តន្តិ អសម្មយ្ហនំ ឯវន្តំ ឥទានិ វុច្ចមានមាគារេនេវ វេទិតញ្ញំ។ “អត្តា
អភិក្កមតី” តិ ឥមិនា អន្ធចុដ្ឋនស្ស ទិដ្ឋិតាហវសេន អភិក្កមេ សម្មយ្ហនំ
ទស្សេតិ, “អហំ អភិក្កមាមី” តិ បន ឥមិនា មានតាហវសេន។ តទុកយំ បន
តណ្ហាយ វិនា ន ហោតីតិ តណ្ហាតាហវសេនបិ សម្មយ្ហនំ ទស្សេតមេវ ហោតិ។
“តថា អសម្មយ្ហន្តោ” តិ វត្ថោ តំ អសម្មយ្ហនំ យេន យនវិនិញ្ញោគេន ហោតិ, តំ
ទស្សេន្តោ “អភិក្កមាមី” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា វាយោធាតុយា អនុគតា
តេជោធាតុ ឧទ្ធករណស្ស បច្ចយោ។ ឧទ្ធករណគតិកា ហិ តេជោធាតុតិ។
ឧទ្ធករណោ វាយោធាតុយា តស្ស អនុគតភារោ, តស្មា ឥមាសំ ទ្វិន្ធមេត្ត
សាមត្តិយតោ អធិមត្តតា, ឥតរាសញ្ច ឱមត្តតាតិ ទស្សេន្តោ
“ឯកេកថាឧទ្ធករណោ... បេ... ពលវតិយោតិ អាហា។ យស្មា បន តេជោធាតុយា
អនុគតា វាយោធាតុ អតិហរណាវីតិហរណានំ បច្ចយោ។ តិវិយគតិកាយ ហិ
វាយោធាតុយា អតិហរណាវីតិហរណោសុ សាតិសយោ ព្យាបារោតិ។
តេជោធាតុយា តស្ស អនុគតភារោ, តស្មា ឥមាសំ ទ្វិន្ធមេត្ត សាមត្តិយតោ
អធិមត្តតា, ឥតរាសញ្ច ឱមត្តតាតិ ទស្សេន្តោ “តថា
អតិហរណាវីតិហរណោសូ” តិ អាហា។ សតិបិ អនុគមកអនុគន្តត្ថាវិសេសេ

តេជោធាតុវាយោធាតុការមត្តំ សន្ធាយ តថា-សទ្ធក្កហណំ,។ តត្ថ
អក្កន្តជ្ជានតោ ចាទស្ស ឧត្តបនំ ឧទ្ធករណំ។ បិតជ្ជានំ អតិក្កមិត្វា បុរតោ
ហរណំ អតិហរណំ, ខណ្ឌអាទិបរិហរណត្ថំ, បតិដ្ឋិតចាទយដ្ឋនបរិហរណត្ថំ
វា បស្សន ហរណំ វីតិហរណំ។ យាវ បតិដ្ឋិតចាទោ, តាវ អាហរណំ
អតិហរណំ, តតោ បរំ ហរណំ វីតិហរណត្ថិ អយំ វា ឯតេសំ វិសេសោ។

យស្មា បថវីធាតុយា អនុគតា អាចោធាតុ វោស្សន្តនស្ស បច្ចយោ។
គរុតរសភាវា ហិ អាចោធាតុតិ។ វោស្សន្តនេ បថវីធាតុយា តស្ស
អនុគតភាវោ, តស្មា តាសំ ទ្ធិន្ទមេត្ត សាមត្តិយតោ អធិមត្តតា, ឥតរាសព្វា
ឱមត្តតាតិ ទស្សន្តោ អាហា “វោស្សន្តនេ...បេ.... ពលវតិយោ”តិ។ យស្មា បន
អាចោធាតុយា អនុគតា បថវីធាតុ សន្និក្ខេបនស្ស បច្ចយោ, បតិដ្ឋាការវេ វិយ
បតិដ្ឋាបនេបិ តស្ស សាតិសយកិច្ចត្តា អាចោធាតុយា តស្ស អនុគតភាវោ,
តថា យដ្ឋនកិរិយាយ បថវីធាតុយា វសេន សន្និរុដ្ឋនស្ស សិដ្ឋនតោ តត្ថាបិ
បថវីធាតុយា អាចោធាតុអនុគតភាវោ, តស្មា វុត្ថំ “តថា
សន្និក្ខេបនសន្និរុដ្ឋនស្ស”តិ។

តត្ថាតិ តស្មី អភិក្កមនេ, តេសុ វា វុត្ថេសុ ឧទ្ធករណាទីសុ កោដ្ឋាសេសុ។
ឧទ្ធករណាទិ ឧទ្ធករណក្ខណោ។ រូបារូបធម្មាទិ ឧទ្ធករណាការេន បវត្តា រូបធម្មា,
តំសមុដ្ឋាបកា អរូបធម្មា ច។ អតិហរណំ ន ចាបុណ្ណត្ថិ ខណមត្តាវជ្ជានតោ។
តត្ថ តត្ថោវាតិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បន្នា, តត្ថ តត្ថោ។ ន ហិ ធម្មានំ នេសន្តរសង្គមនំ
អត្ថិ។ “បព្ពំ បព្ព”តិអាទិ ឧទ្ធករណាទិកោដ្ឋាសេ សន្ធាយ សភាគសន្តតិវសេន
វុត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ អតិឥត្ថរោ ហិ រូបធម្មានម្បិ បវត្តិក្ខណោ, គមនស្សនីនំ,
នេវបុត្តានំ ហេដ្ឋបរិយេន បដិមុខំ ធាវត្តានំ សិរសិ ចាទេ ច ពន្ធខុរធារា
សមាគមតោបិ សីលតរោ។ យថា តិលានំ ភន្តិយមាធានំ បដបដាយនេន

កេនោលក្ដីយតិ, ឯវំ សង្កតធម្មានំ ឧប្បាទេនាតិ ទស្សនត្ថំ “បដបដាយន្តា”តិ
វុត្ថំ។ ឧប្បន្នា ហិ ឯកន្តតោ ភិជ្ឈន្តិតិ។ “សទ្ធិរូបេនា”តិ ឥទំ តស្ស តស្ស ចិត្តស្ស
និរោធន សទ្ធិ និរុជ្ឈនករូបធម្មានំ វសេន វុត្ថំ, យំ តតោ សត្តរសមចិត្តស្ស
ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បន្នំ។ អញ្ញាថា យទិ រូចារូបធម្មា សមាទក្ខណា សិយុំ, “រូបំ
គរុបរិណាមំ ទន្ធនិរោធ”ន្តិអាទិវចនេហិ វិរោធា សិយា, តថា “នាហំ ភិក្ខុវេ
អញ្ញំ ឯកធម្មម្យិ សមនុបស្សាមិ, យំ ឯវំ លហុបរិវត្ថំ, យថយិទំ ចិត្ត”ន្តិ (អ. និ.
១.៤៨) ឯវំ អាទិចាឡិយា។ ចិត្តចេតសិកា ហិ សារម្មណសភាវា យថាពលំ
អត្តនោ អារម្មណបច្ចយភូតមត្ថំ វិភាវេន្តោ ឯវំ ឧប្បន្នន្តិតិ តេសំ
តំសភាវនិប្បត្តិអនន្តរំ និរោធា។ រូបធម្មា បន អនារម្មណា បកាសេតព្វា, ឯវំ
តេសំ បកាសេតព្វភាវនិប្បត្តិ សោឡសហិ ចិត្តហិ ហោតីតិ តទ្ធិណាយុកតា
តេសំ ឥច្ឆិតា, លហុវិញ្ញាណាវិសយសង្កតិមត្តប្បច្ចយតាយ តិណ្ណំ ខន្ធនំ,
វិសយសង្កតិមត្តតាយ ចវិញ្ញាណស្ស លហុបរិវត្ថិតា,
ទន្ធមហាភូតប្បច្ចយតាយ រូបធម្មានំ ទន្ធបរិវត្ថិតា។ នាណាតុយា
យថាភូតញ្ញាណំ ខោ បន តថាគតស្សេវ, តេន ច បុរេជាតបច្ចយោ រូបធម្មោ
វុត្តោ, បច្ឆាជាតបច្ចយោ ច តថាវាតិ រូចារូបធម្មានំ សមាទក្ខណតា ន
យុជ្ជតេវ។ តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ត អត្តោ វេទិតព្ពោ។

អញ្ញំ ឧប្បន្នតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតីតិ យំ បុរិមុប្បន្នំ ចិត្តំ, តំ អញ្ញំ, តំ បន
និរុជ្ឈន្តំ អបរស្ស អនន្តរាទិបច្ចយភាវេនេវ និរុជ្ឈតីតិ តថាលទ្ធបច្ចយំ អញ្ញំ
ឧប្បន្នតេ ចិត្តំ។ យទិ ឯវំ តេសំ អន្តរោលព្ពេយ្យាតិ? នោតិ អាហា “អរិចិ
មនុប្បពន្វោ”តិ, យថាវិចិ អន្តរោ នលព្ពតិ, “តទេវេត”ន្តិ អរិសេសវិទូ មញ្ញន្តិ,
ឯវំ អនុ អនុ បពន្វោ ចិត្តសន្តានោ រូបសន្តានោ ច នទីសោតោវ នទិយំ
ឧទកប្បវាហោ វិយ វត្ថុតិ។

អភិមុខំ លោកិតំ អាណិតតន្តិ អាហា “បុរោហិត្ត” ឆ្លើយស្មា
យំទិសាភិមុខោ គច្ឆតិ, តិដ្ឋតិ, និសីទតិ វា តទភិមុខំ បេក្ខនំ អាណិតតំ, តស្មា
តទនុគតិវិទិសាលោកនំ វិលោកិតន្តិ អាហា “វិលោកិតំ នាម
អនុទិសាបេក្ខន” ឆ្លើយ សម្មជ្ជនបរិកណ្ណាទិករណោ ឱលោកិតស្ស,
ឧល្លោកហរណាទីសុ ឧល្លោកិតស្ស, បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តបរិស្សយស្ស
បរិវជ្ជនាទីសុ អបលោកិតស្ស សិយា សម្ពុរោតិ អាហា “ឥមិនា វា មុខេន
សព្វានិបិ តានិ គហិតានេវា” តិ។

កាយសក្ខិន្តិ កាយេន សង្ខិកតវន្តំ, បច្ឆក្ខការិន្តិ អត្តោ។ សោ ហិ
អាយស្មា វិបស្សនាកាលេ “យមេវាហំ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតំ និស្សយ
សាសនេ អនភិវតិអាទិវិប្បការំ បត្តោ, តមេវ សុដ្ឋនិគ្គហេស្សមី” តិ
ឧស្សហជាតោ ពលវហិរោត្តប្បោ, តត្ថ ច កតាធិការត្តា ឥន្ទ្រិយសំវេ
ឧក្កំសចារមិប្បត្តោ, តេនេវ នំ សត្តា “ឯតទក្កំ ភិក្ខុវេ មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ, យទិទំ នន្ទោ” តិ (អ. និ. ១.២៣៥) ឯតទក្កេ ឬបេសិ។

សាត្តកតា ច សប្បាយតា ច វេទិតញ្ញា អាណិតតវិលោកិតស្សាតិ
អានេត្វា សម្ពុន្ទោ។ តស្មាតិ កម្មដ្ឋានវិជហនស្សេវ
គោចរសម្បជញ្ញភាវតោតិ វុត្តមេវត្ថំ ហេតុភាវេន បច្ឆាមសតិ។ អត្តនោ
កម្មដ្ឋានវសេនេវ អាណិតនវិលោកនំ កាតព្វំ, ឧន្ទាទិកម្មដ្ឋានា អញ្ញោ
ឧបាយោ ន គវេសិតញ្ញោតិ អធិប្បាយោ។ អាណិតតាទិសមញ្ញាបិ យស្មា
ធម្មមត្តស្សេវ បវត្តិវិសេសោ, តស្មា តស្ស យាថាវតោ បដានំ
អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ទស្សេតុ “អព្ពន្ធវេ” តិអាទិ វុត្តំ។
ចិត្តកិរិយវាយោនាតុវិច្ឆារវសេនាតិ កិរិយមយចិត្តសមុដ្ឋានាយ

វាយោធាតុយា ចលនាការប្បវត្តិវសេន។ អដោសីទតីតិ អដោគច្ឆតិ។ ឧទ្ធ
លង្ក្រតីតិ លង្ក្រវិយ ឧបរិ គច្ឆតិ។

អង្គកិច្ចំ សាធយមានន្តិ បដានភូតអង្គកិច្ចំ និច្ឆាទេន្តំ ហុត្វាតិ អត្ថោ។
“បឋមជវនេបិ...បេ...ន ហោតិ”តិ ឥទំ បញ្ចាទ្វារវិជ័យំ “ឥត្ថី បុរិសោ”តិ
រជ្ជនាទីនំ អភារំ សន្វាយ វុត្ថំ។ តត្ថ ហិ អារជ្ជន វោជ្ជព្ពបនានំ អយោនិសោ
អារជ្ជនវោជ្ជព្ពនវសេន ឥដ្ឋ ឥត្ថិវចាទិម្ហំ លោភមត្តំ, អនិដ្ឋេ ច បដិយមត្តំ
ឧប្បជ្ជតិ, មនោទ្វារេ បន “ឥត្ថី បុរិសោ”តិ រជ្ជនាទិ ហោតិ។ តស្ស បញ្ចាទ្វារជវនំ
មូលំ, យថាវុត្ថំ វា សព្ពំ ភវន្តាទិ។ ឯវំ មនោទ្វារជវនស្ស មូលវសេន មូលបរិញ្ញា
វុត្តា។ អាគន្ធកតាវកាលិកតា បន បញ្ចាទ្វារជវនស្ស អបុព្វការវសេន,
ឥត្តរការវសេន ច វុត្តា។ “ហេជ្ជបរិយវសេន ភិជ្ជិត្វា បតិភេស្វ”តិ ហេជ្ជមស្ស
ឧបរិមស្ស ច អបរាបរំ ភដ្ឋប្បត្តិមាហា។

តន្តិ ជវនំ, តស្ស អយុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ អាគន្ធកោ អព្ពាគតោ។

ឧទយព្ពយបរិច្ឆិទ្ធោ តាវតកោ កាលោ ឯតេសន្តិ តាវកាលិកានិ។

ឯតំ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ។ សមវាយេតិ សាមគ្គិយំ។ តត្ថាតិ
បញ្ចក្ខន្ធវសេន អាលោកនិវិលោកនេ បញ្ញាយមាទេ តត្ថិនិមុត្តោ កោ ឯកោ
អាលោកេតិ, កោវិលោកេតិ។

“ឧបនិស្សយបច្ចយោ”តិ ឥទំ សុត្តន្តនយេន បរិយាយតោ វុត្ថំ។
សហជាតបច្ចយោតិ និទស្សនមត្តមេតំ
អញ្ញមញ្ញសម្បយុត្តអត្ថិអវិកតាទិបច្ចយានម្បិ លព្ពនតោ។

កាលេ សមញ្ញតុំ យុត្តកាលេ សមញ្ញន្តស្ស។ តថា បសារេន្តស្សតិ
ឯត្តាបិ។ មណីសប្បោ នាម ឯកា សប្បជាតីតិ វេទន្តិ។ លទ្ធពន្តិ កម្មនំ,
លីទ្ធាករណំ វា។

ឧណ្ហាបកតិកោ បរិទ្ធាហពហុលកាយោ។ សីលវិទូសនេន អហិតាវហត្តា
មិច្ឆាជីវសេន ឧប្បន្នំ អសប្បាយំ។ “ជីវម្បិ អចេតន”ន្តិអាទិនា ជីវស្ស វិយ
កាយោបិ អចេតនោតិ កាយស្ស អត្តសុញ្ញតាវិការីនេន “អព្ពន្ធវេ”តិអាទិនា
វុត្តមេវត្ថំ បរិធិបេន្តោ ឥតវីតរសន្តោសស្ស ការណំ ធស្សេតិ, តេនាហ
“តស្មា”តិអាទិ។

ចតុបញ្ចកណ្ឌិកាហតោតិ អាហតចតុបញ្ចកណ្ឌិកោ,
ចតុបញ្ចកណ្ឌិកាហិ វា អាហតោ តថា។

អដ្ឋវិជោបិ អត្តោតិ អដ្ឋវិជោបិ បយោជនវិសេសោ
មហាសិវត្ថុរវាទវសេន “ឥមស្ស កាយស្ស បីតិយា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣,
៤២២; ម. និ. ២.៣៨៧; អ. និ. ២.៣៤១; ផ. ផ. ១៣៥៥; វិភ. ៥១៨; មហានិ.
២០៦) នយេន វុត្តោ ធម្មញ្ញោ។ ឥមស្មី បក្ខេ “នេវ ធរាយាតិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣,
៤២២; ម. និ. ២.៣៨៧; អ. និ. ៨.៩; ធម. ស. ១៣៥៥; វិភ. ៥១៨; មហានិ. ២០៦)
នយេនា”តិ បន បដិក្ខេបជ្ជន្តស្សនមុខេន ធនេនាយ អាគតត្តា វុត្តន្តិ ធម្មញ្ញំ។

បថវិសន្ធារកជលស្ស តំសន្ធារកវាយុនាវិយ បរិភុត្តស្ស អាហារស្ស
វាយោធាតុយាវ អាសយេ អវជ្ជានន្តិ អាហ “វាយោធាតុវសេនេវ តិដ្ឋតី”តិ។
អតិហារតីតិ យាវ មុខា អតិហារតិ។ វីតិហារតីតិ តតោ កុច្ឆិយំ វីមិស្សំ ករោត្តោ
ហារតិ។ អតិហារតីតិ វា មុខន្ទារំ អតិក្កាមេន្តោ ហារតិ។ វីតិហារតីតិ កុច្ឆិកតំ
បស្សតោ ហារតិ, បរិវត្តេតីតិ អបរាបរំ ចារេតិ។ ឯត្ត ច អាហារស្ស

ធារណបរិវត្តនសព្វាល្អានវិសោសនាធិបតីវិជិតុសហិតា ឯវាយោធាតុ
ករោតិ, នកេវលាតិ តាធិបតីវិជិតុយាបិ កិច្ចការវេន វុត្តានិ។ អល្លត្តញ្ច
អនុចាលេតីតិ យថា វាយោធាតុ អាធិហិ អញ្ញេហិ វិសោសនំ នហោតិ, តថា
អល្លត្តញ្ច អនុចាលេតិ។ តេជោធាតុតិ គហណីសម្ព័ន្ធាតា តេជោធាតុ។ សាហិ
អន្តោបរិជ្ជំ អាហារំ បរិចាចេតិ។ អញ្ញសោ ហោតីតិ អាហារស្ស បវេសនាធិនំ
មគ្គោ ហោតិ។ អាភុជតីតិ បរិយេសនវសេន,
អន្លោហារណាជិណ្ឌាជិណ្ឌាតាធិបតីសំវេននវសេន ច អាវដ្ឋេតិ, វិជានាតីតិ
អត្ថោ។ តំតំវិជាននស្ស បច្ចយភូតោយេវ ហិ បយោគោ “សម្មាបយោគោ” តិ
វុត្តោ។ យេន ហិ បយោគេន បរិយេសនាធិនិប្បដ្ឋតិ, សោ តត្ថិសយវិជាននម្មិ
និច្ឆានេតិ នាម តទវិជាការតោ។ អថ វា សម្មាបយោគំ សម្មាបជិបត្តិ មន្វាយ
អាគម្ម អាភុជតិ សមន្នាហរតិ។ អាគោគបុព្វកោ ហិ សញ្ញេហិ
វិញ្ញាណព្យាចារោតិ តថា វុត្តំ។

គមនតោតិ ភិក្ខុចារវសេន កោចរកាមំ ឧទ្ទិស្ស គមនតោ។
បរិយេសនតោតិ កោចរកាមេ ភិក្ខុតំ អាហិណ្ឌានតោ។ បរិភោគតោតិ
អាហារស្ស បរិភូញនតោ។ អាសយតោតិ បិត្តាធិអាសយតោ។ អាសយតិ ឯត្ថ
ឯកជ្ឈំ បវត្តមាធាបិ កម្មជលវវត្តិតោ ហុត្វា មរិយាទវសេន អញ្ញមញ្ញំ
អសង្ករតោ សយតិ តិដ្ឋតិ បវត្តតីតិ អាសយោ, អាមាសយស្ស ឧបរិ តិដ្ឋនកោ
បិត្តាធិកោ។ មរិយាទត្ថោ ហិ អយមាការោ។ និធានន្តិ យថាភុត្ថោ អាហារោ
និចិតោ ហុត្វា តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ និធានំ, អាមាសយោ។ តតោ និធានតោ។
អបរិបក្កតោតិ គហណីសម្ព័ន្ធាតេន កម្មជតេជេន អរិបក្កតោ។ បរិបក្កតោតិ
យថាភុត្ថស្ស អាហារស វិបក្កការតោ។ ជលតោតិ និប្បត្តិតោ។ និស្សន្ទតោតិ
តតោ ចិតោ ច និស្សន្ទនតោ។ សម្មក្ខនតោតិ សព្វសោ មក្ខនតោ។ អយមេត្ត
សម្ពោចោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយ (វិសុទ្ធិ. ដ. ១.២៩៤) គហោតញ្ចោ។

សរីរតោ សេនា មុច្ឆន្តិតិ វេគសំធារណេន ឧប្បន្នបរិឡាហិតោ សរីរតោ
សេនា មុច្ឆន្តិ។ អញ្ញោ ច រោតា កណ្តាសូលភគន្ធរាជយោ។ អដ្ឋានេតិ
មនុស្សមនុស្សបរិគ្គហិតេ អយុត្តជ្ជានេ ខេត្តនេវាយតនាទិកេ។ កុដ្ឋា ហិ
អមនុស្ស, មនុស្សបិ វា ជីវិតក្ខយំ ចាបេន្តិ។ និស្សជ្ជត្តា នេវ អត្តនោ, កស្សបិ
អនិស្សជ្ជិតត្តា, ជិតុច្ឆន្ទិយត្តា ច ន បរស្ស។ ឧទកតុម្ហតោតិ
វេឡុនាឡិអាទិឧទកភាជនតោ។ តន្តិ ធម្មិតឧទកំ។

អន្ធានសីយាបថា ចិវតរប្បវត្តិកា ទីយកាលិកា សីយាបថា។ មជ្ឈិមា
ភិក្ខាចរណាទិវសេន បវត្តា។ បុណ្ណិយសីយាបថា វិហារេ, អញ្ញត្ថាបិ ឥតោ
ចិតោ ច បរិវត្តនាទិវសេន បវត្តាតិ វេទន្តិ។ “គតេតិ គមនេ”តិ បុព្វេ
អភិក្កមបដិក្កមគ្គហណេន គមនេនបិ បុរតោ បច្ឆតោ ច កាយស្ស
អភិហារណំ វុត្តន្តិ ឥធ គមនមេវ គហិតន្តិ កេចិ។

យស្មា មហាសិវត្ថេវវាទេ អនន្តេវ អនន្តេវ សីយាបថេ បវត្តន្ធចារូបធម្មានំ
តត្ថ តត្ថេវ និរោធនស្សនវសេន សម្បជានការីតា គហិតាតិ តំ
សម្បជញ្ញាវិបស្សនាចារវសេន វេទិតព្គំ។ តេន វុត្តំ “តយិទំ មហាសិវត្ថេវេន វុត្តំ
អសម្មោហាជុំ មហាសតិបដ្ឋានសុត្ថេ អធិប្បេត”ន្តិ។ ឥមស្មី បន សាមញ្ញជលេ
សព្ទម្យិ ចតុត្ថំធំ សម្បជញ្ញំ លព្ពតិ យាវនេវ សាមញ្ញជលវិសេសនស្សនបវត្តា
ឥមិស្សា នេសនាយ។ “សតិសម្បយុត្តស្សេវា”តិ ឥទំ យថា សម្បជញ្ញស្ស
កិច្ចតោ បធានតា គហិតា, ឯវំ សតិយា បីតិ ធន្សនត្ថំ វុត្តំ, ន សតិយា
សព្ទាវមត្តធន្សនត្ថំ។ ន ហិ កធាចិ សតិវហិតា ញាណប្បវត្តិ អត្ថិ។ “ឯតស្ស
ហិ បធន្ស អយំ វិត្តារោ”តិ ឥមិនា សតិយា ញាណេន សមធុរតំយេវ
វិការេតិ។ ឯតានិ បទានីតិ “អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតិ”តិអាទីនិ

បទានិ។ វិភត្តានេវាតិ វិសុំ កត្វាវិភត្តានិយេវ, ឥមិនាបិ សម្មជញ្ញស្ស វិយ
សតិយាបេត្ថ បទានតមេវ វិភាវេតិ។

មជ្ឈិមភាណកា បទ ភណ្ឌិន្ទ - ឯកោ ភិក្ខុ គច្ឆន្តោ អញ្ចំ ចិន្តន្តោ អញ្ចំ
វិតក្កេន្តោ គច្ឆតិ, ឯកោ កម្មជ្ជានំ អវិស្សន្នេត្វាវ គច្ឆតិ។ តថា ឯកោ
តិជ្ជន្តោ... បេ... និសីទន្តោ... បេ... សយន្តោ អញ្ចំ ចិន្តន្តោ អញ្ចំ វិតក្កេន្តោ
សយតិ, ឯកោ កម្មជ្ជានំ អវិស្សន្នេត្វាវ សយតិ, ឯត្ថកេន បទ ន ចាកដំ
ហោតីតិ ចង្គមនេន ធិបេន្តិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ ចង្គមំ ឱតវិត្វា ច ចង្គមនកោជិយំ
បរិត្តោ បរិគ្គណ្ហាតិ “ចាចីនចង្គមនកោជិយំ បរត្តា រូចារូបធម្មា
បច្ចិមចង្គមនកោជិ អប្បត្វា ឯត្ថវ និរុទ្ធា, បច្ចិមចង្គមនកោជិយំ បរត្តាបិ
ចាចីនចង្គមនកោជិ អប្បត្វា ឯត្ថវ និរុទ្ធា, ចង្គមនមជ្ឈេ បរត្តា ឧភោ
កោជិយោ អប្បត្វា ឯត្ថវ និរុទ្ធា, ចង្គមនេ បរត្តា រូចារូបធម្មា ហំនំ អប្បត្វា
ឯត្ថវ និរុទ្ធា, ហំនេ បរត្តា និសង្កំ អប្បត្វា ឯត្ថវ និរុទ្ធា, និសង្កាយ បរត្តា
សយនំ អប្បត្វា ឯត្ថវ និរុទ្ធា” តិ ឯវំ បរិគ្គណ្ហោ បរិគ្គណ្ហោយេវ ភវន្តំ
ឱតវិតិ។ ឧដ្ឋហន្តោ កម្មជ្ជានំ គហេត្វាវ ឧដ្ឋហតិ, អយំ ភិក្ខុ គតាធីសុ
សម្មជានការី នាម ហោតីតិ។ ឯវម្បិ ន សោត្ត កម្មជ្ជានំ អវិភត្តំ ហោតិ,
តស្មា ភិក្ខុ យាវ សក្កោតិ, តាវ ចង្គមិត្វា វត្វា និសីទិត្វា សយមា នោ ឯវំ
បរិគ្គហេត្វា សយតិ “កាយោ អចេតនោ, មញ្ចោ អចេតនោ, កាយោ ន
ជាតាតិ ‘អហំ មញ្ចោ សយិតោ’ តិ, មញ្ចោ ន ជាតាតិ ‘មយំ កាយោ សយិតោ’ តិ,
អចេតនោ កាយោ អចេតនេ មញ្ចោ សយិតោ” តិ ឯវំ បរិគ្គណ្ហោ ឯវំ ចិត្តំ
ភវន្តំ ឱតវេតិ។ បពុជ្ឈន្តោ កម្មជ្ជានំ គហេត្វាវ បពុជ្ឈតិ, អយំ សោត្ត
សម្មជានការី នាម ហោតិ។ កាយាធិកិរិយានិព្ពត្តនេន តម្មយត្តា,
អាវជ្ជនកិរិយា សមុដ្ឋិតត្តា ច ជវំនំ សព្ពម្បិ វា ធម្មារប្បវត្តំ កិរិយមយបវត្តំ
នាម។ តស្មី សតិ ជាគវិតំ នាម ហោតីតិ បរិគ្គណ្ហោ ជាគវិតេ សម្មជានការី

នាម។ អបិ ច វត្តិដ្ឋំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា បញ្ច កោដ្ឋាសេ ជគ្គន្តោបិ ជាគរិតេ
សម្មជានការី នាម ហោតិ។ វិមុត្តាយ តនសីសេន ធម្មំ ទេសេន្តោបិ
ពត្តិសតិវច្ឆានកថំ បហាយ ទសកថាវត្ថុនិស្សិតសម្បាយ កថំ កថេន្តោបិ
ភាសិតេ សម្មជានការី នាម។ អដ្ឋតិសាយ អារម្មណេសុ ចិត្តរុចិយំ មនសិការំ
បវត្តេន្តោបិ ទុតិយំ ឈានំ សមាបន្តោបិ តុណ្ហីភារេ សម្មជានការី នាម។
ទុតិយញ្ញំ ឈានំ វិសុទ្ធាវិវហតោ វិសេសតោ តុណ្ហីភារេ នាមាតិ។ ឯវត្ថុ
វុត្តប្បការេន, សត្តសុបិ ហិណេសុ ចតុធាតិ អត្ថោ។

សន្តោសកថាវណ្ណនា

២០៥. យស្ស សន្តោសស្ស អត្តនិ អត្តិតាយ ភិក្ខុ “សន្តុដ្ឋា” តិ វុច្ចតិ, តំ
ទស្សន្តោ “ឥតវីតរបច្ចយសន្តោសេន សមម្ពាគតោ” តិ អាហា។ ចីវរាទិ យត្ថ
កត្តចិ បច្ចយេ សន្តុស្សនេន សមម្ពាគតោតិ អត្ថោ។ អប វា ឥតវំ វុច្ចតិ ហីនំ
បណីតតោ អញ្ញត្តា, តថា បណីតំ ឥតវំ ហីនតោ អញ្ញត្តា។ អបេក្ខាសិទ្ធា ហិ
ឥតវតាតិ។ ឥតិ យេន ធម្មេន ហីនេន វា បណីតេន វា ចីវរាទិបច្ចយេន
សន្តុស្សតិ, សោ តថា បវត្តោ អលោភោ ឥតវីតរបច្ចយសន្តោសោ, តេន
សមម្ពាគតោ។ យថាលាភំ អត្តនោ លាភានុរូបំ សន្តោសោ
យថាលាភសន្តោសោ។ សេសទ្ធិយេបិ ឯសេវ នយោ។ លព្ពតីតិ វា លាភោ, យោ
យោ លាភោ យថាលាភំ, តេន សន្តោសោ យថាលាភសន្តោសោ។ ពលន្តិ
កាយពលំ។ សារុប្បន្តិ បកតិទុព្ពលាទីនំ អនុច្ឆិកតា។

យថាលទ្ធិតោ អញ្ញស្ស អបត្ថនា នាម សិយា អប្បិច្ឆតាយបិ
បវត្តិអាគារោតិ តតោ វិនិវត្តិកមេវ សន្តោសស្ស ស្សបំ ទស្សន្តោ “លកន្តោបិ
ន គណ្ហាតិ” តិ អាហា។ តំ បរិវត្តត្វាតិ បកតិទុព្ពលាទីនំ គរុចីវំ ន
ជាសុភាវាវហំ, សរិវខេទាវហញ្ច ហោតីតិ បយោជនវសេន, ន

អត្ថិច្ចតាធិវសេន តំ បរិវត្តត្វា។ លហុកចីវរបរិភោគោ ន សន្តោសវិរោធិតិ
អាហា “លហុកេន យាបេន្តោមិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ” តិ។ មហាគ្សំ ចីវរំ ពហុនិ វា
ចីវរានិ លភិត្វាមិ តានិ វិស្សន្ទេត្វា តទញ្ញស្ស គហណំ យថាសារុប្បនយេ
បិតត្តា ន សន្តោសវិរោធិតិ អាហា “តេសំ... បេ... ធាវេន្តោមិ សន្តុដ្ឋោវ
ហោតិ” តិ។ ឯវំ សេសបច្ចយេមិ យថាពលយថាសារុប្បនិទ្ទេសេសុ អមិ-
សទ្ធក្កហាលោ អធិប្បាយោ វេទិតញ្ចា។

មុត្តហរីតកន្តិ គោមុត្តបរិភារីតំ, បូតិភាវេន វា ធម្មតំ ហរីតកំ។ ពុទ្ធាធិហិ
វណ្ណិតន្តិ “បូតិមុត្តកេសជ្ជំ និស្សាយ បព្ពដ្ឋា” តិអាធិនា (មហាវ. ៧៣, ១២៨)
សម្មាសម្ពុទ្ធាធិហិ បសត្ថំ។ អប្បិច្ឆតាសន្តដ្ឋីសុ ភិក្ខុ និយោដេន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ
ហោតិ បរមេន ឧក្កំសគតេន សន្តោសេន សមន្នាគតត្តា។

កាយំ បរិហារន្តិ ចោសេន្តិតិ កាយបរិហារិកា។ តថា កុច្ឆិបរិហារិកា
វេទិតញ្ចា។ កុច្ឆិបរិហារិកតា ច អន្លោហារណេន សរីរស្ស បិតិយា
ឧបការកតាវសេន ឥច្ឆិតាតិ ពហិទ្ធាវ កាយស្ស ឧបការកតាវសេន
កាយបរិហារិកតា ទដ្ឋញ្ចា។

បរិក្ខារមត្តាតិ បរិក្ខារគ្គហណំ។ តត្រដ្ឋកបច្ចត្តរណន្តិ អត្តនា
អនធិដ្ឋហិត្វា តត្ថេវ តិដ្ឋនកបច្ចត្តរណំ។ បច្ចត្តរណាធិនព្វោត្ត នវមាធិភាវោ
យថាវុត្តបដិចាជិយា ទដ្ឋញ្ចោ, ន តេសំ តថា បតិនិយតការតោ។ កស្មា? តថា
នធារណតោ។ ឧប្បោសភាវេន មហាគជាវិយាតិ មហាគជា។ យធិ ឥតវេបិ
អប្បិច្ឆតាធិសភាវា, កី តេសម្បិ វសេន អយំ ទេសនា ឥច្ឆិតាតិ? នោតិ អាហា
“ភគវា បនា” តិអាធិ។ កាយបរិហារោ បយោជនំ ឯតេនាតិ កាយបរិហារិកំ។
តេនាហា “កាយំ បរិហារណាមត្តកេនា” តិ។

ចតុស្ក ធិសាស្ត្រ សុខវិហារតាយ សុខវិហារដ្ឋានភូតា ចតុស្ក ធិសា
ឯតស្សតិ ចតុទ្ទិសោ ចតុទ្ទិសោ ឯវ ចាតុទ្ទិសោ។ តាសុ ឯវ កត្តចិ សត្តេ វា
សន្និវេ វា ភយេន ន បដិហានតិ, សយំ វា តេន ន បដិហញ្ញតីតិ អប្បដិយោ។
សន្តស្សមាណោ ឥតវីតវេនាតិ ឧច្ចាវចេន បច្ចយេន សកេន, សន្តេន, សមមេវ ច
តុស្សនកោ។ បរិច្ឆ សយន្តិ, កាយចិត្តានិ បរិសយន្តិ អភិកវន្តិចិ បរិស្សយា,
សីហព្យគ្សានយោ, កាមច្ឆន្ទានយោ ច, តេ បរិស្សយេ អធិវាសនខន្តិយា
វិនយាធិហិ ច សហិតា ខន្តា, អភិកវិតា ច។ ចទ្ធកាវករកយាភាវេន អធម្មី។
ឯកោ ចវេតិ ឯកាកំ ហុត្វា ចរិតុំ សក្កុណោយ្យ។ ខត្តវិសាលាកប្បោតិ តាយ
ឯវ ឯកវិហារតាយ ខត្តមិតសិដ្ឋសមោ។

អសញ្ញាតវាតាភិយាតេហិ សិយា សកុណោ អបក្ខកោតិ “បក្ខិ
សកុណោ”តិ វិសេសេត្វា វុត្តោ។

និវរណប្បហានកថាវណ្ណាន

២០៦. វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតីតិ “អសុកស្ស ភិក្ខុនោ អរញ្ញេ តិវច្ឆានគតានំ វិយ,
វេនចរកានំ វិយ ច និវាសមត្ថមេវ, ន បន អរញ្ញាវាសានុច្ឆរិកា កាចិ
សម្មាបដិបត្តិ”តិ អបវាទវសេន វត្តព្ពតំ, អរញ្ញកេហិ វា តិវច្ឆានគតេហិ,
វេនចរវិសភាគជនេហិ វា សន្និវិប្បដិបត្តិវសេន វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។
កាឡកសទិសត្តា កាឡកំ, ធុល្លវដ្ឋំ។ តិលកសទិសត្តា តិលកំ,
អណ្តាមត្តវដ្ឋំ។

វិវិត្តន្តិ ជនវិវិត្តំ។ តេនាហ “សុញ្ញ”ន្តិ។ តំ បន ជនសទ្ធយោសាភាវេនេវ
វេទិតព្ពំ សទ្ធកណ្ណាកត្តា យានស្សតិ អាហ “អប្បសទ្ធិ អប្បនិគ្សាសន្តិ
អត្ថោ”តិ។ ឯតទេវាតិ និស្សទ្ធីតំយេវ។ វិហារោ ចាការបរិច្ឆេន្ទោ សកលោ

អាវាសោ។ អឡុយោតោតិ ធីយចាសាទោ, “គរុឡ្ហសណ្ឋានចាសាទោ”តិបិ
វទន្តិ។ ចាសាទោតិ ចតុរស្សចាសាទោ។ ហម្មិយំ មុណ្ណាច្ឆន្ទនចាសាទោ។ អន្តោ
បដិរាជ្ជនំ បដិពាហនយោគ្គោ ចតុបញ្ចក្ខមកោ បតិស្សយវិសេសោ។ មាឡោ
ឯកក្ខន្ធសង្កហិតោ អនេកកោណារន្តោ បតិស្សយវិសេសោ។ អបរោ នយោ
វិហារោ នាម ធីយមុខចាសាទោ។ អឡុយោតោ ឯកបស្សច្ឆន្ទនកសេនាសនំ។
តស្ស កិរ ឯកបស្ស ភិត្តិ ឧច្ឆតរាហោតិ, ឥតរបស្ស និចា, តេន តំ
ឯកបស្សធននកំ ហោតិ។ ចាសាទោ នាម អាយតចតុរស្សចាសាទោ។
ហម្មិយំ មុណ្ណាច្ឆន្ទនកំ ចន្ទិកង្កណាយុត្តំ។ គុហា នាម កេវលា បព្ពតគុហា។
លេណំ ឆ្វាតធួំ បញ្ចវំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ មណ្ឌាចោតិ សាខាមណ្ឌាចោ។

វិហារសេនាសនន្តិ បតិស្សយភូតំ សេនាសនំ។ មញ្ចបីបសេនាសនន្តិ
មញ្ចបីបញ្ចវំ មញ្ចបីបសម្ពន្ធសេនាសនញ្ចវំ ចិមិលីកាទិ សន្តិវតព្ពតោ
សន្តតសេនាសនំ។ អភិសង្ខារណាការតោ សយនស្ស និសង្ខាយ ច កេវលំ
ឱកាសភូតំ សេនាសនំ។ “វិវិត្តំ សេនាសន”ន្តិ ឥមិនា សេនាសនគ្គហណោន
សង្កហិតមេវ សាមញ្ញោជាតនាការតោ។

យទិ ឯវំ កស្មា “អរញ្ញ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ អាហា “ឥម បនា”តិអាទិ។ “ភិក្ខុនីនំ
វសេន អាគត”ន្តិ ឥទំវិនយេ តថា អាគតតំ សន្ធាយ វុត្តំ, អភិធម្មេបិ បន
“អរញ្ញន្តិ និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទឱលា, សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ (វិភ. ៥២៩) អាគតមេវ។
តត្ថ ហិ យំ ន កាមបទេសន្តោគធំ, តំ “អរញ្ញ”ន្តិ និប្បវិយាយវសេន តថា វុត្តំ។
ធុតង្គនិទ្ទេសេ (វិសុទ្ធិ. ១.៣១) យំ វុត្តំ, តំ យុត្តំ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេន គហោតព្ពត្តិ
អធិប្បាយោ។ វុត្តមូលន្តិ វុត្តសមីបំ។ វុត្តញ្ចោតំ “យាវតា មជ្ឈន្តិកេ កាលេ
សមន្តា នាយា ជរតិ, និវាតេ បណ្ណានិ និបតន្តិ, ឯត្តាវតា វុត្តមូល”ន្តិ។ សេល-
សន្តោ អវិសេសតោ បព្ពតបរិយាយោតិ កត្វា វុត្តំ “បព្ពតន្តិ សេល”ន្តិ, ន

សិលាមយមេវ, បំសុមយាធិកោ តិវិជោបិ បព្ពតោ ឯវាតិ។ វិវរុទ្ធិ ទ្វិន្នំ បព្ពតានំ
មិថោ អាសន្នតវេ បិតានំ ឱវរកាធិសធិសំ វិវរំ, ឯកស្សីយេវ វា បព្ពតោ។
ឧបស្សន្តិសធិសន្តិ សុទុដ្ឋាសធិសំ។ មនុស្សានំ អនុបចារជ្ជានន្តិ បកតិសញ្ញាវសេន
មនុស្សហិ ន សញ្ញាវតព្ពជ្ជានំ។ អាទិ-សន្នេន “វេនបត្តន្តិ វេនសណ្ឋានមេតំ
សេនាសនានំ អធិវេនំ, វេនបត្តន្តិ ភីសនកានមេតំ, វេនបត្តន្តិ
សលោមហំសានមេតំ, វេនបត្តន្តិ បរិយន្តានមេតំ, វេនបត្តន្តិ ន
មនុស្សបចារានមេតំ, វេនបត្តន្តិ ធុរភិសម្ភវានមេតំ សេនាសនានំ អធិវេន”ន្តិ
(វិភ. ៥៣១) ឥមំ ចាឡិសេសំ សង្កណ្ហាតិ។ អច្ឆន្នន្តិ កេនចិ ធននេន អន្តមសោ
រុក្ខសាខាយបិ ន នាធិតំ។ និក្ខន្ធាតិ និហិវាតិ។ បញ្ញាវលេណាសធិសេតិ
បញ្ញាវសធិសេ លេណាសធិសេ ច។

បិណ្ឌាចាតបរិយេសនំ បិណ្ឌាចាតោ ឧត្តរបទលោបេនាតិ អាហា
“បិណ្ឌាចាតបរិយេសនតោ បដិក្កន្តោ”តិ។ បល្លង្គន្តិ ឯត្ថ បរិសន្នោ
“សមន្តតោ”តិ ឯតស្ស អត្ថ, តស្មា វាហេរុញ្ច ធឹក្ខណារុញ្ច សមំ ឋបេត្វា
ឧកោ ចាទេ អញ្ញមញ្ញំ សម្ពន្ធាតិ និសង្ខា បល្លង្គន្តិ អាហា “សមន្តតោ
ឡុពន្ធាសន”ន្តិ។ ឡុនំ ពន្ធនវសេន និសង្ខា បល្លង្គន្តិ។ អាភុជិត្វាតិ ច យថា
បល្លង្គវសេន និសង្ខា ហោតិ, ឯវំ ឧកោ ចាទេ អាភុគ្គ ភញ្ញិតេ កត្វា, តំ បន
ឧភិន្នំ ចាទានំ តថា សម្ពន្ធាតាករណាន្តិ អាហា “ពន្ធាត្វា”តិ។

ហេដ្ឋិមកាយស្ស ច អនុជុកំ ឋបនំ និសង្ខាវេននេនេវ ពោធិតន្តិ “ឧជុ
កាយ”ន្តិ ឯត្ថ កាយ-សន្នោ ឧបរិមកាយវិសយោតិ អាហា “ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុ
ឋបេត្វា”តិ។ តំ បន ឧជុកឋបនំ សរូបតោ, បយោជនតោ ច ធស្សតុ
“អដ្ឋាវសា”តិអាទិ វុត្តំ។ ន បណាមន្តិទិ ន ឱនមន្តិ។ ន បរិបតតិទិ ន វិកច្ឆតិ វិជី
ន លង្កេតិ។ តតោ ឯវំ បុព្វេនាបរិវិសេសប្បត្តិយា កម្មជ្ជានំ វុឡី ជាតិ វេបុល្លំ

ឧបករណ៍តិ។ បរិមុខន្តិ ឯត្ថ បរិសន្តោ អភិ-សន្តោ សមាណត្ថោតិ អាហា
“កម្មជ្ជាណភិមុខ”ន្តិ, ពហិមា បុព្វត្ថាវម្ពណតោ និវាវេត្វា កម្មជ្ជានំយេវ
បុរក្ខត្វាតិ អត្ថោ។ សមីបត្ថោ វា បរិសន្តោតិ ទស្សន្តោ “មុខសមីបេ វា
កត្វា”តិ អាហា។ ឯត្ថ ច យថា “វិវិត្តំ សេនាសនំ ភជតី”តិ អាទិនា ភាវនានុប្ប
សេនាសនំ ទស្សិតំ, ឯវំ “និសីទតី”តិ ឥមិនា អលីនានុទ្ធច្ចប ក្ខិយោ សន្តោ
តិវិយាបថោ ទស្សិតោ។ “បល្លង្គំ អាភុជិត្វា”តិ ឥមិនា និសង្ខាយ ទទ្សភារោ,
“បរិមុខំ សតី ឧបជ្ឈបេត្វា”តិ ឥមិនា អាម្ពណបរិគ្គហ្វាហោ។ បរិ
បរិគ្គហដ្ឋោ “បរិណាយិកា”តិ អាទិនុ វិយ។ មុខន្តិ និយ្យានដ្ឋោ
“សុញ្ញតិវិមោក្ខមុខ”ន្តិ អាទិនុ វិយ។ បដិបក្ខតោ និគ្គមនដ្ឋោ ហិ និយ្យានដ្ឋោ,
តស្មា បរិគ្គហិតនិយ្យានន្តិ សព្វថា គហិតាសម្មោសំ បរិចត្តសម្មោសំ សតី
កត្វា, បរមំ សតិនេបក្កំ ឧបជ្ឈបេត្វាតិ អត្ថោ។

២០៧. អភិជ្ឈាយតិ គិដ្ឋតិ អភិកម្ពតិ ឯតាយាតិ អភិជ្ឈា, លោភោ។
លុដ្ឋនដ្ឋេនាតិ ភិដ្ឋនដ្ឋេន, ខណោ ខណោ ភិដ្ឋនដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ វិក្ខម្ពនវសេនាតិ
ឯត្ថ វិក្ខម្ពនំ អនុប្បាទនំ អប្បវត្តនំ, ន បដិបក្ខានំ សុប្បហ័នតា។ “បហ័នត្ថា”តិ
ច បហ័នសទិសតំ សន្ធាយ វុត្តំ ឈានស្ស អនទិគតត្ថា។ តថាបិ នយិទំ
ច ក្ខិញ្ញាណំ វិយ សភាវតោ វិគតាភិជ្ឈំ, អថ ខោ ភាវនាវសេន, តេនាហ “ន
ច ក្ខិញ្ញាណាសទិសេនា”តិ។ ឯសេវ នយោតិ យថា ឥមស្ស ចិត្តស្ស ភាវនាយ
បរិភាវិតត្ថា វិគតាភិជ្ឈតា, ឯវំ អព្យាបន្នំ វិគតចិនមិទ្ធិ អនុទុតំ
និព្វិចិកិច្ចញ្ញាតិ អត្ថោ។ បុរិមបកតិន្តិ បរិសុទ្ធបណ្ណាសភាវំ។ “យា ចិត្តស្ស
អកល្យតាតិ”អាទិនា (ធរ. ស. ១១៦២; វិភ. ៥៤៦) ចិនស្ស, “យា កាយស្ស
អកល្យតា”តិ អាទិនា (ធរ. ស. ១១៦៣; វិភ. ៥៤៦) ច មិទ្ធស្ស អភិធម្មេ និទ្ធិដ្ឋត្ថា
វុត្តំ “ចិនំ ចិត្តកេលញ្ញំ, មិទ្ធិំ ចេតសិកកេលញ្ញំ”ន្តិ។ សតិបិ អញ្ញាមញ្ញំ
អវិប្បយោគេ ចិត្តកាយលហុតាធិនំ វិយ ចិត្តចេតសិកានំ យថាកម្មំ តំ តំ

វិសេសស្ស យា តេសំ អកល្យតាធីនំវិសេសប្បច្ចយតា, អយមេតេសំ
សភារោតិ ទដ្ឋតំ។ អាណកសញ្ញាតិ ឯត្ថ អតិសយត្ថវិសិដ្ឋអត្ថិ
អត្តារពោធិកោ អយមីការោតិ ទស្សន្តោ អាហា “វត្ថុម្យិ...បេ...
សមន្មាគតោ”តិ។ ឥទំ ឧកយន្តិ សតិសម្បជញ្ញមាហា។ អតិក្កមិត្វា
វិក្ខម្ពនវសេន បជហិត្វា។ “កថមិទ”ន្តិ បវត្ថិយា កថង្គថា, វិចិត្តិច្ឆា។ សា
ឯតស្ស អត្ថិតិ កថង្គថី, ន កថង្គថីតិ អកថកថី, និត្តិចិត្តិច្ឆា។
លក្ខណាធិភេទតោតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្ថេន បច្ចយបហានបហាយ កាធិនម្យិ
សង្គហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តេបិ ហិ ភេទតោ វត្ថុញ្ចាតិ។

២០៨. តេសន្តិ ឥណាវសេន គហិតធនានំ។ បរិយន្តោតិ ធាតត្ថសេសោ។
សោ ពលវចាមោជ្ឈំលភតិ “ឥណបលិពោធិតោ មុត្តោម្ពី”តិ។ សោមនស្សំ
អធិគច្ឆតិ “ជីវិកានិមិត្តំ អត្ថិ”តិ។

២០៩. វិសភាគវេទនុប្បត្តិយាតិ ឧក្ខវេទនុប្បត្តិយា។ ឧក្ខវេទនា ហិ
សុខវេទនាយ កុសលវិចារកសន្តានស្ស វិរោធិតាយ វិសភាគា។ ចតុស្សិយាបដំ
ធិន្តន្តោតិ ចតុត្ថិជម្យិ ស្សិយាបដប្បវត្តិ បដ្ឋិន្តន្តោ។ ព្យាធិកោ ហិ យថា
ហ៊ានគមនេសុ អសមត្តោ, ឯវំ និសដ្ឋាធិសុបិ អសមត្តោ ហោតិ។ អាពាធិតីតិ
បីឡេតិ។ វាតាធីនំវិការោ វិសមាវត្តា ព្យាធិតិ អាហា “តំសមុដ្ឋានេន ឧក្ខន
ឧក្ខតោ”តិ។ ឧក្ខវេទនាយ បន ព្យាធិការេ មូលព្យាធិនា អាពាធិកោ អាទិតោ
ពាធិតីតិ កត្វា។ អនុពន្ធព្យាធិនា ឧក្ខតោ អបរាបរំ សញ្ញាតឧក្ខតាតិ កត្វា។
គិលានោតិ ធាតុសង្ខយេន បរិក្ខិណាសរីរោ។ អប្បមត្តកំ វា ពលំ ពលមត្តា។
តឧកយន្តិ ចាមោជ្ឈំ, សោមនស្សញ្ចោ។ តត្ថ លភេថ ចាមោជ្ឈំ “រោគតោ
មុត្តោម្ពី”តិ។ អធិគច្ឆេយ្យ សោមនស្សំ “អត្ថិ មេ កាយេ ពល”ន្តិ។

២២០. សេសន្តិ “តស្ស ហិ ‘ពន្ធនា មុត្តោម្ហី’តិ អាវជ្ជយតោ តទុកយំ ហោតិ។
តេន វុត្ត”ន្តិ ឯវមាទិ។ វុត្តនយេនេវាតិ បឋមទុតិយបទេសុ វុត្តនយេនេវ។
សត្តបទេសូតិ អវសិដ្ឋបទេសុ តតិយាទីសុ កោដ្ឋាសេសុ។

២២១-២២២. ន អត្តនិ អដិជោតិ ន អត្តាយត្តោ។ បរាជីនោតិ បរាយត្តោ។
អបរាជីនតាយ ភុជោវិយ អត្តនោ កិច្ចេ ឯសិតញោតិ ភុជិស្សោ។ សវសោតិ
អាហា “អត្តនោ សន្តកោ”តិ។ អនុទកតាយ កំ ចានីយំ តាវេន្តិ ឯត្តាតិ
កត្តារោតិ អាហា “និរុទកំ ជីយមគ្គ”ន្តិ។

២២៣. តត្រាតិ តស្មី ទស្សនេ។ អយន្តិ ឥនានិ វុច្ឆមាណា សទិសតា។ យេន
ឥណ្ឌាទីនំ ឧបមាភារោ, កាមច្ឆន្ទាទីនញ្ច ឧបមេយ្យភារោ ហោតិ, សោ នេសំ
ឧបមោបមេយ្យសម្ពន្ធា សទិសតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យោ យម្ហិ កាមច្ឆន្ទេន វជ្ជតីតិ
យោ បុគ្គលោ យម្ហិ កាមរាគស្ស វត្ថុភូតេ បុគ្គលេ កាមច្ឆន្ទវសេន វត្តោ
ហោតិ។ តំ វត្ថុំ គណ្ណាតីតិ តំ គណ្ណាវត្ថុំ “មមេត”ន្តិ គណ្ណាតិ។

ឧបទ្ធកវេថាតិ ឧបទ្ធកំ ករោថ។

នក្ខត្តស្សាតិ មហាស្ស។ មុត្តោតិ ពន្ធនតោ មុត្តោ។

វិនយេ អបកតញ្ញនាតិ វិនយក្កមេ អកុសលេន។ សោ ហិ
កប្បិយាកប្បិយំ យាថាវតោ ន ជានាតិ។ តេនាហា “កិស្មិញ្ចិទេវា”តិអាទិ។

គច្ឆតិបីតិ ថោកំ ថោកំ គច្ឆតិបិ។ គច្ឆន្តោ បន តាយ ឯវ
ឧស្សង្គិភវិសង្កិភតាយ តត្ថ តត្ថ តិដ្ឋតិបិ។ ឡឺទិសេ កត្តារេ គតោ “កោ
ជានាតិ កី ភវិស្សតី”តិ និវត្តតិបិ, តស្មា គតជ្ជានតោ អគតជ្ជានមេវ ពហុតវំ
ហោតិ។ សទ្ធាយ គណ្ហាតុំ សទ្ធវ្យំ វត្ថុំ “ឥទមេវ”ន្តិ សទ្ធហិកុំ ន សក្កោតិ។

អត្ថិ នត្ថិតិ “អត្ថិ នុ ខោ, នត្ថិ នុ ខោ” តិ។ អរញ្ញំ បរិជ្ជស្ស អាទិម្ហិ ឯវ សប្បនំ
អាសប្បនំ។ បរិ បរិតោ, ឧបរុបរិ វា សប្បនំ បរិសប្បនំ។ ឧកយេនបិ តត្ថោ
បរិព្ពមនំ វេទតិ។ តេនាហ “អបរិយោគាហន” ត្ថិ។ ធម្មិតត្ថន្តិ អរញ្ញសញ្ញាយ
ឧប្បន្នំ ធម្មិតការំ, ឧត្រាសន្តិ អត្ថោ។

២២២. តត្រាយំ សទិសតាតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយានុសារេន សទិសតា
វេទិតញ្ញា។ យទគ្គេន ហិ កាមច្ឆន្ទានយោ ឥណ្ឌាទិសទិសា, តទគ្គេន តេសំ
បហានំ អាណាណ្យាទិសទិសំ អភាវោតិ កត្វា។ ធរ ធម្មេតិ អសុភនិមិត្តស្ស
ឧត្តហោ, អសុភភាវនានុយោគោ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា, កោជនេ មត្តញ្ញតា,
កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ ឥមេ ធរ ធម្មេ។ ភាវេត្វាតិ ព្រហ្មេត្វា។
មហាសតិបដ្ឋានេ (ធិ. និ. ២.៣៧២-៣៧៤) វណ្ណាយិស្សាម តត្ថស្ស
អនុប្បដ្ឋានុប្បាទនឧប្បន្នបហានាទិវិការំ នវសេន សវិសេសំ ចាឡិយា
អាគតត្តា។ ឯស នយោ ព្យាចាទាទិប្បហានកកាវេបិ។ បរវត្ថម្ហិតិ
អារម្មណភូតេ បរស្មី វត្ថុស្មី។

អនត្ថករោតិ អត្ថនោ បរស្ស ច អនត្តាវហោ។ ធរ ធម្មេតិ មេត្តានិមិត្តស្ស
ឧត្តហោ, មេត្តាភាវនានុយោគោ, កម្មស្សកតា, បដិសម្ពាទពហុលតា,
កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ ឥមេ ធរ ធម្មេ។ តត្ថោវាតិ
មហាសតិបដ្ឋានេយេវ (ធិ. និ. ២.៣៧២-៣៧៤)។ ចារិត្តសីលំ ឧទ្ទិស្ស
បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ អាចារបណ្ណាតិ។

ពន្ធនាគារំ បវេសិតត្តា អលទ្ធនក្ខត្តានុករោ បុរិសោ “នក្ខត្តទិវសេ
ពន្ធនាគារំ បវេសិតោ បុរិសោ” តិ វុត្តោ, នក្ខត្តទិវសេ ឯវ វា តទននុករំ នត្ថំ
តថា កតោ។ មហាអនត្ថករន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថហាបនមុខេន មហាតោ
អនត្ថស្ស ការកំ។ ធរ ធម្មេតិ អតិកោជនេ ននិមិត្តត្តាហោ,

ឥរិយាបថសម្បវ័រត្តនតា, អាណេកសញ្ញាមនសិការោ, អញ្ញោកាសវាសោ,
កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ ឥមេ ធន ធម្មេ។

ឧទ្ធចកុក្កច្ឆេ មហាអនត្តការន្តិ បរាយត្តតាចានតោ វុត្តនយេន មហាតោ
អនត្តស្ស ការកន្តិ។ អត្ថោ ធន ធម្មេតិ ពហុស្សុតតា, បរិបុច្ឆកតា, វិនយេ
បកតញ្ញតា, វុឡសេវិតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ ឥមេ ធន ធម្មេ។

ពលវាតិ បច្ឆតិ កវិធមនសមត្ថន ពលេន ពលវា។ សង្ខារុដោតិ
សន្នទ្ធិធនុអាទិអាវុដោ។ ស្វរិវសេវកជនវសេន សបរិវារោ។ តន្តិ យថាវុត្តំ
បុរិសំ។ ពលវន្តតាយ, សង្ខារុដតាយ, សបរិវារតាយ ច ចោរា ទ្វរតោវ ទិស្វា
បលាយេយ្យំ។ អនត្តការិកាតិ សម្មាបដិបត្តិយា វិពន្ធករណតោ វុត្តនយេន
អនត្តការិកា។ ធន ធម្មេតិ ពហុស្សុតតា, បរិបុច្ឆកតា, វិនយេ បកតញ្ញតា,
អធិមោក្ខពហុលតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ ឥមេ ធន ធម្មេ។ យថា
ពាហុសច្ឆាធិនិ ឧទ្ធចកុក្កច្ឆេស្ស បហាឆាយ សំវត្តន្តិ, ឯវំវិចិកិច្ឆាយ បីតិ
ឥធាបិ ពហុស្សុតតាធយោ គហិតា។ កល្យាណមិត្តតា សប្បាយកថាវិយ
បញ្ចន្តំ, តស្មា តស្ស តស្ស អនុច្ឆរិកសេវនតា វេទិតញ្ញា។ សម្មាបដិបត្តិយា
អប្បដិបត្តិនិមិត្តតាមុខេន វិចិកិច្ឆា មិច្ឆាបដិបត្តិមេវ បរិព្រូហេតីតិ តស្ស
បហានំ ធុច្ឆរិតវិជ្ជនន្ទចាយោតិ អាហា “ធុច្ឆរិតកន្តារំ និត្តរិត្វា” តិអាទិ។

២២៥. ចាមោជ្ជំ នាម តុណ្ហបីតិ, សា កថញ្ជិបិ តុជ្ជាវត្តាតិ អាហា “ចាមោជ្ជំ
ជាយតីតិ តុជ្ជាការោ ជាយតី” តិ។ តុជ្ជស្សាតិ ធុក្កន្តិកការប្បត្តាយ បីតិយា
វសេន តុជ្ជស្ស។ អត្តនោ សវិច្ឆារិកតាយ, អត្តសមុជ្ជានបណ្ឌិតវុប្បត្តិយា ច
សកលសរីរំ ខោភយមាធា ជរណាលក្ខណា បីតិ ជាយតិ។ បីតិសហិតំ បីតិ
ឧត្តរបទលោបេន, កី បន តំ? មនោ។ បីតិ មនោ ឯតស្សាតិ បីតិមនោ, តស្ស
បីតិមនស្ស។ តយិទំ អត្តមត្តមេវ ទស្សន្តោ “បីតិសម្បយុត្តចិត្តស្សា” តិ

អាហា។ កាយោតិ ឥធម៌ អរូបកលាហោ អធិប្បតោ, ន វេទនាទិក្ខន្ធត្ថយមេវាតិ
អាហា “នាមកាយោ បស្សម្ពតិ” តិ, បស្សន្តិទ្ធិយស្ស បីតិវសេនេត្ថ បស្សម្ពនំ
អធិប្បតំ។ វិគតទរថោតិ បហំនឧទ្ធច្ចាទិកិលេសទរថោ។ វុត្តប្បការាយ
បុព្វភាគការវនាយ វសេន ចេតសិកម្មំ បដិសំវេទេន្តោយេវ
តំសមុដ្ឋានបណ្ឌិតរូបធុដ្ឋសរីរតាយ កាយិកម្មំ សុខំ វេទេតិ អាហា
“កាយិកម្មំ ចេតសិកម្មំ សុខំ វេទេយតិ” តិ។ ឥមំនាតិ “សុខំ បដិសំវេទេតិ” តិ
ឯវំ វុត្តេន។ សំកិលេសបក្ខតោ និក្ខន្ធត្ថា, បឋមជ្ឈានបក្ខិកត្តា ច
នេក្ខម្មសុខេន។ សុខិតស្សាតិ សុខិនោ។

បឋមជ្ឈានកថាវណ្ណានា

២២៦. “ចិត្តំ សមាធិយតិ” តិ ឯតេន ឧបចារវសេនបិ អប្បនាវសេនបិ
ចិត្តស្ស សមាធានំ កថិតំ។ ឯវំ សន្តេ “សោវិរិច្ឆេវ កាមេហិ” តិ អាទិកា ទេសនា
កិមត្ថិយាតិ អាហា “សោវិរិច្ឆេវ កាមេហិ... បេ... វុត្ត” តិ។ តត្ថ
ឧបវិសេសទស្សនត្ថន្តិ បឋមជ្ឈានាទិឧបវិវត្តញ្ញវិសេសទស្សនត្ថំ។ ន ហិ
ឧបចារសមាធិសមធិគមេនវិនា បឋមជ្ឈានាទិវិសេសោ សមធិគន្ធី សក្កា។
ចាមោជ្ឈប្បាទាទិហិ ការណាបរម្បរា ទុតិយជ្ឈានាទិសមធិគមេបិ ឥន្ទ្រតញ្ញាវ
បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិវិយ ទុតិយមគ្គាទិសមធិគមេតិ ទដ្ឋង្គំ។ តស្ស
សមាធិនោតិ “សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ” តិ ឯវំ សាធារណវសេន វុត្តោ យោ
អប្បនាលក្ខណោ, តស្ស សមាធិនោ។ បភេទទស្សនត្ថន្តិ
ទុតិយជ្ឈានាទិវិភាគស្ស ចេវ អភិញ្ញាទិវិភាគស្ស ច បភេទទស្សនត្ថំ។ ករោ
វុច្ឆតិ បុប្ផសម្ពុំ គញ្ញាសយេ ករិយតិ តិ កត្វា, ករតោ ជាតោ កាយោ
ករជកាយោ, តទុបសនិស្សយោ ចតុសន្តតិរូបសមុទាយោ។ កាមំ
នាមកាយោបិ វិវេកជេន បីតិសុខេន តថាលទ្ធិបកាវោ,

“អភិសន្តតិ”តិអាធិវចនតោ បន្ទបកាយោ ឥធាធិប្បតោតិ អាហា “ឥមំ
ករជកាយ”ន្តិ។ អភិសន្តតិ អភិសន្តនំ ករោតិ។ តំ បនឈានមយេន
បីតិសុខេន ករជកាយស្ស តិទ្គភាវាថាទនំ, សព្វត្ថកមេវ លូខភាវាបនយនន្តិ
អាហា “តេមេតិ”តិអាធិ, តយិទំ អភិសន្តនំ អត្ថតោ
យថាវុត្ថបីតិសុខសមុជ្ជានេហិ បណីត្សបេហិ កាយស្ស បរិច្ឆរណំ ទដ្ឋព្វំ។
“បរិសន្តតិ”តិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ សព្វំ ឯតស្ស អត្ថិតិ សព្វា, តស្ស
សព្វាវតោ។ អវយវាវយវិសម្ពន្ធ អវយវិនិ សាមិវចនន្តិ អវយវីវិសយោ សព្វ-
សន្តោ, តស្មាវុត្ថំ “សព្វកោដ្ឋាសវតោ”តិ។ អដុដំ ឆាម នហោតិ យត្ថ យត្ថ
កម្មជ្រូបំ, តត្ថ តត្ថ ចិត្តជ្រូបស្ស អភិព្យាបនតោ។ តេនាហា
“ឧបាទិន្នកសន្តតិ”តិអាធិ។

២២៧. ធរកោតិ កុសលោ។ តំ បនស្ស កោសល្លំ ម្ហានិយចុណ្ណានំ សន្ធនេ
បិណ្ឌិករណោ ច សមត្ថតាវសេន វេទិតព្ពន្ធិ អាហា “បដិពលោ”តិអាធិ។ កំស-
សន្តោ “មហាតិយា កំសចាតិយា”តិអាធិសុ សុវណ្ណោ អាគតោ។

“កំសោ ឧបហតោ យថា”តិអាធិសុ (ធរ. ប. ១៣៤) កិត្តិមលោហោ, កត្ថចិ
បណ្ណតិមត្ថ “ឧបកំសោ ឆាម រាជាបិ មហាកំសស្ស អត្រដោ”តិអាធិ, [ជា.
អដ្ឋ. ៤.១០ យជបណ្ឌិតជាតកវណ្ណឆាយំ (អត្ថតោ សមាទំ)] ឥធរ បន យត្ថ
កត្ថចិ លោហោតិ អាហា “យេន កេនចិ លោហោន កតភាជនេ”តិ។

ស្មេហានុគតាតិ ឧទកសិនេហោន អនុបរិសនវសេន គតា ឧបគតា។
ស្មេហាបរេតាតិ ឧទកសិនេហោន បរិតោ គតា សមន្តតោ ដុដ្ឋា, តតោ ឯវ
សន្តរពាហិរា ដុដ្ឋា សិនេហោន, ឯតេន សព្វសោ ឧទកេន តេមិតភាវមាហា។ “ន
ច បគ្សរណី”តិ ឯតេន តិទ្គស្សបិ តស្ស យនថទ្ធការំ វេទិតិ។ តេនាហា “ន ច ពិន្ទុ
ពិន្ទុ”ន្តិអាធិ។

ទុតិយជ្ឈានកថាវណ្ណា

២២៩. តាហិ តាហិ ឧទកសិរាហិ ឧត្តិជ្ជតីតិ ឧត្តិទំ, ឧត្តិទំ ឧទកំ ឯតស្សាតិ ឧត្តិទោទកោ។ ឧត្តិទ្ធិឧទកោតិ នទីតីរេ ខតក្ខបកោវិយ ឧត្តិជ្ជនកឧទកោ។ ឧត្តជ្ជនកឧទកោតិ ធារាវសេន ឧជ្ឈហនឧទកោ។ កស្មា បនេត្ថ ឧត្តិទោទកោវ រហនោ គហិតោ, ន ឥតរោតិ អាហា “ហោជ្ជា ឧត្តជ្ជនឧទកញ្ចី”តិអាទិ។ ធារានិចាតបុព្វឡកេហិតិ ធារានិចាតេហិ ឧទកបុព្វឡកេហិ ច, “ដេណបដលេហិ ចា”តិ វត្តត្ថំ។ សន្និសិន្នមេវាតិ អបរិក្ខោភតាយ និច្ចលមេវ, សុប្បសន្នមេវាតិ អធិប្បាយោ។ សេសន្ន “អភិសន្នេតី”តិអាទិកំ។

តតិយជ្ឈានកថាវណ្ណា

២៣០. ឧប្បលាទីតិ ឧប្បលគច្ឆានិ។ សេតវត្តនីលេស្វតិ ឧប្បលេសុ, សេតុប្បលវត្តុប្បលនីលុប្បលេស្វតិ អត្តោ។ យំ កិញ្ចិ ឧប្បលំ ឧប្បលមេវ សាមញ្ញាគហណតោ។ សតបត្តន្តិ ឯត្ថ សត-សន្នោ ពហុបរិយាយោ “សតគ្គី”តិអាទិសុ វិយ, តេន អនេកសតបត្តស្សបិ សង្កហោ សិន្នោ ហោតិ។ លោកេ បន “វត្តំ បទុមំ, សេតំ បុណ្ណារីក”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ យាវ អគ្គា, យាវ ច មូលា ឧទកេន អភិសន្ននាទិសម្ភវនស្សនត្ថំ ឧទកានុត្តតត្តហណំ។ ឥធ ឧប្បលាទីនិ វិយ ករណកាយោ, ឧទកំវិយ តតិយជ្ឈានសុខំ។

ចតុត្ថជ្ឈានកថាវណ្ណា

២៣៣. យស្មា “បរិសុទ្ធន ចេតសា”តិ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមាហា, តញ្ច រាគាទិឧបក្កិលេសាបកមនតោ និរុបក្កិលេសំ និម្មលំ, តស្មា អាហា “និរុបក្កិលេសជ្ជេន បរិសុទ្ធ”ន្តិ។ យស្មា បន ចារិសុទ្ធិយា ឯវ បច្ចយវិសេសេន បរិត្តិវិសេសោ បរិយោទាតតា សុវណ្ណាស្ស និយំសនេន បកស្សរតាវិយ, តស្មា

អាហា “បកស្សរដ្ឋេន បរិយោទាតន្តិ វេទិតត្ថ” ត្ថិ។ ឥទន្តិ ឌីនាតវចនំ។
ឧតុដរណាត្ថន្តិ ឧណ្ហាឧតុនោ ដរណាទស្សនត្ថំ។ ឧតុដរណំ ន ហោតិ សរិសេសន្តិ
អធិប្បាយោ, តេនាហា “តម្ពុណ... បេ... ពលវំ ហោតិ” តិ។ វត្ថំ វិយ
ករជកាយោតិ យោគិនោ ករជកាយោ វត្ថំ វិយ ទដ្ឋត្តោ ឧតុដរណាសធិសេន
ចតុត្ថជ្ឈានសុខេន ជរិតត្ថត្តា។ បុរិសស្ស សរិវំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានំ ទដ្ឋត្ថំ
ឧតុដរណាជ្ជានិយស្ស សុខស្ស និស្សយភាវតោ, តេនាហា “តស្មា” តិអាទិ។ ឯត្ថ
ច “បរិសុទ្ធន ចេតសា” តិ ចេតោ គហាលោន ល្មានសុខំ វុត្ថន្តិ ទដ្ឋត្ថំ, តេនាហា
“ឧតុដរណំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានសុខ” ត្ថិ។ ននុ ច ចតុត្ថជ្ឈានេ សុខមេវ នត្ថិតិ? សច្ចំ
នត្ថិ សាគលក្ខណាសន្តសភាវត្តា បនេត្ថ ឧបេក្ខា “សុខ” ត្ថិ អធិប្បតា។ តេន
វុត្ថំ សម្មាហរិវោទនិយំ “ឧបេក្ខា បន សន្តត្តា, សុខមិច្ឆេវ ភាសិតា” តិ។ (វិភ.
អដ្ឋ. ២៣២; វិសុទ្ធិ. ២.៦៤៤; បដិ. ម. ១០៥, មហានិ. អដ្ឋ. ២៧)

ន អរូបជ្ឈានលាភីតិ ន វេទិតត្ថោ អវិជាកាវតោ, តេនាហា “ន បី” តិអាទិ។
តត្ថ បុទ្ទសហាការេហិតិ កសិណានុលោមតោ, កសិណាបដិលោមតោ,
កសិណានុលោមបដិលោមតោ, លាធានុលោមតោ, លាធនបដិលោមតោ,
លាធានុលោមបដិលោមតោ, លានុក្កន្តិកតោ, កសិណុក្កន្តិកតោ,
លាធនកសិណុក្កន្តិកតោ, អង្គសង្កត្តិតោ, អារម្មណាសង្កត្តិតោ,
អង្គារម្មណាសង្កត្តិតោ, អង្គវវត្ថានតោ, អារម្មណាវវត្ថានតោតិ ឥមេហិ
បុទ្ទសហាការេហិ។ សតិបិ ល្មានេសុ អារដ្ឋនាទិវសីភាវេ អយំ វសីភាវោ
អភិញ្ញាទិព្ពត្ថនេ ឯកន្តេន ឥច្ឆិតតោតិ ទស្សន្តោ អាហា “ន បី... បេ...
ហោតិ” តិ។ ស្វាយំ នយោ អរូបសមាបត្តិហិ វិជាន ឥដ្ឋតីតិ តាយបេត្ថ
អវិជាកាវោ វេទិតត្ថោ។ យទិ ឯវំ កស្មា ចាឡិយំ ន អារុប្បជ្ឈានានិ អាកតានីតិ?
វិសេសតោ ច រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានបាទកត្តា សញ្ញាភិញ្ញានំ តទន្តោគធា កត្វា

តាយ ទេសិតា, ន អរូបាវចរដ្ឋានានំ ឥធ អនុបយោគតោ, តេនាហ
“អរូបដ្ឋានានិ អាហរិត្វា កថេតញ្ចានី”តិ។

វិបស្សនាញាណកថាវណ្ណានា

២៣២. សេសន្តិ “ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ”តិអាទីសុ វុត្តតំ។ ព្រាយ្យំ ជានាតីតិ
ញាណំ, តំ បន ព្រាយ្យំ បច្ចុក្ខំ កត្វា បស្សតីតិ ទស្សនំ, ញាណមេវ ទស្សនន្តិ
ញាណទស្សនំ។ តយិទំ ញាណទស្សនបទំ សាសនេ អញ្ញត្ត ញាណាវិសេសេ
និរុទ្ទំ, តំ សត្តំ អត្តទ្វារវសេន ទស្សនោ “ញាណទស្សនន្តិ មគ្គញាណម្បិ
វុច្ចតី”តិអាទិមាហ។ យស្មា វិបស្សនាញាណំ តេក្ខមកសម្ពាវេ អនិច្ចាទិតោ
ជានាតិ, កត្តានុបស្សនតោ បដ្ឋាយ បច្ចុក្ខតោ ច តេ បស្សតិ តស្មា អាហ “ឥធ
បន...បេ.... ញាណទស្សនន្តិ វុត្ត”ន្តិ។

អភិនិហរតីតិ វុត្តនយេន អដ្ឋង្គសមន្មាគតេ តស្មី ចិត្តេ វិបស្សនាគ្គមេន
ជាតេ វិបស្សនាភិមុខំ បេសេតិ, តេនាហ “វិបស្សនា...បេ.... ករោតី”តិ។
តទភិមុខភារោ ឯវំ ហិស្ស តន្តិន្ទតាទិករតា។ វុត្តោយេវ ព្រាហ្មជាលេ។
ឱទនកុម្មាសេហិ ឧបជ័យតីតិ ឱទនកុម្មាសូបចយោ។ អនិច្ចដម្មាតិ
បកដ្ឋតាយ អនុវសភារោ។ ទុគ្គន្ធវិយាតត្ថាយាតិ សរីរេ ទុគ្គន្ធស្សវិគមាយ។
ឧទ្ធាននដម្មាតិ ឧទ្ធានេតព្ពតាសភារោ។ ឧទ្ធាននេន ហិ សរីរេ
សេនគ្វេបិ ត្ថសេម្ពាទិធាតុក្ខោភគរុការទុគ្គន្ធនំ អបគមោ ហោតិ។
មហាសម្ពាហនំ មល្លាទិនំ ពាហុវឌ្ឍនាទិអត្ថំ ហោតីតិ “ឧទ្ធកសម្ពាហនេនា”តិ
វុត្តំ។ បរិមទ្ធនដម្មាតិ បរិមទ្ធិតព្ពតាសភារោ។ ភិជ្ជតិ ចេវ វិកិរតិ បាតិ
អនិច្ចតាវសេន ភិជ្ជតិ ច ភិន្ទញ្ច កិញ្ចោ បយោជនំ អសាដេន្តិវិប្បកិល្លាញ្ច
ហោតិ។ រូបីតិ អត្តនោ បច្ចយភូតេន ឧតុអាហារលក្ខណេន រូបវាតិ អយមេត្ត
អត្តោ ឥច្ឆិតោតិ អាហ “ធម្មិ បទេហិ សមុទយោ កថិតោ”តិ។ សំសគ្គេ ហិ

អយមីកាពោ។ សណ្ឋានសម្បទនម្បិ តថាវប្បបុប្ផាននេនេវ ហោតីតិ
ឧត្តានបរិមន្តនបទេហិមិ សមុទយោ កថិតោតិ វុត្ថំ។ ឯវំ នវហិ យថាវហំ
កាយេ សមុទយវយធម្មានុបស្សិតា ទស្សិតា។ និស្សិតញ្ច ធម្មវត្ថុនិស្សិតត្តា
វិបស្សនាញ្ញាណស្ស។ បដិពាទ្ធាត្ថោ តេនវិនា អប្បវត្តនតោ, កាយសញ្ញិតានំ
រូបធម្មានំ អារម្មណាករណតោ ច។

២៣៥. សុដ្ឋ ភាតិ ឌុកាសតីតិ សុភោ, បកាសម្បត្តិយាមិ មណីនោ
ភទ្ធាតិ អាហា “សុភោតិ សុន្ទរោ”តិ។ កុរុវិន្ទជាតិ អាទិជាតិវិសេសោមិ
មណីនោ អាករេបរិសុទ្ធិមូលកោ ឯវាតិ អាហា “បរិសុទ្ធាករសមុដ្ឋិតោ”តិ
នោសនីហារណាវសេន បរិកម្មនិប្បត្តិតិ អាហា “សុដ្ឋ កតបរិកម្មោ
អបនីតចាសាណាសក្ខរោ”តិ។ ធូរិយា សណ្ឋាភាវេនស្ស អច្ឆតា, ន
សង្ឃាតស្សាតិ អាហា “អន្នោតិ តនុច្ឆរិ”តិ, តេនាហា “វិប្បសន្នោ”តិ។
ដោវនវេធនាទីហីតិ ចតុសុ ចាសាណេសុ ដោវនេន ចេវ
កាឡកាទិអបហារណាត្ថាយ សុត្តន អារុននត្ថាយ ច វិជ្ឈនេន។
តាបសណ្ឋាករណាទីនំ សង្កហោ អាទិ-សន្នេន។ វណ្ណាសម្បត្តិនិ សុត្តស្ស
វណ្ណាសម្បត្តិ។ មណីវិយ ករជកាយោ បច្ឆវេក្ខិតត្ថោតោ។ អារុតសុត្ថំវិយ
វិបស្សនាញ្ញាណំ អនុបរិសិទ្ធា ឋិតត្តា។ ចក្កមា បុរិសោវិយ វិបស្សនាលាភិ
ភិក្ខុ សម្មនេវ ទស្សនតោ។ តទារម្មណានន្តិ រូបធម្មារម្មណានំ។
ជស្សបញ្ចមកចិត្តចេតសិកក្កហណេន គហិតធម្មាមិ
វិបស្សនាចិត្តប្បាទបរិយាបន្នា ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវញ្ញ តេសំ
វិបស្សនាញ្ញាណាតិកត្តា “អារុតសុត្ថំវិយ វិបស្សនាញ្ញាណ”ន្តិ វេចនំ
អវិរោធិតំ ហោតិ។ កី បនេតេ ញ្ញាណស្ស អារិ ភវន្តិ, ឧទាហុ បុគ្គលស្សាតិ?
ញ្ញាណស្ស។ តស្ស បន អារិភាវត្តា បុគ្គលស្ស អារិភូតា នាម ហោន្តិ។
ញ្ញាណស្សាតិ ច បច្ឆវេក្ខណាញ្ញាណស្ស។

មគ្គញ្ញាណស្ស អនន្តរំ, តស្មា លោកិយាភិញ្ញាណំ បរតោ ធម្មាភិញ្ញាយ
បរតោ វត្ថុតំ វិបស្សនាញ្ញាណំ។ ឯវំ សន្តេបីតិ យទិចាយំ ញ្ញាណានុបុត្តំ, ឯវំ
សន្តេបី។ ឯតស្ស អន្តរាវារោ នត្ថិតិ បញ្ចសុ លោកិយាភិញ្ញាសុ កថិតាសុ
អាកង្ខេយ្យសុត្តាធិសុ (ម. និ. ១.៦៥) វិយ ធម្មាភិញ្ញា កថេតត្ថាតិ ឯតស្ស
អនភិញ្ញាលក្ខណស្ស វិបស្សនាញ្ញាណស្ស តាសំ អន្តរាវារោ ន ហោតិ។ តស្មា
តត្ថ អវសរភាវតោ ឥនេវ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានានន្តរមេវ ទស្សីតំ
វិបស្សនាញ្ញាណំ។ យស្មា ចាតិ ច-សន្តោ សមុច្ចយត្ថោ, តេន ន កេវលំ តនេវ,
អថ ខោ ឥទម្បិ ការណំ វិបស្សនាញ្ញាណស្ស ឥនេវ ទស្សនេតិ ឥមមត្តំ
ធិបេតិ។ ទិព្ពេន ចក្កេន កេវរម្បិ រូបំ បស្សតោតិ ឯត្ថ “ឥទ្ធវិធស្សាណេន កេវរំ
រូបំ និម្មិនិត្យា ចក្កេន បស្សតោ” តិបិ វត្ថុតំ, ឯវម្បិ អភិញ្ញាលាភិនោ
អបរិញ្ញាតវត្ថុកស្ស ភយំ សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈតិ។ ឧទ្ធាវាសិកាវាសិ
មហាឆាគត្ថវស្ស វិយ។ ចាដិយេក្កំ សន្និដ្ឋិកំ សាមញ្ញជលំ។ តេនាហា ភគវា -

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធនំ ឧទយត្ថយំ;
លភតី បីតិចាមោជ្ឈំ, អមតំ តំ វិជានត” ត្ថិអាទិ។ (ធម. ប. ៣៧៤);

មនោមយិទ្ធិញ្ញាណកថាវណ្ណាន

២៣៦-៧. មនេន និព្ពត្តិតត្ថិ អភិញ្ញាមនេន និព្ពត្តិតំ។ ហត្ថចាទាទិ អង្កេហិ ច
កប្បវជណ្ណអាទិ បច្ឆង្កេហិ ច។ សណ្ឋានវសេនាតិ
កមលទលាទិសទិសសណ្ឋានមត្តវសេន, ន
រូបាភិយាតារហក្ខតប្បសាទិឥន្ទ្រិយវសេន។ សញ្ញាការេហិតិ
វណ្ណាសណ្ឋានអវយវិសេសាទិសញ្ញាការេហិ។ តេន ឥទ្ធិមតា។
សទិសភាវទស្សនត្ថមេវាតិ សណ្ឋានតោបិ វណ្ណតោបិ អវយវិសេសតោបិ
សទិសភាវទស្សនត្ថមេវ។ សជាតិយំ ឋិតោ, ន ជាតិទ្ធិយា អញ្ញជាតិរូបោ។

ឥទ្ធិវិជញ្ញាណាធិកកថាវណ្ណានា

២៣៩. សុបរិកម្មកតមត្តិកាធម្មោ វិយ ឥទ្ធិវិជញ្ញាណំ វិកុព្ពនកិរិយាយ
និស្សយការតោ។

២៤០. សុខន្តិ អកិច្ឆន, អកសិវេនាតិ អត្ថោ។

២៤៣. មន្តោ ឧត្តានសេយ្យកធារកោបិ “ធម្មារោ”តិ វុច្ចតីតិ តតោ
វិសេសនត្ថំ “យុវា”តិ វុត្ថំ។ យុវាបិ កោចិ អនិច្ឆនកោ អមណ្ឌានជាតិកោ
ហោតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “មណ្ឌានកជាតិកោ”តិ អាទិ វុត្ថំ, តេនាហ
“យុវាបីតិ”អាទិ។ កាឡតិលប្បមាណា ពិន្ទុវោ កាឡតិលកានិ កាឡា វា
កម្មាសា, តិលប្បមាណា ពិន្ទុវោ តិលកានិ។ វុត្ថំ នាម វិយដ្ឋំ។
យោព្ពនបីឡិកាធម្មោ មុខទូសិបីឡិកា។ មុខគតោ ទោសោ មុខទោសោ,
លក្ខណាវចនញ្ចតំ មុខេ អទោសស្សបិ ចាកជការស្ស អធិប្បតត្តា។ យថា
វា មុខេ ទោសោ, ឯវំ មុខេ អទោសោបិ មុខទោសោ សរលោបេន។ មុខទោសោ ច
មុខទោសោ ច មុខទោសោតិ ឯកសេសនយេនបេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ឯវញ្ចិ
“បរេសំ សោឡសវិធំ ចិត្តំ ចាកជំ ហោតី”តិ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។

២៤៥. បុព្វេនិវាសញ្ញាណាបមាយន្តិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណាស្ស
ទស្សិតឧបមាយំ។ តំ ទិវសំ កតកិរិយា នាម ចាកតិកសត្តស្សបិ យេភុយ្យេន
ចាកជា ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ តំទិវស-គ្គហណំ កតំ។ តំទិវសគតតាមត្តយ-
គ្គហណេនេវ មហាភិនិហារេហិ អញ្ញោសម្បិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណាលាភីនំ តីសុ
ភវេសុ កតកិរិយា យេភុយ្យេន ចាកជា ហោតីតិ ធិបិតន្តិ ទដ្ឋញ្ចំ។

២៤៧. អបរាបរំ សញ្ញាន្តេតិ តំតំកិច្ចវសេន ឥតោ ចិតោ ច សញ្ញាន្តេ។
យថាវុត្តចាសាទោវិយ ភិក្ខុនោ ករជកាយោ ទដ្ឋញ្ចោ តត្ថ បតិដ្ឋិតស្ស

ទដ្ឋព្វទស្សនសិទ្ធិតោ។ ចក្កមតោ ហិ ទិព្វចក្កសមធិគមោ។ យថាហ
 “មំសចក្កស្ស ឧប្បាទោ, មគ្គោ ទិព្វស្ស ចក្កនោ” តិ (ឥតិវុ. ៦០)។ ចក្កមា បុរិសោ
 វិយ អយមេវ ទិព្វចក្កំ បត្យា ឋិតោ ភិក្ខុ ទដ្ឋព្វស្ស ទស្សនតោ។ គេហំ បរិសន្តា
 វិយ ឯតំ អត្តការគេហំ ធុក្កមន្តា, ឧបបន្ននាតិ អត្តោ។ គេហា និក្ខមន្តាវិយ
 ឯតស្មា អត្តការគេហតោ បក្កន្តា, ចវន្តាតិ អត្តោ។ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្តោ ទដ្ឋព្វោ។
 អបរាបរំ សញ្ញាណកសត្តាតិ បន បុនប្បុនំ សំសារេ បរិព្ពមន្តា សត្តា។ “តត្ថ
 តត្ថ និព្ពត្ថសត្តា” តិ បន ឥមិនា តស្មី ភវេ ជាតសំវទ្ធេ សត្តេ វទតិ។ ននុ បាយំ
 ទិព្វចក្កញ្ញាណកថា, ឯត្ថ កស្មា “តីសុ ភវេស្វ” តិ ចតុវេការភវស្សាបិ
 សន្តិហោ កតោតិ អាហ “ឥទញ្ញា” តិអាទិ។ តត្ថ ឥទន្តិ “តីសុ ភវេសុ
 និព្ពត្ថសត្តាន” តិ ឥទំ វចនំ។ ទេសនាសុខត្ថមេវាតិ កេវលំ ទេសនាសុខត្ថំ, ន
 ចតុវេការភវេ និព្ពត្ថសត្តានំ ទិព្វចក្កនោ អាវិការសញ្ញាវតោ។ ន ហិ “ឋបេត្វា
 អរូបភវ” តិ វា “ទីសុ ភវេស្វ” តិ វា វុច្ឆមាទេ ទេសនា សុខាវពោធា ច ហោតីតិ។

អាសវក្ខយញ្ញាណកថាវណ្ណនា

២៤៨. វិបស្សនាថាទកន្តិវិបស្សនាយ បទដ្ឋានភូតំ។ វិបស្សនា ច តិវិជា
 វិបស្សកបុគ្គលភេទេន។ មហាពោធិសត្តានញ្ញិ បច្ចេកពោធិសត្តានញ្ញា
 វិបស្សនា ចិន្តាមយញ្ញាណសំវទ្ធិតា សយម្ពញ្ញាណភូតា, ឥតវេសំ
 សុតមយញ្ញាណសំវទ្ធិតា បរោបទេសសម្ពតា នាម។ សា “ឋបេត្វា
 នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ អវសេស្សចារូបជ្ឈានំ អញ្ញាតវតោ
 វុជ្ជាយា” តិអាទិនា អនេកធា, អរូបមុខវសេន ចតុធាតុវវត្ថានេ វុត្តានំ តេសំ
 តេសំ ធាតុបរិក្កហមុខានញ្ញា អញ្ញាតវមុខវសេន អនេកធា ច វិសុទ្ធិមគ្គ
 នាធានយតោ វិភាវិតា។ មហាពោធិសត្តានំ បន
 ចតុវិសតិកោធិសតសហស្សមុខេន បភេទគមនតោ នាធានយំ

សព្វញ្ញតញ្ញាណសន្និស្សយស្ស អរិយមគ្គញ្ញាណស្ស អធិដ្ឋានភូតំ
បុព្វភាគញ្ញាណគតំ គណ្ណាបេន្តំ បរិណាតំ គច្ឆន្តំ បរមគម្ពីរំ សណ្ណាសុខុមតរំ
អនញ្ញាសាធារណំ វិបស្សនាញ្ញាណំ ហោតិ, យំ អដ្ឋកថាសុ
“មហាវជិរញ្ញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ យស្ស ច បវត្តិវិភាគេន
ចតុវិសតិកោដិសតសហស្សប្បកេនស្ស ចាទកកាវេន សមាបដ្ឋិយមាណា
ចតុវិសតិកោដិសតសហស្សសង្ខ្យា ទេវសិកំ សត្វ វុឡញ្ញនកសមាបត្តិយោ
វុច្ចន្តិ, ស្វាយំ ពុទ្ធានំ វិបស្សនាចារោ បរមត្ថមញ្ញាសាយំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ
(វិសុទ្ធិ. ដី. ១.២១៦) ឧទ្ទេសតោ ធស្សិតោ។ អត្ថិកេហិ តតោ គហោតញ្ញោ, ឥធម
បន សាវកានំ វិបស្សនា អធិប្បតា។

អាសវានំ ខយញ្ញាណាយាតិ អាសវានំ ខេបនតោ សមុច្ឆិននតោ
អាសវក្ខយោ, អរិយមគ្គោ, តត្ថ ញ្ញាណំ អាសវានំ ខយញ្ញាណំ, តទត្ថំ តេនាហ
“អាសវានំ ខយញ្ញាណិនិព្វត្តនត្ថាយា”តិ។ អាសវា ឯត្ថ ខិយន្តីតិ អាសវានំ ខយោ
និព្វានំ។ ខេបេតិ ចាបធម្មេតិ ខយោ, មគ្គោ។ សោ បន ចាបក្ខយោ
អាសវក្ខយេន វិនា នត្ថីតិ “ខយេ ញ្ញាណ”ន្តិ ឯត្ថ ខយក្ខហណោន អាសវក្ខយោ
វុត្តោតិ អាហ “ខយេ ញ្ញាណ”ន្តិអាទិ។ សមិតថាថោ សមណោតិ កត្វា
អាសវានំ ខិណត្តា សមណោ នាម ហោតីតិ អាហ “អាសវានំ ខយា សមណោ
ហោតីតិ ឯត្ថ ជល”ន្តិ។ អាសវវុឡិយា សម្ព័រេ វុឡេន្តោ វិសម្ព័រតោ
សុវិទូរិទូរោតិ “អាវា សោ អាសវក្ខយា”តិ ឯត្ថ អាសវក្ខយបទំ
វិសម្ព័រាភិវចនន្តិ អាហ “អាសវក្ខយាតិ ឯត្ថ និព្វានំ វុត្ថ”ន្តិ។ ភន្តោតិ អាសវានំ
ខណិនិរោធា “អាសវានំ ខយោ”តិ វុត្តោតិ យោជនា។

“ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ ទុក្ខស្ស អរិយសច្ចស្ស តទា ភិក្ខុនោ បច្ចក្ខតោ
គហិតភាវទស្សនំ។ “ឯត្ថកំ ទុក្ខ”ន្តិ តស្ស បរិច្ឆិដ្ឋក្ខហិតភាវទស្សនំ។ “ន

ឥតោភិយ្យា”តិ តស្ស អនវសេសេត្វា គហិតការទស្សនំ។ តេនាហ “សត្តម្ម្យ
ទុក្ខសច្ច”ន្តិអាទិ។ សវសលក្ខណបដិវេជនាតិ សភាវសម្ពាតស្ស លក្ខណស្ស
អសម្មាហតោ បដិវិជ្ឈនេន, អសម្មាហបដិវេជនាតិ ច។ យថា តស្មី ញាណ
បវត្ថេ បច្ឆា ទុក្ខសច្ចស្ស សរុទាទិបរិច្ឆេទេ សម្មាហោ ន ហោតិ, តថា បវត្ថិ,
តេនាហ “យថាភូតំ បដាធាតី”តិ។ ទុក្ខំ សមុទេតិ ឯតស្មាតិ ទុក្ខសមុទយោ,
តណ្ហាតិ អាហ “តស្ស ចា”តិអាទិ។ យំ វាជំ បត្វាតិ យំ និព្វានំ មគ្គស្ស
អារម្មណបច្ចយដ្ឋេន ការណភូតំ អាគម្ម, “បត្វា”តិ ច តទុកយវតោ
បុគ្គលស្ស បត្ថិ តទុកយស្ស បត្ថិ វិយាតិ កត្វា វុត្ថំ។ បត្វាតិ វា
ចាបុណនហេតុ។ អប្បវត្ថិតិ អប្បវត្ថិនិមិត្តំ, តេ វា នប្បវត្ថន្តិ ឯត្ថាតិ អប្បវត្ថិ,
និព្វានំ។ តស្សាតិ ទុក្ខនិរោធស្ស។ សម្មាបកន្តិ សច្ចិករណាវសេន សម្មទេវ
ចាបកំ។

កិលេសវសេនាតិ អាសវសម្ពាតកិលេសវសេន។ យស្មា អាសវានំ
ទុក្ខសច្ចបរិយាយោ តប្បវិយាបន្នត្តា, សេសសច្ចានព្វា
តំសមុទយាទិបរិយាយោ អត្ថិ, តស្មា វុត្ថំ “បរិយាយតោ”តិ។ ទស្សេន្តោ
សច្ចានីតិ យោជនា។ អាសវានំយេវ ចេត្ត គហណំ “អាសវានំ
ខយញ្ញាណាយា”តិ អារទ្ធត្តា។ តថា ហិ “កាមាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតី”តិអាទិនា
(ធិ. និ. ១.២៤៨; ម. និ. ១.៤៣៣; ម. និ. ៣.១៩) អាសវវិមុត្តិសីសេនេវ
សត្តកិលេសវិមុត្តិ វុត្តា។ “ឥទំ ទុក្ខន្តិ យថាភូតំ បដាធាតី”តិអាទិនា
មិស្សកមគ្គោ ឥធ កថិតោតិ “សហវិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេសី”តិ
វុត្ថំ។ “ជានតោ បស្សតោ”តិ ឥមិនា បរិញ្ញាសច្ចិកិរិយាកាវនាភិសមយា វុត្តា។
“វិមុច្ចតី”តិ ឥមិនា បហានាភិសមយោ វុត្តោតិ អាហ “ឥមិនា មគ្គក្ខណំ
ទស្សេតិ”តិ។ “ជានតោ បស្សតោ”តិ វា ហេតុនិទ្ទេសោយំ។ ជាននហេតុ
ទស្សនហេតុ កាមាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតីតិ យោជនា។ ធម្មានញ្ញា

សមានកាលិកានម្បិ បច្ចុយប្បច្ចុយប្បន្នតា សហជាតកោដិយា លព្ពតីតិ។
ភវាសវគ្គហណោន ចេត្ត ភវរាគស្ស វិយ ភវទិដ្ឋិយាបិ សមវរោធាតិ
ទិដ្ឋាសវស្សបិ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឱណា ជាតិភិអាទិហិ បទេហិ។ តស្សតិ
បច្ចវេក្ខណាញាណស្ស។ ភូមិន្ទិ បវត្ថិដ្ឋានំ។

យេនាធិប្បាយេន “កតមា បនស្ស” តិអាទិនា ចោទនា កតា, តំ វិវរោត្តោ “ន
តាវស្ស” តិអាទិមាហា។ តត្ថ ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ឱណា មគ្គការវាយាតិ
អធិប្បាយោ។ តត្ថ ការណាមាហា “បុព្ពេវ ឱណាត្តា” តិ។ ន អនាគតា អស្ស ជាតិ
ឱណាតិ យោជនា។ ន អនាគតាតិ ច អនាគតការវាសាមញ្ញំ គហេត្វា លេសេន
ចោទេតិ, តេនាហា “អនាគតេ វាយាមាភាវតោ” តិ។ អនាគតវិសេសោ បនេត្ត
អធិប្បតោ, តស្ស ច ខេបនេ វាយាមាបិ លព្ពតេវ, តេនាហា “យា បន
មគ្គស្ស” តិអាទិ។ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេស្វតិ ភវត្ថយគ្គហណំ វុត្តនយេន
អនវសេសតោ ជាតិយា ឱណាភាវទស្សនត្ថំ។ តន្តិ យថាវុត្ថំ ជាតី។ សោតិ
ឱណាសវោ ភិក្ខុ។

ព្រហ្មចរិយវាសោ នាម ឧក្ខន្ធនិទ្ទេសេន មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស និព្ពត្តនំ ឯវាតិ
អាហា “បរិវុត្ថ” ត្ថិ។ សម្មាទិដ្ឋិយា ចតុសុ សច្ចេសុ បរិញ្ញាទិកិច្ចសាធនវសេន
បវត្តមាធាយ សម្មាសង្កប្បាទីនម្បិ ឧក្ខសច្ចេ បរិញ្ញាភិសមយានុគុណា បវត្តិ,
ឥតវសច្ចេសុ ច នេសំ បហានាភិសមយាទិបវត្តិ ចាកជា ឯវ, តេន វុត្ថំ “ចតុសុ
សច្ចេសុ ចតុហិ មគ្គហិ បរិញ្ញាបហានសង្ខិកិរិយាភាវនាវសេនា” តិ។
ឧក្ខន្ធនិរោធមគ្គេសុ បរិញ្ញាសង្ខិកិរិយាភាវនា យាវនេវ
សមុទយប្បហានត្ថាយាតិ អាហា “តេន តេន មគ្គេន បហាតព្ពកិលេសា
បហីនា” តិ។ ឥត្ថត្ថាយាតិ ឥមេ បកាវា ឥត្ថំ, តព្ពាវោ ឥត្ថត្ថំ, តទត្ថន្ទិ វុត្ថំ
ហោតិ។ តេ បន បកាវា អរិយមគ្គព្យាបារក្ខតា បរិញ្ញាទយោ ឥនាធិប្បតាតិ

អាហា “ឃុំសោឡសកិច្ចការវាយ” តិ។ តេ ហិ មគ្គំ បច្ចវេក្ខតោ មគ្គានុការវេន
ចាកជា ហុត្វា ឧបជ្ឈបាទ្និ, បរិញ្ញាធិសុ ច បហានមេវ បធានំ តទត្ថត្វា
ឥតវេសន្តិ អាហា “កិលេសក្ខយការវាយ វា” តិ។

បហីនកិលេសបច្ចវេក្ខណាវសេន វា ឃុំ វុត្ថំ។ ទុតិយវិកល្យ ឥត្ថត្វាយាតិ
និស្សក្កេ សម្មទានវចនន្តិ អាហា “ឥត្ថការតោ” តិ។ អបរន្តិ អនាគតំ។ ឥមេ បន
ចរិមកត្ថការសម្ពាតា បញ្ចក្ខន្ធហិញ្ញាតា តិជ្ជន្តិ, ឯតេន តេសំ អប្បតិជ្ជតំ
នស្សេតិ។ អបរិញ្ញាមូលិកា ហិ បតិជ្ជា។ យថាហា “កតឡី ការេ ចេ ភិក្ខុវេ
អាហារេ អត្ថិ រាគោ អត្ថិ នន្តិ អត្ថិ តណ្ហា, បតិជ្ជតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរុទ្ធុ” តិអាទិ។
(សំ. និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦; មហានិ. ៧) តេនេវាហា “និទ្ទមូលការុក្ខា
វិយា” តិអាទិ។

២៤៩. បព្ពតមត្តកេតិ បព្ពតសិខរេ។ តញ្ជិ យេកុយ្យេន សន្ធិត្ថំ សន្តិចិត្តំ
ហោតីតិ ចាឡិយំ “បព្ពតសន្ធិចេ” តិ វុត្ថំ។ បព្ពតបរិយាបន្នោ វា បនេសោ
បព្ពតសន្ធិចោ។ អនាវិលោតិ អកាលុសិយោ, សា ចស្ស អនាវិលតា
កទ្ធមាភាវេន ហោតីតិ អាហា “និក្ខន្ធមោ” តិ។ សិប្បិយោតិ សុត្តិយោ។
សម្ពុកាតិ សន្ធិលិកា។ វិចិត្តាសុបិ និសិទ្ធាសុបិ ការីសុ។ វិជ្ជមាណស្វតិ
លព្ពមាណសុ, ឥតរា វិចិត្តាបិ និសិទ្ធាបិ “ចរន្តិ” តិ វុត្ថន្តិ សហចរណានយេន។
តិជ្ជន្តិមេវ, ន បន កទាចិបិ ចរន្តំ។ ទ្វយន្តិ សិប្បិសម្ពុកំ, មច្ឆុម្ពុត្តិ ឥទំ ឧភយំ។
តិជ្ជន្តិវុត្ថំ ចរន្តំ បីតិ អធិប្បាយោ។ “ឥតរព្វា ទ្វយ” តិ ច យថាវុត្ថមេវ
សិប្បិសម្ពុកាទិទ្វយំ វេទតិ។ តញ្ជិ ចរតីតិ។ កី វា ឥមាយ សហចរិយាយ,
យថាលាភគ្គហណំ បនេត្ថ ទដ្ឋព្ពំ។ សក្ខរកថលស្ស ហិ វសេន តិជ្ជន្តិ។
សិប្បិសម្ពុកស្ស មច្ឆុម្ពុស្ស ច វសេន តិជ្ជន្តិម្យិ ចរន្តំ បីតិ យោជនា កាតញ្ចា។

តេសំ ធនន្ទំ ញាណានំ។ តត្ថាតិ តស្មី អារម្មណវិភាគេ, តេសុ វា
 ញាណេសុ។ ភូមិភេទតោ, កាលភេទតោ, សន្តានភេទតោ ចាតិ
 សត្តវិធារម្មណំវិបស្សនាញាណំ។ “រូបាយតនមត្តមេវ” តិ ឥទំ តស្ស
 ញាណស្ស អភិនិម្មយមាណេ មនោមយេ កាយេ រូបាយតនមេវាវព្ព បវត្តនតោ
 វុត្ថំ, ន តត្ថ គន្ធាយតំ អាធិនំ អភាវតោ។ ន ហិ រូបកលាចោ គន្ធាយតំ
 អាធិវហិតោ អត្ថិ។ បរិនិប្បន្នមេវ និម្មិតរូបំ, តេនាហ
 “បរិត្តបច្ចុប្បន្នពហិទ្ធារម្មណ” ត្ថិ។ អាសវក្ខយញាណំ និព្វានារម្មណមេវ
 សមាទំ បរិត្តត្ថិកវសេន អប្បមាណារម្មណំ, អជ្ឈត្តត្ថិកវសេន
 ពហិទ្ធារម្មណំ, អតីតត្ថិកវសេន នវត្តញាវម្មណញោ ហោតីតិ អាហ
 “អប្បមាណាពហិទ្ធានវត្តញាវម្មណ” ត្ថិ។ ក្ខេដាវិយ ក្ខេដាការស្ស ភគវតោ
 ទេសនាយ អរហត្ថំ ឧត្តមង្គក្ខតន្តិ អាហ “អរហត្តនិក្ខេដនា” តិ។ ទេសនំ
 និជ្ជាបេសីតិ តិ តត្ថករមតហរិភាវិនី នាធាវិធកុហនលបនាធិមិច្ឆាជីវិវុទ្ធសិនី
 តិវិធសីលាលង្គតំ បរមសល្លេខបដិបត្តិធិបនី
 ឈានាភិញ្ញាធិឧត្តរិមនុស្សធម្មវិភូសិតំ
 ចុទ្ធសវិធមហាសាមញ្ញាជលបដិមណ្ឌិតំ អនញ្ញាសាធារណំ ទេសនំ និជ្ជាបេសិ។

អជាតសត្តុទាសកត្តបដិវេទនាកថាវណ្ណនា

២៥០. អាធិមជ្ឈបរិយោសានន្តិ អាធិញោ មជ្ឈញោ បរិយោសានញោ។ សក្កច្ចំ
 សការវំ។ អារទ្ធិំ ធម្មសង្គាហាកេហិ។

អភិក្កន្តាវិភតាតិ អត្ថោតិ អាហ “ខយេ ទិស្សតី” តិ។ តថា ហិ “និក្ខន្តោ
 បឋមោ យាមោ” តិ ឧបរិ វុត្ថំ។ អភិក្កន្តតរោតិ អតិវិយ កន្តតរោ មនោរមោ,
 តាធិសោ ច សុន្តរោ ភទ្ទកោ នាម ហោតីតិ អាហ “សុន្តរេ ទិស្សតី” តិ។ កោតិ
 ទេវនាគយ ក្ខេដាវិយ ក្ខេដាការស្ស ភគវតោ អរហត្ថំ ឧត្តមង្គក្ខតន្តិ អាហ “អរហត្តនិក្ខេដនា” តិ។ ទេសនំ
 និជ្ជាបេសីតិ តិ តត្ថករមតហរិភាវិនី នាធាវិធកុហនលបនាធិមិច្ឆាជីវិវុទ្ធសិនី
 តិវិធសីលាលង្គតំ បរមសល្លេខបដិបត្តិធិបនី
 ឈានាភិញ្ញាធិឧត្តរិមនុស្សធម្មវិភូសិតំ
 ចុទ្ធសវិធមហាសាមញ្ញាជលបដិមណ្ឌិតំ អនញ្ញាសាធារណំ ទេសនំ និជ្ជាបេសិ។

ឥទ្ធិយាតិ ឥមាយ ឯវុចាយ ធម៌ទ្ធិយា។ យសសាតិ ឥមិនា ឯធិសេន បរិវារេន,
បរិជនេន ច។ ជលន្តិវិជ្ជោតមាណោ។ អភិក្កន្តនាតិ អតិវិយ កន្តេន កមនីយេន
អភិរូបេន។ វណ្ណនាតិ ធម៌វណ្ណេន សរីរវណ្ណនិកាយ។ សព្វា ឱកាសយំ ធិសាតិ
ធនបិ ធិសា បកាសេន្តោ ចន្តោវិយ, សូរិយោវិយ ច ឯកោភាសំ ឯកាលោកំ
ករោន្តោតិ គាថាយ អត្ថោ។ អភិរូបេតិ ឧឡាររូបេ សម្មន្តរូបេ។

“ចោរោ ចោរោ, សប្បោ សប្បោ”តិអាធិសុ ភយេ អាមេឌិតំ, “វិជ្ជុ វិជ្ជុ, បហា
បហា”តិអាធិសុ កោធន, “សាធុ សាធុតិអាធិសុ (ម. និ. ១.៣២៧; សំ. និ. ២.១២៧;
៣.៣៥; ៥.១០០៥) បសំសាយំ, “គច្ឆ គច្ឆ, លុនាហិ លុនាហិ”តិអាធិសុ តុរិតេ,
“អាគច្ឆ អាគច្ឆា”តិអាធិសុ កោតុហាលេ, “ពុទ្ធា ពុទ្ធាតិ ចិន្តេន្តោ”តិអាធិសុ (ពុ.
វិ. ៤៤) អច្ឆរេ, “អភិក្កមថាយស្មន្តោ អភិក្កមថាយស្មន្តោ”តិអាធិសុ (ធិ. និ.
៣.២០; អ. និ. ៩.១១) ហាសេ, “កហំ ឯកបុត្តក កហំ ឯកបុត្តកា”តិអាធិសុ
(សំ. និ. ២.៦៣) សោកេ, “អហោ សុខំ អហោ សុខ”តិអាធិសុ (ឧទា. ២០; ធិ. និ.
៣.៣០៥; ចូឡវ. ៣៣២) បសានេ។ ច-សន្តោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ, តេន
គរហាអសម្មាណធិនំ សង្គហោ ធន្នញ្ចោ។ តត្ថ “ចាចោ ចាចោ”តិអាធិសុ
គរហាយំ, “អភិរូបក អភិរូបកា”តិអាធិសុ អសម្មានេ ធន្នញ្ចំ។

នយិទំ អាមេឌិតវសេន ទ្វិក្ខត្ថំ វុត្ថំ, អថ ខោ អត្ថទ្វយវសេនាតិ ធស្សេន្តោ
“អថ វា”តិអាធិមាហា “អភិក្កន្ត”តិវចនំ អបេក្ខិត្វា នបុសកលិដ្ឋវសេន វុត្ថំ។ តំ
បន ភគវតោ វចនំ ធម្មស្ស ទេសនាតិ កត្វា តថា វុត្ថំ។ អត្ថមត្តធន្សនំ វា ឯតំ,
តស្មា អត្ថវសេនេត្ថ លិដ្ឋវិភត្តិបរិណាមោ វេទិតញ្ចោ។ ធុតិយបទេបិ ឯសេវ
នយោ។ ឆោសនាសនតោតិ វាគាធិកិលេសវិធមនតោ។ គុណាធិគមនតោតិ
សីលាធិគុណានំ សម្មាធនតោ។ យេ គុណោ ទេសនា អធិគមេតិ, តេសុ
បធានភូតា ធស្សេតញ្ចាតិ តេ បធានភូតេ តាវ ធស្សេតុំ “សទ្ធាជននតោ

បញ្ញាជននតោ"តិ វុត្តំ។ សទ្ធាបមុខា ហិ លោកិយា គុណា បញ្ញាបមុខា
លោកុត្តរា។ សីលាធិអត្ថសម្មត្តិយា សាត្ថតោ។ សភាវនិរុត្តិសម្មត្តិយា
សព្វញ្ញនតោ។ សុវិញ្ញយ្យសទ្ធបយោគតាយ ឧត្តានបទតោ។
សណ្ឋាសុខមការេន ទុត្តិញ្ញយ្យត្ថតាយ គម្ពីរត្ថតោ។
សិនិទ្ធមុទុមធុរសទ្ធបយោគតាយ កណ្ណាសុខតោ។
វិបុលវិសុទ្ធបេមនិយត្ថតាយ ហធយង្គមតោ។ មាធាតិមានិធមនេន
អនត្តក្កសនតោ។ ធម្មសារម្ពនិម្ពន្ធនេន អបរវម្ពនតោ។
ហិតាធិប្បាយប្បវត្តិយា, បរេសំ រាគបរិឡាហាធិវ្រគមនេន ច
ករុណាសីតលតោ។ កិលេសន្ទការិធមនេន បញ្ញាវនាតតោ។
ករីករុតមញ្ញតាយ អាចារ្យមណីយតោ។ បុញ្ញាបរាវិរុទ្ធសុវិសុទ្ធតាយ
វិមទ្ធក្ខមតោ។ អាចារ្យមណីយតាយ វេ សុយ្យមាណសុខតោ។
វិមទ្ធក្ខមតាយ, ហិតជ្ឈាសយប្បវត្តិយា ច វិមសិយមាណហិតតោ។
វេមាធិហិតិ អាធិ-សន្ទេន សំសារចក្កនិវត្តនតោ សទ្ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ,
មិច្ឆាវាធិវិទ្ធិសនតោ សម្មាវាធិបតិដ្ឋាបនតោ, អកុសលមូលសមុទ្ធរណតោ
កុសលមូលសំរោបនតោ, អចាយទ្វារបិណនតោ សគ្គមគ្គទ្វារវិវរណតោ,
បរិយុដ្ឋានវ្រគមនតោ អនុសយសមុគ្គាជនតោតិ វេមាធិនំ សង្គហោ
ទដ្ឋព្រោ។

អដោមុខជ្ជបិតន្តិ កេនចិ អដោមុខំ វេបិតំ។ ហេដ្ឋាមុខជាតន្តិ សភារេនេវ
ហេដ្ឋាមុខំ ជាតំ។ ឧគ្សាជេយ្យាតិ វិវដំ ករេយ្យ។ ហេតុ គហេត្វា “បុរត្តាភិមុខោ,
ឧត្តរាភិមុខោ វា គច្ឆា”តិ អាធិនិ អវត្វា ហេតុ គហេត្វា និស្សន្ទេហំ កត្វា។ “ឯស
មគ្គោ, ឯវំ គច្ឆា”តិ ទស្សេយ្យ។ កាឡបក្ខេបាតុទ្ធសីតិ កាឡបក្ខេបាតុទ្ធសី។
និក្កន្ធិតំ អាធមយ្យស្ស អនាធារភូតំ ភាជនំ អាធារភាវាចាននវសេន
ឧក្កន្ធម្មេយ្យ។ អញ្ញាណស្ស អភិមុខត្តា ហេដ្ឋាមុខជាតតាយ សទ្ធម្មិមុខំ

អដោមុខដួបិតតាយ អសទ្ធម្មេ បតិតន្តិ ឯវំ បទទ្ធយំ យថាវហំ យោជេតត្ថំ, ន
យថាសង្ខំ។ កាមំ កាមច្ឆន្ទាទយោ បដិច្ឆាទកា ងីវរណាការតោ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ បន
សវិសេសំ បដិច្ឆាទិកា សត្តេ មិច្ឆាភិនិវេសនវសេនាតិ អាហ

“មិច្ឆាទិដ្ឋិកហនបដិច្ឆន្ទ”ន្តិ។ តេនាហ ភគវា “មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមាហំ ភិក្ខុវេ វជ្ជំ
វទាមី”តិ។ សញ្ញា អចាយតាមិមគ្គោ កុម្មុគ្គោ កុច្ឆិតោ មគ្គោតិ កត្វា។
សម្មាទិដ្ឋិអាទិនំ ឧបបដិបក្ខតាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ អដ្ឋមិច្ឆត្ថធម្មា មិច្ឆាមគ្គា។
តេនេវ ហិ តទុកយបដិបក្ខតំ សន្ធាយ “សគ្គមោក្ខមគ្គំ អារិករោន្តោ”តិ វុត្ថំ។
សប្បិអាទិសន្និស្សយោ បទីចោ ន តថា ឧដ្ឋលោ, យថា តេលសន្និស្សយោតិ
តេលបដ្ឋោត-គ្គហណំ។ ឯតេហិ បរិយាយេហិតិ ឯតេហិ
និក្កុដ្ឋិតុក្កុដ្ឋនបដិច្ឆន្ទវិវរណាទិឧបមោបមិតត្ថប្បការេហិ, ឯតេហិ វា
យថាវុត្ថេហិ នាណវិធកុហនលបនាទិមិច្ឆាជីវិវិធមនាទិវិការេនបរិយាយេហិ។
តេនាហ “អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោ”តិ។

បសន្នការន្តិ បសន្នេហិ កាតត្ថំ សក្ការំ។ សរណាន្តិ បដិសរណំ, តេនាហ
“បរាយណា”ន្តិ។ បរាយណាការោ ច អនត្ថនិសេធនេន, អត្ថសម្បជីវាទនេន ច
ហោតីតិ អាហ “អយស្ស តាតា, ហិតស្ស ចវិធាតា”តិ។ អយស្សាតិ
ទុក្ខតោតិ វទន្តិ, ចាបតោតិ បន អត្ថោ យុត្ថោ, និស្សក្កេ ចេតំ សាមិវចនំ។ ឯត្ថ
ច នាយំ គមុ-សន្នោ នី-សន្នាទយោវិយ ទ្វិកម្មកោ, តស្មា យថា “អជំ កាមំ
នេតី”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ “ភគវន្តំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ វុត្ថំ ន សក្កា, “សរណាន្តិ
គច្ឆាមី”តិ បន វុត្ថត្ថំ។ ឥតិ-សន្នោ ចេត្ថ លុត្ថនិទ្ទិដ្ឋោ។ តស្ស ចាយមត្តោ។
គមនញ្ច តទទិប្បាយេន ភជនំ ជាននំ វាតិ ទស្សន្តោ “ឥមិនា
អធិប្បាយេនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ភជាមី”តិអាទិសុ បុរិមស្ស បុរិមស្ស បច្ឆិមំ
បច្ឆិមំ អត្ថវចនំ, ភជនំ វា សរណាធិប្បាយេន ឧបសម្ព័នំ, សេវនំ
សន្តិការេវតា, បយិរុចាសនំ វុត្ថបដិវត្ថករណេន ឧបជ្ឈានន្តិ ឯវំ សត្តថាបិ

អនញ្ញាសរណតំយេវ ធីបេតិ។ “គុដ្ឋាមី”តិ បទស្ស ពុដ្ឋាមីតិ អយមត្ថោ កថំ
លព្ពតីតិ អាហា “យេសញ្ញី”តិអាទិ។

“អធិគតមគ្គេ សង្ខិកតនិរោធន”តិ បទទ្ធយេនាបិ ជលជ្ជា ឯវ ធស្សិតា, ន
មគ្គដ្ឋាតិ តេ ធស្សេន្តោ “យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្គមាណេ ចា”តិអាទិមាហា។ ននុ ច
កល្យាណបុព្វដ្ឋនោបិ “យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្គតី”តិ វុច្ចតីតិ? កិញ្ចាបិ វុច្ចតិ,
និប្បវិយាយេន បទ មគ្គដ្ឋា ឯវ តថា វត្តញ្ញា, ន ឥតរោ និយាមោក្កមនាភាវតោ។
តថា ហិ តេ ឯវ វុត្តា “អថាយេសុ អបតមាណេ ជារេតី”តិ។

សម្មត្ថនិយាមោក្កមនេន ហិ អថាយវិនិមុត្តសម្ពុតោ។ អក្ខាយតីតិ ឯត្ថ ឥតិ-
សន្តោ អាទិអត្ថោ, បការត្ថោ វា, តេន “យាវតា ភិក្ខុវេ ធម្មា សង្ខតា វា
អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គំ អក្ខាយតី”តិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤) សុត្តបទំ
សង្កណ្ហាតិ, “វិត្តារោ”តិ វា ឥមិនា។ ឯត្ថ ច អរិយមគ្គោ និយ្យានិកតាយ, និព្វានំ
តស្ស តទត្ថសិទ្ធិហេតុតាយាតិ ឧភយមេវ និប្បវិយាយេន “ធម្មោ”តិ វុត្តោ។
និព្វានញ្ញី អារម្មណបច្ចយភូតំ លភិទ្ធា អរិយមគ្គស្ស តទត្ថសិទ្ធិ។ តថាបិ
យស្មា អរិយជលានំ “តាយ សទ្ធាយ អរូបសន្តាយា”តិអាទិ វចនតោ មគ្គេន
សមុច្ឆិន្ទានំ កិលេសានំ បដិបស្សនិប្បហានកិច្ចតាយ, និយ្យានានុគុណតាយ,
និយ្យានបរិយោសានតាយ ច, បរិយត្តិធម្មស្ស បទ “និយ្យានធម្មស្ស
សមធិគមនហេតុតាយា”តិ ឥមិនា បរិយាយេន វុត្តនយេន ធម្មភាវោ លព្ពតិ
ឯវ។ ស្វាយមត្ថោ ចាថាវុទ្ធូ ឯវាតិ ធស្សេន្តោ “ន កេវល”តិអាទិមាហា។

“កាមរាគោ ភវរាគោ”តិ ឯវមាទិ ភេនោ សញ្ញាបិ រាគោវិវដ្ឋតិ ឯតេនាតិ
រាគវិរាគោតិ មគ្គោ កថិតោ។ ឯជាសង្ខតាយ តណ្ហាយ,
អន្តោនិដ្ឋានលក្ខណស្ស សោកស្ស ច តទុប្បត្តិយំ សព្វសោ បរិក្ខណត្តា
អនេជំ អសោកន្តិ ជលំ កថិតំ។ អប្បដិក្ខុលន្តិ អវិរោធនិបទតោ កេនចិ អវិវុទ្ធី,

ឥដ្ឋបណ្ឌិតន្តិ វា អត្តោ។ បគុណារូបេន បវត្តិតត្តា, បកដ្ឋគុណវិការីនតោ វា
បគុណំ។ យថាហា “វិហឹសសញ្ញី បគុណំ នភាសី, ធម្មំ បណ្ឌិតំ មនុជេសុ
ព្រាហ្ម” តិ។ (ម. និ. ១.២៨៣; ម. និ. ២.៣៣៩; មហាវ. ៩) សព្វធម្មក្ខន្ធា កថិតាតិ
យោជនា។

ធិដ្ឋសីលសង្ឃាតេនាតិ “យាយំ ធិដ្ឋិ អរិយា និយ្យានិកា និយ្យាតិ តក្ករស្ស
សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ, តថារូបាយ ធិដ្ឋិយា ធិដ្ឋិសាមញ្ញកតោ វិហារី” តិ (ធិ. និ.
៣.៣២៤; ម. និ. ៤.៩២; ៣.៥៤) ឯវំ វុត្តាយ ធិដ្ឋិយា, “យានិ តានិ សីលានិ
អខណ្ឌានិ អច្ឆិទ្ធានិ អសពលានិ អកម្មាសានិ ភុជិស្សានិ វិញ្ញប្បសត្តានិ
អបរាមជ្ជានិ សមាធិសំវត្ថនិកានិ, តថារូបេហិ សីលេហិ សីលសាមញ្ញកតោ
វិហារី” តិ (ធិ. និ. ៣.៣២៣; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១១; បវ. ២៧៤) ឯវំ
វុត្តានំ សីលានញ្ច សំហតភាវេន, ធិដ្ឋសីលសាមញ្ញេនាតិ អត្តោ។ សំហតោតិ
យជិតោ, សមេតោតិ អត្តោ។ អរិយបុគ្គលា ហិ យត្ថ កត្តចិ ទូរេ វិតាបិ
អត្តនោ គុណសាមគ្គិយា សំហតា ឯវ។ អដ្ឋ ច បុគ្គលធម្មទសា តេតិ តេ
បុរិសយុគវសេន ចត្តារោបិ បុគ្គលវសេន អដ្ឋេវ អរិយធម្មស្ស
បច្ឆក្ខនស្សវិតាយ ធម្មទសា។ តីណិ វត្ថុនិ “សរណា” ន្តិ គមនេន, តិក្ខត្ថំ
គមនេន ច តីណិ សរណាគមនានិ។ បដិវេទេសីតិ អត្តនោ ហទយកតំ វាចាយ
បវេទេសិ។

សរណាគមនកថាវណ្ណនា

សរណាគមនស្ស វិសយប្បភេទជលសំកិលេសភេទានំ វិយ កត្ត ច
វិការីនា តត្ថ កោសល្លាយ ហោតីតិ “សរណាគមនេសុ កោសល្លត្ថំ
សរណំ... បេ.... វេទិតញ្ចោ” តិ វុត្តំ តេន វិជា សរណាគមនស្សេវ អសម្ភវតោ។
កស្មា បនេត្ត វោទានំ ន គហិតំ, ននុ វោទានំ វិការីនាបិ តត្ថ កោសល្លវហោតិ?

សង្ខមេតំ, តំ បន សំកិលេសគ្គហណោនេវ អត្ថតោ ធីបិតំ ហោតីតិ ន គហិតំ។
យានិ ហិ នេសំ សំកិលេសការណានិ អញ្ញាណាធីនិ, តេសំ សព្វេន សព្វំ
អនុប្បន្នានំ អនុប្បាទនេន, ឧប្បន្នានញា បហានេន វោទានំ ហោតីតិ។
ហីសត្ថស្ស សរ-សទ្ធស្ស វសេនេតំ បទំ ទដ្ឋព្ពន្ធន្តិ “ហីសតីតិ សរណា”ន្តិ វត្វា តំ
បន ហីសនំ កេសំ កជំ កស្ស វាតិ ចោទនំ សោធន្តោ
“សរណាគតាន”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ ភយន្តិ វដ្ឋភយំ។ សម្ពាសន្តិ ចិត្តត្រាសំ
តេនេវ ចេតសិកទុក្ខស្ស គហិតត្តា។ ទុក្ខន្តិ កាយិកទុក្ខំ។
ទុក្ខតិបរិកិលេសន្តិ ទុក្ខតិបរិយាបន្នំ សព្វម្បិ ទុក្ខំ, តយិទំ សព្វំ បរតោ
ជលកថាយំ អាវិភវិស្សតិ។ ឯតន្តិ “សរណា”ន្តិ បទំ។

ឯវំ អវិសេសតោ សរណា-សទ្ធស្ស អត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិសេសតោ
ទស្សេត្ថំ “អថ វា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ហិតេ បវត្តនេនាតិ “សម្បន្នសីលា ភិក្ខុវេ
វិហារថា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.៦៤, ៦៩) អត្ថេ និយោជនេន។ អហិតា ច
និវត្តនេនាតិ។ “ចាណាតិចាតស្ស ខោ ចាបកោវិចាកោ, ចាបកំ
អភិសម្បរាយ”ន្តិអាទិនា អាទិនវទស្សនាទិមុខេន អនត្ថតោ និវត្តនេន។ ភយំ
ហីសតីតិ ហិតាហិតេសុ អប្បវត្តិបវត្តិហេតុកំ ព្យសនំ អប្បវត្តិករណេន
វិជានេតិ។ ភវកត្តារា ឧត្តារណេន មគ្គសម្ពាតោ ធម្មោ, ឥតរោ
អស្សាសទានេន សត្តានំ ភយំ ហីសតីតិ យោជនា។ កាវាទន្តិ ទានវសេន
បូជាវសេន ច ឧបនីតានំ សក្ការានំ។ វិបុលជលបដិលាភករណេន សត្តានំ
ភយំ ហីសតីតិ យោជនា, អនុត្តរទក្ខិណោយ្យភាវតោតិ អធិប្បាយោ។ ឥមិនាបិ
បរិយាយេនាតិ ឥមិនាបិ វិភជិត្វា វុត្តេន ការណេន។

“សម្មាសម្ពុទ្ធា ភកកា, ស្វាគ្គាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ ឯវំ
បវត្តោ តត្ថ វតនត្តយេ បសាទោ តប្បសាទោ, តនេវ វតនត្តយំ គរុ ឯតស្សាតិ

តគ្គុរៈ តញ្ញាវោ តគ្គុរៈតា, តប្បសាទោ ច តគ្គុរៈតា ច តប្បសាទតគ្គុរៈតា, តាហិ
តប្បសាទតគ្គុរៈតាហិ។ វិជ្ជតទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសម្មាហាអស្សន្ធិយាទិតាយ
វិហតកិលេសោ។ តទេវ រតនត្ថយំ បរាយណំ បរាគតិ តាណំ លេណន្តិ ឯវំ
បវត្ថិយា តប្បរាយណាតាការប្បវត្តោ ចិត្តប្បាទោ សរណាគមនំ សរណំ
គប្បតិ ឯតេនាតិ។ តំសមន្តីតិ តេន យថាវុត្តចិត្តប្បាទេន សមន្នាគតោ។ ឯវំ
ឧបេតីតិ ភជតិ សេវតិ បយិរុចាសតិ, ឯវំ វា ជាតាតិ ពុជ្ឈតីតិ ឯវមត្តោ
វេទិតញ្ចោ។ ឯត្ថ ច បសាទ-គ្គហឈាន លោកិយសរណាគមនមាហា។ តញ្ញា
បសាទប្បធានំ។ គរុតាគហឈាន លោកុត្តរំ។ អរិយា ហិ រតនត្ថយំ
គុណាភិញ្ញតាយ ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុំ កត្វា បស្សន្តិ។ តស្មា តប្បសាទេន
វិក្ខម្ពនវសេន វិគតកិលេសោ, តគ្គុរៈតាយ សមុច្ឆេទវសេនាតិ យោជេតព្ពំ
អការវករណាហេតុនំ សមុច្ឆន្ទនតោ។ តប្បរាយណាតា បនេត្ថ តគ្គតិកតាតិ
តាយ ចតុត្ថិធម្មិ វក្ខមាណំ សរណាគមនំ គហិតន្តិ ទជ្ឈព្ពំ។ អរិសេសេន វា
បសាទគរុតា ជាតិតាតិ បសាទគ្គហឈាន អវេច្ចប្បសាទស្ស ឥតរស្ស ច
គហណំ, តថា គរុតាគហឈានាតិ ឧកយេនាបិ ឧកយំ សរណាគមនំ
យោជេតព្ពំ។

មគ្គកូណោ ឥដ្ឋតីតិ យោជនា។ “និព្វានាម្ពណំ ហុត្វា”តិ ឯតេន អត្ថតោ
ចតុសច្ឆាធិគមោ ឯវំ លោកុត្តរសរណាគមនន្តិ ទស្សេតិ។ តត្ថ ហិ និព្វានធម្មោ
សន្និកិរិយាភិសមយវសេន, មគ្គធម្មោ ភាវនាភិសមយវសេន
បដិវិជ្ឈិយមាណោយេវ សរណាគមនត្ថំ សាដេតិ។ ពុទ្ធកុណា បន
សាវកគោចរក្ខតា បរិញ្ញាភិសមយវសេន, តថា អរិយសង្ឃកុណា, តេនាហា
“កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្ថយេ ឥដ្ឋតី”តិ។ ឥដ្ឋន្តញ្ច សហោវ ឥដ្ឋតិ, ន
លោកិយំ វិយ បតិចាជិយា អសម្មាហាបដិវេជេន បដិវិទ្ធុត្តាតិ អធិប្បាយោ។
យេ បន វទន្តិ “ន សរណាគមនំ និព្វានាម្ពណំ ហុត្វា បវត្ថតិ។ មគ្គស្ស

អធិកតត្តា បន អធិកតមេវ ហោតិ ឯកទ្វានំ តេវិជ្ជាទីនំ លោកិយវិជ្ជាធម្មោ
វិយា"តិ, តេសំ លោកិយមេវ សរណាគមនំ សិយា, ន លោកុត្តរំ, តញ្ចា អយុត្តំ
ធុរិយស្សបិ ឥន្ទ្រតត្តា។

តន្ត្រី លោកិយំ សរណាគមនំ។ សទ្ធាបដិលាភោ "សម្មាសម្ពុទ្ធា
ភគវា"តិអាទិនា។ សទ្ធាមូលិកាតិ យថាវុត្តសទ្ធាបុព្ពង្គមា សម្មាទិដ្ឋិតិ
ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ, ធម្មសុធម្មតំ, សង្ឃសុប្បជិបត្តិញ្ច លោកិយាវពោធរសេនេវ សម្មា
ញ្ញាយេន ធន្សនតោ។ "សទ្ធាមូលិកា សម្មាទិដ្ឋិ"តិ ឯតេន សទ្ធិបនិស្សយា
យថាវុត្តលក្ខណា បញ្ញា លោកិយសរណាគមនន្តិ ធន្សេតិ, តេនាហ
"ទិដ្ឋិជុក្ខន្តិវុច្ឆតិ"តិ។ ទិដ្ឋិ ឯវ អត្តនោ បច្ឆយេហិ ឧដុ ករិយតីតិ កត្វា ទិដ្ឋិ វា
ឧដុ ករិយតិ ឯតេនាតិ ទិដ្ឋិជុក្ខន្តិ, តថា បវត្តោ ចិត្តប្បាទោ។ ឯវញ្ច កត្វា
"តប្បរាយណាតាការប្បវត្តោ ចិត្តប្បាទោ"តិ ឥទំ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។
សទ្ធាបុព្ពង្គមសម្មាទិដ្ឋិគ្គហណំ បន ចិត្តប្បាទស្ស តប្បធានតាយាតិ ធន្នញ្ចំ។
"សទ្ធាបដិលាភោ"តិ ឥមិនា មាតាទីហិ ឧស្សហិតនារកាទីនំវិយ
ញ្ញាណវិប្បយុត្តំ សរណាគមនំ ធន្សេតិ, "សម្មាទិដ្ឋិ"តិ ឥមិនា
ញ្ញាណសម្បយុត្តំ សរណាគមនំ។ តយិទំ លោកិយំ សរណាគមនំ។ អត្តា
សន្និយ្យាតីយតិ អប្បីយតិ បរិច្ឆជីយតិ ឯតេនាតិ អត្តសន្និយ្យាតនំ, យថាវុត្តំ
ទិដ្ឋិជុក្ខន្តិ។ តំ រតនត្ថយំ បរាយណំ បដិសរណំ ឯតស្សតិ តប្បរាយណោ,
បុគ្គលោ, ចិត្តប្បាទោ វា។ តស្ស ភាវោ តប្បរាយណាតា, យថាវុត្តំ
ទិដ្ឋិជុក្ខមេវ។ "សរណា"ន្តិ អធិប្បាយេន សិស្សការំ អន្តោវាសិកការំ ឧបគច្ឆតិ
ឯតេនាតិ សិស្សការុបគមនំ។ សរណាគមនាធិប្បាយេនេវ បណិបតតិ
ឯតេនាតិ បណិចាតោ។ សព្ពត្ថ យថាវុត្តទិដ្ឋិជុក្ខន្តិវេសេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

អត្ថបរិច្ឆេទនិង សំសារទុក្ខនិត្តរណាត្ថំ អត្ថនោ អត្ថការស្ស បរិច្ឆេទនំ។
ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។ ពុទ្ធាទីនំ យេវាតិ អវធារណំ
អត្ថសន្និយ្យាតនាទីសុបិ តត្ថ តត្ថ វត្ថុតំ។ ឯវញ្ញា តទញ្ញានិវត្ថនំ កតំ ហោតិ។

ឯវំ អត្ថសន្និយ្យាតនាទីនិ ឯកេន បការេន ទស្សេត្វា ឥនាទិ អបរេហិបិ
បការេហិ ទស្សេត្ថុំ “អបិចា” តិអាទិ អារទ្ធំ, តេន បរិយាយន្តរេហិបិ
អត្ថសន្និយ្យាតនាទិ កតមេវ ហោតិ អត្ថស្ស អភិទ្គត្តាតិ ទស្សេតិ។
អាឡូវកាទីននិ អាទិ-សទ្ទេន សាតាគិវហោមវតាទីនំ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ននុ
ចេតេ អាឡូវកាទីនយោ មគ្គេនេវ អាគតសរណាគមនា, កចំ តេសំ
តប្បរាយណាតាសរណាគមនំ វុត្តន្តិ? មគ្គេនាគតសរណាគមនេហិបិ។ “សោ
អហំ វិចរិស្សាមិ... បេ... សុធម្មតំ” (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៩៤) “តេ មយំ
វិចរិស្សាម, គាមា គាមំ នកា នគំ... បេ... សុធម្មត” ត្ថិ, (សុ. និ. ១៨២) តេហិ
តប្បរាយណាតាការស្ស បវេទិតត្ថា តថា វុត្តំ។

សោ បនេស ញាតិ... បេ... វសេនាតិ ឯត្ថ ញាតិវសេន, ភយវសេន,
អាចរិយវសេន, ទក្ខិណោយ្យវសេនាតិ បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ
ញាតិវសេនាតិ ញាតិការវសេន។ ឯវំ សេសេសុបិ។
ទក្ខិណោយ្យបណិចាតេនាតិ ទក្ខិណោយ្យតាហោតុកេន បណិចាតេន។
ឥតរេហិ ញាតិការវាទិវសប្បវត្តេហិ តិហិ បណិចាតេហិ។
“ឥតរេហិ” តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិត្តារតោ ទស្សេត្ថុំ “តស្មា” តិអាទិ
វុត្តំ។ វន្តតិ តិ បណិចាតស្ស លក្ខណាវចនំ។ ឯវំ បន្តិ ទិដ្ឋជម្និកំ សន្ធាយ វទតិ។
សម្បរាយិ កញ្ញា និយ្យានិកំ វា អនុសាសនី បច្ចាសិសន្តោ
ទក្ខិណោយ្យបណិចាតមេវ ករោតីតិ អធិប្បាយោ។

សរណាគមនប្បកេនោតិ សរណាគមនវិភាកោ។

អរិយមគ្គោ ឯវ លោកុត្តរំ សរណាគមនន្តិ “ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ
វិចាកដល”ន្តិ វុត្ថំ។ សព្ពុទ្ធកុក្ខយោតិ សកលស្ស វុត្ថុទុក្ខស្ស
អនុប្បាទនិរោធា។ ឯតន្តិ “ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី”តិ ឯវ
វុត្ថំ អរិយសច្ចស្ស ទស្សនំ។

និព្វានតោ អនុបកមនាទិវសេនាតិ “និព្វ”ន្តិ អត្តហណាទិវសេន។ អដ្ឋានន្តិ
ហេតុបដិក្ខេចា។ អនវកាសោតិ បច្ចយបដិក្ខេចា។ ឧភយេនាបិ ការណាមេវ
បដិក្ខេបតិ។ យន្តិ យេន ការណេន។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោតិ មគ្គទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ
សោតាបន្នោ។ កញ្ចំ សង្ខារន្តិ ចតុក្កមកេសុ សង្ខតសង្ខារេសុ ឯកសង្ខារម្បិ។
និព្វតោ ឧបគន្ធយ្យាតិ “និព្វោ”តិ គណ្ណោយ្យ។ “សុខតោ ឧបគន្ធយ្យា”តិ។
“ឯកន្តសុខំ អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា”តិ (ធី. និ. ១.៧៦) ឯវ
អត្តទិដ្ឋិវសេន សុខតោ គាហំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តេន បន
អរិយសាវកោ បរិឡាហរូបសមនត្ថំ មត្តហត្ថិបរិត្តាសិតោវិយ
ចោក្ខព្រាហ្មណោ ឧក្ការភូមិ កញ្ចំ សង្ខារំ សុខតោ ឧបគន្ធិតិ។ អត្តវារេ
កសិណាទិបញ្ញត្តិសង្កហត្ថំ “សង្ខារ”ន្តិ អវត្វា “កញ្ចំ ធម្ម”ន្តិ វុត្ថំ។ ឥមេសុបិ
វារេសុ ចតុក្កមកវសេនេវ បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ, តេក្កមកវសេនេវ វា។ យំ យញ្ញិ
បុព្វដ្ឋនោ គាហវសេន គណ្ណាតិ, តតោ តតោ អរិយសាវកោ គាហំ
វិនិវេបេតិ។

“មាតរ”ន្តិអាទីសុ ជនិកា មាតា, ជនកោ បិតា, មនុស្សភូតោ ទីណាសវោ
អរហាតិ អធិប្បតោ។ កី បន អរិយសាវកោ អញ្ចំ ជីវិតា វោរោបេយ្យាតិ?
ឯតម្បិ អដ្ឋានំ, បុព្វដ្ឋនការស្ស បន មហាសាវដ្ឋការទស្សនត្ថំ,
អរិយសាវកស្ស ច ដលទស្សនត្ថំ ឯវ វុត្ថំ។ ទុដ្ឋចិត្តោតិ វេកចិត្តេន
បទុដ្ឋចិត្តោ។ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យាតិ ជីវមានកសរីរេ ខុទ្ទកមក្ខិកាយ

បរិវេណមត្តម្យ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ។ សង្ឃំ ភិទ្ទេយ្យាតិ សមាទសំវាសកំ
សមាទសីមាយំ បិតំ សង្ឃំ។ “កម្មេន, ឧទ្ទេសេន, វោហារេន្តោ, អនុស្សាវនេន,
សលាកក្កាហោនា” តិ (បរិ. ៤៥៨) ឯវំ វុត្តេហិ បញ្ចហិ ការណេហិ ភិទ្ទេយ្យ។
អញ្ញំ សត្តារន្តិ អញ្ញំ តិក្កកំ “អយំ មេ សត្តា” តិ ឯវំ គណ្ហេយ្យ, នេតំ ឋានំ
វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ន តេ គមិស្សន្តិ អចាយភូមិន្តិ តេ ពុទ្ធិ សរណំ គតា តំនិមិត្តំ
អចាយំ ន គមិស្សន្តិ, នេវកាយំ បន បរិបូរេស្សន្តិ តិ អត្ថោ។

ទសហិ ឋានេហិតិ ទសហិ ការណេហិ។ អធិគណ្ហាន្តិ តិ អភិកវន្តិ។
វេលាមសុត្តាធិវសេនាបិតិ ឯត្ថ ករីសស្ស ចតុត្ថភាគប្បមាណានំ
ចតុរាសីតិសហស្សសង្ឃានំ សុវណ្ណាចាតិវ្យាបិយចាតិកំសចាតីនំ យថាភ្នំ
វ្យាបិយសុវណ្ណាហិរញ្ញបូរានំ, សញ្ញាលង្ការបដិមណ្ឌិតានំ ចតុរាសីតិយា
ហត្ថិសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា អស្សសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា
រថសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា ធនុសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា
កញ្ញាសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា បល្លង្កសហស្សានំ, ចតុរាសីតិយា
វត្តកោដិសហស្សានំ, អបរិមាណាស្ស ច ខន្ធកោដ្ឋាធិកេទស្ស អាហារស្ស
បរិច្ឆេទវសេន សត្តមាសាធិកានិ សត្តសំវច្ឆរានិ និរន្តរំ
បវត្តវេលាមមហាទានតោ ឯកស្ស សោតាបន្នស្ស ទិន្នទានំ មហាប្បលតរំ,
តតោ សតំ សោតាបន្នានំ ទិន្នទានតោ ឯកស្ស សកទាគាមិនោ, តតោ
ឯកស្ស អនាគាមិនោ, តតោ ឯកស្ស អរហតោ, តតោ ឯកស្ស
បច្ឆេកពុទ្ធស្ស, តតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស, តតោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស ទិន្នទានំ
មហាប្បលតរំ, តតោ ចាតុទ្ធិសសង្ឃំ ឧទ្ធិស្ស វិហារករណំ, តតោ សរណាគមនំ
មហាប្បលតរន្តិ ឥមមត្តំ បកាសេន្តស្ស វេលាមសុត្តស្ស (អ. និ. ៩.២០) វសេន។
វុត្តញ្ញោតំ “យំ គហបតិ វេលាមោ ព្រាហ្មណោ ទានំ អទាសិ មហាទានំ, យោ
ចេកំ ទិដ្ឋិសម្បន្នំ កោដេយ្យ, ឥទំ តតោ មហាប្បលតរ” ត្ថិអាទិ (អ. និ. ៩.២០)។

វេលាមសុត្តាធិតិ អាទិសទ្ធន អគ្គប្បសាទសុត្តាធិនំ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)
សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។

អញ្ញាណំ វុត្ថុត្ថយស្ស គុណានំ អជាននំ, តត្ថ សម្មាហោ។ “តុទ្ធោ នុ ខោ,
ន នុ ខោ” តិ អាទិនា វិចិត្តិច្ឆា សំសយោ។ មិច្ឆាញ្ញាណំ តស្ស គុណានំ
អគុណភាវបរិកប្បនេន វិបរីតត្តាហោ។ អាទិសទ្ធន អនាទរាភារវាធិនំ
សង្កហោ។ ន មហាជុតិកន្តិន ឧដ្ឋលំ, អបរិសុទ្ធី អបរិយោទាតន្តិ អត្ថោ។ ន
មហាវិញ្ញាណន្តិ អនុឡាវំ។ សាវន្នោតិ តណ្ហាទិដ្ឋាធិវសេន សនោសោ,
លោកិយសរណគមនំ សិក្ខាសមាទានំ វិយ អគ្គហិតកាលបរិច្ឆេទំ
ជីវិតបរិយន្តមេវ ហោតិ, តស្មា តស្ស ខន្ធកេនេន កេនោតិ អាហា “អនវន្នោ
កាលកិរិយាយា” តិ។ សោតិ អនវន្នោ សរណគមនកេនោ។ សតិបិ អនវន្តត្ថេ
ឥដ្ឋដលោបិ ន ហោតីតិ អាហា “អដលោ” តិ។ កស្មា? អវិចាកត្តា។ ន ហិ តំ
អកុសលន្តិ។

កោ ឧចាសកោតិ សរូបបុច្ឆា, កីលកូលោ ឧចាសកោតិ វុត្ថំ ហោតិ។
កស្មាតិ ហេតុបុច្ឆា, តេន កេន បរត្តិនិមិត្តេន ឧចាសក-សន្នោ តស្មី បុគ្គលេ
និរុឡោតិ ទស្សេតិ, តេនាហា “កស្មា ឧចាសកោតិ វុច្ឆតិ” តិ។ សទ្ធស្ស
អភិធម្មេយ្យ បរត្តិនិមិត្តំ តទត្ថស្ស តញ្ញាវការណំ។ កិមស្ស សីលន្តិ កីធិសំ
អស្ស ឧចាសកស្ស សីលំ, កិត្តកេន សីលេនាយំ សីលសម្បន្នោ នាម ហោតីតិ
អត្ថោ។ កោ អាជីវោតិ កោ អស្ស សម្មាអាជីវោ, សោ បន មិច្ឆាជីវស្ស
បរិវន្តនេន ហោតីតិ សោបិ វិភជីយតិ។ កាវិបត្តីតិ កា អស្ស សីលស្ស,
អាជីវស្ស វាវិបត្តិ។ អនន្តរស្ស ហិ វិធិ វា បជិសេនោ វា។ សម្បត្តីតិ ឯត្ថាបិ
ឯសេវ នយោ។

យោកោចិត្តិ ខត្តិយាធិសុ យោកោចិ, តេន សរណាគមនំ ឯវំ ការណំ, ន
ជាតិ អាទិវិសេសោតិ ធស្សេតិ។

ឧបាសនតោតិ តេនេវ សរណាគមនេន, តត្ថ ច សក្កច្ចកិរិយាយ អាទរ
ការវេហុមាណិយោគេន បយិរុបាសនតោ។

វេរមណីយោតិ វេរំ វុច្ចតិ ចាលាភិចាតាធិនុស្សីល្យំ, តស្ស មណនតោ
ហននតោវិធាសនតោ វេរមណីយោ, បញ្ចវិរតិយោវិរតិបធានត្តា តស្ស
សីលស្ស, តេនេវាហ “បដិវតោ ហោតី” តិ។

មិច្ឆាវណិជ្ជាតិ ន សម្មាវណិជ្ជា អយុត្តវណិជ្ជា អសារុប្បវណិជ្ជា។
បហាយាតិ អករណេនេវ បជហិត្វា។ ធម្មេនាតិ ធម្មតោ អនបេតេន, តេន
អញ្ញម្បិ អធម្មកំ ជីវិកំ បជិត្តិបតិ។ សមេនាតិ អវិសមេន, តេន កាយវិសំ
អាទិនុច្ឆរិតំ វដ្ឋេត្វា កាយសមាធិនា សុចរិតេន ជីវិកំ ធស្សេតិ។ សត្តវណិជ្ជាតិ
អាវុធកណ្ឌំ កត្វា វា កាវេត្វា វា យថាកតំ វា បដិលភិត្វា តស្ស វិក្កយោ។
សត្តវណិជ្ជាតិ មនុស្សវិក្កយោ។ មំសវណិជ្ជាតិ សូនកាវាធយោវិយ
មិគស្លករាធិកេ ចោសេត្វា មំសំ សម្មាទេត្វា វិក្កយោ។ មជ្ឈវណិជ្ជាតិ យំ កិញ្ចិ
មជ្ឈំ យោជេត្វា តស្ស វិក្កយោ។ វិសវណិជ្ជាតិ វិសំ យោជេត្វា វា វិសំ គហេត្វា វា
តស្ស វិក្កយោ។ តត្ថ សត្តវណិជ្ជា បរោបរោធនិមិត្តតាយ អករណីយា វុត្តា
សត្តវណិជ្ជា អភុជិស្សភាវករណតោ, មំសវណិជ្ជា វេហេតុតោ, មជ្ឈវណិជ្ជា
បមាធដ្ឋានតោ។

តស្សេវាតិ បញ្ចវេរមណីលក្ខណស្ស សីលស្ស ចេវ
បញ្ចមិច្ឆាវណិជ្ជាលក្ខណស្ស អាជីវស្ស ច។ វិបត្តិតិ ភេនោ, បកោចោ ច។
យាយាតិ យាយ បដិបត្តិយា។ ចណ្ណាលោតិ ឧបាសកចណ្ណាលោ។ មលន្តិ

ឧបាសកមលំ។ បដិកិដ្ឋាតិ ឧបាសកនិហំនោ។ ពុទ្ធាទីសុ កម្មកម្មជលេសុ ច
សទ្ធាវិបរិយាយោ អស្សន្ទិយំ មិច្ឆាធិមោក្ខោ, យថាវុត្តន អស្សន្ទិយេន
សមន្មាគតោ អស្សន្ទោ។ យថាវុត្តសីលវិបត្តិអាជីវិបត្តិវសេន ទុស្សីលោ។
“ឥមិនា ទិដ្ឋាទិនា ឥទំ នាម មង្គលំ ហោតិ” តិ វេ
ពាលជនបរិកប្បិតកោតូហលសង្ខាតេន ទិដ្ឋសុតមុតមង្គលេន សមន្មាគតោ
កោតូហលមង្គលិកោ។ មង្គលំ បច្ឆេតិ ទិដ្ឋមង្គលាទិភេទំ មង្គលមេវ
បត្តិយាយតិ។ នោ កម្មន្តិ កម្មស្សកតំ នោ បត្តិយាយតិ។ ឥតោ ច ពហិទ្ធាតិ
ឥតោ សព្ពញ្ញពុទ្ធសាសនតោ ពហិទ្ធា ពាហិរកសមយេ។ ទក្ខិណោយ្យំ
បរិយេសតិ ទុប្បជីបន្នំ ទក្ខិណារហសញ្ញា គវេសតិ។ បុព្វការំ ករោតិ តិ
ធានមាធំ អាទិកំ កុសល កិរិយំ បឋមតំ ករោតិ។ ឯតុ ច
ទក្ខិណោយ្យបរិយេសនបុព្វការេ ឯកំ កត្វា បញ្ចា ធម្មា វេទិតញ្ញា។

វិបត្តិយំ វុត្តវិបរិយាយេន សម្មត្តិ វេទិតញ្ញា។ អយំ បនវិសេសោ - ចតុន្ទម្បិ
បរិសានំ រតិជននដ្ឋេន ឧបាសកោវ រតនំ ឧបាសករតនំ។
គុណសោភាកិត្តិសទ្ធសុគន្ធតាយ ឧបាសកោវ បទុមំ ឧបាសកបទុមំ។ តថា
ឧបាសកបុណ្ណវិកំ។

អាទិម្ហតិអាទិអត្ថោ កោជិយន្តិ បរិយន្តកោជិយំ។ វិហារក្កេនាតិ
ឡិវកកោដ្ឋាសេន, “ឥមស្មី គព្ភេវ សន្តានមិទំ នាម បនសដលំ
ចាបុណាតិ” តិអាទិនា តំ តំវសនដ្ឋានកោដ្ឋាសេនាតិ អត្ថោ។ អដ្ឋតគ្គន្តិ វា
អដ្ឋទគ្គន្តិ វា អដ្ឋ ឥច្ឆេវ អត្ថោ។

“ចាលោហិ ឧបេត” តិឥមិនា តស្ស សរណាគមនស្ស អាចាលាកោដិកតំ
ទស្សន្តោ “យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ” តិអាទិនិ វត្វា បុន ជីវិតេនាបិ តំ វត្តត្ថយំ
បដិប្បដេន្តោ “សរណាគមនំ រក្ខាមី” តិ ឧប្បន្នំ តស្ស រញ្ជោ អធិប្បាយំ វិភាវេន្តោ

“អបាញ់” គឺអាទិមាហ។ ចាលោហិ ឧបេតន្តិ ហិ យាវ មេ ចាលា ជរន្តិ, តាវ សរណំ ឧបេតំ, ឧបេន្តោ ច ន វាចាមត្តេន, ន ឯកវាវំ ចិត្តប្បធមត្តេន, អថ ខោ ចាលានំ បរិច្ឆេទនវសេន យាវជីវំ ឧបេតន្តិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញោ។

អច្ចយនំ សាធុមរិយាទំ មទ្ធិត្វាវីតិក្កមនំ អច្ចយោតិ អាហ “អបរាជោ” តិ។ អច្ចេតិ អតិក្កមតិ ឯតេនាតិ វា អច្ចយោ, វីតិក្កមស្ស បវត្តនកោ អកុសលធម្មោ។ សោ ឯវ អបរជ្ជតិ ឯតេនាតិ អបរាជោ។ សោ ហិ អបរជ្ជន្តំ បុរិសំ អភិកវិត្វា បវត្តតិ, តេនាហ “អតិក្កម្ម អភិកវិត្វា បវត្តោ” តិ។ ចរតីតិ អាចរតិ ករោតិ។ ធម្មនេវាតិ ធម្មតោ អនបេតេន បយោគេន។ បដិគ្គណ្ហាតូតិ អធិវាសនវសេន សម្មជិច្ឆតូតិ អត្តោតិ អាហ “ឧបត្ថ” តិ។

២៥៤. សនេវកេន លោកេន “សរណ” ន្តិ អរណីយតោ អរិយោ, តថាគតោតិ អាហ “អរិយស្ស វិនយេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ” តិ។ បុគ្គលាធិជ្ជានំ ករោន្តោតិ កាមំ “វុទ្ធិ ហេសា” តិ ធម្មាធិជ្ជានវសេន វាក្យំ អារទ្ធី, តថាបិ ទេសនំ បន បុគ្គលាធិជ្ជានំ ករោន្តោ សំវំ អាបជ្ជតីតិ អាហាតិ យោជនា។

២៥៥. ឥមស្មីយេវ អត្តកាវេ និប្បជ្ឈនកានំ អត្តនោ កុសលមូលានំ ខណនេន ខតោ, តេសំយេវ ឧបហាននេន ឧបហតោ។ ឧភយេនាបិ តស្ស កម្មាបរាធមេវ វេទតិ។ បតិជ្ជាតិ សម្មត្តនិយាមោក្កមនំ ឯតាយាតិ បតិជ្ជា, តស្ស ឧបនិស្សយសម្មទា។ សា កិរិយាបរាជេន ភិជ្ជាវិនាសិតា ឯតេនាតិ ភិន្នបតិជ្ជា, តេនាហ “តថា” តិអាទិ។ ធម្មេសុ ចក្កន្តិ ចតុសច្ចធម្មេសុ តេសំ ទស្សនជ្ឈេន ចក្ក។ អញ្ញេសុ ហ៊ានេសុតិ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ។ មុច្ឆិស្សតីតិ សជ្ជិ វស្សសហស្សានិ បច្ឆិត្វា លោហកុម្ភី នវកតោ មុច្ឆិស្សតិ។

យទិ អនន្តរេ អត្ថកាលេ នរកេ បច្ចុតិ, ឥមំ បន សុត្តំ សុត្វា រញ្ជោ កោ
អានិសំសោលន្ទោតិ អាហា “មហានិសំសោ”តិអាទិ។ សោ បន អានិសំសោ
និទ្ទាលោកសីសេន វុត្តោ តទា កាយិកេចតសិកេនុក្ខាបគមោ, តិណ្ណំ រតនានំ
មហាសក្ការកិរិយា, សាតិសយោ ចោដ្ឋន្តិកសទ្ធាបដិលាភោតិ វេបកាពោ
ទិដ្ឋធម្មិកោ, សម្មរាយិកោ បន អបរាបរេសុបិ ភវេសុ អបរិមាណោ យេវាតិ
វេទិតញោ។

ឯត្ថាហា - យទិ រញ្ជោ កម្មន្តរាយាកាលេ តស្មីយេវ អាសនេ ធម្មចក្ក
ឧប្បន្និស្សតិ, កថំ អនាគតេ បច្ចេកពុទ្ធា ហុត្វា បរិនិព្វាយិស្សតិ។ អថ
បច្ចេកពុទ្ធា ហុត្វា បរិនិព្វាយិស្សតិ, កថំ តទា ធម្មចក្កំ ឧប្បន្និស្សតិ, ននុ ឥមេ
សាវកោពោធិបច្ចេកោធិឧបនិស្សយា ភិន្ននិស្សយាតិ? នាយំ វិរោធា ឥតោ
បរតោ វេស្ស បច្ចេកោធិសម្ភារានំ សម្ពរណីយតោ។ សាវកោធិយា
ពុជ្ឈនកសត្តាបិ ហិ អសតិ តស្សា សមវាយេ កាលន្តរេ បច្ចេកោធិយា
ពុជ្ឈិស្សន្តិ កតាភិនិហារសម្ពរតោ។ អបរេ បន ភណ្ឌន្តិ “បច្ចេកោធិយា
យេវាយំ កតាភិនិហារោ។ កតាភិនិហារាបិ ហិ តត្ថ និយតី អប្បត្តា តស្ស
ញាណស្ស បរិចាកំ អនុបគតត្តា សត្តុ សម្មាទិកាលេ សាវកោធិ
ចាបុណិស្សន្តិ ភគវា ‘សចាយំ ភិក្ខុវេ’ រាជា”តិអាទិមាហា។
មហាពោធិសត្តានមេវ ច អនន្តរិយបរិមុត្តិ, ន ឥតរោពោធិសត្តានំ។ តថា ហិ
បច្ចេកោធិយំ និយតោ សមាធា ទេវទត្តោ ចិរកាលសម្ពុតេន លោកនាថេ
អាហារេន គរុតរាទិ អនន្តរិយានិ បសវិ, តស្មា កម្មន្តរាយេនាយំ ឥទានិ
អសមវេតទស្សនាភិសមយោ រាជា បច្ចេកោធិនិយាមេន អនាគតេ
បច្ចេកពុទ្ធា ហុត្វា បរិនិព្វាយិស្សតិ”តិ ទដ្ឋព្ពំ។

សាមញ្ញជលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៣. អម្ពជ្ជសុត្តន្តវណ្ណា

អដ្ឋានកម្មវណ្ណា

២៥៤. អបុព្វបទវណ្ណានតិ អត្ថសំវណ្ណានវសេន ហេតុហិតតាយ អបុព្វស្ស បទស្ស វណ្ណានា អត្ថវិភជនា។ “ហិក្ខា បុនប្បនាគតមត្ត”ន្តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១. គន្តារម្ពកថា) ហិ វុត្តំ។ ជនបទិនោតិ ជនបទវន្តោ, ជនបទស្ស វា ឥស្សរា រាជកុមារា កោត្តវសេន កោសលា នាម។ យទិ ឯកោ ជនបទោ, កថំ ពហុវចនន្តិ អាហា “វុឡិសន្នេនា”តិ។ អក្ខរចិន្តកា ហិ វ្យាជិសេសុ ថានេសុ យុត្ត វិយ វ្យាជិសលិដ្ឋវចនានិ ឥច្ឆន្តិ, អយមេត្ត វុឡិ យថា អញ្ញត្ថបិ “កុរុសុ វិហារតិ, អន្នេសុ វិហារតិ”តិ ច។ តព្វិសេសនេបិ ជនបទ-សន្នេ ជាតិ-សន្នេ ឯកវចនមេវ។ ចោរាណា បនាតិ បន-សន្នេវិសេសត្ថជោតនោ, តេន បុព្វអត្ថវិសយតាយ ឯវព្វេតំ បុព្វវចនន្តិ វត្តមានវិសេសំ ជោតេតិ។ ពហុប្បកេនោ ហិ សោ បទេសោ តិយោជនសតបរិមាណតាយ។ នដ្ឋលានិបិ ធម្មត្វាតិ កម្មប្បហានវសេន នដ្ឋលានិបិ បហាយ, និទស្សនមត្តព្វេតំ។ ន កេវលំ កស្សកា ឯវ, អថ ខោ អញ្ញបិ មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ កិច្ចំ បហាយ តត្ថ សន្និបតីសុ។ “សោ បទេសោ”តិ បទេសសាមញ្ញតោ វុត្តំ, វចនវិបល្លាសេន វា, តេ បទេសាតិ អត្តោ។ កោសលាតិ វុច្ឆតិ កុសលា ឯវ កោសលាតិ កត្វា។

ចារិកន្តិ ចរណំ, ចរណំ វា ចារោ, សោ ឯវ ចារិកា។ តយិទំ មគ្គកម្មំ ឥធាធិប្បេតំ, ន បុណ្ណិកកម្មនមត្តន្តិ អាហា “អដ្ឋានកម្មំ កច្ឆន្តោ”តិ។ តំ វិភាគេន ទស្សេតុំ “ចារិកា ច នាមេសា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ទូរេបីតិ នាតិទូរេបិ។ សហសា កម្មន្តិ សីយកម្មំ។ មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាទី ឯកទេសេន វត្វា វនវាសីតិស្សសាមណោស្ស វុត្តំ វិត្តាវេត្វា ជនបទចារិកំ កថេតុំ “ភគវា

ហី"តិអាទិ អារទ្ធីំ។ អាកាសតាមីហិ ឯវ សទ្ធិ គន្តកាមោ "ធម្មតិញ្ញានំ
អារោចេហី"តិ អាហា។

សង្ឃកម្មវសេន សិដ្ឋមាធាបិ ឧបសម្មទា សត្ត អាណាវសេនេវ
សិដ្ឋនតោ "ពុទ្ធាយន្តំតេ ទស្សមី"តិ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ អបរេ បន
អបរិបុណ្ណាវីសតិវស្សស្សេវ តស្ស ឧបសម្មទំ អនុជានន្តោ "ទស្សមី"តិ
អវោចាតិ វទន្តិ។ ឧបសម្មាទេត្វាតិ ធម្មសេនាបតិនា ឧបជ្ឈាយេន
ឧបសម្មាទេត្វា។

នវយោជនសតិកម្មិ ហំនំ មជ្ឈិមទេសបរិយាបន្នមេវ, តតោ បរំ
នាធិប្បេតំ តុរិតចារិការវសេន អគមនតោ។ សមម្ពាតិ គតគតជ្ជានស្ស
ចតុសុ បស្សេសុ សមន្តតោ។ អញ្ជេនបិ ការណេនាតិ ភិក្ខុនំ
សមថរិបស្សនាតរុណាការតោ អញ្ជេនបិ មជ្ឈិមមណ្ឌលេ វេនេយ្យានំ
ញ្ញាណបរិចាកាទិការណេន មជ្ឈិមមណ្ឌលំ ឱសរតិ។ "សត្តហិ វា"តិអាទិ
"ឯកមាសំ វា"តិអាទិនា វុត្តានុក្កមេន យោជេតព្ធី។

សរីរជាសុកត្តាយាតិ ឯកស្មីយេវ ហំនេ និពទ្ធវាសវសេន
ឧស្សន្ធនាតុកស្ស សរីរស្ស វិចរណេន ជាសុកត្តាយ។
អដ្ឋប្បត្តិកាលាភិក្ខុនត្តាយាតិ អគ្គិក្ខន្ធភមសុត្ត (អ. និ. ៧.៧២)
មយនេវជាតកាទិ (ជា. ១.១.៩) ទេសនានំវិយ ធម្មទេសនាយ អដ្ឋប្បត្តិកាលំ
អាកម្ពមាទេន។ សុរាចានសិក្ខាបទបញ្ញាបនេ (ចា. ៣២៨) វិយ
សិក្ខាបទបញ្ញាបនត្តាយ។ ពោធនេយ្យសត្ត អដ្ឋលិមាលាទិកេ (ម. និ.
២.៣៤៧) ពោធនត្តាយ។ កញ្ចិ, កតិបយេ វា បុគ្គលេ ឧទ្ទិស្ស ចារិកា
និពទ្ធចារិកា។ តទញ្ញា អនិពទ្ធចារិកា។

ធនសសហស្សំ លោកធាតុយាតិ ជាតិខេត្តភូមិ ធនសសហស្សំបក្កវាឡេ។
តត្ថ ហិ សត្ថេ បរិបក្កិដ្ឋិយេ បស្សិទ្ធំ ពុទ្ធក្រាណំ អភិធិហរិទ្ធា បិតោ ភគវា
ក្រាណាជាលំ បត្តរតីតិ វុច្ឆតិ។ សព្ពញ្ញតញ្ញក្រាណាជាលស្ស អន្តោ បរិដ្ឋោតិ
តស្ស ក្រាណាស្ស គោចរការំ ឧបគតោ។ ភគវា កិរ មហាករុណាសមាបត្តិ
សមាបដ្ឋិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ “យេ សត្តា ភព្វា បរិចាកក្រាណា អដ្ឋ មយា
វិនេតញ្ញ, តេ មយំ ក្រាណាស្ស ឧបដ្ឋហន្ត” តិ ចិត្តំ អធិដ្ឋាយ សមន្មាហរតិ។
តស្ស សហ សមន្មាហារា ឯកោ វា ទ្វេ វា ពហូ វា តទា វិនយុបតា វេនេយ្យ
ក្រាណាស្ស អាចាថមាគច្ឆន្តិ អយមេត្ថ ពុទ្ធានុកាវោ។ ឯវម្មិ អាចាថមាគតានំ
បន នេសំ ឧបនិស្សយំ បុព្វចរិយំ បុព្វហេតុំ សម្មតិ វត្តមានញ្ច បដិបត្តិ
ឱលោកេតិ, តេនាហ “អថ ភគវា” តិអាទិ។ វាធបដិវាធំ កត្វាតិ “ឯវំ នុតេ
អម្ពជ្ជា” តិអាទិនា មយា វុត្តវចនស្ស “យេ ច ខោ តេ កោ គោតម មុណ្ណាកា
សមណាកា” តិអាទិនា បដិវចនំ កត្វា តិក្ខត្តំ ឥព្វវាធនិចាតនវសេន
នាធប្បការំ អសម្ពិវាគ្យំ សាធុសភាវាយ វាចាយ វត្តំ អយុត្តវចនំ វក្ខតិ។
និព្វិសេវនន្តិវិគតតុទនំ, មានធាតុវសេន អបគតបរិប្បន្ននន្តិ អត្ថោ។

អវសរិតព្ពន្ធិ ឧបគន្ធាតុំ។ ឥន្ទានដ្ឋលេតិ ឥធំ តទា ភគវតោ
គោចរតាមនិទស្សនំ សមីបត្ថេ ភុម្មន្តិ កត្វា។ “ឥន្ទានដ្ឋលវនសណ្ណោ” តិ
និវាសនដ្ឋាននស្សនំ អធិករណោ ភុម្មន្តិ។ តទុកយំ វិវរន្តោ “ឥន្ទានដ្ឋលំ
ឧបនិស្សយា” តិអាទិមាហា។ ធម្មរាជស្ស ភគវតោ សព្ពសោ អធម្មនិគ្គណ្ឌានបរា
បដិបត្តិ, សា ច សីលសមាធិបញ្ញាវសេនាតិ តំ ទស្សេតុំ “សីលខន្ធាវារ” តិអាទិ
វុត្តំ។ យថាភិវុចិតេនាតិ ធិព្វវិហារាធិសុ យេន យេន អត្ថនោ អភិវុចិតេន
វិហារេន។

ចោក្ខវសាតិវត្ថុវណ្ណនា

២៥៥. មន្ត្រី ឥន្ទ្រព្រាជិមន្តសត្តេ។ ចោក្ខវេ កមលេ សយមាឆោ និសីទីតិ
ចោក្ខវេសាតិ។ សាតិ វុច្ឆតិ សមសណ្ឋានំ, ចោក្ខវេ សណ្ឋានាវយវេ ជាតោតិ
“ចោក្ខវេសាតិ”តិបិ វុច្ឆតិ។ សេតចោក្ខវេសទិសោតិ សេតបទុមវណ្ណោ។
សុវដ្ឋិតាតិ វដ្ឋការស្ស យុត្តជ្ជានេ សុដ្ឋវដ្ឋលា។ កាឡវដ្ឋតិលកាជីនំ អភាវេន
សុបរិសុទ្ធា។

ឥមស្ស ព្រាហ្មណស្ស កិច្ចិសោ បុព្វយោគោ, យេន នំ ភគវា អនុគ្គណ្ហាតុំ តំ
ហំនំ ឧបគតោតិ អាហា “អយំ បធា”តិអាទិ។ បទុមគព្ភេ និព្វត្តិ តេនាយំ
សំសេទដោ ជាតោ។ ន បុប្ផតិ តិ ន វិកសតិ។ រជតពិម្ពកន្តិ រូបិយមយំ រូបកំ។

អជ្ឈាវសតិ ឯត្ថ អធិសន្នោ ឥស្សរិយត្ថទីបនោ, អាសន្នោ មរិយាទត្តោតិ
ទស្សន្តោ “អភិកវិទ្យា”តិអាទិមាហា។ តេហិ យុត្តត្តា ហិ ឧក្កជ្ជន្តិ ឧបយោគវសេនំ,
តេនាហា “ឧបសគ្គវសេនា”តិអាទិ។ យាយ មរិយាទាយាតិ យាយ អវត្ថាយ។
នករស្ស វត្ថុន្តិ “អយំ ខណោ, សុមុហុត្ថំ មា អតិក្កមី”តិ វត្ថិវិកាយនំ អនុវត្តន្តា
វត្ថិយំ ឧក្កា វេបេត្វា ឧក្កាសុ ជលមាឆាសុ នករស្ស វត្ថំ អគ្គហេសុំ, តស្មា
ឧក្កាសុ បិទាតិ ឧក្កជ្ជា, ឧក្កាសុ វិជ្ជោតយន្តិសុ បិទា បតិដ្ឋិតាតិ
មូលវិភុជាទីបក្ខេបេន សទ្ធិសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា, និរុត្តិនយេន វា ឧក្កាសុ បិទាសុ បិទា
អាសីតិ ឧក្កជ្ជា។ អបវេ បន ភណ្ឌន្តិ “ភូមិភាគសម្បត្តិយា,
ឧបករណសម្បត្តិយា, មនុស្សសម្បត្តិយា ច តំ នករំ ឧក្កជ្ជគុណយោគតោ
ឧក្កជ្ជាតិ នាមំ លភី”តិ។ តស្សាតិ “ឧក្កជ្ជ”ន្តិ ឧបយោគវសេន វុត្ថបទស្ស។
អនុបយោគត្តាតិ វិសេសនភាវេន អនុបយុត្តត្តា។ សេសបទេស្ទតិ
“សត្តស្សទ”ន្តិអាទិបទេសុ។ យថាវិធិ ហិ អនុបយោគោ បុរិមស្មី។ តត្ថាតិ
“ឧបសគ្គវសេនា”តិអាទិជា វុត្ថវិជានេ។ “សទ្ធិសត្តតោ បរិយេសិតញ្ញ”ន្តិ ឯតេន
សទ្ធិលក្ខណានុគតោ វាយំ សទ្ធិប្បយោគោតិ ទស្សតិ។

ឧបអនុអធិអាសតិវិបុលកេ វសនកិរិយាថានេ ឧបយោគវចនមេវ
ចាបុណាតិសិទ្ធិវិទូ ឥច្ឆន្តិ។

ឧស្សនតា នាមេត្ត ពហុលតាតិ, តំ ពហុលតំ ទស្សេតុំ “ពហុជន”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ គហេត្វា ចោសេតព្ពំ ចោសាវនិយំ។ អាវិជ្ឈិតាតិ បរិក្ខិបិត្វា។

រញ្ជ្ជាវិយ ភុញ្ញិតព្ពន្ធិ វា រាជកោត្តំ។ រញ្ជ្ជា នាយភូតន្តិ កុលបរម្បរាយ
យោគ្យភាវេន រាជតោ លទ្ធាយភូតំ។ តេនាហ “នាយជ្ជន្តិ អត្ថោ”តិ។
រាជនីហារេន បរិភុញ្ញិតព្ពតោ ឧទ្ធិំ បរិភោគលាភស្ស វេស្សនេយ្យតា នាម
នត្តិសិ អាហ “ធនំ ឧស្សាបេត្វា រាជសង្ខេបេន ភុញ្ញិតព្ព”ន្តិ។ “សព្ពំ ធម្មតេជ្ជ”ន្តិ
សវីរនណ្ឌជននណ្ឌាទិ ភេទំ សព្ពំ ទណ្ឌាមាហ។ នទីតិត្ថបព្ពតាទីសូតិ
នទីតិត្ថបព្ពតចាទតាមទ្វារអជិមុខាទីសុ។ “រាជនាយ”ន្តិ ឥមិនាវ រញ្ជ្ជា
ទិន្នភាវេ សិទ្ធិ “រញ្ជ្ជា បសេនទិនា កោសលេន ទិន្ន”ន្តិ វចនំ កិមត្ថិយន្តិ អាហ
“នាយករាជទីបនត្ត”ន្តិអាទិ។ និស្សជ្ជបរិច្ឆត្តន្តិ មុត្តចាគវសេន បរិច្ឆត្តំ កត្វា។
វិវត្តំ តំ សេដ្ឋនេយ្យំ ឧត្តមនេយ្យំ ជាតំ។

ឧបលភីតិ សវនវសេន ឧបលភីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេត្តោ “សោតទ្វារ...បេ....
អញ្ញាសី”តិ អាហ។ អវជារណាជលត្តា សព្ពម្បិ វាក្យំ អន្តោគដាវជារណាទ្តិ
អាហ “បទប្បរណាមត្តេ និចាតោ”តិ។ “អវជារណាត្ថេ”តិ បន ឥមិនា
ឥដ្ឋតោវជារណាត្តំ ខោ-សទ្ធក្កហណាទ្តិ ទស្សេតិ។ “អស្សោសី”តិ បទំ ខោ-សទ្ធិ
គហិតេ តេន ដុល្លិតមណ្ឌិតំ វិយ ហោន្តំ ប្បវិតំ នាម ហោតិ, តេន ប
ប្បវិមបច្ឆិមបទានិ សិលិដ្ឋានិ ហោន្តិ, ន តស្មី អគ្គហិតេតិ អាហ “បទប្បរណេន
ព្យញ្ញនសិលិដ្ឋតាមត្ថមេវា”តិ។ មត្ត-សទ្ធាវិសេសនិវត្តិអត្ថោ, តេនស្ស
អនត្តន្តរទីបនតា ទស្សិតា ហោតិ, វិវ-សទ្ធិន បន ព្យញ្ញនសិលិដ្ឋតាយ
ឯកន្តិកតា។

សមិតចាបត្តាតិ អង្គន្តំ អនវសេសតោ សវាសនំ សមិតចាបត្តា។ ឯវញ្ញំ
ពាហិរករិរាគសេក្ខាសេក្ខចាបសមនតោ ភគវតោ ចាបសមនំវិសេសិតំ
ហោតិ, តេជាហ វុត្តញ្ញោតន្តិអាទិ។ អនេកត្ថត្តា និចាតានំ ឥធ អនុស្សវត្ថោ
អធិប្បតោតិ អាហា “ខលូតិ អនុស្សវត្ថោ និចាតោ” តិ។ អាលបនមត្តន្តិ
បិយាលាបវេនមត្តំ។ បិយសមុទាហារោ ហេតេ “កោ” តិ វា “អារុសោ” តិ វា
“នេវានំ បិយា” តិ វា។ គោត្តវសេនាតិ ឯត្ថ កំ តាយតីតិ គោត្តំ។ គោតមោតិ ហិ
បវត្តមាណំ វេនំ, ពុទ្ធិញ្ញោ តាយតិ ឯកំសិករិសយតាយ វក្ខតីតិ គោត្តំ។ យថា
ហិ ពុទ្ធិ អារម្មណក្ខតេន អត្ថេន វិជាន វត្ថុតិ, ឯវំ អភិជានំ អភិធម្មក្ខតេន,
តស្មា សោ គោត្តសម្មាសោ អត្ថោ តានិ តាយតិ វក្ខតីតិ វុច្ចតិ។ កោ បន
សោតិ? អញ្ញកុលបរម្បរាសាធារណំ តស្ស កុលស្ស អាទិបុរិសសមុទាគតំ
តំកុលបរិយាបន្នសាធារណំ សាមញ្ញរូបន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ច “សមណោ” តិ ឥមិនា
សិក្ខកជនេហិ ភគវតោ ពហុមតភារោ ធន្សតោ សមិតចាបតាកិត្តនតោ។
“គោតមោ” តិ ឥមិនា លោកិយជនេហិ ឧឡារកុលសម្ពុតតាធិបនតោ។

ឧទ្ធាកុលបរិធិបនំ ឧទិតោទិតវិបុលខត្តិយ កុលវិភាវនតោ។
សព្ពខត្តិយានញ្ញំ អាទិក្ខតមហាសម្ពុតមហារាជតោ បដ្ឋាយ អសម្ពិទ្ធន្តំ
ឧឡារតមំ សក្យរាជកុលំ។ កេនចិ ចារិជុញ្ញោនាតិ
ញ្ញាតិចារិជុញ្ញោភោគចារិជុញ្ញោទិនា កេនចិ ចារិជុញ្ញោន ចារិហានិយា។
អនភិក្ខុតោ អនជ្ឈោត្ថតោ។ តថា ហិ តស្ស កុលស្ស ន កិញ្ញំ ចារិជុញ្ញំ
លោកនាថស្ស អភិជាតិយំ, អថ ខោ វឡិយេវ។ អភិនិក្ខមនេ ច តតោបិ
សមិទ្ធកមភារោ លោកេ ចាកដោ បញ្ញាតោ។ ឥតិ “សក្យកុលា បព្ពជិតោ” តិ
ឥទំ វេនំ ភគវតោ សទ្ធាបព្ពជិតភាវធិបនំ វុត្តំ មហាន្តំ ញ្ញាតិបរិវេដ្តំ, មហាន្តញ្ញា
ភោគក្ខន្ធពហាយ បព្ពជិតភាវសិទ្ធិតោ។ សុន្ទរន្តិ ភទ្ទកំ។ ភទ្ទកតា ច
បស្សន្តស្ស ហិតសុខាវហភារេន វេទិតញ្ញាតិ អាហា អត្តាវហំ សុខាវហន្តិ។ តត្ថ

អត្តាវហន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថសំហិតហិតាវហំ។ សុខាវហន្តិ
យថាវុត្តតិវិធសុខាវហំ។ តថាវុចានន្តិ តាធិសានំ។ យាធិសេហិ បន គុណោហិ
ភគវា សមន្នាគតោ, តេហិ ចតុប្បមាណិកស្ស លោកស្ស សព្វថាបិ អច្ចន្តាយ
សន្ធាយ បសាទនិយោ តេសំ យថាភូតសភាវត្តាតិ ទស្សេន្តោ
យថាវុចោតិអាធិមាហ។ តត្ថ យថាភូតំ...បេ... អវហន្តិ ឥមិនា
ធម្មប្បមាណានំ, លូឡប្បមាណានញ្ច សត្តានំ ភគវតោ បសាទាវហតំ
ទស្សេតិ។ តំ ទស្សនេនេវ ច ឥតវេសម្បិ អត្ថតោ បសាទាវហតា ទស្សិតា
ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ តទវិនាភាវតោ។ ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតីតិ ឯត្ថ
កោសិយសកុណាវត្ថុំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៤; ខុ. ចា. អដ្ឋ. ១០) កថេតព្ពំ។

អម្ពជ្ជមាណាវកថាវណ្ណានា

២៥៦. មន្តេ បរិវត្តតីតិ វេទេ សជ្ឈាយតិ, បរិយាបុណាតីតិ អត្តោ។ មន្តេ
ធាវេតីតិ យថាអធិតេ មន្តេ អសម្មុជ្ជេ កត្វា ហទយេ វេបេតិ
ឌីដ្ឋបហតករណាវសេន, ន អត្ថវិភាវនាវសេន។

សនិយណ្ណាកេដុកានន្តិ ឯត្ថ វេចនីយវាចកកាវេន អត្ថំ សទ្ធិញ្ច និខុតិ
ភិន្នតិ វិភជ្ជេ ទស្សេតីតិ និខណ្ណា, សា ឯវ ឥធ ខ-ការស្ស យ-ការំ កត្វា
“និយណ្ណា”តិ វុត្តោ។ កិជយតិ គមេតិ ញ្ញាបេតិ កិរិយាធិវិភាគំ, តំ វា
អនវសេសបរិយាទានតោ គមេន្តោ បូរេតីតិ កេដុកំ។ វេវចនប្បកាសកន្តិ
បរិយាយសទ្ធិធិបកំ, ឯកេកស្ស អត្ថស្ស អនេកបរិយាយវេចនីភាវកន្តិ
អត្តោ។ និទស្សនមត្តព្យោតំ អនេកេសម្បិ អត្តានំ
ឯកសទ្ធុវេចនីយតាវិភាវនាវសេនបិ តស្ស គន្ធស្ស បវត្តត្តា។
វេចនេនាធិលក្ខណា កិរិយា កប្បីយតិ ឯតេនាតិ កិរិយាកប្បោ, សោ បន
វណ្ណាបទសម្ពន្ធបទត្តាធិវិភាគតោ ពហុវិកប្បោតិ អាហ

“កិរិយាកប្បវិកប្បា”តិ។ ឥឡូវ មូលកិរិយាកប្បកន្ថំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ សោ ហិ
សតសហស្សបរិមាណោ នយចរិយាធិបករណំ។ ហំនករណាធិវិភាគតោ,
និព្វបនវិភាគតោ ច អក្ខរា បកេធិយន្តិ ឯតេហិតិ អក្ខរាប្បកេធា,
សិក្ខានិរុត្តិយោ។ ឯតេសន្តិ វេទានំ។

តេ ឯវ វេទេ បទសោ កាយតីតិ បទកោ។ តំ តំ សទ្ធិំ តទត្ថញ្ច ព្យាករោតិ
ព្យាបិក្ខតិ ឯតេនាតិ ព្យាករណំ, សទ្ធិសត្ថំ។ អាយតី ហិតំ តេន លោកោ ន
យតតិ ន ព្យាបាតីតិ លោកាយតំ។ តញ្ច គន្ថំ និស្សាយ សត្តា បុញ្ញកិរិយាយ
ចិត្តម្យិ ន ឧប្បាទេន្តិ។

វយតីតិ វយោ, អាធិមជ្ឈបរិយោសានេសុ កត្តចិ អបរិកិលមន្តោ
អវិត្តាយន្តោ តេ គន្ថេ សន្ធាវេតិ បូរេតីតិ អត្តោ។ ទ្វេ បដិសេធា បកតី គមេន្តីតិ
ទស្សន្តោ “អវយោ ន ហោតី”តិ វត្ថា តត្ថ អវយំ ទស្សតុំ “អវយោ ធាម...បេ...
ន សក្កោតី”តិ វុត្ថំ។ “អនុញ្ញាតោ”តិ បទស្ស កម្មសាធនវសេន,
“បដិញ្ញាតោ”តិ បទ បទស្ស កត្តសាធនវសេន អត្តោ វេទិតញ្ចោតិ ទស្សន្តោ
“អាចរិយេនា”តិ អាធិមាហ។ អាចរិយបរម្មរាគតំ អាចរិយកំ។ គរុតិ ភារិយំ
អត្តានំ តតោ មោចេត្វា គមនំ ទុក្ខំ ហោតិ។ អនត្តោបិ ឧប្បជ្ជតិ
និព្វាព្យាកោសឧចារម្កាធិ។

២៥៧. “អពុគ្គតោ”តិ ឯត្ថ អភិសទ្ធិយោគេន ឥត្ថម្ពតាឡានត្ថវសេនេវ
ឧបយោគវេទនំ។

២៥៨. លក្ខណានីតិ លក្ខណាធិបនាធិ មន្តបនាធិ។ អន្តរធាយន្តីតិ ន
កេវលំ លក្ខណាមន្តានិយេវ, អថ ខោ អញ្ញានិបិ ព្រាហ្មណានំ
ព្រាណាតលាភាវេន អនុក្កមេន អន្តរធាយន្តិ។ តថា ហិ វេទន្តិ “ឯកសតំ អន្ទរិយំ

សាខា សហស្សវត្តកោ សាមា"តិអាទិ។ បណ៌ដិ...បេ... មហាតោតិ ឯត្ត
បណ៌ដិមហាតោ សមាធានមហាតោតិ អាទិនា បច្ចេកំ មហន្ត-សន្តោ
យោជេតញ្ចោ។ បណ៌ដិមហន្តតាទិ ចស្ស ពុទ្ធវិសចរិយាបិដកវណ្ណានាទិវសេន
វេទិតញ្ចោ។ និដ្ឋាតិ និប្បត្តិយោ។ ភវកេទេតិ ភវិវិសេសេ។ ឥតោ ច ឯត្តោ ច
ព្យាបេត្វា បិតតាវិសជកាវោ។

ជាតិសាមញ្ញតោតិ លក្ខណជាតិយា លក្ខណភាវមត្តេន
សមាធានភាវតោ។ យថា ហិ ពុទ្ធានំ លក្ខណានិ សុវិសទានិ, សុបរិព្យត្តានិ,
បរិបុណ្ណានិ ច ហោន្តិ, ន ឯវំ ចក្កវត្ថិនំ, តេនាហា "ន តេហាវ ពុទ្ធា ហោតិ"តិ។
អភិរូបតា, ធីយាយុកតា, អប្បាតដ្ឋតា, ព្រាហ្មណានិទំ បិយមនាបតាតិ
ឥមេហិ ចត្វហិ អច្ឆរិយសកាវេហិ។ ទានំ, បិយវចនំ, អត្ថចរិយា, សមាធត្ថតាតិ
ឥមេហិ ចត្វហិ សង្កហវត្ថុហិ។ រញ្ជនតោតិ បីតិជននតោ។ ចក្កំ ចក្កវតនំ
វត្ថេតិ បវត្ថេតិ ចក្កវត្ថិ។ សម្បត្តិចក្កហិ សយំ វត្ថេតិ, តេហិ ច បរំ
សត្ថនិកាយំ វត្ថេតិ បវត្ថេតិ ចក្កវត្ថិ។ បរហិតាវហោ ឥរិយាបថចក្កានំ
វត្ថោ វត្ថនំ ឯតស្ស, ឯត្ថាតិ វា ចក្កវត្ថិ។ អប្បដិហតំ វា អាណាសម្ពាតំ ចក្កំ
វត្ថេតិ ចក្កវត្ថិ។ ខត្តិយមណ្ឌលានិសង្ខិតំ ចក្កំ សមូហំ អត្ថនោ វសេ
វត្ថេតិ ចក្កវត្ថិ ចក្កវត្ថិវត្ថុសម្ពាតំ ធម្មំ ចរតិ, ចក្កវត្ថិវត្ថុសម្ពាតោ ធម្មោ
ឯតស្ស អត្ថេតិ វា ធម្មិកោ។ ធម្មតោ អនបេតត្ថា ធម្មោ រញ្ជនជ្ជន រាជាតិ
ធម្មរាជា។ "រាជា ហោតិ ចក្កវត្ថិ"តិ វុត្ថត្ថា "ចាតុរន្តោ"តិ បទំ ចតុទីបិស្សរតំ
វិភាវេតីតិ អាហា "ចតុសមុទ្ធអន្តាយា"តិអាទិ។ តត្ថ "ចតុទ្ធិបរិក្ខសិតាយា"តិ
អវត្វា "ចតុត្ថិជា"តិ វិធគ្គហណំ តំតំបរិត្តទីបាទម្បិ សង្កហត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។
កោចាទីតិ អាទិ-សន្តេន កាមមោហាមាធមទាទិកេ សង្កណ្ឌាតិ។ វិជិតាវីតិ
វិជិតវា។ កេនចិ អកម្បិយជ្ជេន ជនបទេ ថាវិយប្បត្តោ, ទន្ធកត្តិភាវតោ វា,
ជនបទោ ថាវិយំ បត្តោ ឯត្ថាតិ ជនបទត្ថាវិយប្បត្តោ។

ចិត្តិកតភាវាធិនាបិ (ខុ. ចា. អដ្ឋ. ៣; ជី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ១.២២៦;
មហានិ. អដ្ឋ. ៥០) ចក្កស្ស រតនដ្ឋោ វេទិតញ្ចោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
រតិធិមិត្តតាយ វា ចិត្តិកតាធិការស្ស រតិជននដ្ឋន ឯកសង្កហតាយ វិសុំ
អគ្គហណំ។ ឥមេហិ បន រតនេហិ រាជា ចក្កវត្តិ យំ យមត្ថំ បច្ចនុភោតិ, តំ តំ
ធស្សេតុំ “ឥមេសុ បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ អធិតំ ជិនាតិ
មហេសក្ខតាសំវត្តនិយកម្មនិស្សន្ទការតោ។ វិជិតេ យថាសុខំ អនុវិចរតិ
ហត្ថិរតនំ អស្សរតនញ្ចា អភិរុហិត្វា តេសំ អានុកាវេន អន្តោចាតរាសេយេវ
សមុទ្ធបរិយន្តំ បថី អនុសំយាយិត្វា រាជធានិមេវ បច្ឆាគមនតោ។
បរិណាយករតនេនវិជិតមនុក្ខតិ តេន តត្ថ តត្ថ កាតព្វកិច្ចស្ស
សំវិធានតោ។ អវសេសេហិតិ មណីរតនឥត្ថិរតនគហបតិរតនេហិ។ តត្ថ
មណីរតនេន យោជនប្បមាលោ បទេសេ អន្ធការំវិធមិត្វា
អាសោកធស្សនាធិនា សុខមនុកវតិ, ឥត្ថិរតនេន
អតិក្កន្ធមានុសក្ខបសម្បត្តិធស្សនាធិវសេន, គហបតិរតនេន
ឥច្ឆិតិច្ឆិតមណីកនករជតាធិជនបដិលាភវសេន។

ឧស្សហសត្តិយោគោ តេន កេនចិ អប្បដិហតាណាចក្កការសិទ្ធិតោ
បច្ឆិមេនាតិ បរិណាយករតនេន។ តញ្ចិ សព្វរាជកិច្ចេសុ កុសលំ
អវិវជ្ឈនយោគំ, តេនាហ “មន្តសត្តិយោគោ”តិ។ ហត្ថិអស្សរតនានំ
មហានុភាវតាយ កោសសម្បត្តិយាបិ បការសម្បត្តិសិទ្ធិតោ “ហត្ថិ...បេ...
យោគោ”តិ វុត្តំ។ (កោសោ ហិ នាម សតិ ឧស្សហសម្បត្តិយំ ទុក្ខំ តេជំ
កុសុមោរំ បរក្កមំ បព្វតោមុខំ អមោសបហរណំ) តិវិធសត្តិយោគដលំ
បរិបុណ្ណំ ហោតីតិ សម្ពន្ធា។ សេសេហិតិ សេសេហិ បញ្ចហិ រតនេហិ។

អនោសកុសលមូលជនិតកម្មានុកាវេណតិ អនោសសង្ខារតេន
កុសលមូលេន សហជាតាធិបច្ចយវសេន ឧប្បាទិតកម្មស្ស អានុកាវេន
សម្បជ្ឈន្តិ សោម្ពតរវតនជាតិកត្តា។ មជ្ឈិមានិ មណីសត្តិកហបតិវតនានិ។
អលោក...បេ.... កម្មានុកាវេន សម្បជ្ឈន្តិ ឧឡារស្ស ធនស្ស,
ឧឡារធនបដិលោកការណស្ស ច បរិច្ចាគសម្បទាហេតុកត្តា។ បច្ចិមន្តិ
បរិណាយករតនំ។ តញ្ចិ អមោហា...បេ.... កម្មានុកាវេន សម្បជ្ឈន្តិ
មហាបញ្ញេនេវ ចក្កវត្តិរាជកិច្ចស្ស បរិលោតព្ពត្តា។ ឧបទេសោ នាម សវិសេសំ
សត្តន្ធិរតនានំ វិចារណាវសេន បវត្តោ កថាពន្លោ។

សរណតោ បដិបក្ខវិធមនតោ សូរា, តេនាហ “អភិរុកជាតិកា”តិ។
អសុវេ វិជិនិត្វា ឋិតត្តាវិរោ, សក្កោ ទេវានំ ឥន្ទោ។ តស្ស អង្គំ ទេវបុត្តោ
សេនជ្ឈការតោតិ វុត្តំ “វិវត្តវចាតិ ទេវបុត្តសទិសកាយា”តិ។ “ឯកេ”តិ
សារសមាសាចរិយមាហា។ សភាវោតិ សភាវត្ថុតោ អត្តោ។ វិវការណន្តិ
វិវការការណំ។ វិវយមយសវិរាវិយាតិ សវិគ្គហវិវយសទិសា, សវិគ្គហំ ច
វិវយំ សិយា តំសទិសាតិ អត្តោ។ ននុ រញ្ជោ ចក្កវត្តិស្ស បដិសេនា នាម នត្តិ,
យមស្ស បុត្តោ បមទ្កេយ្យំ, អថ កស្មា បរសេនប្បមទ្កនាតិ វុត្តន្តិ ចោទនំ
សន្ធាយាហា សចេតិអាទិ, តេន បរសេនា ហោតុ វា មា វា តេ បន ឯវំ
មហានុកាវាតិ ទស្សេតិ។ ធម្មេនាតិ កតុបចិតេន អត្តនោ បុញ្ញធម្មេន។ តេន
ហិ សញ្ញេទិតា បថវិយំ សព្ពរាជានោ បច្ចុគ្គន្ធា “ស្វាគតំ តេ មហារាជា”តិ អាទិ
វត្វា អត្តនោ រជ្ជំ រញ្ជោ ចក្កវត្តិស្ស និយ្យាតេន្តិ, តេន វុត្តំ “សោ ឥមំ...បេ....
អជ្ឈាវសតី”តិ។ អជ្ឈកថាយំ បន តស្ស យថាវុត្តស្ស ធម្មស្ស ចិរតវំ វិបច្ឆិតុំ
បច្ចយភូតំ ចក្កវត្តិវត្តសមុទាគតំ បយោកសម្បត្តិសង្ខាតំ ធម្មំ ទស្សេតុំ
“ចាលោក ន ហន្តព្រោតិអាទិនា បញ្ចាសីលធម្មេនា”តិ វុត្តំ។ ឯវត្តិ “អទណ្ឌោន
អសត្តេនា”តិ ឥទំ វេចនំ សុដ្ឋតវំ សមត្តិតំ ហោតិតិ។ យស្មា រាគាទយោ

ចាបធម្មា ឧប្បជ្ឈមាណ សត្តសន្តានំ ជាទេត្វា បរិយោនន្ទិត្វា តិដ្ឋន្តិ
កុសលប្បវត្តិ និវារេន្តិ, តស្មា តេ “ធនា, ធនា” តិ ច វុត្តា។ វិវដេត្វា តិ
វិតមេត្វា។ បូជារហតា វុត្តា “អរហតីតិ អរហ” ន្តិ។ តស្ស បូជារហតាយ។
យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តស្មា អរហន្តិ។ ពុទ្ធត្ថហេតុក្ខតាវិវដ្តច្ចនតា វុត្តា
សវាសនសព្ពកិលេសប្បហានបុព្វកត្តា ពុទ្ធកាវស្ស។

អរហំ វដ្តាការេនាតិ ជលេន ហេតុអនុមាណទស្សនំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ
ធនាភារេនាតិ ហេតុនា ជលានុមាណទស្សនំ។ ហេតុទ្ធយំ វុត្តំ “វិវដ្តោ វិច្ឆនោ
ចា” តិ។ ទុតិយេន វេសារវដ្តេនាតិ “ធិណាសវស្ស តេ បដិជានតោ” តិអាទិនា
វុត្តេន វេសារវដ្តេន។ បុរិមសិទ្ធិតិ បុរិមស្ស បទស្ស អត្ថសិទ្ធិតិ អត្ថោ។
បឋមេនាតិ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ” តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០; អ. និ.
៤.៨) វុត្តេន វេសារវដ្តេន។ ទុតិយសិទ្ធិតិ ទុតិយស្ស បទស្ស អត្ថសិទ្ធិ,
ពុទ្ធត្ថសិទ្ធិតិ អត្ថោ។ តតិយចតុត្ថេហិតិ “យេ ខោ បនតេ អន្តរាយិកា
ធម្មា” តិអាទិនា, (ម. និ. ១.១៥០; អ. និ. ៤.៨) “យស្ស ខោ បនតេ
អត្តាយា” តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០; អ. និ. ៤.៨) ច វុត្តេហិ តតិយចតុត្ថេហិ
វេសារវដ្តេហិ។ តតិយសិទ្ធិតិ វិវដ្តច្ចនតាសិទ្ធិ យាថាវតោ
អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មាបទេសេន ហិ សត្តវិវដ្តច្ចនតាវោ លោកេ ចាកដោ
អហោសិ។ បុរិមំ ធម្មចក្កន្តិ បុរិមបទំ ភគវតោ ធម្មចក្កំ សាធនិ កិលេសាវំនំ,
សំសារចក្កស្ស ច អរាមំ ហតការីធិបនតោ។ ទុតិយំ បទំ ពុទ្ធចក្កំ សាធនិ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ តំសញ្ញាវតោ។ តតិយំ បទំ សមន្តចក្កំ សាធនិ
សវាសនសព្ពកិលេសប្បហានធិបនតោ។ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិ ហិ វត្វា
“វិវដ្តច្ចនោ” តិ វចនំ ពុទ្ធកាវារហមេវ សព្ពកិលេសប្បហានំ វិភារេតិ។
“សូរការ” ន្តិ លក្ខណវិការីនេ វិសទញ្ញាណាតំ។

២៥៩. ឯវំ កោតិ ឯត្ថ ឯវន្តិ វចនសម្បជិដ្ឋនេ និចាតោ។
វចនសម្បជិដ្ឋនញោត្ថ “តថា មយំ តំ ភវន្តំ គោតមំ វេទិស្សម, ភូំ មន្តានំ
បជិគ្គហោតា” តិ ច ឯវំ បវត្ថស្ស ចោក្ខវសាតិនោ វចនស្ស សម្បជិគ្គហោតិ
អាហា។ “សោបិ តាយា” តិ អាទិ។ តត្ថ តាយាតិ តាយ យថាវុត្តាយ
សមុត្តេជនាយ។ អយានភូមិន្ទិ យានស្ស អភូមិ។ ទិវាបធានិកាតិ
ទិវាបធានានុយុញ្ញនកា។

២៦០. យទិបិ បុព្វេ អម្ពដ្ឋកុលំ អប្បញ្ញាតំ, តទា បន បញ្ញាយតីតិ អាហា
“តទា កិរា” តិ អាទិ។ អតុរិតោតិ អវេតាយន្តោ។

២៦១. យថា ឧមនីយាទិនិ បុច្ឆន្តោតិ យថា ភគវា “កង្ខិ វោ មាណវា
ឧមនីយំ, កង្ខិ យាបនីយ” ត្ថិ អាទិនា ឧមនីយាទិនិ បុច្ឆន្តោ តេហិ មាណាវេហិ សទ្ធិ
បឋមំ បវត្ថមោទោ អហោសិ បុព្វភាសិតាយ តទនុករណោ ឯវំ តេបិ
មាណវា ភគវតា សទ្ធិ សមប្បវត្ថមោទោ អហោសុន្តិ យោជនា។ តំ បន
សមប្បវត្ថមោទតំ ឧបមាយ ទស្សេតុំ “សីតោទកំវិយា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
សម្មោទិតន្តិ សំសន្និតំ។ ឯកីការវន្តិ សម្មោទនកិរិយាយ សមាទតំ។ ឧមនីយន្តិ
“តទំ ចតុចក្កំ នវទ្វារំ សរីរយន្តំ ទុក្ខពហុលតាយ សភាវតោ ទុស្សហំ កង្ខិ
ឧមិតុំ សក្កុណោយ្យ” ត្ថិ បុច្ឆន្តិ, យាបនីយន្តិ អាហារាទិបច្ចយបដិពន្ធុត្ថិកំ
ចិរញ្ញពន្ធសម្ពាតាយ យាបនាយ កង្ខិ យាបេតុំ សក្កុណោយ្យ។
សីសរោគាទិអាពាធាភាវេន កង្ខិ អប្បាពាធំ, ទុក្ខជីវិតាភាវេន កង្ខិ អប្បាតន្តិ,
តំតំកិច្ចករណោ ឧដ្ឋានសុខតាយ កង្ខិ លហុដ្ឋានំ, តទនុបពលយោគតោ
កង្ខិ ពលំ, សុខវិហារសព្វាវេន កង្ខិ ជាសុវិហារោ អតីតិ សព្វត្ថ កង្ខិ-សទ្ធិ
យោជេត្វា អត្ថោ វេទិតញោ។ ពលប្បត្តា បីតិ បីតិយេវ។ តរុណាបីតិ ចាមោជ្ជំ។
សម្មោទនំ ជនេតិ ករោតីតិ សម្មោទនិកំ តទេវ សម្មោទនីយំ។ សម្មោទិតព្ពតោ

សម្មាទន្ទិយន្តិ ៩ទំ បន អត្ថំ ទស្សេតុំ វុត្ថំ “សម្មាទិកុំ យុត្តការតោ”តិ។
សរិតត្ថការតោ អនុស្សរិតត្ថការតោ “សរណីយ”ន្តិ វត្ថុព្រ “សារណីយ”ន្តិ
ធីយំ កត្វា វុត្ថំ។ “សុយ្យមានសុខតោ”តិ អាចាជមធុរតមាហ,
“អនុស្សរិយមានសុខតោ”តិ វិមទ្ធុរមណីយតំ។ “ព្យញ្ញនបរិសុទ្ធតាយា”តិ
សភាវនិវុត្តិការវេន តស្សា កថាយ វេននាតុរិយមាហ, “អត្ថបរិសុទ្ធតាយា”តិ
អត្ថស្ស និរុបក្កិលេសតំ។ អនេកេហិ បរិយាយេហិតិ អនេកេហិ ការណេហិ។

អបសាទេស្សមីតិ មន្តិ ករិស្សមិ។ កណ្ណោ ឱលម្ពេត្វាតិ ឧភោសុ ខន្ធសុ
សាជកំ អាសន្នេត្វា កណ្ណោ ឱលម្ពិត្វា។ ទុស្សកណ្ណំ គហេត្វាតិ
និវត្តសាជកស្ស ទសាកោជី ឯកេន ហត្ថេន គហេត្វា។ ចង្គមំ អភិវហិត្វាតិ
ចង្គមិតុំ អារភិត្វា។ ធាតុសមតាតិ រសាទិធាតុនំ សមាវត្តតា, អរោគតាតិ
អត្តោ។ អនាចារការសារណីយន្តិ អនាចារការវេន សរណីយំ។ “អនាចារោ
វតាយ”ន្តិ សរិតត្ថកំ។

២៦២. “ភវត្ថំ គហេតុកាមោវិយា”តិអាទិ អសក្កុណោយ្យត្តា ទុក្ខំ កិច្ចំ
អារភតីតិ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ អសក្កុណោយ្យញ្ចេតំ សនេវកេនាបិ លោកេន,
យទិទំ ភគវតោ អបសាទនំ, តេនាហ “អដ្ឋានេ វាយមតី”តិ។ អយំ ពាលោ
“មយិ កិញ្ចិ អកថេន្តេ មយា សន្និ កថេតុម្បិ នវិសហតី”តិ មានមេវ
បគ្គណ្ឌិស្សតិ, កថេន្តេ បន កថាបសន្នេនស្ស ជាតិគោត្តវិការិតេ
មាននិគ្គហោ ភវិស្សតីតិ ភគវា “ឯវំ នុតេ”តិអាទិមាហ។ តេន វុត្ថំ “អថ ខោ
ភគវា”តិអាទិ។ អាចារសមាចារសិក្ខាបនេន អាចរិយា, តេសំ បន អាចរិយានំ
បកដ្ឋា អាចរិយាតិ ចាចរិយា យថា បបិតាមហោតិ, តេនាហ “អាចរិយេហិ ច
តេសំ ចាចរិយេហិ ចា”តិ។

បឋមឥព្ពវាទវណ្ណនា

២៦៣. តិសុ វិយាបថេស្វតិ វាណគមននិសង្ខាសុ។ កថាបណ្ឌសន្តិ
កថាវសេន យុគក្តាហំ។ សយានេន អាចរិយេន សង្ខិ សយានស្ស កថា នាម
អាចារេន ហោតិ, តំ ឥតវេហិ សទិសំ កត្វា កថនំ ឥធ កថាបណ្ឌសោ។

តស្ស បន យំ អនាចារការវិការំនំ សត្តារា អម្ពុជ្ជន សង្ខិ កថេន្តេន កតំ,
តំ សង្ខិ តិអនាវុជ្ជំ បរម្បរាគតន្តិ ឧបរិ ចាឡិយា សម្ពុទ្ធភារេន ធស្សេន្តោ
“តតោ កិរា” តិអាទិមាហ។ មុណ្ណាកា សមណកាតិ ច គរហាយំ ក-សន្តោ,
តេនាហ “ហិឡេន្តោ” តិ។ ឥតស្ស បយោគោ ឥតោ ឧត្តរបទលោបេន, តំ ឥតំ
អរហន្តិ តិ ឥត្តា។ កី វុត្តំ ហោតិ? យថា ឥតោ ហត្ថិវាហនក្ខតោ បរស្ស វសេន
វត្តតិ, ន អត្តនោ, ឯវំ ឯតេបិ ព្រាហ្មណានំ សុស្សសកា សុទ្ធា បរស្ស វសេន
វត្តន្តិ, ន អត្តនោ, តស្មា ឥតសទិសបយោគតាយ ឥត្តា តិ។ តេ បន
កុដុម្ពិកតាយ យរវាសិនោ យរស្សមិកា ហោន្តិ តិ អាហ “គហបតិកា” តិ។
កណ្ណាតិ កណ្ណាជាតិកា។ ទិជា ឯវំ ហិ សុទ្ធជាតិកា, ន ឥតវេតិ តស្ស
អធិប្បាយោ, តេនាហ “កាឡកា” តិ។ មុខតោ និក្ខន្តាតិ ព្រាហ្មណានំ
បុព្វបុរិសា ព្រាហ្មនោ មុខតោ និក្ខន្តា, អយំ តេសំ បឋមុប្បត្តិ តិ អធិប្បាយោ។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ “សមណា បិដ្ឋិចាធតោ” តិ ឥទំ បនស្ស
“មុខតោ និក្ខន្តា” តិអាទិវចនតោបិ អតិវិយ អសមវេក្ខិតវចនំ
ចតុវណ្ណាបរិយាបន្នស្ស វសមណការសម្ពុវតោ។ អនិយមេត្វាតិ
អវិសេសេត្វា, អនុទ្ទេសិកភារេនាតិ អត្តោ។

មាណុស្សយវសេន កថេតីតិ មាណុស្សយំ អវស្សយ អត្តានំ ឧក្កំសេន្តោ, បរេ
ច វម្ពេន្តោ “មុណ្ណាកា” តិ អាទិ កថេតិ។ ជាតាបេមីតិ ជាតិកោត្តស្ស បមាណំ
យាថាវតោវិការំនេន បមាណំ ជាតាបេមីតិ។ អត្តោ ឯតស្ស អត្ថិ តិ អត្ថិ កំ
ទណ្ឌិកញ្ញាយេន។

“យាយ ខ្មោច បន្តាយា” គឺ ឥត្តិលីដ្ឋវសេន វុត្តន្តិ វេទន្តិ, តំ បរតោ
“បុរិសលីដ្ឋវសេនេវា” គឺ វត្តមានត្តា យុត្តំ។ យាយ អត្តាយា គឺ វា បុរិសលីដ្ឋវសេនេវ
តទត្ថេ សម្បទានវេទនំ, យស្ស អត្តស្ស អត្តាយា គឺ អត្តោ។ អស្សា គឺ អម្ពជ្ជស្ស
ទស្សេត្វា គឺ សម្ពុត្តោ។ អញ្ញេសន្តិ អញ្ញេសំ សាធុរចានំ។ សន្តិកំ អាគតានន្តិ
គុរុជ្ឈានិយានំ សន្តិកំ ឧបគតានំ។ វុត្តន្តិ តេហិ ចរិតព្ពហាចារំ។ អសិក្ខិតោ គឺ
អាចារំ អសិក្ខិតោ។ តតោ ឯវ អប្បស្សតោ។ ពាហុសច្ចញ្ញំ នាម យាវនេវ
ឧបសមត្ថំ ឥន្ទ្រតព្ពំ, តទការតោ អម្ពជ្ជោ អប្បស្សតោ អសិក្ខិតោ
“អវុសិតោ” គឺ វិញ្ញាយតិ, តេនាហា “ឯតស្ស ហី” គឺ អាទិ។

២៦៤. កោធន៍សចិត្តតាយ អសកមនោ។ មាននិម្មទនត្តន្តិ មានស្ស
និម្មទនត្តំ។ ឧត្តិលេត្វា គឺ សិលេហាចានេន កិលិន្ទំ ឧត្តមនំ កត្វា។ គោត្តន
គោត្តន្តិ តេន វុត្តន បុរាតនគោត្តន ឥនានិ តំ តំ អនវជ្ជសញ្ញាតំ គោត្តំ
សាវជ្ជតោ ឧដ្ឋាបេត្វា ឧទ្ទិវត្វា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ គោត្តំ
អាទិបុរិសវសេន, កុលាបទោសោ, តទន្ទយេ ឧប្បន្នអភិញ្ញាតបុរិសវសេន
វេទិតញ្ញោ យថា “អាទិទ្វា, មយទេវេ” គឺ។ គោត្តមូលស្ស ការយ្ហតាយ
អមានវត្ថុការបវេទនតោ “មានទ្ធពំ មូលេ ទេត្វា” គឺ វុត្តំ។ យដ្ឋេន្តា គឺ
ឱមសន្តោ។

យស្មី មានុស្សយកោដុស្សយា អញ្ញមញ្ញបត្តទ្វា, សោ “ចណ្ណោ” គឺ វុច្ឆតិ គឺ
អាហា “ចណ្ណា គឺ មាននិស្សិតកោធយុត្តា” គឺ។ ឧរា គឺ ចិត្តេន, វាចាយ ច
កក្ខណ្ឌា។ លហុកា គឺ តរុណា។ ភស្សា គឺ “សាហាសិកា” គឺ កេចិ វេទន្តិ,
“សារម្ពកា” គឺ អបវេ។ សមាធា គឺ ហោត្តា, ភវមាធា គឺ អត្តោ គឺ អាហា “សន្តា គឺ
បុរិមបទស្សេវ វេវចន” គឺ។ ន សក្ករោ គឺ សក្ការំ ន ករោ គឺ។ អបចិត្តិកម្មន្តិ
បណិច្ចាតកម្ម នានុលោមន្តិ អត្តនោ ជាតិយា ន អនុច្ឆិកន្តិ អត្តោ។

ទុតិយឥត្តវាទវណ្ណានា

២៦៥. កាមំ សក្យរាជកុលេ យោ សត្តេសំ ពុទ្ធតរោ សមត្តោ ច, សោ ឯវ
អភិសេកំ លភតិ, ឯកេច្ឆា បន អភិសិទ្ធា សមាធនោ “ឥទំ រដ្ឋំ នាម ពហុកិច្ចំ
ពហុព្យាបារ”ន្តិ តតោ និព្វិដ្ឋ រដ្ឋំ វយសា អនន្តរស្ស និយ្យាតេតិ, កធាចិ សោមិ
អញ្ញស្សតិ តាធិសេ សន្ធាយាហ “សក្យតិ អភិសិទ្ធិរាជាធនោ”តិ។ កុលវំសំ
ជាធន្តិ កណ្ណាយនតោ បដ្ឋាយ បរម្មរាគតំ អនុស្សវវសេន ជាធន្តិ។
កុលាភិមាធិនោ ហិ យេតុយ្យេន បរេសំ ឧច្ឆាវចំ កុលំ តថា តថា ឧទាហរន្តិ,
អត្តនោ ច កុលវំសំ ជាធន្តិ, ឯវំ អម្ពដ្ឋាបិ។ តថា ហិ សោ បរតោ ភគវតា
បុច្ឆិតោ វជិរចាលិកយេន យាថាវតោ កថេសិ។

តតិយឥត្តវាទវណ្ណានា

២៦៦. ខេត្តលេខ្នន្តិ ខេត្ត កសនវសេន នង្គ័លេន ឧដ្ឋាបិតលេខ្នន្តិ។
“លដុកិកា” ឥច្ឆេវ បញ្ញាតា ឧទ្ធកសកុណិកា លដុកិកោបមវណ្ណាយំ
“បាតកសកុណិកា”តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ៣.១៥០) វុត្តា។ កោធជវសេន លត្តិតុន្តិ
ឧបនយ្ហិតុំ, អាហាតំ ពន្ធតុន្តិ អត្តោ។ “អម្ពេ ហំសកោញមោរសមេ ករោតី”តិ
ឥមិនា “ន តំ កោចិ ហំសោ វា”តិ អាធិវចនំ សង្កឹតី អនាវុជ្ឈំ តទា ភគវតា
វុត្តមេវាតិ ធស្សេតិ។ “ឯវំ នុតេ”តិ អាធិវចនំ, “អវុសិតវាយេវា”តិ អាធិវចនញ្ច
មាធជវសេន សមណោ កោតមេន វុត្តន្តិ មញ្ញតីតិ អធិប្បាយេនាហ “និម្មានោ
ធានិ ជាតោតិ មញ្ញមាធនោ”តិ។

ធាសិបុត្តវាទវណ្ណានា

២៦៧. និម្មាទេតីតិ អ-ការស្ស អា-ការំ កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ
“និម្មាទេតី”តិ។ កាមំ កោត្តំ នាមេតំ បិតិតោ លទ្ធកំ, ន មាតិតោ ន ហិ

ព្រាហ្មណ៍នាំសកោត្តាយ អាវាហវិវាហោ ឥន្ទ្រតោ, គោត្តនាមំ បនយស្មា
ជាតិសិទ្ធិ, ន កិត្តិមំ, ជាតិ ច ឧភយសម្ពុទ្ធិនិ, តស្មា “មាតាបេត្តិកន្តិ មាតាបិតុនំ
សន្តក”ន្តិ វុត្តំ។ នាមគោត្តន្តិ គោត្តនាមំ, ន កិត្តិមនាមំ, ន គុណនាមំ វា។ តត្ថ
“កណ្ណាយនោ”តិ និរុទ្ធា យា នាមបណ្ណាតិ, តំ សន្ធាយាហ “បណ្ណាតិវសេន
នាមន្តិ។ តំ បន កណ្ណាឥសីតោ បជ្ជាយ តស្មី កុលបរម្បរាវសេន អាគតំ, ន
ឯតស្មីយេវ និរុទ្ធា, តេន វុត្តំ “បវេណីវសេន គោត្ត”ន្តិ។ គោត្ត-បទស្ស បន
អត្តោ ហេជ្ជា វុត្តោយេវ។ អនុស្សរតោតិ ឯត្ថ ន កេវលំ អនុស្សរណំ អធិប្បតំ,
អថ ខោ កុលសុទ្ធិវិមំសនវសេនាតិ អាហ “កុលកោដិ សោធន្តស្ស”តិ។
អយ្យបុត្តាតិ អយ្យិកបុត្តាតិ អាហ “សាមិនោ បុត្តា”តិ។ ធិសា ឌីក្កាករញ្ញោ
អន្តោជាតា ធាសីតិ អាហ “យរធាសីយា បុត្តោ”តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អម្ពុជ្ជា ជាតិ
និស្សាយ មានត្ថនោ, ន ចស្ស យាថាវតោ ជាតិយា អវិការីតាយ មាននិគ្គហោ
ហោតិ, មាននិគ្គហោ ច កតេ អបរភាគេ រតនត្ថយេ បសីទិស្សតិ, ន “ធាសី”តិ
វាថា ជរុសវាថា នាម ហោតិ ចិត្តស្ស សណ្ឋាភាវតោ។ អភយសុត្តព្យោត្ត (ម. និ.
២.៨៣; អ. និ. ៤.១៨៤) និទស្សនំ។ កេច ច សត្តា អគ្គិជារិយ លោហាធម្មោ
កក្ខុឡាយ វាថាយ មុទុការំ គច្ឆន្តិ, តស្មា ភគវា អម្ពុជ្ជំ និព្វិសេវនំ កាតុកាមោ
“អយ្យបុត្តា សក្យា ភវន្តិ, ធាសីបុត្តោ តូមសិ សក្យាន”ន្តិ អវោច។

ឋបេន្តិ បញ្ញាបេន្តិ, តេនាហ “ឌីក្កាកោ”តិអាទិ។ បភា និច្ឆរតិ ទន្ធនំ
អតិរិយ បកស្សរភាវតោ។

បឋមកប្បិកានន្តិ បឋមកប្បស្ស អាទិកាលេ និព្វត្តានំ។ កិរ-សន្តោ
អនុស្សវត្ថុ, តេន យោ វុច្ឆមានាយ រាជបរម្បរាយ កេសញ្ចិ មតិភេនោ, តំ
ឡង្គិដ្ឋេតិ។ មហាសម្មតស្សាតិ “អយំ នោ រាជា”តិ មហាជនេន សម្មន្និត្វា
ឋបិតត្តា “មហាសម្មតោ”តិ ឯវំ សម្មតស្ស។ យំ សន្ធាយ វទន្តិ -

“អាធិត្ថកុលសម្ពុតោ, សុវិសុទ្ធុគុណាករោ;
មហានុភារោ រាជាសី, មហាសម្មតនាមគោ។

យោ ចក្កត្ថតោ លោកស្ស, គុណាវសីសមុជ្ឈលោ;
តមោនុទោវិរោចិត្ត, ធុតិយោវិយ ភាណុមា។

វេបិតា យេន មរិយាធា, លោកេ លោកហិតេសីនា;
វេត្ថិតា សក្កណន្តិ, នវិលជ្ឈយិតុំ ជនា។

យសស្សិនំ តេជស្សិនំ, លោកសីមាទុរក្ខកំ;
អាធិត្ថតំ មហាវីរំ, កថយន្តិ ‘មន្ទ’តិ យ”ន្តិ។

តស្ស ច បុត្តបបុត្តបរម្មវំ សន្ធាយ -

“តស្ស បុត្តោ មហាតេជោ, រោជោ នាម មហីបតិ;
តស្ស បុត្តោ វេរោជោ, បវេរោ រាជមណ្ឌលេ។

តស្សសិ កល្យាណគុណោ, កល្យាណោ នាម អត្រជោ;
រាជា តស្សសិ តនយោ, វេរកល្យាណនាមគោ។

តស្ស បុត្តោ មហាវីរោ, មន្ទាតា កាមភោគិនំ;
អគ្គត្ថតោ មហិន្ទេន, អឡរដ្ឋេន បូជិតោ។

តស្ស ស្វនុ មហាតេជោ, វេរមន្ទាតុនាមគោ;
‘ឧចោសថោ’តិ នាមេន, តស្ស បុត្តោ មហាយសោ។

វេរោ នាម មហាតេជោ, តស្ស បុត្តោ មហាវីរោ;
តស្សសិ ឧបវេរតិ, បុត្តោ រាជា មហាពលោ។

តស៊ូ បុត្តោ មយទេវោ, ទេវតុល្យា មហីបតិ;
ចតុរាសីតិសហស្សនិ, តស៊ូ បុត្តបរម្មរា។

តេសំ បច្ឆិមកោ រាជា, ‘ឌីក្កាកោ’ ឥតិ វិស្សតោ;
មហាយសោ មហាតេជោ, អខុទ្ទោ រាជមណ្ឌលេ”តិ។

អាទិ តេសំ បច្ឆតោតិ តេសំ មយទេវ បរម្មរាគូតានំ
កឡាវជនកបរិយោសាធានំ អនេកសតសហស្សនំ រាជ្ជនំ អបរកាគេ
ឌីក្កាកោ ឆាម រាជា អហោសិ, តស៊ូ បរម្មរាគូតានំ អនេកសតសហស្សនំ
រាជ្ជនំ អបរកាគេ អបរោ ឌីក្កាកោ ឆាម រាជា អហោសិ, តស៊ូ បរម្មរាគូតានំ
អនេកសតសហស្សនំ រាជ្ជនំ អបរកាគេ បុនាបរោ ឌីក្កាកោ ឆាម រាជា
អហោសិ, តំ សន្ធាយាហ “តយោ ឌីក្កាកវិសា អហោសុំ។ តេសុ
តតិយឌីក្កាកស្ស”តិអាទិ។

សហសា វំ អធាសិន្តិ បុត្តទស្សនេន សោមនស្សប្បត្តោ សហសា
អរិមសិត្វា តុដ្ឋិយា វសេន វំ អធាសី, “យំ ឥច្ឆសិ, តំ គណ្ណា”តិ។ រជ្ជំ
បរិណាមេតុំ ឥច្ឆតីតិ សា ជន្តកុមារស្ស មាតា មម តំ វរទានំ អន្តរំ កត្វា ឥមំ
រជ្ជំ បរិណាមេតុំ ឥច្ឆតីតិ។

នប្បសហោយ្យាតិ ន បរិយត្តោ ភវេយ្យ។

និក្ខម្ហាតិ យរាវាសតោ, កាមេហិ ច និក្ខមិត្វា។ ហេដ្ឋា បាតិ ច-សទ្ធន
“អសីតិហត្ថ”តិ ឥទំ អនុកឡតិ។ តេហិតិ មិគស្វករេហិ, មណ្ឌកម្មសិកេហិ
ច។ តេតិ សីហព្យគ្សាទយោ, សប្បពិណ្ឌរា ច។

អវសេសាហិ អត្ថនោ អត្ថនោ កនិដ្ឋាហិ។

វឌ្ឍនភាពនៃ អនាគត សាមីវចនំ។ កុដ្ឋរោគោ នាម សាសមស្សីរោគាវិយ
យេតុយ្យេន សង្គមនសភាវោតិ វុត្ថំ “អយំ រោគោ សង្គមតីតិ ចិន្តត្វា”តិ។

មិត្តស្វករាធិនន្តិ អាទិ-សន្តេន វនចរសោណាធិកេ សង្គណ្ហាតិ។

តស្មី និសិន្នេតិ សម្ពន្ធា។ ខត្តិយមាយារោចនេន អត្តនោ ខត្តិយការំ
ជាតាបេត្វា។

នគរំ មាបេហិតិ សាហារំ នគរំ មាបេហិតិ អធិប្បាយោ។

កេសគ្គហណ្ឌន្តិ កេសវេណីពន្ធនំ។ ឧស្សគ្គហណ្ឌន្តិ វត្ថុស្ស
និវាសនាការោ។

២៦៨. អត្តនោ ឧបាសម្ពេទនត្ថាយាតិ អាចរិយេន អម្ពជ្ជេន ច អត្តនោ
អត្តនោ ឧបរិ ចាបេតព្ភឧបវាទស្ស អបនយនត្ថំ។ អស្មី វចនេតិ “ចត្តារោមេ កោ
កោតម វណ្ណា”តិអាទិនា អត្តនា វុត្ថេ, កោតា ច កោតមេន វុត្ថេ “ជាតិវាទេ”តិ
ឥមស្មី យថាធិកតេ វចនេ។ តត្ថ បន យស្មា វេទេ វុត្ថវិធិនាវ តេន បដិមន្តេតព្ភំ
ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “វេទត្ថយវចនេ”តិ, “ឯតស្មី វា នាសិបុត្តវចនេ”តិ ច។

២៧០. ធម្មោ នាម ការណំ “ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា”តិអាទិសុ (វិភ. ៧១៨) វិយ, សហ
ធម្មនាតិ សហធម្មោ, សហធម្មោ ឯវ សហធម្មិកោតិ អាហា “សហេតុកោ”តិ។

២៧១. តស្មា តនា បដិញ្ញាតត្តា។ តាសេត្វា បញ្ចវិស្សជ្ជាបេស្សមីតិ
អាគតោ យថា តំ សច្ចកសមាគមេ។ “ភគវា ចេវ បស្សតិ អម្ពជ្ជោ ចា”តិ ឯត្ថ
ឥតវេសំ អនុស្សនេ ការណំ ទស្សេតុំ “យទិ ហី”តិអាទិ វុត្ថំ។ អាវាហេត្វាតិ
មន្តេពលេន អាទេត្វា។ តស្សាតិ អម្ពជ្ជស្ស។ វាទសង្ឃដ្ឋេតិ វាចាសង្ឃដ្ឋេ។

២៧២. តាណាត្តិ កវេសមាឆោតិ, “អយមេវ សមណោ គោតមោ ឥតោ
ភយតោ មម តាយកោ” តិ ភកវន្តំយេវ “តាណា” ត្ថិ បរិយេសន្តោ ឧបគច្ឆន្តោ។
សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។ តាយតីតិ យថាឧបដ្ឋិតភយតោ ចាលេតិ,
តេនាហ “រក្ខតី” តិ, ឯតេន តាណា-សទ្ធស្ស កត្តសាធនតមាហ។ យថុបដ្ឋិតេន
ភយេន ឧបទ្ធតោ និលីយតិ ឯត្តាតិ លេណំ, ឧបលយនំ, ឯតេន លេណា-សទ្ធស្ស
អធិករណសាធនតមាហ។ “សវតី” តិ ឯតេន សវណា-សទ្ធស្ស
កត្តសាធនតមាហ។

អម្ពជ្ឈំសកថាវណ្ណានា

២៧៤. កង្គាយ ទក្ខិណតោតិ កង្គាយ នទិយា ទក្ខិណទិសាយ។ អារុដំ ន
បរិវត្តតីតិ សវំ វាសត្តិអាទិ វា បរស្ស ឧបរិ ឱបិតុកាមស្ស ហត្ថំ ន បរិវត្តតិ,
ហត្ថ បន អបរិវត្តន្តេ កុតោ អារុដបរិវត្តន្តិ អាហ “អារុដំ ន បរិវត្តតី” តិ។
សោ កិវ “កថំ នាមាហំ ទិសាយ ធាសិយា កុច្ឆិម្ហំ និព្ពត្តោ” តិ តំ ហីនំ ជាតី
ជិតុច្ឆន្តោ “ហន្តាហំ យថា តថា ឥមំ ជាតី សោធម្ស្សមី” តិ និគ្គតោ, តេនាហ
“ឥនានិ មេ មនោវនំ បូរេស្ស្សមី” តិអាទិ។ វិជ្ជាពលេន វាជានំ តាសេត្វា តស្ស
ដីតុយាលទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ ម្យាយំ ជាតិសោធិតា ភវិស្សតីតិ តស្ស
អធិប្បាយោ។ អម្ពជ្ឈំ នាម វិជ្ជន្តិ សត្តានំ សវីរេ អព្ពជ្ឈំ បបេតីតិ អម្ពជ្ជាតិ ឯវំ
លទ្ធនាមំ វិជ្ជំ, មន្តន្តិ អត្តោ។ យតោ អម្ពជ្ជា ឯតស្មី អត្ថីតិ អម្ពជ្ជាតិ កណ្តោ
ឥសិ បញ្ញាយិត្ត, តំពំសជាតតាយ អយំ មាណវោ “អម្ពជ្ជា” តិ វោហរិយតិ។

សេដ្ឋមន្តេ វេទមន្តេតិ អធិប្បាយោ។ មន្តានុកាវេន រញ្ជោ ពាហុក្ខម្ពមត្តំ
ជាតំ តេន បនស្ស ពាហុក្ខម្ពន វាជា, “កោ ជាឆាតិ, កី ភវិស្សតី” តិ ភីតោ
ឧស្សង្គី ឧត្រាសោ អហោសិ, តេនាហ “ភយេន វេធមាឆោ អជ្ជាសី” តិ។ សោត្តិ
ភទ្ធន្តេតិ អាទិវចនំ អវោជុំ។ “អយំ មហានុកាវោ ឥសី” តិ មញ្ញមាណ។

ឧទ្ទិស្សតិ តិ វិប្បកិរិយិស្សតិ, តេនាហ “កិដ្ឋិស្សតិ” តិ។ មន្តេ បរិវត្តិតេតិ
ពាហុក្ខម្ពកមន្តស្ស បដិប្បស្សម្ពកវិជ្ជាសម្ពាតេ មន្តេ “សរោ ឱតរត្ថ” តិ
បរិវត្តិតេ។ ឯវុចានញ្ញា មន្តានំ ឯកំសេនេវ បដិប្បស្សម្ពកវិជ្ជា ហោន្តិយេវ
យថា តំ កុសុមារកវិជ្ជានំ។ អត្ថនោ ធិតុ អបរាទមោចនត្ថំ តស្ស
ភុជិស្សករណំ។ តស្សានុរូបេ ឥស្សរិយេ ឋបនត្ថំ ឧឡារេ ច នំ ថានេ ឋបេសិ។

ខត្តិយសេដ្ឋការវណ្ណានា

២៧៥. សមស្សាសនត្ថមាហា ករុណាយន្តោ, ន កុលីនការិទស្សនត្ថំ,
តេនាហ “អថ ខោ ភគវា” តិអាទិ។ ព្រាហ្មណេស្វតិ ព្រាហ្មណានំ សមីបេ,
តតោ ព្រាហ្មណេហិ លទ្ធកំ អាសនាធិ សន្ធាយ “ព្រាហ្មណានំ អន្តរេ” តិ វុត្តំ។
កេវលំ សន្ធាយ កាតព្វំ សធំ, បរលោកគតេ សន្ធាយ ន តតោ កិញ្ចិ
អបត្តេន្តេន កាតព្វន្តិ អត្តោ, តេនាហ “មតកេ ឧទ្ទិស្ស កតកត្តេ” តិ។
មង្គលាធិកត្តតិ អាទិ-សន្តេន ឧស្សវនេវតារាជនាធិ សង្គណ្ហាតិ។ យញ្ញកត្តតិ
ចាបសញ្ញមាធិវសេន កតកត្តេ។ ចាហុនកានន្តិ អតិដំនំ។ ខត្តិយការំ
អប្បត្តោ ឧកតោ សុជាតតាភាវតោ, តេនាហ “អបរិសុទ្ធាតិ អត្តោ” តិ។

២៧៦. ឥត្ថិ កិរិទ្ធាតិ ឯត្ថ ករណំ កិរិយាសាមញ្ញវិសយន្តិ អាហ “ឥត្ថិ
បរិយេសិទ្ធា” តិ។ ព្រាហ្មណកញ្ញំ ឥត្ថិ ខត្តិយកុមារស្ស ភរិយាភូតំ គហេត្វាបិ
ខត្តិយាវ សេដ្ឋា, ហីនា ព្រាហ្មណាតិ យោជនា។ បុរិសេន វា បុរិសំ កិរិទ្ធាតិ
ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ បករណេតិ រាគាធិវសេន បទុដ្ឋេ បក្ខលិតេ ការណេ,
តេនាហ “នោសេ” តិ។ ភស្សតិ និវត្តកកាវេន ទិប័យតីតិ ភស្សំ, នារិកា។

២៧៧. ជនិតស្មិន្តិ កម្មកិលេសេហិ និព្វត្តេ។ ជនេ ឯតស្មិន្តិ វា ជនេតស្មី,
មនុស្សេស្វតិ អត្តោ, តេនាហា “គោត្តបជិសារិនោ”តិ។ សំសន្និត្វាតិ យដេត្វា,
អវិរុទ្ធិ កត្វាតិ អត្តោ។

បឋមកាលាវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វិជ្ជាចរណកថាវណ្ណានា

២៧៨. ឥទំ វដ្តតីតិ ឥទំ អន្លោនាទិ កត្តំ លព្ពតិ។ ជាតិវាទវិនិព្វាតិ
ជាតិសន្និស្សិតវាទេ វិនិព្វាតិ។ ព្រាហ្មណស្សេវ
អន្លោនជ្ឈាបនយជនយាជនាទយោតិ ឯវំ យេ អត្តក្កំសនបវវម្ពនវសេន
បវត្តា, តតោ ឯវ តេ មានវាទបជិព្វា ច ហោន្តិ។ យេ បន អាវាហាវិវាហាវិនិព្វា,
តេ ឯវ សម្ពន្ធត្ថយវសេន “អរហសិ វា មំ ត្វំ, ន វា មំ ត្វំ អរហសី”តិ ឯវំ
បវត្តនកា។

យត្តាតិ យស្សំ វិជ្ជាចរណាសម្បត្តិយំ។ លគ្គិស្សមាតិ ឱលក្កា អន្លោគធា
ភវិស្សមាតិ ចិន្តយិម្ហ។ បរមត្ថតោ អវិជ្ជាចរណានិយេវ “វិជ្ជាចរណានី”តិ
គហេត្វា ឋិតោ បរមត្ថតោ វិជ្ជាចរណេសុ វិភជិយមាទេសុ សោ តតោ ទូរតោ
អបនីតោ នាម ហោតីតិ អាហា “ទូរមេវ អវក្ខិបី”តិ។ សមុទាគមតោ
បក្កតីតិ អាទិសមុជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ។

២៧៩. តិវិធំ សីលន្តិ ខុទ្ទកាទិភេទំ តិវិធំ សីលំ។ សីលវសេនេវាតិ
សីលបរិយាយេនេវ។ កិញ្ចិ កិញ្ចិតិ អហីសនាទិយមនិយមលក្ខណំ កិញ្ចិ
កិញ្ចិ សីលំ អត្ថិ។ តត្ថ តត្ថេវ លក្ខេយ្យាតិ តស្មី តស្មីយេវ
ព្រាហ្មណសមយសិទ្ធិ សីលមត្តេ “ចរណា”ន្តិ លក្ខេយ្យ។ អដ្ឋបិ សមាបត្តិយោ

ចរណ៍និយ្យតិកា ហោត្តិ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈាននិទ្ទេសនេវ អរូបជ្ឈាននម្បិ
និទ្ទិដ្ឋការាបត្តិតោ និយ្យតិកា និទស្សិតា។

ចតុអថាយមុខកថាវណ្ណានា

២៨០. អសម្មាបុណ្ណោតិ អារភិក្ខុ សម្មត្ថំ អសក្កោន្តោ។
អវិសហមាធាតិ អារភិតុមេវ អសក្កោន្តោ។ ខារិន្ទ បរិក្ខារំ។ តំ បនវិភជិត្វា
ទស្សេតុំ “អរណី”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អរណីតិ អគ្គិធមនកំ អរណីទ្វយំ។ សុជាតិ
ទត្តិ។ អាទិ-សន្តេន តិទណ្ឌាតិយជិកាជី សង្កណ្ឌាតិ ខារិភវិតន្តិ ខារីហិ បុណ្ណំ។
ននុ ឧបសម្មន្ទស្ស ភិក្ខុនោ សាសនិកោបិ យោ កោចិ អនុបសម្មន្ទោ អត្ថតោ
បរិចារកោវ, កី អង្គំ បន ពាហិរកបព្ពជិតេតិ តត្ថ វិសេសំ ទស្សេតុំ
“កាមព្យា”តិអាទិ វុត្ថំ។ វុត្ថនយេនាតិ “កប្បិយករណា...បេ....
វុត្ថករណាវសេនា”តិ ឯវំ វុត្ថននយេន។ បរិចារកោ ហោតិ
ឧបសម្មន្ទការស្ស វិសិដ្ឋការតោ។ “នវកោជិសហស្សនំ”តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ.
១.២០; បដិ. ម. អដ្ឋ. ៣៧) វុត្ថប្បភេទានំ អនេកសហស្សនំ សំវរវិនយានំ
សមាទិយិត្វា វុត្ថនេន ឧបរិក្ខតា អគ្គក្ខតា សម្មទាតិ ហិ “ឧបសម្មនា”តិ
វុច្ចតីតិ។ គុណាធិកោបីតិ គុណាហិ ឧក្កដោបិ។ អយំ បនាតិ វុត្ថលក្ខណោ
តាបសោ។

តាបសា នាម កម្មវាទិកិរិយាវាទិនោ, ន សាសនស្ស បដាណីក្ខតា, យតោ
នេសំ បព្ពជិតុំ អាគតានំ តិតិយបរិវាសេនវិជារ បព្ពជ្ជា អនុញ្ញាតាតិ កត្វា
“កស្មា បនា”តិ ចោទនំ សមុជ្ឈបេតិ ចោទកោ។ អាចរិយោ “យស្មា”តិអាទិនា
ចោទនំ បរិហារតិ។ “ឌីសក្កិស្សតី”តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្ថំ វិវិតុំ
“ឥមស្មិត្តិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ខុរាបមន្តិ ខុរាវានំ មត្តកេនេវ អក្កមិត្វា

គមនូបម៌។ អញ្ជើតិ អញ្ជើ ភិក្ខុ។ អគ្គិសាលន្តិ អគ្គិហុត្តសាលំ។ ឆានាធារហ័តិ
បលាសទណ្ណាទិនាធារិយសមិធាធារហ័។

ឥន្ទ្រ “ចតុទ្វារំ អាគារំ កត្វា”តិអាទិនា វុត្តំ។ អស្សាតិ អស្ស ចតុត្ថស្ស
បុគ្គលស្ស។ បដិបត្តិមុខន្តិ កោហញ្ញបដិបត្តិយា មុខមត្តំ។ សោ ហិ ឆានាវិជេន
កោហញ្ញេន លោកំ វិម្មាបេន្តោ តត្ថ អច្ឆតិ, តេនាហ “ឥមិនា ហិ មុខេន សោ វេ
បដិបជ្ជតិ”តិ។

ខលាទីសុ មនុស្សានំ សន្តិកេ ឧបតិជ្ជិត្វា វិហិមុត្តតិលមាសាទីនិ
ភិក្ខាចរិយានិយាមេន សង្កឡិក្វា ឧញ្ញានំ ឧញ្ញា, សា វេ ចរិយា វុត្តិ ឯតេសន្តិ
ឧញ្ញាចរិយា។ អគ្គិបក្កេន ជីវន្តិតិ អគ្គិបក្កិកា, ន អគ្គិបក្កិកា អនគ្គិបក្កិកា។
ឧញ្ញាចរិយា ហិ ខលេសុ គន្ធា ខលក្កំ នាម មនុស្សេហិ ទិយ្យមានំ ធម្មំ គណ្ហាន្តិ,
តំ ឥមេ ន គណ្ហាន្តិ អនគ្គិបក្កិកា នាម ជាតា។ អសាមថាកាតិ
អសយំថាចកា។ អស្មមុជ្ជិនា មុជ្ជិចាសាលោន វុត្តន្តិតិ អស្មមុជ្ជិកា។ ទន្ថេន
ឧប្បាជិតំ វក្កលំ វុត្តត្ថហោ ទន្ធវក្កលំ, តេន វុត្តន្តិតិ ទន្ធវក្កលិកា។ បវត្តំ
វុត្តាទិតោ ចាតិតំ ដលំ ភុញ្ញន្តិតិ បវត្តដលភោជិនោ។ ជិណ្ឌាបក្កតាយ
បណ្ឌាភូតំ បលាសំ, តំសទិសញ្ច បណ្ឌាបលាសំ, តេន វុត្តន្តិតិ បណ្ឌាបលាសិកា,
សយំបតិភបុប្ផដលបត្តភោជិនោ។

ឥនាទិ តេ អជ្ឈិវេចិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “តត្ថា”តិអាទិ វុត្តំ។ សង្កឡិក្វាតិ
ភិក្ខាចរិយាវសេន លទ្ធធម្មំ ឯកជ្ឈំ កត្វា។

បរិយេដ្ឋិនាម ទុក្ខាតិ បរេសំ គេហតោ គេហំ គន្ធា បរិយេដ្ឋិនាម
ទីនវុត្តិកាវេន ទុក្ខា។ ចាសាលាស្ស បរិគ្គហោ ទុក្ខោ បព្ពជិតស្សាតិ វា
ទន្ថេហោវ ឧប្បាដេត្វា ខាទន្តិ។

ឥមាហិ ចតុហិយេវាតិ “ខារិវិធំ អាទាយា”តិអាទិនា វុត្តាហិ ចតុហិ ឯវ
តាបសបព្ពដ្ឋាហិតិ។

២៨២. អថាយេ វិនាសេ និយុត្តោ អាទាយិកោ។ តញ្ញាវំ បរិបូរេតុំ
អសក្កោន្តោ តេន អបរិបុណ្ណោ អបរិបូរមាណោ, ករណេ ចេតំ បច្ចត្តវចនំ,
តេនាហ “អាទាយិកេនាបិ អបរិបូរមាណេនា”តិ។

បុព្វកសិកាវាទុយោគវណ្ណនា

២៨៣. ធីយតីតិ ធន្តិ, ធន្តិយេវ ធន្តិកន្តិ អាហ “ធន្តក”ន្តិ។ យធិ
ព្រាហ្មណស្ស សមុជ្ជិកាវោ រញ្ជោ ន ធាតញ្ជោ, កស្មាស្ស ឧបសង្កមនំ ន
បដិក្ខិត្តន្តិ អាហ “យស្មា បនា”តិអាទិ។ ខេត្តវិជ្ជាយាតិ នីតិសត្តេ។ បយាតន្តិ
សទ្ធិ, សស្សតិកំ វា, តេនាហ “អភិហរិត្វា ធន្ត”ន្តិ។ កស្មា ភគវា “រញ្ជោ
បសេនធិស្ស កោសលស្ស ធន្តិកំ ភុញ្ញតី”តិអាទិនា ព្រាហ្មណស្ស មម្ហវចនំ
អវោចាតិ តត្ថ ការណំ ធស្សេតុំ “ឥធំ បន ការណា”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

២៨៤. រដ្ឋបត្តវេតិ រថស្ស ឧបរិ អត្ថវិតបទេសេ។ ចាកជមន្តនន្តិ
បកាសភូតំ មន្តនំ។ តញ្ញា សុទ្ធាធិហិ ញាយតីតិ ន រហស្សមន្តនំ។ ភណតីតិ
អបិ នុភណតិ។

២៨៥. បវត្តារោតិ ចាវចនភាវេន វត្តារោ, យស្មា តេ តេសំ មន្តានំ បវត្តកា,
តស្មា អាហ “បវត្តយិតារោ”តិ។ សុទ្ធេ ពហិ កត្វា រហោ ភាសិតព្ពជ្ជន មន្តា
ឯវ, តំតំអត្ថបដិបត្តិហេតុតាយ បធន្តិ មន្តបធំ, អនុបដិកាសាធារណតាយ វា
រហស្សភាវេន វត្តព្ពំ ហិតកិរិយាយ អធិកមុចាយំ។ សជ្ឈាយិតន្តិ
តាយនវសេន សជ្ឈាយិតំ, តំ បន ឧធន្តានុធន្តាធិនំ សរានំ សម្មាធនវសេនេវ
ឥច្ឆិតន្តិ អាហ “សរសម្មត្តិវសេនា”តិ។ អញ្ជេសំ វុត្តន្តិ ចាវចនភាវេន អញ្ជេសំ

វុត្តំ។ សមុបព្វន្ទ្រន្តិ សង្កហេត្វា ឧបរូបរិ សញ្ញន្ទ្រំ។ វាសិកតន្តិ
ឥវុវេទយជុវេទសាមវេទាធិវសេន, តត្ថាបិ បច្ឆេកំ មន្តព្រហ្មាធិវសេន,
អដ្ឋាយានុវាគាធិវសេន ច វាសិកតំ។

តេសន្តិ មន្តានំ កត្តនំ។ ធិព្ពេន ចក្កុនា ឱលោកេត្វាតិ ធិព្ពេចក្កុបរិកណ្ណោន
យថាកម្មបគញ្ញាលោន សត្តានំ កម្មស្សកតាធិ បច្ឆក្កតោ ធស្សនជ្ជន
ធិព្ពេចក្កុសធិសេន បុព្ពេនិវាសញ្ញាលោន អតីតកម្មេ ព្រាហ្មណានំ
មន្តជ្ឈនិវិធិញ្ច ឱលោកេត្វា។ ចាវចនេន សហ សំសន្និត្វាតិ
កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស យំ វចនំ វជ្ជសន្និស្សិតំ, តេន សហ អវិរុទ្ធំ កត្វា។ ន ហិ
តេសំ វិវជ្ជសន្និស្សិតោ អត្តោ បច្ឆក្កោ ហោតិ។ អបរាបវេ បធាតិ អដ្ឋកាធិហិ
អបរា បវេ បច្ឆិមា ឱក្កាករាជកាលាធិសុ ឧប្បន្នា។ បក្ខិបិត្វាតិ អដ្ឋកាធិហិ
គន្តិតមន្តបទេសុ កិលេសសន្និស្សិតបទានំ តត្ថ តត្ថ បទេ បក្ខិបនំ កត្វា។
វិរុទ្ធេ អកំស្មតិ ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តាធិសុ អាគតនយេន
សំកិលេសិកត្តធិបនតោ បច្ឆនីកក្ខតេ អកំសុ។ ឥធាតិ “ត្យាហំ មន្តេ
អជ្ជយាមី”តិ ឯតស្មី វាទេ។ បដិញ្ចំ អគ្គហេត្វាតិ “តំ កី មញ្ញាសី”តិ ឯវំ បដិញ្ចំ
អគ្គហេត្វាវ។

២៨៦. និរាមគន្ធាតិ កិលេសាសុចិវសេនវិស្សគន្ធវហិតា។ អនិត្តិគន្ធាតិ
ឥត្តិនំ គន្ធមត្តស្សបិ អវិសហនេន ឥត្តិគន្ធវហិតា។ ឯត្ថ ច “និរាមគន្ធា”តិ
ឯតេន តេសំ ចោរាណានំ ព្រាហ្មណានំ វិក្ខម្ពិតកិលេសតំ ធស្សេតិ,
“អនិត្តិគន្ធា ព្រហ្មចារិនោ”តិ ឯតេន ឯកវិហារិតំ, “រដោជល្អជរា”តិ ឯតេន
មណ្ឌានិក្ខុសនាទុយោគាភារំ, “អវញ្ញាយតនេ បព្ពតចាទេសុ វសីស្ម”តិ ឯតេន
មនុស្សបចារំ បហាយ វិវិត្តវាសំ, “វនមូលផលាហារា វសីស្ម”តិ ឯតេន
សាលីមំសោធនាធិបណីតាហារាបដិក្ខេបំ, “យទា”តិ អាធិនា

យានវាហនបដិភ្លេច, “សព្វធិសាស្ត្រ” តិអាធិនា រក្ខាវរណបដិភ្លេច, ឯវព្វា
វនន្តោ មិច្ឆាបដិបទាបក្ខិកំ សាចរិយស្ស អម្ពជ្ជស្ស វុត្តិ ឧទាទាយ
សម្មាបដិបទាបក្ខិកាបិ តេសំ ព្រាហ្មណានំ វុត្តិ អរិយវិនយេ សម្មាបដិបត្តិ
ឧទាទាយ មិច្ឆាបដិបទាយេវ។ កុតស្ស សល្លេខបដិបត្តិយុត្តតាតិ។ “ឯវ
សុតេ” តិអាធិនា ភគវា អម្ពជ្ជំ សន្តជ្ជន្តោ និគ្គណ្ហាតីតិ ទស្សេតិ។

វេឋកេហិតិ វេឋកបដ្ឋកាហិ។ សមន្តានករន្តំ នករស្ស សមន្តតោ។
កតសុធាកម្មំ ចាការស្ស អនោភាគេ ឋានំ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។

ទ្វេលក្ខណទស្សនវណ្ណានា

២៨៧. ន សក្កោតិសង្ក្កបិតេ ឥរិយាបថេ អនវសេសតោ តេសំ
ទុត្តិការវនតោ។ គវេសីតិ ញ្ញាណោន បរិយេសនមកាសិ។ សមាធរិយតិ
ញ្ញាណោន សង្ក្កលេន្តោ សម្មា អានយិ សមាហរិ។ “កង្ខតី” តិ បទស្ស អាកង្ខតីតិ
អយមត្ថោតិ អាហា “អហោ វត បស្សេយ្យន្តិ បត្តនំ ឧប្បាទេតិ” តិ។ កិច្ចតីតិ
កិលមតិ។ “កង្ខតី” តិ បទស្ស បុព្វេ អាសិសនត្ថតំ វត្វា ឥទានិស្ស
សំសយត្ថតមេវ វិកប្បន្តវសេន ទស្សេន្តោ “កង្ខាយ វា ទុព្ពលាវិមតិ វុត្តា” តិ
អាហា។ តីហិ ធម្មេហិតិ តិប្បកាវេហិ សំសយធម្មេហិ។ កាលុសិយភារោតិ
អប្បសន្នតាយ ហេតុក្ខតោ អារិលភារោ។

យស្មា ភគវតោ កោសោហិតំ សព្វពុទ្ធានំ អាវេណីកំ អញ្ញេហិ
អសាធារណំ វត្ថុគុយ្យំ សុវិសុទ្ធកញ្ញនមណ្ឌលសន្និកាសំ, អត្តនោ
សណ្ឋានសន្និវេសសុន្ទរតាយ អាជាធរយ្យគន្ធបាតិ នោ វរដ្ឋបរមចារុការំ,
វិកសមាធិបនិយារវិន្ទសមុជ្ឈលកេសវាវត្ថុវិលាសំ,
សញ្ញាបភានុវត្តោតជលវនន្តរាភិលក្ខិតសម្បណ្ណាចន្ទមណ្ឌលសោភព្វា

អត្ថនោ សិរិយា អភិគុយ្យ វិរាជតិ, យំ ពាហិរពុទ្ធរមលេហិ អនុបក្កិលិដ្ឋតាយ,
ចិរកាលំ សុបរិចិត្តព្រហ្មចរិយាធិការតាយ, សុសណ្ឌិតសណ្ឌានសម្បត្តិយា
ច, កោបីនម្បិ សន្តំ អកោបីនមេវ, តស្មា វុត្តំ “ភគវតោ ហិ” តិអាធិ។
បហូតភាវន្តិ បុប្ផលភាវំ។ ឯត្ថេវ ហិ តស្ស សំសយោ, តនុមុទុសុកុមារតាធិសុ
បនស្ស គុណោសុ វិចារណា ឯវ នាហោសិ។

២៨៨. ហិរិករណោកាសន្តិ ហិរិយិតពុជ្ជានំ។ នាយន្តិ បដិពិម្ពំ។ កថំ
កីធិសន្តិ អាហា “ឥទ្ធិយា” តិអាធិ។ នាយារូបកមត្តន្តិ ភគវតោ បដិពិម្ពរូបំ។ តព្វា
ខោ ពុទ្ធសន្តានតោ វិនិមុត្តត្តារូបកមត្តំ ភគវតោ សរីរវណ្ណាសណ្ឌានារយំ
ឥទ្ធិមយំ ពិម្ពកមត្តំ។ តំ បន រូបកមត្តំ ទស្សន្តោ ភគវា យថា អត្ថនោ ពុទ្ធរូបំ ន
ធិស្សតិ, តថា កត្វា ទស្សតិ។ និទ្ទេត្វាតិ និហិរិកា។ កល្យាណីតិ បុច្ឆាវិស្សជ្ឈនេ
កុសលោ នេកោ អសិ។ តថាករណោនាតិ កថិនសូចិរិយ ករណោន។ ឯត្តាតិ
បហូតជីវាយ។ មុទុកាវោ បកាសិតោ អមុទុនោ យនសុខុមភាវាចាទនត្តំ
អសក្កុណោយ្យត្តា ធិយភាវោ, តនុកាវោ ចាតិ ទដ្ឋតំ។

២៨៩. “អត្ថចរកេនា” តិ ឥមិនា ព្យតិរេកមុខេន អនត្ថចរកតំយេវ
វិភាវេតិ។ ន អញ្ញាត្រាតិ ន អញ្ញាស្មី សុគតិយន្តិ អត្ថោ។ ឧបនេត្វា ឧបនេត្វាតិ តំ
តំ ទោសំ ឧបនេត្វា ឧបនេត្វា, តេនាហា “សុដ្ឋនាសាធិការំ អាហោបេត្វា” តិ។
ចាតេសីតិ បវដ្ឋនវសេន ចាតេសិ។

ចោក្ខវសាតិពុទ្ធរូបសង្គមនវណ្ណានា

២៩៣-៦. អាគមា នូតិ អាគតោ នុ។ ខោតិ និចាតមត្តំ។ ឥធាតិ ឯត្ថ, តុម្ហាកំ
សន្តិកន្តិ អត្ថោ។ អធិវាសេត្វតិ សាធិយតុ, តំ បន សាធិយនំ មនសា
សម្បជិត្តហោ ហោតីតិ អាហា “សម្បជិត្តត្វ” តិ។

២៩៧. យាវទត្តន្តិ យាវ អត្តោ, តាវ កោជនេន តទា កតន្តិ អត្តោ។ ឱណ្ហត្តន្តិ
អាមិសាបនយនេន សុចិកតំ, តេនាហ “ហតេ ច បត្តញ្ច ឆោវិត្វា”តិ។

២៩៨. អនុបុត្តិ កថន្តិ អនុបុត្តំ កថេតព្ពកថំ, តេនាហ “អនុបដិចាដិកថ”ន្តិ។
កា បន សា? ធានាទិកថាតិ អាហ “ធានានន្តំ សីល”ន្តិអាទិ។ តេន ធានកថា
តាវ បច្ឆរជនេសុបិ បវត្តិយា សព្ពសាធារណត្តា, សុករត្តា, សីលេ បតិជ្ជានស្ស
ឧបាយការតោ ច អាទិតោ កថេតព្ពា។ បរិច្ឆាគសីលោ ហិ បុគ្គលោ
បរិគ្គហិតវត្ថុសុ និស្សន្ទ្រការតោ សុខេនេវ សីលានិ សមាទិយតិ, តត្ថ ច
សុប្បតិដ្ឋិតោ ហោតិ។ សីលេន ធាយកបដិគ្គាហកសុទ្ធិតោ បរាទុក្ខហំ វត្វា
បរិប័ណ្ននិវត្តិវចនតោ, កិរិយធម្មំ វត្វា អកិរិយធម្មវចនតោ,
កោគសម្បត្តិហេតុំ វត្វា ភវសម្បត្តិហេតុវចនតោ ច ធានកថានន្តំ
សីលកថា កថេតព្ពា, តព្វេ ធានសីលំ វដ្តនិស្សិតំ, អយំ ភវសម្បត្តិ តស្ស
ជលន្តិ ទស្សនត្ថំ ឥមេហិ ច ធានសីលមយេហិ
បណ្ឌិតបណ្ឌិតតរាទិភេទភិទ្ទេហិ បុញ្ញកិរិយវត្ថុហិ ឯតា
ចាតុមហារាជិកាទីសុ បណ្ឌិតបណ្ឌិតតរាទិភេទភិទ្ទា អបរិមេយ្យា
ទិព្ពកោគសម្បត្តិយោ លទ្ធព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ តទនន្តំ សគ្គកថា។ ស្វាយំ សគ្គោ
រាគាទីហិ ឧបក្កិលិដ្ឋោ, សព្ពដានុបក្កិលិដ្ឋោ អរិយមគ្គោតិ ទស្សនត្ថំ
សគ្គានន្តំ មគ្គោ កថេតព្ពា។ មគ្គញ្ច កថេន្តេន តទទិកមុចាយសន្តស្សនត្ថំ
សគ្គបរិយាបន្នាបិ, បកេវ ឥតវេ សព្វេបិ កាមា នាម ពហ្វាទីនវា អនិច្ចា អទុវា
វិបរិណាមធម្មាតិ កាមានំ អាទីនវោ, ហីនា គម្មា ចោដុដ្ឋនិកា អនិរិយា
អនត្ថសញ្ញិតាតិ តេសំ ឱកាវេ លាមកកាវោ, សព្វេបិ ភវា កិលេសានំ
វត្ថុភូតាតិ តត្ថ សំកិលេសោ, សព្ពសំកិលេសវិប្បមុត្តំ និព្ពានន្តិ នេត្តមេ
អាទិសំសោ ច កថេតព្ពាតិ អយមត្តោ ពោធិតោតិ វេទិតព្ពា។ មគ្គោតិ ចត្ត
ឥតិ-សន្តេន អាទិអត្ថដីបនតោ “កាមានំ អាទីនវោ”តិ ឯវមាទីនំ សដ្ឋហោតិ

ឯវមយំ អត្ថវណ្ណានា កតាតិ វេទិតញ្ច។ “តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថ”ន្តិ
កស្មារុត្ថំ, ននុ មគ្គញ្ញាណំ អសម្ពុតធម្មារម្មណំ, ន សម្ពុតធម្មារម្មណាន្តិ ចោទនំ
សន្ធាយាហ “តញ្ញី”តិអាទិ។ តត្ថ បដិវិជ្ឈន្តន្តិ អសម្មោហបដិវេជវសេន
បដិវិជ្ឈន្តំ, តេនាហ “កិច្ចវសេនា”តិ។

ចោក្ខវសាតិឧទាសកត្ថបដិវេទនាកថាវណ្ណានា

២៩៩. ឯត្ថ ច “ទិដ្ឋធម្មោ”តិអាទិ ចាឡិយំ ទស្សនំ នាម ញ្ញាណទស្សនតោ
អញ្ញម្បិ អត្ថិ, តន្តិវត្ថនត្ថំ “បត្តធម្មោ”តិ វុត្ថំ។ បត្តិ ច ញ្ញាណសម្បត្តិតោ
អញ្ញម្បិ វិជ្ជតីតិ តតោ វិសេសទស្សនត្ថំ “វិទិតធម្មោ”តិ វុត្ថំ។ សា បនេសា
វិទិតធម្មតា ឯកទេសតោបិ ហោតីតិ និប្បទេសតោ វិទិតភារំ ទស្សេតុ
“បរិយោគាឡធម្មោ”តិ វុត្ថំ។ តេនស្ស សច្ចាភិសម្ពោធិយេវ ធិបេតិ។
មគ្គញ្ញាណញ្ញំ ឯកាភិសមយវសេន បរិញ្ញាទិកិច្ចំ សាដេន្តំ និប្បទេសេន
ចតុសច្ចធម្មំ សមន្តតោ ឌីកាឡំ នាម ហោតិ, តេនាហ “ទិដ្ឋា អរិយសច្ចធម្មោ
ឯតេនាតិ ទិដ្ឋធម្មោ”តិ។ តិណ្ណាវិចិកិច្ឆាតិ សប្បដិភយកក្ការសទិសា
សោឡសវត្ថុកា, អដ្ឋវត្ថុកា ច តិណ្ណាវិចិកិច្ឆាវិចិកិច្ឆា។ វិគតា កថដ្ឋថាតិ
បវត្តិអាទិសុ។ “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ”តិ ឯវំ បវត្តិកាវិគតា សមុច្ឆិន្ទា កថដ្ឋថា។
វេសារជ្ជប្បត្តោតិ សារជ្ជករានំ ចាបធម្មានំ បហីនត្តា, តប្បដិបក្ខេសុ ច
សីលាទិគុណោសុ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា វេសារជ្ជំ វិសារទភារំ វេយ្យត្តិយំ បត្តោ
អធិគតោ។ សាយំ វេសារជ្ជប្បត្តិ សុប្បតិដ្ឋិតភារោតិ កត្វា អាហ
“សត្តុសាសនេ”តិ។ អត្តនា បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋត្តា អធិគតត្តា ន បរំ បច្ឆេតិ, ន
តស្ស បរោ បច្ឆេតញ្ញោ អត្ថិតិ អបរប្បច្ឆយោ។ យំ បនេត្ថ វត្ថុញ្ចំ អវុត្ថំ, តំ បរតោ
អាគមិស្សតិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អម្ពជ្ជសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

២. សោណទណ្ឌាសុត្តន្តវណ្ណនា

៣០០. សុន្ទរកាលេន សាតិសយានិ អង្គានិ ឯតេសំ អត្ថិតិ អង្គា, រាជកុមារាតិ
អាហា “អង្គា នាម អង្គចាសាទិកតាយា” តិអាទិ។ ឥធាបិ អធិប្បតា, ន
អម្ពជ្ជសុត្ត ឯវ។ អាគន្ធី ន ទស្សន្តិ អាគមនេ អាទិនំ ទស្សត្វា
បដិក្ខិបនវសេន អាគន្ធី ន ទស្សន្តិ, នាទុជាទិស្សន្តិ អធិប្បាយោ។
នីលាសោកកណ៌ការកោវិធម្យាកុន្ធរាជវត្ថេហិ សម្មិស្សតាយ តំ ចម្បកវនំ
“នីលាទិបញ្ចវណ្ណកុសុមបដិមណ្ឌិត” តិ ទដ្ឋព្វំ។ ន ចម្បកវត្ថានំយេវ
នីលាទិបញ្ចកុសុមតាយាតិ វទន្តិ។ “ភគវា កុសុមគន្ធសុគន្ធវេ ចម្បកវនេ
វិហារី” តិ ឥមំ នា ន មាបនកាលេ ឯវ តស្មី នគរេ ចម្បកវត្ថា ឧស្សន្នោ, អថ
ខោ អបរកាគេ បីតិ ទស្សតិ។ មាបនកាលេ ហិ ចម្បកានំ ឧស្សន្នតាយ សា
នគី “ចម្បា” តិ នាមំ លភិ។ ឥស្សរត្ថាតិ អធិបតិការតោ។ សេនា ឯតស្ស
អត្ថិតិ សេនិកោ, សេនិកោ ឯវ សេនិយោ, អត្ថិតា ចេត្ត ពហុការវិសិដ្ឋាតិ វុត្តំ
“មហាតិយា សេនាយ សមន្នាគតត្ថា” តិ។

៣០១-២. សំហតាតិ សន្និបតិកា, “សង្ឃិនោ” តិ វត្ថុព្រ “សង្ឃី” តិ បុព្វត្ថ
ឯកវចនំ ព្រាហ្មណាគហបតិកានំ អធិប្បតត្ថា, តេនាហា “ឯតេស” តិ។
រាជរាជញ្ញាទីនំ ភណ្ឌាធរា បុរិសា ខតា, នេសំ តាយនតោ ខត្តា។ សោ ហិ យេហិ
យត្ថ បេសិតោ, តត្ថ តេសំ នោសំ បរិហារន្តោ យុត្តបត្តវសេន បុច្ឆិតមត្តំ
កថេតិ, តេនាហា “បុច្ឆិតបញ្ចេ ព្យាករណាសមត្ថោ” តិ។ កុលាបទេសាទិណ
មហាតិ មត្តា ឯតស្សតិ មហាមត្ថោ។

សោណទណ្ឌាគុណាកថាវណ្ណនា

៣០៣. វិសិដ្ឋំ វិជ្ជំ វិវិដ្ឋំ, វិវិដ្ឋមេវ វេរដ្ឋំ យថា “វេកតំ វេសយ” ត្ថិ, នាធាវិធំ
វេរដ្ឋំ នាធាវេរដ្ឋំ, តត្ថ ជាតាតិអាទិនា សត្តំ វុត្តនយេនេវ វេទិតត្ថំ។
ឧត្តមព្រាហ្មណោតិ អភិជនសម្បត្តិយា វិត្តសម្បត្តិយា វិជ្ជាសម្បត្តិយា
ឧត្តតតរោ, ឧឡារោ វា ព្រាហ្មណោ។ អសន្និចាតោតិ លាភមជ្ឈរេន
និប្ប័ជ្ឈិតតាយ អសន្និចាតោវិយ ភវិស្សតិ។

“អង្កេតិ គមេតិ ញាបេតីតិ អង្គំ, ហេតុតិ អាហ “ឥមិនាបិ ការណោធា” តិ។
“ឧភតោ សុជាតោ” តិ ឯត្ថកេ វុត្តេ យេហិ កេហិចិ ធ្វិហិ ភាគេហិ សុជាតតា
វិញ្ញាយេយ្យ។ សុជាត-សន្នោ ច “សុជាតោ ចារុទស្សនោ” តិអាទីសុ (ថេរគា.
៨០៨) អាហេហសម្បត្តិបរិយាយោតិ ជាតិវសេនេវ សុជាតតំ វិភាវេតុំ
“មាតិតោ ច បិតិតោ ចា” តិ វុត្តំ។ អនោវសបុត្តវសេនាបិ លោកេ
មាតុបិតុសមញ្ញា ទិស្សតិ, ឥធម បនស្ស ឡិវសបុត្តវសេនេវ ឥន្ទ្រតាតិ ទស្សេតុ
“សំសុទ្ធកហាណិកោ” តិ វុត្តំ។ គត្ថំ គណ្ណាតិ ធាវេតីតិ គហាណី,
គញ្ញាសយសញ្ញតោ មាតុកុដ្ឋិប្បទេសោ។ យថាភុត្តស្ស អាហារស្ស
វិចាចនវសេន គណ្ណានតោ អធម្មនតោ គហាណី, កម្មជតេជាធាតុ។

បិតា ច មាតា ច បិតរោ, បិតុនំ បិតរោ បិតាមហា, តេសំ យុគោ ទូន្មោ
បិតាមហាយុគោ, តស្មា, យាវ សត្តមា បិតាមហាយុគា បិតាមហាទូន្មាតិ
ឯវមេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឯវញ្ញិ បិតាមហាគ្គហណេនេវ មាតាមហោបិ
គហិតោតិ។ សោ អដ្ឋកថាយំ វិសុំ ន ឧទ្ធអោ។ យុគ-សន្នោ ចត្ថ
ឯកសេសនយេន ទដ្ឋញ្ញោ “យុគោ ច យុគោ ច យុគា” តិ។ ឯវញ្ញិ តត្ថ តត្ថ ទូន្មំ
គហិតមេវ ហោតិ, តេនាហ “តតោ ឧទ្ធអំ សព្វេបិ បុព្វបុរិសា
បិតាមហាគ្គហណេនេវ គហិតា” តិ។ បុរិសគ្គហណាញោត្ថ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន
កតន្តិ ទដ្ឋត្ថំ។ ឯវញ្ញិ “មាតិតោ” តិ ចាឡិវចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ អក្ខិតោតិ

អប្បត្តិទេវតា។ អនវត្តិត្តាតិ សទ្ធិបាលីចាកាដីសុ ន អវត្តិត្តា ន ធម្មតោ។
ជាតិវាទេនាតិ ហេតុម្ហិ ករណាវចនន្តិ ធម្មតោ “កេន ការណេនា”តិអាទិ វុត្តំ។
ឯត្ថ ច “ឧកតោ...បេ... បិតាមហាយុតា”តិ ឯតេន ព្រាហ្មណស្ស
យោនិទោសាភាវោ ធម្មតោ សំសុទ្ធិគហណិកការកិត្តនតោ, “អត្តិត្តា”តិ
ឥមិនា កិរិយាបរាជាការោ។ កិរិយាបរាជេន ហិ សត្តា ខេបំ ចាបុណន្តិ។
“អនុបក្កដ្ឋា”តិ ឥមិនា អយុត្តសំសត្តាការោ។ អយុត្តសំសត្តម្ហិ ហិ បដិច្ច
សត្តា អក្កោសំ លភន្តិ។

ឥស្សរេតិ អាធិបតេយ្យសំវត្តនិយកម្មពលេន វ្យាសនសីលោ, សា បនស្ស
ឥស្សរតាវិកវសម្បត្តិបច្ចយា ចាកជា ជាតាតិ អធិបតេយ្យភាវីយាយភារេនេ
វេនន្តោ “អធិបតេ ឥស្សរេ”តិ អាហា។ មហន្តំ ធនំ អស្ស ភូមិគតព្រោវ
វេហាសដ្ឋព្វាតិ មហន្តោ។ តស្សាតិ តស្ស តស្ស។ វេនន្តំ “អនុយតោ,
ព្យតិវេកតោ ច អនុបសម្ព័ន្ធមនការណំ កិត្តេមា”តិ។

អធិករុចាតិ វិសិដ្ឋរុចា ឧត្តមសរីរោ។ ធម្មតោ អវហតីតិ ធម្មតោយោ,
តេនាហ “ធម្មតោយោត្តោ”តិ។ បសាទំ អាវហតីតិ ចាសាទិកោ, តេនាហ
“ចិត្តប្បសាទជននតោ”តិ។ វណ្ណាស្សាតិ វណ្ណាធាតុយា។ សរីរន្តិ សន្តិវេសវិសិដ្ឋំ
ករចរណគីវាសីសាទិអវយវសមុទាយំ, សោ ច សណ្ឋានមុខេន គយ្ហតីតិ
“បរមាយ វណ្ណាចាក្ខរតាយាតិ...បេ... សម្បត្តិយា ចា”តិ វុត្តំ។ សព្វវណ្ណាសុ
សុវណ្ណាវណ្ណាវ ឧត្តមេតិ វុត្តំ “សេដ្ឋេន សុវណ្ណាវណ្ណេន សមន្មាគតោ”តិ។ តថា
ហិ ពុទ្ធា, ចក្កវត្តិនោ ច សុវណ្ណាវណ្ណាវ ហោន្តិ។ ព្រហ្មវច្ឆសីតិ ឧត្តមសរីរកោ,
សុវណ្ណាកោ ឥច្ឆេវ អត្តោ។ ឥមមេវ ហិ អត្តំ សន្ធាយ “មហាព្រហ្មនោ
សរីរសទិសេនេវ សរីរេន សមន្មាគតោ”តិ វុត្តំ, ន ព្រហ្មជុគត្តតំ។
អឧទ្ធាវកាសោ ធម្មតោយាតិ អាហាបរិណាហសម្បត្តិយា,

អរ្យោចារិប្បវិយា ច ទស្សនាយ ឌីកាសោ ន ខុទ្ទកោ, តេជោហ
“សត្តានេវ”តិអាធិ។

យមនិយមលក្ខណំ សីលមស្ស អត្ថិតិ សីលវា។ តំ បនស្ស វត្តញ្ញតាយ វុទ្ធី
វង្ខិតំ អត្ថិតិ វុទ្ធសីលី។ តេន ច សត្តនា សម្មាយោគតោ វុទ្ធសីលេន
សមន្នាគតោ។ សត្តមេតំ បញ្ចសីលមត្តមេវ សន្ធាយ វទន្តិ គតោ បរំ សីលស្ស
តត្ថ អភារតោ, តេសញ្ច អជាននតោ។

ឋានករណសម្បត្តិយា, សិក្ខាសម្បត្តិយា ច កត្តចិបិ អន្ធនតាយ
បរិមណ្ឌលបទានិ ព្យញ្ញនានិ អក្ខរានិ ឯតិស្សតិ បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ញនា។ អថ
វា បដ្ឋតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ បទំ, នាមាធិ។ យថាធិប្បតមត្តំ ព្យញ្ញេតិ ព្យញ្ញនំ,
វាក្យំ។ តេសំ បរិបុណ្ណតាយ បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ញនា។ អត្តញ្ញាបនេ
សាធនតាយ វាចាវ ករណន្តិ វាក្ករណំ, ឧទាហរយោសោ។
គុណបរិបុណ្ណភាវេន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស, តេន វា ភាសិតត្ថអត្តស្ស។ បូរេ
បុណ្ណភាវេ។ បូរេតិ ច បុរិមស្មី អត្ថ អាធាវេ ភុម្មំ, ធុតិយស្មីវិសយេ។
“សុខមាលត្ថនេនា”តិ ឥមិនា តស្ស វាចាយ មុទុសណ្ណភាវមាហា។
អបលីតុទ្ធាយ ចិត្តសេម្ពាធិហិ។ សន្និដ្ឋំ សត្តំ ទស្សេត្វាវិយ ឯកទេសំ កថនំ។
វិលម្ពិតំ សណិកំ ចិរាយិត្វា កថនំ។ “សន្និទ្ធវិលម្ពិតាធិ”តិ វា ចាថោ។ តត្ថ
សន្និទ្ធិ សន្នេហាជនកំ។ អាធិ-សន្នេន ទុក្ខលីតានុកឡិតាធិ សន្និណ្ឌាតិ។
“អាធិមជ្ឈបរិយោសានំ ចាកដំ កត្វា”តិ ឥមិនា តស្ស វាចាយ អត្តចារិប្បវិ
វទន្តិ។

“ជិណ្ឌោ”តិអាធិនិ បទានិ សុវិញ្ញយ្យានិ, ហេដ្ឋា វុត្តត្ថានិ ច។ ធុតិយនយេ
បន ជិណ្ឌោតិ នាយំ ជិណ្ឌាតា វាយោមត្ថេន, អថ ខោ កុលបរិវដ្តេន បុរាណតាតិ
អាហា “ជិណ្ឌោតិ ចោរាណា”តិអាធិ, តេន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស កុលវសេន

ឧទិសោធិតការមាហា។ ជាតិវុទ្ធិយា “វាយោអនុប្បត្តោ”តិ វក្ខមាណត្ថា,
គុណវុទ្ធិយា តតោ សាតិសយត្ថា ច “វុទ្ធាតិ សីលាចារាធិគុណវុទ្ធិយា
យុត្តោ”តិ អាហា។ តថា ជាតិមហាល្លកតាយ វក្ខមាណត្ថា “មហាល្លកោ”តិ
បទេន វិភវមហាត្ថតា យោជិតា។ មគ្គបដិបន្នោតិ ព្រាហ្មណានំ បដិបត្តិវិធី
ឧបគតោ តំ អវោក្កម្ម ចរណតោ។ អន្តិមវយន្តិ បន្តិមវយំ។

ពុទ្ធគុណកថាវណ្ណានា

៣០៤. តាធិសេហិ មហានុកាវេហិ សទ្ធិយុគគ្គាហាវសេនបិ ធម្មានំ ន
មាធិសានំ អនុច្ឆរិកំ, កុតោ បន ឧក្កំសនន្តិ ៩ទំ ព្រាហ្មណស្ស ន យុត្តរូបន្តិ
នស្សេន្តោ អាហា “ន ខោ បន មេតំ យុត្ត”ន្តិអាធិ។ សធិសាតិ ឯកទេសេន
សធិសា។ ន ហិ ពុទ្ធានំ គុណេហិ សព្ពថា សធិសា កេចិបិ គុណា អញ្ញេសុ
លព្ពន្តិ។ ៩តវេតិ អត្ថនោ គុណេហិ អសធិសគុណោ។ ៩ទន្តិ ៩ទំ អត្ថជាតំ។
គោបទកន្តិ ការិយា បទេ បិតឧទកំ។

សដ្ឋិកុលសតសហស្សន្តិ សដ្ឋិសហស្សន្តិកំ កុលសតសហស្សំ
កុលបរិយាយេនាតិ សុទ្ធាធនមហារាជស្ស កុលានុក្កមេន អាគតំ។ តេសុបិ តិ
តេសុបិ ចតុសុ និដ្ឋសុ។ គហិតគហិតន្តិ គហិតំ គហិតំ ហំនំ បូរិតិយេវ ធនេន
បដិចាកតិកមេវ ហោតិ។ អបរិមាណោយេវាតិ “ឯត្ថកោ ឯសោ”តិ កេនចិ
បរិច្ឆិន្ទិតុំ អសក្កណោយ្យតាយ អបរិច្ឆិន្នោ ឯវ។

តត្ថាតិ មញ្ចកេ។ សីហសេយ្យំ កប្បេសីតិ យថា រាហុ អសុរិន្នោ
អាយាមតោ, វិត្តារតោ ឧព្ពេជតោ ច ភគវតោ រូបកាយស្ស បរិច្ឆេទំ គហេតុំ ន
សក្កោតិ, តថា រូបំ ៩ទ្ធាភិសដ្ឋ្វារំ អភិសដ្ឋ្វរោ តត្ថា សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។

កិលេសេហិ អារកត្តា បរិសុទ្ធខេដ្ឋន អរិយន្តិ អាហា “អរិយំ ឧត្តមំ
បរិសុទ្ធ”ន្តិ។ អនវដ្ឋខេដ្ឋន កុសលំ, ន សុខវិចារកដ្ឋន។ កត្តចិ
ចតុរាសីតិចារាសហស្សនិ, កត្តចិ អបរិមារាហិ ទេវមនុស្សា យស្មា
ចតុរិសតិយា ហានេសុ អសង្ខេយ្យា អបរិមេយ្យា ទេវមនុស្សា មគ្គដលាមតំ
បិរិសុ, កោដិសតសហស្សនិបរិមារាហនិ ពហូ ឯវ, តស្មា
អនុត្តរាចារិក្ខាបនវសេន ភគវា ពហូនំ អាចរិយោ។ តេតិ កាមរាគតោ
អញ្ញោ ភគវតោ បហីនកិលេសេ។ កេឡនាតិ កេឡាយនា ជនាយនា។

អចាបបុរេក្ខារោតិ អចាបេ បុរេ ករោតិ, ន វា ចាបំ បុរេតោ ករោតីតិបិ
អចាបបុរេក្ខារោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “អចាបេ នវលោកុត្តរធម្ម”តិអាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ អចាបេតិ ចាបបដិបក្ខេ, ចាបរហិតេ ច។ ព្រហ្មនិ សេដ្ឋេ ពុទ្ធភគវតិ ភវា
តស្ស ធម្មទេសនាវសេន អរិយាយ ជាតិយា ជាតត្ថា, ព្រហ្មនោ វា ភគវតោ
ហិតា គរុករណាទិនា, យថានុសិដ្ឋបដិបត្តិយា ច, ព្រហ្មំ វា សេដ្ឋំ អរិយមគ្គំ
ជានាតីតិ ព្រហ្មញ្ញា, អរិយសាវកសម្មាសា បជា, តេនាហា “សារិបុត្តា”តិអាទិ។
បកតិព្រាហ្មណាជាតិវសេនាបិ “ព្រហ្មញ្ញាយ បជាយា”តិ បទស្ស អត្ថោ
វេទិតញ្ញោតិ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្ថំ។

តិរោរដ្ឋា តិរោជនបនាតិ ឯត្ថ រដ្ឋំ រដ្ឋំ, រាជន្តិ រាជានោ ឯតេនាតិ,
តទេកទេសភូតា បទេសា បន ជនបទោ, ជនា បដ្ឋន្តិ ឯត្ថ សុខជីវិកំ
ចាបុណ្ណីតិ។ បុច្ឆាយ វា ទោសំ សល្លក្ខេត្វាតិ សម្ពន្ធា។ អសមត្ថតន្តិ អត្ថនោ
អសមត្ថតំ។ ភគវាវិស្សន្នេតិ តេសំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិ, ញាណបរិចាកំ,
ចិត្តាចារញ្ច ញាត្វាតិ អធិប្បាយោ។

“ឯហិ ស្វាគតវាទី”តិ ឥមិនា សុខសម្ពាសបុព្វកំ បិយវាទិតំ ទស្សេតិ,
“សទិលោ”តិ ឥមិនា សណ្តាវាចតំ, “សម្មោទកោ”តិ ឥមិនា បដិសន្ធារកុសលតំ,

“អភាកុដិកោ” តិ ឥមិនា សព្ពត្ថេវ វិប្បសន្នមុខតំ, “ឧត្តានមុខោ” តិ ឥមិនា
សុខាលាបតំ, “បុព្ពភាសី” តិ ឥមិនា ធម្មានុគ្គហស្ស ឱកាសករណតោ
ហិតជ្ឈាសយតំ ភកវតោ វិការវេតិ។

យត្ថ កិរាតិ កិរ-សន្នោ អរុចិសូចនត្ថោ, តេន ភកវតោ អធិវុត្ថបទេសេ ន
នេវតានុការេន មនុស្សានំ អនុបទ្ទវតោ, អថ ខោ ពុទ្ធានុការេនាតិ ទស្សេតិ។
តេនាហ “អបិចា” តិ អាទិ។

អនុសាសិតញោតិ វិនេយ្យជនសមូហោ កយ្ហតីតិ និព្ពត្តិតំ អរិយសង្ឃមេវ
ទស្សេតុំ “សយំ វា” តិ អាទិ វុត្ថំ, អនន្តរស្ស វិធិ បដិសេដោ វាតិ កត្វា។
“តាទិសោវា” តិ ឥមិនា “សយំ វា” តិ អាទិនា វុត្ថវិកប្បោ ឯវ បច្ឆាមជ្ឈោតិ។
“បុរិមបទស្សេវ វា” តិ វិកប្បន្តរគ្គហណំ។ ពហូនំ តិ ត្ថករានន្តិ បូរណានីនំ
អនេកេសំ តិ ត្ថករានំ, និទ្ទារណោ ចេតំ សាមិវចនំ។ ការណោនាតិ
អប្បិច្ឆសន្តជ្ជតាទិសមារោបនលក្ខណោន ការណោន។ អាគន្ធកា នវកាតិ
អភិនវា អាគន្ធកា អញ្ញាគតា។ បរិយាបុណាមីតិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ ជាតាមិ សក្កោមិ,
តេនាហ “ជាតាមី” តិ។ “កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមាតោ” តិ
អភូតបរិកប្បនវចនមេតំ តថា ភាសមានស្ស អការវតោ។

៣០៥. អលំ-សន្នោ អរហត្តោបិ ហោតិ “អលមេវ និព្ពិន្ទិតុំ” តិ អាទិសុ (សំ. និ.
១.១២៤) វិយាតិ អាហ “អលមេវាតិ យុត្តមេវា” តិ។ បុរេន នេត្វា អសិតព្ពតោ
បរិភុណ្ឌិតព្ពតោ បុរេសំ វុច្ឆតិ ចាថយ្យំ។ បុរេសេន បុរិសេន។

សោណាទណ្ឌាបរិវិតក្កវណ្ណានា

៣០៦. ឧកតោបក្ខិកាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្មាទិដ្ឋិនំ វសេន ឧកយបក្ខិកា។
កេរាដិកាតិ សហ។

ព្រាហ្មណ៍បញ្ញត្តិវណ្ណានា

៣០៩. វិហាតន្ត្រី ចិត្តទុក្ខំ។

៣០៩-៣. សុជន្ត្រី ហោមទត្ថី បគ្គណ្ណាន្តេស្វតិ ដុបាទត្ថំ កណ្ណានកេសុ,
ឥវុត្តិជ្ជេស្វតិ អត្តោ។ បឋមោ វាតិ តត្ថ សន្និបតិទេសុ យជនកិរិយាយំ
សត្តបដានោ វា។ ទុតិយោ វាតិ តទនន្តរោ វា។ “សុជ”ន្ត្រី ករណេ ឯតំ
ឧបយោគវចនន្ត្រី អាហា “សុជាយា”តិ។ អគ្គិហុត្តបមុខតាយ យញ្ញស្ស យញ្ញោ
ទិយ្យមាណំ សុជាមុខេន ទិយតីតិ អាហា “សុជាយ ទិយ្យមាណ”ន្ត្រី។ ទោរណាតិ
អដ្ឋកថាចរិយា។ វិសេសតោតិ វិជ្ជាចរណាវិសេសតោ, ន ព្រាហ្មណេហិ
ឥច្ឆិតវិជ្ជាចរណាមត្តតោ។ ឧត្តមព្រាហ្មណស្សាតិ អនុត្តរទក្ខិណោយ្យតាយ
ឧត្តជ្ជព្រាហ្មណស្ស។ ព្រាហ្មណសមយន្ត្រី ព្រាហ្មណសិទ្ធន្តំ។ មា ភិន្និ មា
វិជានេសសិ។

៣០៩. សមសមោតិ សមោយេវ ហុត្វា សមោ។ ហីនោបមវសេនបិ សមតា
វុច្ឆតីតិ តំ និវត្តន្តោ “បឋមោ ឯកទេសសមត្ថ”ន្ត្រីអាទិមាហា។
កុលកោដិបរិធិបនន្ត្រី កុលអាទិបរិធិបនំ អថាបិ សិយាតិ អថាបិ តុម្ហាកំ ឯវំ
បរិវិតក្តោ សិយា។ ព្រាហ្មណភាវំ សាធនិ វណ្ណោ។ មន្តជាតិសុបិ ឯសេវ
នយោ។ សីលមេវ សាធស្សតិ ព្រាហ្មណភាវំ។ កស្មាតិ ចេ? អាហា
“តស្មិញ្ញស្ស”តិអាទិ។ សម្មាហមត្ថំ វណ្ណាទយោតិ វណ្ណាមន្តជាតិយោ ហិ
ព្រាហ្មណភាវស្ស អន្ត្រី សម្មាហមត្តមេតំ អសមវេក្ខិតាភិមាណភាវតោ។

សីលបញ្ញកថាវណ្ណានា

៣០៩. កថិតោ ព្រាហ្មណេន បញ្ញាតិ “សីលវា ច ហោតី”តិអាទិនា
ទ្វិន្នមេវ អផ្កានំ វសេន យថាបុច្ឆិតោ បញ្ញោ យាថាវតោ វិស្សជ្ជិតោ ឯត្ថាតិ

ឯតស្មី យថាវិស្សន្ទ្រិតេ អត្ថេ។ តស្សាតិ សោណាទណ្ឌាស្ស។ សីលបរិសុទ្ធាតិ
សីលសម្មត្តិយា សត្តសោ សុទ្ធា អនុបក្កិលិដ្ឋា។ កុតោ ទុស្សីលេ បញ្ញា
អសមាហិតត្តា តស្ស។ ជន្មេ ឯឡមូតេ កុតោ សីលន្តិ ជន្មេ ឯឡមូតេ
ទុប្បញ្ញេ កុតោ សីលំ សីលវិភាគស្ស, សីលបរិសោធនូចាយស្ស ច
អជាននតោ។ បកដ្ឋំ ឧក្កដ្ឋំ ញាណំ បញ្ញាណន្តិ, ចាកតិកំ ញាណំ និវត្តតុំ
“បញ្ញាណ”ន្តិ វុត្តន្តិ តយិទំ បកាវេហិ ជាននតោ បញ្ញាវាតិ អាហា “បញ្ញាណន្តិ
បញ្ញា យេវ”តិ។

សីលននោតាតិ សមាធិបទដ្ឋានេន សីលេន
សកលសំកិលេសមលវិសុទ្ធិយា ធាតាវិសុទ្ធា, តេនាហា “កមំ បដា”តិអាទិ។
តត្ថ ឆោវតីតិ សុដ្ឋតិ។ មហាសដ្ឋិវស្សត្ថេវាវិយាតិ សដ្ឋិវស្សមហាថេវា
វិយ។ វេទនាបរិគ្គហមត្តម្យីតិ ឯត្ថ វេទនាបរិគ្គហោ នាម យថាឧប្បន្នំ វេទនំ
សភាវសតោ ឧបដាវេត្វា “អយំ វេទនា ជស្សំ បដិច្ច, សោ ជស្សោ អនិច្ចា
ទុក្ខោវិបរិណាមធម្មោ”តិ លក្ខណត្ថយំ អាហេបេត្វា បរត្តិតវិបស្សនា។ ឯវំ
វិបស្សន្តេន “សុខេន សក្កា សា វេទនា អធិវាសេតុំ “វេទនា ឯវំ វេទិយតី”តិ។
វេទនំវិត្តម្ពត្វាតិ យថាឧប្បន្នំ ទុក្ខំ វេទនំ អនុវត្តិត្វាវិបស្សនំ អារភិត្វាវីធិ
បដិបន្នាយ វិបស្សនាយ តំវិនោទេត្វា។ សំសុមារបតិទេនាតិ កុម្ពីលេនវិយ
ភូមិយំ ឧវេន និបដ្ឋនេន។ បញ្ញាយ សីលំ ឆោវត្វាតិ អខណ្ឌាទិភាវាចាទនេន
សីលំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ បញ្ញាយ សុវិសោធិតំ កត្វា។

៣១៨. “កស្មា អាហា”តិ ឧបរិទេសនាយ ការណំ បុច្ឆតិ។ លដ្ឋា នាម
“សីលស្ស ជាតិយា ច គុណនោសបកាសនេន សមណេន គោតមេន
បុច្ឆិតបញ្ចំវិស្សន្តេសី”តិ បរិសាយ បញ្ញាតតា។ ឯត្ថកបរមាតិ
ឯត្ថកឧក្កសកោដិកា បញ្ច សីលានិ, វេទត្ថយវិការវំ បញ្ញញ្ច លក្ខណាទិតោ

និទ្ទាវេត្វា ជាននំ នត្ថិ, កេវលំ តត្ថ វេចិបរមា មយន្តិ ទស្សេតីតិ អាហា
 “សីលបញ្ញាណន្តិ វចនមេវ បរមំ អម្ពាភ”ន្តិ។ “អយំ បនវិសេសោ”តិ ឥទំ
 និយ្យាតនាបេ ក្ខំ សីលនិទ្ទេសេ, តេនាហា “សីលមិច្ឆេវ និយ្យាតិត”ន្តិ។
 សាមញ្ញជលេ បន “សាមញ្ញជល” មិច្ឆេវ និយ្យាតិតំ, បញ្ញានិទ្ទេសេ បន
 ឈានបញ្ញំ អធិដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនាបញ្ញាវសេនេវ បញ្ញានិយ្យាតនំ កតំ,
 តេនាហា “បឋមជ្ឈានាទីនី”តិ។

សោណាទណ្ឌាឧចាសកត្ថបដិវេទនាកថាវណ្ណានា

៣២០-២. នត្តាតិ បុត្តបុត្តោ។ អការវំ នាម នត្ថិ, ន ចាយំ ភគវតិ អការវេន
 “អហាញោវ ខោ បនា”តិ អាទិមាហា, អថ ខោ អត្តលាភបរិហានិកយេន។ អយញ្ញំ
 យថា តថា អត្តនោ មហាជនស្ស សម្ភារំនំ ឧប្បាទេត្វា កោហាញេន បរេ
 វិម្ហាបេត្វា លាភុប្បាទំ និដិតិសន្តោវិចរតិ, តស្មា តថា អវោច, តេនាហា “ឥមិនា
 កិរា”តិ អាទិ។

តន្ត្រីណាធុរ្យចាយាតិ យាទិសី តទា តស្ស អជ្ឈាសយប្បវត្តិ,
 តទន្ធុរ្យចាយាតិ អត្តោ។ តស្ស តទា តាទិសស្ស វិវដ្តសន្និស្សិតស្ស ញាណស្ស
 បរិចាកស្ស អការវតោ កេវលំ អព្ពុទយនិស្សិតោ ឯវ អត្តោ ទស្សិតោតិ អាហា
 “ទិដ្ឋធម្មិកសម្មរាហិកមត្តំ សន្និស្សេត្វា”តិ, បច្ចក្ខតោ វិភាវេត្វាតិ អត្តោ។
 កុសលេ ធម្មេតិ តេភូមកេ កុសលេ ធម្មេ, “ចតុភូមកេ”តិ បិ វត្តំ វដ្តតិយេវ,
 តេនេវាហា “អាយតី និព្វានត្ថាយ វាសនាភាគិយា វា”តិ។ តត្ថាតិ កុសលធម្មេ
 យថា សមាទមិតេ។ នន្តិ ព្រាហ្មណំ សមុត្តេជេត្វាតិ សម្មនេវ ឧបរូបរិ
 និសានេត្វា បុញ្ញកិរិយាយ តិក្ខុវិសទការំ អាចារេត្វា។ តំ បន អត្តតោ តត្ថ
 ឧស្សហាជននំ ហោតីតិ អាហា “សឧស្សហំ កត្វា”តិ។ ឯវ បុញ្ញកិរិយាយ
 សឧស្សហតា, ឯវរូបំ គុណសមន្តីតា ច និយមតោ ទិដ្ឋធម្មិកា

អត្ថសម្បទានីតិ ឯវំ សឧស្សហតាយ, អញ្ជេហិ ច តស្មីវិជ្ជមានគុណហិ
សម្បហំសេត្វា សម្មនេវ ហជ្ជតុជ្ជការំ អាចារេត្វា។

យទិ ភគវា ធម្មតនវស្សំ វស្សិ, អថ កស្មា សោវិសេសំ នាទិគច្ឆតីតិ អាហ
“ព្រាហ្មណោ បនា”តិអាទិ។ យទិ ឯវំ កស្មា ភគវា តស្ស តថា ធម្មតនវស្សំ
វស្សីតិ អាហ “កេវលមស្ស”តិអាទិ។ ន ហិ ភគវតោ និរត្តកា ទេសនា
ហោតីតិ។

សោណាទណ្ឌាសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៥. ក្នុងទន្ធសុត្តវណ្ណោនា

៣២៣. បុរិមសុត្តទ្វយេតិ អម្ពជ្ជសោណាទណ្ឌាសុត្តទ្វយេ។ វុត្តនយមេវាតិ
យំ តត្ថ អាគតសទិសំ ឥធាគតំ តំ អត្តវណ្ណោនតោ វុត្តនយមេវ, តត្ថ
វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិអត្ថោ។ “តរុណោ អម្ពរុក្ខោ អម្ពលដ្ឋិកា”តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ.
១.២) ព្រាហ្មជាលសុត្តវណ្ណោនាយំ វុត្តន្តិ អាហ “អម្ពលដ្ឋិកា ព្រាហ្មជាលេ
វុត្តសទិសាវា”តិ។

យញ្ញាវាដំ សម្បាទេត្វា មហាយញ្ញំ ឧទ្ទិស្ស សវិញ្ញាណកានិ,
អវិញ្ញាណកានិ ច យញ្ញបករណានិ ឧបជ្ឈបិតានីតិ វុត្តំ ចាឡិយំ
“មហាយញ្ញោ ឧបក្ខដា”តិ, តំ ឧបក្ខរណំ តេសំ តថាសង្ខន្ធិ អាហ
“ឧបក្ខដាតិ សង្ខតោ”តិ។ វច្ឆតវសតានីតិ យុវការប្បត្តានិ ពលវវច្ឆសតានិ,
តេ បន វច្ឆា ឯវំ ហោន្តិ, ន ធម្មា ពលីពន្ធា ចាតិ អាហ “វច្ឆសតានី”តិ។ ឯតេតិ
ឧសភាទយោ ឧវត្តបរិយោសានា។ អនេកេសន្តិ អនេកជាតិកានំ។ សង្ឃវសេន
អនេកតា សត្តសតគ្គហណេនេវ បរិច្ឆិដ្ឋា។ មិគបក្ខីនន្តិ

មហិសរុបសធុរុត្តរកោកណ្ឌាមិគានញោវ
មោរកបិញ្ញាវតិវត្តិកថាតាធិបក្ខិនញោ។

៣២៨. យញ្ញសម្ពាស្ស បុញ្ញស្ស យោ សំកិលេសោ, តស្ស និវារណតោ
និសេធនតោវិទា វុច្ចន្តិវិប្បជិសារវិនោធនា។ តតោ ឯវ តា តំ បុញ្ញាភិសន្នំ
អវិច្ឆិទ្ធា ឋបេន្តិតិ “ឋបនា”តិ វុត្តា។ តាសំ បន យញ្ញស្ស
អាធិមជ្ឈបរិយោសានវសេន តីសុ កាលេសុ បវត្តិយា យញ្ញោ តិជ្ជបនោតិ
អាហា “តិជ្ជបនន្តិអត្ថោ”តិ។ បរិក្ខុរោន្តិ អភិសម្ពុរោន្តិតិ បរិក្ខារា, បរិវារាតិ វុត្តំ។
“សោឡសបរិក្ខារន្តិ សោឡសបរិវារ”ន្តិ។

មហាវិជិតរាជយញ្ញកថាវណ្ណានា

៣៣៦. បុព្វចរិតន្តិ អត្តនោ បុរិមជាតិសម្ពុតំ ពោធិសម្ពារភូតំ បុញ្ញចរិយំ។
តថា ហិស្ស អនុគាមិនោវ និធិស្ស ថាវរោ និធិ និធិស្សតោ។ អឡតា នាម
វិភវសម្បទ្ធតា, សា តំ តំ ឧបាទាយុបាទាយ វុច្ចតិ អាហា “យោ កោចិ អត្តនោ
សន្តកេន វិភវេន អឡោ ហោតិ”តិ។ តថា មហាទូនតាបិតិ តំ ឧក្កំសគតំ
ធស្សេតុំ “មហតា អបរិមាណាសង្ខេន ធនេន សមន្តាគតោ”តិ វុត្តំ។
ភុញ្ញតត្ថតោ បរិភុញ្ញតត្ថតោវិសេសតោ កាមា កោតោ នាមាតិ អាហា
“បញ្ចកាមគុណាវសេនា”តិ។ បិណ្ឌាបិណ្ឌាវសេនាតិ ភាជនាលម្ពាវាទិវិភាគំ
អហុត្វា កេវលំ ខណ្ឌាខណ្ឌាវសេន។

មាសកាធិតិ អាធិ-សន្តេន ថាលកាធិ សង្កណ្ឌាតិ។ ភាជនាធិតិ អាធិ-
សន្តេន វត្ថុសេយ្យាវសថាធិ សង្កណ្ឌាតិ។
សុវណ្ណាវតមណិមុត្តាវេជ្ជរិយវជិរបវាឡានិ “សត្តរតនាធិ”តិ វុត្តិ។
សាលីវិហិអាធិ បុព្វណ្ណំ បុរក្ខតំសស្សជលន្តិ កត្វា។ តត្ថិបរិយាយតោ

មុត្តមាសាទិ អបរណ្ណំ។ ទេវសិក្ខំ... បេ... វសេនាទិ ទិវសេ ទិវសេ
បរិភូត្តិតត្ថានត្ថវឡេតត្ថាទិវិធិនា បរិវត្តនកធនធម្មវសេន។

កោដ្ឋំ វុច្ចតិ ធម្មស្ស អាបបនជ្ជានំ, កោដ្ឋក្ខតំ អគារំ កោដ្ឋាការំ តេនាហ
“ធម្មេន... បេ... គារោ ចា” តិ។ ឯវំ សារគត្តំ “កោសោ” តិ, ធម្មស្ស
អាបបនជ្ជានញ “កោដ្ឋាការ” ត្ថិ ទស្សេត្វា ឥនានិ តតោ អញ្ញថា តំ ទស្សេត្តំ
“អថ វា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា អសិនោ តិ ក្ខត្តាវ បរិហារតោ បរិច្ឆេនោ
“កោសោ” តិ វុច្ចតិ, ឯវំ រញ្ញោ តិ ក្ខត្តាវ បរិហារណាត្តា ចតុវដ្តិនី សេនា
“កោសោ” តិ អាហ “ចតុត្ថិដោ កោសោ ហត្ថិ អស្សា រថា បត្ថិ” តិ។
“វត្ថុកោដ្ឋាការគ្គហណេនេវ សត្ថស្សបិ ភណ្ឌាជ្ជបនជ្ជានស្ស គហិតត្តា តិវិធំ
កោដ្ឋាការត្ថិ វុត្តំ។ “ឥទំ ឯវំ ពហុ” ត្ថិ អាទិ រាជា តមត្ថំ ជានន្តោវ ភណ្ឌាការិកេន
កថាបេត្វា បរិសាយ និស្សទ្ធការាវាចាទនត្ថញ អាហ ឯវំ មេ បកតិក្ខោភោ ន
ភវិស្សតី តិ។

៣៣៧-៨. ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ ជនបទស្ស អនុបទ្ទវត្ថុញោវ យញ្ញស្ស ច
ចិរានុបវត្តនត្ថញ, តេនាហ “អយំ រាជា” តិ អាទិ។

សត្តានំ ហិតស្ស សុខស្ស ច វិទូសនតោ អហិតស្ស ទុក្ខស្ស ច
អារហនតោ ចោរា ឯវំ កណ្តាកា, តេហិ ចោរកណ្តាកេហិ។ យថា គាមវាសីនំ
យាតា គាមយាតា, ឯវំ បន្តិកានំ ទុហនា វិពាធនា បន្តទុហនា។ អធម្មការី តិ
ធម្មតោ អបេតស្ស អយុត្តស្ស ករណាសីលោ, អត្តនោវិជិតេ ជនបទានីនំ
តតោ អនត្តតោ តាយនេន ខត្តិយោ យោ ខត្តធម្មោ, តស្ស វា
អករណាសីលោ តិ អត្តោ។ ទស្ស វោ ឯវំ ខីលសទិសត្តា ទស្ស ខីលំ។ យថា ហិ
ខេត្ត ខីលំ កសនានីនំ សុខប្បវត្តិ, មូលសន្តានេន សស្សស្ស ពុទ្ធិញ្ញា វិពន្ធតិ, ឯវំ
ទស្ស វោ រដ្ឋេ រាជាណាយ សុខប្បវត្តិ, មូលវិវុទ្ធិយា ជនបទានំ បរិពុទ្ធិញ្ញា

វិពន្ធន្តិ។ តេជ វុត្តំ “ធស្សវេ ឯវ ជីលសទិសត្តា ធស្សជីល”ន្តិ។ វេជ-សន្តោ
ហិសនត្តោបិ ហោតីតិ វុត្តំ “មារណោន វា កោដ្ឋនេន វា”តិ។ អនុពន្ធនាទិនាតិ
អាទិ-សន្តោន វេជ្ជពន្ធនសន្តិលិកពន្ធនាទី សន្តិល្អាតិ។ ជានិយាតិ ជនជានិយា,
តេជោហា “សតំ គណ្ហាថា”តិអាទិ។ បញ្ចសិខមុណ្ណាករណន្តិ កាកបក្ខករណំ។
គោមយសិព្វានន្តិ សីសេ ធនកណោទការសេចនំ។ កុធល្អាកពន្ធនន្តិ
គន្ធាលពន្ធនំ។ ឯវមាទីនីតិ អាទិ-សន្តោន ឧវមុណ្ណំ កវិទ្យា ភស្តុបុជថោជនាទី
សន្តិល្អាតិ។ ឧបាទិស្សមីតិ ឧទ្ទិស្សមិ, អបនេស្សមីតិ អត្តោ។ ឧស្សហន្តិ
បុព្វេ តត្ថ កតបរិចយតាយ ឧស្សហំ កាតុំ សក្កាន្តិ។ អនុប្បទេត្ថតិ អនុ អនុ
បទេតុ, តេជោហា “ទិន្នេ អប្បហោន្តេ”តិអាទិ។ សក្ខិករណបណ្ណារោបនាទិ
វឡិយាសហ វាវិនា វា បុន គហេតុកាមស្ស, ឥធម បន តំ នត្ថិតិ អាហា “សក្ខិ
អកត្វា”តិអាទិ, តេជោហា “មូលច្នៃជ្ជវសេនា”តិ។ បការតោ ភណ្ណានិ អាភរតិ
សម្ភរតិ បរិចយតិ ឯតេជោតិ ចាកតំ, ភណ្ណាមូលំ។

ទិវសេ ទិវសេ ធាតត្ថកត្តំ ទេវសិកកត្តំ។ “អនុមាសំ, អនុចោសថ”ន្តិអាទិនា
ធាតត្ថំ វេតនំ មាសិកាទិបរិព្វយំ។ តស្ស តស្ស កុលានុរូបេន កម្មានុរូបេន
សូរភាវានុរូបេនាទិ បច្ចេកំ អនុរូប-សន្តោ យោជេតត្តោ។ សេនាបច្ឆាទិ ឋានន្តំ។
សកកម្មបសុតត្តា, អនុបទ្ទវត្តា ច ជនជញ្ញានំ វាសិកោ វាសិការភូតោ។
ខេមេន បិតាតិ អនុបទ្ទវេន បវត្តា, តេជោហា “អភយា”តិ, កុតោបិបិ
ភយវហិតាតិ អត្តោ។

ចតុបរិក្ខារវណ្ណនា

៣៣៩. តស្មី តស្មី កិច្ចេ អនុយន្តិ អនុវត្តន្តិ អនុយន្តា, អនុយន្តា ឯវ
អនុយន្តា យថា “អនុភាវេ ឯវ អនុភាវេ”តិ។ អស្សាតិ វញ្ញោ។ តេតិ
អនុយន្តាឧត្តិយាទយោ។ អត្ថមនា ន ភវិស្សន្តិ “អម្ពេ ឯត្ថ ពហិ ករោតី”តិ។

និពន្ធវិបុលាគមោ គាមោ និគមោ, វិវឌ្ឍិតមហាអាយោ មហាគាមោតិ អត្ថោ។
ជនបទ-សន្តោ ហេត្វា វុត្តត្ថោ ឯវ។ ឆន្ទំ បកតីនំ វសេន រញ្ជោ ហិតសុខាភិពុទ្ធិ,
តទេកទេសា ច អានុយន្តាធម្មោតិ វុត្តំ “យំ តុម្ហាកំ អនុជានំ មម កវេយ្យ
ធិយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយា” តិ។

អមា សហ ភវន្តិ កិច្ចេសូតិ អមច្ចា, រដ្ឋកិច្ចវោសាសនកា។ តេ បន រញ្ជោ
បិយា, សហបវត្តនកា ច ហោន្តិតិ អាហា “បិយសហាយកា” តិ។ រញ្ជោ
បរិសតិ ភវតិ ចារិសង្ឃា, តេ បន កេតិ អាហា “សេសា អាណាត្តិករា” តិ,
យថាវុត្តអានុយន្តាធិ ហិ អវសេសា រញ្ជោ អាណាករាតិ អត្ថោ។ សតិបិ
ធម្មេយ្យធម្មេ អានុភាវសម្មត្តិយា, បរិវាសម្មត្តិយា ច អភាវេ តាធិសំ ធាតុំ ន
សក្កា, វុត្តកាលេ ច តាធិសានម្យិ រាជ្ជនំ តទុកយំ ហាយតេវាតិ អាហា
“មហាល្លកកាលេ... បេ... ន សក្កា” តិ។ អនុមតិយាតិ អនុជាននេន, បក្ខាតិ
សបក្ខា យញ្ញស្ស អង្គក្ខតា។ បរិក្ខុរោន្តិតិ បរិក្ខារា, សម្ភារា។ ឥមេ តស្ស
យញ្ញស្ស អង្គក្ខតា បរិវារា វិយ ហោន្តិតិ អាហា “បរិវារា ភវន្តិ” តិ។

អដ្ឋបរិក្ខារវណ្ណា

៣២០. យសសាតិ អានុភាវេន, តេនាហា “អាណាប័បនសមត្ថតាយា” តិ។
សទ្ធិហាតិ តិ “ធាតា ធានស្ស ផលំ បច្ចនុភោតិ” តិ បត្តិយាយតិ។ ធានេ សូរោតិ
ធានសូរោ ធម្មេយ្យធម្មេ ព្យាសកម្មិ សង្គំ អកត្វា មុត្តបាគោ។ ស្វាយមត្ថោ
កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស តិក្ខុវិសធិភាវេន វេទិតញ្ជោ, តេនាហា “ន
សទ្ធាមត្តកេនេវា” តិអាធិ។ យស្ស ហិ កម្មស្សកតា បច្ចក្ខតោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ,
សោ ឯវំ វុត្តោ។ យំ ធានំ ទេតីតិ យំ ធម្មេយ្យធម្មំ បរស្ស ទេតិ។ តស្ស បតិ ហុត្វាតិ
តត្ថិសយំ លោភំ សុដ្ឋ អភិកវន្តោ តស្ស អធិបតិ ហុត្វា ទេតិ អនធិកវន្តិយត្ថា។
“ន ធាសោ, ន សហាយោ” តិ វត្វា តទុកយំ អន្ធមតោ, ព្យតិវេកតោ ច ទស្សេតុំ

“យោ ហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ ទាសោ ហុត្វា ទេតិ តណ្ហាយ ទានស្ស ទាសព្យតំ
ឧបគតត្តា។ សហាយោ ហុត្វា ទេតិ តស្ស បិយភាវានិស្សន្ននតោ។ សាមី
ហុត្វា ទេតិ តត្ថ តណ្ហាទាសព្យតោ អត្តានំ មោចេត្វា អភិភុយ្យ បវត្ថនតោ។
សាមិបរិភោគសធិសា ហេតស្សយំ បវត្ថតីតិ។

សមីតថាថា សមណ, ពាហិតថាថា ព្រាហ្មណា ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន,
បព្ពដ្ឋាមត្តសមណា ជាតិមត្តព្រាហ្មណា បន កបណាទិគ្គហណេនវេត្ថ
គហិតាតិ អធិប្បាយោ។ ទុគ្គតាតិ ទុក្ខរជីវិតំ ឧបគតា កសិវុត្ថិកា, តេនាហ
“ទលិទ្ធមនុស្សា” តិ។ អទ្ធិកាតិ អទ្ធានមគ្គតាមិនោ។ វណិព្ពកាតិ ទាយកានំ
គុណកិត្តនវសេន, កម្មជលកិត្តនមុខេន ច យាចនកា សេយ្យថាបិ
នគ្គចរិយាទយោ, តេនាហ “ឥដ្ឋំ ទិន្ន” តិអាទិ។ “បសតមត្ថ” តិ
វិហិតណ្ហាលាទិវសេន វុត្ថំ, “សរាវមត្ថ” តិ យាគុកត្តាទិវសេន។ ឱចានំ វុច្ឆតិ
ឱកាហេត្វា ចាតព្ពតោ នទិតទ្យាកាទីនំ សព្ពសាធារណាតិ ត្ថំ ឱចានំ វិយ
ភូតោតិ ឱចានភូតោ, តេនាហ “ឧទចានភូតោ” តិអាទិ។ សុតមេវ សុតជាតន្តិ
ជាត-សទ្ធស្ស អនត្ថន្តវាចកតមាហ យថា “កោសជាត” តិ។

អតីតាទិអត្ថចិន្តនសមត្ថតា នាមស្ស រញ្ជោ អនុមាទវសេន,
ឥតិកត្តព្ពតាវសេន ច វេទិតព្ពា, ន ពុទ្ធានំ វិយ តត្ថ បច្ឆក្ខនស្សិតាយាតិ
ទស្សេតុំ “អតីតេ” តិអាទិ វុត្ថំ។ អឌ្ឍតាទយោ តាវ យញ្ញស្ស បរិក្ខារាហោន្តុ
តេហិ វិនា តស្ស អសិជ្ឈនតោ, សុជាតតា សុរូបតា បន កថន្តិ អាហ “ឯតេហិ
កិរា” តិអាទិ។ ឯត្ថ ច កេចិ “យថា អឌ្ឍតាទយោ យញ្ញស្ស ឯកំសតោ អដ្ឋានិ, ន
ឯវមភិជាតតា, អភិរូបតា ចាតិ ទស្សេតុំ កិរសទ្ធក្ខហណា” តិ វេទន្តិ “អយំ
ទុដ្ឋាតោ” តិអាទិ វេទនស្ស អនេកន្តិកតំ មញ្ញមាណ, តយិទំ អសារំ,
សព្ពសាធារណាវសេន ហោស យញ្ញារម្មោ តត្ថ សិយា កេសព្វិ

តថាបរិវិតក្កោតិ តស្សបិ អវកាសាភាវាទស្សនតំ តថា វុត្តត្តា។ កិរ-សន្តោ
បន តទា ព្រាហ្មណេន ចិន្តិតាការសូចនត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ឯវមាធិនីតិ អាទិ-សន្តោ
“អយំ វិរូទោ ទលិទ្ធោ អប្បសក្ខោ អស្សន្តោ អប្បស្សតោ អនត្តញ្ចំ ន
មេធាវី” តិ ឯតេសំ សង្កេហោ ទដ្ឋញ្ចោ។

ចតុបរិក្ខារាធិវណ្ណានា

៣៤០. “សុដំ បគ្គណ្ឌាន” តិ បុរោហិតស្ស សយមេវ
កដ្ឋប្បគ្គហណាដោតនេន ឯវំ សហត្ថា, សក្កច្ចញ្ចោ នានេ យុត្តតា ឥន្ទិតញ្ចាតិ
ទស្សតិ។ ឯវំ ធុន្ទាតស្សតិ ឯត្ថាបិ ហេត្វា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

៣៤២. តិណ្ណំ ហំនានន្តិ ទានស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានភូតាសុ តីសុ ភូមីសុ,
អវត្ថាសូតិ អត្ថោ។ ចលន្តិតិ កម្មន្តិ បុរិមាការេន ន តិជ្ជន្តិ។ ករណាត្ថតិ
តតិយារិកត្តិអត្ថោ។ កត្តរិ ហេតុំ សាមីវេនំ ករណីយសន្ទាបេក្ខាយ។
“បច្ឆានុតាថោ ន កត្តញ្ចោ” តិ វត្ថោ តស្ស អករណ្ឌចាយំ ទស្សតុ “បុព្វាចេតនា
បន អចលា បតិជ្ឈបេតញ្ចា” តិ វុត្តំ។ តត្ថ អចលាតិ ទទ្ធា កេនចិ អសំហីរា។
បតិជ្ឈបេតញ្ចាតិ សុបតិជ្ជិតា កាតញ្ចា។ ឯវំ ករណេន ហិ យថា តំ ទានំ សម្បតិ
យថាធិប្បាយំ និប្បជ្ជតិ, ឯវំ អាយតិម្បិ វិបុលជលតាយាតិ អាហា “ឯវញ្ចំ ទានំ
មហាប្បលំ ហោតីតិ ទស្សតី” តិ, វិប្បជិសារេន អនុបក្កិលិជ្ជការតោ។
មុញ្ចាចេតនាតិ បរិច្ឆាគចេតនា។ តស្ស និច្ចលភាវោ នាម មុត្តចាគតា
បុញ្ញាភិសម្ពារវសេន ឧទ្ធការភាវោ, សមនុស្សរណាចេតនាយ បន និច្ចលភាវោ
“អហោ មយា ទានំ ទិន្នំ សាធុ សុដ្ឋ” តិ តស្ស សក្កច្ចំ បច្ឆវេក្ខណារវសេន
វេទិតញ្ចោ។ តថា អករោន្តស្សតិ មុញ្ចាចេតនំ, តត្ថ
បច្ឆាសមនុស្សរណាចេតនញ្ចា វុត្តនយេន និច្ចលំ អករោន្តស្ស វិប្បជិសាវ
ឧប្បាទេន្តស្ស។ ខេត្តវិសេសេ បរិច្ឆាគស្ស កតត្តាលទ្ធសុបិ ឧទ្ធការេសុ

កោតេសុ ចិត្តំ នាមិ នមតិ។ យថា កថន្តិ អាហា “មហារាវរំ ឧបបន្នស្ស
សេដ្ឋិកហបតិធាវិយា”តិ។

សោ កិវ តតរសិទ្ធិ បច្ចេកពុទ្ធុ អត្តនោ គេហទ្វារេ បិណ្ឌាយ បិតំ ទិស្វា
“ឥមស្ស សមណស្ស បិណ្ឌាចាតំ ទេថា”តិ ភវិយំ អាណាបេត្វា រាជុបដ្ឋានត្ថំ
បក្កាមិ។ សេដ្ឋិកវិយា សប្បញ្ញជាតិកា, សា ចិន្តេសិ “មយា ឯត្តកេន កាលេន
‘ឥមស្ស ទេថា’តិ វេទនមត្តំ បិស្ស ន សុតបុព្វំ, អយញ្ច មញ្ញេ អហោសិ
បច្ចេកសម្ពុទ្ធា, យថា តថា អនត្វា បណីតំ បិណ្ឌាចាតំ ទស្សមី”តិ ឧបកន្ធា
បច្ចេកសម្ពុទ្ធុ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា បត្តំ អាទាយ អន្តោនិវេសនេ
បញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេត្វា បរិសុទ្ធមហិ សាលិតណ្ហាលេហិ ភត្តំ សម្មាទេត្វា
តទន្ធរំ ខាទនីយំ, ព្យញ្ជនំ, សូបេយ្យញ្ច អភិសន្ធិវត្វា ពហិ គន្ធមហិ អលង្កិវត្វា
បច្ចេកសម្ពុទ្ធស្ស ហត្ថសុ បតិដ្ឋបេត្វា វន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធា “អញ្ញេសម្មិ
បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តីហំ ករិស្សមី”តិ អបរិភុញ្ញិត្វាវ អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។
សោបិ ខោ សេដ្ឋិ រាជុបដ្ឋានំ កត្វា អាគច្ឆន្តោ បច្ចេកពុទ្ធុ ទិស្វា អហំ “តុម្ហាកំ
បិណ្ឌាចាតំ ទេថា”តិ វត្វា បក្កន្តោ, អបិ វោ លទ្ធា បិណ្ឌាចាតោតិ។ អាម សេដ្ឋិ
លទ្ធាតិ។ “បស្សមា”តិ គីរំ ឧត្តិបិត្វា ឱលោកេសិ។ អថស្ស បិណ្ឌាចាតគន្ធា
ឧដ្ឋហិត្វា នាសបុដំ បូរេសិ។ សោ “មហា វត មេ ធនព្យយោ ជាតោ”តិ ចិត្តំ
សន្ធាវេតុំ អសក្កោន្តោ បច្ឆា វិប្បជិសារី អហោសិ។ វិប្បជិសាវស្ស បន
ឧប្បន្នាការោ “វរមេត”ត្ថិអាទិនា (សំ. និ. ១.១៣១) ចាឡិយំ អាគតោយេវ។
ភាតុ បនាយំ ឯកំ បុត្តកំ សាបតេយ្យការណា ជីវិតា វោរោបេសិ, តេន
មហារាវរំ ឧបបន្នោ។ បិណ្ឌាចាតទានេន បនេស សត្តក្ខត្តំ សុគ្គតិ សគ្គំ លោកំ
ឧបបន្នោ, សត្តក្ខត្តមេវ ច សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តោ, ន ចាស្ស ឧឡារេសុ កោតេសុ
ចិត្តំ នមិ, តេន វុត្តំ “នាមិ ឧឡារេសុ កោតេសុ ចិត្តំ នមតិ”តិ។

៣៤៣. អាការោតិ អត្ថនោ អនុបតាយ សមរិយាទំ សបរិច្ឆេទំ ដល់
និព្វត្តតិ អាការោ, ការណ៍និ អាហា “ធនហិ អាការេហិតិ ធនហិ
ការណេហិ”តិ។ បដិគ្គាហកតោ វាតិ ពលវតោ ហុត្វា ឧប្បជ្ជមាណោ
បដិគ្គាហកតោវ ឧប្បជ្ជតិ, ឥតោ បន ធម្មេយ្យធម្មតោ, បរិវារជនតោបិ
ឧប្បជ្ជេយ្យវ។ ឧប្បជ្ជតុំ យុត្តន្តិ ឧប្បជ្ជនាវហំ។ តេសំយេវ ចាណាតិចាតីនំ។
យជនំ នាមេត្ត ធានំ អធិប្បតំ, ន អគ្គិជុហនន្តិ អាហា “យជនំ កវន្តិ ទេតុ
កវ”ន្តិ។ វិស្សជ្ជត្វតិ មុត្តចាគវសេន វិស្សជ្ជតុ។ អត្តន្តវន្តិ អជ្ឈត្តំ, សកសន្តានេតិ
អត្តោ។

៣៤៤. ហេដ្ឋា សោឡស បរិក្ខារា វុត្តា យញ្ញស្ស តេ វុត្តំ កត្វា, ឥធម បន
សន្តស្សនាទិវសេន អនុមោធនាយ អារទ្ធត្តា វុត្តំ “សោឡសហិ អាការេហិ”តិ។
ឧស្សេត្វា អត្ថនោ ធននានុកាវេន បច្ចក្ខតោវិយ ដល់ ឧស្សេត្វា, អនេកវារំ
បន កថនតោ ច អាមេធិតវចនំ។ តមត្ថន្តិ យថាវុត្តំ ធានដលវសេន
កម្មដលសម្ពន្ធំ។ សមាធមេត្វាតិ សុតមត្តមេវ អកត្វាយថា រាជា តមត្តំ
សម្មនេវ អាទិយតិ ចិត្ត ករោន្តោ សុគ្គហិតំ កត្វា គណ្ហាតិ, តថា សក្កជ្ជំ
អាធាបេត្វា។ អាមេធិតការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

“វិប្បជិសារវិនោទនេនា”តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ
លោកនោសមោហាស្សមជ្ជិយមាធាធមោបិ ហិ ធានចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា,
តេសំវិនោទនេនបិ តំ សមុត្តជិតំ នាម ហោតិ តិក្ខុវិសទការវប្បត្តិតោ។
អាសន្នតរការតោ វាវិប្បជិសារស្ស តត្ថិនោទនមេវ គហិតំ, បវត្តិតេបិ ហិ
ធានេ តស្ស សម្ពវតោ។ យាថាវតោវិជ្ជមាណេហិ គុណេហិ
តុដ្ឋបហដ្ឋការាធានំ សម្បហំសនន្តិ អាហា “សុន្ទរំ តេ...បេ... ដុតី កត្វា

កថេសី"តិ។ ធម្មតោតិ សច្ចតោ។ សច្ចញ្ញំ ធម្មតោ អនុបេតត្តា ធម្មំ,
ឧបសមថរិយាការតោ សមំ, យុត្តភារេន ការណាន្តិ ច វុច្ចតីតិ។

៣៤៥. តស្មី យញ្ញេ វុត្តតិណាធូទោមំ នាម នាហោសិ, កុតោ
ចាណាវជោតិ ចាណាវជាការស្សេវ ទឡីករណត្ថំ សព្វសោ
វិបរីតតាហារិទ្ធិសិទ្ធិស្ស ទស្សេតុំ ចាឡិយំ “នេវ គាវោ ហញ្ញីសូ”តិ អាទិ
វត្ថាបិ “ន វុត្តា ធិដ្ឋីសូ”តិអាទិ វុត្ថំ, តេនាហ “កី បន គាវោ”តិអាទិ។
ពិហិសត្តាយាតិ បរិច្ឆេទនត្តាយ។ វនមាលាសផ្លែបេនាតិ វនបុប្ផេហិ
គន្តិតមាលានិយាមេន។ ភូមិយំ វា បត្តវន្តិ វេទិភូមិ បរិភូបន្តា តត្ថ បន្តវន្តិ។
អន្តោគេហនាសាទយោតិ អន្តោជាតជនក្កិតករមរាជិតសយំនាសា។
បុព្វមេវាតិ ភតិករណតោ បកេវ។ គហេត្វា ករោន្តិ ទិវសេ ទិវសេ គហេត្វា
ករោន្តិ។ តទ្ធិតាតិ គទ្ធិតា។ បិយសមុទាចារេនេវាតិ ឥដ្ឋវចនេនេវ។ ជាណីតេន
ចេវាតិ ឯត្ថ ច-សន្តោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ, តេន បណីតបណីតានំ
នានប្បការានំ ខាទនីយកោជនីយាទិនព្ភេវ
វត្តមាលាគន្ធិវលេបនយានសេយ្យាទិនព្ភា សង្កហោ ទដ្ឋព្ភោ, តេនាហ
“បណីតេហិ សប្បិតេលាទិសម្មិស្សេហោវា”តិអាទិ។

៣៤៦. សំ នាម ធនំ, តស្ស បតីតិ សបតិ, ធនវា។
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកហិតាវហត្ថា តស្ស ហិតន្តិ សាបតេយ្យំ, តនេវ ធនំ។
តេនាហ “បហូតំ សាបតេយ្យំ អាទាយាតិ ពហុំ ធនំ គហេត្វា”តិ។
តាមភាគេនាតិ សង្កិត្តនវសេន កាមេ វា គហេតតព្ភភាគេន។

៣៤៧. “យាគុំ បិវិត្វា”តិ យាគុសីសេន ចាតរាសកោជនមាហា។ បុរត្តិមេន
យញ្ញវាជស្សាតិ រញ្ញោ នានសាលាយ នាតិទូរេ បុរត្តិមទិសាភាគេតិ អត្ថោ,

យតោ តត្ថ ចាតវាសំ ភុញ្ញត្វា អកិលន្តរចាយេវ សាយន្តេ សាលំ ចាបុណន្តិ
“ធន្តិណោន យញ្ញវាជស្ស”តិ អាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៤៨. បរិហារេនាតិ ភគវន្តំ គរុំ កត្វា អគារវបរិហារេន។

និព្វទានអនុកុលយញ្ញវណ្ណានា

៣៤៩. ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយាតិ នានេ ឧដ្ឋានវីរិយំ សក្កច្ចំ កត្វា។
អប្បសម្ពារតរោតិ អតិរិយ បរិត្តសម្ពារោ។ សមារភិយតិ យញ្ញោ ឯតេហីតិ
សមារម្ពា, សម្ពារសម្ពរណាវសេន បរិត្តសត្តបិណ្ឌ។ អប្បជ្ជតរោតិ បន អតិរិយ
អប្បកិច្ចាតិ អត្ថោ។ វិចាកសញ្ញាតំ អតិសយេន មហន្តំ សធិសជលំ
ឯតស្សាតិ មហាប្បលតរោ។ ឧទយសញ្ញាតំ អតិសយេន មហន្តំ និស្សន្នាធិជលំ
ឯតស្សាតិ មហានិសំសតរោ។ ធុវទានានីតិ ធុវានិ ជិវានិ អច្ឆិទ្ទានិ កត្វា
នាតព្ពទានានិ។ អនុកុលយញ្ញានីតិ អនុកុលំ កុលានុក្កមំ ឧទានាយ
នាតព្ពទានានិ, តេនាហ “អម្ពាក”ន្តិអាធិ។ និពទ្ធទានានីតិ និពទ្ធត្វា និយមេត្វា
បវេណីវសេន បរិត្តតទានានិ។

ហត្ថិទន្តេន បរិត្តិតា ទន្តមយសលាកា, យត្ថ ទាយកានំ នាមំ អង្គន្តិ។
រញ្ញោតិ សេតវាហនរញ្ញោ។

អាធិនីតិ អាធិ-សទ្ទេន “សេនោរិយ មំសបេសី កស្មា ឌីក្ខុន្តិក្វា គណ្ណាសី”តិ
ឯវមាធិនំ សង្គហោ។ បុព្ពចេតនាមុញ្ញាចេតនាអបរចេតនាសម្បត្តិយា
ទាយកស្ស វសេន តីណី អង្គានិ,
វីតរាគតាវីតទោសតាវីតមោហតាបជិបត្តិយា ធន្តិណោយ្យស្ស វសេន
តីណីតិ ឯវំ ធម្មវដ្តសមន្នាគតាយ ធន្តិណាយ។ អបរាបរំ

ឧប្បជ្ឈនកចេតនាវសេន មហានទីវិយ, មហាយោវិយ ច ឥតោ ចិតោ ច
អភិសន្និត្វា ឌីក្ខន្និត្វា បវត្តិយា បុញ្ញមេវ បុញ្ញាភិសន្នោ។

៣៥០. កិច្ចបរិយោសានំ នត្ថិ ទិវសេ ទិវសេ ឆាយកស្ស ព្យាបារាបជ្ឈនតោ,
តេនាហា “ឯកេនា”តិអាទិ។ កិច្ចបរិយោសានំ អត្ថិ យថាវទ្ធស្ស អាវាសស្ស
កតិបយេនាបិ កាលេន បរិសមាបេតព្ពតោ, តេនាហា “បណ្ណាសាល”ន្តិអាទិ។
សុត្តន្តបរិយាយេនាតិ សុត្តន្តចាឡិនយេន។ (ម. និ. ១.១២, ១៣; អ. និ. ២.៥៨) នវ
អាទិសំសាតិ សីតបដិហាតាធយោ បដិសល្លាណាមបរិយោសាណា នវ ឧទយា។
អប្បមត្តតាយ ចេតេ វុត្តា។

យស្មា អាវាសំ ទេន្តេន នាម សព្ពម្បី បច្ចយជាតំ ទិន្នមេវ ហោតិ។ ទ្វេ តយោ
គាមេ បិណ្ណាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា អាគតស្សបិ នាយុទកសម្បន្នំ អាមមំ
បរិសិត្វា ម្ហាយិត្វា បតិស្សយេ មុហុត្ថំ និបន្និត្វា វុដ្ឋាយ និសិន្នស្ស កាយេ ពលំ
អាហារិត្វា បក្ខិត្តំវិយ ហោតិ។ ពហិវិចរន្តស្ស ច កាយេ វណ្ណាធាតុ
វាតាតបេហិ កិលមតិ, បតិស្សយំ បរិសិត្វា ទ្វារំ បិឆាយ មុហុត្ថំ និបន្នស្ស
វិសភាគសន្តតិ វុបសម្មតិ, សភាគសន្តតិ បតិជ្ជាតិ, វណ្ណាធាតុ អាហារិត្វា
បក្ខិត្តាវិយ ហោតិ។ ពហិវិចរន្តស្ស ច ចាទេ កណ្តាកោវិជ្ជតិ, ខាលុ
បហារតិ, សរិសទាទិបរិស្សយា ចេវ ចោរភយញ្ច ឧប្បជ្ឈតិ, បតិស្សយំ បរិសិត្វា
ទ្វារំ បិឆាយ និបន្នស្ស សព្ពេ តេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ, សជ្ឈាយន្តស្ស
ធម្មបីតិសុខំ, កម្មជ្ជានំ មនសិ ករោន្តស្ស ឧបសមសុខញ្ច ឧប្បជ្ឈតិ ពហិទ្វា
វិក្ខេបាភាវតោ។ ពហិវិចរន្តស្ស ច កាយេ សេនា មុច្ឆន្តិ, អក្ខិទិ ជន្តន្តិ,
សេនាសនំ បរិសនក្ខណោ មញ្ចបីហិទិទិ ន បញ្ញាយន្តិ, មុហុត្ថំ និសិន្នស្ស បន
អក្ខិទំ បសាទោ អាហារិត្វា បក្ខិត្តាវិយ ហោតិ, ទ្វារវាតទានមញ្ចបីហិទិទិ
បញ្ញាយន្តិ។ ឯតស្មិញ្ច អាវាសេ វសន្តំ ទិស្វា មនុស្សា ចត្វហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ

ឧបជ្ជហន្តិ។ តេន វុត្តំ “អាវាសំ ទេន្តេន នាម សព្ពម្បី បច្ចយជាតំ ទិន្នមេវ
ហោតិ”តិ, តស្មា ឯតេ យថាវុត្តា សព្ពេហំ អានិសំសា វេទិតញ្ចា។ តេន វុត្តំ
“អប្បមត្តតាយ ចេតេ វុត្តា”តិ។

សីតន្តិ អដ្ឋត្ថំ ធាតុក្ខោកវសេន វា ពហិទ្ធា ឧតុវិបរិណាមវសេន វា
ឧប្បជ្ឈនកសីតំ។ ឧណ្ហាន្តិ អគ្គិសន្តាបំ, តស្ស វេនឧបាហាទីសុ (វេនឧបាហាទីសុ វា
សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ ៣.២៩៥) សម្ពុរោ វេទិតញ្ចា។ បដិហន្តិ បដិពាហតិ, យថា
តទុកយវសេន កាយចិត្តានំ ពាធនំ ន ហោតិ, ឯវំ ករោតិ។ សីតុណ្ហញ្ញាហតេ
ហិ សរីរេ វិក្ខិត្តចិត្តាភិក្ខុ យោនិសោ បទហិតំ ន សក្កោតិ។ វាឡមិគានីតិ
សីហព្យក្សាទិចណ្ហាមិគេ។ គុត្តសេនាសនញ្ញា អារញ្ញកម្មី បរិសិទ្ធា ធ្វារំ បិដាយ
និសិន្នស្ស តេ បរិស្សយា ន ហោន្តិតិ។ សរីសបេតិ យេ កេចិ សរន្តេ កច្ឆន្តេ
ទីយជាតិកេ សប្បាទិកេ។ មកសេតិ និទស្សនមត្តមេតំ, ទំសាទីនម្បី ឯតេស្សេវ
(ឯតេនេវ សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ ៣.២៩៥) សង្កហោ ទដ្ឋញ្ចា។ សិសិរេតិ
សិសិរកាលវសេន, សត្តាហាវទ្ទលិកាទិវសេន ច ឧប្បន្នេ សិសិរសម្មស្សេ។
វុដ្ឋិយោតិ យថា តទា ឧប្បន្នា វស្សវុដ្ឋិយោ បដិហនតីតិ យោជនា។

វាតាតថោ យោរោតិ វុត្តកច្ឆាទីនំ ឧម្ពុលកញ្ញនាទិវសេន បវត្តិយា យោរោ
សរជអរជាទិគេនោ វាតោ ចេវ គិម្ពបរិឡាហាសមយេសុ ឧប្បត្តិយា យោរោ
សូរិយាតថោ ច។ បដិហញ្ញតីតិ បដិពាហីយតិ។ លេណត្ថន្តិ នាធារម្ពណតោ
ចិត្តំ និវត្តេត្វា បដិសល្លាធារាមត្តំ។ សុខត្ថន្តិ វុត្តបរិស្សយាភាវេន
ជាសុរិហារត្ថំ។ ឈាយិត្ថន្តិ អដ្ឋតីសាយ អារម្មណេសុ យត្ថ កត្តចិ ចិត្តំ
ឧបនិពន្ធិត្វា ឧបនិដ្ឋាយិតុំ។ វិបស្សិត្ថន្តិ អនិច្ចាទិតោ សម្ពាវេ សម្មសិតុំ។

វិហារេតិ បតិស្សយេ។ ការយេតិ កាវាយេយ្យ។ រម្មេតិ មនោរមេ
និវាសសុខេ។ វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេតិ កាវេត្វា បន ឯត្ថ វិហារេសុ ពហុស្សុតេ

សីលវន្ត កល្យាណធម្មេ និវាសេយ្យ, តេ និវាសេន្តោ បន តេសំ ពហុស្សុតានំ
យថា បច្ចយេហិ កិលមថោ ន ហោតិ, វេ អន្ធពា ចានព្វា វត្ថុសេនាសនានិ ច
នទេយ្យ ឧដុក្ខតេសុ អជ្ឈាសយសម្បន្នេសុ កម្មកម្មជលានំ,
រតនត្ថយគុណានព្វា សទ្ធិបាលេនវិប្បសន្នេន ចេតសា។

ឥនានិ កហជ្ជបព្ពជិតានំ អញ្ញមញ្ញបការីតំ ទស្សេតុំ “តេ តស្ស”តិ
កាថមាហា។ តត្ថ តេតិ ពហុស្សុតា។ តស្សតិ ឧចាសកស្ស។ ធម្មំ ទេសេន្តិតិ
សកលវជ្ជទុក្ខបន្ធនំ សទ្ធម្មំ ទេសេន្តិ។ យំ សោ ធម្មំ ឥធម្មាយាតិ សោ
ឧចាសកោ យំ សទ្ធម្មំ ឥមស្មី សាសនេ សម្មាបដិបដ្ឋនេន ជានិត្វា
អគ្គមគ្គាធិគមេន អនាសវោ ហុត្វា បរិនិព្វានតិ ឯកាទសគ្គិវបសមេន សីតិ
កវតិ។

សីតបដិយាតាទយោ វិបស្សនាវសាធា តេរស, អន្ធាទិលាកោ, ធម្មស្សវនំ,
ធម្មាវពោធា, បរិនិព្វានន្តិ វេ សត្តរស។

៣៥០. អត្ថនោ សន្តកាតិ អត្ថនិយា។ ទុប្បវិច្ឆជនំ លោភំ និគ្គណ្ហិតុំ
អសក្កោន្តស្ស។ សង្ឃស្ស វា គណស្ស វា សន្តិកេតិ យោជនា។ តត្ថាតិ
យថាគហិតេ សរណេ។ នត្ថិ បុនប្បុនំ កត្តព្ពតាវិញ្ញាជាតិកស្សតិ
អធិប្បាយោ។ “ជីវិតបរិច្ឆាគមយំ បុញ្ញ”ន្តិ “សចេ ភំ ន យថាគហិតំ សរណំ
ភិន្និស្សតិ, ឯវាហំ តំ មារេមី”តិ យទិមិ កោចិ តិណ្ណេន សត្តេន ជីវិតា
វោរោបេយ្យ, តថាបិ “នេវាហំ ពុទ្ធិ ន ពុទ្ធាតិ, ធម្មំ ន ធម្មាតិ, សង្ឃំ ន សង្ឃាតិ
វនាមី”តិ ទទ្សតវំ កត្វា គហិតសរណស្ស វសេន វុត្តំ។

៣៥២. សរណំ ឧបគតេន កាយវាចាចិត្តេហិ សក្កេច្ចំ វត្ថុត្ថយបូជា
កាតព្វា, តត្ថ ច សំកិលេសោ បរិហានិតព្វោ, សិក្ខាបទានិ បន សមាទានមត្តំ,

សម្បត្តិវត្ថុតោវិរមណមត្តញ្ញាតិ សរណគមនតោ សីលស្ស អប្បជ្ជតរតា,
អប្បសមារម្ភតរតា ច វេទិតញ្ញា។ សព្វេសំ សត្តានំ ជីវិតធានាធិនា
ធន្ធានិធានតោ, សកលលោកិយលោកុត្តរគុណាធិដ្ឋានតោ ចស្ស
មហាបួលមហានិសំសតរតា ធន្តញ្ញា។

វត្តមាននយេន ច វេរហេតុតាយ វេរ វុច្ឆតិ ចាលាភិចាតាធិចាបធម្មោ, តំ
មណាតិ “មយំ ឥធិ បីតាយ កមំ អាគច្ឆសី” តិ តន្ត្រីវិយ ជីហរតីតិ វេរមណី,
តតោ វា ចាបធម្មតោវិរមតិ ឯតាយាតិ “វិរមណី” តិ វត្តព្រូ និវត្តនយេន
ឥការស្ស ឯការំ កត្វា “វេរមណី” តិ វុត្តា។ អសមាធិន្ទសីលស្ស សម្បត្តតោ
យថាឧបជ្ជិតវីតិក្កមិតញ្ញវត្ថុតោវិរតិ សម្បត្តិវិរតិ។ សមាធានវសេន ឧប្បន្នា
វិរតិ សមាធានវិរតិ។ សេតុ វុច្ឆតិ អរិយមគ្គោ, តប្បវិយាបន្នា ហុត្វា
ចាបធម្មានំ សមុច្ឆេនវសេន ឃាតនវិរតិ សេតុឃាតវិរតិ។ ឥធានិ តិស្សោ
វិរតិយោ សរូបតោ ធស្សេតុំ “តត្ថា” តិអាធិ វុត្តំ។ បរិហរតីតិ អវីតិក្កមវសេន
បរិវេន្តតិ។ ន បាធាមីតិ ឯតុ ឥតិ-សធម្មោ អាធិអត្ថោ, តេន “អធិន្នំ ធាធិយាមី” តិ
ឯវំ អាធិនំ សង្កហោ, វា-សធម្មោ វា, តេនាហ “សិក្ខាបធានិ គណ្ណាន្តស្ស” តិ។

មគ្គសម្បយុត្តាតិ សម្មាធិដ្ឋិយាធិមគ្គសម្បយុត្តា។ ឥធានិ តាសំ វិរតីនំ
អារម្មណតោវិភាគំ ធស្សេតុំ “តត្ថា” តិអាធិ វុត្តំ។ បុរិមា ទ្វេតិ
សម្បត្តសមាធានវិរតិយោ។ បច្ឆិមាតិ សេតុឃាតវិរតិ។ សព្វានិបិ ភិក្ខុនិ
ហោន្តិ ឯកជ្ឈំ សមាធិន្ទត្ថា។ តទេវ ភិក្ខុតិ វិសុំ វិសុំ សមាធិន្ទត្ថា។ គហជ្ឈវសេន
ចេតំ វុត្តំ។ ភេទោ ធាម នត្ថិ បដិបក្កសមុច្ឆន្ទនេន អកុប្បសការត្ថោ, តេនាហ
“ភវន្តវេបី” តិ។ យោធិសិទ្ធិន្តិ មនុស្សតិវច្ឆានានំ ឧទ្ធុ តិវិយមេវ ជីយតាវិយ
ជាតិសិទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ ពោធិសត្តេ កុច្ឆិគតេ ពោធិសត្តមាតុសីលំ វិយ ធម្មតាយ
សកាវេនេវ សិទ្ធិ ធម្មតាសិទ្ធិ, មគ្គធម្មតាយ វា អរិយមគ្គានុកាវេន សិទ្ធិ

ធម្មតាសិទ្ធិ។ ទិដ្ឋិឧដុករណំ នាម ភារិយំ ទុក្ខំ, តស្មា សរណាគមនំ
សិក្ខាបទសមាទានតោ មហាជ្ជតរមេវ, ន អប្បជ្ជតរន្តិ អធិប្បាយោ។ យថា តថា
វា គណ្ណាន្តស្សបីតិ អាទរការំ អកត្វា សមាទិយន្តស្សបី។ សាធុកំ
គណ្ណាន្តស្សបីតិ សក្កច្ចំ សីលានិ សមាទិយន្តស្សបី, ន ទិគុណំ, តិគុណំ វា
ឧស្សហោ ករណីយោ។

អភយទានតាយ សីលស្ស ទានភារោ, អនវសេសំ វា សត្តនិកាយំ ធម៌តិ
តេន រក្ខតីតិ ទានំ, សីលំ។ “អក្កានី”តិ ព្យាតត្តា អគ្គញ្ញានិ។ ចិរត្តតាយ
ព្យាតត្តា រត្តញ្ញានិ។ “អរិយានំ សាធុនំ វិសានី”តិ ព្យាតត្តា វិសញ្ញានិ។
“ចោរាណានី”តិ អាទិសុ បុរិមានំ ឯតានិ ចោរាណានិ។ សព្ពសោ កេនចិបិ
បកាវេន សាធុហិ ន កិល្លានិ ន ទិត្តានិ ន ធម្មតានីតិ អសន្តិល្លានិ។ អយព្វា
នយោ នេសំ យថា អតីតេ, ឯវំ ឯតរហិ, អនាគតេ ចាតិ អាហ
“អសន្តិល្លាបុញ្ញានិ ន សន្តិយន្តិ ន សន្តិយិស្សន្តិ”តិ។ តតោ ឯវ អប្បបិកុដ្ឋានិ ន
បដិក្ខិត្តានិ។ ន ហិ កធាចិបិ វិញ្ញូ សមណាព្រាហ្មណា ហិសាទិចាបធម្មំ
អនុជានន្តិ។ អបរិមាណានំ សត្តានំ អភយំ ទេតីតិ សព្ពេសុ ភូតេសុ
និហិតនណ្ឌត្តា សកលស្សបិ សត្តនិកាយស្ស ភយាការំ ទេតិ។ ន ហិ
អរិយសាវកតោ កស្សចិ ភយំ ហោតិ។ អវេរន្តិ វេរភារំ។ អព្យាបជ្ឈន្តិ
និទ្ទក្ខតំ។

ននុ ច បញ្ចាសីលំ សព្ពកាលិកំ, ន ច ឯកន្តតោ វិមុត្តាយតនំ, សរណាគមនំ
បន ពុទ្ធប្បាទហេតុកំ, ឯកន្តវិមុត្តាយតនព្វា, តត្ថ កេនំ សរណាគមនតោ
បញ្ចាសីលស្ស មហាបួលតាតិ អាហ “កិញ្ចាបី”តិ អាទិ។ ជេដ្ឋកន្តិ ឧត្តមំ។
“សរណាគមនេយេវ បតិដ្ឋាយា”តិ ឥមិនា តស្ស សីលស្ស សរណាគមនេន
អភិសន្នតតមាហ។

៣៥៣. ឡើងទៅមេរោតិ ឯវំ សំកិលេសំ បដិបក្ខមេវ ហុត្វា ហេដ្ឋា វុត្តហិ
គុណោហិតិ ឯត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តគុណា នាម សរណាគមនំ, សីលសម្មទា,
ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតាតិ ឯវំ អាទយោ។ បឋមជ្ឈានំ និព្វត្តេន្តោ ន កិលមតីតិ
យោជនា។ តានីតិ បឋមជ្ឈានាទីនិ។ “បឋមជ្ឈាន”ន្តិ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសោ អយន្តិ
អាហា “ឯកំ កប្ប”ន្តិ, ឯកំ មហាកប្បន្តិ អត្ថោ។ ហីនំ បន បឋមជ្ឈានំ,
មជ្ឈិមញ្ច អសន្ទ្រ្យយកប្បស្ស តតិយំ ភាគំ, ឧបឡកប្បញ្ច អាយុំ ទេតិ។
“ទុតិយំ អជ្ជកប្ប”តិ អាទីសុបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ,
មហាកប្បវសេនេវ ច គហេតព្ពំ។ យស្មា វា បណីតានិយេវេត្ថ លាណានិ
អធិប្បតានិ មហាប្បលតរការៈទស្សនបរត្តា ទេសនាយ, តស្មា “បឋមជ្ឈានំ
ឯកំ កប្ប”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តទេវាតិ ចតុត្ថជ្ឈានមេវ។ យទិ ឯវំ កចំ អារុប្បតាតិ
អាហា “អាកាសានញ្ចាយតនាទី”តិអាទិ។

សម្មទេវ និច្ចសញ្ញាទិបដិបក្ខវិធមនវសេន បវត្តមាណា បុព្វភាគិយេ ឯវំ
ពោធិបក្ខិយធម្ម សម្មានេន្តិវិបស្សនាវិបស្សកស្ស អនប្បកំ បីតិសោមនស្សំ
សមាវហាតីតិ អាហា “វិបស្សនា...បេ... អភាវា”តិ។ តេនាហា ភគវា -

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធនំ ឧទយព្ពយំ;
លភតី បីតិចាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធម. ប. ៣៧៤);

យស្មា អយំ ទេសនា ឥមិនា អនុក្កមេន ឥមាទិ ញ្ញាណានិ និព្វត្តេន្តស្ស
វសេន បវត្តិតា, តស្មា “វិបស្សនាញ្ញាណោ បតិជ្ជាយ និព្វត្តេន្តោ”តិ ហេដ្ឋិមំ
ហេដ្ឋិមំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បតិជ្ជាភូតំ កត្វា វុត្តំ។ សមាទរូបនិម្មានំ នាម
មនោមយិទ្ធិយា អញ្ញេហិ អសាធារណកិច្ចន្តិ អាហា “អត្ថនោ...បេ...
មហាប្បលា”តិ។ វិកុព្ពនទស្សនសមត្ថតាយាតិ ហត្ថិអស្សាទិវិវិជ្ជបករណំ

វិកុញ្ជនំ, តស្ស ធន្សនសមត្ថភាវេន។ ឥច្ឆិតិច្ឆិតជ្ជានំ នាម បុរិមជាតិសុ
ឥច្ឆិតិច្ឆិតោ ខន្ធប្បទេសោ។ សមាបេន្តោតិ បរិយោសាបេន្តោ។

ក្នុងទន្លេឧទាសកត្តបដិវេទនាកថាវណ្ណានា

៣៥៤-៨. សព្វេតេ ចាលាយោតិ “សត្ត ច ឧសភសតានី”តិអាទិនា វុត្ត
សព្វេ ចាលីនោ។ អាកុលភាវោតិ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មស្ស សុតត្តា ចាលីសុ
អនុទ្ទយំ ឧបជ្ឈបេត្វា បិតស្ស “កថញ្ញា នាម មយា តាវ ពហូ ចាលីនោ
មារណត្ថាយ ពន្លាបិតា”តិ ចិត្តេ បរិព្យាកុលភាវោ ឧទចាទិ។ សុត្វាតិ
“ពន្ធនតោ មោចិតា”តិ សុត្វា។ កាមច្ឆន្ទវិគមេន កល្លចិត្តតា អរោគចិត្តតា,
ព្យាចាទវិគមេន មេត្តាវសេន មុទុចិត្តតា អកមិនចិត្តតា,
ឧទ្ធចកុក្កច្ឆប្បហានេន វិក្ខេបវិគមនតោ វិនីវរណចិត្តតា តេហិ ន
បិហិតចិត្តតា, ជិនមិទ្ធវិគមេន ឧទគ្គចិត្តតា សំបគ្គណ្ណានវសេន អលីនចិត្តតា,
វិចិត្តិច្ឆាវិគមេន សម្មាបដិបត្តិយា អធិមុត្តតាយ បសន្នចិត្តតា ច ហោតីតិ
អាហា “កល្លចិត្តន្តិអាទិ អនុបុត្តិកថានុភាវេន វិក្ខមិតនីវរណតំ សន្លាយ
វុត្ត”ន្តិ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ក្នុងទន្លេសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៦. មហាលីសុត្តវណ្ណានា

ព្រាហ្មណទូតវុត្តវណ្ណានា

៣៥៩. បុនប្បនំ វិសាលីការ្យបគមនតោតិ បុព្វេ កិរ បុត្តជីតុវសេន ទ្វេ ទ្វេ
ហុត្វា សោឡសក្ខត្តំ ជាតានំ លិច្ឆវីរាជកុមារានំ សបរិវារានំ អនុក្កមេនេវ
វឡន្តានំ និវាសនជ្ជានាមុយ្យានចោក្ខរណីអាទិនំ បតិជ្ជានស្ស

អប្បហោនកតាយ នគរំ តិក្ខុត្ថំ ការុតន្តរេន ការុតន្តរេន បរិក្ខិបីសុ, តេនស្ស
បុនប្បនំវិសាលីការំ គតត្តា “វេសាលី” ត្រូវ ឆាប់ ជាតំ, តេនវុត្ថំ “បុនប្បនំ
វិសាលីការុបកមនតោ វេសាលីតិ លទ្ធជាមកេ នគរេ” តិ។ សយំជាតន្តិ
សយមេវ ជាតំ អរោបិមំ។ មហន្តការេនេវាតិ វុក្ខតច្ឆានំ, បិតោកាសស្ស ច
មហន្តការេន, តេនាហ “ហិមវន្តេន សទ្ធិ ឯកាពទ្ធិ ហុត្វា” តិ។

ក្នុងការសាលាសង្ខេបនាតិ ហំសវដ្ឋកថ្មន្នេន ក្នុងការសាលានិយាមេន។
កោសលេសុ ជាតា, ភវា វា, តំ វា វដ្ឋនិវាសោ ឯតេសន្តិ កោសលកា។ ឯវំ
មាគធកា វេទិតញ្ញា។ យស្ស អករណោ បុគ្គលោ មហាជាតិយោ ហោតិ, តំ
ករណំ អរហត្តិ ករណីយំ តេន ករណីយេន, តេនាហ “អវស្សំ
កត្តត្ថកម្មេនា” តិ។ តំ កិច្ចន្តិ វុច្ឆតិ សតិ សមវាយេ កាតត្ថតោ។

៣៦០. យា ពុទ្ធានំ ឧប្បជ្ឈនារហា នានត្ថសញ្ញា, តាសំ វសេន
នាធារម្ពណាចារតោ។ សម្ពុវន្តស្សេវ បដិសេដោ។ បដិក្កម្មាតិ និវត្តិត្វា តថា
ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា។ សល្លីនោតិ ឈានសមាបត្តិយា ឯកត្តារម្មណំ អល្លីនោ។

ឧដ្ឋទ្ទលិច្ឆវីវត្តវណ្ណនា

៣៦១. អន្ទោជ្ជតាយាតិ តស្ស កិវ ឧត្តរោជ្ជំអប្បកតាយ តិវិយំ ជាលេត្វា
អបនីតទ្ធុរិយ ខាយតិ ចត្តារោ ទន្តេ, ទ្វេ ច ធាហំ ន ធាទេតិ, តេន នំ “ឧដ្ឋទ្ទោ” តិ
វោហរន្តិ។ អយំ កិវ ឧចាសកោ សន្ទោ បសន្នោ ឆាយកោ ធានបតិ
ពុទ្ធមាមកោ ធម្មមាមកោ សង្ឃមាមកោ, តេនាហ បុរេភត្តន្តិអាទិ។

៣៦២. សាសនេ យុត្តបយុត្តោតិ ការំនំ អនុយុត្តោ។ សព្ពត្ត
សីហសមាទុត្តិធាបិ ភគវតោ បរិសាយ មហន្តេ សតិ តទដ្ឋ្យាសយានុវ្វបំ

បរវត្តិយមាឆាយ ធម្មទេសនាយ វិសេសោ ហោតីតិ អាហា “មហាន្តេន
ឧស្សហោន ធម្មំ ទេសេស្សតី” តិ។

“វិស្សាសិកោ” តិ វត្ថុ តមស្ស វិស្សាសិកការំ វិភាវេតុំ “អយញ្ញំ” តិ អាធិ
វុត្តំ។ ថេរស្ស ខីណា សវស្សសតោ អាសិយភាវោ “អប្បហីនោ” តិ ន វត្ថុញ្ញោ,
វាសនាលេសំ បន ឧបាទាយាហា “ញ្ញ្ញសកំ អប្បហីនោ វិយ ហោតី” តិ។ ន ហិ
សាវកានំ សវាសនា កិលេសា បហីយន្តិ។

៣៦៣. វិនេយ្យជនានុរោធន ពុទ្ធានំ ចាជិហារិយវិជម្ពនំ ហោតីតិ វុត្តំ “អថ
ខោ ភគវា” តិ អាធិ, តេនេវាហា “សំសូចិតនិក្ខមនោ” តិ។ គន្ធកុដិតោ
និក្ខមនវេលាយញ្ញំ ធម្មញ្ញោ ពុទ្ធវស្មិយោ អាវេឡាវេឡាយមលាយមលា ហុត្វា
សវិសេសា បកស្សរាវិនិច្ឆរីសុ។

៣៦៤. តតោ បរន្តិ “ហិយេ្យា” តិ វុត្តនិវេសតោ អនន្តរំ បរំ បុរិមតរំ
អតិសយេន បុរិមត្តា។ ឥតិ ឥមេសុ ធ្វិសុ វវត្តិតោ យថា ក្កមំ
បុរិមបុរិមតរភាវោ។ ឯវំ សន្តេបិ យទេត្ថ “បុរិមតរ” តិ វុត្តំ, តតោ បកុតិ យំ យំ
ឡិវំ, តំ តំ បុរិមំ, យំ យំ បរំ, តំ តំ បុរិមតរំ, ឡិវា ភាវស្ស វិយ
បុរិមបុរិមតរភាវស្ស ច អបេក្ខាសិទ្ធិតោ, តេនាហា “តតោ បដ្ឋាយា” តិ អាធិ។
មូលនិវេសតោ បដ្ឋាយា តិ អាធិនិវេសតោ បដ្ឋាយ។ អគ្គន្តិ បឋមំ។ តំ បទេត្ថ បរា
អតីតា កោជិ ហោតីតិ អាហា “បរកោជិ កត្វា” តិ។ យំ-សទ្ធកាយោគេន ចាយំ
“វិហារមី” តិ វត្ថុមានប្បយោគោ, អត្ថោ បន អតីតកាលវេសេនេវ វេទិតញ្ញោ,
តេនាហា “វិហាសិន្តិ វុត្តំ ហោតី” តិ។ បឋមវិកប្ប “វិហារមី” តិ បទស្ស
“យទត្ថេ” តិ ឥមិនា ឧដុកំ សម្ពន្ធនោ ទស្សិតោ, ទុតិយវិកប្ប បន “តីណិ
វស្សនិ” តិ ឥមិនាបិ។

បិយជាតិកាន់តិ ឥស្សរភារាវាទិ។ សាតជាតិកាន់តិ មធុរសភារាវាទិ។ មធុរ
 វិយាតិ ហិ “មធុរ”ន្តិ វុច្ឆតិ មនោរមំ យំ កិញ្ចិ។ កាមូបសញ្ញាតានិ អារម្មណំ
 ករោន្តេន កាមេន ឧបសំហិតានិ, កាមនីយានីតិ អត្ថោ, តេជារា
 “កាមស្សនេយុត្តានិ”តិ, កាមស្សនេស្ស យុត្តានិ យោគ្យានីតិ អត្ថោ។
 សរីរសណ្ឋានេតិ សរីរពិម្ពោ, អាជារេ ចេតំ ភុម្មំ។ តស្មា សទ្ធមានីតិ តំ និស្សយ
 តតោ ឧប្បន្នេន សទ្ធមានីតិ អត្ថោ។ មធុរេនាតិ ឥស្សរេន។ ឯត្តារតាតិ
 ទិព្វសោតញ្ញាណស្ស បរិកម្មាកថនមត្តេន។ “អត្តនា ញ្ញាតម្មំ ន កថេតិ,
 កិមស្ស សាសនេ អធិដ្ឋានេនា”តិ កុដ្ឋន្តោ អាយាតំ ពន្ធិត្វា សហ កុដ្ឋន្តេនេន
 ឈានាភិញ្ញាហិ បរិហាយិ។ ចិន្តេសីតិ “កស្មា នុ ខោ មយ្ហំ តំ បរិកម្មំ ន
 កថេសី”តិ បរិវិតក្កេន្តោ អយោនិសោ ឧម្មជ្ឈនវសេន ចិន្តេសី។ អនុក្កមេនាតិ
 ចាចិកសុត្តោ អាគតនយេន តំ តំ អយុត្តមេវ ចិន្តេន្តោ, ភាសន្តោ, ករោន្តោ ច
 អនុក្កមេន។ ភគវតិ ពន្ធាយាតតាយ សាសនេ បតិជ្ឈំ អលភន្តោ ភិហិការំ
 បត្យា។

ឯកសភាវិតសមាធិវណ្ណាន

៣៦៦-៣៧០. ឯកសាយាតិ តទត្ថេយេវ ចតុត្ថី, តស្មា ឯកសត្តន្តិ អត្ថោ។
 អំស-សទ្ធា ចេត្ត កោដ្ឋាសបរិយាយោ, សោ ច អធិការតោ
 ទិព្វបទស្សនទិព្វសទ្ធស្សវនវសេន វេទិតញ្ញេតិ អាហា
 “ឯកកោដ្ឋាសាយា”តិ អាទិ។ អនុទិសាយាតិ បុរតិមទក្ខិណាទិភេនាយ
 ចតុត្ថិជាយ អនុទិសាយ។ ឧភយកោដ្ឋាសាយាតិ ទិព្វបទស្សនត្ថាយ,
 ទិព្វសទ្ធស្សវនត្ថាយ ច។ ភាវិតោតិ យថា ទិព្វចក្ខុញ្ញាណំ,
 ទិព្វសោតញ្ញាណាញ សមធិគតំ ហោតិ, ឯវំ ភាវិតោ។ តយិទំ វិសុំ វិសុំ
 បរិកម្មករណេន ឥស្សន្តិសុ វត្ថុតំ នត្ថិ, ឯកជ្ឈំ ឥស្សន្តិសុបិ កមេនេវ កិច្ចសិទ្ធិ

ឯកជ្ឈំ កិច្ចសិទ្ធិយា អសម្ភវតោ។ ចាឡិយម្បិ ឯកស្ស
ឧភយសមត្ថតាសន្តស្សនតមេវ “ធិញ្ញានញ្ច រូចានំ ទស្សនាយ, ធិញ្ញានញ្ច
សទ្ធានំ សវនាយា” តិ វុត្ថំ, ន ឯកជ្ឈំ កិច្ចសិទ្ធិសម្ភវតោ។ “ឯកំសភាវិតោ
សមាធិហេតុ” តិ ឥមិនា សុនក្ខត្តោ ធិញ្ញចក្ខុញ្ញាណាយ ឯវ បរិកម្មស្ស កតត្តា
វិជ្ជមានម្បិ ធិញ្ញសទ្ធិ នាស្សោស្សីតិ ទស្សតិ។ អបណ្ណាកន្តិ អវិវជ្ឈនកំ, អនវជ្ជន្តិ
វា អតោ។

៣៧២. “សមាធិ ឯវ” ភាវេតត្ថជ្ជន សមាធិភាវនា។ “ធិញ្ញសោតញ្ញាណំ
សេដ្ឋ” តិ មញ្ញាមនេនាបិ មហាលិនា ធិញ្ញចក្ខុញ្ញាណម្បិ តេន សហ គហេត្វា
“ឯតាសំ នូន ភន្តេ” តិ អាធិនា បុច្ឆិតត្ថិ “ឧភយំសភាវិតានំ សមាធិនន្តិ អតោ” តិ
វុត្ថំ។ ពាហិរា ឯតា សមាធិភាវនា អនិយ្យានិកត្តា។ តា ហិ ឥតោ
ពាហិរកានម្បិ ឥជ្ឈន្តិ។ ន អជ្ឈត្តិកា ភគវតោ សាមុក្កំសិកភាវេន
អប្បវេទិតត្តា។ យទត្ថន្តិ យេសំ អត្ថាយ។ តេតិ តេ អរិយជលធម្មេ។ តេ ហិ
សច្ចិកាតញ្ញាតិ។

ចតុអរិយជលវណ្ណានា

៣៧៣. តស្មាតិ វុត្ថុទុក្ខេ សំយោជនតោ។ “មគ្គសោតំ អាបន្នោ” តិ ជលជ្ជស្ស
វសេន វុត្ថំ។ មគ្គដ្ឋោ ហិ មគ្គសោតំ អាបន្នតិ។ តេនេវាហ “សោតាបន្នេ” តិ,
“សោតាបត្តិជលសច្ចិកិរិយាយ បដិបន្នេ” តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) ច។
អបតនធម្មោតិ អនុប្បជ្ឈន- (ម. និ. ៣.៣៧៩) សភាវោ។ ធម្មនិយាមេនាតិ
មគ្គធម្មនិយាមេន។ ហេដ្ឋិមន្តតោ សត្តមភវតោ ឧបរិ អនុប្បជ្ឈនធម្មតាយ វា
និយតោ។ បរំ អយនំ បរាគតិ។

តន្ត្រី ឆាប់ បវត្តិយា មន្តតា, វិវឌ្ឍតា ចាតិ អាហា “តន្ត្រី” តិអាទិ។
ហេដ្ឋាកាគិយានន្តិ ហេដ្ឋាកាគស្ស កាមភវស្សបច្ចយភាវេន ហិតានំ។
ឡុបចាតិកោតិ ឧបចាតិកោ ឧបបតនេ សាធុការីតិ កត្វា។ វិមុច្ចតិវិមុត្តិ,
ចិត្តមេវវិមុត្តិ ចេតោវិមុត្តិ តិ អាហា “សព្វកិលេស... បេ... អធិវចន” ន្តិ។
ចិត្តសីសេន ចេត្ត សមាធិ គហិតោ “ចិត្តំ បញ្ញាញ ភាវយ” ន្តិ។ អាទីសុ (សំ. និ.
១.២៣; បេជកោ. ២២; មិ. ប. ២.៩) វិយ។ បញ្ញាវិមុត្តិ ឯតាបិ ឯសេវ នយោ,
តេនាហា “បញ្ញាវ បញ្ញាវិមុត្តិ” តិ។ សាមន្តិ អត្តនាវ, អបរប្បច្ចយេនាតិ អត្តោ។
អភិញ្ញាតិ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហា “អភិជានិត្វា” តិ។

អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គវណ្ណនា

៣៧៤-៥. អរិយសាវកោ និព្វានំ, អរិយជលញ្ច បដិបដ្ឋតិ ឯតាយាតិ
បដិបទា, សា ច តស្ស បុព្វភាគោ ឯវាតិ ៩ធ “បុព្វភាគបដិបទាយា” តិ
អរិយមគ្គមាហា។ “អដ្ឋ អដ្ឋានិ អស្ស” តិ អញ្ញបទត្តសមាសំ អកត្វា អដ្ឋង្គានិ
អស្ស សន្តិ អដ្ឋង្គិកោតិ បទសិទ្ធិ ទដ្ឋញ្ច។

សម្មា អរិបរីតំ យាថាវតោ ចតុន្តំ អរិយសច្ចានំ បច្ចក្ខតោ ទស្សនសភាវា
សម្មា ទស្សនលក្ខណា។ សម្មទេវ និព្វានាវម្ពលោ ចិត្តស្ស
អភិនិរោបនសភាវោ សម្មា អភិនិរោបនលក្ខណា។ ចតុវដ្តសមន្មាគតា វាចា
ជនំ សង្គណ្ហាតីតិ តត្ថិបក្ខវិវតិសភាវា សម្មាវាចា ភេទករមិច្ឆាវាចាបហានេន
ជនេ សម្មយុត្តេ ច បរិគ្គណ្ហានកិច្ចវតី ហោតីតិ សម្មា បរិគ្គហណលក្ខណា។
យថា ចីវរកម្មាធិកោ កម្មន្តោ ឯកំ កាតត្ថំ សមុដ្ឋាបេតិ, តំ តំ
កិរិយានិច្ឆាធិកោ វា ចេតនាសម្ពាតោ កម្មន្តោ ហត្ថទាទចលនាធិកំ កិរិយំ
សមុដ្ឋាបេតិ, ឯវំ សាវជ្ជកត្តត្ថកិរិយាសមុដ្ឋាបកមិច្ឆាកម្មន្តប្បហានេន
សម្មាកម្មន្តោ និវរ្ជ្ជសមុដ្ឋាបនកិច្ចវា ហោតិ, សម្មយុត្តេ ច សមុដ្ឋាបេន្តោ ឯវំ

បវត្តតីតិ សម្មា សមុដ្ឋាបនលក្ខណោ សម្មាភម្មន្តោ។ កាយវាចានំ,
ខន្ធសន្តានស្ស ច សំកិលេសក្ខតមិច្ឆាជីវប្បហានេន សម្មា វោទាបនលក្ខណោ
សម្មាអាជីវោ។ កោសជ្ជបក្ខតោ បតិភុំ អនត្វា សម្បយុត្តធម្មានំ
បគ្គណ្ណានសភាវោតិ សម្មា បគ្គាហលក្ខណោ សម្មាវាយាមោ។ សម្មនេវ
ឧបជ្ជានសភាវោតិ សម្មា ឧបជ្ជានលក្ខណោ សម្មាសតិ។ វិក្ខេបវិទ្ធិសនេន
សម្មនេវ ចិត្តស្ស សមាធិបាទសភាវោតិ សម្មា សមាធានលក្ខណោ
សម្មាសមាធិ។

អត្ថនោ បច្ចនីកកិលេសា ទិដ្ឋកដ្ឋា អវិជ្ជាទយោ។ បស្សតីតិ បកាសេតិ
កិច្ចបដិវេជេន បដិវិជ្ឈតិ, តេនាហ “តប្បដិច្ឆាទក...បេ.... អសម្មាហតោ”តិ។
តេនេវ ហិ សម្មាទិដ្ឋិសង្ខារេន អន្តេន តត្ថ បច្ចវេក្ខណោ បវត្តតីតិ តថេវោតិ
អត្ថនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធិន្តិ អត្តោ។

កិច្ចតោតិ បុព្វកាគេហិ ទុក្ខាទិញ្ញាណេហិ កាតព្វស្ស កិច្ចស្ស ឥធន
សាតិសយំ និប្បត្តិតោ ឥមស្សេវ វា ញ្ញាណស្ស ទុក្ខាទិប្បកាសនកិច្ចតោ។
ចត្តាវិ នាមាទិលភតិ ចត្វសុ សច្ចេសុ កាតព្វកិច្ចនិប្បត្តិតោ។ តីណិ នាមាទិ
លភតិ កាមសង្កប្បាទិប្បហានកិច្ចនិប្បត្តិតោ។ សិក្ខាបទវិភង្គេ (វិភ. ៧០៣)
“វិវតិចេតនា, សព្វេ សម្បយុត្តធម្មា ច សិក្ខាបទានី”តិ វុច្ចន្តីតិ តត្ថ បធានានំ
វិវតិចេតនានំ វសេន “វិវតិយោមិ ហោន្តិ ចេតនាយោមី”តិ អាហ។
មុសាវាទាទីហិ វិវមណាកាលេ វា វិវតិយោ, សុភាសិតាទិវាចាភាសនាទិកាលេ
ច ចេតនាយោ យោជេតញ្ចា។ មគ្គក្ខណេវិវតិយោវ ចេតនានំ អមគ្គផ្ដុត្តា
ឯកស្ស ញ្ញាណស្ស ទុក្ខាទិញ្ញាណតាវិយ, ឯកាយ វិវតិយា
មុសាវាទាទីវិវតិភាវេវិយ ច ឯកាយ ចេតនាយ
សម្មាវាទាទិកិច្ចត្ថយសាធនសភាវាភាវា សម្មាវាទាទិភាវាសិទ្ធិតោ,

តំសិទ្ធិយញ្ញា អង្គត្តយត្តាសិទ្ធិតោ ច។ សម្មប្បធានសតិបដ្ឋានវសេនាតិ
ចតុសម្មប្បធានចតុសតិបដ្ឋានការវសេន។

បុព្វភាគេបិ មគ្គកូលោបិ សម្មាសមាធិយេវាតិ។ យទិបិ
សមាធិឧបការកានំ អភិធិរោបនាទុមជ្ជនសម្មិយាយនព្រហ្មនសន្តសុខានំ
វិតក្កាធិនំ វសេន ចតុហិ ឈានេហិ សម្មាសមាធិវិភត្តោ, តថាបិ វាយាមោវិយ
អនុប្បន្នាកុសលានុប្បាទនាទិចតុវាយាមកិច្ចំ, សតិវិយ ច
អសុភាសុខានិច្ឆានត្ថេសុ កាយាទីសុ សុភាទិសញ្ញាបហានចតុសតិកិច្ចំ
ឯកោ សមាធិ ចតុក្កជ្ឈានសមាធិកិច្ចំ ន សាធនីតិ បុព្វភាគេបិ
បឋមជ្ឈានសមាធិ បឋមជ្ឈានសមាធិ ឯវ មគ្គកូលោបិ, តថា បុព្វភាគេបិ
ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ ឯវ មគ្គកូលោបីតិ អត្ថោ។

តស្មាតិ បញ្ញាបដ្ឋោតត្តា អវិជ្ជន្ធការំវិធមិត្វា បញ្ញាសត្តត្តា
កិលេសចោរេ ឃាតេន្តោ។ ពហុការត្តាតិ ហ្វាយំ អនាទិមតិ សំសារេ ឥមិនា
កនាទិបិ អសមុគ្គាជិតបុព្វោ កិលេសគណោ តស្ស សមុគ្គាជកោ
អរិយមគ្គោ។ តត្ថ ចាយំ សម្មាទិដ្ឋិ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន បវត្តិយា បុព្វដ្ឋមា
ហោតីតិ ពហុការា, តស្មា ពហុការត្តា។

តស្សាតិ សម្មាទិដ្ឋិយា។ “ពហុការា”តិ វត្ថុ តំ ពហុការតំ ឧបមាយ
វិភាវេតុំ “យថា ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ “អយំ” តម្កកំសាទិមយត្តា ក្ខេដា។ អយំ
សមសារតាយ មហាសារតាយ ធរកោ។ ឯវន្តិយថា ហោរញ្ញកស្ស ចក្កនា
ទិស្វា កហាបណាវិភាគជាននេ ករណន្តំ ពហុការំ យទិទំ ហត្ថោ, ឯវ
យោការវចរស្ស បញ្ញាយ ឡិលោកេត្វា ធម្មវិភាគជាននេ ធម្មន្តំ ពហុការំ
យទិទំវិតក្កោវិតក្កេត្វា តទវពោធតោ, តស្មា សម្មាសង្គេហ្ម សម្មាទិដ្ឋិយា
ពហុការាតិ អធិប្បាយោ។ ទុតិយឧបមាយំ ឯវន្តិយថា តច្ឆកោ បរេន

បរិវត្តត្វា បរិវត្តត្វា ទិន្នំ ទព្ពសម្ភារំ វាសិយា តច្ឆេត្វា គេហករណកម្មេ
ឧបនេតិ, ឃុំ យោគាវចរោ វិតក្កេន លក្ខណាទិតោ វិតក្កេត្វា ទិន្នជម្មេ
យាថាវតោ បរិច្ឆិទ្ធិត្វា បរិញ្ញាភិសមយាទិកម្មេ ឧបនេតិ យោជនា។
វេជីភេទស្ស ឧបការកោ វិតក្កោ សាវជ្ជានវជ្ជវេជីភេទនិវត្តនបវត្តនករាយ
សម្មាវាចាយបិ ឧបការកោ ឯវាតិ “ស្វាយ” ភិក្ខុអាទិ វុត្ថំ។

វេជីភេទស្ស និយាមិកា វាចា កាយិកកិរិយានិយាមកស្ស កម្មន្តស្ស
ឧបការិកា។ តទុកយានន្តវន្តិ ទុច្ឆរិតទ្វយបហាយកស្ស
សុចរិតទ្វយចារិប្បវហេតុភូតស្ស សម្មាវាចាសម្មាកម្មន្តទ្វយស្ស អនន្តរំ។ ៩ទំ
វិរិយន្តិ ចតុត្ថិដំ សម្មប្បធានវិរយំ។ ៩ទ្រិយសមតាធម្មោ សមាធិស្ស
ឧបការធម្មា។ តត្ថិបរិយាយតោ អបការធម្មា វេទិតញ្ញា។ គតិយោតិ
និប្បត្តិយោ, កិច្ចាទិសភាវេ វា។ សមន្នេសិត្វាតិ ឧបធាវត្វា។

ទ្វេបព្ពជិតវត្ថុវណ្ណានា

៣៧៦-៧. “កស្មា អារទ្ធុ” ភិក្ខុ អនុសន្និការណំ បុច្ឆិត្វា តំ វិកាវេតុំ “អយំ
កិរា” ភិក្ខុអាទិ វុត្ថំ, តេន អជ្ឈាសយានុសន្និវសេន ឧបរិ ទេសនា បវត្តាតិ
នស្សេតិ។ តេនាតិ តថាលទ្ធិកត្តា។ អស្សាតិ លិច្ឆវិរញ្ញោ។ ទេសនាយាតិ
សណ្ឋាសុខុមាយំ សុញ្ញាតបដិសំយុត្តាយំ យថាទេសិតទេសនាយំ។ នាធិមុច្ឆតីតិ
ន សទ្ធិហតិ ន បសីទតិ។ តន្តិធម្មំ នាម កថេន្តោតិ យេសំ អត្ថាយ ធម្មោ
កថិយតិ, តស្មី តេសំ អសតិបិ មគ្គបដិវេជេ កេវលំ សាសនេ តន្តិធម្មំ កត្វា
កថេន្តោ។ ឯវរូបស្សាតិ សម្មាសម្ពុទ្ធត្វា អរិបរិតធម្មទេសនតាយ
ឃុំចាកជធម្មកាយស្ស សត្តុ។ យុត្តំ នុ ខោ ឯតំ អស្សាតិ អស្ស
បឋមជ្ឈានាទិសមធិគមេន សមាហិតចិត្តស្ស កុលបុត្តស្ស ឯតំ “តំ
ជីវ” ភិក្ខុអាទិនា ឧច្ឆេទាទិកាហាគហណំ អបិ នុ យុត្តន្តិ បុច្ឆតិ។ លទ្ធិយា បន

ឈានដឹកមមត្តនន តាវវិវេចិតត្តា “តេហិ យុត្ត” ត្តំ វុត្តំ តំ វាទំ បដិក្ខិបិត្វាតិ
ឈានលាភិនោមិ តំ គហណំ “អយុត្តមេវា” តិ តំ ឧច្ឆេទវាទំ សស្សតវាទំ វា
បដិក្ខិបិត្វា។ អត្ថមនា អហោសុន្តិ យស្មា ខីណាសវោវិតតសម្មោហោ
តិណ្ហាវិចិកិច្ឆោ, “តស្មា តស្ស តថា វុត្តំ ន យុត្ត” ត្តិ ឧប្បន្ននិច្ឆយតាយ តំ មម
វេទនំ សុត្វា អត្ថមនា អហោសុន្តិ អត្តោ។ សោមិ លិច្ឆវី រាជា តេវីយ
សញ្ញាតនិច្ឆយត្តា អត្ថមនោ អហោសិ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាលិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៧. ជាលិយសុត្តវណ្ណនា

ទ្វេបព្ពជិតវុត្តវណ្ណនា

៣៧៨. “ឃោសិតេន សេដ្ឋីនា កតេ អារាមេ” តិ វត្វា តត្ថ កោយំ
ឃោសិតសេដ្ឋីនាម, កថញ្ញានេន អារាមោ ការិតោ, កថំ វា តត្ថ ភគវា
វិហាសីតិ តំ សព្វំ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ សង្ខេបតោវ ធស្សេតុ “បុព្វេ
កិរា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តតោតិ អល្លកប្បវដ្ឋតោ។ តទាតិ តេសំ តំ កាមំ
បរិដ្ឋទិវសេ។ ពលវចាយាសន្តិ គរុតរំ ពហុចាយាសំ។ អសន្និហិតេតិ គេហតោ
ពហិ គតេ។ ភុស្សតីតិ វតី។ ឃោសកទេវបុត្តោត្វេវ នាមំ អហោសិ
សរឃោសសម្បត្តិយា។ វេយ្យត្តិយេនាតិ បញ្ញាវេយ្យត្តិយេន។ ឃោសិតសេដ្ឋី
នាម ជាតោ តាយ វេ ចស្ស សរសម្បត្តិយា ឃោសិតនាមតា។

សរីរសន្តប្បនត្តន្តិ ហិមវន្តេ ជលមូលាហារតាយ កិលន្តសរីរា
លោណម្ពិលសេវនេន តស្ស សន្តប្បនត្តំ បីននត្តំ។ តសិតាតិ បិចាសិតា។

កិលាន្តាតិ បរិស្សន្តកាយា។ តេ កិរ តំ វេជ្ជក្កំ បត្វា តស្ស សោភាសម្បត្តិ ទិស្វា
មហានុភាវា មញ្ញេ ឯត្ថ អធិវត្តា ទេវតា, “សាធុ វតាយំ ទេវតា អម្ពាកំ
អន្ធានបរិស្សមំ វិនោទេយ្យា” តិ ចិន្តេសុំ, តេន វុត្តំ “តត្ថ អធិវត្តា... បេ...
និសីទីស្វ” តិ។ សោតិ អនាថបិណ្ឌិកោ គហបតិ។ ភតកានន្តិ ភតិយា វេយ្យាវច្ឆំ
ករោន្តានំ ធាសបេសកម្មករានំ។ បកតិភត្តវេតនន្តិ បកតិយា
ធាតព្ភភត្តវេតនំ, តទា ឧបាសថិកត្តា កម្មំ អករោន្តានម្បិ
កម្មករណធិវសេន ធាតព្ភភត្តវេតនមេវាតិ អត្តោ។ កញ្ចិតិ កញ្ចិបិ ភតកំ។

ឧបេច្ច បរិស្ស វាចាយ អារម្មនំ ពាជនំ ឧចារម្ពោ, ទោសទស្សនវសេន
យដ្ឋនន្តិ អត្តោ, តេនាហ “ឧចារម្ពាធិប្បាយេន វាទំ អាហេបេតុកាមា ហុត្វា” តិ។
វេទន្តិ និទ្ទនវសេន កថេន្តិ ឯតេនាតិ ហិ វាទោ, ទោសោ។ តំ អាហេបេតុកាមា,
បតិជ្ជាបេតុកាមា ហុត្វាតិ អត្តោ។ “តំ ជីវំ តំ សរីរ” តិ, ឥធម៌ យំ វុត្តំ ជីវសញ្ញិតំ,
តទេវ សរីរសញ្ញិតន្តិ “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិ វាទំ គហេត្វា វេទន្តិ។
រូបញ្ច អត្តានញ្ច អទ្ធយំ កត្វា សមនុបស្សនវសេន “សត្តោ” តិ វា
ពាហិរកបរិកប្បិតំ អត្តានំ សន្ធាយ វេទន្តិ។ ភិជ្ជតីតិ និរុទយវិនាសវសេន
វិនស្សតិ។ តេន ជីវសរីរានំ អនញ្ញត្តានុជាននតោ, សរីរស្ស ច ភេទទស្សនតោ។
ន ហេត្ថ យថា ភេទវតា សរីរតោ អនញ្ញត្តា អធិដ្ឋាបិ ជីវស្ស ភេទោ វុត្តោ, ឯវំ
អធិដ្ឋភេទតោ អនញ្ញត្តា សរីរស្សបិ អភេទោតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ តស្ស ភេទស្ស
បច្ចក្ខសិទ្ធត្តា, ភូតុចាធាយរូបវិនិមុត្តស្ស ច សរីរស្ស អភាវតោតិ អាហ
“ឧច្ឆេទវាទោ ហោតិ” តិ។

“អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ” តិ អញ្ញទេវ វុត្តំ ជីវសញ្ញិតំ, អញ្ញំ វុត្តំ សរីរសញ្ញិតន្តិ
“រូបវុត្តំ អត្តានំ សមនុបស្សតី” តិ អាទិនយប្បវុត្តំ វាទំ គហេត្វា វេទន្តិ។ រូបេ

ភេទស្ប ធិដ្ឋត្តា, អត្តនិ ច តទការតោ អត្តា និច្ឆោតិ អាបន្នមេវាតិ អាហា
“តុម្ហាកំ...បេ... អាបន្នតិ” តិ។

៣៧៩-៣៨០. តយិទំ នេសំ វញ្ញាសុតស្ស ធិយវស្សតាបរិកប្បនសធិសន្តិ
កត្វា វេបនីយោយំ បញ្ញោតិ តត្ថ រាជនិម្មលនំ កត្វា សត្តា ឧបរិ នេសំ “តេន
ហារុសោ សុណាថា” តិអាធិនា ធម្មទេសនំ អារភីតិ អាហា “អថ ភគវា” តិអាធិ។
តស្ស យេវាតិ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ។

សទ្ធាបព្ពជិតស្សតិ សទ្ធាយ បព្ពជិតស្ស “ឯវមហំ ឥតោ វដ្ឋទុក្ខតោ
និស្សវិស្សមី” តិ ឯវំ បព្ពជ្ជំ ឧបគតស្ស តទន្ទុបញ្ច សីលំ បូរេត្វា បឋមជ្ឈានេន
សមាហិតចិត្តស្ស។ ឯតំ វត្ថុន្តំ ឯតំ កិលេសវដ្ឋបរិពុទ្ធិធិបនំ “តំ ជីវំ តំ
សរីរ” តិអាធិកំ ធិជ្ជិសំកិលេសនិស្សិតំ វចនំ វត្ថុន្តំ អត្តោ។ និព្វិចិកិច្ឆោ ន
ហោតីតិ ធម្មេសុ តិណ្ហាវិចិកិច្ឆោ ន ហោតិ, តត្ថ តត្ថ
អាសប្បនបរិសប្បនវសេន បវត្ថតិ អត្តោ។

ឯតមេវំ ជាតាមីតិ យេន សោ ភិក្ខុ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជវិហរតិ, ឯតំ
សសម្បយុត្តធម្មំ ចិត្តន្តំ ឯវំ ជាតាមី។ នោ ច ឯវំ វធាមីតិ យថា ធិជ្ជិតតិកា តំ
ធម្មជាតំ សនិស្សយំ អភេទតោ គណ្ហាត្ថា “តំ ជីវំ តំ សរីរ” តិ វា តទុកយំ
ភេទតោ គណ្ហាត្ថា “អញ្ចំ ជីវំ អញ្ចំ សរីរ” តិ វា អត្តនោ មិច្ឆាភាហំ បវេទេន្តិ, អហំ
បន ន ឯវំ វធាមី តស្ស ធម្មស្ស សុបរិញ្ញាតត្ថា, តេនាហា “អថ ខោ” តិអាធិ។
ពាហិរកា យេភុយ្យេន កសិណាជ្ឈានានិ ឯវំ និព្វត្តេន្តិ អាហា
“កសិណាបរិកម្មំ ការុន្តេស្ស” តិ។ យស្មា ការុន្តានុកាវេន ឈានាធិគមោ,
ការុនា ច បថីកសិណាធិសញ្ញាននមុខេន ហោតីតិ សញ្ញាសីសេន
និទ្ទិសីយតិ, តស្មា អាហា “សញ្ញាពលេន ឧប្បន្ន” តិ។ តេនាហា -
“បថីកសិណាមេកោ សញ្ញាធាតី” តិអាធិ។ “ន កល្លំ តស្សេត” តិ ឥទំ យស្មា

ភក្ត្រតា តត្ថ តត្ថ “អថ ច បនាហំ ន វនាមី”តិ វុត្ថំ, តស្មា ន វត្ថុពុំ កំរេតំ
កេរលីនា ឧត្តមបុរិសេនាតិ អធិប្បាយេនាហ, តេន វុត្ថំ “មញ្ញមាណា វនន្តី”តិ។
សេសំ សព្វត្ថ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

ជាលិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៨. មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា

អថេលកស្សបវត្តវណ្ណនា

៣៨១. យស្មី រដ្ឋ តំ នគរំ, តស្ស រដ្ឋស្សបិ យស្មី នគរេ តនា ភក្ត្រា វិហាសិ,
តស្ស នគរស្សបិ ឯតនេវ នាមំ, តស្មា ឧរុញ្ញាយន្តិ ឧរុញ្ញាជនបទេ
ឧរុញ្ញាសន្និទេ នគរេតិ អត្ថោ។ រមណីយោតិ មនោហរក្ខមិភាគតាយ
នាយុនកសម្បត្តិយា, ជនវិវិត្តតាយ ច មនោរមោ។ នាមន្តិ គោត្តនាមំ។ តបនំ
សន្តបនំ កាយស្ស ខេននំ តថោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ តបស្សី, តំ តបស្សី។
យស្មា តថាភូតោ តបំ និស្សិតោ, តថោ វា តំ និស្សិតោ, តស្មា អាហា
“តបនិស្សិតក”ន្តិ។ លូខំ វា ជរុសំ សាធុសម្មតាចារិវហតោ នបសាទនីយំ
អាជីវតិ វត្ថុតិ លូខាជីវី, តំ លូខាជីវី។ មុត្តាចារាជិតិ អាទិ-សន្តេន បរតោ
ចាឡិយំ (ធី. និ. ១.៣៩៧) អាគតា ហត្ថាបលេខនាទយោ សន្និហិតា។
ឧប្បណ្ណាតិ ឧបាសនវសេន បរិភាសតិ។ ឧបវនតិ អវញ្ញាបុព្វកំ អបវនតិ,
តេនាហ “ហិឡេតិ វម្តេតិ”តិ។ ធម្មស្ស ច អនុធម្មតិ ឯត្ថ ធម្មោ នាម ហេតុ
“ហេតុម្ហិ ញ្ញាណំ ធម្មបដិសម្ពិទា”តិ អាទីសុ (វិភ. ៧២០) វិយាតិ អាហា
“ការណស្ស អនុការណ”ន្តិ។ ការណន្តិ ចត្ថ តថាបវត្តស្ស សន្តស្ស អត្ថោ
អធិប្បតោ តស្ស បវត្តិហេតុការតោ។ អត្ថប្បយុត្តោ ហិ សន្តប្បយោគោ។
អនុការណន្តិ ច សោ ឯវ បរេហិ តថា វុច្ចមាណោ។ បរេហិតិ “យេ តេ”តិ

វុត្តសត្តេហិ បរេហិ។ វុត្តការណោនាតិ យថា តេហិ វុត្តំ, តថា ចេ តុម្ពេហិ ន
វុត្តំ, ឯវំ សតិ តេហិ វុត្តការណោន សការណោ ហុត្វា តុម្ពា កំ វា នោ វា តតោ
បរំ តស្ស អនុវា នោ កោចិ អប្បមត្តកោចិ វិញ្ញហិ គរហិតព្ពំ ថានំ ការណំ
នាគច្ឆេយ្យ, កិមេវំ នាគច្ឆតីតិ យោជនា។ “**ឥទំ វុត្តំ ហោតិ**” តិ អាទិនា តមេវត្តំ
សម្ព័បតោ ឧស្សេតិ។

៣៨២. ឥទានិ យំ វិភជ្ឈវាទំ សន្ទាយ ភគវតា “ន មេ តេ វុត្តវាទិនោ” តិ
សម្ព័បតោ វត្វា តំ វិភជិត្វា ឧស្សេតុំ “ឥធាហំ កស្សចា” តិ អាទិ វុត្តំ, តំ
វិភាកេន ឧស្សេន្តោ “**ឥធកក្ខោ**” តិ អាទិមាហា។ ភគវា ហិ និរត្តកំ
អនុបសមសំវត្ថុនិកំ កាយកិលមមំ “អត្តកិលមថានុយោគោ ទុក្ខោ
អនិយោ អនត្ថសំហិតោ” តិ អាទិនា (សំ. និ. ៣.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម.
២.៣០) គរហិតិ។ សាត្តកំ បន ឧបសមសំវត្ថុនិកំ “អារម្មកោ ហោតិ,
បំសុក្ខលិកោ ហោតិ” តិ អាទិនា វណ្ណាតិ។ អប្បបុញ្ញតាយាតិ អបុញ្ញតាយ។
តិណិ ទុច្ឆរិតានិ បូរេត្វាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិការតោ កម្មជលំ បដិក្ខិបន្តោ “នត្ថិ
ទិន្ន” តិ អាទិនា (ធិ. និ. ១.១៧១; ម. និ. ១.៤៤៥; ២.៩៤, ៩៥, ២២៥; ៣.៩១, ១១៥; សំ.
និ. ៣.២១០; ធរ. ស. ១២២១; វិភ. ៩៣៨) មិច្ឆាទិដ្ឋិ បុរក្ខត្វា តថា តថា តិណិ
ទុច្ឆរិតានិ បូរេត្វា។ **អនេសនវសេនាតិ** កោហញោ វត្វា
អសន្តុណសម្ពាវនិច្ឆាយ មិច្ឆាជីវវសេន។ **ឥមេ ទ្វេតិ** “អប្បបុញ្ញោ បុញ្ញវា” តិ
ច វុត្ត ទុច្ឆរិតការិនោ ទ្វេ បុគ្គលេ សន្ទាយ។

“**ឥមេ ទ្វេ សន្ទាយា**” តិ ឯត្ថ បន ទុតិយនយេ “អប្បបុញ្ញោ, បុញ្ញវា” តិ ច វុត្ត
សុចរិតការិនោតិ អាទិនា យោជេតព្ពំ។ កម្មកិរិយវាទិនោ ហិ ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។
ឥតិ បឋមទុតិយនយេសុ វុត្តនយេនេវ តតិយចតុត្ថនយេសុ យោជនា
វេទិតញា។

ពាហិរកាចារយុត្តោ តិវត្តិយាចារយុត្តោ, នវិមុត្តាចារោ។ អត្តានំ
សុខេត្វាតិ អធម្មិកេន សុខេន អត្តានំ សុខេត្វា, តេនាហា “ធុច្ឆរិតានិ
បូរេត្វា” តិ។ “ន ធានិ មយា សទិសោ អត្ថី” តិ អាទិនា តិស្សន្នំ មញ្ញានានំ វសេន
ធុច្ឆរិតបូរណាមាហា។ មិច្ឆាធិដ្ឋវសេនាតិ “នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ” តិ វេ
បវត្ថុមិច្ឆាធិដ្ឋវសេន។ បរិញ្ញាជិកាយាតិ បព្ពដ្ឋំ ឧបគតាយ តាបសនារិកាយ។
ធម្មារាយាតិ តរុណាយ។ មុទុកាយាតិ សុខុមាលាយ។ លោមសាយាតិ
តនុតម្កលោមតាយ អប្បលោមាយ។ កាមេសូតិ វត្ថុកាមេសុ។ ចាតព្យតន្តិ
បរិភូត្តំ, ចាតព្យតន្តិ វា បរិភូត្តនកតំ។ អាបដ្ឋន្តោតិ ឧបគដ្ឋន្តោ។
បរិភោគត្តោ ហិ អយំ ចា-សន្តោ, កត្តសាធនោ ច តព្ព-សន្តោ, យថាវុចិ
បរិភូត្តន្តោតិ អត្តោ។ កិលេសកាមាបិ ហិ អស្សាទិយមាណោ
វត្ថុកាមន្តោគដោយេវ។

ឥន្ទិយថាវុត្ថំ អត្ថប្បភេទំ វិភជ្ជនំ។ តិវត្តិយវសេន អាគតំ អដ្ឋកថាយំ
តថាវិភត្តត្តា។ សាសនេបិ តិ ឥមស្មី សាសនេបិ។

អរហត្ថំ វា អត្តនិ អសន្តំ “អត្ថី” តិ វិប្បជិជានិក្ខា។ សាមន្តជប្បនំ,
បច្ចយបដិសេវនំ, វិយាបថនិស្សិតន្តិ ឥមាធិ តិណិ វា កុហានវត្ថុនិ។ តាធិសោ
វាតិ ធុតផ្គ- (មិ. ប. ៤.២; វិសុទ្ធិ. ១.២២) សមាធានវសេន លូខាជីវី វេ។
ធុល្លកសុខោ ភវិស្សមិ ធុគ្គតិសុ ឧបបត្តិយាតិ អធិប្បាយោ។

៣៨៣. អសុកដ្ឋានតោតិ អសុកភវតោ។ អាគតាតិ និព្ពត្តនវសេន
ឥធាគតា។ ឥធានិ គន្ធព្ពដ្ឋានន្តិ អាយតី និព្ពត្តនដ្ឋានំ។ បុន ឧបបត្តិន្តិ អាយតី
អនន្តរភវតោ តតិយំ ឧបបត្តិ, បុន ឧបបត្តិតិ បុនប្បនំ និព្ពត្តិ។ កេន
ការណេនាតិ យថាភូតំ អជាធន្តោ ហិ ឥច្ឆាទោសវសេន យំ កិញ្ចិ គរហេយ្យ,
អហំ បន យថាភូតំ ជាធន្តោ សព្ពំ តំ កេន ការណេន គរហិស្សមិ, តំ ការណំ

នត្តិតិ អធិប្បាយោ, តេនាហ “គរហិតព្ពមេវ” តិអាទិ។ តមត្ថន្តិ គរហិតព្ពស្សេវ
គរហណំ, បសំសិតព្ពស្ស ច បសំសនំ។

ន កោចិ “ន សាធ្វ” តិ វទតិ ទិដ្ឋជម្ពិកស្ស, សម្បរាយិកស្ស ច អត្ថស្ស
សាធនវសេនេវ បវត្តិយា ភទ្កកត្តា។ បញ្ចវិដំ វេរន្តិ ចាលាភិចាតាទិបញ្ចវិដំ
វេរំ។ តញ្ញា បញ្ចវិដស្ស សីលស្ស បដិសត្តភាវតោ, សត្តានំ វេរបោតុតាយ ច
“វេរ” ន្តិ វុច្ចតិ។ តតោ ឯវ តំ ន កោចិ “សាធ្វ” តិ វទតិ, តថា ទិដ្ឋជម្ពិកាទិអត្តានំ
អសាធនតោ, សត្តានំ សាធុភាវស្ស ច ទូសនតោ។ ន និរុទ្ធិតព្ពន្តិ រូបគ្គហណោ ន
និវាវេតព្ពំ។ ទស្សនីយទស្សនត្ថោ ហិ ចក្កបដិលាភោតិ តេសំ អធិប្បាយោ។
យទគ្គន តេសំ បញ្ចាទ្វារេ អសំវរោ សាធុ, តទគ្គន តត្ថ សំវរោ ន សាធ្វតិ អាហ
“បុន យំ តេ ឯកច្ចន្តិ បញ្ចាទ្វារេ សំវរ” ន្តិ។

អថ វា យំ តេ ឯកច្ចំ វទន្តិ “សាធ្វ” តិ តេ “ឯកេ សមណាព្រាហ្មណា” តិ វុត្តា
តិត្តិយា យំ អត្ថកិលមថានុយោកាទី “សាធ្វ” តិ វទន្តិ, មយំ តំ ន “សាធ្វ” តិ
វទាម។ យំ តេ ឯកច្ចំ វទន្តិ “ន សាធ្វ” តិ យំ បន តេ អនវន្តបច្ចយបរិភោគំ,
សុនិវត្តសុចារុបនាទិសម្មាបដិបត្តិញ្ច “ន សាធ្វ” តិ វទន្តិ, តំ មយំ “សាធ្វ” តិ
វទាមាតិ ឯវំ បេត្ត អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

ឯវំ យំ បរវាទមូលកំ ចតុក្កំ ទស្សិតំ, តទេវ បុន សកវាទមូលកំ កត្វា
ទស្សិតន្តិ បកាសេន្តោ “ឯវ” ន្តិអាទិមាហ។ យញ្ញា កិញ្ចា កេនចិ សមាទំ, តេនបិ
តំ សមាទមេវ, តថា អសមាទំ បីតិ។ សមាទាសមាទតន្តិ
សមាទាសមាទតាមត្តំ។ អនវសេសតោ ហិ បហាតព្ពានំ ធម្មានំ បហានំ
សកវាទេ ទិស្សតិ, ន បរវាទេ។ តថា បរិបុណ្ណមេវ ច ឧបសម្បាទេតព្ពធម្មានំ
ឧបសម្បាទនំ សកវាទេ, ន បរវាទេ។ តេន វុត្តំ “ត្យាហ” ន្តិអាទិ។

សមនុយុត្តាបនកថាវណ្ណានា

៣៨៥. លទ្ធិ បុច្ឆន្តោតិ “កី សមណោ គោតមោ សំកិលេសធម្មេ
អនវសេសំ បហាយ វត្ថុតិ, ឧទាហុ បរេ គណាចរិយា។ ឯត្ថ តាវ អត្តនោ លទ្ធិ
វេទា”តិ លទ្ធិ បុច្ឆន្តោ។ ការណំ បុច្ឆន្តោតិ “សមណោ គោតមោ
សំកិលេសធម្មេ អនវសេសំ បហាយ វត្ថុតិ”តិ វុត្ថេ “កេន ការណេន ឯវមត្តំ
តាហាយ”តិ ការណំ បុច្ឆន្តោ។ ឧកយំ បុច្ឆន្តោតិ “ឥទំ នាមេត្ត ការណា”ន្តិ
ការណំ វត្ថា បដិញ្ញាតេ អត្តេ សាធិយមាណេ អន្ធយតោ, ព្យតិវេកតោ ច
ការណំ សមត្ថតុំ សធិសាសធិសភេទំ ឧបមោទាហរណាទ្ធិយំ បុច្ឆន្តោ, ឧកយំ
បុច្ឆន្តោ ការណាស្ស ច តិលក្ខណាសម្បត្តិយា យថាបដិញ្ញាតេ អត្តេ សាធិតេ
សម្មនេវ អនុបច្ឆា ភាសន្តោ និកមេន្តោ សមនុភាសតិ នាម។ ឧបសំហវិត្វាតិ
ឧបនេត្វា។ “កី តេ”តិ អាទិ ឧបសំហវណាការទស្សនំ។ ទុតិយបទេតិ “សង្ឃេន
វា សង្ឃ”ន្តិ ឥមស្មី បទេ។

តមត្ថន្តិ តំ បហាតព្ពធម្មានំ អនវសេសំ បហាយ វត្ថុនសង្ខាតញ្ច
សមាទាតព្ពធម្មានំ អនវសេសំ សមាទាយ វត្ថុនសង្ខាតញ្ច អត្ថំ។ យោដេត្វាតិ
អកុសលាទិបទេហិ យោដេត្វា។ អកោសល្លសម្ពុតជ្ជេន អកុសលា ចេវ
តតោយេវ អកុសលាតិ ច សង្ខំ គតាតិ សង្ខាតា តត្ថ បុរិមបទេន
ឯកន្តាកុសលេ វទតិ, ទុតិយបទេន តំសហគតេ, តំបក្ខិយេ ច, តេនាហ
“កោដ្ឋាសំ វា កត្វា បបិតា”តិ, អកុសលបក្ខិយភាវេន វវត្តាបិតាតិ អត្តោ។
អវជ្ជដ្ឋោ នោសដ្ឋោ ការយ្ហបរិយាយត្តាតិ អាហា “សាវដ្ឋាតិ សនោសា”តិ។
អរិយា នាម និទ្ទោសា, ឥមេ បន កត្តចិបិ និទ្ទោសា ន ហោន្តិតិ និទ្ទោសដ្ឋេន
អរិយា ភវិតុំ នាលំ អសមត្តា។

៣៨៦-៣៩២. យន្តិ ការណ៍ ឯតំ បច្ចុត្តវចនន្តិ អាហា “យេនវិញ្ញា” តិ។ យំ វា
បនាតិ “យំ បន កិញ្ចី” តិ អសម្ភារៈនវចនមេតន្តិ អាហា “យំ វា តំ វា
អប្បមត្តក” ន្តិ។ គណាចរិយា បូរណាធម្មោ។ សត្តប្បកវត្តា សង្ឃស្ស
សង្ឃសម្មត្តិយាបិ សត្តសម្មត្តិ វិភាវីយតីតិ អាហា “សង្ឃបសំសាយបិ
សត្តយេវ បសំសាសិទ្ធិតោ” តិ។ សា បន បសំសា បសាធមោតុកាតិ
បសាធមុខេន តំ ធស្សេតុ “បសីធមាធាបិ ហី” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ បិ-សធូន យថា
អន្ធយតោ បសំសា សមុច្ឆិយតិ, ឯវំ សត្តវិប្បជិបត្តិយា សាវកេសុ,
សាវកវិប្បជិបត្តិយា ច សត្តវិ អប្បសាធា សមុច្ឆិយតីតិ ធម្មតំ។ សវីរសម្មត្តិ
រូបសម្មត្តិ, រូបកាយចារិប្បវិន្តិ អត្តោ។ កវន្តិវត្តារោ រូបប្បមាណា,
យោសធម្មប្បមាណា ច។ បុន កវន្តិវត្តារោតិ ធម្មប្បមាណាវសេនេវ
យោជេតតំ។ យា សង្ឃស្ស បសំសាតិ អាធនត្វា សម្ពន្ធា។

តត្ថ យា ពុទ្ធានំ, ពុទ្ធសាវកានំយេវ ច ចាសំសតា, អញ្ញោសញ្ញា តទកាវោ
ជោតិតោ, តំ វិវតិប្បហានសំវុទ្ធសវសេន ជិហរិទ្វា ធស្សេតុ
“អយមធិប្បាយោ” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ សេតុយាតវិវតិ ឆាម អរិយមគ្គវិវតិ។
វិបស្សនាមត្តវសេនាតិ “អនិច្ច” ន្តិ វា “ធុត្ថ” ន្តិ វា វិវិធំ ធស្សនមត្តវសេន, ន បន
ឆាមរូបវត្ថានបច្ចយបរិក្កណ្ឌនបុព្វកំ លក្ខណាត្ថយំ អាហោបេត្វា សង្ខារានំ
សម្មសនវសេន។ ឥតរាជីតិ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សន្តិនិស្សរណាប្បហានានិ។
“សេស” ន្តិ បញ្ចាសីលតោ អញ្ញោ សញ្ញា សីលសំវារោ, “ខមោ ហោតិ” តិអាធិនា
(ម. និ. ១.២៤; ៣.១៥៩; អ. និ. ២.១១២) វុត្តោ សុបរិសុទ្ធា ខន្តិសំវារោ,
“បញ្ញាយេតេ បិធិយ្យវេ” តិ (សុ. និ. ១០៤១; ចូឡនិ. ៦០) ឯវំ វុត្តោ កិលេសានំ
សមុច្ឆេទកោ មគ្គញ្ញាណសង្ខារោ ញ្ញាណសំវារោ, មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ
បិទហានវសេន បរិត្តោ បរិសុទ្ធា ឥន្ទ្រិយសំវារោ, “អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាធាយា” តិអាធិនា (ធិ. និ. ២.៤០២; ម. និ. ១.១៣៥; សំ.

និ. ៥.៨; វិក. ២០៥) វុត្តោ សម្មប្បធានសង្ខារោ វិរិយសំវារោតិ ឥមំ សំវរបញ្ចកំ
សន្ធាយាហ។ បញ្ច ខោ បនិមេ ចាតិមោក្ខន្តុសាតិអាទិ សាសនេ សីលស្ស
ពហុភារំ ទស្សេត្វា តទេកទេសេ ឯវ បរេសំ អវជ្ជានទស្សនត្ថំ
យថាវុត្តសីលសំវរស្សេវ បុន គហណាំ។

អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គវណ្ណានា

៣៨៣. សីហនាទន្តិ សេដ្ឋនាទំ, អភិវត្តនាទំ កេនចិ អប្បជីវត្តិយនាទន្តិ
អត្តោ។ “អយំ យថាវុត្តោ មម វាទោ អវិបរីតោ, តស្ស អវិបរីតភារោ ឥមំ មគ្គំ
បដិបទ្ធិត្វា អបរហ្មច្ចយតោ ជានិតញ្ចោ” តិ ឯវំ អវិបរីតភារាវរោពោជនត្ថំ។ “អត្ថិ
កស្សថា” តិ អាទីសុ យំ មគ្គំ បដិបន្នោ សមណោ គោតមោ វទន្តោ
យុត្តបត្តកាលេ, តថភារតោ ភូតំ, ឯកំសតោ ហិតាវិហារាវេន អត្ថំ, ធម្មតោ
អនបេតត្តា ធម្មំ, វិនយយោគតោ បរេសំ វិនយនតោ ច វិនយំ វទតីតិ
សាមំយេវ អត្ថបច្ចក្ខតោវ ជានិស្សតិ, សោ មយា សយំ អភិញ្ញា សច្ចិកត្វា
បវេទិតោ សកលវដ្ឋនុក្ខនិស្សរណភូតោ អត្ថិ កស្សប មគ្គោ, តស្ស ច
អធិកម្មចាយភូតា បុព្វភាគបដិបទាតិ អយមេត្ថ យោជនា។ តេន “សមណោ
គោតមោ ឥមេ ធម្មេ” តិ អាទិនយប្បវត្តោ វាទោ កេនចិ អសំកម្មិយោ
យថាភូតសីហនាទោតិ ទស្សេតិ។

“ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី” តិ អាទីសុ (អ. និ. ៣.១៣៤) វិយ
មគ្គញ្ច បដិបទញ្ច ឯកតោ កត្វា ទស្សេត្តោ។ “អយមេវា” តិ វចនំ មគ្គស្ស
បុព្វភារបដិក្ខេបនត្ថំ, សព្វអរិយសាធារណភារវទស្សនត្ថំ, សាសនេ
ចាកជភារវទស្សនត្ថញ្ច។ តេនាហ “ឯកាយនោ អយំ ភិក្ខុវេ មគ្គោ” តិ, (ធិ. និ.
២.៣៧៣; ម. និ. ១.១០៦; សំ. និ. ៥.៣៦៧, ៣៨៤, ៤០៩) “ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ
ទស្សនស្ស វិសុទ្ធិយា” តិ (ធរ. ប. ២៧៤),

“ឯកាយនំ ជាតិខយន្តទស្សី,
 មគ្គំ បជាធាតិ ហិរានុកម្មី;
 ឯតេន មគ្គេន តវីសុ បុព្វេ,
 តវីស្សន្តិយេ ច តវន្តិ ឌីយ”ន្តិ។ (សំ. និ. ៥.៣៨៤, ៤០៩; មហានិ. ១៩១;
 ចូឡនិ. ១០៧, ១២១; នេត្តិ. ១៧០);

សព្វេសុ សុត្តបទេសេសុ អភិធម្មបទេសេសុ ច ឯកោវាយំ មគ្គោ ចាកដោ
 បញ្ញាតោ អាកតោ ចាតិ។

តថាបក្កមកថាវណ្ណា

៣៩៤. តថាយេវ ឧបក្កមិតព្ពតោ អារភិតព្ពតោ តថាបក្កមោតិ អាហ
 “តថាម្កា”តិ។ អារម្មណញ្ចេត្ត ករណមេវាតិ អាហ “តថាកម្មានីតិ អត្ថោ”តិ។
 សមណកម្មសម្ពាសនាតិ សមណេហិ កត្តព្ពកម្មសញ្ញតា។ និព្វាលោតិ
 និស្សជ្ឈនេសោ សព្វេន សព្វំ បដិក្ខត្តនេសោ។ នក្ខិយវតសមាទានេន នគ្គោ។
 “វិភកោវ ឧទ្ធារំ ករោតិ”តិអាទិ និទស្សនមមត្តំ, វមិត្វា
 មុខវិក្កាលនាទិអាចារស្សបិ តេនវិស្សជ្ឈត្តា។ ជីវ្ហាយ ហត្ថំ អបលិខតិ
 អបលិហតិ ឧទកេន អជោវនតោ។ ទុតិយវិកប្បបិ ឯសេវ នយោ។ “ឯហិ
 ភទ្ទន្តេ”តិ វុត្តេ ឧបគមនសម្ពាសនាវិធី ឯហិភទ្ទន្តោ, តំ ចរតីតិ ឯហិភទ្ទន្តិកោ,
 តប្បដិក្ខេបេន ន ឯហិភទ្ទន្តិកោ។ ន ករោតិ សមណេន នាម បរស្ស
 វេចនករេន ន ភវិតព្ពន្តិអធិប្បាយេន។ បុរេតវន្តិ តំ ហំនំ អត្តនោ ឧបគមនតោ
 បុរេតវំ។ តំ កិវ សោ “ភិក្ខុនា នាម យាទិប្បកី ឯវ ភិក្ខុ គហេតព្ពា”តិ
 អធិប្បាយេន ន គល្លាភិ។ ឧទ្ទិស្សកតំ “មម និមិត្តភារេន ពហូ ឧទ្ធកា ចាលា
 សង្ឃាតំ អាចាទិតា”តិ ន គល្លាភិ។ និមន្តនំ ន សាទិយតិ “ឯវំ តេសំ វេចនំ កតំ

ភវិស្សតី"តិ។ កុម្មីអាធិសុបិ សោ សត្តសញ្ញីតិ អាហា
"កុម្មីកឡោបិយោ"តិអាធិ។

កតឡន្តរាយោតិ កតឡស្ស អន្តរាយោ ហោតីតិ។ កាមសភាគាធិវសេន
សង្កម្ម កិត្តន្តិ ឯតិស្សាតិ សង្កិត្តិ, តថា សំហជតន្តាលាទិសញ្ញាយោ។
មនុស្សាតិ វេយ្យាវច្ឆករមនុស្សា។

សុរាចានមេវាតិ មជ្ឈលក្ខណាប្បត្តាយ សុរាយ ចានមេវ សុរាគ្គហណោន
ចេត្ត មេរយម្បិ សង្កហិតំ។ ឯកាការមេវ ឧញ្ញតីតិ ឯកាការិកោ។
ឯកាលោបេនេវ វត្តតីតិ ឯកាលោបិកោ។ ជ័យតិ ឯតាយាតិ ធន្តិ,
ទូត្តិអាសោបមត្តតាហិ ខុទ្ទកំ ភិក្ខុទានភាជនំ, តេនាហា "ខុទ្ទកចាតី"តិ។
អភុញ្ញនវសេន ឯកោ អហោ ឯតស្ស អត្ថីតិ ឯកាហិកោ, អាហារាវេ។ តំ
ឯកាហិកំ, សោ បន អត្ថតោ ឯកធិវសលជ្ឈកោតិ អាហា "ឯកធិវសន្តិក"ន្តិ។
"ទ្វិហិក"ន្តិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯកាហំ អភុញ្ញាត្វា ឯកាហំ ភុញ្ញនំ
ឯកាហាវារោ, តំ ឯកាហិកមេវ អត្ថតោ។ ទ្វិហំ អភុញ្ញាត្វា ទ្វិហំ ភុញ្ញនំ
ទ្វិហាវារោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឧក្កដោ បន បរិយាយភត្តភោជនិកោ
ទ្វិហំ អភុញ្ញាត្វា ឯកាហាមេវ ភុញ្ញាតិ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

៣៩៥. កុណ្ហកន្តិ តនុតរំ តណ្ហាលសកលំ។

៣៩៦. សណោហិ សណាវាកេហិ និព្ពត្តវត្តានិ សាណានិ។ មិស្សសាណានិ
មសាណានិ, ន ភជ្ជានិ។ ឯវកតិណាធិនីតិ អាធិ-សទ្ធន
អក្កមកចិកធលីវាកាធិនំ សង្កហោ។ ឯវកាធិហិ កតានិ ហិ ធរានិ លាមកានិ
ទុស្សានីតិ វត្តព្ពតំ លកន្តិ។

មិច្ឆាវាយាមវសេនេវ ឧក្កជិកវតានុយោគោតិ អាហា “ឧក្កជិកវិវយំ
អនុយុត្តោ” តិ។ ឧណ្ហាលន្តិ វា សមា បកតិក្ខមិ វុច្ចតិ “បត្តណ្ហាលេ
ចាតុរហោសី” តិអាធិសុ (ម. និ. ៤.១០) វិយ, តស្មា ឧណ្ហាលសេយ្យន្តិ
អនន្តរហិតាយ បកតិក្ខមិយំ សេយ្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ លទ្ធិ អាសនន្តិ និសីទិតុំ
យថាលទ្ធិ អាសនំ។ អកោបេត្វាតិ អញ្ញត្ត អនុបកត្វា, តេនាហា “តត្ថវ
និសីទនសីលោ” តិ។ សោ ហិ តំ អនឌ្ពន្តោ អបរិច្ឆជន្តោ អកោបេត្តោ នាម
ហោតិ។ វិកជន្តិ គូជំ វុច្ចតិ អាសយវសេនវិរូបំ ជាតន្តិ កត្វា។

ឯត្ថ ច “អចេលកោ ហោតី” តិអាធិនិ វតបទានិ យាវ “ន ដុសោទកំ
បិវតី” តិ ឯតានិ ឯកវារាទិ។ “ឯកាគារិកោ វា” តិអាធិនិ នាណវារាទិ,
នាណកាលិកានិ វា។ តថា “សាកភក្ខោ វា” តិអាធិនិ, “សាលារានិបិ
ជារេតី” តិអាធិនិ ច។ តថា ហេតុ វា-សទ្ធក្កហាលំ, បិ-សទ្ធក្កហាលាញ្ច កតំ។ បិ-
សទ្ធាបិ វិកប្បត្តោ ឯវ ទដ្ឋព្រោ។ បុរិមេសុ បន ន កតំ។ ឯវញ្ច កត្វា
“អចេលកោ ហោតី” តិ វត្វា “សាលារានិបិ ជារេតី” តិអាធិ វចនស្ស,
“រដោជល្លធរោ ហោតី” តិ វត្វា “ឧទកោរោហានុយោគំ អនុយុត្តោ” តិ
វចនស្ស ច អវិរោធា សិទ្ធា ហោតិ។ អថ វា កិមេត្ត អវិរោធិន្តាយ។
ឧម្ពត្តកបច្ឆិសទិសោ ហិ តិតិយវាទោ។ អថ វា “អចេលកោ ហោតី” តិ អារភិត្វា
តប្បសង្កេន សព្ពម្បិ អត្តកិលមថានុយោគំ ទស្សន្តេន “សាលារានិបិ
ជារេតី” តិអាធិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្រំ។

តថោបក្កមនិវត្តកថាវណ្ណានា

៣៩៧. សីលសម្បទាធិហិ វិរាតិ សីលសម្បទា, សមាធិសម្បទា,
បញ្ញាសម្បទាតិ ឥមាហិ លោកុត្តរាហិ សម្បទាហិ វិរា ន កទាចិ សាមញ្ញំ វា
ព្រហ្មញ្ញំ វា សម្ពុវតិ, យស្មា ច តទេវំ, តស្មា តេសំ តថោបក្កមាទំ និវត្តកតំ

ឧស្សេនឆ្នោតិ យោជនា។ “ឆោសវេរីវហិត”ន្តិ ឥទំ ឆោសស្ស មេត្តាយ
ឧដុបដិបក្ខតាយ វុត្ថំ។ ឆោស-គ្គហឈោន វា សព្វេបិ ឈានបដិបក្ខា
សំកិលេសធម្មា គហិតា, វេរ-គ្គហឈោន បច្ចុត្តិកក្ខតា សត្តា។ យធខេន ហិ
ឆោសវហិតំ, តធខេន វេរវហិតន្តិ។

៣៨៨. ចាកជភាវេន កាយតិ គមេតីតិ បកតិ, លោកសិទ្ធិវាឆោ, តេនាហ
“បកតិ ខោ ឯសាតិ បកតិកថា ឯសា”តិ។ មត្តាយាតិ មត្តា-សន្នោ “មត្តា
សុខបរិច្ចាគា”តិអាទិសុ (ធម្ម. ប. ២៩០) វិយ អប្បត្តំ អន្តោនីតំ កត្វា
បមាណាវាចកោតិ អាហ “ឥមិនា បមាណោ ឯវំ បរិត្តកេនា”តិ។ តេន បន
បមាណោ បហាតព្វោ បករណាប្បត្តោ បដិបត្តិក្កមោតិ អាហ
“បដិបត្តិក្កមេនា”តិ។ សព្វត្ថាតិ សព្វវាវេសុ។

៣៨៩. អញ្ញថា វេទថាតិ យទិ អចេលកភាវាទិនា សាមញ្ញំ វា ព្រហ្មញ្ញំ វា
អភវិស្ស, សុវិជានោវ សមណោ សុវិជានោ ព្រាហ្មណោ។ យស្មា បន តុម្ហ
ឥតោ អញ្ញថាវ សាមញ្ញំ ព្រហ្មញ្ញញ្ច វេទថ, តស្មា ឧដ្ឋានោវ សមណោ ឧដ្ឋានោ
ព្រាហ្មណោ, តេនាហ “ឥទំ សន្ធាយាហា”តិ។ តំ បកតិវាទំ បដិក្ខិបិត្វាតិ បុព្វ
យំ ចាកតិកំ សាមញ្ញំ ព្រហ្មញ្ញញ្ច បាធយេ វេបេត្វា តេន “ឧក្ករ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ,
តមេវ សន្ធាយ ភគវតាបិ “បកតិ ខោ ឯសា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឥធម បន តំ
បកតិវាទំ ចាកតិកសមណាព្រាហ្មណាវិសយំ កថំ បដិក្ខិបិត្វា បដិសំហរិត្វា
សភាវតោវ បរមត្ថតោវ សមណស្ស ព្រាហ្មណស្ស ច ឧដ្ឋានភាវំ
អាវិករោឆោ បកាសេឆោ។ តត្រាបីតិ សមណាព្រាហ្មណាវាទេបិ វុត្ថនយេនេវ។

សីលសមាធិបញ្ញាសម្បទាវណ្ណនា

៤០០-១. បណ្ឌិតោតិ ហេតុសម្បត្តិសិទ្ធន បណ្ឌិត្វេន សមន្នាគតោ, កង់
ឧត្តហេសិ បរិបក្កញ្ញាណត្ថា យដេ បដិបេនវិយ អព្ពន្ធកេ សមុជ្ឈលន្តេន
បញ្ញាវេយ្យត្តិយេន តត្ថ តត្ថ ភគវតោ ទេសិតមត្តំ បរិគ្គណ្ឌោតោ តម្បិ ទេសនំ
ឧបដារេសិ។ តស្ស ចាតិ យោ អចេលកោ ហោតិ យាវ
ឧទកោរោហនានុយោគំ អនុយុត្តោវិហារតិ, តស្ស ច។ តា សម្បត្តិយោ បុប្ផាមិ,
យាហិ សមណោ ច ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ សីលសម្បទាយាតិ ឥតិ-សន្តោ
អាទិអត្ថោ, តេន “ចិត្តសម្បទាយ បញ្ញាសម្បទាយា”តិ បទទ្ធយំ សង្កណ្ឌាតិ
អសេក្ខសីលាទិទ្ធត្ថយសង្កហិតញ្ញិ អវហត្តំ, តេនាហ “អវហត្តជលមេវ
សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិអាទិ។ តត្ថ ឥន្ទន្តិ ឥទំ វចនំ។

សីហនាទកថាវណ្ណនា

៤០២. អនញ្ញសាធារណតាយ, អនញ្ញសាធារណត្ថវិសយតាយ ច អនុត្តរំ
ពុទ្ធសីហនាទំ ននន្តោ។ អតិវិយ អច្ឆន្តិសុទ្ធតាយ បរមវិសុទ្ធិ។ បរមន្តិ ឧក្កដ្ឋំ,
តេនាហ “ឧត្តម”ន្តិ។ សីលមេវ លោកិយសីលត្ថា។ យថា អនញ្ញសាធារណំ
ភគវតោ លោកុត្តរសីលំ សវាសនំ បដិបក្កវិទ្ធិសនតោ, ឯវំ លោកិយសីលម្បិ
តស្ស អនុច្ឆរិកភាវេន សម្ពុតត្ថា, សមេន សមន្តិ សមសមន្តិ អយមេត្ត
អត្ថោតិ អាហ “មម សីលសមេន សីលេន មយា សម”ន្តិ។ “យទិទំ អធិសីល”ន្តិ
លោកិយំ, លោកុត្តរញ្ញាតិ ធុរិយម្បិ ពុទ្ធសីលំ ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តំ។ តេនាហ
“សីលេបី”តិ។ ឥតិ ឥមន្តិ ឯវំ ឥមំ សីលវិសយំ។ បឋមំ បវត្តត្ថា បឋមំ។

តបតីតិ សន្តប្បតិ, វិធមតីតិ អត្ថោ។ ជិគុច្ឆតីតិ ហិរ្យោតិ លាមកតោ
ឋេបេតិ។ និរោសត្ថា អរិយា អារកា កិលេសេហិតិ។ មគ្គជលសម្បយុត្ថា
វិរិយសង្ខាតា តថោជិគុច្ឆាតិ អាទេត្វា សម្ពុត្តោ។ បរមា នាម សព្វក្កដ្ឋភាវតោ។
យថា យុវិនោ ភាវោ យោព្ពនំ, ឯវំ ជិគុច្ឆិនោ ភាវោ ជេគុច្ឆំ។ កិលេសានំ

សមុទ្រធម្មបទស្សន្ទមុនាធិ សមុទ្រធម្មបទស្សន្ទវិមុត្តិយោ។ និស្សរណវិមុត្តិ
និព្វានំ។ អថ វា សម្មាវាចាធិនំ អធិសីលគ្គហធាន, សម្មាវាយាមស្ស
អធិដេតុគ្គហធាន, សម្មាទិដ្ឋិយា អធិបញ្ញាគ្គហធាន គហិតត្តា
អគ្គហិតគ្គហធាន សម្មាសង្កប្បសតិសមាធយោ មគ្គផលបរិយាបន្នា
សមុទ្រធម្មបទស្សន្ទវិមុត្តិយោ ទដ្ឋញ្ញា។ និស្សរណវិមុត្តិ បទ និព្វានមេវ។

៤០៣. យំ កិញ្ចិ ជនវិវិត្តំ ហំនំ ឥធ “សុញ្ញាការ”ន្តិ អធិប្បតំ។ តត្ថ នទន្តេន
វិនា នាទោ នត្ថិតិ អាហ “ឯកតោវ និសីទិត្វា”តិ។ អជ្ជសុ បរិសាស្សតិ
ខត្តិយបរិសា, ព្រាហ្មណបរិសា, គហបតិបរិសា, សមណបរិសា,
ចាតុមហារាជិកបរិសា, តាវតីសបរិសា, មារបរិសា, ព្រាហ្មបរិសាតិ ឥមាសុ
អជ្ជសុ បរិសាសុ។

វេសារជ្ជានីតិ វិសារទភាវា ញាណប្បហានសម្មទានិមិត្តំ កុតោចិ
អសន្តស្សនភាវា និព្វយភាវាតិ អត្តោ។ អាសកំ ហំនន្តិ សេដ្ឋំ ហំនំ, ឧត្តមំ ហំនន្តិ
អត្តោ។ អាសភា វា បុព្វពុទ្ធា, តេសំ ហំនន្តិ អត្តោ។

អបិច ឧសភស្ស ឥន្ទន្តិ អាសកំ, អាសកំ វិយាតិ អាសកំ។ យថា ហិ
និសភស្ក្ខតោ ឧសភោ អត្តនោ ឧសភពលេន ចត្វហិ ចាទេហិ បថវី
ឧប្បិឡេត្វា អចលជ្ជានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោចិ ទសហិ តថាគតពលេហិ
សមន្នាគតោ ចត្វហិ វេសារជ្ជចាទេហិ អជ្ជបរិសាបថវី ឧប្បិឡេត្វា សនេវកេ
លោកេ កេនចិ បច្ចត្តិកេន អកម្មិយោ អចលេន ហំនេន តិដ្ឋតិ។ ឯវំ
តិដ្ឋមាទោវ តំ អាសកំ ហំនំ បដិជានាតិ ឧបកច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ អត្តនិ
អាហេបេតិ។ តេន វុត្តំ “អាសកំ ហំនំ បដិជានាតិ”តិ។

សីហនាធំ ននតីតិ យថា មិត្តរាជា បរិស្សយានំ សហនតោ,
វេនមហីសមត្តវារណាជិនំ ហននតោ ច “សីហោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ តថាគតោ
លោកធម្មានំ សហនតោ, បរម្បវាទានំ ហននតោ ច “សីហោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ
វុត្តស្ស សីហស្ស នាធំ សីហនាធំ។ តត្ថ យថា សីហោ សីហពលេន
សមន្នាគតោ សព្ពត្ត វិសារនោ វិគតលោមហំសោ សីហនាធំ ននតី, ឯវំ
តថាគតសីហោមិ ធនហិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ អដ្ឋសុ បរិសាសុ
វិសារនោ វិគតលោមហំសោ “ឥតិ រូប”ន្តិអាធិនា (សំ. និ. ៣.៧៨; អ. និ. ៨.២)
នយេន នាធាវិលាសសម្បជ្ជំ សីហនាធំ ននតី។

បញ្ចំ អភិសន្និវត្តាតិ ញាតុំ ឥច្ឆិតមត្តំ អត្តនោ ញាណពលានុរូបំ អភិវចិត្តា
តន្ត្រីណំយេវាតិ បុច្ឆិតក្ខណោយេវ ហេតុប្បត្តិកបដិកានេន វិស្សន្នេតិ។ ចិត្តំ
បរិតោសេតិយេវ អដ្ឋាសយានុរូបំ វិស្សន្នេនតោ។ សោតព្ពហ្មស្ស មញ្ញន្តិ
អដ្ឋក្ខណាវដ្ឋិតេន នវមេន ខណេន លព្ពមានត្តា។ “យំ នោ សត្តា ភាសតិ, តំ
នោ សោស្សមា”តិ អាទរការវជាតា មហាន្តេន ឧស្សហេន សោតព្ពំ
សម្បជ្ជិតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ សុប្បសន្នា បសាទាភិពុទ្ធិយា វិគតុបក្កិលេសតាយ
កល្លចិត្តា មុទុចិត្តា ហោន្តិ។ បសន្នការន្តិ បសន្នេហិ កាតព្ពសក្ការំ,
ធម្មាមិសបូជន្តិ អត្តោ។ តត្ថ អាមិសបូជំ ធស្សេន្តោ “បណីតានី”តិអាធិមាហា។
ធម្មបូជា បន “តថត្តាយា”តិ ឥមិនា ធស្សិតា។ តថាភាវាយាតិ យថត្តាយ
យស្ស វដ្ឋុក្ខនិស្សរណត្តាយ ធម្មោ ទេសិតោ, តថាភាវាយ, តេនាហ
“ធម្មានុធម្មបដិបត្តិបូរណត្តាយា”តិ។ សា ច ធម្មានុធម្មបដិបត្តិ យាយ
អនុបុត្តិយា បដិបត្តិតព្ពា, បដិបត្តិដ្ឋានព្ពា សតិ អដ្ឋិតិកផ្គុំសមវាយេ ឯកំសិកា
តស្ស ចារិប្បវិតិ តំ អនុបុត្តិ ធស្សេតុំ “កេចិ សរណេសូ”តិអាធិ វុត្តំ។

ឥមស្មី បណោកាសេ ឋត្វាតិ “បដិបន្នា ច អារាធន្តី” តិ ឯតស្មី
 សីហនាធិកិច្ចចារិប្បវិធិបនេ ចាឡិបនេសេ ឋត្វា។ សមោធានេតញ្ញាតិ
 សន្តិលិតញ្ញា។ ឯកោ សីហនាធា អសាធារណោ អញ្ញេហិ អប្បជីវត្តិយោ
 សេដ្ឋនាធា អភីតនាធាតិ កត្វា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ បុរិមានំ
 ធនន្តន្តិអាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ “វិមុត្តិយា មយ្ហំ សទិសោ នត្ថី” តិ ឯតេសំ បុរិមានំ
 ធនន្តំ សីហនាធានំ, ធិន្ទារណោ ចេត្ត សាមីវចនំ, តេនាហា “ឯកេកស្ស” តិ។
 “បរិសាសុ ច ននតី” តិ អាធយោ បរិវារា “ឯកេច្ចំ តបស្សី និរយេ និព្ពត្តំ
 បស្សមី” តិ សីហនាធានំ ននន្តោ ភគវា បរិសាយំ ននតិ វិសារនោ ននតិ យាវ
 “បដិបន្នា អារាធន្តី” តិ អត្ថយោជនាយ សម្ភវតោ។ តថា សេសេសុបិ នវសុ។

“ឯវ” ត្ថិអាទិ យថាវុត្តានំ តេសំ សន្តិលេត្វា ធនន្តនំ។ តេ ធនាតិ តេ
 “បរិសាសុ ច ននតី” តិ អាធយោ សីហនាធា។ បុរិមានំ ធនន្តន្តិ យថាវុត្តានំ
 បុរិមានំ ធនន្តំ។ បរិវារសេនាតិ បច្ឆេកំ បរិវារសេន យោជិយមាណា សតំ
 សីហនាធា។ បុរិមា ច ធនាតិ តថា អយោជិយមាណា បុរិមា ច ធនាតិ ឯវំ
 ធនាធិកំ សីហនាធនតំ ហោតិ។ ឯវំ វាធិនំ វាធន្តិ ឯវំ បវត្តវាធានំ តិត្តិយានំ
 វាធិនំ។ បដិសេធបត្វាតិ តថាភាវាការធនន្តនេន បដិក្ខិបិត្វា។ យំ ភគវា
 ឧទុម្ពរិកសុត្ថេ “ឥធនិក្រោធព តបស្សី” តិអាទិនា (ធិ. និ. ៣.៣៣)
 ឧបក្កិលេសវិភាគំ, ចារិសុទ្ធិវិភាគញ្ញា ធនេស្សន្តោ សបរិសស្ស និក្រោធស្ស
 បរិញ្ញាជកស្ស បុរតោ សីហនាធានំ ននិ, តំ ធនេស្សតុំ “ឥធានិ បរិសតិ ននិតបុព្វំ
 សីហនាធានំ ធនេស្សន្តោ” តិអាទិ វុត្តំ។

តិត្តិយបរិវាសកថាវណ្ណាធា

៤០៤. ឥនន្តិ “រាជគហោ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ វិហារន្តំ មំ... បេ... បញ្ញំ បុច្ឆី” តិ ឥនំ
 វចនំ។ កាមំ យទា និក្រោធា បញ្ញំ បុច្ឆិ, ភគវា ចស្ស វិស្សន្តេសិ, ន តទា

គឺជ្រុងក្នុង បញ្ចតេវិហារតិ, រាជគហសមីបេ បនវិហារតីតិ កត្វា “រាជគហ
គឺជ្រុងក្នុង បញ្ចតេវិហារន្តម”ន្តរុត្តំ, គឺជ្រុងក្នុងវិហារណាញាស្ស តទា អវិជ្ជន្តន្តិ,
តេនាហ “យំ តំ ភគវា”តិអាទិ។ យោគេតិ នយេ, ធុក្ខនិស្សរណ្ណាចាយេតិ
អត្ថោ។

៤០៥. យំ បរិវាសំ សាមណោភូមិយំ ឋិតោ បរិវេសតីតិ យោជនា។ យស្មា
សាមណោភូមិយំ ឋិតេន បរិវេសិតព្ពំ, ន គិហិភូតេន, តស្មា អបរិវេសិត្វាយេវ
បព្ពដ្ឋំលភតិ។ អាកដ្ឋតិ បព្ពដ្ឋំ, អាកដ្ឋតិ ឧបសម្បទន្តិ ឯត្ថ បន បព្ពដ្ឋា-គ្គហណំ
វេចនសិលិដ្ឋតាវសេនេវ “ធិរត្តតិវត្ថំ សហសេយ្យ”ន្តិ (ចាបិ. ៥០) ឯត្ថ
ធិរត្តគ្គហណំវិយ។ តាមប្បវេសនាទីនីតិ អាទិ-សន្នេន
វេសិយាវិធជាដុល្ល កុមារិបណ្ណាកភិក្ខុនិគោចរតា, សព្វាហ្មចារីនំ ឧច្ឆាវចេសុ
កីករណីយេសុ ធុក្ខានលសាទិតា, ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទិសុ តិព្ពនន្តតា, យស្ស
តិត្តាយតនតោ ឥធាគតោ, តស្ស អវល្លោ, រតនត្ថយស្ស ច វល្លោ
អនត្តមនតា, តទុកយំ យថាក្កមំ វល្លោ ច អវល្លោ ច អត្តមនតាតិ ឥមេសំ
សង្គហោ វេទិតព្ពោ, តេនាហ “អដ្ឋវត្តានិ បូរេន្តេនា”តិ។ យំសិទ្ធា កោដ្ឋេត្វាតិ
អដ្ឋាសយស្ស វីមំសនវសេន សុវណ្ណំវិយ យំសិទ្ធា កោដ្ឋេត្វា។

គណាមជ្ឈេ និសីទិត្វាតិ ឧបសម្បទាកម្មស្ស គណាប្បហោនកានំភិក្ខុនំ
មជ្ឈេ សង្ឃត្ថេរោវិយ តស្ស អនុគ្គហត្ថំ និសីទិត្វា។ រូបកដ្ឋាតិ វិវិត្តោ។
តាទិសស្ស សីលវិសោធនេ អប្បមាទោ អវុត្តសិទ្ធាតិ អាហ “កម្មជ្ជានេ សតី
អវិជហន្តោ”តិ។ បេសិតចិត្តោតិ និព្ពានំ បតិ បេសិតចិត្តោ តំនិព្ពោ
តប្បោណោ តប្បញ្ញារោ។ ជាតិកុលបុត្តាបិ អាចារសម្បជ្ជា ឯវ
អរហត្តាធិកមាយ បព្ពដ្ឋាបេក្ខា ហោន្តិតិ តេបិ តេហិ ឯកសង្គហោ ករោត្តោ
អាហ “កុលបុត្តាតិ អាចារកុលបុត្តា”តិ, តេនាហ “សម្មទេវាតិ ហេតុនាវ

ការណែនាំ"តិ។ "ឌីតិឡោម្ហី ជាតិយា"តិអាទិនា នយេន ហិ សំវេតបុត្តិកំ
យថានុសិដ្ឋំ បព្ពដ្ឋំ សន្ធាយ ឥធន "សម្មទេវា"តិ វុត្តំ។ ហេតុនាតិ ញាយេន។
ចាបុណ្ហត្វាតិ បត្វា អធិកន្ទ្វា។ សម្មាទេវតាតិ អសេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញា
និច្ឆាទេវតា, បរិបូរេវត្វា វាតិ អត្តោ។

និដ្ឋាបេតុន្តិ និកមនវសេន បរិយោសាបេតុ។
“ព្រហ្មចរិយបរិយោសាធំ...បេ.... វិហាសី”តិ ឥមិនា ឯវ ហិ អរហត្តនិក្ខុជេន
ទេសនា បរិយោសាបិតា។ តំ បន និកមេន្តោ “អញ្ញតរោ ខោ បនា...បេ....
អហោសី”តិ វុត្តំ ធម្មសង្គាហកេហិ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ នវិតត្តំ, តំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៨. ចោដ្ឋចាទសុត្តវណ្ណនា

ចោដ្ឋចាទបរិព្ពាជកវុត្តវណ្ណនា

៤០៦. សាវត្ថិយន្តិ សមីបត្តេ ភុម្មន្តិ អាហ “សាវត្ថី ឧបនិស្សយា”តិ។
ជេតស្ស កុមារស្ស វនេតិ ជេតេន នាម រាជកុមារេន រោបិតេ ឧបវនេ។
និវាសជាសុតាទិនា បព្ពជិតា អារមន្តិ ឯត្ថាតិ អារាមោ, វិហារោ។ ដោដោ
ចាទេសុ ជាតោតិ ចោដ្ឋចាទោ។ វុត្តន្ទាយានាទនបព្ពដ្ឋបគតត្ថា
ធន្នបរិព្ពាជកោ។ ព្រាហ្មណមហាសាលោតិ មហាវិកវតាយ
មហាសាវតាបត្តោ ព្រាហ្មណោ។ សមយន្តិ សាមញ្ញនិទ្ទេសោ, តំ តំ សមយន្តិ
អត្តោ។ បវន្តិ បការតោ វន្តិ, អត្តនា អត្តនា ឧគ្គហិតនិយាមេន យថា
តថា សមយំ វន្តិ អត្តោ។ “បកុតយោ”តិ ឥមិនា

តោនេយ្យជាណុសោណីសោណាឧណ្ហាធិកេ សង្កណ្ហាតិ, បរិញ្ញាជកាធយោតិ
អាធិ-សន្នេន ធន្ទបរិញ្ញាជកាធិកេ។ តិណ្ហកាបិរមេត្ត អត្ថិតិ តិណ្ហកាបិរេ,
អាហមោ។ តថា ឯកា សាលា ឯត្ថាតិ ឯកសាលកោ, តស្មី តិណ្ហកាបិរេ
ឯកសាលកេ។

អនេកាការាវសេសព្រោយ្យត្ថវិការវនតោ, អបរាបរុប្បត្ថិតោ ច
ភគវតោ ញ្ញាណំ តត្ថ បត្ថជំរិយ ហោតិ តិ វុត្ថំ “សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បត្តវិទ្យា” តិ,
យតោ តស្ស ញ្ញាណាជាលតា វុច្ចតិ, វេនេយ្យនំ តនន្តោគធាតា ហោជ្ជា
វុត្ថាយេវ។ វេនេយ្យសត្តបរិគ្គណ្ហានត្ថំ សមន្នាហារេ កតេ បឋមំ នេសំ
វេនេយ្យភាវេនេវ ឧបជ្ជានំ ហោតិ, អថ សរណាគមនាធិវសេន កិច្ចនិប្បត្តិ
វីមស័យតិ តិ អាហ “កី ធុ ខោ ភវិស្សតិ តិ ឧបបរិក្ខន្តោ” តិ។ និរោធន្តិ
សញ្ញានិរោធំ។ និរោធា វុជ្ជានន្តិ តតោ និរោធតោ វុជ្ជានំ សញ្ញប្បត្តិ។ សព្ពពុទ្ធានំ
ញ្ញាណេន សំសន្និទ្ធាតិ យថា តេ និរោធំ, និរោធតោ វុជ្ជានញ្ច ព្យាករិសុ,
ព្យាករិស្សន្តិ ច, តថា ព្យាករណាវសេន សំសន្និទ្ធា។ ហត្ថិសារិបុត្តោតិ
ហត្ថិសារិនោ បុត្តោ។ “យុគន្ទរបព្ពតំ បរិក្ខិបិទ្វា” តិ ឥទំ បរិកប្បវចនំ “តាធិសំ
អត្ថិ ចេ, តំ វិយា” តិ។ មេយវណ្ណាន្តិ វត្ថុមេយវណ្ណំ,
សញ្ញាប្បភានុវញ្ញតមេយសង្កាសន្តិ អត្តោ។ បច្ចុគ្គន្តិ អភិនរំ អាធិតោ
តថាលទ្ធកោហារេន, អនញ្ញបរិភោគតាយ, តថា វា សត្តុ អធិដ្ឋានេន សោ
បត្តោ សព្ពកាលំ “បច្ចុគ្គំ” ត្រូវ វុច្ចតិ, សិលាធិវុត្តវតនលក្ខណ្ឌបបត្តិយា វា
សោ បត្តោ “បច្ចុគ្គំ” ន្តិ វុច្ចតិ។

៤០៧. អត្តនោ វុច្ឆិវសេន សទ្ធម្មដ្ឋិតិជ្ឈាសយវសេន, ន បរេន ឧស្សហិតោតិ
អធិប្បាយោ។ “អតិប្បគភាវមេវ ធិស្វា” តិ ឥទំ ភូតកថនំ ន តាវ ភិក្ខាចារវេលា
សម្បត្តាតិ ធន្សនត្ថំ។ ភគវា ហិ តនា កាលស្សេវ វិហារតោ និក្ខន្តោ

“វាសនាកាគិយាយ ធម្មទេសនាយ ចោដ្ឋបាទំ អនុគ្គណ្ឌិស្សមី” តិ។
យន្ទនាហន្តិ អញ្ញាត្ថ សំសយបរិធិបនោ, ឥធិ បន សំសយបរិធិបនោ វិយ។
កស្មាតិ អាហា “ពុទ្ធាន” ត្ថិអាទិ។ សំសយោ នាម នត្ថិ ពោធិមូលេ ឯវ
សមុគ្គាជិតត្ថា។ បរិវិតក្កបុព្វភាគោតិ អធិប្បតកិច្ចស្ស បុព្វភាគបរិវិតក្កោ
ឯវ។ ពុទ្ធានំ លព្ពតិ តិ “ករិស្សម, ន ករិស្សមា” តិអាទិកោ ឯស ចិត្តចារោ
ពុទ្ធានំ លព្ពតិ សម្ភវតិ វិចារណាវសេន បវត្តនតោ, ន បន សំសយវសេន។
តេនាហាតិ យេន ពុទ្ធានម្បិ លព្ពតិ, តេនេវាហា ភគវា “យន្ទនាហ” ត្ថិ។
បរិកប្បនេ វាយំ និចាតោ។ “ឧបសង្កមេយ្យ” ត្ថិ កិរិយាបទេន វុច្ចមាណោ ឯវ ហិ
អត្ថោ “យន្ទនា” តិ និចាតបទេន ដោតិយតិ។ អហំ យន្ទន ឧបសង្កមេយ្យត្ថិ
យោជនា។ យទិ បនាតិ ឥធិម្បិ តេន សមាទត្ថត្ថិ អាហា “យទិ បនាហន្តិ
អត្ថោ” តិ។

៤០៨. យថា ឧន្ទតប្បាយោ សន្នោ ឧន្នោនោ, ឯវំ វិបុលភាវេន ឧបរូបរិ
បវត្តោបិ ឧន្នោនោតិ តទុកយំ ឯកជ្ឈំ កត្វា ចាឡិយំ “ឧន្នាទិនិយា” តិ វត្វា បុន
វិភាគេន ទស្សេត្ថំ “ឧច្ឆាសទ្គមហាសទ្គាយា” តិ វុត្តត្ថិ តមត្ថំ វិវរន្តោ “ឧច្ចំ
នទមាណាយា” តិអាទិមាហា។ អស្សាតិ បរិសាយ។ ឧច្ចំតមនវសេនាតិ
ឧន្ទតពហុលតាយ ឧគ្គន្ធា ឧគ្គន្ធា បវត្តនវសេន។ ទិសាសុ បត្តជវសេនាតិ
វិបុលភាវេន ភូតបរម្បរាយ សព្ពទិសាសុ បត្តរណាវសេន។ ឥធានិ
បរិញ្ញាជកបរិសាយ ឧច្ឆាសទ្គមហាសទ្គតាយ ការណំ, តស្ស ច បវត្តិអាការំ
ទស្សេន្តោ “តេសញ្ជី” តិអាទិមាហា។ កាមស្សាទោ នាម កាមគុណាស្សាទោ។
កាមភវាទិតតោ អស្សាទោ ភវស្សាទោ។

៤០៩. សណ្ឋាបេសីតិ សំយមនវសេន សម្មទេវ វេបេសិ, សណ្ឋាបនព្វោត្ត
តិវច្ឆានកថាយ អញ្ញាមញ្ញាស្មី អការវស្ស ជហាបនវសេន អាចារស្ស

សិក្ខាបនំ, យថាវុត្តនោសស្ស និក្ខហនព្វា ហោតីតិ អាហា
“សិក្ខាបេសី”តិអាទិ។ អប្បសន្ននិស្សន្ទំ, ឧទ្ទាសន្តមហាសន្តាភាវន្តិ
អធិប្បាយោ។ ឧប្បមជ្ឈន្តីតិ ន អការវំ ករោន្តិ។

៤១០. នោ អាគតេ អានន្តោតិ ភគវតី អាគតេ នោ អម្ពាភំ អានន្តោ បីតិ
ហោតិ។ បិយសមុទាចារាតិ បិយាលាចា។ “បច្ចុគ្គមនំ អកាសី”តិ វត្វា ន
កេវលមយមេវ, អថ ខោ អញ្ជេបិ បព្ពជិតា យេភុយ្យេន ភគវតោ អបចិត្តិ
ករោន្តោវាតិ ធស្សេតុំ “ភគវន្តញ្ញំ”តិអាទិ វត្វា, តត្ថ ការណាមាហា
“ឧទ្ទាគុលីនតាយា”តិ, តេន សាសនេ អប្បសន្នាបិ កុលការវេន ភគវតី
អបចិត្តិ ករោន្តោ វាតិ ធស្សេតិ។ ឯតស្មី អន្តរេ កា នាម កថាតិ ឯតស្មី
យថាវុត្តបរិច្ឆេទព្ពន្ធរេ កថា កា នាម។ វិប្បកតា អារទ្ធា ហុត្វា
អបរិយោសិតា។ “កា កថាវិប្បកតា”តិ វេទន្តោ អត្ថតោ តស្សា
បរិយោសាបនំ បដិជានាតិ នាម។ “កា កថា”តិ ច អវិសេសបោទនាតិ យស្សា
តស្សា សព្ពស្សាបិ កថាយ បរិយោសាបនំ បដិញ្ញាតព្វា ហោតិ, តព្វា បរេសំ
អសព្ពញ្ញំ អវិសយន្តិ អាហា “បរិយន្តំ នេត្វា ទេមីតិ សព្ពញ្ញបវារណំ
បវារេសី”តិ។

អភិសញ្ញានិរោធកថាវណ្ណានា

៤១១. សុការណន្តិ សុន្ទរំ អត្តាវហំ ហិតាវហំ ការណំ។ នាទាតិត្ថេសុ
នាទាលទ្ធិសុ និយុត្តាតិ នាទាតិត្ថិកា, តេ ឯវ នាទាតិត្ថិយា ក-ការស្ស យ-ការ
កត្វា។ កុត្វហលមេត្ថ អត្ថីតិ កោត្វហលា, សា ឯវ សាលាតិ
កោត្វហលសាលា, តេនាហា “កោត្វហលុប្បត្តិដ្ឋានតោ”តិ។ សញ្ញានិរោធតិ
សញ្ញាសីសេនាយំ ទេសនា, តស្មា សញ្ញាសហគតា សព្វេបិ ធម្មា សង្កយ្ហន្តិ,
តត្ថ បន ចិត្តំ បធានន្តិ អាហា “ចិត្តនិរោធន”តិ។ អច្ចន្តនិរោធស្ស បន តេហិ

អនធិប្បតត្តា, អវិសយត្តា ច “**ខណ៌កនិរោធ**” តិ អាហា។ កាមំ សោបិ តេសំ
អវិសយោវ, អត្ថតោ បន ជិរោធកថា វុច្ចមានា តត្ថវ តិដ្ឋតីតិ តថា វុត្ថំ។
កិត្តិយោសោតិ “អហោ ពុទ្ធានុភាវោ ភវន្តរបដិច្ចន្នំ ការណំ ឯវំ ហត្ថាមលកំ
វិយ បច្ចក្ខតោ ធស្សេតិ, សាវកេ ច ឯទិសេ សំវរសមាទានេ បតិជ្ជាបេតី” តិ
ដុតិយោសោ យាវ ភវត្តា បត្តវតិ។ **បដិភាគកិរិយន្តិ** បឡាសវសេន
បដិភាគភូតំ បយោគំ ករោត្តោ។ **ភវន្តរសមយន្តិ** តត្រ តត្រ វុជ្ជនសមយំ
អភូតបរិកប្បិតំ កិញ្ចំ ឧប្បាទិយំ វត្ថុំ អត្ថនោ សមយំ កត្វា។ **កិញ្ចំទេវ**
សិក្ខាបទន្តិ “ឯលម្ភគេន ភវិតត្ថំ, ឯត្ថកំ, វេលំ ឯកស្មីយេវ ហានេ និសីទិតត្ថំ” តិ
ឯវមាទិកំ កិញ្ចំទេវ ការណំ សិក្ខាកោដ្ឋាសំ កត្វា បញ្ញាបេន្តិ។ **និរោធកថន្តិ**
និរោធសមាបត្តិកថំ។

តេស្កុតិ កោតូហលសាលាយំ សន្និបតិ តេសុ
តិត្តិយសមណាព្រាហ្មណេសុ។ **ឯកច្ឆេតិ** ឯកេ។ **បុរិមោតិ** “អហោតូ
អប្បច្ចយា” តិ ឯវំវាទី។ យាយំ ឥធម ឧប្បជ្ជតីតិ យោជនា។ **សមាបត្តិន្តិ**
អសញ្ញាភាវាវហំ សមាបត្តី។ **និរោធតិ** សញ្ញានិរោធម។ **ហេតុំ** អបស្សន្តោតិ
យេន ហេតុនា អសញ្ញាភវេ សញ្ញាយ និរោធនោ សត្តសោ អនុប្បាទោ, យេន ច
តតោ ចុតស្ស ឥធម បញ្ចវោការភវេ តស្ស ឧប្បាទោ, តំ អវិសយតាយ
អបស្សន្តោ។

នន្តិ បឋមវាទី។ **និសេដេត្វាតិ** “ន ខោ នាមេតំ ភោ ឯវំ ភវិស្សតី” តិ ឯវំ
បដិក្ខិបិត្វា។ **អសញ្ញិកភាវន្តិ** មុញ្ញាបត្តិយា កិរិយមយសញ្ញាវសេន
វិគតសញ្ញិការំ។ វត្ថុតិ ហិ “វិសញ្ញិ ហុត្វា” តិ។ វិក្ខម្ពនវសេន កិលេសានំ
សន្តាបនេន អត្តន្តចោ។ **ឃោរតចោតិ** ទុក្ខរតាយ ភិមតចោ។
បរិមារិតិន្ទ្រិយោតិ និព្វិសេវនភាវាចានេន សត្តសោ មិលាបិតចក្ខាទិន្ទ្រិយោ។

កត្តាតិ កត្តាតិកុសលជ្ឈាសយោ។ ឯវមាហាតិ “ឯវំ សញ្ញា ហិ ភោ បុរិសស្ស អត្តា” តិអាទិអាការេន សញ្ញានិរោធមាហ។ ឥមិនា នយេន ឥតោ បរេសុ ទ្ធិសុ ថានេសុ យថាវហំ យោជនា វេទិតញ្ច។

អាថព្ពណាបយោគន្តិ អាថព្ពណាវេទិហិតំ អាថព្ពណិកានំ
វិសញ្ញិការាវាចានបយោគំ។ អាថព្ពណំ បយោជេត្វាតិ អាថព្ពណាវេទេ
អាគតអគ្គិជុហនបុព្ពកំ មន្តជប្បនំ បយោជេត្វា សីសច្ឆិន្ទតាទិទស្សនេន
សញ្ញានិរោធមាហ។ តស្សាតិ យស្ស សីសច្ឆិន្ទតាទិ ទស្សិតំ, តស្ស។

យក្ខនាសីនន្តិ ទេវនាសីនំ, យា “ទេវតាភតិយោតិបិ” វុច្ឆន្តិ។ មទនិទ្ធីន្តិ
សុរាមទនិមិត្តកំ សុបនំ ទេវតូបហារន្តិ នច្ចនកាយនាទិនា ទេវតានំ បូជំ។
សុរាចាតិន្តិ ចាតិបុណ្ណំ សុរំ។ ទិវាតិ អតិទិវា ឧស្សរេ។

ឯលម្ភគកថាវិយាតិ ឥមេសំ បណ្ឌិតមាជីនំ កថា អន្ធពាលកថាសទិសី។
ចត្តារោ និរោធទតិ អញ្ញមញ្ញវិជុរេ ចត្តារោ និរោធខតេ បញ្ញាបេន្តិ។ ន ច
អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធនាសភាវេន តេន ភវិតត្ថំ, អថ ខោ ឯកសភាវេន, តេនាហ
“ឥមិនា ចា” តិអាទិ។ អញ្ញេនេវាតិ ឥមេហិ វុត្តាការតោ អញ្ញាការេនេវ
ភវិតត្ថំ។ “អយំ និរោធនា, អយំ និរោធនា” តិ អាមេឌិតវចនំ សត្តា អត្តនោ
ទេសនាវិលាសេន អនេកាការវោការំ និរោធគំវិភាវេស្សតីតិ ទស្សនត្ថំ កតំ
អហោ ទូនាតិ ឯត្ថ អហោតិ អច្ឆរិយេ, ទូនាតិ អនុស្សរណោ និចាតោ។ តស្មា
អហោ ទូន ភគវា អនញ្ញសាធារណទេសនត្តា និរោធម្មិ អហោ អច្ឆរិយំ កត្វា
កថេយ្យ មញ្ញេតិ អធិប្បាយោ។ “អហោ ទូន សុគតោ” តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។
អច្ឆរិយវិភាវេនតោ ឯវ ចេត្ត ទ្ធិក្ខត្តំ វចនំ, អច្ឆរិយត្តោបិ ចេត្ត អហោ-សន្មោ។
សោ យស្មា អនុស្សរណាមុខេនេវ តេន ភហិតោ, តស្មា វុត្តំ “អហោ ទូនាតិ
អនុស្សរណត្ថ” តិ។ កាលបុគ្គលាទិវិភាគេន ពហុភេទត្តា ឥមេសំ

និរោធដម្ការនិមិត្ត ពហុវចនំ, កុសល-សន្តិយោគន សាមីវចនំ ភុម្មតេ ទដ្ឋព្វំ។
ចិល្បាវសិតាយាតិ និរោធសមាបត្តិយំ វសីការស្ស ចិល្បាត្តា។ សភាវំ ជាតាតីតិ
និរោធស្ស សភាវំ យាថាវតោ ជាតាតិ។

អហេតុកសញ្ញាប្បទនិរោធកថាវណ្ណា

៤១២. យរមន្ទៀយេវ បក្ខលិតាតិ យរតោ ពហិ គន្ធកាមា បុរិសា មគ្គំ
អនោតិវត្វា យរាជិវេន សមតលេ វិវជន្តលោ ឯវ បក្ខលនំ បត្តា, ឯវ
សម្បទមិទន្តិ អត្តោ។ អសាធារណោ ហេតុ, សាធារណោ បច្ចយោតិ ឯវមាទិ
វិភាគេន ឥធម បយោជនំ នត្តិ សញ្ញាយ អការណាភាវបដិក្ខេបត្តា
ចោទនាយាតិ វុត្តំ “ការណស្សេវ នាម”ន្តិ។

ចាឡិយំ “ឧប្បជ្ឈន្តិបិ និរុជ្ឈន្តិបិ”តិ វុត្តំ, តត្ថ “សហេតុ សប្បច្ចយា សញ្ញា
ឧប្បជ្ឈន្តិ, ឧប្បន្នា បន និរុជ្ឈន្តិយេវ, ន តិជ្ឈន្តិ”តិ ទស្សនត្ថំ “និរុជ្ឈន្តិ”តិ វចនំ, ន
និរោធស្ស សហេតុសប្បច្ចយភាវទស្សនត្ថំ។ ឧប្បាទោ ហិ សហេតុកោ, ន
និរោធា។ យទិ ហិ និរោធាបិ សហេតុកោ សិយា, តស្ស និរោធានាបិ ភវិតព្វំ
អន្តរាទិនំ វិយ, ន ច តស្ស និរោធា អត្ថិ។ តស្មា វុត្តនយេនេវ ចាឡិយា អត្តោ
វេទិតព្ពោ។ អយញ្ច នយោ ខណនិរោធវសេន វុត្តោ។ យោ បន
យថាបរិច្ឆិទ្ធកាលវសេន សត្តសោវ អនុប្បទនិរោធា, សោ “សហេតុកោ”តិ
វេទិតព្ពោ តថាវុចាយ បដិបត្តិយាវិជា អភាវតោ។ តេនាហ ភគវា “សិក្ខា
ឯកា សញ្ញា និរុជ្ឈតិ”តិ។ (ធិ. និ. ១.៤១២) តតោ ឯវ ច ឥធាបិ វុត្តំ “សញ្ញាយ
សហេតុកំ ឧប្បទនិរោធិ ធិបេតុ”ន្តិ។

សិក្ខា ឯកាតិ ឯត្ថ សិក្ខាតិ ករណោ បច្ចត្តវចនំ, ឯក-សន្តោ
អញ្ញាបរិយាយោ “ឥត្តេកេ អភិវទន្តិ សតោ វា បន សត្តស្ស”តិ អាទិសុ (ធិ. និ.

១.៨៥ អាឌយោ; ម. និ. ៣.២១) វិយ, ន សង្ឃ្យាវាចិតិ អាហា “សិក្ខា ឯកា សញ្ញា ឧប្បជ្ឈន្តិតិ សិក្ខាយ ឯកត្វា សញ្ញា ជាយន្តិ” តិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៤១៣. តត្ថាតិ តស្សំ ឧបរិទេសនាយំ។ សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសង្គហ្មវសេន បរិយាបន្នត្តា អាគតាតិ សភាវតោ ឧបការតោ ច បញ្ញាកូន្នេ បរិយាបន្នត្តា សង្គហិតត្តា តតិយា អធិបញ្ញាសិក្ខា សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសង្គហ្មវសេន អាគតា។ តថា ហិ វុត្តំ “យា ចារុសោវិសាខ សម្មាទិដ្ឋិ, យោ ច សម្មាសង្គហ្មវ, ឥមេ ធម្មា បញ្ញាកូន្នេ សង្គហិតា” តិ (ម. និ. ១.៤៦២) កាមព្យោត្ត វុត្តនយេន តិស្សោបិ សិក្ខា អាគតា ឯវ, តថាបិ អធិចិត្តសិក្ខាយ ឯវ អភិសញ្ញានិរោធា ទស្សិតោ, ឥតរា តស្ស សម្មារកាវេន អានីតា។

បញ្ចកាមគុណិករកោតិ បញ្ចកាមកោដ្ឋាសេ អារត្ត ឧប្បជ្ឈនករកោ។ អសមុប្បន្នកាមចារោតិ វត្តមានុប្បន្នតាវសេន អសមុប្បន្នោ យោ កោចិ កាមចារោ យា កោចិ លោកុប្បត្តិ។ បុរិមោវិសយវសេន និយមិតត្តា កាមគុណារម្មណោវ លោកោ ទដ្ឋព្វោ, ឥតរោ បន ឈាននិកត្តិកវរកាទិប្បតេនោ សព្វោបិ លោកចារោ កាមនដ្ឋេន កាមេសុ បវត្តនតោ។ សព្វោបិ ហិ តេភូមកា ធម្មា កាមនីយដ្ឋេន កាមាតិ។ ឧភយេសម្បិ កាមសញ្ញាតិធាមតា សហចរណាញាយេនាតិ “កាមសញ្ញា” តិ បទុទ្ធាវំ កត្វា តទុកយំ និទ្ទិដ្ឋំ។

“តត្ថា” តិ អាទិ អសមុប្បន្នកាមចារតោ បញ្ចកាមគុណិករកតស្ស វិសេសទស្សនំ។ កាមំ បញ្ចកាមគុណិករកោចិ អសមុប្បន្នោ ឯវ មគ្គេន សមុគ្សាជីយតិ, តស្មី បន សមុគ្សាជីតេបិ ន សព្វោ រកោ សមុគ្សាជំ កច្ឆតិ, តស្មា បញ្ចកាមគុណិករកត្តហឈាន ន ឥតវស្ស សព្វស្ស រកតស្ស គហណំ ហោតីតិ ឧភយសាធារណេន បរិយាយេន ឧកយំ សង្គហេត្វា ទស្សេត្តំ

ចាឡើយ កាមសញ្ញាគួរឈ្នះ កតន្ត្រី តទុកយំ សរុបតោវិសេសតោ ច
នស្សេត្វា សព្វសង្គាហិកការតោ “អសមុប្បន្នកាមចារោ បន ឥមស្មី ហនេ
វុដ្ឋតី” តិ វុត្ថំ។

សទិសត្តាតិ កាមសញ្ញាទិភាវេន សមាទត្តា, ឯតេន ចាឡើយ “បុរិមា” តិ
សទិសកប្បនាវសេន វុត្ថន្តំ នស្សេតិ។ អនាគតា ហិ ឥធ “និវុដ្ឋតី” តិ វុត្តា
អនុប្បាទស្ស អធិប្បេតត្តា, តេនាហ “អនុប្បន្នាវ នុប្បន្នតី” តិ។

នីវរណវិវេកតោ ជាតត្តាវិវេកដេហិ បឋមជ្ឈានប័តិសុខេហិ សហ
អក្ខាតញ្ញា, តំកោដ្ឋាសិកា វាតិ វិវេកជំ ប័តិសុខសង្ខាតា។
នានត្ថសញ្ញាបដិយសញ្ញាហិ និបុណតាយ សុខុមភូតតាយ សុខុមសញ្ញា
ភូតា សុខុមភាវេន, បរមត្ថភាវេន អវិបរីតសភាវា។ ឈានំ តំសម្បយុត្តធម្មានំ
ការនាសិទ្ធា សណ្តាសុខុមតា នីវរណវិក្ខម្ពនវសេន វិញ្ញាយតីតិ អាហ
“កាមច្ឆន្ទាទិឡិច្ចារិកង្គប្បហានវសេន សុខុមា” តិ។ ភូតតាយាតិ
វិជ្ជមានតាយ។ សព្វត្តាតិ សព្វវារេសុ។

សមាបជ្ជនាទិដ្ឋានាទិវិយ វុដ្ឋានំ ឈានេ បរិយាបន្នម្បិ ហោតិ យថា តំ
ធម្មានំ ភក្កក្ខណោ ធម្មេសុ, ន អារជ្ជនបច្ចវេក្ខណានីតិ “បឋមជ្ឈានំ
សមាបជ្ជនោ អធិដ្ឋហនោ វុដ្ឋហនោ ច សិក្ខតី” តិ វុត្ថំ, ន “អារជ្ជនោ
បច្ចវេក្ខនោ” តិ។ តន្តិ បឋមជ្ឈានំ។ តេនាតិ ហេតុម្ហិ ករណាវចនំ, តស្មា
បឋមជ្ឈានេន ហេតុភូតេនាតិ អត្តោ។ ហេតុភាវោ ចេត្ត ឈានស្ស
យថាវុត្ថសញ្ញាយ ឧប្បត្តិយា សហជាតាទិបច្ចយភាវោ កាមសញ្ញាយ
និរោធស្ស ឧបនិស្សយតាវ, តញ្ច ខោ សុត្តន្តបរិយាយេន។ តថា ចេវ សំវណ្ណិតំ
“តថាវុចាយ បដិបត្តិយាវិនា អភាវតោ” តិ។ ឯតេនុចាយេនាតិ យាយំ

បឋមជ្ឈានតប្បដិបក្ខសញ្ញាវសេន “សិក្ខា ឯកា សញ្ញា ឧប្បជ្ឈតិ, សិក្ខា ឯកា សញ្ញា និរុជ្ឈតិ” តិ ឯត្ថ អត្ថោ វុត្ថោ, ឯតេន នយេន។ សព្ពត្ថាតិ សព្ពវាវេសុ។

៤១៤. យស្មា បនេត្ថ សមាបត្តិវសេន តំតំសញ្ញានំ ឧប្បាទនិរោធម វុច្ចមានេ អង្គវសេន សោ វុត្ថោតិ អាហ “យស្មា បនា” តិអាទិ។ “អង្គតោ សម្មសន” តិ អនុបទធម្មវិបស្សនាយ លក្ខណាវចនំ។ អនុបទធម្មវិបស្សនញ្ញំ ករោត្តោ សមាបត្តិ បត្វា អង្គតោ សម្មសនំ ករោតិ, ន ច សញ្ញា សមាបត្តិយា កិញ្ចំ អង្គំ ហោតិ។ វុត្ថញ្ច “ឥទញ្ច សញ្ញា សញ្ញាតិ ឯវំ អង្គតោ សម្មសនំ ឧទ្ធទ” តិ។ អង្គតោតិ វា អវយវតោតិ អត្ថោ, អនុបទធម្មតោតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តនេវាតិ អាកិញ្ចញ្ញាយ តនមេវ។

យតោ ខោតិ បច្ចត្ថេ និស្សក្កវចនត្ថិ អាហ “យោ នាមា” តិ យថា “អាទិម្ហ” តិ ឯតស្មី អត្ថេ “អាទិតោ” តិ វុច្ចតិ ឥតវិភត្តិតោបិ តោ-សទ្ធស្ស លព្ពនតោ។ សកស្មី អត្ថនា អធិគតេ សញ្ញា សកសញ្ញា, សា ឯតស្ស អត្ថិតិ សកសញ្ញំ, តេនាហ “អត្ថនោ បឋមជ្ឈានសញ្ញាយ សញ្ញាវា” តិ។ សកសញ្ញំតិ ចេត្ត ឧបវិ វុច្ចមាននិរោធានកតាយ សាតិសយាយ ឈានសញ្ញាយ អត្ថិភាវជោតកោ ញ្ញំ-ករោ ទដ្ឋញ្ញោ, តេនេវាហ “អនុបុព្វេន សញ្ញាគ្គំ ដុសតី” តិអាទិ។ តស្មា តត្ថ តត្ថ សកសញ្ញំតាគ្គហណោន តស្មី តស្មី ឈានេ សព្ពសោ សុចិណ្ណាវសីភារោ ធិបិតោតិ វេទិតព្វំ។

លោកិយានត្ថិ និទ្ធាវលោ សាមិវចនំ, សាមិអត្ថេ ឯវ វា។ យទគ្គេន ហិ តំ តេសុ សេដ្ឋំ, តទគ្គេន តេសម្មិ សេដ្ឋត្ថិ។ “លោកិយាន” ត្ថិវិសេសនំ លោកុត្តរសមាបត្តិហិ តស្ស អសេដ្ឋភាវតោ។ “កិច្ចការកសមាបត្តិន” ត្ថិ វិសេសនំ អកិច្ចការកសមាបត្តិតោ តស្ស អសេដ្ឋភាវតោ។ អកិច្ចការកតា ចស្ស បដុសញ្ញាកិច្ចការវចនតោវិញ្ញាយតិ។ យថេវ ហិ តត្ថ សញ្ញា, ឯវំ

ជស្សនយោ បីតិ។ យទគ្គន ហិ តត្ថ សង្ខារាវសេសសុខុមការប្បត្តិយា
បកតិវិបស្សកានំ សម្មសិតុំ អសក្កណោយ្យរូបេន បីតា, តទគ្គន
ហោជ្ជិមសមាបត្តិធម្មាវិយ បដុកិច្ចករណសមត្ថាបិ ន ហោន្តីតិ។ ស្វាយមត្តោ
បរមត្ថមញ្ញុសាយំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណោនាយំ អារុប្បកថាយំ (វិសុទ្ធិ. ដ. ១.២៨៦)
សរិសេសំ វុត្តោ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។ កេចិ បន “យថា ហោជ្ជិមា
ហោជ្ជិមា សមាបត្តិយោ ឧបរិមាណំ ឧបរិមាណំ អធិដ្ឋានកិច្ចំ សាធន្តិ, ន ឯវំ
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនសមាបត្តិ កស្សបិបិ អធិដ្ឋានកិច្ចំ សាធនិ, តស្មា
សា អកិច្ចការិកា, ឥតរា កិច្ចការិកា វុត្តា” តិ វទន្តិ, តទយុត្តំ តស្សាបិ
វិបស្សនាចិត្តបរិទមនាធិនំ អធិដ្ឋានកិច្ចសាធនតោ។ តស្មា បុរិមោយេវ អត្តោ
យុត្តោ។

បកប្ប្បតីតិ សរិទហតិ។ ឈានំ សមាបជ្ជន្តោ ហិ ឈានសុខំ អត្ថនិ
សរិទហតិ នាម។ អភិសង្ខរោតីតិ អាយុហតិ, សម្មិណ្ឌោតីតិ អត្តោ។
សម្មិណ្ឌានត្តោ ហិ សមុទយដ្ឋោ។ យស្មា និកន្តិវសេន ចេតនាកិច្ចស្ស
មត្តកប្បត្តិ, តស្មា ជលូបចារេន ការណំ ទស្សន្តោ “និកន្តី កុរុមាណោ
អភិសង្ខរោតិ នាមា” តិ វុត្តំ។ ឥមា ឥទានិ មេ លព្ពមាណា
អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញា និរុដ្ឋេយ្យំ តំសមតិក្កមេនេវ ឧបរិឈានត្ថាយ
ចេតនាភិសង្ខរណសម្ពុតោ។ អញ្ញាតិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញាហិ អញ្ញា។
តតោ ជូលតរការតោ ឱឡារិកា។ កា បន តាតិ អាហា “ភវន្តសញ្ញា” តិ។
អាកិញ្ចញ្ញាយតនតោ វុដ្ឋាយ ឯវ ហិ ឧបរិឈានត្ថាយ ចេតនាភិសង្ខរណានិ
ភវេយ្យំ, វុដ្ឋានញ្ចា ភវន្តវសេន ហោតិ។ យាវ ច ឧបរិឈានសមាបជ្ជនំ, តាវ
អន្តរន្តរា ភវន្តប្បវត្តីតិ អាហា “ភវន្តសញ្ញា ឧប្បន្នេយ្យ” តិ។

ចេតេន្តោវាតិ នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនជ្ឈានំ ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ
សមាបជ្ជន្តោ ឯវ។ ន ចេតេតិ តថា ហេជ្ជមជ្ឈានេសុ វិយ វា បុញ្ញកោតាភារតោ
បុញ្ញកោតវសេន ហិ ឈានំ បកប្បន្តោ ឥធ “ចេតេតី” តិ វុត្តោ។ យស្មា
“អហមេតំ ឈានំ និត្តត្ថមិ ឧបសម្មាទេមិ សមាបជ្ជាមី” តិ ឯវំ អភិសង្ករណំ
តត្ថ សាលយស្សេវ ហោតិ, ន អនាលយស្ស, តស្មា ឯកំ ចិត្តក្ខណ៍កម្មិ ឈានំ
បវត្តន្តោ តត្ថ អប្បហ័ននិកក្ខតតាយ អភិសង្ករោ ឯវាតិ អត្តោ។ យស្មា
បនស្ស តថា ហេជ្ជមជ្ឈានេសុ វិយ វា តត្ថ បុញ្ញកោតោ នត្ថិ, តស្មា “ន
អភិសង្ករោតី” តិ វុត្តំ។ “ឥមស្ស ភិក្ខុនោ” តិ អាទិ វុត្តស្សេវ ត្ថស្ស វិវរណំ។
“ស្វាយមត្តោ” តិ អាទិនា តមេវត្ថំ ឧបមាយ បដិចារទេតិ។

បច្ឆាភាគេតិ បិទុយរស្ស បច្ឆាភាគេ។ តតោ បុត្តយរតោ។ លទ្ធករមេវាតិ
យតោ អនេន ភិក្ខុ លទ្ធា, តមេវ យំ បុត្តគេហមេវ។ អាសនសាលា វិយ
អាភិញ្ញាយតនសមាបត្តិ តតោ បិទុយរ បុត្តយរជ្ជានិយានំ
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតននិរោធសមាបត្តិនំ ឧបកន្តត្ថតោ។ បិទុយរំ
អមនសិករិត្វាតិ បរិសិទ្ធា សមតិក្កន្ធម្មិ បិទុយរំ ន មនសិ កត្វា។
បុត្តយរស្សេវ អាចិត្តនំ វិយ ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ សមាបជ្ជិតព្ពម្មិ
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនំ ន មនសិ កត្វា បរតោ និរោធសមាបត្តិអត្តាយ ឯវ
មនសិការោ។ ឯវំ អមនសិការសាមញ្ញេន, មនសិការសាមញ្ញេន ច
ឧបមុបមេយ្យតា វេទិតព្ពា អាចិត្តនេន បិ មនសិការស្សេវ ជោតិតត្តា។ ន ហិ
មនសិការេន វិនា អាចិត្តនំ សម្ពុតិ។

តាលានសញ្ញាតិ តា ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ បវត្តា
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនសញ្ញា។ និរុជ្ឈន្តិ បទេសេនេវ និរុជ្ឈន្តិ,
បុញ្ញភិសង្ការវសេន បន ឧបរិ អនុប្បាទោ។ យថា ច ឈានសញ្ញានំ, ឯវំ

ឥតរសញ្ញានំ បីតិ អាហា “អញ្ញា ច ឌីឡាវិកា កវុត្តសញ្ញា ធុប្បជ្ជន្តី”តិ,
យថាបរិច្ឆេទកាលន្តិ អធិប្បាយោ។ សោ ឯវំ បដិបន្នោ ភិក្ខុតិ សោ ឯវំ យថាវុត្ត
សញ្ញាក្កេ បីតោ អរហត្តោ, អនាគាមិជលេ វា បតិជ្ឈិតោ ភិក្ខុ ទីហិ ជលេហិ
សមន្មាគមោ, តិណ្ណំ សម្ពាទានំ បដិប្បស្សន្តិ, សោឡសវិទា ញាណាចរិយា,
នវវិទា សមាធិចរិយាតិ ឥមេសំ វសេន និរោធបដិចាទនបដិបត្តិ បដិបន្នោ។
ដុសតីតិ ឯត្ថ ដុសនំ នាម វិន្ទនំ បដិលទ្ធិតិ អាហា “វិន្ទតិ បដិលភតី”តិ។ អត្ថតោ
បន យថាបរិច្ឆេទកាលំ ចិត្តចេតសិកានំ សព្វសោ អប្បវត្តិ ឯវ។

អភីតិ ឧបសគ្គមត្តំ និវត្តកំ, តស្មា “សញ្ញា” ឥច្ឆេវ អត្ថោ។ និរោធបទេន
អនន្តរិកំ កត្វា សមាបត្តិបទេ វុត្តព្ពេ តេសំ ទិដ្ឋំ អន្តរេ សម្បជានបទំ បរិចតន្តិ
អាហា “និរោធបទេន អនន្តរិកំ កត្វា វុត្ត”ន្តិ, តេនាហា “អនុបដិ... បេ... អត្ថោ”តិ។
តត្រាបីតិ តស្មិម្បិ តថា បទានុបត្តិបបនេបិ អយំ វិសេសត្ថោតិ យោជនា។
សម្បជានន្តស្សាតិ តំ តំ សមាបត្តិ សមាបទ្ធិត្វា វុដ្ឋាយ តត្ថ តត្ថ សម្ពាទានំ
សម្មសនវសេន បជានន្តស្ស។ អន្តេតិ យថាវុត្តាយ និរោធបដិបត្តិយា
បរិយោសានេ។ ទុតិយវិកប្បេ សម្បជានន្តស្សាតិ សម្បជានការិនោតិ អត្ថោ,
តេន និរោធសមាបទ្ធនកស្ស ភិក្ខុនោ អាទិតោ បដ្ឋាយ
សព្វថាដិហារិកបញ្ញាយ សទ្ធិ អត្ថសាធិកា បញ្ញា កិច្ចតោ ទស្សិតា ហោតិ,
តេនាហា “បណ្ឌិតស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។

សញ្ញាការេនាតិ “សមាបត្តិយា សរូបវិសេសោ, សមាបទ្ធនកោ,
សមាបទ្ធនស្ស ឋានំ, ការណំ, សមាបទ្ធនាការោ”តិ ឯវមាទិ សព្វប្បការេន។
តត្ថាតិ វិសុទ្ធិមគ្គេ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៨៦៧) កថិតតោវាតិ កថិតជ្ជានតោ ឯវ
គហោតញ្ញា, នឥធ តំ វទាម បុនុត្តិការតោតិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ ខោ អហន្តិ ឯត្ថ អាការត្ថោ ឯវំ-សន្តោ ឧគ្គហិតាការទស្សនន្តិ កត្វា។
ឯវំ ចោដ្ឋចាទាតិ ឯត្ថ បន សម្មជិច្ឆនត្ថោ, តេនាហ “សុឧគ្គហិតំ តយាតិ
អនុជានន្តោ” តិ។

៤០៥. សញ្ញា អគ្គា ឯត្ថាតិ សញ្ញាគ្គំ, អាភិញ្ញាញាយតនំ។ អដ្ឋសុ
សមាបត្តិសុបិ សញ្ញាគ្គំ អត្ថិ ឧបលព្ពតិ ចិន្តេត្វា។ “បុដ្ឋ” តិ ចាឡិយំ
លិដ្ឋិបល្លាសំ ទស្សន្តោ អាហ “ពហ្វនិប័” តិ។ “យថា” តិ ឥមំនា បការីសេសោ
ករណប្បការោ គហិតោ, ន បការសាមញ្ញន្តិ អាហ “យេន យេន
កសិណោនា” តិ, បថីកសិណោន ករណភូតេនា” តិ ច។ ឈានំ តាវ យុត្តោ
ករណភារោ សញ្ញានិរោធដុសនស្ស សាធកតមភាវតោ, កថំ កសិណានន្តិ?
តេសម្បិ សោ យុត្តោ ឯវំ។ យទគ្គន ហិ ឈានានំ និរោធដុសនស្ស សាធកតំ
អភារោ, តទគ្គន កសិណានម្បិ តទិវិនាភាវតោ។ អនេកករណាបិ កិរិយា
ហោតិយេវ យថា “អស្សេន យានេន ទីបិកាយ គដ្ឋតិ” តិ។

ឯកវារន្តិ សកី។ បុរិមសញ្ញានិរោធណ្តិ កាមសញ្ញាទិបុរិមសញ្ញាយ និរោធំ, ន
និរោធសមាបត្តិសញ្ញាតំ សញ្ញានិរោធំ។ ឯកំ សញ្ញាគ្គន្តិ ឯកំ សញ្ញាភូតំ អគ្គំ
សេដ្ឋន្តិ អត្ថោ ហេដ្ឋិមសញ្ញាយ ឧគ្គជ្ជភាវតោ។ សញ្ញា ច សា អគ្គញាតិ
សញ្ញាគ្គំ, ន សញ្ញាសុ អគ្គន្តិ។ ទ្វេ វារេតិ ទ្វិក្ខត្ថំ។ សេសកសិណោស្វតិ
កសិណានំយេវ គហាណំ និរោធកថាយ អធិកតត្តា។ តតោ ឯវំ ចេត្ត
ឈានគ្គហណោន កសិណាជ្ឈានានិ ឯវំ គហិតានីតិ វេទិតព្ពំ។ “បឋមជ្ឈានេន
ករណភូតេនា” តិ អារម្មណំ អនាមសិទ្ធា វេទិតិ យថា “យេន យេន
កសិណោនា” តិ ឯត្ថ ឈានំ អនាមសិទ្ធា វុត្ថំ។ “ឥតិ” តិ អាទិនា វុត្ថមេវត្ថំ
សង្គិហេត្វា និគមនវសេន វេទិតិ។ សព្ពម្បីតិ សព្ពំ ឯកវារំ សមាបន្នឈានំ។

សង្គ្រោះតាតិ សញ្ញាណនលក្ខណៈន តំសភាវាវិសេសតោ ឯកជ្ឈំ សង្គ្រោះតា។
អបរាបរន្តិ បុនប្បនំ។

៤១៦. ឈានបទដ្ឋានំវិបស្សនំវឌ្ឍន្តស្ស បុគ្គលស្ស វសេន
សញ្ញាញាណានិ ទស្សិតានិ បឋមនយេ។ ទុតិយនយេ បន យស្មាវិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា មគ្គន យដេន្តស្ស មគ្គញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា
វិបស្សនាមគ្គវសេន សញ្ញាញាណានិ ទស្សិតានិ។ យស្មា បន បឋមនយោ
លោកិយត្តា ឌីឡាវិកោ, ទុតិយនយោ មិស្សកោ តស្មា តទុកយំ អសម្ពាវេត្វា
អច្ចន្តសុខមំ សុភំ ជិវំ និព្វត្តិតលោកុត្តរមេវ ទស្សេតុំ មគ្គជលវសេន
សញ្ញាញាណានិ ទស្សិតានិ តតិយនយេ។ តយោបេតេ នយា
មគ្គសោធនវសេន ទស្សិតា។

“អយំ បនេត្ត សារោ”តិ វិភាវេតុំ តិបិដកមហាសិវត្ថុរវាទោ អាកតោ។
និរោធំ បុច្ឆិត្វា តស្មី កបិតេ តទនន្តរំ សញ្ញាញាណុប្បត្តិ បុច្ឆន្តោ អត្ថតោ
និរោធតោ វុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ នាម, និរោធតោ ច វុដ្ឋានំ អរហត្តជលុប្បត្តិយា វា
សិយា អនាគាមិជលុប្បត្តិយា វា, តត្ថ សញ្ញា បដាណា, តទនន្តរញ្ច
បច្ឆវេក្ខណញាណាន្តិ តទុកយំ និទ្ធាវេន្តោ ជេរោ “កី ឥមេ ភិក្ខុ
ភណ្ឌន្តិ”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ “កី ឥមេ ភិក្ខុ ភណ្ឌន្តិ”តិ តទា ធិបនិកាយតន្តិ
បរិវត្តន្តេ ឥមំ ហំនំ បត្វា យថាវុត្តន បដិចាជិយា តយោ នយេ កថេន្តេ ភិក្ខុ
សន្ធាយ វទិតិ។

យស្ស យថា មគ្គវិជ័យំ មគ្គជលញាណាសុ ឧប្បន្នេសុ និយមតោ
មគ្គជលបច្ឆវេក្ខណញាណានិ ហោន្តិ, ឯវំ ជលសមាបត្តិយំ
ជលបច្ឆវេក្ខណញាណាន្តិ អាហា “បច្ឆា បច្ឆវេក្ខណញាណា”ន្តិ។ “ឥទំ
អរហត្តជល”ន្តិ ឥទំ បច្ឆវេក្ខណញាណាស្ស បវត្តិ អាការទស្សនំ។

ផលសមាធិសញ្ញាបច្ចយាតិ ផលសមាធិសហគតសញ្ញាបច្ចយា។ កិវ-សន្តោ
អនុស្សរណត្ថោ។ យថាធិគតធម្មានុស្សរណបក្ខិយា ហិ បច្ចវេក្ខណា។
សមាធិសីសេន ចេត្ត សត្តំ អរហត្តផលំ គហិតំ សហចរណញ្ញាយេន, តស្មី
អសតិ បច្ចវេក្ខណាយ អសម្ពវោ ឯវាតិ អាហា “ឥទប្បច្ចយា”តិ។

សញ្ញាអត្តកថាវណ្ណានា

៤០៧. ទេសនាយ សណ្ឋាភាវេន សារម្ពមក្ខិស្សាទិមលវិសោធនតោ
សុតមយញ្ញាណំ ម្លាចិតំវិយ, សុខុមភាវេន តនុលេបនវិលិត្តំវិយ,
តិលក្ខណញ្ញាហតតាយ កុណ្ឌលាទិអលង្ការវិភូសិតំវិយ ច ហោតិ,
តទនុបសេវតោ ញ្ញាណស្ស ច តថាភាវោ តំសមន្តិទោ បុគ្គលស្ស
តថាភាវាបត្តិ, និរោធកថាយ និវេសនញ្ញស្ស សិរិសយនប្បវេសនសទិសន្តិ
អាហា “សណ្ឋាសុខុម... បេ... អាហេបិតោបី”តិ។ តត្ថាតិ តស្សំ និរោធកថាយំ។
សុខំ អវិទ្ធចន្តោ មន្តពុទ្ធិតាយ អលកន្តោ។ មលវិទូសិតតាយ គូបដ្ឋានសទិសំ។
អត្តនោលទ្ធិ អត្តទិដ្ឋិ។ អនុមតី គហេត្វាតិ អនុញ្ញំ គហេត្វា “ឯទិសោ មេ
អត្តា”តិ អនុជាតាបេត្វា, អត្តនោលទ្ធិយំ បតិជ្ឈបេត្វាតិ អត្តោ។ កំ បនាតិ
ឡិឡារិកោ, មនោមយោ, អរូបីតិ តិណ្ឌំ អត្តវាទានំ វសេន តិវិធសុ កតមន្តិ
អត្តោ។ បរិហារន្តោតិ វិទ្ធិសនតោ បរិហារន្តោ, និគ្ខហន្តោតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា
ចតុសន្តតិរូបប្បពន្ធុ ឯកត្តវសេន គហេត្វា រូបីការតោ “ឡិឡារិកោ អត្តា”តិ
បច្ឆេតិ អត្តវាទី, អន្តទានោបដានតញ្ញស្ស បរិកប្បេត្វា “សស្សតោ”តិ មញ្ញាតិ,
រូបីការតោ ឯវ ច សញ្ញាយ អញ្ញត្តំ ញ្ញាយាគតមេវ, យំ វេទវាទិនោ “អន្តមយោ,
ចានមយោ”តិ ច ទ្វិជា វោហារន្តិ, តស្មា បរិព្ពាជកោ តំ សន្ធាយា “ឡិឡារិកំ
ទោ”តិ អាហា។

តត្ថ យទិ អត្តា រូបី, ន សញ្ញា, សញ្ញាយ អរូបភាវត្តា, រូបធម្មានញ្ច
អសញ្ញាននសភាវត្តា, រូបី ច សមាធាយទិ តវ មតេន និទ្វា, សញ្ញា អបរាបរំ
បវត្តនតោ តត្ថ តត្ថ ភិជ្ជតីតិ ភេទសញ្ញាវតោ អនិទ្វា, ឯវម្មី “អញ្ញា សញ្ញា,
អញ្ញា អត្តា” តិ សញ្ញាយ អភាវតោ អចេតនាតិ ន កម្មស្ស ការកោ,
ជលស្ស ច ន ឧបកុញ្ញកោតិ អាបន្នមេវ, តេនាហ “ឡិទ្ធាវិកោ ច ហិ
តេ” តិ អាទិ។ បច្ឆាគច្ឆតោតិ បច្ឆាគច្ឆន្តស្ស, ជានតោតិ អត្តោ។ “អញ្ញា ច
សញ្ញា ឧប្បជ្ឈន្តិ, អញ្ញា ច សញ្ញា និរុជ្ឈន្តិ” តិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ ឧប្បាទបុព្វកោ
និរោធា, ន ច ឧប្បន្នំ អនិរុជ្ឈកំ នាម អត្ថីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “ចតុន្ទញ្ច
ខន្ធាន” តិ អាទិ។

៤១៨-៤២០. មនោមយន្តិ ឈានមនសោ វសេន មនោមយំ។ យោ ហិ
ពាហិរបច្ឆយនិរបេក្ខោ, សោ មនសាវ និព្ពត្តោតិ មនោមយោ។ រូបលោកេ
និព្ពត្តសរីរំ សន្ធាយ វទតិ, យំ វេទវាទិនោ អាទន្នមយោ, វិញ្ញាណមយោតិ ច
ទិដ្ឋា វោហារន្តិ។ តត្រាបីតិ “មនោមយោ អត្តា” តិ ឥមស្មីម្យី បក្ខោ។ ទោសេ
ទិន្នេតិ “អញ្ញាវ សញ្ញា ភវិស្សតី” តិ អាទិនា ទោសេ ទិន្នេ។ ឥធាបិ បុរិមវាទេ
វុត្តនយេនេវ ទោសទស្សនំ វេទិតព្ពំ។ អយំ បនវិសេសោ - យទិ អត្តា
មនោមយោ, សព្ពដ្ឋបច្ឆដ្ឋី, អហីនិជ្រិយោ ច ភវេយ្យ, ឯវំ សតិ “រូបំ អត្តា សីយា,
ន ច សញ្ញា” តិ បុព្វេវិយ វត្ថុព្ពំ។ តេនាហ - “មនោមយោ ច ហិ តេ” តិ អាទិ។
កស្មា បនាយំ បរិព្ពាជកោ បឋមំ ឡិទ្ធាវិកំ អត្តានំ បដិជាតិក្ខា តំ លទ្ធិ
វិស្សន្នេត្វា បុន មនោមយំ អត្តានំ បដិជាតាតិ, តញ្ចវិស្សន្នេត្វា អរូបំ អត្តានំ
បដិជាតាតិ តិ? កាមព្យោត្ត ការណំ ហោជ្ជា វុត្ថមេវ, តថាបិ ឥមេ តិត្តិយា នាម
អនវដ្ឋិតចិត្តា ធុសរាសិម្ហិ និខាតខាលុកោ វិយ ចញ្ចលាតិ ទស្សេតុំ “យថា
នាម ឧម្មត្តកោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ សញ្ញាយាតិ បកតិសញ្ញាយ។ ឧប្បាទនិរោធំ
ឥច្ឆតិ អបរាបរំ បវត្តាយ សញ្ញាយ ឧទយវយទស្សនតោ។ តថាបិ “សញ្ញា

សញ្ញា"តិ បវត្តសមញ្ញំ "អត្តា"តិ គហេត្វា តស្ស ច អវិច្ឆេទំ បរិកប្បន្តោ
សស្សតំ មញ្ញតិ, តេនាហា "អត្តានំ បនសស្សតំ មញ្ញតិ"តិ។

តថេវាតិ យថា "រូបំ អត្តា"តិ, "មនោមយោ អត្តា"តិ ច វាទទ្ធយេ សញ្ញាយ
អត្តតោ អញ្ញតា, តថា ចស្ស អចេតនតាទិទោសប្បសង្ការ ទុដ្ឋិវារោ, តថេវ
ឥមស្មី វាទេ ទោសោ។ តេនាហា "តថេវស្ស ទោសំ ទស្សន្តោ"តិ។
មិច្ឆាទស្សនេនាតិ អត្តទិដ្ឋិសង្ខារេន មិច្ឆាភិទិវេសេន។ អភិភូតត្ថាតិ
អនាទិកាលភាវិតភាវេន អដ្ឋោត្ថជត្តា និវរិតញ្ញាណាចារត្ថា។ តំ នានត្ថំ
អជានន្តោតិ យេន សន្តតិយនេន, សមូហយនេន ច វញ្ញតោ ពាលោ
បពន្ធវេសេន បវត្តមានំ ធម្មសមូហំ មិច្ឆាគាហាវេសេន "អត្តា"តិ, "និច្ឆោ"តិ ច
អភិទិវិស្ស វេហាវតិ, តំ ឯកត្តសញ្ញតំ យនគ្គហណំ វិនិកុដ្ឋ យាថាវតោ ជានំ
យនវិនិញ្ញោគោ, សព្វេន សព្វំ តិត្តិយានំ សោ នត្ថិតិ អយម្យិ បរិញ្ញាជកោ
តាទិសស្ស ញ្ញាណស្ស បរិចាកស្ស អភាវតោ វុច្ចមានម្យិ នាញ្ញាសិ។ តេន វុត្ថំ
"ភគវតោ វុច្ចមានម្យិ តំ នានត្ថំ អជានន្តោ"តិ។ សញ្ញា នាមាយំ នាណាម្ពណា
នាណាភូណោ ឧប្បជ្ជតិ, វេតិ ចាតិ សញ្ញាយ ឧប្បាទនិរោធំ បស្សន្តោបិ
សញ្ញាមយំ សញ្ញាភូតំ អត្តានំ បរិកប្បត្វា យថាវុត្តយនវិនិញ្ញោគាភាវតោ
និច្ឆមេវ កត្វា មញ្ញតិ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ។ តថាភូតស្ស ច តស្ស
សណ្តាសុខុមបរមកម្មីរធម្មតា នញ្ញាយតេវាតិ វុត្ថំ "ទុដ្ឋានំ ទោ"តិអាទិ។

ទិដ្ឋិអាទិសុ "ឯវមេត"ន្តិ ទស្សនំ អភិទិវិសនំ ទិដ្ឋិ។ តស្ស ឯវ បុព្វភាគភូតំ
"ឯវមេត"ន្តិ និដ្ឋានវេសេន ខមនំ ខន្តិ។ តថា រោចនំ វុចិ។ "អញ្ញថា"តិអាទិ តេសំ
ទិដ្ឋិអាទិនំ វិភជិត្វា ទស្សនំ។ តត្ថ អញ្ញថាតិ យថា អរិយវិនយេ អន្តទ្ធយំ
អនុបគ្គម្ម មជ្ឈិមា បដិបទាវេសេន ទស្សនំ ហោតិ, តតោ អញ្ញថាយេវ។
អញ្ញទេវាតិ យំ បរមត្ថតោវិជ្ជតិ ខន្ធយតនាទិ, តស្ស ច អនិច្ចតាទិ, តតោ

អញ្ញោទេវ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានំ អត្តានំ សស្សតាទិ តេ ឧមតិ ចេវ វុច្ចតិ ច។
អាបុញ្ញនំ អនុបុញ្ញនំ អាហោតោ, តេនាហ “យុត្តបយុត្តតា” តិ។ បដិបត្តិយាតិ
បរមត្ថចិន្តនាទិបរិព្ពាជកបដិបត្តិយា។ ទុដ្ឋានមេតំ ធម្មតំ ត្វំ “អយំ បរមត្ថោ,
អយំ សម្មតិ” តិ ឥមស្ស វិភាគស្ស ទុព្ពិភាគត្តា។ “យទិ ឯតំ ទុដ្ឋានំ, តំ តាវ
តិដ្ឋតុ, ឥមំ បនត្ថំ ភកវន្តំ បុច្ឆិស្សមី” តិ ចិន្តត្វា យថា បដិបដ្ឋិ, តំ ទស្សេតុំ “អថ
បរិព្ពាជកោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អញ្ញោ វា សញ្ញតោ តិ សញ្ញាសភាវតោ អញ្ញោ
សភាវោ វា អត្តា ហោតូ តិ អត្តោ។ អស្សា តិ អត្តនោ។

លោកីយតិ ទិស្សតិ ឯត្ថ បុញ្ញចាបំ, តត្ថិចាកោ ចាតិ លោកោ, អត្តោ។ សោ
ហិស្ស ការកោ, វេទកោ ចាតិ ឥដ្ឋិតោ។ ទិដ្ឋិតតន្តិ “សស្សតោ អត្តា ច
លោកោ ចា” តិ អាទិ (ធិ. និ. ១.៣១; ឧទា. ៥៥) នយប្បវត្តំ ទិដ្ឋិតតំ។ ន ហោស
ទិដ្ឋាភិនិវេសោ ទិដ្ឋធម្មិកាទិ អត្តនិស្សិតោ តទសំវត្ថនតោ។ យោ ហិ
តទាវហោ, សោ តំនិស្សិតោ តិ វត្ថព្ពតំ លកេយ្យ យថា តំ
បុញ្ញញ្ញាណសម្ពាវោ។ ឯតេនេវ តស្ស ន ធម្មនិស្សិតតាបិ សំវណ្ណិតា ទដ្ឋញ្ញា។
អាទិព្រហ្មចរិយស្សា តិ អាទិព្រហ្មចរិយំ, តេនេវ អាទិព្រហ្មចរិយកំ យថា
“វិនយោ ឯវ វេនយិកោ” តិ, (ចារា. អដ្ឋ. ២១) តេនាហ
“សិក្ខត្ថយសម្ពាតស្សា” តិ អាទិ។ ទិដ្ឋាភិនិវេសស្ស សំសារវដ្ឋេ
និព្ពិទាវិរាគនិរោធិបសមាសំវត្ថនំ វដ្ឋន្តោគធាត្វា, តស្ស វដ្ឋសម្ពន្ធនតោ ច។ តថា
អភិញ្ញាសម្ពោធនិព្ពាណសំវត្ថនញ្ច ទដ្ឋញ្ញំ។ អភិជាធនាយា តិ
ញ្ញាតបរិញ្ញាវសេន អភិជាធនត្ថាយ។ សម្ពុជ្ឈនត្ថាយា តិ
តិរណាបហានបរិញ្ញាវសេន សម្ពោធនត្ថាយា តិ វទន្តិ។ អភិជាធនាយា តិ
អភិញ្ញាបញ្ញាវសេន ជាធនាយ, តំ បន វដ្ឋស្ស បច្ចក្ខករណមេវ ហោតិ តិ
អាហ “បច្ចក្ខកិរិយាយា” តិ។ សម្ពុជ្ឈនត្ថាយា តិ បរិញ្ញាភិសមយវសេន
បដិវេធាយ។

កាមំ តណ្ហាបិ ទុក្ខសភាវា, តស្សា បន សមុទយភាវេនវិសុំ គហិតត្តា
 “តណ្ហំ វេបេត្វា”តិ វុត្តំ។ បភាវនតោ ឧប្បាទនតោ។ ទុក្ខំ បភាវេន្តិបិ តណ្ហា
 អវិជ្ជាធិបច្ចយន្តរសហិតា វេ បភាវេតិ, ន កេវលាតិ អាហា “សប្បច្ចយា”តិ។
 ឧភិទ្ធនំ អប្បវត្តិ ឧភិទ្ធនំ អប្បវត្តិនិមិត្តំ, នប្បវត្តន្តិ ឯត្ថ ទុក្ខសមុទយា ឯតស្មី វា
 អធិគតេតិ អប្បវត្តិ។ ទុក្ខនិរោធំ និព្វានំ គច្ឆតិ អធិគច្ឆតិ, តទត្ថំ បដិបទា ចាតិ
 ទុក្ខនិរោធកាមិនីបដិបទា។ មគ្គចាតុភាវោតិ អគ្គមគ្គសមុប្បាទោ។
 ជលសន្និកិរិយាតិ អសេក្ខជលាធិគមោ។ អាការន្តិ តំ គមនលិដ្ឋំ។

៤២០. សមន្តតោ និគ្គណ្ហានវសេន តោទនំវិជ្ជនំ សន្និតោទកំ, វាចាយាតិ ច
 បច្ចេត្ត ករណាវចនន្តិ អាហា “វចនបតោទេនា”តិ។ សជ្ឈព្រឹតន្តិ សមន្តតោ ភុសំ
 អវិតំ អកំស្វតិ សតមត្ថេហិ តុត្ថកេហិ វិយ តីសសតមត្តា បរិព្វាជកា
 វាចាបតោទនេហិ តុទីសុ សភាវតោវិជ្ជមានន្តិ បរមត្ថសភាវតោ
 ឧបលព្ពមាទំ, នបកតិអាទិវិយ អនុបលព្ពមាទំ។ តច្ឆន្តិ សច្ចំ។ តជន្តិ អវិបរីតំ
 លោកុត្តរធម្មេស្វតិ វិសយេ ភុម្មំ តេ ធម្មេវិសយំ កត្វា។ វិតសភាវន្តិ
 អវជ្ជិតសភាវំ, តទុប្បាទកន្តិ អត្ថោ។ លោកុត្តរធម្មនិយាមតន្តិ
 លោកុត្តរធម្មសម្មាបននិយាមេន និយតំ, តេនាហា “ពុទ្ធានញ្ញំ”តិអាទិ។
 ឯទិសាតិ “ធម្មជ្ជិតត”ន្តិអាទិនា វុត្តប្បការា។

ចិត្តហត្ថិសាវិបុត្តចោជ្ជចានវត្ថុវណ្ណនា

៤២២. សុខុមេសុ អត្តន្តរេស្វតិ ខន្ធាយតនាទីសុ សុខុមញ្ញាណគោចរេសុ
 ធម្មេសុ។ កុសលោតិ បុព្វេ ពុទ្ធសាសនេ កតបរិចយតាយ ធរកោ អហោសិ។
 គិហិភាវេ អាទិសំសកថាយ កថិតត្តា សីលវន្តស្ស ភិក្ខុនោ តថា កថនេន
 វិព្ពមនេ និយោជិតត្តា ឥនានិ សយម្បិ សីលវា វេ ហុត្វា ធរវា (ធរ. ប. អដ្ឋ. ៣៧;
 ជា. អដ្ឋ. ១.១.៦៩) វិព្ពមិ។ កម្មសរិក្ខុកេន ហិ ជលេន ភវិតព្ពំ។ មហាសាវកស្ស

កងតែតិ មហាសាវកស្ស មហាកោដ្ឋិកត្រូវស្ស អបសាទនកងតិមិត្តំ។
បតិជ្ជាតុំ អសក្កោន្តោតិ សាសនេ បតិជ្ជំលទ្ធិំ អសក្កោន្តោ។

២២ក. បញ្ញាចក្កនោ នត្ថិតាយាតិ

សុវុត្ថុទុវុត្ថុសមីសមទស្សនសមត្ថបញ្ញាចក្កនោ អភារេន។ ចក្កមាតិ ឯត្ថ
យាទិសេន ចក្កនា បុរិសោ “ចក្កមា”តិ វុត្ថោ, តំ ទស្សតុំ “សុភាសិតា”តិអាទិ
វុត្ថំ។ ឯកកោដ្ឋាសាតិ ឯកន្តិកា, និព្វានាវហភារេន និច្ចតាតិ អធិប្បាយោ។
ឋបិតាតិ វុត្ថាបិតា។ ន ឯកកោដ្ឋាសា ន ឯកន្តិកា, ន និព្វានាវហភារេន
និច្ចតា វុត្ថោគធារាវតោតិ អធិប្បាយោ។

ឯកំសិកធម្មវណ្ណនា

២២ង. “កស្មា អារភី”តិ ការណំ បុច្ឆិត្វា “អនិយ្យានិកភាវទស្សនត្ថ”ន្តិ
បយោជនំវិស្សន្តិទំ។ សតិ ហិ ជលសិទ្ធិយំ ហេតុសិទ្ធិយេវ ហោតីតិ។
បញ្ញាបិតនិជ្ជាយាតិ បវេទិតវិមុត្តិមគ្គស្ស, វុត្ថុទុក្ខបរិយោសានំ គច្ចតិ
ឯតាយាតិ “និជ្ជា”តិវិមុត្តិ វុត្ថោ។ និជ្ជាមគ្គោ ហិ ឥធ ឧត្តរបទលោបេន “និជ្ជា”តិ
វុត្ថោ។ តស្ស ហិ អនិយ្យានិកតា, និយ្យានិកតា ច វុច្ចតិ, ន និជ្ជាយ។ និយ្យានំ វា
និគ្គមនំ និស្សរណំ, វុត្ថុទុក្ខស្ស វុបសមោតិ អត្ថោ។ និយ្យានមេវ និយ្យានិកំ, ន
និយ្យានិកំ អនិយ្យានិកំ, សោ ឯវ ភារោ អនិយ្យានិកភារោ, តស្ស ទស្សនត្ថន្តិ
យោជេតព្ពំ។ “ឯវ”ន្តិ “និព្វានំ និព្វាន”ន្តិ វេនមគ្គសាមញ្ញំ គហេត្វា វេទតិ, ន បេ
បរមត្ថតោ តេសំ សមយេ និព្វានបញ្ញាបនស្ស លព្ពនតោ, តេន វុត្ថំ “សា ច ន
និយ្យានិកា”តិអាទិ។ លោកថ្វបិកាទិវសេនាតិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ទេន “អញ្ញោ
បុរិសោ, អញ្ញោ បកតី”តិ បកតិបុរិសន្តរាវពោធា មោក្ខោ,
ពុទ្ធិអាទិគុណាវិនិមុត្តស្ស អត្ថនោ សកត្ថនិ អវជ្ជានំ មោក្ខោ,
កាយបវត្ថិតតិជាតិតន្ទានំ អប្បមជ្ឈនវសេន អប្បវត្ថោ មោក្ខោ, យញ្ញោហិ

ដុតេន បរេន បុរិសេន សលោកតា មោក្ខោ, សមីបតា មោក្ខោ, សហយោគោ
មោក្ខោតិ ឯវមាធិនំ សង្គហោ ធន្ទញោ។ យថាបញ្ញត្តាតិ បញ្ញត្តប្បការា ហុត្វា
ន និយ្យាតិ, យេនាការេន “និដ្ឋា ចាបុណ្ណិយតី”តិ តេហិ បវេទិតា, តេនាការេន
តស្ស អប្បត្តត្ថតោ ន និយ្យាតិ។ បណ្ឌិតេហិ បដិក្ខត្តាតិ “នាយំ និដ្ឋា បដិបទា
វដ្ឋស្ស អនតិក្កមនតោ”តិ ពុទ្ធាធិហិ បណ្ឌិតេហិ បដិក្ខត្តា។ និវត្តតិ
បដិក្ខេបស្ស ការណាវចនំ, តស្មា តេហិ បញ្ញត្តា និដ្ឋា បដិបទា ន និយ្យាតិ,
អញ្ញធត្ថ តំសមដ្ឋិនំ បុគ្គលំ សំសារេ ឯវ បរិព្ពមាបេន្តិនិវត្តតិ។

បដានំ ជាននំ នាម បច្ចក្ខតោ ជាននំ តស្ស បមាណជេដ្ឋការតោ, ឥតរស្ស
សំសយានុពទ្ធត្តាតិ វុត្ថំ “ជានំ បស្ស”ន្តិ។ តេនេត្ថ ធន្ទនេន ជាននំ វិសេសេតិ។
ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - តុម្កាកំ ឯកន្តសុខេ លោកេ បច្ចក្ខតោ ញាណធន្ទនំ
អត្ថិតិ។ ជានន្តិ វា តស្ស លោកស្ស អនុមាណវិសយតំ បុច្ឆតិ, បស្សន្តិ បច្ចក្ខតោ
គោចរតំ។ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ - អបិ តុម្កាកំ លោកោ បច្ចក្ខតោ ញាតោ,
ឧទាហ អនុមាណតោតិ។

យស្មា លោកេ បច្ចក្ខតោ អត្ថោ ឥន្ទ្រិយគោចរភារេន ចាកដោ, តស្មា
វុត្ថំ “ធិដ្ឋបុញ្ញនី”តិ អាធិ។ ធិដ្ឋបុញ្ញនីតិ ធិដ្ឋវា, ធន្ទនេន តេនេន តេនេន ច
ញាណេន គហិតបុញ្ញនីតិ អត្ថោ។ ឯវញ្ច កត្វា “សរីរសណ្ឋានាធិនី”តិ វចនំ
សមត្ថិតំ ហោតិ។ “អប្បាជិហីរក ត”ន្តិ អនុនាសិកលោបំ កត្វា និទ្ទេសោតិ
អាហា “អប្បាជិហីរកំ ត”ន្តិ “អប្បាជិហីរំ កត”ន្តិ ឯវមេត្ថ វណ្ណាន្តិ។
បដិបក្ខហរណតោ បដិហារិយំ, តនេវ ចាជិហារិយំ, ឧត្តរវិរហិតំ វចនំ។
ចាជិហារិយមេវេត្ថ “ចាជិហីរក”ន្តិ វា វុត្ថំ។ ន ចាជិហីរកំ អប្បាជិហីរកំ បរេហិ
វុច្ឆមានឧត្តរេហិ សឧត្តរត្តា, តេនាហា “បដិហារណវិរហិត”ន្តិ។ សឧត្តរញ្ជិ វចនំ

តែង ឧត្តរេន បដិហារីយតិ អតិវិបរិវត្តិយតិ។ តតោ ឯវ និយ្យានស្ស
បដិហារណាមគ្គស្ស អភាវតោ “អនិយ្យានិក”ន្តិ វត្តព្ពតំ លភតិ។

៤២៦. វិលាសោ លីឡា។ អាកប្បោ កេសពន្ធវត្តគ្គហណំ
អាទិអាការីសេសោ, វេសសំវិធានំ វា។ អាទិ-សន្នេន ភាវាទីនំ សង្គហោ
នដ្ឋញ្ញោ។ “ភាវោ”តិ ច ចាតុរិយំ វេទិតព្ពំ។

តយោអត្ថបដិលាភវណ្ណានា

៤២៨. អាហិតោ អហំ មាណេ ឯត្ថាតិ អត្តា, អត្តភាវោតិ អាហា
“អត្ថបដិលាភោតិ អត្តភាវបដិលាភោ”តិ។ កាមភវំ ទស្សេតិ តស្ស
ឥតរទ្ធយត្តភាវតោ ឌីឡារិកត្តា។ រូបភវំ ទស្សេតិ ឈានមនេន និព្ពត្តំ ហុត្វា
រូបីភាវេន ឧបលព្ពនតោ។ សំកិលេសិកា ធម្មា នាម ទ្វាទស
អកុសលចិត្តប្បាទា តទភាវេ កស្សចិ សំកិលេសស្សចិ អសម្ពុរតោ។
វោទានិយា ធម្មា នាម សមថវិបស្សនា តាសំ វេសេន សព្ពសោ ចិត្តវោទានស្ស
សិជ្ឈនតោ។

៤២៩. បដិបក្ខធម្មានំ អសមុច្ឆេទេ បន ន កទាចិបិ អនវដ្ឋធម្មានំ ចារិប្បរិ,
វេបុល្លំ វា សម្ពុរតិ, សមុច្ឆេទេ បន សតិ ឯវ សម្ពុរតីតិ មគ្គបញ្ញាជលបញ្ញា-
គ្គហណំ។ តា ហិ សកី បរិបុណ្ណា បរិបុណ្ណា ឯវ អបរិហានធម្មត្ថា។
តរុណាបីតីតិ ឧប្បន្នមត្តា អលទ្ធាសេវនា ទុព្ពលា បីតិ។ ពលវតុដ្ឋីតិ បុនប្ប្គនំ
ឧប្បត្តិយា លទ្ធាសេវនា ឧបរិវិសេសាធិគមស្ស បច្ចយភូតា ជីវតរា បីតិ។ “យំ
អវោចុម្ពា”តិអាទីសុ អយំ សន្នេបត្ថោ - យំ វោហារំ
“សំកិលេសិកវោទានិយធម្មានំ បហានាភិវុទ្ធិនិដ្ឋំ បញ្ញាយ ចារិប្បរិវេបុល្លភូតំ
ឥមស្មីយេវ អត្តភាវេ អបរប្បច្ចយេន ញ្ញាណេន បច្ចក្ខតោ សម្មាទេត្វា

វិហារិស្សតី"តិ កថយិម្ហ។ តត្ថ តស្មីវិហារេ តស្ស មម ឡំវាទករស្ស ភិក្ខុនោ
ឯវំ វុត្តប្បការេន វិហារណនិមិត្តំ បមោទប្បការិតា បីតិ ច ភវិស្សតិ, តស្ស ច
បច្ចយភូតំ បស្សទ្ធិទ្ធយំ សម្មនេវ ឧបដ្ឋិតា សតិ ច ឧក្កំសគតំ ញាណញា
តថាភូតោ ច សោវិហារោ។ សន្តបណ្ឌិតតាយ អតប្បកោ
អនញ្ញសាធារណោ សុខវិហារោតិ វុត្តព្ពតំ អរហតីតិ។

បឋមជ្ឈានេ បដិលទ្ធមត្ថេ ហ៊ានភាវតោ បីតិ ទុព្ពលា ចាមោជ្ឈបក្ខិកា,
សុវិការិតេ បន តស្មី បគុណោ សា បណ្ឌិតា ពលវភាវតោ បរិបុណ្ណាកិច្ចា
បីតិ វុត្តំ "បឋមជ្ឈានេ ចាមោជ្ឈាទយោ ធម៌ ធម្មា លព្ពន្ធ"តិ។ "សុខោ
វិហារោ"តិ ឥមិនា សមាធិ គហិតោ។ សុខំ គហិតន្តិ អបរេ, តេសំ មតេន
សន្តសុខតាយ ឧបេក្ខា ចតុត្ថជ្ឈានេ "សុខ"ន្តិ ឥច្ឆិតា, តេនាហ "តថា
ចតុត្ថ"តិ អាធិ។ ចាមោជ្ឈំ និវត្តតីតិ ទុព្ពលបីតិសម្ពាទំ ចាមោជ្ឈំ ធម្ម សុ ធម្មេសុ
និវត្តតិ ហាយតិ។ វិតក្កវិចារក្ខោភវិវហេន ទុតិយជ្ឈានេ សព្វនា បីតិ ពលវតី
ឯវំ ហោតិ, ន បឋមជ្ឈានេវិយ កនាធិ ទុព្ពលា។ សុទ្ធិវិបស្សនា
ចាទកជ្ឈានមេវាតិ ឧបរិ មគ្គំ អកថេត្វា កេវលំ វិបស្សនាចាទកជ្ឈានំ កថិតំ។
ចត្វាហិ មគ្គហិ សុទ្ធិវិបស្សនា កថិតាតិ វិបស្សនាយ ចាទកភាវេន ឈានានិ
កថេត្វា តតោ បរិ វិបស្សនាបុព្ពកា ចត្តារោបិ មគ្គា កថិតាតិ អត្ថោ។
ចតុត្ថជ្ឈានិកដលសមាបត្តិ កថិតាតិ បឋមជ្ឈានិកាធិកា ដលសមាបត្តិយោ
អកថេត្វា ចតុត្ថជ្ឈានិកា ឯវំ ដលសមាបត្តិ កថិតា។ បីតិវេវចនមេវ កត្វាតិ
ទ្ធិន្ធិ បីតិឯ ឯកស្មី ចិត្តប្បាទេ អនុប្បជ្ឈនតោ ចាមោជ្ឈំ បីតិវេវចនមេវ កត្វា។
បីតិសុខានំ អបរិច្ឆតត្តា, "សុខោ ច វិហារោ"តិ សាតិសយស្ស សុខវិហារស្ស
គហិតត្តា ច ទុតិយជ្ឈានិកដលសមាបត្តិ នាម កថិតា។ កាមំ បឋមជ្ឈានេបិ
បីតិសុខានិ លព្ពន្ធ, តានិ បន វិតក្កវិចារក្ខោភេន ន សន្តបណ្ឌិតានិ,
សន្តបណ្ឌិតានិ ច ឥនាធិប្បតានិ។

៤៣២-៤៣៧. វិការវនត្ថោតិ បកាសនត្ថោ សរូបតោ និរូបនត្ថោ, តេនាហ
“អយំ សោ”តិអាទិ។ នន្តិ ឌីឡាវិកំ អត្ថបដិលាភំ។ សប្បដិហារណាន្តិ បរេន
ចោទិតវេនេន សបរិហារំ សឌុត្តរំ។ តុន្នោតិ មុសា អភូតោ។ ស្មេវាតិ សោ ឯវ
អត្ថបដិលាភោ។ តស្មី សមយេ ហោតីតិ តស្មី បច្ចុប្បន្នសមយេ វិជ្ជមានោ
ហោតិ។ អត្ថបដិលាភោត្រូវ និយ្យាតេសិ, ន នំ សរូបតោ និហរិត្វា ទស្សេសិ។
រូចាទយោ ចេត្ត ធម្មាតិ រូបវេទនាទយោ ឯវ ឯត្ថ លោកេ សភាវធម្មា។
អត្ថបដិលាភោតិ បន តេ រូចាទិកេ បញ្ចក្ខន្ធទុចាទាយ បញ្ញត្តិ, តេនាហ
“នាមមត្តមេត”ន្តិ។ នាមបណ្ណត្តិវសេនាតិ នាមភូតបញ្ញត្តិមត្តតាវសេន។

៤៣៨. ឯវញ្ច បន វត្វាតិ “អត្ថបដិលាភោតិ រូចាទិកេ ឧចាទាយ
បញ្ញត្តិមត្ត”ន្តិ ឥមមត្ត “យស្មី ចិត្ត សមយេ”តិអាទិនា វត្វា។ បដិបុច្ឆិត្វា
វិនយនត្តន្តិ យថា បរេ បុច្ឆេយ្យំ, តេនាការេន កាលវិភាគតោ បដិបទានិ
បុច្ឆិត្វា តស្ស អត្ថស្ស ញាបនវសេន វិនយនត្តំ។ តស្មី សមយេ សន្នោ
អហោសីតិ តស្មី អតីតសមយេ ឧចាទានស្ស វិជ្ជមានតាយ សច្ចភូតោ
វិជ្ជមានោវិយ វត្តញ្ចោ អហោសិ, ន បន អនាគតោ ឥទានិ បច្ចុប្បន្នោ វា
អត្ថបដិលាភោ តទុចាទានស្ស តទា អវិជ្ជមានត្វា។ យេ តេ អតីតា ធម្មា
អតីតសមយេ អតីតត្ថបដិលាភស្ស ឧចាទានភូតា រូចាទយោ។ តេ ឯតវហិ
នត្តិ និរុទ្ធត្វា។ តតោ ឯវ អហោសុន្តិ សន្និកតា។ តស្មាតិ តស្មីយេវ សមយេ
លព្ពនតោ។ សោមិ តទុចាទានោ មេ អត្ថបដិលាភោ តស្មីយេវ អតីតសមយេ
សន្នោ ភូតោវិជ្ជមានោវិយ អហោសិ។ អនាគតបច្ចុប្បន្នានន្តិ
អនាគតានញ្ចោវ បច្ចុប្បន្នានញ្ចោ រូបធម្មានំ ឧចាទានភូតានំ តទា តស្មី
អតីតសមយេ អភាវា តទុចាទានោ អនាគតោ បច្ចុប្បន្នោ ច អត្ថបដិលាភោ
តស្មី អតីតសមយេ មោឃោ តុន្នោ មុសា នត្តិតិ អត្ថោ។ នាមមត្តមេវាតិ
សមញ្ញាមត្តមេវ។ អត្ថបដិលាភំ បដិជានាតិ បរមត្ថតោ អនុបលព្ពមានត្វា។

“ឯសេវ នយោ”តិ ឥមិនាយេ តេ អនាគតា ធម្មា, តេ ឯតវហិ នត្ថិ,
“ភវិស្សន្តី”តិ បនសង្ខំ គមិស្សន្តិ, តស្មា សោបិ មេ អត្ថបដិលាភោ តស្មីយេវ
សមយេ សង្ខារភវិស្សតិ។ អតីតបច្ចុប្បន្នានំ បន ធម្មានំ តនា អភាវា តស្មី
សមយេ មោឃោ អតីតោ មោឃោ បច្ចុប្បន្នោ។ យេ ឥមេ បច្ចុប្បន្នា ធម្មា, តេ
ឯតវហិ អត្ថិ, តស្មា យោយំ មេ អត្ថបដិលាភោ, សោ ឥនានិ សង្ខារ។
អតីតានាគតានំ បន ធម្មានំ ឥនានិ អភាវា តស្មី សមយេ មោឃោ អតីតោ
មោឃោ អនាគតោតិ វេ អត្ថតោ នាមមត្តមេវ អត្ថបដិលាភំ បដិជាតាតិ តិ
ឥមមត្តំ អតិទិសតិ។

៤៣៩-៤៤៣. សំសន្និគុន្តិ សមាទេតុំ។ យស្មី សមយេ ជីវំ ហោតិ តិ យស្មី
កាលេ ភូតុចាទាយសញ្ញាតំ ឧចាទានវិសេសំ ឧចាទាយ ជីវបញ្ញត្តិ ហោតិ។ ន
តស្មី...បេ.... គច្ឆតិ ជីវបញ្ញត្តិ ឧចាទានស្ស ទទិអាទិបញ្ញត្តិយា អនុចាទានតោ។
បដិនិយតវត្ថុកា ហិ ឯកា លោកសមញ្ញា, តេនាហ “យេ ធម្ម
ឧចាទាយា”តិ អាទិ។ តត្ថ សង្ខាយតិ ឯតាយាតិ សង្ខារ, បញ្ញត្តិ។ និទ្ធាវេត្វា វចន្តិ
វទន្តិ ឯតាយាតិ និរុត្តិ។ នមន្តិ ឯតេនាតិ នាមំ។ វេហវន្តិ ឯតេនាតិ វេហវារោ,
បញ្ញត្តិយេវ។ ឯស នយោ សព្ពត្តាតិ “យស្មី សមយេ”តិ អាទិនា ជីវេ វត្ថុនយំ
ទទិអាទិសុ អតិទិសតិ។

សមនុជាទនមត្តកាជិតិ “ឥទំ ជីវំ, ឥទំ ទដី”តិ អាទិនា តាទិសេ
ភូតុចាទាយរូបវិសេសេ លោកេ បរម្មរាគតំ បញ្ញត្តិ អប្បជិត្តិបិទ្វា
សមនុជាទនំវិយ បច្ចយវិសេសវិសិដ្ឋំ រូចាទិទន្ធសម្មហំ ឧចាទាយ “ឌីន្នារិកោ
អត្ថបដិលាភោ”តិ ច “មនោមយោ អត្ថបដិលាភោ”តិ ច “អរូចោ
អត្ថបដិលាភោ”តិ ច តថា តថា សមនុជាទនមត្តកាជិ, ន ច តព្វិនិមុត្តោ
ឧចាទានតោ អញ្ញោ កោចិ អត្តោ អត្ថិតិ អត្តោ។ និរុត្តិមត្តកាជិតិ

សន្តិវត្ថុយា គហណ្ឌាយមត្តកាណិ។ “សត្តោ ជស្សោតិ ហិ
សន្តិគ្គហណ្ឌាត្ថរកាលំ តទន្ទិវិទូបណ្ណាត្ថិគ្គហណ្ឌាមុខេនេវ តទន្តាវពោធា។
វេទបថមត្តកាណីតិ តស្សេវ វេវេចនំ។ វោហារមត្តកាណីតិ តថា តថា
វោហារមត្តកាណិ។ នាមបណ្ណាត្ថិមត្តកាណីតិ តស្សេវ វេវេចនំ,
តំតំនាមបញ្ញាបនមត្តកាណិ។ សព្វមេតន្តិ “អត្ថបដិលាភោ”តិ វា “សត្តោ”តិ វា
“ចោសោ”តិ វា សព្វមេតំ វោហារមត្តកំ បរមត្ថតោ អនុបលព្ពនតោ, តេនាហ
“យស្មា បរមត្ថតោ សត្តោ នាម នត្ថិ”តិអាទិ។

យទិ ឯវំ កស្មា តំ ពុទ្ធហិច្ឆិ វុច្ចតីតិ អាហ “ពុទ្ធានំ បន ទ្វេ កថា”តិអាទិ។
សម្មតិយា វោហារស្ស កថនំ សម្មតិកថា។ បរមត្ថស្ស សភាវធម្មស្ស កថនំ
បរមត្ថកថា។ អនិច្ចាទិកថាបិ បរមត្ថសន្និស្សិតកថា បរមត្ថកថាតិ កត្វា
បរមត្ថកថា។ បរមត្ថធម្មោ ហិ “អនិច្ចា, ធុក្ខោ, អនត្តា”តិ ច វុច្ចតិ, ន
សម្មតិធម្មោ។ កស្មា បនេវំ ធុរិជា ពុទ្ធានំ កថាបវត្ថីតិ តត្ថ ការណាមាហ “តត្ថ
យោ”តិអាទិនា។ យស្មា បរមត្ថកថាយ សច្ចសម្បជីវេនោ, អរិយសច្ចកថា ច
សិខាប្បត្តា ទេសនា, តស្មា វិនិយោគបុគ្គលវសេន សម្មតិកថំ កថេន្តោបិ ភគវា
បរមត្ថកថំយេវ កថេតីតិ អាហ “តស្ស ភគវា អាទិតោវ...បេ... កថេតី”តិ,
តេនាហ “តថា”តិអាទិ, តេនស្ស កត្ថចិ សម្មតិកថាបុព្វិកា បរមត្ថកថា
ហោតិ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន, កត្ថចិ បរមត្ថកថាបុព្វិកា សម្មតិកថា។ ឥតិ
វិនិយោគមនកុសលស្ស សត្ថវិនិយោគជ្ឈាសយវសេន តថា តថា
ទេសនាបវត្ថីតិ ទស្សេតិ។ សព្វត្ថ បនភគវា ធម្មតំ អវិជហន្តោ ឯវំ សម្មតី
អនុវត្តតិ, សម្មតី អបរិច្ចដន្តោយេវ ធម្មតំ វិភាវេតិ, ន តត្ថ
អភិនិវេសាតិដាវនាទិ។ វុត្ថញ្ញេតំ “ជនបទនិវត្តិ នាភិនិវេសេយ្យ, សមញ្ញំ
នាតិជារេយ្យា”តិ។

បឋម សម្មតិ កត្វា កថំ បន វេនេយ្យវសេន យេតុយ្យេន ពុទ្ធានំ
អាចិណ្ឌានិ តំ ការណេន សទ្ធិ ធស្សន្តោ “បកតិយា បនា” តិអាទិមាហ។ ននុ ច
សម្មតិ នាម បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានត្តា អភូតា, តំ កថំ ពុទ្ធា កថេន្តិ អាហ
“សម្មតិកថំ កថេន្តាបី” តិអាទិ។ សច្ចមេវា តិ តថមេវ។ សភាវមេវា តិ
សម្មតិការវេន តំសភាវមេវ, តេនាហ “អមុសាវា” តិ។ បរមត្ថស្ស បន
សច្ចាទិការវេ វត្ថុព្រមេវ នត្ថិ។

ឥមេសំ បន សម្មតិបរមត្តានំ កោវិសេសោ? យស្មី ភិន្នេ, ពុទ្ធិយា វា
អវយវីនិព្ពោគេ កតេ ន តំសញ្ញា, សោ យជបដាទិប្បកេនោ សម្មតិ,
តត្ថិបរិយាយតោ បរមត្តោ។ ន ហិ កក្កឡ ដុសនាទិសភាវេ អយំ នយោ
លព្ពតិ។ ឯវំ សន្តេបិ វុត្តនយេន សម្មតិបិ សច្ចសភាវា ឯវា តិ អាហ “ធុវេ សច្ចានិ
អក្ខាសី” តិអាទិ។

ឥនានិ នេសំ សច្ចសភាវំ ការណេន ធស្សន្តោ “សង្កេតវចនំ សច្ចនិ
កាថមាហ។ តត្ថ សង្កេតវចនំ សច្ចំ វិសំវាទនាការតោ។ តត្ថ ហេតុមាហ
“លោកសម្មតិការណា” ន្តិ។ លោកសិទ្ធា ហិ សម្មតិ សង្កេតវចនស្ស
អវិសំវាទនតាយ ការណំ។ បរមោ ឧត្តមោ អត្តោ បរមត្តោ, ធម្មានំ
យថាភូតសភាវោ។ តស្ស វចនំ សច្ចំ យាថាវតោ អវិសំវាទនវសេន ច
បវត្តនតោ។ តត្ថ ការណាមាហ “ធម្មានំ ភូតលក្ខណា” ន្តិ, សភាវធម្មានំ យោ
ភូតោ អវិបរិតោ សភាវោ, តស្ស លក្ខណំ អង្គំ ព្យាបនន្តិ កត្វា។

យទិ តថាគតោ បរមត្ថសច្ចំ សម្មនេវ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា បិតោបិ
លោកសមញ្ញំ គហេត្វាវ វទតិ, កោ ឯត្ថ លោកិយមហាជនេហិ វិសេសោ តិ
អាហ។ “យាហិ តថាគតោ វោហាវតិ អបរាមាស” ន្តិអាទិ។ លោកិយមហាជនោ
អប្បហ័នបរាមាសត្តា “ឯតំ មមា” តិអាទិនា បរាមសន្តោ វោហាវតិ, តថាគតោ

បន សព្វសោ បហ៍នបរាមាសត្តា អបរាមសន្តោ យស្មា លោកសមញ្ញាហិវិនា
លោកិយោ អត្តោ លោកេ កេនចិ ធុរិញ្ញេយ្យោ, តស្មា តាហិ តំ វេហារតិ។ តថា
វេហារន្តោ ឯវ ច អត្តនោ ទេសនាវិលាសេន វេនេយ្យសត្តេ បរមត្ថសច្ចេ
បតិជ្ឈបេតិ។ ទេសនំវិនិវដ្តេត្វាតិ ហេជ្ជា បវត្តិតកថាយ វិនិវដ្តេត្វាវិវេចត្វា
ទេសនំ “អបរាមាស”ន្តិ តណ្ហាមានបរាមាសប្បហានកិត្តនេន
អរហត្តនិក្ខុជេន និជ្ជាបេសិ។ យំ យំ បនេត្ថ អត្តតោ នវិភត្តំ, តំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចោដ្ឋថាទសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

១០. សុកសុត្តវណ្ណោនា

សុកមាលាវកវត្តវណ្ណោនា

៤៤៤. “អធិបតិព្ពុតេ”តិ សត្តុ បរិទិព្ពុតភាវស្ស ចិរកាលតាបដិក្ខេបេន
អាសន្នតា ទស្សិតា, កាលបរិច្ឆេទោ ន ទស្សិតោតិ តំ បរិច្ឆេទតោ ទស្សេតុំ
“បរិទិព្ពានតោ ឧទ្ទំ មាសមត្តេ កាលេ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ មត្ត-គ្គហណោន កាលស្ស
អសម្បណ្ណតំ ជាតេតិ។ តុទិសញ្ញតោ គាមោ និវាសោ ឯតស្សតិ តោទេយ្យោ។
តំ បនេស យស្មា សោណាទណ្ឌោវិយ ចម្បំ, កូដនន្តោវិយ ច ខាណុមតំ
អជ្ឈាវសតិ, តស្មា វុត្តំ “តស្ស អធិបតិត្តា”តិ ឥស្សរភាវតោតិ អត្តោ។
សមាហារន្តិ សន្និបយំ។ បណ្ឌិតោ យរមាវសេតិ យស្មា អប្បតរហ្មតរេបិ
វយមាទេ កោតា ឱយន្តិ, អប្បតរហ្មតរេបិ សញ្ញាយមាទេ វឡន្តិ, តស្មា
វិញ្ញាជាតិកោ កិញ្ចំ វយំ អកត្វា អាយមេវ ឧប្បាទេន្តោ យរាវាសំ
អនុតិជ្ឈេយ្យាតិ លោកាទេសិតំ បដិបត្តិ ឧបទិសតិ។

អធានមេវ សិក្ខាបេត្វា លោភាភិក្ខុតតាយ តស្មីយេវ យវេ សុនខោ ហុត្វា
និព្វត្តិ។ លោកវសិកស្ស ហិ ទុក្ខតិ ចាជិកម្ពុំ។ អតិវិយ បិយាយតិ
បុព្វបរិច្ឆេទេ។ បិណ្ឌាយ ចារិសិ សុកំ មាណវំ អនុគ្គណ្ឌិតុកាមោ។ និរយេ
និព្វត្តិស្សសិ កតោកាសស្ស កម្មស្ស បដិពាហិតំ អសក្កុណោយ្យភាវតោ។

ព្រាហ្មណចារិត្តស្ស ភាវិតតំ សន្ធាយ, តថា បិតវំ ឧក្កំសេន្តោ ច
“ព្រាហ្មលោកេ និព្វត្តោ”តិ អាហា។ តំ បវត្តិ បុច្ឆិតិ សុតមេតំ មយា “មយ្ហំ បិតា
សុនខោ ហុត្វា និព្វត្តោ”តិ តុម្ពេហិ វុត្តំ, កិមិទំ សច្ចន្តិ បុច្ឆិ។ តថេវ វត្វាតិ យថា
បុព្វេ សុនខស្ស វុត្តំ, តថេវ វត្វា។ អវិសំវាទនត្ថន្តិ សច្ចាបនត្ថំ
“តោទេយ្យព្រាហ្មណោ សុនខោ ហុត្វា និព្វត្តោ”តិ អត្ថនោ វចនស្ស
អវិសំវាទនត្ថំ អវិសំវាទភាវស្ស ទស្សនត្ថន្តិ អត្ថោ។ សព្វំ ទស្សេសីតិ
ពុទ្ធានុភាវេន សោ សុនខោ តំ សព្វំ នេត្វា ទស្សេសិ, ន ជាតិស្សរតាយ។ ភគវន្តំ
ទិស្វា ភុក្ករណំ បន បុរិមជាតិសិទ្ធិវាសនាវសេន។ ចុទ្ទស បញ្ចោ បុច្ឆិត្វាតិ
“ទិស្សន្តិ ហិ ភោ គោតម មនុស្សា អប្បាយុកា, ទិស្សន្តិ ធិយាយុកា។ ទិស្សន្តិ
ព្យាពាធា, ទិស្សន្តិ អប្បាពាធា។ ទិស្សន្តិ ទុព្ពណ្ណា, ទិស្សន្តិ វណ្ណាវន្តោ។ ទិស្សន្តិ
អប្បេសក្ខា, ទិស្សន្តិ មហេសក្ខា។ ទិស្សន្តិ អប្បភោតា, ទិស្សន្តិ មហាភោតា។
ទិស្សន្តិ និចកុលីនា, ទិស្សន្តិ ឧទ្ធាកុលីនា។ ទិស្សន្តិ ទុប្បញ្ញា, ទិស្សន្តិ
បញ្ញាវន្តោ”តិ (ម. និ. ៣.២៨៩)។ ឥមេ ចុទ្ទស បញ្ចោ បុច្ឆិត្វា, អង្គសុភតាយ
កិវេស “សុភោ”តិ នាមំ លភិ។

២២៥. “ឯកា ច មេ កម្ពុំ អត្ថ”តិ ឥមិណ ឧបរិ បុច្ឆិយមានស្ស បញ្ចស្ស
បគេវ តេន អភិសម្ពុតភាវំ ទស្សេតិ។ វិសភាគវេទនាតិ ទុក្ខវេទនា។ សា ហិ
កុសលកម្មនិព្វត្ត អត្ថភាវេ ឧប្បជ្ឈនកសុខវេទនាបដិបក្ខភាវតោ
“វិសភាគវេទនា”តិ។ កាយំ គាឡ្យា ហុត្វា ពាធាតិ បិដ្ឋេតីតិ “អាពាធា”តិ ច

វុច្ចតិ។ ឯកទេសេ ឧប្បជ្ជិតាតិ សរីរស្ស ឯកទេសេ ឧជ្ជិតាបិ អយបដ្ឋេន
អាត្មិត្វារិយ គណ្ហាតិ អបរិវត្តការករណតោ, ឯតេន ពលវរោគោ អាពាធា
នាមាតិ ទស្សេតិ។ កិច្ចជីវិតករោតិ អសុខជីវិតារហោ, ឯតេន ទុព្ពលោ
អប្បមត្តកោ រោគោ អាតម្ពោតិ ទស្សេតិ។ ឧដ្ឋានន្តិ សយននិសង្ហាទិតោ
ឧដ្ឋហនំ, តេន យថា តថា អបរាបរំ សរីរស្ស បរិវត្តនំ វេទតិ។ គរុកន្តិ ភារិយំ
កិច្ចសិទ្ធិកំ។ កាយេ ពលំ ន ហោតីតិ ឯត្ថាបិ “គិលានស្សេវា”តិ បទំ អានេត្វា
សម្ពុត្តតំ។ ហេដ្ឋា ចត្វាហិ បទេហិ អជាសុវិហារាភារំ បុច្ឆិត្វា ឥនានិ
ជាសុវិហារសញ្ញារំ បុច្ឆតិ, តេន សរិសេសោ ជាសុវិហារោ បុច្ឆិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ,
អសតិបិ អតិសយត្ថជោតនេ សទ្ធ អតិសយត្ថស្ស លព្ពនតោ យថា
“អភិរូចាយ ទេយ្យំ ធាតព្ព”ន្តិ។

២២៧. កាលញ្ច សមយញ្ច ឧទាធាយាតិ។ ឯត្ថ កាលោ នាម
ឧបសង្កម្ពនស្ស យុត្តបត្តកាលោ។ សមយោ នាម តស្សេវ បច្ចយសាមគ្គី,
អត្ថតោ តជ្ជំ សរីរពលញ្ចោវ តប្បច្ចយបរិស្សយាភារោ ច។ ឧទាធានំ នាម
ញ្ញាលោន តេសំ គហវា សល្លក្ខណ្ឌន្តិ ទស្សេតុំ “កាលញ្ច”តិ អាទិ វុត្តំ។
ជីវស្សតីតិ វុត្តិស្សតិ។

២២៨. ចេតិយរដ្ឋេតិ ចេតិរដ្ឋេ។ យ-ការេន ហិ បទំ វុត្តេត្វា វុត្តំ។ ចេតិរដ្ឋតោ
អញ្ញំ វិសុយេវេកំ វជ្ជន្តិ ច វេទន្តិ។ មរណបដិសំយុត្តន្តិ មរណំ នាម តាទិសានំ
រោគ វសេនេវ ហោតីតិ យេន រោគេន តំ ជាតំ, តស្ស សរូបបុច្ឆា, ការណបុច្ឆា,
មរណាហេតុកចិត្តសន្តាបបុច្ឆា, តស្ស ច សន្តាបស្ស
សព្ពលោកសាធារណតោ, តថា មរណស្ស ច អប្បតិការតាតិ ឯវំ អាទិនា
មរណបដិសំយុត្តំ សម្មោទនីយំ កថំ កថេសីតិ ទស្សេតុំ “ភោ អានន្ទា”តិ អាទិ
វុត្តំ។ ន វន្ទគវេសី មារោវិយ, ន វិមសនាធិប្បាយោ ឧត្តរមាណាវោ វិយាតិ

អធិប្បាយោ។ យេសុ ធម្មសូតិ វិមាគុចាយេសុ និយ្យានធម្មសុ។ ធរន្តិតិ តិដ្ឋន្តិ,
បរត្ថន្តិតិ អត្ថោ។

២២៩. អត្ថប្បយុត្តតាយ សទ្ធបយោកស្ស សទ្ធប្បពន្ធលក្ខណានិ តីណិ
បិដកានិ តទត្ថក្ខតេហិ សីលាធិហិ ធម្មក្ខន្ធមហិ សង្កយ្ហន្តិតិ វុត្ថំ “តីណិ
បិដកានិ តីហិ ខន្ធមហិ សង្កហេត្វា”តិ។ សង្កិត្តេន កថិតន្តិ “តិណ្ណំ ខន្ធន”ន្តិ ឯវំ
គហណតោ សាមញ្ញតោ ចាតិ សង្កបេនេវ កថិតំ។ “កតមេសំ តិណ្ណា”ន្តិ អយំ
អធិដ្ឋជោតនា បុច្ឆា, ន កថេតុកម្មតា បុច្ឆាតិ វុត្ថំ “វិត្តារតោ បុច្ឆិស្សមី ‘តិ
ចិន្តេត្វា ‘កតមេសំ តិណ្ណា’ន្តិ អាហា”តិ។ កថេតុកម្មតាភារេ បនស្ស ថេរស្ស
វចនតា សិយា។

សីលក្ខន្ធវណ្ណានា

២៣០-២៣៣. សីលក្ខន្ធស្សតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាធិអត្ថោ, បការត្ថោ វា,
តេន “អរិយស្ស សមាធិក្ខន្ធស្ស...បេ... បតិដ្ឋាបេសី”តិ អយំ ឯត្ថកោ ចាថោ
ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្ភំ តេនាហ “តេសុ ទស្សិតេសុ”តិ, ឧទ្ទេសវសេនាតិ
អធិប្បាយោ។ ភកវតា វុត្ថនយេនេវាតិ សាមញ្ញជលទេសនាធិសុ ភកវតា
ទេសិតនយេនេវ, តេនស្ស សុត្តស្ស សត្តភាសិតភារំ ជិនវចនភារំ ទស្សេតិ។
សាសនេ ន សីលមេវ សារោតិ អរិយមគ្គសារេ ភកវតោ សាសនេ យថា
ទស្សិតំ សីលំ សារោ ឯវ ន ហោតិ សារវតោ មហាតោ វុត្តស្ស
បបដិកដ្ឋានិយត្តា។ យធិ ឯវំ កស្មា ឥធ គហិតន្តិ អាហា “កេវលញ្ចេតំ
បតិដ្ឋាមត្តកមេវា”តិ។ ឈានាធិឧត្តរិមនុស្សធម្ម អធិគន្ធកាមស្ស
អធិដ្ឋានមត្តំ តត្ថ អប្បតិដ្ឋិតស្ស តេសំ អសម្ពវតោ។ អថ វា ន សីលមេវ
សារោតិ កាមញ្ចេត្ត សាសនេ “មគ្គសីលំ, ជលសីល”ន្តិ ឥទំ លោកុត្តរសីលម្បិ
សារមេវ, តថាបិ ន សីលក្ខន្ធនោ ឯវ សារោ អថ ខោ សមាធិក្ខន្ធមិ

បញ្ញាកូន្មាបិ សារោ ឯវាតិ ឯវមេត្ត អត្តោ ទដ្ឋញ្ចោ។ បុរិមោ ឯវ សារោ, តេនាហ
“ឥតោ ឧត្តរី” តិអាធិ។

សមាធិកូន្មវណ្ណានា

៤៥៤. កស្មា បនេត្ត ថេរោ សមាធិកូន្មំ បុដ្ឋោ ឥន្ទ្រិយសំវរាធិកេ វិស្សន្នេសិ,
ននុ ឯវំ សន្តេ អញ្ញំ បុដ្ឋោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ អម្ពំ បុដ្ឋោ លពុជំ ព្យាករោន្តោ វិយ
ហោតីតិ ឦទិសំ ចោធនា ឥធ អនោកាសាតិ ទស្សន្តោ “កថញ្ច មាលាវ
ភិក្ខុ... បេ... សមាធិកូន្មំ ទស្សតុកាមោ អារភី” តិ អាហា, តេនេត្ត
ឥន្ទ្រិយសំវរាធិយោបិ សមាធិឧបការតំ ឧបាទាយ សមាធិកូន្មបក្ខិកានិ
ឧទិដ្ឋានីតិ ទស្សតិ រូបជ្ឈានានេវ អាគតានិ, ន អរូបជ្ឈានានិ
រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានទេសនានន្តរំ អភិញ្ញាទេសនាយ អវសរោតិ កត្វា។
រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានទាធិកា ហិ សបរិកណ្ណា ធម៌ អភិញ្ញាយោ។ លោកិយា
អភិញ្ញា បន សិដ្ឋមាណ យស្មា អជ្ជសុ សមាបត្តិសុ ចុទ្ធសរិរេន ចិត្តបរិទមនេន
វិទា ន ឥដ្ឋន្តិ, តស្មា អភិញ្ញាសុ ទេសិយមាណសុ អរូបជ្ឈានានិបិ ទេសិតានេវ
ហោន្តិ នានន្តរិយភាវតោ, តេនាហ “អានេត្វា បន ទីបេតញ្ចានី” តិ។ វុត្តនយេន
ទេសិតានេវ កត្វា សំវណ្ណាកេហិ បកាសេតញ្ចានីតិ អត្តោ។ អជ្ជកថាយំ បន
“ចតុត្ថជ្ឈានំ ឧបសម្មន្និវិហារីតិ” តិ ឥមីនាវ អរូបជ្ឈានម្បិ សង្កហិតន្តិ ទស្សតុ
“ចតុត្ថជ្ឈានេន ហិ” តិអាធិ វុត្តំ។ ចតុត្ថជ្ឈានញ្ចិ រូបវិរាគភាវនាវសេន បវត្តំ
“អរូបជ្ឈាន” និ វុច្ចតីតិ។

៤៧០-៤៨០. ន ចិត្តកក្កតាមត្តកេនេវាតិ ឯត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន
អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ លោកិយស្ស សមាធិកូន្មស្ស អធិប្បេតត្តា “ន ចិត្ត... បេ...
អត្ថី” តិ វុត្តំ។ អរិយ-សន្តោ ចេត្ត សុទ្ធបរិយាយោ, ន លោកុត្តរបរិយាយោ។ តថា
ហេដ្ឋាបិ លោកិយាភិញ្ញាបដិសម្ពិទាហិ វិទាវ អរហត្តេ អធិគតេ នត្ថេវ

ឧត្តរីករណ៍យន្តិសក្ការៈត្រូវបានកាត់ទុក ព្រមទាំង រុក្ខជាតិ, តស៊ូ សិទ្ធិត្រា។
ឥឡូវនេះ លោកយោធិបណ្ឌិត អាគតា ឯវ។ សេស សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

សុភសុត្តវណ្ណនាយ លីនតុប្បកាសនា។

១១. កេរ្តិ៍សុត្តវណ្ណនា

កេរ្តិ៍គបាបតិបុត្តវណ្ណនា

៤៨០. ចារិកម្ពវនេតិ ចារិកសេដ្ឋិនោ អម្ពតហុលេ ឧបវនេ។ តំ កិរ សោ
សេដ្ឋិកករតោ អនុច្ឆិកំ កន្ធកុដិ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច
រត្តិជ្ជាននិវាជ្ជានកុដិមណ្ឌបាទិនិ សម្មាទេវា ចាការបរិក្ខិត្តំ
ធារកោដ្ឋកសម្បជំ កត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស និយ្យាតេសិ,
បុរិមវេហារេន បន “ចារិកម្ពវនេ”ន្តិ រុក្ខជាតិ, តស៊ូ ចារិកម្ពវនេ។ កេរ្តិ៍ឆ្ពោះតិ
ឥទំ តស៊ូ នាមំ កេរ្តិ៍ដ្ឋេហិ សំរក្ខិតត្រា, តេសំ វា សន្តិកេ សំរក្ខិតត្រាតិ កេចិ។
“គបាបតិបុត្តស្ស”តិ ឯត្ថ កាមំ តនា សោ គបាបតិជ្ជានេ បិតោ, បិតុ បនស្ស
អចិរកាលំកតតាយ បុរិមសមញ្ញាយ “គបាបតិបុត្តោ” ត្រូវ វេហារីយតិ,
តេនាហ “គបាបតិ មហាសាលោ”តិ។ មហាវិភវតាយ មហាសាលោ,
គបាបតិ អត្តោ រ-ការស្ស ល-ការំ កត្វា “មហាសាលោ សុខុមាលោ
អហា”ន្តិអាទិសុ (អ. និ. ៣.៣៩) វិយ។ សុទ្ធាសម្បជ្ជនោតិ ចោដ្ឋជ្ជនិកាយ សុទ្ធាយ
វសេន សុទ្ធា សមន្មាគតោ។

សមិទ្ធាតិ សម្មនេវ ឥទ្ធា, ឥទ្ធិយាវិភវសម្បត្តិយា វេបុល្លប្បត្តាតិ អត្តោ។
“ឯហិ ត្វំ ភិក្ខុ អនុទ្ធមាសំ, អនុមាសំ, អនុសំវច្ឆំ វា មនុស្សនំ បសាធាយ
ឥទ្ធិចាទិហារីយំ ករោហី”តិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ អាណាបនំ តស៊ូ ហ្ននេ តស៊ូ

ឋបនំ នាម ហោតីតិ អាហា “ហ្មនន្តរេ ឋបេត្ថ”តិ។ ឧត្តរិមនុស្សានំ ធម្មតោតិ
ឧត្តរិមនុស្សានំ ពុទ្ធាធិនំ អធិគមធម្មតោ។ និទ្ទារណោ ចេតំ និស្សក្កំ។
ឥទ្ធិចាជិហារិយញ្ញំ តតោ និទ្ទារេតិ។ មនុស្សធម្មតោ ឧត្តរិតិ
បកតិមនុស្សធម្មតោ ឧបរិ។ បដ្ឋលិតបដិចោតិ បដ្ឋលន្តោ បដិចោ។

៤៨២. ន ធិសេមីតិ គុណសម្បត្តិតោ ន ចារេមិ, តេនាហា
“សីលភេទ”ន្តិអាធិ។ វិស្សាសំ វង្សេត្វា ភក្កតិ អត្តនោ វិស្សត្ថការំ ព្រូហេត្វា
វិភូតំ ចាកដំ កត្វា។

ឥទ្ធិចាជិហារិយវណ្ណានា

៤៨៣-៤. អាធិនវន្តិ នោសំ។ គន្ធវរិតិ ចូឡគន្ធវរិ, មហាគន្ធវរិតិ ទេ
គន្ធវរិវិជ្ជា។ តត្ថ ចូឡគន្ធវរិ នាម តិវស្សតោ ឡំ មតានំ សត្តានំ
ឧបបន្នជ្ជានជាននិវិជ្ជា។ មហាគន្ធវរិ តម្បិ ជានាតិ តតោ ឧត្តរិមិ
ឥទ្ធិវិធម្យាណាកប្បំ យេកុយ្យេន ឥទ្ធិវិធកិច្ចំ សាធនិ។ តស្សា កិវ វិជ្ជាយ
សាធកោ បុគ្គលោ តាធិសេ ទេសកាលេ មន្តំ បរិជប្បិទ្វា ពហុធាបិ អត្តានំ
ទស្សេតិ, ហត្ថិអាធិនិបិ ទស្សេតិ, ទស្សនីយោបិ ហោតិ, អគ្គិជម្ពម្បិ ករោតិ,
ជលជម្ពម្បិ ករោតិ, អាគាសេបិ អត្តានំ ទស្សេតិ។ សព្វំ ឥន្ទជាលសធិសំ ទដ្ឋព្ពំ។
អដ្ឋោតិ ធុត្ថិតោ ពាធិតោ, តេនាហា “បីឡិតោ”តិ។

អាទេសនាចាជិហារិយវណ្ណានា

៤៨៥. កាមំ “ចេតសិក”ន្តិ បទំ យេ ចេតសិ និយុត្តា ចិត្តេន សម្បយុត្តា,
តេសំ សាធារណវចនំ, សាធារណោ បន គហិតេ ចិត្តវិសេសោ គហិតោ
ហោតិ, សាមញ្ញោជោតនា ច វិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ ចេតសិកក្កហណាស្ស
អធិប្បាយំ វិវរន្តោ “សោមនស្សទោមនស្សំ អធិប្បេត”ន្តិ អាហា។

សោមនស្សគ្គហឈាន ចេត្ត តទេកដ្ឋា រាគាធយោ, សទ្ធាធយោ ច ទស្សិតា
ហោន្តិ, ទោមនស្សគ្គហឈាន ទោសាធយោ។ វិតក្កវិចារា បន ស្សបេនេវ
ទស្សិតា។ ឯវំ តវ មនោតិ ឥមីនា អាការេន តវ មនោ បវត្តោតិ អត្តោ។ កេន
បការេន បវត្តោតិ អាហា “សោមនស្សិតោ វា” តិអាធិ។ “ឯវំ តវ មនោ” តិ ឥទំ
បន សោមនស្សិតាធិមត្តទស្សនំ, ន បន យេន យេន សោមនស្សិតោ វា
ទោមនស្សិតោ វា, តំ តំ ទស្សនំ។ ទុតិយន្ត “ឥត្តម្បី តេ មនោ” តិ ឥទំ។ ឥតិបីតិ
ឯត្ត ឥតិ-សទ្ធា និទស្សនត្តោ “អត្ថិតិ ខោ, កច្ចាន, អយមេកោ
អត្តោ” តិអាធិសុ (សំ. និ. ២.១៥; ៣.៩០) វិយ, តេនាហា “ឥមញ្ច ឥមញ្ច អត្ថំ
ចិន្តយមាន” ន្តិ បិ-សទ្ធា វុត្តត្ថសម្បណ្ឌនត្តោ។ បរស្ស ចិន្តំ មនតិ ជាតាតិ
ឯតេនាតិ ចិន្តាមណី។ តស្ស កិវ វិជ្ជាយ សាធកោ បុគ្គលោ តាធិសេ
ទេសកាលេ មន្តំ បរិជប្បិត្វាយស្ស ចិន្តំ ជានិតុកាមោ, តស្ស
ទិដ្ឋសុតាធិវិសេសសញ្ញាននមុខេន ចិន្តាចារំ អនុមិនត្តោ កថេតីតិ កេចិ។
អបរេ “វាចំ និច្ឆរាបេត្វា តត្ថ អក្ខរសល្លក្ខណាវសេនា” តិ វទន្តិ។

អនុសាសន៍ថាដំហែរយវណ្ណានា

៤៨៦. បវត្តន្តោតិ បវត្តនកា ហុត្វា, បវត្តនវសេនាតិ អត្តោ។ “ឯវ” ន្តិ ហិ
បទំ យថានុសិដ្ឋាយ អនុសាសនិយាវិធិវសេន, បដិសេធវសេន ច
បវត្តិអាការបរាមសនំ, សា ច សម្មាវិតក្កានំ មិច្ឆាវិតក្កានញ្ច
បវត្តិអាការទស្សនវសេន បវត្តតិ តត្ថ អាធិសំសស្ស អាធិនវស្ស ច វិការវនត្ថំ។
អនិច្ចសញ្ញាមេវ ន និច្ចសញ្ញាន្តិ អត្តោ។ បដិយោគីនិវត្តនត្តញ្ច ឯវ-ការគ្គហឈំ។
ឥតាបិ ឯវំ សទ្ធក្គហឈាស្ស អត្តោ, បយោជនញ្ច វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
ឥទំគហឈាបិ ឯសេវ នយោ។ បញ្ចកាមគុណិករាគន្តិ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ,
តទញ្ញរាគស្ស, ទោសាធិនញ្ច បហានស្ស ឥន្ទិតត្តា, តប្បហានស្ស ច

តទព្វរាគាធិខេបនស្ស ឧបាយការតោ តថា វុត្ថំ ទុដ្ឋលោហិតវិមោធនស្ស
បុព្វទុដ្ឋមំសខេបនូបាយតាវិយ។ លោកុត្តរធម្មមេវាតិ អវជារណំ
បដិបក្ខការតោ សាវជ្ជធម្មនិវត្តនបរំ ទដ្ឋព្ពំ តស្សាធិកម្មចាយានិសំសក្ខតានំ
តទព្វោសំ អនវជ្ជធម្មានំ ឆានន្តរិយការតោ។ **ឥទ្ធិវិធំ ឥទ្ធិចាជិហារិយន្តិ**
ទស្សេតិ ឥទ្ធិទស្សនេន បរសន្តានេ បសាទានីនំ បដិបក្ខស្ស ហរណតោ។
ឥមិឆានយេន សេសបទទ្ធយេបិ អត្តោ វេទិតព្ពោ។ **សតតំ ធម្មទេសនាតិ**
សព្វកាលំ ទេសេតព្ពធម្មទេសនា។

ឥទ្ធិចាជិហារិយេនាតិ សហយោគេ ករណាវចនំ, **ឥទ្ធិចាជិហារិយេន** សទ្ធិន្តិ
អត្តោ។ អាទេសនាចាជិហារិយេនាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ធម្មសេនាបតិស្ស
អាចិណ្ណាន្តិ យោជនា។ “**ចិត្តាចារំ ព្យាគា**”តិ ឥមិឆា អាទេសនាចាជិហារិយំ
ទស្សេតិ។ “**ធម្មំ ទេសេសី**”តិ ឥមិឆា អនុសាសនីចាជិហារិយំ “**អុទ្ធានំ សតតំ**
ធម្មទេសនា”តិ អនុសាសនីចាជិហារិយស្ស តត្ថ សាតិសយតាយ វុត្ថំ។
សឧចារម្ពានិ បតិវ្របេន ឧចារម្ពិតព្ពតោ។ **សទោសានិ** ទោសសមុច្ឆិន្ទនស្ស
អនុបាយការតោ។ **សទោសត្តា** ឯវ អទ្ធានំ ន តិជ្ជន្តិ ចិរកាលដ្ឋាយិនិ ន ហោន្តិ។
អទ្ធានំ អតិជ្ជនតោ ន និយ្យន្តិ តិ ជលេន ហេតុនោ អនុមាណំ។ អនិយ្យនិកតាយ
ហិ តានិ អនទ្ធិនិយានិ។ **អនុសាសនីចាជិហារិយំ** អនុចារម្ពំ វិសុទ្ធិប្បករតោ,
វិសុទ្ធិនិស្សយតោ ច។ តតោ ឯវ **និទ្ទោសំ**។ ន ហិ តត្ថ
បុព្វបរិវេណាធិទោសសម្ពោ។ **និទ្ទោសត្តា** ឯវ អទ្ធានំ តិជ្ជតិ បរវាទវាតេហិ,
កិលេសវាតេហិ ច អនុបហន្តព្ពតោ។ **តស្មាតិ** យថាវុត្ថការណតោ, តេន
សឧចារម្ពានី, អនុចារម្ពានី ចាតិ ឧភយំ ឧភយត្ថ យថាក្កមំ
ការយ្ហចាសំសភាវានំ ហេតុកាវេន បច្ឆាមសតិ។

ភូតនិរោធសកវត្ថុវណ្ណនា

៤៨៧. អនិយ្យានិកការទស្សនត្ថន្តិ យស្មា មហាភូតបរិយេសកោភិត្ត
បុរិមេសុ ធូរិសុ ចាជិហារិយេសុ វសិប្បត្ថោ កុសលោបិ សមាធនោ មហាភូតានំ
អបរិសេសនិរោធសម្ពាទំ និព្វានំ នាវពុជ្ឈិ, តស្មា តានិ និយ្យានាវហតាការតោ
អនិយ្យានិកានីតិ តេសំ អនិយ្យានិកការទស្សនត្ថំ។ តតិយំ បន តក្ករស្ស
ឯកន្តតោ និយ្យានាវហន្តិ តស្សេវ និយ្យានិកការទស្សនត្ថំ។

ឯវមេតិស្ស ទេសនាយ មុខ្យបយោជនំ ទស្សេត្វា ឥនាទិ អនុសង្កិកម្មិ
ទស្សេត្ថំ “អបិចា”តិអាទិ អារទ្ធំ។ មហាភូតេ បរិយេសន្តោតិ អបរិសេសំ
និរុជ្ឈនវសេន មហាភូតេ កវេសន្តោ, តេសំ អនវសេសនិរោធគីមសន្តោតិ
អត្ថោវិចរិត្វាតិ ធម្មតាយ ចោទិយមាធនាវិចរិត្វា។ ធម្មតាសិទ្ធំ កិរេតំ, យទិទំ
តស្ស ភិត្តនោ តថាវិចរណំ, យថា អភិជាតិយំ មហាបថវិកម្មាទិ។
មហាន្តការវ្យាកាសនត្ថន្តិ សនេវកេ លោកេ អនញ្ញាសាធារណស្ស ពុទ្ធានំ
មហាន្តការវ្យា មហានុការតាយ ទីបនត្ថំ។ ឥទេវា ការណាន្តិ សព្វេសម្មិ ពុទ្ធានំ
សាសនេ ព្យាទិសោ ឯកោភិត្ត តទានុការវ្យាកាសនោ ហោតីតិ ឥទម្មិ
ការណំ ទស្សេត្តោ។

កត្តាតិ និមិត្តេ ភុម្មំ, តស្មា កត្តាតិ កិស្សី ឋានេ ការណាភូតេ។ កី អាគម្មាតិ
កី អារម្មណំ បច្ចយភូតំ អធិគន្ធា, តេនាហ “កី បត្តស្ស”តិ។ តេតិ
មហាភូតា។ អប្បវត្តិវសេនាតិ អនុប្បជ្ឈនវសេន។ សញ្ញាការេនាតិ
វចនត្ថលក្ខណាទិសមុជ្ជានកលាបបុណ្ណាននត្ថកត្តវិនិព្វោការីនិព្វោគ-
សភាគីសភាគអជ្ឈត្តិកពាហិរសង្កបាបច្ចយសមន្មាហារបច្ចយវិភាគាការ
តោ,
សសម្ភារសង្ខេបសសម្ភារវិភត្តិសលក្ខណសង្ខេបសលក្ខណវិភត្តិអាការតោ
ចាតិ សព្វេន អាការេន។

៤៨៨. ធិត្ថន្តិ ឯត្ថ បញ្ចាហិ កាមគុណោហិ សមន្តីភូតា ហុត្វាវិចរន្តិ, កើឡន្តិ,
ជោតន្តិ ចាតិ ទេវោ, ទេវលោកោ។ តំ យន្តិ ឧបគច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ ទេវយានិយោ។
វសំ វត្ថុន្តោតិ ឯត្ថ វសវត្ថុនំ នាម យថិច្ឆិតជ្ជានគមនំ។ ចត្តារោ មហារាជាណោ
ឯតេសំ ឥស្សរាតិ ចាតុមហារាជិកា យា ទេវតា មគ្គដលលាភិនោ តា តមត្ថំ
ឯកទេសេន ជានេយ្យំ ពុទ្ធវិសយោ បនាយំ បញ្ញោតិ ចិន្តេត្វា “ន ជាធាមា” តិ
អាហំសុ, តេនាហ “ពុទ្ធវិសយេ” តិអាធិ។ អដ្ឋោត្ថរណំ នាមេត្ថ និប្បីឡនន្តិ
អាហ “បុនប្ប្នំ បុច្ឆតិ” តិ។ អភិក្កន្តតរាតិ រូបសម្បត្តិយា ចេវ
បញ្ញាបដិភានាធិគុណោហិ ច អម្ពេ អភិកុយ្យ បរេសំ កាមនីយតរា។
បណីតតរាតិ ឧឡារតរា, តេនាហ “ឧត្តមតរា” តិ។

៤៨៩-ក. ទេវយានិយសទិសោ ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្សេវ អធិប្បេតត្តា។
“ទេវយានិយមគ្គោតិ វា... បេ.... សព្វមេតំ ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្សេវ នាម” ន្តិ ឥទំ
ចាឡិយំ អដ្ឋកថាសុ ច តត្ថ តត្ថ អាគតរុទ្ធិវសេន វុត្ថំ។

៤៩០. អាគមនបុព្វភាគេ និមិត្តន្តិ ព្រាហ្មណោ អាគមនស្ស បុព្វភាគេ
ឧប្បជ្ជននិមិត្តំ។ ចាតុរហោសីតិ អាវិ ភវិ។ ចាកដោ អហោសីតិ បកាសោ
អហោសិ។

៤៩១. បទេសេនាតិ ឯកទេសេន, ឧចាទិន្នកវសេន,
សត្តសន្តានបរិយាបន្នេនាតិ អត្តោ។ អនុចាទិន្នកេបីតិ អនិទ្រិយពាទ្ធមិ។
និប្បទេសតោ អនវសេសតោ។ បុច្ឆាម្ពុទ្ធស្សាតិ បុច្ឆិតុំ អជាទន្តស្ស។ បុច្ឆាយ
នោសំ ទស្សេត្វាតិ តេន កតបុច្ឆាយ បុច្ឆិតាការេ នោសំ វិភាវេត្វា។ យស្មា
វិស្សជ្ជនំ នាម បុច្ឆានុរូបំ បុច្ឆាសភាគេន វិស្សជ្ជេតត្ថតោ, ន ច តថាគតា
វិវជ្ឈិត្វា កតបុច្ឆានុរូបំ វិស្សជ្ជេន្តិ, អត្តសភាគតាយ ច វិស្សជ្ជនស្ស បុច្ឆកា

តទត្ថំ អនុពុជ្ឈន្តា សមុយ្ហន្តិ, តស្មា បុច្ឆាយ សិក្ខាបនំ ពុទ្ធាចិណ្ឌំ, តេនាហ
“បុច្ឆំ សិក្ខាបេត្វា” តិអាទិ។

៤៩៨. អប្បតិដ្ឋាតិ អប្បច្ចយា, សត្តសោ សមុច្ឆន្ទការណាតិ អត្តោ។
ឧបាទិដ្ឋំ យេវាតិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធមេវ។ យស្មា ឯកទិសាភិមុខំ សន្តានវសេន
សណ្ឌិតេ រូបប្បពន្ធនីយសមញ្ញា តំ ឧបាទាយ តតោ អប្បកេ រស្សសមញ្ញា
តទុក្ខយញ្ចវិសេសតោ រូបគ្គហណាមុខេន គយ្ហតិ, តស្មា អាហ “**ទីយញ្ច**
រស្សញ្ចាតិ សណ្ឋានវសេន ឧបាទារូបំ វុត្ត” ន្តិ។ អប្បបរិមាណោ រូបសង្ខារេ
អណុសមញ្ញា, តំ ឧបាទាយ តតោ មហាតិ ជូលសមញ្ញា។ ឥទម្បិ ទ្វយំ
វិសេសតោ រូបគ្គហណាមុខេន គយ្ហតិ, តេនាហ “**ឥមិនាបី**” តិអាទិ។ បិ-សន្នេន
ចេត្ត “សណ្ឋានវសេន ឧបាទារូបំ វុត្ត” ន្តិ ឯត្ថាបិ វណ្ណាមត្តមេវ កថិតន្តិ ឥមមត្តំ
សមុច្ឆិនតិ តិ វេទន្តិ។ សុភន្តិ សុន្ទរំ, ឥដ្ឋន្តិ អត្តោ។ អសុភន្តិ អសុន្ទរំ, អនិដ្ឋន្តិ វុត្តំ
ហោតិ។ តេនេវាហ “**ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណំ បនេវំ កថិត**” ន្តិ។ ទីយំ រស្សំ, អណុំ ជូលំ,
សុភាសុភន្តិ តិសុ ហនេសុ ឧបាទារូបស្សេវ គហណំ, ភូតរូបានំ វិសុំ
គហិតត្តា។ ឆាមន្តិ វេទនាទិក្ខន្ធចតុក្កំ តញ្ជិ អារម្មណាភិមុខំ នមនតោ,
ឆាមករណតោ ច “ឆាម” ន្តិ វុច្ឆតិ។ ហេដ្ឋា “ទីយំ រស្ស” ន្តិអាទិនា វុត្តមេវ ឥធ
រុប្បនដ្ឋេន “រូប” ន្តិ គហិតត្តិ អាហ “**ទីយាទិភេទំ រូបញ្ចា**” តិ។ ទីយាទិ ច អាទិ-
សន្នេន អាទាទិនញ្ច សង្កហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ យស្មា វា ទីយាទិសមញ្ញា ន
រូបាយតនវត្ថុការ, អថ ខោ ភូតរូបវត្ថុកាបិ។ តថា ហិ សណ្ឋានំ
ដុសនមុខេនបិ គយ្ហតិ, តស្មា ទីយរស្សាទិគ្គហណេន ភូតរូបម្បិ គយ្ហតេវាតិ
“ទីយាទិភេទំ រូប” មិច្ឆេវ វុត្តំ។ កី អាគម្មាតិ កី អធិគន្ធា កិស្ស អធិគមហេតុ។
“ឧបវុជ្ឈតី” តិ ឥទំ អនុប្បាទនិរោធំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ខណានិរោធន្តិ អាហ
“អសេសមេតំ នប្បវត្តតី” តិ។

២៩៩. វិញ្ញាតព្វន្តិវិសិដ្ឋន ញាតត្ថំ, ញាណុត្តមេន អរិយមគ្គញាណេន
បច្ចក្ខតោ ជានិតព្វន្តិ អត្តោ, តេនាហា “និព្វានស្សេតំ នាម”ន្តិ។ និទិស្សតីតិ
និទស្សនំ, ចក្កវិញ្ញាយ្យំ។ ន និទស្សនំ អនិទស្សនំ, អចក្កវិញ្ញាយ្យន្តិ ឯតមត្ថំ
វេទន្តិ។ និទស្សនំ វា ឧបមា, តំ ឯតស្ស នត្ថិតិ អនិទស្សនំ។ ន ហិ និព្វានស្ស
និច្ចស្ស ឯកស្ស អច្ចន្តសន្តបណ្ឌិតសភាវស្ស សទិសំ និទស្សនំ កុតោចិ
លព្វតីតិ។ យំ អហុត្វា សម្ពោតិ, ហុត្វា បដិវេតិ តំ សង្ខតំ ឧទយវយន្តេហិ
សអន្តំ, អសង្ខតស្ស បន និព្វានស្ស និច្ចស្ស តេ ឧភោចិ អន្តា ន សន្តិ, តតោ ឯវ
នវភាវាបគមសង្ខាតោ ជវន្តោចិ តស្ស នត្ថិតិ អាហា “ឧប្បាទន្តោ... ខេ...
អនន្ត”ន្តិ។ “តិត្ថស្ស នាម”ន្តិ វត្វា តត្ថ និព្វចនំ ទស្សេតុំ “បបន្តិ ឯត្ថាតិ បប”ន្តិ
វុត្ថំ។ ឯត្ថ ហិ បបន្តិ ចានតិត្ថំ។ ភ-កាវោ កតោ និរុត្តិឈយេន។ វិសុទ្ធិជ្ជន វា
សព្វតោបកំ, កេនចិ អនុបក្កិលិដ្ឋតាយ សមន្តតោ បតស្សវន្តិ អត្តោ។ យេន
និព្វានំ អធិគតំ, តំ សន្តតិបរិយាបន្នានំយេវ ឥធ អនុប្បាទនិរោធា
អធិប្បតោតិ វុត្ថំ “ឧបាទិន្ទកធម្មជាតំ និរុដ្ឋតិ អប្បវត្ថំ ហោតី”តិ។

តត្ថាតិ “វិញ្ញាណស្ស និរោធនា”តិ យំ បទំ វុត្ថំ, តស្មី។ “វិញ្ញាណ”ន្តិ
វិញ្ញាណំ ឧទ្ធករតិ វិភត្តព្វត្តា ឯត្ថេតំ ឧបរុដ្ឋតីតិ ឯតស្មី និព្វានេ ឯតំ នាមរូបំ
ចរិមកវិញ្ញាណនិរោធន អនុប្បាទវសេន និរុដ្ឋតិ អនុបាទិសេសាយ
និព្វានធាតុយា, តេនាហា “វិដ្ឋាតធិបសិទាវិយ អបណ្ណាត្តិកការំ យាតី”តិ។
“ចរិមកវិញ្ញាណ”ន្តិ ហិ អរហតោ ចុតិចិត្តំ អធិប្បតំ។
“អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្សបី”តិ អាទិនាចិ សឧបាទិសេសនិព្វានមុខេន
អនុបាទិសេសនិព្វានមេវ វេទតិ នាមរូបស្ស អនវសេសតោ ឧបរុដ្ឋនស្ស
អធិប្បតត្តា, តេនាហា “អនុប្បាទវសេន ឧបរុដ្ឋតី”តិ។
សោតាបត្តិមគ្គញាណោតិ កត្តវិ, ករណោ វា ករណាវចនំ។ និរោធនាតិ បន

ហេតុម្តី។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី និព្វានេ។ សេសមេត្ត យំ អត្តតោ នវិភត្តំ, តំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កេវជ្ជសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

១២. លោហិច្ឆសុត្តវណ្ណនា

លោហិច្ឆព្រាហ្មណវត្ថុវណ្ណនា

៥០១. សាលវតិកាតិ ឥត្ថិលីដ្ឋវសេន តស្ស តាមស្ស នាមំ។
តាមណីកាការវេនាតិ កេចិ។ លោហិតោ នាម តស្ស កុលេ បុព្ពបុរិសោ, តស្ស
វសេន លោហិច្ឆាតិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស គោត្តតោ អាគតំ នាមំ។

៥០២. “ទិដ្ឋិតត”ន្តិ លទ្ធិមត្តំ អធិប្បតន្តិ អាហ “ន បន ឧច្ឆេទសស្សតានំ
អញ្ញាតរ”ន្តិ។ ន ហិ ឧច្ឆេទសស្សតតាហវិនិមុត្តោ កោចិ ទិដ្ឋិតាហោ អត្ថិ។
“កាសតិ យេវា”តិ តស្ស លទ្ធិយា លោកេ ចាកជការំ ឧស្សេតិ។ អត្តតោ
អញ្ញោ បរោតិ យថា អនុសាសកតោ អនុសាសិតញោ បរោ, ឯវំ
អនុសាសិតញោតិ អនុសាសកោ បរោតិ វុត្តំ “បរោ បរស្សតិ បរោ
យោ”តិអាទិ។ កី-សទ្ធាបេក្ខាយ ចេត្ត “ករិស្សតិ”តិ អនាគតកាលវចនំ,
អនាគតេបិ វា តេន តស្ស កាតព្វំ នត្ថិតិ ឧស្សនត្ថំ។ កុសលំ ធម្មន្តិ អនវដ្ឋធម្មំ
និក្ខិលេសធម្មំ វិមោក្ខធម្មន្តិ អត្តោ។ “បរេសំ ធម្មំ កថេស្សមី”តិ តេហិ អត្តានំ
បរិវារាបេត្វា វិចារណំ កី អត្ថិយំ អាសយេតុទ្ធស្សបិ អនុរោជេន វិនា តំ ន
ហោតីតិ តស្មា អត្តនា បដិលទ្ធុ...បេ... វិហាតព្ពន្ធិ វេទតិ។ តេនាហ “ឯវំ
សម្បទមិទំ ចាបកំ លោភធម្មំ វេទាមី”តិ។

៥០៤. សោតិ លោហិច្ឆា ព្រាហ្មណោ។

៥០៨. កថាជាសុកត្តន្តិ កថាសុខត្ថំ, សុខេន កថំ កថេតុញ្ញោ សោតុញ្ញាតិ
អត្តោ។ អប្បេវ នាម សិយាតិ ឯត្ថ បីតិវសេន អាមេឌិតំ ទដ្ឋត្ថំ។ តថា ហិ តំ
“ពុទ្ធកដ្ឋិត”ន្តិ វុច្ចតិ។ ភកកា ហិ ព្យាធិសេសុ ហិ នេសុ វិសេសតោ
បីតិសោមនស្សជាតោ ហោតិ។ តេនាហ “អយំ កិវេតុ អធិប្បាយោ”តិអាធិ។

លោហិច្ឆព្រាហ្មណានុយោគវណ្ណាន

៥០៩. សមុទយសញ្ញាតីតិ អាយុប្បដោ។ អនុបុញ្ញោ កម្មី-សន្តោ
អាកដ្ឋនត្តោ ហោតីតិ “ឥច្ឆតីតិ អត្តោ”តិ វុត្ថំ។ សាតិសយេន វា ហិ តេន
អនុកម្មកោ អនុគ្គណ្ណកោ ហិតានុកម្មី។ សម្បជ្ជតីតិ អាសេវនលាភេន
និប្បជ្ជតិ ពលវតី ហោតិ, អវគ្គហាតិ អត្តោ, តេនាហ “និយតា ហោតី”តិ។
និរយេ និព្វត្តតិ មិច្ឆាធិដ្ឋិកោ។

៥១០-១១. ធុតិយំ ឧបបត្តិន្តិ “ននុ រាជា បសេនជី កោសលោ”តិអាធិនា
ធុតិយំ ឧបបត្តិ សាធនយុត្តិ។ ការណាញ៉ា ភកកា ឧបមាមុខេន ទស្សេតិ។ យេ
ចិមេតិ យេ ច ឥមេ កុលបុត្តា ធិញ្ញា គញ្ញា បរិចាចន្តីតិ យោជនា។ អសក្កុណាត្តា
ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា, ញ្ញាណបរិចាកស្ស វា អភាវេន។ យេ បន
“បរិបច្ឆន្តី”តិ បឋន្តិ, តេសំ “ធិព្ពេ គព្ពេ”តិ វេចនវិបល្លាសេន បយោជនំ នត្តិ។
អត្តោ ច ធុតិយវិកប្បេ វុត្ថនយេន វេទិតញ្ញោ។ អហិតានុកម្មីតា ច
តំសមដ្ឋិសត្តវសេន។ ធិវិ ភកកាតិ ធិញ្ញា។ គព្ពេន្តិ បរិបច្ឆនវសេន សន្តានំ
បពេន្ធន្តីតិ គញ្ញា។ “ធន្នំ ទេវលោកាន”ន្តិ និទស្សនវេចនមេតំ។ ព្រហ្មលោកស្សាបិ
ហិ ធិព្ពេគញ្ញាការោ លព្ពតេវ ធិព្ពវិហារហេតុកត្តា។ ឯវញ្ញោ កត្វា “ភាវនំ
ភាវយមាណ”តិ ឥធម្មី វេចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ ភវន្តិ ឯត្ថ យថារុចិ
សុខសមប្បីតាតិ ភកកា, វិមាណនិ។ ទេវភាវាវហត្ថា ធិញ្ញា។ វុត្ថនយេនេវ គញ្ញា។

ធានាឈ្មោះ ទេវលោកសំវត្តនិយមបុណ្យវិសេសា។ ទិព្វា ភវាតិ
ទេវលោកបរិយាបន្នា ឧបបត្តិភវា។ តទារហោ ហិ កម្មភវោ បុត្តេ គហិតោ។

តយោចោទនារហាវណ្ណា

៥១៣. អនិយមិតេនេវាតិ អនិយមេនេវ “តុំ វរំទិដ្ឋិកោ វរំ សត្តានំ
អនត្តស្ស ការកោ”តិ វរំ អនុទ្ទេសិកេនេវ។ មាណ្ឌិ “អហមេតំ ជាតាមិ,
អហមេតំ បស្សមី”តិ វរំ បណ្ឌិតមាណ្ឌិ។ ភិក្ខុត្វាតិ វិធមេត្វា, ជហាបេត្វាតិ
អត្តោ។ តយោ សត្តារេតិ អសម្មាទិតអត្តហិតោ អនោវាទករសាវកោ,
អសម្មាទិតអត្តហិតោ ឱវាទករសាវកោ, សម្មាទិតអត្តហិតោ
អនោវាទករសាវកោតិ ឥមេ តយោ សត្តារេ។ ចតុត្តោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធា ន
ចោទនារហោ ហោតិ “តេន បុច្ឆិតេ វរំ កថេស្សមី”តិ ចោទនារហោ តយោ
សត្តារេ បឋមំ ទស្សេសិ, បន្ទា ចតុត្ថំសត្តារំ។ កាមព្យោត្ត ចតុត្តោ សត្តា ឯកោ
អនុតិយោ អនញ្ញសាធារណោ, តថាបិ សោ យេសំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ វសេន
“ធម្មមយោ កាយោ”តិ វុច្ឆតិ, តេសំ សមុទាយភូតោបិ តេ គុណារយវេ
សត្តជ្ជានិយេ កត្វា ទស្សន្តោ ភគវា “អយម្បិ ខោ, លោហិច្ឆ, សត្តា”តិ
អភាសិ។

អញ្ញាតិ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោ “សយំ អភិញ្ញា”តិ អាទិសុ (ធិ. និ. ១.២៨,
៣៧, ៥២; ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; អ. និ. ២.៥; ១០.១១; មហាវ. ១១; ធជ. ប. ៣៥៣;
កថា. ៤០៥) វិយ។ អញ្ញាយាតិ ច តទត្តិយេ សម្មាទានវចនន្តិ អាហា
“អាជាទនត្តាយា”តិ។ សាវកត្ថំ បដិជាតិក្វា បិតត្តា ឯកទេសេនស្ស សាសនំ
ករោន្តិ អាហា “និរន្តរំ តស្ស សាសនំ អកត្វា”តិ។ ឧក្កមិត្វា វត្តន្តិ យចិច្ឆិតំ
ករោន្តិ អត្តោ។ បដិក្កមន្តិយាតិ អនភិវតិយា អការវេន អបគច្ឆន្តិយា,
តេនាហា “អនិច្ឆន្តិយា”តិអាទិ។ ឯកាយាតិ ឯកាយ ឥត្តិយា។ ឯកោ ឥច្ឆេយ្យាតិ

ឯកោ បុរិសោ តាយ អនិច្ចន្តិយា សម្បយោគំ កាមេយ្យ។ ឱសក្កនាធិមុខេន
ឥត្តិបុរិសសម្ពន្ធនិទស្សនំ គេហសិកាមេត្តាវសេន តស្ស សត្តនោ សាវកេសុ
បដិបត្តិតិ ទស្សេតិ។ អតិរិយ វិវត្តការតោ ទដ្ឋម្បិ អនិច្ចមាណំ។ លោកេនាតិ
បរិវារវសេន ឧប្បជ្ឈនកលាភសក្ការលោកេន។ តត្ថ សម្មាទេហិតិ តស្មី
បដិបត្តិធម្ម បតិជ្ជិតំ កត្វា សម្មាទេហិ។ ឧដុំ ករោហិ កាយវត្តាទិវិគមេន។

៥០៥. ឯវំ ចោទនំ អរហតិ ឯវំ វុត្តនយេន សាវកេសុ
អប្បោស្សក្កការាចានេន និយោជនវសេន ចោទនំ អរហតិ, ន បឋមោរិយ
“ឯវំ ចោ តវ លោកធម្មា” តិអាទិនា, ន ច ទុតិយោរិយ “អត្តានមេវ តាវ តត្ថ
សម្មាទេហិតិ” តិអាទិនា។ កស្មា? សម្មាទិតអត្តហិតតាយ តតិយស្ស។

នចោទនាវហសត្តវណ្ណាន

៥០៦. “ន ចោទនាវហោ” តិ ឯត្ថ យស្មា ចោទនាវហតា នាម
សត្តវិប្បដិបត្តិយា វា សាវកវិប្បដិបត្តិយា វា ឧភយវិប្បដិបត្តិយា វា, តយិទំ
សព្ពម្បិ ឥមស្មី សត្តវិ នត្តិ, តស្មា ន ចោទនាវហោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតុ
“អយញ្ញី” តិអាទិ វុត្តំ។

៥០៧. មយា គហិតាយ ទិដ្ឋិយាតិ សព្ពសោ អនវន្តេ សម្មាបដិបន្នេ បរេសំ
សម្មនេវ សម្មាបដិបត្តិ ទេស្សន្តេ សត្តវិ អភូតនោសារោបនវសេន
មិច្ឆាគហិតាយ និរយគាមិនិយា ចាបទិដ្ឋិយា។ នរកបចាតន្តិ នរកសង្ខាតំ
មហាបចាតំ។ បបតន្តិ តត្ថាតិ ហិ បចាតោ។ សគ្គមគ្គលេតិ
សគ្គកាមិមគ្គភូតេ បុញ្ញធម្មលេ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

លោហិច្ឆសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

១៣. តេវិជ្ជសុត្តន្តបិដក

៥១៨. ឧត្តរេនាតិ ឯត្ថ ឯន-សន្តោ ទិសាវាចីសន្តោ បញ្ចមីអន្តោតោ អន្តរត្ថោ ឥច្ឆិតោ, តស្មា ឧត្តរេន-សន្តោ អន្តរត្ថោជាតនំ ទស្សន្តោ “អន្តរេ ឧត្តរបស្សេ” តិ អាហា។ អក្ខរចិន្តកា បន ឯន-សន្តោយោគេ អវចិវាចិនិ បទេ ឧបយោគវចនំ ឥច្ឆន្តិ។ អត្ថោ បន សាមិវសេនេវ ឥច្ឆិតោតិ ឥធ សាមិវចនវសេនេវ វុត្ថំ។

៥១៩. កុលចារិត្តាទីតិ អាទិ-សន្តោ មន្តុជ្ឈនាភិវ្រតាទិសម្បត្តិ សន្តុល្លាតិ។ មន្តុសជ្ឈាយករណត្តន្តិ អាចព្ពណមន្តានំ សជ្ឈាយករណត្តំ, តេនាហ “អញ្ជេសំ ពហ្វនំ បវេសនំ និវារត្វា” តិ។

មគ្គាមគ្គកថាវណ្ណនា

៥២០. “ជង្គ្គាវា” ន្តិ ចង្គ្គមតោ ឥតោ ចិតោ ច ចរណាមាហា។ សោ ហិ ជង្គ្គាសុ កិលមជីវេនោទនត្ថោ ចារោតិ តថា វុត្ថោ។ តេនាហ “អនុចង្គ្គមន្តានំ អនុវិចរន្តាន” ន្តិ។ តេនាតិ ឧភោសុបិ អនុចង្គ្គមនាទុវិចារណានំ លព្ពនតោ។ សហាយា ហិ តេ អញ្ជមញ្ជា សភាគវុត្តិកា។ “មគ្គោ” តិ ឥច្ឆិតជ្ជានំ ឧដុកំ មគ្គតិ ឧបកច្ឆតិ ឯតេនាតិ មគ្គោ, ឧដុមគ្គោ។ តទញ្ជោ អមគ្គោ, តស្មី មគ្គេ ច អមគ្គេ ច។ បដិបទន្តិ ព្រហ្មលោកកាមិមគ្គស្ស បុព្ពភាគបដិបទំ។

និយ្យាតីតិ និយ្យានិយោ, សោ ឯវ “និយ្យានិកោ” តិ វុត្ថោតិ អាហ “និយ្យាយន្តោ” តិ។ យស្មា និយ្យាតបុគ្គលវសេនស្ស និយ្យានិកកាវោ, តស្មា “និយ្យាយន្តោ” តិ បុគ្គលស្ស យោនិសោ បដិបទ្ធនវសេន និយ្យាយន្តោ មគ្គោ “និយ្យាតី” តិ វុត្ថោ។ ករោតីតិ អត្ថនោ សន្តានេ ឧប្បានេតិ។ ឧប្បានេន្តោយេវ ហិ តត្ថ បដិបទ្ធិតិ នាម។ សហ ព្យេតិ វុត្ថតីតិ សហព្យេ, សហវត្ថនកោ។ តស្ស

ភាវ៉ា សហព្យតាតិ អាហ “សហភាវ៉ាយ” តិអាធិ។ សហភាវ៉ាតិ ធម៌
សលោកតា, សមីបតា វា វេទិតញ្ច, តេនាហ “ឯកជ្ជានេ ចាតុភាវ៉ាយ” តិ។
សកមេវ អាចរិយវាទន្តិ អត្តនោ អាចរិយេន ចោក្ខវសាតិនា កថិតមេវ
អាចរិយវាទំ។ ថោមេត្វា បគ្គណ្ឌិត្វា “អយមេវ ឧដុមគ្គោ អយមញ្ញសាយនោ” តិ
បសំសិត្វា ឧត្តំសិត្វា។ ភាវ៉ាទ្វាដោបិ សកមេវាតិ ភាវ៉ាទ្វាដោបិ មាលាវ៉ា
អត្តនោ អាចរិយេន តារុក្ខេន កថិតមេវ អាចរិយវាទំ ថោមេត្វា បគ្គណ្ឌិត្វា
វិចរតីតិ យោជនា។ តេន វុត្តន្តិ តេន យថា តថា វា អភិធិវិជ្ជភាវ៉េន វុត្តំ
ចាឡិយំ។

៥២៧-២. អនិយ្យានិកា វាតិ អប្បាជិហារិយាវ អញ្ញមញ្ញស្ស វាទេ ទោសំ
នស្សេត្វា អវិបរីតត្ថទស្សនត្ថំ ឧត្តរវហិតា ឯវ។ អញ្ញមញ្ញស្ស វាទស្ស អាធិតោ
វិរុទ្ធក្កហាលំ វិគ្គហោ, ស្សេវ វិវេទនវសេន អបរាបរំ ឧប្បន្នោ វិវាទោតិ អាហ
“បុព្វប្បត្តិកោ វិគ្គហោ អបរភាគេ វិវាទោ” តិ។ ធុរិដោបិ ឯសោ វិគ្គហោ,
វិវាទោតិ ទិដា វុត្តោបិ វិរោទោ។ នាណាអាចរិយានំ វាទតោតិ នាណាវុចិកានំ
អាចរិយានំ វាទការតោ។ នាណាវាទោ នាណាវិទោ វាទោតិ កត្វា។

៥២៨. ឯកស្សបិ តិ តុម្ពេសុ ទិសុ ឯកស្សបិ។ ឯកស្សិទ្ធិ សកវាទបរវាទេសុ
ឯកស្សិម្បិ។ សំសយោ នត្ថិតិ “មគ្គោ នុ ខោ, ន មគ្គោ នុ ខោ” តិ សំសយោ
វិចិកិច្ចា នត្ថិ។ អញ្ញសាយនភាវ៉េ បន សំសយោ។ តេនាហ “ឯស កិរា” តិអាធិ។
ភគវា បន យទិ សព្ពត្ថ មគ្គសញ្ញានោ, ឯវំ សតិ “កិស្សី វោ វិគ្គហោ” តិ បុព្វតិ។

៥២៩. “ឥច្ឆិតជ្ជានំ ឧដុកំ មគ្គតិ ឧបគច្ឆតិ ឯតេនាតិ មគ្គោ, ឧដុមគ្គោ។
តទញ្ញោ អមគ្គោ” តិ វុត្តោ វាយមគ្គោ។ សព្ពេ តេតិ សព្ពេបិ តេ
នាណាអាចរិយេហិ វុត្តមគ្គោ។

យេ ចាឡិយំ “អន្ទរិយា ព្រាហ្មណា” តិអាទិនា វុត្តា។ អន្ទរោ នាម
យញ្ញវិសេសោ, តទុបយោគិការតោ “អន្ទរិយា” ត្វេវ វុច្ឆន្តិយជូនិ, តានិ
សង្ឃាយន្តីតិ អន្ទរិយា, យជុព្ពេទិនោ។ យេ ច តិត្តិវិសិសិនា កតេ មន្តេ
សង្ឃាយន្តិ, តេ តិត្តិវិយា, យជុព្ពេទិនោ ឯវ។ យជុព្ពេទសាខា ហោសា, យទិទំ
តិត្តិវំ។ ធន្នោ វុច្ឆតិ វិសេសតោ សាមវេនោ, តំ សវេន កាយន្តីតិ ធន្នោកា,
សាមវេទិនោ។ “ធន្នោកា” តិបិ បឋន្តិ, សោ ឯវត្ថោ។ ពហវោ វេយោ ឯត្ថាតិ ព្យាវិ,
វេត្ថោនោ។ តំ អធិយន្តីតិ ព្យាវិជ្ជា។

“ពហូនី” តិ ឯត្ថាយំ ឧបមាសំសន្នា - យថា តេ នាមាមគ្គា ឯកំសតោ
តស្ស តាមស្ស វា និគមស្ស វា បវេសាយ ហោន្តិ, ឯវំ ព្រាហ្មណេហិ
បញ្ញាបិយមាណាបិ នាមាមគ្គា ព្រាហ្មណេកូបគមនាយ ព្រហ្មណ សហព្យតាយ
ឯកំសេនេវ ហោន្តីតិ។

៥២៧-៥២៨. វ-កាពោ អាគមសន្ធិមត្តន្តិ អនត្ថកោ វ-កាពោ, តេន
វណ្ណាគមេន បទន្តរសន្ធិមត្តំ កតន្តិ អត្ថោ។ អនុបវេណីតិ អនុបន្តិ។
“បញ្ញាសសន្ធិ អន្ទា” តិ វេទំ តស្ស អនុបវេណីយា មហាតោ គច្ឆុម្ពស្ស
អនុបរិគមនយោគ្យតាទស្សនំ។ ឯវត្ថោ តេ “សុចិរំ វេលំ មគ្គំ គច្ឆាមា” តិ ឯវំ
សញ្ញិនោ ហោន្តិ។ នាមកំយេវាតិ អត្ថាភាវតោ នាមមត្តយេវ, តំ បទភាសិតំ
តេហិ សារសញ្ញិតម្បិ នាមមត្តតាយ អសារភាវតោ និហ័នមេវាតិ អាហ
“លាមកំយេវា” តិ។

៥៣០. យតោតិ ភុម្មត្ថេ និស្សក្កវេនំ, សាមញ្ញោជាតនា ចវិសេសេ
អវតិជ្ជតីតិ អាហ “យស្មី កាលេ” តិ។ អាយាចន្តីតិ បត្តន្តិ។ ឧគ្គមនំ លោកស្ស
ពហុការភាវតោ តថា ថោមនាតិ។ អយំ កិវ ព្រាហ្មណានំ លទ្ធិ “ព្រាហ្មណានំ
អាយាចនាយ ចន្ទិមស្វរិយា គន្ធា លោកេ ឱភាសំ ករោន្តី” តិ។

៥៣២. ឥធម៌ បន ក៏ វត្តព្រំនី ឥសី បន អប្បច្ចក្ខត្តស្ស ព្រហ្មនោ
សហព្យតាយ មគ្គនេសនេ តេវីជ្ជានំ ក៏ វត្តព្រំ អត្ថិ, យេ បច្ចក្ខត្តតានម្បី
ចន្ទិមស្សិយានំ សហព្យតាយ មគ្គំ នេសេតុំ ន សក្កោន្តិទិ អធិប្បាយោ។
“យត្ថា” តិ “ឥធម៌ បនា” តិ វត្តមេវត្ថំ បច្ចាមសតិ។

អធិវត្ថនទីឧបមាភថាវណ្ណា

៥៤២. សមភវតាតិ សម្បណ្ណា។ តតោ ឯវ កាកបេយ្យា។ ចារាតិ បរតិរំ។
អចារន្តិ ឡិមតិរំ។ ឯហីតិ អាគច្ឆ។

៥៤៤. បញ្ចសីល... បេ... វេទិតញ្ញា យមនិយមាទិព្រាហ្មណធម្មានំ
តទន្តោគធាវតោ។ តត្ថិបរីតាតិ បញ្ចសីលាទិវីបរីតា បញ្ច វេរាធម្មោ។
“បុនបី” តិ វត្ថា “អបរម្បី” តិ វចនំ ឥតរាយបិ នទិ ឧបមាយ សង្កណ្ឌនត្ថំ។

៥៤៦. កាមយិតតត្ថជ្ជនាតិ កាមនីយភាវេន។ ពន្ធនជ្ជនាតិ តេនេវ
កាមេតត្ថភាវេន សត្តានំ ចិត្តស្ស អាពន្ធនភាវេន។ កាមញ្ញាយំ គុណ-សន្តោ
អត្តន្តវេសុបិ ទិដ្ឋប្បយោគោ, តេសំ បនេត្ត អសម្ពុរតោ ចារិសេសញ្ញាយេន
ពន្ធនជ្ជយេវ យុត្តាតិ ទស្សេតុំ “អនុជាធាមី” តិអាទិនា អត្តទ្វារោ អារទ្វោ,
ឯសេវាតិ ពន្ធនជ្ជា ឯវ។ ន ហិ រូចាទីនំ កាមេតត្ថភាវេ វុច្ឆមាទេ បដលជ្ជោ
យុដ្ឋតិ តថា កាមេតត្ថតាយ អនធិប្បតត្តា។ វាសជ្ជអាទិសំសជ្ជេសុបិ ឯសេវ
នយោ តថាបិ កាមេតត្ថតាយ អនធិប្បតត្តា។ ចារិសេសតោ បន ពន្ធនជ្ជោ
គហិតោ។ យទគ្គន ហិ នេសំ កាមេតត្ថតា, តទគ្គន ពន្ធនភាវោ ចាតិ។

កោដ្ឋាសជ្ជាបិ តេសុ យុដ្ឋតេវ ចក្កុរិញ្ញយ្យាទិកោដ្ឋាសភាវេន នេសំ
កាមេតត្ថតោ។ កោដ្ឋាសេ ច គុណ-សន្តោ ទិស្សតិ “ទិគុណំ
វង្សេតត្ថ” តិអាទិសុ, សម្បទាជ្ជាបិ -

“អសន្ទ្រ័យ្យានិ នាមានិ, សគុណោន មហេសិនោ;
គុណោន នាមមុន្ទេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ”តិ។ (ធម្ម. ស. អដ្ឋ.
១៣១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ៧៦);

អាទិសុ សោបិ ឥធន យុជ្ជតីតិ អនុទូដោ។

ចក្កវិញ្ញេយ្យានិ ចក្កវិញ្ញាណោន វិជានិតញ្ញា, តេន បន វិជានំ
និស្សនមេវាតិ អាហា “បស្សិតញ្ញា”តិ។ “សោតវិញ្ញាណោន សោតញ្ញា”តិ ឯវមាទិ
ឯតេនុចាយេនាតិ អតិទិសតិ។ គវេសិតម្យី “ឥដ្ឋ”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ ឥធន នាធិប្បតន្តិ
អាហា “បរិយេជ្ជា វា ហោន្តុ មា វា”តិ។ ឥដ្ឋាវម្ពណាភូតាតិ សុខាវម្ពណាភូតា។
កាមនីយាតិ កាមេតញ្ញា។ ឥដ្ឋភាវេន មនំ អប្បាយន្តីតិ មនាថា។
បិយជាតិកាតិ បិយសភាវា។

គេជេនាតិ លោភេន អភិភូតា ហុត្វា បញ្ចកាមគុណោ បរិភូត្តន្តីតិ
យោជនា។ មុត្តាការន្តិ មោហនាការំ។ អធិឌ្ឍសន្នាតិ អធិគ្គយ្ហ អដ្ឋោសាយ
អវសន្នា, តេនាហា “ឌីតាទ្គ្យា”តិ។ បរិនិជ្ជានប្បត្តាតិ គិលីត្វា បរិនិជ្ជាបនវសេន
បរិនិជ្ជានំ ឧបគតា។ អាទិនវន្តិ កាមបរិភោគេ សម្បតិ, អាយតិញ្ច ទោសំ
អបស្សន្តា។ យាសន្នាទនាទិសម្ពោគនិមិត្តសំកិលេសតោ និស្សវន្តិ អបគច្ឆន្តិ
ឯតេនាតិ និស្សវណំ, យោនិសោ បច្ឆវេក្ខិត្វា តេសំ បរិភោគបញ្ញា។
តទការតោ អនិស្សវណាបញ្ញាតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “ឥនមេត្តា”តិអាទិមាហា។

៥៤៨-៩. អាវរន្តីតិ កុសលប្បវត្តិ អាទិតោវ និវារន្តិ។ និវារន្តីតិ
និវរសេសតោ វារយន្តិ។ ឌីនន្ទន្តីតិ ឌីតាហន្តាវិយ នាទេន្តិ។ បរិយោនន្ទន្តីតិ
សត្តសោ នាទេន្តិ។ អាវរណាទីនំ វសេនាតិ អាវរណាទិអត្តានំ វសេន។ តេ ហិ

អាសេវនពលវតាយ បុរិមបុរិមេហិ បដិមបដិមា ធន្ទតរតមាធិការវប្បត្តា
វត្ថា។

សំសន្ននកថាវណ្ណានា

៥៥០. ឥត្ថិបរិគ្គហោ សតិ បុរិសស្ស បញ្ចកាមគុណាបរិគ្គហោ បរិបុណ្ណោ
ឯវ ហោតីតិ វុត្ថំ “សបរិគ្គហោតិ ឥត្ថិបរិគ្គហោន សបរិគ្គហោ”តិ។
“ឥត្ថិបរិគ្គហោន អបរិគ្គហោ”តិ ច ឥទំ តេវិជ្ជព្រាហ្មណេសុ
ធិស្សមានបរិគ្គហានំ ធុដ្ឋល្លតមបរិគ្គហាការវធស្សនំ។ ឯវក្ខតានំ តេវិជ្ជានំ
ព្រាហ្មណានំ កា ព្រាហ្មណា សំសន្ននា, ព្រាហ្មា បន សព្ពេន សព្ពំ អបរិគ្គហោតិ។
វេរិចិត្តេន អវេរោ, កុតោ ឯតស្ស វេរប្បយោគោតិ អធិប្បយោ។
ចិត្តគេលញ្ញសម្ពាតេនាតិ ចិត្តប្បនគេលញ្ញសញ្ញតេន, តេនស្ស
សព្វរូបកាយគេលញ្ញភារោ វុត្ថោ ហោតិ។ ព្យាបជ្ឈេនាតិ ធុក្ខេន។
ឧទ្ធចកុក្កុទ្ធាធិហិតិ អាធិសន្នេន តនេកជ្ជា សំកិលេសធម្មា សង្កយ្ហន្តិ។
អប្បដិបត្តិហេតុក្ខតាយ វិចិត្តិក្ខាយ សតិ ន កធាចិ ចិត្តំ បុរិសស្ស វសេ វត្ថតិ,
បហីនាយ បន សិយា វសវត្ថនន្តិ អាហា “វិចិត្តិក្ខាយ អភាវតោ ចិត្តំ វសេ
វត្ថតិ”តិ។ ចិត្តគតិកាតិ ចិត្តវសិកា, តេនាហា ចិត្តស្ស វសេ វត្ថន្តិ”តិ។ ន
តាធិសោតិ ព្រាហ្មណាវិយ ចិត្តវសិកោ ន ហោតិ, អថ ខោ
វសីក្ខតជ្ឈានាភិញ្ញតាយ ចិត្តំ អត្ថនោ វសេ វត្ថតិ វសវត្ថិ។

៥៥២. ព្រាហ្មលោកមគ្គតិ ព្រាហ្មលោកកាមិមគ្គេ បដិបន្តិតព្ពេ,
បញ្ញាបេតព្ពេ វា, តំ បញ្ញាបេន្តាតិ អធិប្បយោ។ ឧបកន្ធាតិ អមគ្គមេវ “មគ្គោ”តិ
មិច្ឆាបដិបន្តនេន ឧបកន្ធា, បដិជានិត្វា វា។ បន្តំ ឱតិណ្ណាវិយាតិ មគ្គកេ
ឯកផ្តលំ វា ឧបឡផ្តលំ វា សុក្ខតាយ “សមតល”ន្តិ សញ្ញាយ អនេកចោរិសំ
មហាបន្តំ ឱតិណ្ណាវិយ។ អនុប្បវិសន្តិតិ អចាយមគ្គំ ព្រាហ្មលោកមគ្គសញ្ញាយ

ឱកាហាយន្តិ។ តតោ ឯវ សំសីទិត្វាវិសាទំ ចាបុណ្ណន្តិ។ ឯវន្តិ
“សមតល”ន្តិអាទិនា វុត្តនយេន។ សំសីទិត្វាតិ និម្មុដ្ឋិត្វា។ សុក្ខតរណំ មញ្ញោ
តរន្តិទិ សុក្ខនទិតរណំ តរន្តិ មញ្ញោ។ តស្មាតិ យស្មា តេវិជ្ជា អមគ្គមេវ
“មគ្គោ”តិ ឧបគន្ធា សំសីទន្តិ, តស្មា។ យថា តេតិ យថា តេ “សមតល”ន្តិ
សញ្ញាយ បង្ខំ ឱតិណ្ណា។ ឥដេវ ចាតិ ឥមស្មិញ អត្តភាវេ។ សុខំ វា សាតំ វា ន
លភន្តិទិ ឈានសុខំ វា វិបស្សនាសាតំ វា នលភន្តិ, កុតោ មគ្គសុខំ វា
និព្វានសាតំ វាតិ អធិប្បាយោ។ មគ្គទីបកន្តិ មគ្គទីបកាភិមតំ។ “ឥវណ”ន្តិ
អរញ្ញានិយា ឥទំ អធិវចនន្តិ អាហា “អតាមកំ មហារញ្ញ”ន្តិ។ មិត្តរុអាទិនម្បិ
អនុបភោគរុក្ខេហិ។ បរិវត្តិតុម្បិ ន សក្កា ហោន្តិ មហាកណ្តាកតាយ។
ញាតីនំ ព្យសនំ វិនាសោ ញាតិព្យសនំ។ ឯវំ ភោគសីលព្យសនានិ វេទិតញ្ញានិ។
ពោតោ ឯវំ ព្យសតិ វិពាធនីតិ រោគព្យសនំ។ ឯវំ ទិដ្ឋិព្យសនម្បិ ទដ្ឋព្ពំ។

៥៥៤. ជាតសំវឌ្ឍោតិ ជាតោ ហុត្វា សំវឌ្ឍិតោ។ ន សព្ពសោ បច្ចក្ខា ហោន្តិ
បរិចយាការតោ។ ចិរនិក្ខន្តោតិ និក្ខន្តោ ហុត្វា ចិរកាលោ។ ទន្ទាយិតត្ថន្តិ
វិស្សន្ននេ មន្ទត្ថំ សណិករុត្ថិ, តំ បន សំសយវសេន ចិរាយនំ នាម ហោតីតិ
អាហា “កម្ព្លាវសេន ចិរាយិតត្ថ”ន្តិ។ វិត្ថាយិតត្ថន្តិ សារដ្ឋិតត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន
វិត្ថាយិតត្ថំ នាម ធម្មិតត្ថន្តិ អធិប្បាយេន “បទូការវគ្គហណ”ន្តិ វុត្ថំ។

៥៥៥. ឧ-ឥតិ ឧបសគ្គយោគេ លុម្ប-សន្នោ ឧទ្ធវណត្ថោ ហោតីតិ
“ឧល្លម្បត្ថ”តិ បទស្ស ឧទ្ធវត្ថតិ អត្ថមាហា។ ឧបសគ្គវសេន ហិ ធាតុ-សន្នា
អត្ថវិសេសវុត្ថិនោ ហោន្តិ យថា “ឧទ្ធវត្ថ”តិ។

ព្រហ្មលោកមគ្គទេសនាវណ្ណានា

៥៥៦. យស្ស អភិសយេន ពលំ អត្ថិ, សោ “ពលវា”តិ វុត្តាតិ អាហា
“ពលសម្មុទ្ទោ”តិ។ សង្ខំ ធម្មយតីតិ សង្ខំធម្មកោ, តំ ធម្មយិត្វា តតោ
សន្តបវត្តកោ។ អប្បនាវ វដ្ឋតិ បដិបក្ខតោ សម្មនេវ ចេតសោវិមុត្តិការតោ។

បមាណកតំ កម្មំ នាម កាមាវចរំ បមាណករណំ សំកិលេសធម្មានំ
អវិក្ខម្ពនតោ។ តថា ហិ តំ ព្រហ្មវិហារបុព្វភាគក្ខតំ បមាណំ អតិក្កមិត្វា
ឌីទិស្សកអនោទិស្សកទិសាជរណាវសេន វខ្សេតុំ ន សក្កា។ វុត្តវិបរិយាយតោ
បន អប្បមាណកតំ កម្មំ នាម រូចារូចាវចរំ, តេនាហា “តញ្ញី”តិអាទិ។ តត្ថ
អរូចាវចរេ ឌីទិស្សកានោទិស្សកវសេន ជរណំ នលព្ពតិ, តថា ទិសាជរណំ។

កេចិ បន តំ អាគមនវសេនលព្ពតីតិ វទន្តិ, តទយុត្តំ។ ន ហិ
ព្រហ្មវិហារនិស្សន្ទោ អារុប្បំ, អថ ខោ កសិណានិស្សន្ទោ, តស្មា យំ សុវិភាវិតំ
វសីការំ ចាបិតំ អារុប្បំ, តំ “អប្បមាណកត”ន្តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ វា សាតិសយំ
ព្រហ្មវិហារការនាយ អភិសង្ខតេន សន្តានេន និព្ពត្តិតំ, យព្វា
ព្រហ្មវិហារសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សមាបន្នំ អរូចាវចរជ្ឈានំ, តំ ឥមិនា
បរិយាយេន ជរណាប្បមាណាវសេន អប្បមាណកតន្តិ វុត្តំ វដ្ឋតីតិ អបរេ។
វីមសិត្វា គហេតព្ពំ។

រូចាវចររូចាវចរកម្មេតិ រូចាវចរកម្មេ, អរូចាវចរកម្មេ ច សតិ។ ន
ឌីហិយតិ ន តិដ្ឋតីតិ កត្វបចិតម្បិ កាមាវចរកម្មំ យថាធិគតេ មហគ្គតជ្ឈានេ
អបរិហ័នេ តំ អភិភវិត្វា បដិពាហិត្វា សយំ ឌីហិយកំ ហុត្វា បដិសន្និ ទាតុំ
សមត្ថការេ ន តិដ្ឋតិ។ លត្តិតុន្តិ អារិវតុំ និសេដេតុំ។ ហេតុន្តិ បដិពាលោ ហុត្វា
ហេតុំ។ ជិវិត្វាតិ បដិប្បវិត្វា។ បរិយាទិយិត្វាតិ តស្ស សាមត្តិយំ ខេបេត្វា។
កម្មស្ស បរិយាទិយនំ នាម តស្ស វិចាកុប្បាទនំ និសេដេត្វា អត្តនោ

វិចារកុប្បាទនន្តិ អាហា “តស្សវិចារកំ បដិពាហិតា”តិអាទិ។ ឯវំ មេត្តាទិវិហារីតិ
ឯវំ រុត្តានំ មេត្តាទិនំ ព្រហ្មវិហារានំ វសេន មេត្តាទិវិហារី។

៥៥៩. អគ្គញ្ញសុត្ត...បេ.... អលត្ថន្តិ អគ្គញ្ញសុត្ត អាគតនយេន
ឧបសម្បទញ្ញោ អរហត្តញ្ញ អលត្ថំ បដិលភីសុ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

តេវិជ្ជសុត្តវណ្ណនាយ លីនតុប្បកាសនា។

និដ្ឋិតា ប តេរសសុត្តបដិមណ្ឌិតស្ស សីលក្ខន្ធវគ្គស្ស អត្តវណ្ណនាយ

លីនតុប្បកាសនាតិ។

សីលក្ខន្ធវគ្គដិកា និដ្ឋិតា។

